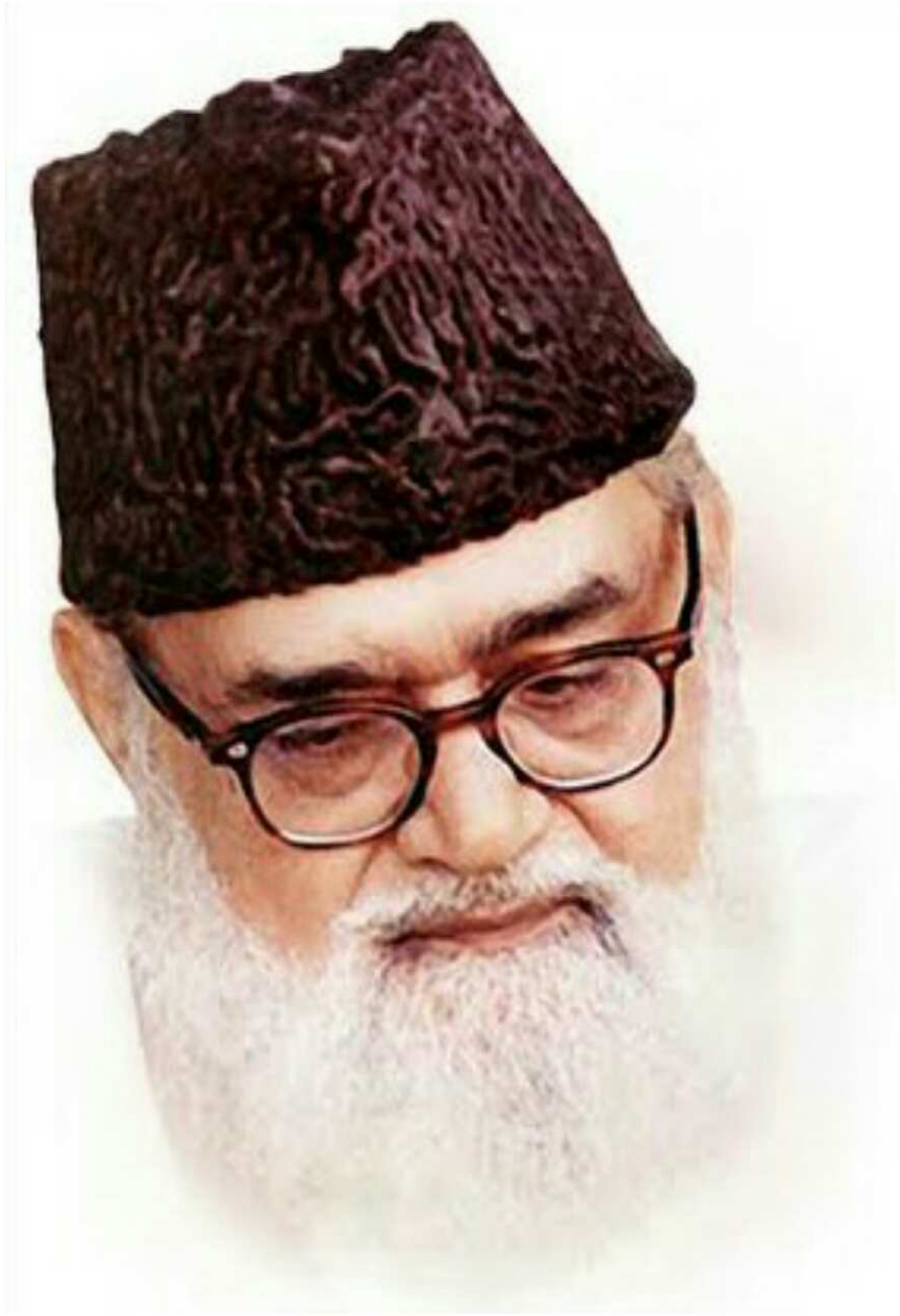

İslam'da Hükümet

MEVDUDİ

MEVDUDİ

İSLAMDA HÜKÜMET

YAYINCININ ÖNSÖZÜ

İslâmda Hükümet, isimli kitabımızın ilk baskısının, ciddi ilim çevrelerinde tahminimizin çok üstünde bir ilgi gördüğüne şahit olduk.

Birinci baskı nüshalarının az bir zamanda bitmesi ve mevcutlarının elden ele dolaştığını sayısız defalar bizzat görmemiz, bu cazip rağbetin açık delilini teşkil etmiş oldu. Gerçeğe susamış üniversite talebeleri, İslâm (İslâmî ilimler) araştırıcıları, ilim çevreleri, siyaset meraklıları bu eseri, ısrarla aradıklarından aynı eserin ikinci baskısını hazırlamaya karar verdik. Fakat bu ara, muhterem müellif eseri bir daha gözden geçirmek bazı hususları ilâve etmek bazı yerlerde daha geniş malûmat vermek bazı müphem kalan meseleleri izah etmek arzusunu izhar ettiler. Bu meşru mazeretimize nedeniyle, ikinci baskının yayın işi elimizde olmayan sebeblerden dolayı, bir müddet gecikmiş oldu. Allah'a sonsuz hamd ve senalar olsun ki, eser mükemmel bir şekilde tamamlandı. Artık, bu eserde İslâm'ın

siyasî nazariyesini, muhtelif cepheler-den ve çeşitli yönlerden incelemek ve değerlendirmek mümkün olacaktır.

İlk baskıda bu eseri, yalnız bir cilt olarak tanzim etmiştik. Esasen hacimli olan esere yeni ilâveler de eklenince sahifeler bir hayli çoğalmış oldu. Bu bakımdan, eserin tamamını iki kısma bölmeyi daha uygun bulduk. Bu baskının düzenine gelince; birinci bölümde, kitabın esası gözönüne alınmıştır. Bu kısım, yalnız ilmi bahisleri ve teorik konuları içermektedir. İkinci hısım ise, Pakis-tan'da İslâmi Hükûmet'i kurmak için, ortaya konulan gayretli çalışmaları ve bu hususta ileri sürülen fiili çalışma sis-temlerini etraflı bir şekilde anlatır. Allah izin verirse, yakında ta-mamlanmış olarak takdim edilecektir.

Bu eserin, ilmi kaynaklara dayandığını söylemeğe bile lüzum olmadığı kanaatindeyiz. Muhterem müellifin yalnız ismi dahi, her okuyucu için yeterli bir teminat demektir. Ümit ederiz ki, İslâm âlimleri ve siyasi ilimleri okutan eden üniversitelerin fakültelerinde okuyan talebeler ile ilmî titizliğe sahip, ilmi araştırma ve inceleme yapanlar için de istenildiği gibi faydalı bir eser ortaya çıkmış

olsun...

Bu büyük telif eserin, son baskısı hem yazı bakımından hem de baskı bakımından, daha iyi olan ofset baskısında yapılmıştır. Elimizden gelen her türlü gayreti sarfettiğimizi ve katlandığımız zahmetleri, muhterem okuyucularımız herhalde daha iyi takdir ederler.

(Lahor, 13 Şevval 1386 - 24 Ocak. 1967).

Fakir; "Ahlak Hüseyin"
İslami Neşriyat Bürosu Müdürü

MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ

İslâm'ın siyasi nizamı hakkında, yirmi yirmi beş seneden beri bir çok şeyler söylemek ve yazmak fırsatı elime *geçti*. Konumuzun esasına ait ve bu köke bağlı veya kökle alâkalı konularda, teorik açıdan bir hayli şeyler ortaya koydum: Bu iş hakkında daha iyi bilgi verip, daha etraflı bir şekilde anlatmak yoluna gittim. Artık öyle bir aşamaya gelmiş oluyoruz ki, şu içinde bulunduğumuz zamanda, fiili ve pratik olarak İslâm'da Hükümetin nasıl olabileceğine dair plân çizilmiş bulunuyor. Bu mevzular, uzun bir zaman süresince, çeşitli yerlerde birçok taraflariyle her fırsatta anlatılarak İzahları yapılmış; beyanat ve raporlar halinde, konferans şeklinde açıklanmış mevzulardır. Bunların büyük bir kısmı da zaman zaman yazılıp, makaleler şeklinde ortaya konmuş ve neşredilmişlerdir. Fakat şimdiye kadar, bu mevzular, hep bir araya toplanıp, müstakil bir kitap haline gelmemişti. Bir kaç sene önce Cenâb Hurşid Ahmed Sahib, muhtelif mevzulardaki kaleme alıp yazdıklarım ve konferans şeklindeki konuşmalarımdan

meydana gelen kısımları bir araya getirerek, düzenleyip yazılı hale getirerek, "İslâmda Hükümet" ismi altında bir eser hazırladı. Fakat o zaman, elde bulunan bütün maddeleri ve mevzuları bir araya getirmek mümkün olmamıştı. Ve bunların hepsi de yeterince İşlenmiş sayılmazdı. Bundan başka, bu eserde, teorik konularla "Pakistan'da îslâmî bir hükümet" oluşturmak için yapılan çalışmalar sırasında, meydana gelen durumlar konun dışında kalmıştı.

Şimdi, İdare-i Maarif-i İslâmi, "İslâm Kültür Dairesi" nin gözetimi altında Cenâb Hurşîd Ahmed Sahib, çalışmalara devam ederek benim bu hususa ait bütün yazı ve fikirlerimi bir araya topladı. İki kısma ayırıp, düzenli ve yazılı bîr eser haline getirdi. İlk kısımda "islâmî Hükûmet'e ait bütün teorik konular bir araya getirilmiştir. İkinci kısımda ise, "Pakistan'da İslâmi Hükümet" kurma çalışmaları sırasında cereyan eden mevzuları ihtiva etmektedir. Şimdi, İslamî Hükûmet'in siyasi nazariyeleri ile bu hükümet nizamının bütün ameli ve pratik plânları, bir arada ve toplu olarak okuyucunun gözü önüne serilmiş bulunuyor.

Bu kitabın neşrinden önce okuyucular, değişik fırsatlarda ancak, bu madalyonun bir tarafını görmek imkânı içinde idiler. Halbuki son çalışmalar neticesinde, madalyonun her iki tarafını da gözden geçirmek mümkün

olduğu gibi, bu fikrin çeşitli cephelerini hu albümde seyretmeleri mümkün olacaktır. İşte, eserin asıl faydalı tarafı da burasıdır.

Ben de, bu eseri, hu defa tekrar ve yeniden, tam olarak gözden geçirdim. Kitabın hazırlayıcısı da benimle her bakımdan müşaverede bulunup, yeni düzen ve yazımda, bana danışarak çalıştı. Ümit ederim ki, elde bulunan bu eser şimdiki haliyle sadece genel ve normal okuyucuların, faydalanmalariyle kalmayıp aynı zamanda özel olarak, İslâm ilimleri İle siyasi ilim talebeleri ve diğer araştırıcılar da büyük çapta istifâde etmiş olsunlar.

18. Ocak. 1967
Ebu'l-A'la El-Mevdudi

HAZIRLAYANIN ÖNSÖZÜ

İnsanın içtimaî sosyal ve medenî yaşayışında vücuda meydana getirilen çeşitli yönetimlerin idare edilmesi işlerinde, en fazla ehemmiyet verdiği ve en çok üzerinde durduğu *iş*, hükümet oluşturmak meselesidir. Hükümet demek, bir memlekette bir ülkede oturanların uygun koşullar altında bir kanun ve bir nizâma bağlanarak, kendi içtimai vaziyetlerini düzenleme işidir. Bunun kudretini, bunun kuvvetini ve hükmünü kendi işlerinin üzerinde nüfuzlu ve yürürlükte sayarlar. İnsan, daha medeniyet yolculuğuna çıktığı yaşamın ilk çağlarında böyle bir oluşumun, böyle bir idarenin zaruri olduğunu anlamıştır. Bütün insanlık tarihi, hep "hükümet", "devlet" ve "siyaset" üzerine dayanır. İşte, "Tarih" denilen şey de bunun düzenlenmesi ve bunun ilerleyip gelişmesinden, ibarettir.

Şimdiki zamanda, amelî ve pratik bakımdan ilerleme ve İçtimaî yaşayışta rahat etmenin muhtelif çeşitli yollarında bir takım engeller, karışıklıklar, anlaşılması zor usûller, insanın karşısına çıkarak, hazan "çıkmaza

sapma" şeklinde öne çıkar. Bunlar hükû-met'in çalışma sahası ile bir arada yürütülmek istenirler.

Günümüzde, hemen hemen bütün dünya Ülkelerinde, "Hükümet" in vazifesinin sadece, memlekette emniyet ve asayişi sağlamak, memleketi kontrol altına almaktan ibaret değildir. Belki, içtimaî sosyal adaleti yaymak. Halkı anlayışlı bir şekilde refah yolunda yürütmek, olduğu da bilinmektedir. Bu "hükümet" in olumlu bir hareket tarzı ol ması lâzımdır ki, yaşayışın her tarafına tesir edip gidilebilsin.

HÜKÜMET VE İSLÂM

İslâm, kendi tarihi boyunca, Hükûmet'in ehemmiyetini hiçbir zaman gözden kaçırmamıştır. Enbiya-yi Kiram Peygamber (A.S.) devrinde içtimaî kuvveti toplumsal gücü, İslâm'a tâbi kılmak yolunda çalışmaları devam etmiştir. Onların, peygamberâne davetlerinin ağırlık noktası "iktidar" ın yalnız, Hak Teâlâ'da olduğu ve Hak Tealâ'ya has bulunduğunu göstermektedir. Bu şekilde, - her türlü gizli ve açık - "Şirk" i ortadan kaldırmak yoluna gitmişlerdir.

Onların her birinin de halka söyle hitap ettiklerini görmekteyiz:

*Ey benim kavmim, Allaha ibâdet edin; sizin ondan başka ilâhınız yoktur.*1[1] (A'raf: 65)

Bu peygamberlerin her biri de, yine Allah

1[1] "İlâh," "Rabb," "İbâdet," ve "din" gibi ıstılahların, doğru mânalarını anlamak için bkz. *Kur'an ki çar bünyâdî istilaheen. — Kur'anın dört temel ıstılahı,* Seyyid Ebul-A'lâ El-Mevdûdî. İslamic Publications, Lahore.

tarafından gönderilmiş, Allah tarafından tayin edilmiş olduklarını ileri sürerek, halkın itaat etmelerini istemektedirler.

"Allah'tan çekininiz ve bana itaat ediniz."

Şu'arâ:163

Hak Tealâ'nın göndermiş olduğu bu "Kullar" yeryüzünde "O"nun dininin kanun ve nizamının kaim olması için, yaşayışın her sahasını tanzim etmek ve islâh etmek yolunda çalışmışlardır. Hak Teala'nın kanununun her yer de ve her zaman, icra edilmesi yolunda uğraşmışlardır.

Onların, bu çalışıp uğraşmaları, yaşayışın her hususunun düzene girmesi içindir. Bu arada, elbette ki, hükümet in de ıslâhı ve düzene konup nizâm dairesine alınması, bu işin mühim mevzularından biridir. Kur'an-ı

Kerim'i düşünerek okuduğumuz zaman, Hazret-i Yûsuf (A.S.), Hazret-i Musa (A.S.), Hazret-i Dâvûd (A.S.), Hazret-i Süleyman (A.S.) ve Peygamberimiz Hazret-i Muhammed (S.A.V.) in de, uygun ölçüler dahilinde, nizamlı ve düzenli bir "Hükümet" teşekkül ettirmek (yolunda) yolunda, çalışıp uğraştıklarını bütün açıklığiyle görmek mümkündür. Yine incil ve Talmûd'u[2][2] da düşünerek bir değerlendirme yapacak olursa diğer "Benî İsrail" peygamberlerinin de, bu iş

---

[2][2] Kitâb-ı Mukaddes, **Ahd-i** Cedid ve **Ahd-i** Atik.

hakkında çalışmış olduklarını öğrenmek imkânı vardır. Onlar da doğru bir "hükûmet"'in kurulması yolunda çalı şıp uğraşmışlar, yanlış ve gayri kanunî "hükümet" lere karşı ağır bir şekilde, her taraftan cephe almış ve tenkitlerde bulunmuşlardır.

İslâmî düşünceye göre, "hükümet" e ait ehemmiyet ölçüsünü, aşağıdaki "Emr-i İlâhî"den anlamak mümkün olur ki, orada "yerin ve göklerin Hâliki" kendi "Nebî" sine (S.A.S.) şu şekilde dua etmesini öğretmek istemektedir:

"Söyle: Yâ Rabbî: beni, doğru bir girişle girdir ve doğru bir çıkıştan çıkar, bana kendi indînden, yardımcı bir kuvvet (iktidar, hükümet) ver."

(İsra Sûresi: 80).

İşbu âyet-i kerime, Hicret-i Nebevi (S.A.S.) den pek az önce nâzil olmuştur. O zamanın görünürdeki durumu gözönüne getirilirse, "hükümet"in ve "iktidar"ın ehemmiyet derecesi kendiliğinden aydınlanmış olacaktır. Bu âyeti kerimenin mefhumu hakkında Mevlânâ Mevdûdî sahib), aşağıdaki cümleleri beyan buyurmaktadır:

"Ya sen kendin, bana iktidar ver, yahut ta bana desdek olacak herhangi bir "hükümet" vücuda getir ki, onun kudreti vasıtasiyle dünyayı, saplanmış bulunduğu şu

fenalıklardan, temizleyip kurtarabileyim. Fenalıklardan, açık saçıklıklardan, ardı arkası kesilmeyen kötülük selinin, önüne geçip, onu kurtarıp, senin adalet kanununun geçerli olması ve yürümesi yolunda çalışayım."

Hasan Basrî, (R.A.) Katâde (R.A.), İbn-i Cerîr (R. A.), İbn-i Kesîr (R.A.), ve diğer müfessirler, bu âyet-i kerimenin tefsirini, yukarıda anlattığımız şekilde beyan ederler. Bu hususun teyidi hakkında, şu hadis-i şerif de nazarı dikkate alınmalıdır:

"Hak Tealâ, Kıır'an ile karşı koyup, ortadan kaldırmadığı çok şeyi "hükümet" vasıtasiyle karşı koyup ortadan kaldırır."

Buradan anlaşılıyor ki, islâm dünyada yapmak istediği ıslâhat işinde vaaz edip, nasihat ve öğüt vermekle kalmamış, aynı zamanda bilfiil işi ele almış ve siyasî noktayı da ihmal etmemiştir. Hükümet ve "Siyaset"i de işe karıştırmıştır.

Yine, Hak Tealânın böyle bir duayı, peygamberine öğretmek istemesinden sabit oluyor ki, "din"in tutunması, "şeriat"ın uygulanması, Allah'ın emirlerinin yerine getirilmesi içinde, "Hükümet"e ihtiyaç vardır. Bu yolda çalışmak için, sadece cevaz vermekle yetinilmemiş, bu iş zorunlu sayılmıştır.

Bazı kimseler, yanlış düşünerek, bu meseleden peygamberin dünyaya bağlılığı

olduğunu ve dünyayı istediği şeklinde bir anlayışı benimserler. Bu hatalı bir düşüncedir. Çünkü, dünyaya bağlanmak ve dünya isteği asılmaksat olsaydı, o zaman, istekte bulunan şahıs, "iktidar" ve "hükümet" i kendisi için istemiş olurdu. Hak Tealâ'nın dininin yükselmesi, ayakta tutunması için, istenen "hükümet" ve "iktidar" ancak, Hakka bağlılığın gereğinin tâ kendisidir. Şahsî bir gaye için değildir.

Tefhim ül-Kur'an, Cilt II, Sahife, 638

Bu meselenin daha iyi anlaşılması için. aşağıda kaydedilen ayet-i kerimelere ve Hadis-i şeriflere de göz gezdirelim.

"Evet... Biz resullerimizi, apaçık delillerle gönderdik. İnsanların ölçüyle (adaletle) hareket etmeleri için. onlarla (peygamberlerle birlikte) kitap ve mizan (ölçü) da indirdik. Bir de "demir" i (Kılıç, silâh, hükümet kuvveti ve iktidar) indirdik ki, onun içinde şiddetli bir kuvvet ve insanlar için çok faydalar vardır."

(Hadîd: 25)

"O, o kimsedir ki, resullerini hidâyet ve hak din üzere gönderir, tâ ki, ... müşrikler hoşlanmasalar dahi .... onun dini kuvvetli ve aydım kılınsın."

(Saf: 61)

"*Acaba kim, Allah'ın kuluna gönderdiğiyle, hüküm vermez? Ancak kâfirler hüküm vermezler.*

(Mâide: 44)

Ve yine Resûl-i Ekrem, buyurmuşlardır ki:

"İslâm ile devlet (hükümet) ikiz kardeş gibidirler. Bunlardan biri olmaksızın, ötekisi de kâmil olmaz. İslâm bir binadır. "hükümet" de onun bekçisi. Temeli olmayan bina çöker, bekçisi bulunmayan yer de dağılır gider."

(Kenz-ül-Ummâl)

İslâm düşüncesine göre "din ile devleti birbirine zıt görmek" asla mümkün değildir. Bunun neticesidir ki, bir müslüman daima kendi "hükümet" inin inandığı esaslar üzerine kurulması için çalışır. Bu yolda çalışma, Müslüman dininin ve imânının gereğidir. O, Kur'an-ı Kerim'de ve Hazret-'i Resûl-i Ekrem'in Hadis-i Şeriflerinde her ne şekilde olursa olsun, ahlâk ve muaşeret âdabı derslerini öğrenmiştir. Yine böyle, siyaset, medeniyet *ve* içtimaî yaşama yolunun açık hüküm ve kaidelerini de görmüş ve anlamıştır. Tabiidir ki, yukarda saydıklarımızdan, ikinci sıradakinin yani, "hükümet" in bulunması şart ve farzdır. Bu "hükümet" fiilî bir şekilde ortaya çıkmadıkça, "kanun" un bir parçası işlemez bir hâl almış olur.

Bunun neticesinde de Kur'an-ı Kerim'in ortaya koymak istediği "toplumsal yaşam" gerçekleşmez. Ve işte bu sebebledir ki,

"ümmet" in fakihleri ittifakla, "İmamet" (Önderlik, devlet reisliği) in oluşturulmasını, "İmam" ın tayin edilip seçilmesini farz bilmişlerdir. Bu hususta kusur etmek ve ihmal göstermeyi de, en büyük dinî emri yapmamak gibi saymışlardır.

Allâme İbn-i Hazm "El-Faslü Beyne El-Milel Ve'n -Nihal" isimli eserinde şöyle beyan eder.

"Bütün Ehl-i Sünnet, Merci'iye, Şiîler ve Havaric hep bu hususta ittifak ederler ki, "îmana" nasb etmek, İmamı tayin etmek, farzdır. Bu îmanı adil olup, Hak Tealânın hükümlerini icra edip Resûl-ü Ekrem'in (S.A. V.) getirdiği kanun ahkâmına uygun bir şekilde, halkın işlerini yürütmek, memleketi idare etmek ve siyasî işleri düzene koymak yolunu tutmuş bulunan böyle bir İmam'a itaat etmek yine farzdır."

(El-Fasl-ü Beyne - El-Milel Ve'n – Nihal, Cilt IV, S:87.)

Şah Veliyullah Sâhib, bu hususta şöyle yazmaktadır: "Câmi'i şarâ'it" aranan özelliklere sahip bir "halife" nasb ve tayin edip başa geçirmek müslümanlar üzerine vacibün bilkifâye'dir. İşbu hüküm de kıyamete kadar devam eder.

(Şah Veliyyullah Sâhib, İzâlet - ül- hıfâ, Maksad: I, Fasıl:)

Bu öyle mühim bir meseledir ki, bütün

"ümmet" bunun üzerinde icmâ ittifak eder. Amelî ve fiili bakımdan da, Re-sul-i Ekrem'in (S.A.V) ve sahabe-i kiram (R.A.) "imam" nasb edip tayin etmek hususunda çok titizlikle durmuşlar ve bu işe büyük ehemmiyet vermişlerdir.

Hazret-i Resûl-ü Ekrem'in (S.A.V.) dünyadan göçtüklerini müteakip, mübarek yücutlarının teçhiz ve tekfinin den önce İmam'ın seçimi işinin üzerinde durmuşlardı. Bu şekilde, Zat-ı saadetlerinin kurmuş bulundukları nizâm ve meydana getirmiş oldukları, idare etmek işlerinin düzeni, bo-zulmaktan ve dağılmaktan kurtarılmıştır. Onun yapmak istediği işler de tam olarak devam ettirilmiştir.

İslâm, maddî iktidara ihtiyaç gösterir. Böyle olmaksızın kendi camiasını toplumunu tam bir şekilde oluşturamaz. Bunsuz, hiç bir iş yapılamaz ve insanlığın ıslâhı için büyük işler de başarılamaz. Bunun içindir ki, Kur'ân-ı Kerim de bu meseleyi izah ederken, İslâm'ın maddî iktidarı' nın manevî iktidarına bir destek olduğunu bildirmiştir. O zaman, iyilikler ayakta tutunup, fenalıklar da silinip ortadan kalkar.

"Kendilerini yer yüzüne yerleştirdiğimiz ve iktidar sahibi kıldığımız kimseler (Müslümanlar), namazı kılar, zekâtı öderler. Onlar, doğru işe emredip, eğriliklerden men'eden kimselerdir. Işte, işlerin hepsinin

sonu, Allâha aittir."

(Hac: 41)

Şimdi, biz, bu bahislerden şu neticeleri elde etmiş oluyoruz:

1 - Hükümet oluşturmak, insan topluluğunun zaruri, temel binasıdır. Bu, olmaksızın, yaşayışta sosyal düzeni düşünebilmek bile çok zordur.

2 - İslâm, insanlar için her yönüyle, bir yaşayış düzenidir. İçtimaî toplumsal yaşayış için de, aydın ve açık bir yol gösterici ve rehberdir.

3 - İslâm'da, din ile iktidar arasında, her ne şekilde olursa olsun hiç bir zıtlık ve ayrım yoktur. Caiz değildir. O, bütün yaşayış düzenini Allah kanununa tâbi kılmak ister. İşte bu maksat içindir ki, siyaset de İslâm kanunları arasında düzenlenmiştir. İslâm'da "hükümet" in ayakta tutunması ve sağlamlaşması için, kanuna bağlı bulunmak lâzımdır.

4 - Hak Teâlânın hükümlerinin bir kısmına bağlanmak, bir kısmını bırakmak, "O"nun hükümlerine ilâveler yapmak, veya bir kısmını ortadan kaldırmak, dünyada ve ahirette İlâhî akıbeti gerektirir. Bu gibi İşler, ister gönül arzusu ile olsun, ister başka birinden korkmak, yahut hatır için olsun, aynı neticeyi doğurur ve hep aynıdır.

5 - Din ile hükümet ve devletin o kadar

yakınlıkları vardır ki, bunlardan biri diğerinin bir parçası sayılır. İslâm'da, "İslâm hükümeti" ve "islâm devleti" olmaksızın, zulüm, adaletsizlik ve keyfi idare, her tarafı sarmış olur, Neticede Cengiz fesadı baş gösterir, haksızlıklar alır yürür, İslâm, "hükümet" siz ve "devlet" siz, olursa bu hal deki "islâm", kolu bacağı kırık, sakat vücuda benzer. İşe yaramaz bir hal alır. O zaman, Allah'ın "din"inin hüküm sürmesi yerine, "kölelik" "esaret" ve "sefalet" devresi başlar.

Bunun için İslâmda hükümetin temellerinin sağlam kurulması zarureti vardır. "İslâm hükümeti" ne sımsıkı, bağlanmak, onun ayakta tutunup kuvvetli olması için çalışmak lâzımdır.

Son Çağ ve İslam Hükümeti

Meselesinin dinî cephesi budur. Fakat iyi düşünür ve son çağın vaziyetini inceden inceye gözden geçirirsek o zaman İslâm'da bir hükümetin kurulmasının tam zamanı olduğunu ve herşeyden fazla bunun zarurî bulunduğunu öğrenmiş oluruz.

Avrupa'da, gayri dinî hükümetler kurulduğunu düşünerek ve bunun kendisine özgü bir şekil alarak, ortaya çıktığını ve bizi de etkisi altına aldığını göz önünde bulundurmalıyız. Avrupa'da malûm şekilde, bir "Papalık" nizâmı ta eskiden beri kurulmuş

bulunuyordu. "Bu papalık" din nâmı altında padişahlardan daha da kuvvetli, onlardan daha da kudretli, padişahlardan daha da baskıcı bir şekilde hükümet sürüp, saltanat etmekteydi. Olmadık mezâlimi, din kisvesine sokarak, icra etmek yolunu tutup gitmişti. Papalığın bu davranışına, zamanın ilerlemesiyle halk da bunun için çareler aramıştı. Bu "Papalık" müessesesi, hakiki Hiristiyanlığa o kadar muhalif hareketlerde bulunmuş, o kadar ölçüsüz davranmıştı ki, onun bu yaptıkları kendiliğinden onu di nin haricine çıkarmış; din namı altında yapılmadık haksızlıklar ve rezaletler bırakmamıştı. Bunun asıl sebebi, hakîkî bir dinî "hükûmet"in mevcut olmadığı ve gayrı - dinî hükümet ve gayrı - dinî siyâset güdülmesi ve bunlara da "dinî" süsü verilmesindendir.

1832 de intizamlı bir şekilde "sekülarizm" cereyanları (düşünce akınları başladı. O zaman "Jakob Holik" tarafından din ile siyâsetin birbirinden ayrılması fikri ortaya atıldı. O zaman ki fikîr ve siyaset adamları bu hareketin öncülüğünü yapıyorlardı. Bu fikir hareketi çok geçmeden siyasi sahada da başarılı oldu. Siyasî rejim olarak kabul edilmek imkânını da buldu. Özet olarak olarak bu hareketin gayesi "din"i ferdî yaşayış sahasıyla sınırlı kılmaktı. İşin başlangıcında, "din" ile kimsenin alâkası olmayacak, kimse

de "din" işine karışmayacaktı. Tam manasiyle tarafsız kalınacak ve ferdin "inanç ve din" hürriyeti de korunmuş olacaktı. Fakat bir müddet sonra bu hareket başka bir şekil aldı. Bu defa "din"e karşı cephe almak, zorla "maddecilik" tarafına yöneltmek, bir nevi "komünistlik ve sosyalistlik" yolunu tutmak, ortaya çıktı.

Sekülarizm'in şekil değiştirip bozulması nasıl oldu?

İlk bakışta, bunu kavramak ve tam olarak anlamak mümkün değildir. Bir kısım inançsızlıklar insanın karşısına çıkmakta ve onun fikir ve düşüncesini dağınık bir hale sokmaktadır. Çeşitli fikirler türlü türlü düşünceler, insanın kafasına girip, bir sürü "... izm" ler doğurmaktadır. "Komünizm" "sosyalizm" "kapitalizm" ve bunların benzer leri, insanın fikrinde kökleşip, yaşama sahası bulmaktadırlar. Neticede bu durum insanı her bakımdan, maddeciliğe sürüklüyor.

l -- "Komünizm ve sosyalizm" hakkında tenkidlerde bulunan meşhur eleştirmen R.N. Crew - Hunt şöyle yazıyor:

"Komünizm, sefalet, perişanlık, sıkıntı içinde olmak ve iç timâî sosyal düzenin bozulmasının neticesi değildir. Zira, bu rejimi tatbik eden ülkelerde, halk sınıfları içinde, iyi ve bol keseden para kazanan, maaş alan

işçilere, müreffeh bir seviyede yaşayanlara da pek çok rastlanmaktadır. Komünizmin meydana çıkışını, halkın eskiden gözünün kapalı oluşuna, şimdi gözünün açıldığına, sermâye sahiplerinin, yani, kapitalistlerin istismar düzenine karşı koymak yolunu tutmuş olduklarına, onların kötülüklerini, istismarlarını ve adaletsizliklerini anladıklarından, mevcut nizâmı düzeni ortadan kaldırıp eşitlik nizamını tesis etmek yoluna gidilmek için olmamıştır.

Son denemelerden elde edilen neticeye göre, hakikatte, komünizm bir kısım teori ve nizamların toplamının ismidir ki; bizim yaşayışımızda, varlıklarına ihtiyâç olan nazariye ve nizamların yerine geçici olarak oturmuştur. Bu nizam ve nazariyeleri bundan önce dîn temin ediyordu. Bu boşluğu din dolduruyordu. Din ortadan kalkıp, onun yerine gayrı-dinî nizam ve dinsizlik girince, bu boşluk kendisini hissettirdi. O zaman bu boşluğu telâfi etmek için çareler arandı, neticede de "komünizm" çaresi bulun du. "Komünizm" dinsizliğin neticesidir. Bu nizâm da, iş ve düşünce karşısına çıkacak olursa, o zaman, yaşayışta alemşümul (evrensel) başka bir hayat nizamı ortaya çıkmış olur ki, bu yeni çıkmış olan nizam, diğer yöntemlerin öncülüğü vazifesini

görmek ister"3[3]

Sosyo - komünizm tarafına bağlanmış bulunmayanlar da din ortadan kalkınca fikir emniyetsizliği, ruhî ıstırab ve inanç zaaflarına mağlup olup giderler.

2— Ferdin (bireyin)karşısına yeni yeni arzular ve istekler dikilmiştir. Ferd, yalnız kendi şahsî arzu ve isteklerini gerçekleştirmek yolunu tutar. Millî ölçü üzerine kurul muş bulunan, kamu yararına, zaman zaman - yerine ve gereğine göre - kendisinin şahsi veya içtimaî yaşayışında, bir çeşit zulüm olarak kabul eder. Herhangi bir müstakil ahlakın disiplini altına girmek istemez. Durum böyle olunca da, millî yaşayış için de ahlâkî kontrol kalmaz.

İşte bunun neticesindedir ki, asrımızda çok büyük ve muazzam iki cihan harbi patlak vermiştir. Bu iki harp yüzünden yaralanıp ölmüş olanların sayıları, insanlık tarihi boyunca gerçekleşmiş bütün muharebelerdeki ölü ve yaralı sayısının toplamından kat kat fazladır.

3 — Bu sosyo - komünizm, umumî ahlâkî tesirleri de yok edip ortadan kaldırır. Kişisel özgürlük, sözünde durma cesaret ve buna benzer ahlâkî özellikler şöyle dursun; iyilikle kötülüğü birbirinden ayırd etme hususlarına

---

3[3] R.N. Crew, Hunt Teory and practice of Communism -London 1951. Sahife 6

da maddi olarak imkân vermez. Her türlü müsbet kabiliyetleri de ortadan kaldırır.

Bu ölçüler yerine, alçakça yararlanma yolunu bulmak, zamana uymak, gününü gün etmeyi düşünmek gibi şeyleri, ferdî ve içtimaî ahlâkın temel kaidesi kılar. Bunların da neticesinde içtimaî yapı her taraftan çöküntüye uğrar. O zaman da huzur, emniyet ve güven tamamen ortadan silinip gider.

4 — Tecrübelerden öğrenildiğine göre, eğer sırf maddi bir yarar gözönünde bulundurulup gaye edinilmiş olsaydı ve herhangi bir ahlâki ve manevî nizama bağlılık olmasaydı; gerçekte, insan, yine bu maddi yararı tam olarak elde edemiyecekti. Arnold Toynbee, sekülarizmin neticelerini inceliyerek, açık bir lisanla bu hareketin başarıya ulaşamadığını şu şekilde beyan eder:

"Eğer yaşayışın amacı, sırf maddî istek, dünyevi zevk ve dünyâ arzuları üzerine kurulmuş bulunsaydı, ferdin maddeten iyi geçinmesi, maddî isteklerini elde etmesi dünyevî huzur ve rahata kavuşması yine de mümkün olamıyacağı son tecrübelerden artık anlaşılmış bulunuyor. Yine kesinlikle anlaşılmış oluyor ki, eğer, sekülarizm'in ileri ve yüksek iddiaları manevî ve ruhani amaçların yanı başında bulunursa, işte o zaman ancak bunların dolaylı neticesi olarak, insan dünyevî huzur ve rahatı da elde

edebilir."4[4]

Gerçeği şu şekilde belirtebiliriz ki, sekülarizm şimdiki hâlde fiilî olarak başarısızlığa uğramamış ise de tarih ancak bunu ilerde açıklayıp gösterecektir. Dikkat ettiğimiz zaman göreceğiz ki şimdiki sekülarizm çok eski ve miadını doldurmuş bir düşüncedir. Zamanın ilerlemesiyle bir daha onun semtine dönmek imkânı kalmamıştır.

"Sekülarizm" bazı tarihi sebeplerden doğmuştur. Belirli ve sınırlı bir çevre içinde de ancak gelişebilecektir. Bu sebepler ve bu çevre mevcut olmasaydı, elbette ki "sekülarizm" meydana çıkamıyacaktı Onu tutundurmak da mümkün olmayacaktı.

Yukarıda söz konusu ettiğimiz gibi, sekülarizm adı verilen bu sisteme göre dinin devlet ve hükümet işleriyle hiç bir alâkası olmayacaktı. Fakat bu noktayı dikkatli bir incelemeye tâbi tuttuğumuz zaman görülecektir ki, bu rejim aslında dîne ve dînî nazariyelere karşı olumsuz ve muhalif bir tavrın sahibidir. 19 uncu asrın tarihini gözden geçirdiğimiz zaman, anlaşılacaktır ki, "sekülarizm" ferdi ve millî mevzularda, fert için, tam bir hürriyet ve serbestliğe taraftarlık etmekte ve bu rejimin asıl siyâsî tutumunun da esası... hükûmet'in bu gibi işlere müdahele etmemesi

4[4] Arnold, İ. Toynbee, Chiristianity among the religins of the world, S. 56

bir gaye ve amaç olarak düşünülmüştür. Ancak ayrılması düşünülen, bu hususların hepsi de birbirine bağlı, bir diğerinden ayrılamıyan hususlardır.

Sekülarizm ancak hükümetin sadece bir "müdafaa sistemi" yani (Police state) mahiyetine girdiği zaman muvaffak olabilir. Bu şu demektir ki "sekülarizm nizamında," hükûmet'in vazife ve yetkisi, sırf memlekette kontrolü temin etmek, asayişi sağlamak olacaktır. Hükûmet, dıştan gelecek olan taarruzları karşılayacak, içte çıkacak kargaşalıkları yatıştıracak emniyetsizlikleri gidermek yolunda çalışacak ve başka bir iş görmiyecektir. İşte, ancak böyle bir nizam ve böyle bir rejimde, ferdin tam manasiyle, hürriyeti söz konusu olabilir. O zaman ferd, istediği gibi yaşar. Bu şekildeki hükümet de — hiç olmazsa dini akidelere ait hususlara karşı tarafsız kalır, bu gibi şeylerin hiç birisine hiç bir şekilde müdahele etmeyi caiz görmez.

Fakat bu düşünce, ancak 19 uncu asrın sekülarizm'inde bulunuyordu. Bu gün ise vaziyet tamamen başkadır. Ve hükümet düşüncesi, hükümet mefhumu, tamamen değişmiştir. Bugün, hükümet denilen nesne, artık eskiden tasavvur edildiği gibi koca bir put değildir. Bu günkü hükümet bir dâire içine çekilerek, memlekette çeşitli yönlerden olup bitenlere ve olup biteceklere kalamaz. Bugünün hükümetinin pek çok vazifeleri

vardır. İş sahası pek geniştir. O artık yaşayışın her yönüyle meşgul olmakta, bu yaşayış tasvirinin her noktasını çizmek yolunu tutmaktadır. Kendi polisi ve zabıtası vasıtasiyle düzen ve intizamı temin eder, cehaleti ortadan kaldırmak yoluna gider; ilim ve bilgi meşalesini yakar ve ilimle her tarafı aydınlatmağa çalışır. Sefaleti ortadan kaldırmak, servetin adilâne şekilde paylaşımını sağlamak, sosyal kötülükleri ve kötü alışkanlıkları silip süpürmek, şehir ve köy halkını ahlâkî ve içtimaî sahada yetiştirip fertlerin gelişmelerini sağlamak, hastalara ilâç sağlamak, onların tedavisine çalışmak, haksızlığa uğramış olanların haklarını kendilerine iade etmek: darda kalan, sıkıntıda bulunanların imdadına koşmak ve bu kimselere yardım elini uzatmak gibi çeşitli vazifeler, hükümetin yapması gereken vazifelerdendir.

Özet olarak, bu günün hükümet denilen müessesesi her bakımdan, refahı ve huzuru temin etmekle sorumlu olmaktadır. Bunun içindir ki, böyle bir hükümet, fikrî nazariyelere ve akidelere bağlı bulunan hususlara karşı alakasız ve ilgisiz kalamaz. Her ne şekilde olursa olsun, — az veya çok — bu gibi akımlarla meşgul olacaktır. Yine, her ne şekilde olursa olsun, iyilikle fenalığın, refahla sefaletin ölçülerini tayin etmek için bir terazi bir ölçüye sahip bulunacaktır. Bu

terazi ve bu ölçü'ye göre de kendi polisine, kendi zabıta kuvvetlerine ne şekilde ve ne surette hareket edeceklerine dâir emirler verecektir. Bu sebeplerdendir ki artık bu günkü hükümet bir nazari hükümet olarak kurulamaz.

Tarihî hatıralar bakımından, sekülarizm üzerine kurulmuş, onun tarif ettiği temeller üzerine oturtulmuş ve bu fikre bağlı kalınarak düzenlenmiş bir hükümet hakikatte hiçbir şekilde ve hiçbir noktadan mevcut olmamış, daha kurulmadan ortadan silinip gitmiştir, denebilir. Bu temeller üzerine kurulmak istenen hükümet kalesi sırf bir arzu ve bir istekten başka bir şey olmamış, mevcut bulunan boşluğu doldurmak için ancak bir hayal mahsülünden başka bir şey değildir. Bugün artık, dünyada sekülarizm için yerleşecek, sığınacak bir yer kalmamış tır. Tarih te bunu gösterip gözümüzün önüne sermektedir.

Bugün artık zarurî olan ve varlığı zorunlu bulunan "hükümet" tam mânasiyle "sekülarizm" nazariyesine muhalif bulunan "hükümet" tir. islâm da ancak, böyle bir hükümetin kurulup tutunmasını istemiş ve bunun için çalışmıştır.

III
İSLAM ÂLEMİNDE, İSLAMİ HÜKÜMET KURMAK İÇİN ÇALIŞMALAR

Yukarda çizilmiş bulunan şekilden iktidâr'ın nizam ve intizamının çeşitli cephelerini görmüş bulunuyoruz.

İkinci Dünya Savaşından sonra, Müslüman ülkelerinin çoğu istiklâllerine kavuşup, hürriyetlerini elde ettiler. Bu ülkelerin hemen hemen hepsinde, veya bir çoğunda İslâm ölçülerine uygun, bir islâm hükümeti kurmak için çalışmalar başladı. O zaman tabiatiyle şu nokta kendisini hissettirdi: Sanki mevcut bulunan medeniyetin *son* bulması ile bir boşluk, bir açıklık ortaya çıkacak ve meydana gelecek olan bu boşluğu doldurmak icap edecektir. Bu da bir hakikattir ki 19 uncu asırda, Müslüman ülkeler birer birer Avrupa sömürgecileri tarafından avlanıp, yutulmuşlardı. Bunlardan ancak, üç dört memleket hariç hepsi esaretin ve köleliğin karanlığına gömülmüşlerdi. Birinci dünya savaşından sonra, işler değişmeğe başladı. Uyanmalar baş gösterdi, Ancak İkinci Dünya Savaşından sonra Müslüman ülkeleri birbiri arkasından hürriyete kavuşup, istiklâllerini elde ettiler. Şimdi bugünkü günümüz de 34 müstakil

Müslüman devleti vardır.5[5] Bu ülkeler kendilerinin siyasi ve medeni istikbâlleri için çalışıp uğraşmaktadırlar. Bu ülkelerde siyasi istiklâl ve siyasi hürriyetle birlikte, bir takım mühim meseleler baş gösterdi. Müslümanlar, sömürgeci "iktidar"ın tahakkümü altında yaşadıkları müddetçe kendi içtimaî yaşayışlarına, her nasılsa. İslâmî bir şekil verebilmişler, dinî yaşayışlarını mükemmel bir surette kontrol altına almışlardı.

O zaman onlar, kendi imanlarının gerektirdiği bütün cepheleri tam bir şekilde takib edememekle beraber, yine de ferdi ve içtimaî yaşayışın bir çok cephesinde Hak Tealânın emirlerine ve Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) in öğretisine uyabiliyorlardı. Tabiatiyle, hürriyete kavuşup, istiklâl elde edilir edilmez, şu mesele ortaya çıktı: Şimdi, umumi yaşayış nizamı, hükümet şekli rejim ve kanunların İslâmî usullerle ayarlanması lâzımdır. İşte bu, asırların ötesinden beri gelen islâm Milletlerinin en vazgeçilmez isteğidir. Müslümanlar, İslâmî nizamın, "kurulacak olan hükümet"in üzerinde hâkim bulunmasını taleb ederler. Bu da her bakımdan kendisini hissettirir.

Târihin, geniş görüşü karşısında, bu hareket pek mühimdir. Bunun içindir ki,

---

5[5] Eser yazıldığı zaman 34 idi. Bugün 43 tür. Mütercim

onlar, ümitle güvenle istikbâle bağlanmaktadırlar, Fakat, derin düşündüğümüz zaman şu noktayı anlamış olacağız ki, Müslümanların veya bir müslümanın istediği "İslâmî hükümet" nasıl olacak ve hangi şekilde bizim önümüze çıkmış bulunacaktır. Tabiatiyle hükûmet'in "İslâmî hükümet" olması isteniyor bütün imkânlar bunun için sarf ediliyor, bu hükûmet'in İslâm ölçüleri ne uyması bekleniyordu. Maalesef bu meselenin asıl hakikati böyle değildir. Bu gayeye engel teşkil eden asıl sebep şudur: Sömürge idaresindeki öğretim ve eğitimin tabiî neticesi olarak kültür sahibi bulunanlarla aydın kimselerin çoğu kendilerini İslâm'dan uzaklaştırmalardı. Bunların büyük çoğunluğunun müslüman olmalarına rağmen İslâmiyet hakkında bilgileri yoktu. Yine bu sınıftan başka bir zümrenin ise islâm hakkındaki bilgileri, ancak bir kaç yanlış şeyden ileri gitmiyordu. Diğer bir zümrenin de maalesef, zihinleri öyle zehirlenmişti ki kıraldan ziyade kıralcı kesilmişlerdi. Bütün bu gurublar, islâm gerçeklerine karşı, kötü düşünmekte ve körü körüne kuru bir Avrupa taassubuna saplanmış bulunuyorlardı. Avrupa'nın her türlü fenalıklarını, pembe cam arkasından seyrediyorlardı. Bu güruh, artık islâm ortadan kalkmış, islâm'dan eser kalmadığı nazarı ile İslâm'a bakıyorlardı. Hatta körü

körüne, hiç düşünmeden dahi, Avrupa'nın her çeşit fenalıklarını, rezaletlerini ve sapıklıklarını medeniyet diye taklit etmek, Avrupa'lılara uymak yolunu tutmuş gidiyorlardı. Bunu da, âdeta kendilerine bir din ve iman edinmişlerdi. Bu güruh, kendi memleketlerinde ve kendi vatanlarında, diğer halk çoğunluğu ile milletin istekleri, arzuları ve hissiyatına karşı mücadele ve çekişme halindeydiler. İlerlemek için de kendilerine göre başka başka çareler düşünüp duruyorlardı.

Bir tarafdan gaflet ve cehalet, diğer taraftan da kötümserlik ve kötü maksada dayanan düşünce ve birbirlerine karşı düşmanlık hüküm sürüyordu. Bu gibi çekişmeler, İslâmi Hükûmet'in kurulmasına doğru giden yolun aydınlığını gidermekte ve bu yolun üzerine taş yığıp, yolu kapatmaktaydı.

Bizim fikrimize gelince; bu anlaşmazlıkları yok etmek ve ortadan kaldırmak için en iyi çare; bir taraftan İslâmi öğretim ve eğitimi genişletip daha kapsamlı bir şekle koymak ve halkın fikir ve düşüncesini terbiye edip onları geliştirmektir. Diğer taraftan da yaşayışın her dalında öyle bir idare hazırlamalı ki, yukarıda bahsedildiği gibi, Müslümanların çoğunluğunun istekleri ve arzuları yerine gelip, onların hissiyatı ile bağdaşsın. İslâmi şekilde hazırlanıp, her sahasını ve her hususunu saracak bir mahiyetle ortaya çıksın ve İslâmi

hayat tarzına her bakımdan uyduğu belirsin. İşte, ancak böyle olursa, "Millet"in işleri nizama girip, "Millet"arasında mevcut bulunan ters çekişmeler yerine, müsbet bir halde düzen kurulabilir ve senelerce sürecek olan yol, bir kaç ay içinde aşılmış olur.

BU KİTAB HAKKINDA BİR KAÇ SÖZ

Mevlânâ Seyyid Ebu'l—A'lâ Mevdûdî Sahib'in hareket metodunun rafı şudur: İki zarurî meselenin aynı zamanda, iki yönünü bir arada, hakkiyle çalışarak tamamlamak ister. Üstadımız, bir taraftan, İslâmî hayat nizamını, dinî ve aklî delillerle ileri sürer ve İslâm'ın asıl talimini günümüzün diliyle açık bir tarzda beyan eder. Yazılarını okuyan okuyucu, yaşayış hakkındaki İslam'ın görüşü hakkında genel ve geniş bir bilgiye sahip olur, onun bütün yönlerini bir defada ve bir çırpıda görmüş bulunur. Üstad hiç çekinmeden ve hiç korkmadan zamanımızın çeşitli fesadlarına karşı koymuş İslâm'ın yaşayış nizamının üstünlüğünü ve yüksekliğini her yönden ispat etmiştir. Diğer taraftan da İslâm nizamını sadece nazarî bakımdan açıklama ve izah etmekle kalmamış, şurasını da ileri sürmüştür ki, bu nizam, bugünkü şartlara göre nasıl kurulacak ve nasıl tutunabilecek? Bugünkü şartlar dahilinde İslâm'ın hakiki şekli ne şekilde yerleşebilecektir? Bu mühim suallere cevap veren Mevlânâ Mevdûdî sâhib'in bu eseri, yaşayışın her dalına temas

etmiştir. Ancak İslâmî hükümet fikri hususunda bu hükümetin çalışma nizamı hakkında da daha etraflı ve geniş ölçüde bahisler ortaya koymuştur. Üstad, "İslâmî hükümet" i öyle bir güven, inanç, geniş görüş ve fikir açıklığı ile meydana çıkarmıştır ki, bu "hükûmet"in her cephesi tam olarak kendisini göstermektedir. Zamanımız da bu hususta onun kadar maharet göstermiş bulunan kimseye rastlanmaz. Şüphesiz bu cepheden "O" Arap ve Acem'in (Bütün İslâm milletlerinin) içinde biricik şahsiyettir. Bu hususta, zamanımızın gereklerine uygun bir şekilde "İslâmi Hükûmet" in tam ve kâmil bir planını çizmiştir. İctihâd basiretiyle de böyle bir "hükümet"e ait, bütün meseleleri tahlil ederek göz önüne sermiştir. İşte bunlar, onun hareket metodunun önemli özellikleridir.

"İslâmî hükümet" hakkında Mevlânâ'nın[1][6] yazdığı bu mevzular bu makaleler, daha önceden neşredilmiş bulunuyordu. Bunların bazıları da ayrı broşürler halinde basılmış ve büyük bir alâka görmüştü. Fakat bu mevzular düzenlenip neşredilmemişti. Ben bir ara Mevlânâ'nın İslâmî Hükûmet hakkındaki yazılarının bir kısmını bir araya toplayarak İngilizce bir eser hazırlamış ve "İslamic Law and Constitution:

---

[1][6] Mevlâna Urduca üstad demektir. Yani Mevdûdî Hürmeten kelimeyi aynen muhafaza ettim. Mütercim.

İslâm Hukuku ve Anayasası" ismiyle yayınlamıştım. Bu defa da eserin, ayrıca Urduca olarak yayınlanmasına gerek olduğunu düşündüm, Fakat Mevlânâ'nın fazla meşguliyeti bu iş için şahsen çalışmasına imkân bırakmıyordu. Onun için ben de Kitabın ingilizce nüshasını yeniden gözden geçirdim. İngilizce metninin yeniden basılması için çalışıyordum. Bu sıra yine kitabın Orduca metninin de yayınlanmasına olduğu ihtiyacı yeniden belirdi. Bazı dostların ısrarı ve Mevlânâ'nın bizzat kendisinin de rehberliği altında eserin Urducasımı da hazırlamayı üzerime aldım. Bütün mevzuları topladıktan sonra, şunu düşünmek zorunda kaldık ki; İslâmî Hükûmet ve İslâmî Kanun mevzularını ayrı ayrı kitablar şeklinde hazırlıyalım. Zira bir eser, iki kısmın makalelerinin birarada bulunmasına tahammül edecek durumda değildi. Bunun için 1380 senesi (M. 1960) ben, Mevlânâ'nın "İslâmî Riyâset= İslâmda Hükûmet" ismi altında yazmış bulunduğu bütün mevzuları bir araya getirip, düzenleyerek hazırladım. Hamd olsun ki bu eser de neşr sonra çok makbule geçti. Her şınıftan okuyucunun istifâde ettiği anlaşıldı. İlim erbabının onu beğendiği gibi, Üniversite mensupları da onun değerini takdir ettiler. Şurası da bir hakikattir ki bu eser birkaç bakımdan tamamlanmamış olup bazı noksanlıkları mevcuttu. Eser bu haliyle neşre-

dilmiş oldu. Bilâhare, muhterem Mevlânâ İdâre-i Maarif-i İslamiye (İslâm Maarif Dâiresi)nde bu mevzudaki bütün yazılarını toplayıp bir araya getirdi. Bunlara yeni bir şekil ve tertip verdi. Bir kaç ay uğraştık tan sonra, biz de, ilk takdim ettiğimiz "İslâmî hükûmet nazariyesi, çalışma nizamı ve idare sistemi" diye bu eseri sunmak imkânını bulduk.

Bu eserde, Mevlânâ Mevdûdî Sahib, imkân haddinin son derecesinde çalışarak, İslâm Hükûmet hakkındaki bütün yazılarını hususî bir şekilde toplıyarak tertibe koymuştur. Bu eserin ilk baskısında, teorik bahislerle Pakistanda kurulması düşünülen "İslâmî Hükûmet" için sarfedilen gayret ve çalışmalara ait yazılara da yer verilmişti. Fakat bu yeni baskıda bunlar birbirlerinden ayrılarak, ayrı ayrı tertiplendi. Bu kitap ise, yalnız nazari ve ilmî bahisleri ihtiva eder. Pakistan'da İslâmî Hükûmet kurulması konusundaki çalışmalar ilgili eden bahisler ayrı bir ciltte okuyucularımıza arz edilecektir. İşbu kitaba "Tercüman ül-Kur'an"dan da bazı bahisler alınmıştır. Bu şekilde eski mevzular bir araya getirilip ayrı bir eser sunmayı uygun görmeyip, onlara da burada kısmen yer vermiş olduk. Fakat, o yazılardan bu eserle alâkalı olmıyan kısımları çıkardık. Çünkü maksadımız o eski mevzuları canlandırmak ve eski ihtilafları tazelemek değildi. Esasen

bunları tekrar dile getirmekte de bir fayda yoktur. Tertib işinde, asıl mevzu ile ilgili bulunan kısımları ve her zaman için kıymetini muhafaza eden bahisleri seçmeye önem verdik. Ayrıca Tercüman ül - Kur'an'dan bazı bahisler alındı. Bunun sebebi de Kur' an anlayışı üzerinde düşündüğümüz içindir. Açıklama eklerinde de siyaset ilmine ait bütün bahisleri açıklamış bulunuyoruz. Bunları iki ayrı müstakil makale şeklinde tertipledik. Bu iki kısımdaki makaleler, eldeki şekilleriyle ilk defa basılmış oluyor. Böylelikle bu eseri çeşitli cephelerden istifade etmiş olacaktır. Bundan başka bir şekilde de böyle bir istifadeyi temin etmek mümkün değildi.

Hazırlayıcı şu noktanın üzerinde de önemle durmuştur ki, bir tarzda tertip etmiş olsun. Eserden bazı çıkarmaları yahut da ilâve edilen bahisleri Mevlânâ'nın kendisiyle müşavere ederek yaptık. Esasen, Mevlânâ'nın yazılarında ufacık bir değiştirme pek kolay bir iş değildir. Fakat bu yazılar, yirmibeş seneden beri çeşitli vesilelerle yazıldıklarından, bugün için de bir kitap şeklinde tanzim edildiğinden bu değiştirmelere ihtiyaç hasıl oldu.

Bu mecburi değişiklikler yapılmış olmasaydı, böyle bir kitap da meydana gelmezdi. Hakikatte ise, Mevlânâ bu işi bizzat onaylayarak kabul ettiği için yapılma ya kalkışıldı. Yoksa Mevlânâ katiyen bunlara izin vermezlerdi. Bu suretle bu kıymetli yazılar,

düzenli bir şekilde, ilim ehlinin incelemesine sunulmaktadır.

Hazırlayıcı olarak bana gelince, benim ilmî yetersizliğim ve ilimdeki sermayesizliğim tamamen anlaşılmış olduğundan, bu hâlimle bu işi yapmamış olsaydım ve bu iş de vakitleri gayet az bulunan Mevlânâ hazretlerinin kendisine kalmış olsaylı, o zaman eserin hazırlanması bir hayli gecikmiş olacaktı. Ben, Mevlânâ hazretlerine minnettar ve teşekkür borçluyum ki, bana bu kadar itimat gösterip böyle bir eseri hazırlamama muvafakat edip, bu görevi bana verdi. Benim için de bu eseri hazırlamak hakikaten bir saadettir. Bu hususta, Mevlânâ'nın, bana her adımda rehberlik etmiş bulunmaları da büyük bir nimettir. Zatı faziletlerinin müşavereleri ile, rehberlikleri altında böyle bir eseri hazırlamak işini başarmak benim için hakikatte bir şeref bir iftihar vesilesidir.

Benim bu sahada ne derece titizlik gösterdiğimi, bu işin mesuliyeti üzerinde ne kadar titizlikle durduğunu Cenab-ı Hak, elbette ki çok iyi bilir. Eğer bu işte bir parça kadar muvaffak oldumsa, bu Hak Teâlâ'nın fazlından ileri gelmektedir. Bir hatam, *bir* kusurum olmuş ise, *benim* ihmalciliğimden doğmuştur. Hak Teâlâ'dan başka, başarı dileyecek kimsem yok. "Ve mâ tevfikıy İllâ Billâh." Başarılı olabilmem ancak Allah'ın izniyledir.

İdâre-i Maârif-i İslâmî, Karaçı.
27 Safer 1386
HURŞİD AHMED

Not: Hind - Pakistanda, Urdu lisanında "Mevlânâ" ve "Mevlevi" Profesör, üstad ilim ve fazilet sahiblerine söylenen hitab unvanıdır. "Sahib" beyefendi kelimesine tekabül eder. Biz bu gibi bir nevi hususi İstılah mahiyetine girmiş bulunan kelimeleri aynen muhafaza ettik. Mütercim.

BİRİNCİ KISIM

BÖLÜM: I

HAZIRLAYICI TARAFINDAN BİR KAÇ SÖZ

islâm'ın siyasi nizâmını dikkatlice inceledimiz zaman, her şeyden önce, şöyle bir sual ile karşılaşıyoruz. İslâm düşüncesine göre, Din nedir? Ne demektir? Siyaset, iktidar ve yaşayışın içtimaî işlerine ne dereceye kadar müdahale eder? Din, hudutlu ve muayyen bir düşünce dairesi içinde, çok kere yanlış şekillerde anlaşılmıştır. Halk Ta dinî ve siyasî diye iki ayrı KAVRAM üzerinde durarak, böyle bir fikri her tarafa yaymış bulunuyor. Bunun için, her şeyden önce burada islâm düşüncesine göre Din ve siyaset nazariyesi bahsini açıklamak istedik.

Zamanımızda, islâm düşüncesi hakkında, Mevlânâ Mevdûdi'nin. hususî bir programı ve bir hareket tarzı vardır. Mevlânâ'ya göre, bu iki şeyin birbirinden ayrılması "zorlamaca" ve "uydurmaca" bir iş olur. islâm'ın evrensel inkılâbı düşüncesi, bu işi saf bir aynada aksettirilmiş olan tasvir gibi, açık bir şekilde göstermiştir.

Biz de burada Mevlânâ'nın bu mevzuda

kaleme almış bulundukları muhtelif yazılarını düzenleyip bir araya getirdik. Burada, müslümanlar arasında mevcut bulunan, siyasî çekişmeleri başa alarak, Tercüman El - Kur'an'daki bahislere de yer verip, düzenleyerek bu incilerden bir gerdanlık meydana getirip sunduk.

Hazırlayıcı: Hurşîd Ahmed

DİN VE SİYASET[1][7]

MÜSLÜMAN OLMAYANLAR NAZARINDA DİN

Hazret-i Muhammed Resûlullah (S.A.V.) peygamberliğini ilan etmeden önce, din hakkında bütün dünyadaki umumî anlayış, kanaat şu şekil de idi.

Yaşayışın birçok şubesi vardır, din de bu şubelerden bir tanesidir. Yahut başka bir tabirle, din, insanın dünyevî yaşayışının ayrılmaz bir parçasıdır. İnsan hayat mektebinden kurtulup, diplomasını alıncaya kadar, din onun işine yarar, bu mektepten kurtulunca da dînle alakası kesilir. Din'in ilgili olduğu mevzu da, ancak insan ile "ma'bud" unun tapındığı varlığın arasındaki bağdır. Bu şekilde her kim için yüksek

---

1[7] Bu mevzu Mevlânâ Seyyid Ebu'l A'lâ El - Mevdûdî tarafından yazılarak "Tahrik-i âzadi-yi Hind or Müslüman — Hindistan hürriyet hareketi ve müslüman" isimli eserden alınmıştır. Cild , bâb VI, İslamic publicatons Ltd. Lahor. Hazırlayıcı.

kurtuluş imkanı var olursa, o şahıs için bütün diğer dünyevî işlerden alâkayı keserek ve yaşayışın diğer şubeleri ile ilgisine son vererek; sadece yaşayışın dîn denen bu şubesine bağlanmak lâzım gelirdi. İşte bu şahıs da ancak o zaman kurtuluşa ermiş olurdu. Fakat, bununla beraber, Ma'budların (Tanrıların) her hangi bir şahsa iyilik nazarı ile bakması ve dünyevî işlerde ona bereket vermesi arzu edilecek olursa o zaman yaşayışın diğer şubeleri yanısıra da, dîn'i dâhil etmiş olması gerekir. Dünyada ki bütün işlerin keyfine göre dönüp gitmesini arzu eden her şahıs da, bir takım güya dîni merasim icra eylemekle, ma'bud yahut da mabudlar'ı memnun etmek için çalışırdı. İnsanın ilk alâkası kendi nefsiyledir. Onun karşısında kendi varlığı çerçesinde dünyanın ilerisini, sağını, solunu ve her tarafını birbirinden ayrı ayrı, birer başka şey gibi düşünmekte idi. Bunlarla alâkalı olan insanın, Ma'budu da bunlardan tamamiyle ayrı ayrı bir şeymiş gibi telâkki ediliyordu. Bunların ikisinin arasında hiç bir ilgi hiç bir bağın mevcut olmadığını hesaplıyorlardı.

İşte, cahiliye devrinde, din anlattığımız şekilde tasavvur ediliyordu.

Din'in temeli üzerinde o zamanlarda medeni bir cemiyet düzeni, yaşama biçimi ve ahlakî bir bina kurulduğunu anlıyamıyorlardı. O zamanlar, medeniyet ve

toplu yaşamak demek, insanın her cephesini kuşatan bir nizamdır diye düşünülmüyordu. Bu, insan yaşayışının her cephesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu anlayan yoktu. Bütün yaşayış binasının buna dayandığını kavrayan mevcut değildi. Böyle bir şey olmadan, yaşayış nizâmı diye bir şey olmayacağı elbette ki, bilinen ve açık olan bir husus tur. İşte bu hakikati düşünemiyorlardı.

Dünyanın her yerinde, "din" ile "medeniyet" birbirinin yanı başında yürüyüp gitmektedir. Dünyanın her neresinde olursa olsun, ne zaman bu iki kavramın birbirlerinden ayrılması istenmişse, o zaman, bunların ikisinin de tamamen yahut da ... hiç olmazsa pek çok bakımdan ... birbirlerine ihtiyaçları olduğunu anlamak mümkün olmuştur. Yine bu iki şeyin, yani din ile medeniyetin bir arada bulunmasını, zıt şeylerin bir araya gelmiş olması gibi düşü nenler dahi, yine de bunları bir yerde, birbirlerinin yanında bulmuşlardır.

"Din"in "medeniyet" ve "toplu yaşama" üzerinde tesiri kuvvetli olmuştur. Bunun için, yine bunları birbirinden ayırmak da hiçbir zaman faydalı olmamıştır. "Din"in "medeniyet" ve "içtimai yaşayış" üzerinde tesirli bulunma sı neticesinde "medeniyetten uzak kalmak isteyenler" arasında rahipliği, dünyâ işleriyle alakadar olmaktan nefret etmeyi, dünya lezzetinden kaçınmayı, sebepler

aleminden alâkayı kesmeyi, toplu ve insani yaşayıştan uzak durmayı doğurmuştur. İnzivaya çekilmek, yalnız yaşamak gibi taassup unsurlarına girmiş ise de, bunun tesiri pek fazla olmamış ancak küçük çapta kalmıştır. Bunun aksine, din ile siyaseti ayırma, insanın dünyevî yaşayışı yolunda ileriye doğru adım atması için engel teşkil etmiş; insanın ilerlemesi yolunun üzerine taş, yığarak bu yolu kapatmıştır. Bundan başka medeniyet ve medenî yaşayış için sırf maddeye tapınmave adi nefsânî isteklere uy maya yol açmıştır.

Bu gibi şeyler "din"i kirleterek bozmuş ve berbat bir hâle getirmiştir. Dinde olmayan hurafeler dine eklenince, din mülevves bir hâle gelmiş, kendisinden beklenen fâideler yerine fenadan da beter neticeler doğurmuştur. İşte bunun içindir ki, herhangi bir şeyin temizliği ve paklığı düşünüldüğü zaman O'na hemen bir dinilik ve mukaddeslik kisvesi giydirilmiştir.

Bu kisve giydirildikten sonar ne bir kimse kendi vicdanı karşısında mesuliyet duyar; ne de başkaları ona tariz edebilirler. İşte, yine bunun içindir ki tahrif edilmiş dinlerde ibâdet diye isim takıları şeylerin çoğu lezzet perestlik hayâsızlık ve bunlara benzer şeyler öyle karışmışlardır ki, bu dinlerin saliklerinin kendileri bile bu dini bir tarafa bırakmış olsalar, ibâdet diye vasıflandırdıkları bu gibi işlerin ismi

ahlâksızlıktan başka bir kelime ile vasıflandırmaktan kendilerini alamazlar.

Dîn ile medeniyetin teamül haline gelmiş bu meselelerini bir tarafa bırakırsak göreceğiz ki, hakikatte dünyanın ne tarafında olursa olsun, dinsizlik üzerine kurulmuş olan medeniyet ve içtimaî yaşayışın temellerinin sında rahipliği, dünyâ işleriyle alakadar olmaktan nefret etmeği dünya lezzetinden kaçınmayı, âlem-i esbab ve ilel' den alâkayı kesmeyi, toplu ve insani yaşayıştan uzak durrnayı doğurmuştur. İnzivaya çekilmek, yalnız yaşamak gibi taassup unsurlarına girmiş ise de, bunun tesiri pek fazla olmamış ancak küçük çapta kalmıştır. Bunun hilafına, din ile siyaseti ayırma, insanın dünyevî yaşayışı yolunda ileriye doğru adım atması için mania teşkil etmiş; insanın terakkisi yolunun üzerine taş, yığarak bu yolu kapatmıştır. Bundan başka medeniyet ve medenî yaşayış için sırf madde — perestliğe ve hasis nefsânî isteklere uy maya yol açmıştır.

Bu gibi şeyler "din"i kirleterek bozmuş ve berbat bir hâle getirmiştir. Dinde olmayan hurafeler dine eklenince, din kirli bir hâle gelmiş, kendisinden beklenen faydalar yerine fenadan da beter neticeler doğurmuştur. İşte bunun içindir ki, herhangi bir şeyin temizliği ve paklığı düşünüldüğü zaman O'na hemen bir dinilik ve mukaddeslik kisvesi giydirilmiştir.

Bu kisve giydirildikten sonra ne bir kimse kendi vic-danı karşısında mesuliyet duyar; ne de başkaları onu eleştirebilir. İşte, yine bunun içindir ki tahrif edilmiş dinler de ibâdet diye isim takılan şeylerin çoğu lezzet düşkünlüğü hayâsızlık ve bunlara benzer şeyler öyle karışmışlardır ki, bu dinlerin saliklerinin kendileri bile bu dini bir tarafa bırakmış olsalar, ibâdet diye vasıflandırdıkları bu gibi işleri ahlâksızlıktan başka bir kelime ile vasıflandırmaktan takipçilerinin alamazlar.

Dîn ile medeniyetin teamül haline gelmiş bu meselelerini bir tarafa bırakırsak göreceğiz ki, hakikatte dünyanın ne tarafında olursa olsun, dinsizlik üzerine kurulmuş olan medeniyet ve içtimaî yaşayışın temellerini üs-tüne ahlâksızlık binası oturtulmuş ve onun üzerine de ahlâksızlık çatısı kondurulmuştur.

Hakikî dindar görünmek isteyen zümre ise, kendilerinin kurtuluş ve felah bulmaları için, dünya'dan el çekip, dünyevî işlerde, dünya halkının nefsanî istekleri ve noksan görüşlerine göre... ki, bunlar kendilerini her zaman âlim zanneder, her zaman da câhil ve noksan kimseler oldukları açığa çıkar... hareket etmeyip, öyle bir yol tutmak isterler ki bu tuttukları yol ile, bir kaç dinî merasim tören icrasiyle, güya kendi Mabutlarının gönlünü hoş edeceklerini düşünürler. Zira onlara göre dîn yaşayışın bir eki, bir yaması, bir ilâvesinden başka bir şey değildir. Bunun

içindir ki yine dine bağlandıkları zaman, sadece bu yama'ya bu ilâve'ye bağlanmış olurlar.

Fakat şu da vardır ki her türlü siyasî zulüm ve haksızlık her çeşit geçim adaletsizliği, bir nevi toplu yaşama düzensizliği ve her şekil medenî sapıklıklar, bu ek'e, bu ilâve'ye bağlı bulunmaktadır. Hattâ; hile, dalavere, eşkıyalık bile... Her nevi yalan, dolan, dünya'yı karıştırmak fesat çıkarmak, yağmacılık tefecilik, servet toplamak, kârun yolu tutmak, ihtiras, fahişelik ve her çeşit ahlâksızlık bu araya girer.

İSLÂMÎ DÜŞÜNCEYE GÖRE DİN

Hazret-i Resulü Ekrem (s.a.s) her hangi bir başka maksad için değil sadece şu maksat için gönderilmiştir ki, dini böyle cahilce, düşüncelerden silip temizlesin. Aklî ve mantıkî bir düşünce ortaya koysun. Sâdece ortaya koymakla da kalmasın, bunu, medeniyet ve toplu yaşayış nizamının esâs temeli olarak, ayakta tutsun. Bunu, başarıya ulaştırıp, yürütüp gitsin: Peygamber efendimiz, Din yaşayışın bir eki bir ilâvesi kabul edildiği takdirde, bu din mânâsız bir şey olur. Diye buyurmuşlardır. Cemiyetin bütün ihtiyaçlarını karşılayamıyan, ona, baştan sona kadar bir nizam ve intizam vere-

miyen, yarım yamalak düsturlar (kanunlar) elbette ki dîn olmaktan çok uzaktır.Böyle beşerî uydurmalara dîn veya mezhep demek, yanlış ve hatadır. Hakikatte ise, dîn yaşanılan hayatın bir cüz'ü bir parçası değil, O, aslında yaşayışın tamamı, bütünü ve ta kendisi olduğu gibi, varlığımızın asıl hedef ve gayesi, hakiki ruhu, "O"nu hareket ettiren ve yürüten kuvvet kaynağıdır. Hem nazarî hem fikri ve hem de amelî olarak yaşayışın ölçüsü ve mihenk taşıdır Yaşayış sahasında her adımda doğru ve eğri yolu birbirinden seçip ayırmak lâzımdır. Eğri yolu bırakıp doğru yolu tutmak gerekir. Bu şaşmayan yolu da yine dîn gösterir. Yaşayışın bitmez, tükenmez yolculuğunda... ki bu yolculuk, dünyânın başından âhirete kadar, ardı arkası kesilmeden sürüp gider... dîn insanı her merhalede, her menzilde, saadet ve başarıya götüren bir rehber ve bir yol kılavuzudur.

İşte, böyle bir din'in ismi de islâm'dır. Bu yaşayışın eki, yaması, ilâvesi olmak için gelmemiştir.

Câhiliye tasavvurları gibi, dîn'i yaşayışın eki, yaması ve ilâvesi diye düşünürsek, O'nun gelişinin asıl maksadı, ortadan kalkar ve hiç olup gider insanın kendisi ile Rab'bı arasındaki bağdan, alâkadan her ne kadar bahsedilirse, bir o kadar da, insanın diğer insanlara olan alâkasından ve bağlarından; ayni zamanda yine bu insanın diğer varlıklar

ve kâinat ile olan alâka ve bağlarından da bahsetmek lâzımdır. İşte, İslâm'ın gelişinin asıl maksadı da insana bu hakikati haber vermek içindir. Çünkü, insanın bu alâkaları ve bu bağları birbirinden ayrı ve münferid değillerdir. Bunlar, "bütün" halinde birbirlerine bağlı olarak tertiplenmişlerdir. Bu "bütün"ün parçalarının doğru ve sahih bir şekilde tertiplenmesi, bir araya getirilmesi insanın felah ve kurtuluşuna sebep olur.

İnsanın kendisi ile yaratıcısının arasındaki, alâka ve bağ doğru ve sahih" olarak, bilinmedikçe, bu inşânın kâinat ve diğer varlıklar ile olan bağ ve alâkaları da doğru ve sahih olarak bilinemez. Bu ikisinin birbirine olan bağları doğru ve isabetli olarak bağlanması lâzımdır. Muvaffak olmak ve kurtuluşa ermek mümküm olsun. Din insanı fikri ve amelî bakımdan hayat boyunca bu muvaffakiyet yolunda yürümeye hazırlar. Bu işi hazırlayıp yapmayan ve bunu tamamlamak için çalışmayan ve böyle bir karakter arzetmeyen fikir sistemine din denemez. Bu işi de tam mânâsiyle hazırlamış ve tamamlamış bulunan din de ancak ve ancak islâm'dır. İşte bunun içindir ki, Kur'an-ı Kerim'de buyuruluyor:

"Allah indinde din yalnız İslâm'dır."

(Al-i îmran: 19)

DİN VE MEDENİYET

islâm'ın kendine özgü bir düşünce tarzı (Attitude of minde) vardır. Bütün yaşayış içinde yine kendine özgü bir bakış açısı nazarı (Cutlock of life) bulunmaktadır. Bunlardan başka, yine onun bir husûsî çalışma şekli de mevcuttur, işte, bu düşünce tarzı, bu bakış açısı ve bu çalışma şekli İslâm yaşayışının doğru yolunu göstermiştir. Bu düşünce tarzı, bu bakış açısı ve bu çalışma şekli bir araya gelip toplanırsa, bunların hepsinin adı İslâm ve İslâm Medeniyeti olur. Burada anlatılan dîn ile Medeniyet ve içtimaî yaşayış birbirinden ayrı şeyler değillerdir. Bunlar bir arada, birbirlerine bağlı, birbirleri ne kaynamış bir "bütün" teşkil ederler. Bu bütün de yaşayışın her meselesini intizâma koyan bir yaşayış nazariyesidir.

Hak Teâlanın, insan üzerindeki hukuku nedir? İnsânın kendisinin kendi üzerinde bulunan hukuku nedir? Anne - Babanın, karı - koca ve çocukların, yakınların ve akrabaların, komşuların ve misafirlerin, din kardeşlerinin, diğer din mensuplarının, dostların, düşmanların, bütün insan topluluğunun, hattâ kâinatta bulunan herşeyin ve her türlü kuvvet (enerji)nin hak ve hukukları nedir; İşte, O hak - hukuk arasında kâmil bir denge oluşturup, bunları ahenkli halde getirip, adaleti kaim kılan şey

dîn'dir; yani islâm dînidir. Bir kimsenin müslüman olması, onun bu hak ve hukuku tamamen gözetmesini ve yerine getirmesini gerektirir. Bir müslüman, bu hakların hepsini tam olarak adaletle ödemeyi borç bilir. Bu olmazsa, bu hakların biri diğerine tecavüz ederek, biri diğerini çiğneyerek, biri diğerine feda edilerek, devam ederse, zulüm adaletsizlik ve haksızlık yol bulur; ve nihayet bu düşünce tarzı ve bu yaşayış nazariyesi ortadan kalkar. İslâm olduğu gibi tatbik edilecek olursa, ölçüler yerli yerini bulunca, insanî yaşayışın imrenilecek neticeleri ortaya çıkar. Ahlâkî yükseliş, ruhî temizlik paklık insanî yeteneğin ve insanî fıtratın son haddine ve son noktasına çıkılmış olur. Yaşayışın bütün çalışıp çırpınmalarında... her ne şekilde bir çalışma sahası olursa olsun... öyle bir yol gösterilmiş olur ki bu yolun ne tarafından gidilirse gidilsin, bir aslî merkeze ulaşıp, bu merkezde birleşmek mümkün olur.

İşte bu merkez, işleri düzene koyan merkezdir. Bu bakımdandır ki, herşeyin kıymeti, (valve) bu merkezde tayin edilmiştir. Her şeyin bir ölçü üzerine yürüyüp gitmesi bu merkezde sağlanmıştır. Bu merkeze varmış olacak her şeyde- muvaffakiyet (başarı) yolunu tutar ve bu muvaf fakiyet yolunda yürümeye devam edip gider. Karşısına çıkacak olan her engeli de çiğner geçer.

Ferdin, tek başına yaşayışından tutun da,

cemiyetin bir bütün halinde yaşayışının büyük çaptaki işlerine kadar bu ölçü hep aynıdır, aynı şekildedir; aynı tarzda hüküm sürer Bu merkezin tanzim ettiği işler bakımından, bir kimsenin şahsî yiyeceği, içeceği, giyim kuşamı, meslek ve iş sahası, alış verişi, sözü sohbeti, kısacası, yaşayışın her cephesi, her türlü işi gücü için hudutlar, ölçüler tayin edilmiştir. Tâ ki, asıl maksat olan bu merkez'in yolunu tutup gelenler, hep doğru yolu takip edip, sapık yola sapmasınlar ve çıkmaza girmesinler.

Yine, şu hususu da tanzim etmiştir. Bu toplu fertleri, birlik içinde yaşayışlarında birbirleriyle o-lan münasebet ve ilişkilerini düzgün ve muntazam bir usûl üzere takip etsinler. Toplu yaşama, geçim, siyâset, ve yaşayışın her sahasında ilerleyip, doğru yolu tutsunlar ve aslî maksat olan menzile ulaşsınlar. Kendilerini şaşırtan, gerçek gidiş yolunun izini kaybettiren sapa ve kör bir yola sapmasınlar.

Yine aynı şekilde, İslâm camiasının halkı ile, gayrı İslâmî camiaların halkları arasmda; dostlukta ve düşmanlıkta, savaşta ve barışta, menfaatlerin birleşip ayrıldığı yerlerde zaferde ve mağlubiyette, ilim. ve fen elde etmek hususlarında, medeniyet *ve* kültür alışverişinde dahi ve usûllere bağlı bulunup, riayet etsinler. Devletlere münasebetlerin muhtelif cepheleri, bu ana yolun üzerine

engeller çıkarmasın ve bu caddenin ortasına taş yığını doldurup yolu kapatmasın. Hattâ şu kadar da mümkün olsun ki, insanlık camiası içinde bulunan câhil ve sapık kimseler bile, ister - istemez veya, bilerek - bilmeyerek, bu maksada *hizmet* etsinler. Çünkü, fıtratın (yaratılışın) gereğince, onların da takip edecekleri yol İslâm caddesinde yürüyenlerin yolundan başka bir yol değildir.

Özet olarak belirtelim ki, bu öyle bir noktadır ki, cami'den tutun da, çarşı pazardan, harp sahasına kadar; ibâdet usulünden tutun da, radyo ve uçak pilotluğu yapmak vazifesini; gusûl, abdest, taharet, iştinca gibi, cüzi meseleleri; ve bunların yanısıra çok önemli toplumsal meselelerden olan bir arada yaşama, geçim, siyâset, memleket idaresi, milletlerarası ilişkileri, ilk ilkokul eğitimini, tabiat eserlerini incelemeyi ve ilmî konuları çözecek miktarda, bilgi sahibi oluncaya kadar; yaşayışa ait bütün çalışmaları, fikir ve hareketin bütün sahalarını, bir bütünlük içinde ele almıştır, ve bunun ayrıntılarında amacı olan bir düzen ve bağlantılar oluşturmuştur. Bunların hepsi birlikte bir makinanın parçaları, aletleri gibi birbirlerine monte edilmiş, yerli yerine yerleştirip oturtularak bu makinanın çalışması ve harekete geçmesi sağlanmıştır.

Din dünyada öyle bir inkılâp tasavvurudur ki, Cehaletin yoğurduğu hamur ile bunu

mukayese etmek, hatta böyle bir mukayese etmeyi tahayyül bile etmek mümkün değildir. Bugünkü devrimizde teknolojide ileri giden milletlerin ilmî ve teknik buluşlarını, yedinci Milâdî asırla karşılaştırdığımız zaman, bugünün ilim ve fenninin ve bu sahada çalışan aklın o kadar ilerlemiş olduğunu görürüz ki, bu iki çağ birbirleriyle kıyas dahi kabul etmez. Fakat buna rağmen, bugün, , o kadar karanlık düşünce mevcuttur ki, dünyaya ün salmış olan Avrupa Üniversitelerinden en yüksek ilmi paye ile mezun olmuş, en yüksek ilmî ünvanı kazanmış *bulunan* kimseler dahi çoğu zaman bu inkilap tasavvurunu idrâk etmekten o kadar âcizdirler ki, sanki eski cahiliye devrinden bugüne kadar hiç bir şey olmamış ve hiç bir şey öğrenmemiş gibidirler. Binlerce sene öncesi putperest nisanların dîn hakkındaki o sefil, çökmüş ve çürümüş fikirlerinden halâ vaz geçmiyorlar. Bu çürük fikir içinde saplanıp kalıyor ve bu çürük fikirleri de asırlar boyunca nesilden nesile aktarıp gidiyorlar. Akli eleştirinin ve ilmî araştırmanın en iyi yolu ile yetişmiş olmalarına rağmen ve bunların en iyi şekildeki terbiyesiyle dahi bundan kurtulamıyorlar.

Öyle ki, tekkelerin ve mescidlerin hücrelerindeki karanlık köşelerine sığınıp oturmuş bulunanların dindarlık ve dîne bağlılıkları, inziva köşesine çekilip, bir post

üzerine kurulup, Allah Allah diye bağırmaları ibadet sayan bunu din'in mânası diye algılayanlar ve -dîni sadece bu şekil ibâdet içinde hudutlandıran kimselerin düşüncesine şaşmamak lâzımdır.

Yine bu şekilde, diğer bir İslâmî camianın, bir kaç şarkı terennüm ederek, taziye meclisleri kurmaları, mersiye ve nefesler okuyarak bazı merasimler icra etmeleri de hayret edilecek bir şey değildir.

Bütün bu zümreler, ciddî bir öğretim dışında kalan, İslâmın hayatî bütünlüğünü ve geniş çerçevesini idrâk edemiyen, aydınlatılmaya muhtaç zümreleri teşkil etmektedirler.

Fakat bir de, ilim nuru ile aydınlanmış bulunan bazı kimselerin beyinleri, daha çok köhneliğe - perestliğe saplanmış, eskinin ve eskiciliğin karanlığından kurtulamamışlardır. Bunların çoğunun, islâm dîni hakkındaki "dîn" mefhumu anlayışlarını, maalesef yine eski cahiliye devrinin gayrimüslimlerinin içinde görmek mümkündür.

BİZİM SİYASİ DÜŞÜNCEMİZDE CAHİLCE DÎN ANLAYIŞI VE BUNUN NETİCELERİ

İslâmi ilimleri tedris eden mektep ve

medreselerden yetişmiş zümrelerin noksan din anlayışı ve bu tarz düşünce ve tasavvurları, yalnız kendilerini yoldan saptırmakla kalmaz, aynı zamanda dünyaya karşı en ileri Hak Nizâmını temsil eden İslâmın medenî ve toplu yaşama cephelerini de hatalı ve yanlış bir şekilde aksettirirler. Kendilerini de bu hatalı işlerin mümessilleri diye ortaya atarlar. İslâm'ın ölüm kalım savaşı yaptığı ve herşeyden önce istiklâlini kurtarmak gibi ,en mühim ve hayati meseleleri dururken zımnî ve fer'i meseleleri ön plâna alan bu güruh, acayip ve garip yollarla meselelerini halletmeğe kalkışırlar.

Bu da dîn tasavvurunun eksik ve hudutlandırılmış muhtelif şekillerinden ortaya çıkmıştır.

Bir ara, bir zatı muhteremin (beyefendi), şöyle buyurduğunu duydum.

— Ben ilk önce Hindistan'lıyım sonra da müslümanım.2[8]

Bu zât, bu cümleyi söylediği zaman, İslâm'ın coğrafi bir taksim şekli kabul edeceğini düşünüyordu. Müslüman Türk, Müslüman İran'lı, Müslüman Mısırlı,

2[8] Bu bahis yazılırken, daha Hindistan ile Pakistan birbirden ayrılmamışlardı. Fakat, bugün yine milliyet esası ortaya çıkıp da devletler kurulunca, böyle bir zihniyet, İslâm dünyasının her tarafına dahi yayılmış bulunuyor.

Müsman Hindistan'lı ve bunlara ilâveten müslüman Pencâblı, müslüman Bingâle'li, müslüman Dekhanlı ve müslüman Madras'lı.3[9] Bu ülkelerin müslümam ve islâmiyet anlayışları ayrı ayrı olacakmış???..

Her ülkenin müslümanı, kendi ülkesinin hâl ve vaziyetine göre, ayrı ayrı bir İslâmî anlayışa mı sahip olacaktır? Bu yüzden bunlar birbirlerinden ayrılacaklar mı? Her ülkenin müslümanı kendi ülkesinin mevkiine ve vaziyetine göre ayrı ayrı yol mu tutacak? Yaşayış hususunda ayrı bir bakış açısına mı sahip olacak? Ayrı bir görüşten hareket ederek kendilerine ait bir istikâmet mi çizeceklerdir? Maalesef böyle düşünen müslümanlar da az değildir. Bunlar, İslâm'ın iktisadî, siyasî ve hukukî değerlerini bir tarafa bırakıp ayrı bir yol tutmak düşüncesine saplanmışlar ve kendi kafalarına göre, böyle bir görüşün istikametine kapılıp gitmişlerdir. Bu görüş istikametinin cazibesine de? kendilerini kaptırmışlardır. Bu muhtelif kavimler, muhtelif usuller ortaya çıkarıp, uydurdukları bu usullere bağlanmışlardır. Sonra da kalkıp, müslümanlık yolunu tutmak istemişlerdir. Bunun içindir ki, onlara göre islâm bir dinî ek, dinî yama ve dinî ilâve şeklini almıştır. Dünyevi yaşayışın herhangi

---

3[9] Hindistan ve Pakistanın muhtelif yer muhtar eyâletleri Hazırla**yıcı.**

bir uydurma yoluna, uydurma metoduna uyar hâle gelmiş; dünyevi yaşayışın suyuna göre akıp gider bir şekle gelmiştir.

Başka bir zat-ı muhterem de şöyle buyuruyordu:

— Müslümanlar, din ile dünya işlerini aydınlatmalıdırlar. Bunları belirtip ortaya koymalıdırlar. Dîn'e ait olan meseleler, insan ile Allah arasında bulunan meselelerdir. Yâni bunlar akâîd ve ibâdât'tan ibarettir. Bu ölçü dahilinde Müslümanlar yollarını takip edip yürümelidirler. Bu yolu bırakmamalı ve bu yoldan sapmamalıdırlar. Dünyevi işlere ve dünya meselelerine gelince, burada dîn'in müdahelesine her hangi bir zaruret Ve lüzum yoktur. Diğer milletlerin, dünyevî işleri ayarladıkları gibi, müslümanlar da bu gibi meselelerini ayarlayıp gitmelidirler.

Üçüncü bir Zat-ı Muhterem de şu şekilde öğüt veriyordu:

— Müslümanlar için dîni, medenî ve lisânî bakımdan elbette ki ayrı bir nizâm içinde olmak zarureti vardır. Fakat siyasî ve iktisadî hususlarda ayrı bir cemaat haline gelmelerine lüzum yoktur. İş hayatında, muamelelerde müslîm ve gayri müslîm arasında fark gözetmek tamamen uydurma ve yapmacık olur. Burada müslümanlarım muhtelif zümreleri de kendi aralarında, muhtelif maksat ve çeşitli gayeler için, ayrı cemaatler,

teşkil etmelidirler. İsterlerse gayri dinî usûl üzere, siyâset ve geçim meselelerini halletmek için de çalışıp uğraşabilirler.

Müslüman kavimlerinin ölü vücutlarını canlandırmak iddiasında bulunan başka bir muhterem zât da, su şekilde düşünüyordu.

- Asıl mesele, Hak Teâlâ'ya imân ve ahiret gününe inanmaktır. Kitâb ve Sünnet'e tabî olmak değildir. Belki, tabiat elemanlarına hâkim olmak, tabiat kanunlarını anlamak, bunları insan iradesi altına alarak, pratik hayata tatbik etmek, elde edilen elemanları malûm ve muayyen kanunlarla işletip faydalanmaktır. Bu vasıtalarda, medeniyet yolunda ilerlemek ve bu usûlle dünyaya hakim olmaktır.

İşte o zâtın nazarında, bunlardan başka hiç bir şeyin ehemmiyeti de yoktu. Bu kanaate göre Japon düşüncesi olsun, Alman düşüncesi olsun, isterse daha başka bir düşünce olsun, mühim değildi. Bunlar birbirinden farklı değildi. O zât için bunların hepsi de İslâmî düşünce idi. Nitekim o zâta göre bu işlerin neticesi de hep aynıydı. Neticede ne doğarsa doğsun, onun için fark etmiyordu. O zâta göre ilerlemek sadece yer yüzüne hâkim olmaktı. Yer yüzünü ele geçirmekti. Doğru iş bu idi. İsterse İbrahim'in (A.S.) karşısında Nemrûd olsun, neden olmıyacakmış? O zâta göre, mü'min denilen kimse; galip gelecek kadar kudretli bulunan

kimse idi. İsterse bu kudretli ve galip kimse, Hazreti İsa (A.S.) karşısında Romanın putperesti olsun; neden olmıyacakmış?

Başka bir kalabalık güruh da, güya müslümanların hak ve hukukunu korumak için kendilerini ortaya atmışlardır. Onların nezdinde İslâm yahut da İslâm medeniyetinin hafızası sadece şu meselenin ismidir ki, bu ad altında onlar kendi şahsî haklarını (Personel Law) korumayı teminat altına almak isterler. Onlar, kendi söz ve yazılarını "mevcut devlet" in söz ve yazısına göre ayarlarlar içinde bulundukları devletin dil ve yazısına ayak uydurup giderler. Bu gibi şahısların da şahsiyetleri üzerinde, "İslâm" elastiki bir şekil alır. İstenilen her şeye uydurulacak kadar, zayıf bir hale gelir. Bunlar, bir de kendilerini müslümanların mümessili olduklarını ileri sürerler. Bunların indinde seçimleri kazanıp meclislere girmek, yahut dairelere müdür tayin edilmek veya her hangi bir iş başına getirilmek, İslâm için en büyük bir kıymettir. Bu gibi emellerine nail oldukları zaman, İslâmın bütün ehemmiyetli ana meseleleri de halledilmiştir diye düşünürler. Aksi takdirde, müslümanların çoğunluğu, bu gibilerin mümessilliklerini, meclis üyeliklerini, müdürlüklerini veya iş başında bulunmalarını kabul etmeyip de itiraz ederlerse, o zaman İslâmî hak ve hukuk tamamiyle çiğnenmiş olur. İslâmın hak ve hukukunu korumak ve

onun prestijini kurtarmak lâzım gelir diye feryadı basarlar ve tabiî ki, ortalık karışır.

İşte, şimdi bakınız; muhterem okuyucular, düşünceler ne kadar karışık ve ne kadar çeşitli ve ne kadar dallı budaklıdır. Fakat bunların içinde, yine de değişmeyen bir tek hakikat vardır. O da, bu zümre ve güruhların hepsinin de islâm anlayışı ve düşünceleri tam ve kâmil bir şekilde geçen bahiste söyleyip anlattığımız -Cahiliye devrindeki din anlayışı şeklindedir. Cahiliye devrinin din tasavvuru gibi islâm'ı tasavvur etmeleridir. Bu anlayış ve bu tasavvur, zamanına göre, yeni yeni kılık ve kıyafete girip, başka elbiseye bürünerek ortaya çıkmıştır. Bu kılık, her gün bir gün evvelkinden biraz daha fena ve daha da kötü olmuştur.

Bu zümre hakikatin, hakikî müslümanlığın ne demek olduğunu ve hakikî müslüman'ın kime denebileceğini, doğru dürüst olarak anlayıp bilselerdi; hakikî mânada, İslâmî cemaatı hangi evsaftaki müslümanların meydana getirebileceğini öğrenmiş bulunsalardı; o zaman bütün bu hatalar ve bu yanlışlıklardan kurtulmuş olurlardı.

Kanunî şekle gelince; her kim Kelime-i Tevhidi Lisa-nen (dil ile) söyler ve dinî zaruriyatı (zorunluluğu) da açıkça inkâr etmezse, o zat müslümandır. Fakat bu şahıs, bu şekilde müslüman olunca, onun bu

vaziyetteki müslümanlığı, ancak müslümanların zahirî sayılarını, âdet itibariyle bir tane artırmaktan başka bir işe yaramaz. Biz de ona kâfirsin diyemeyiz. Onun hak ve hukuku, islâm hak ve hukuku olur. Sırf islâm'ı ikrar etmekle islâm camiasına dahil bulunur. Ancak İslâmın istediği yalnız bunlar değildir. İslâm dairesinin içine girmek de yalnız bunları ifade etmekle olmaz. Asıl mesele, İslamın hakikî şeklinin kafalarda yer bulup yerleşmesidir. Müslümanın düşünce tarzı, tamamen Kur'an-ı Kerim'deki düşünce tarzı gibi olmalıdır.Yaşayışta, karşılaşılan bütün iş-güç sahasında Kur'an-ı Kerim'i gözönüne almak gerekir. Siz de yaşayışın değerlendirilmesini (valau) Kur'an-ı Kerim'in ölçülerine göre tayin etmelisiniz. Kur'an-ı Kerim'in sizin için çizmiş olduğu yolu bilfiil takip etmelisiniz. Ferdî işlerinizin her birinde ve içtimaî meselelerinizde yalnız "O" nun tayin ettiği yolu takip etmelisiniz. Bunun için Kur'an-ı Kerim, sizin önünüze konmuştur. Siz, kendi yaşayışınızda, muhtelif yolları bırakıp, bir tek istikamet tutmalısınız ki bu istikameti de Kur'an-ı Kerim, size göstermiş ve Hidâyet-i Muhammedîyeyi (S.A.V.) sizin önünüze koymuştur. Eğer sizin düşünceniz bunu kabul ediyorsa, o zaman yaşayışın herhangi bir iş sahasında, sizin yolunuz onun yolundan ayrılmıyacaktır. İşte, Kur'an-ı Kerim'de gösterilmiş bulunan, bu yola da

"Sebil-ül-Mü'minîn: Mü'minler yolu" Mü'minler olarak her şeyde ve içtimaî meselelerinizde yalnız "O" nun tayin ettiği yolu takip etmelisiniz. Bunun için Kur'an-ı Ke-rim, sizin önünüze konmuştur. Siz, kendi yaşayışınızda, muhtelif yolları bırakıp, bir tek istikamet tutmalısınız ki bu istikameti de Kur'an-ı Kerim, size göstermiş ve Hidâyeti Muhammedîyeyi (S.A.V.) sizin önünüze koymuştur. Eğer sizin düşünceniz bunu kabul ediyorsa, o zaman yaşayışın herhangi bir iş sahasında, sizin yolunuz onun yolundan ayrılmıyacaktır. İşte, Kur'an-ı Kerim'de gösterilmiş bulunan, bu yola da "Sebil-ül-Mü'minîn: Mü'minler yolu" diyeceğiz.

KUR'ANİ DÜŞÜNCE

İslâmi düşünce mi? Kur'an-î düşünce mi? Bunlar hakikatte birdirler ve ayrı şeyler değillerdir. Bu yaşayış nazariyesinin unvanı altında, bazı düşüncelere de îman etmek lâzımdır. Bazı ibadetleri de yerine getirmek gerekiyor. Bir kaç "şiar" (alamet) — ki umumî ıstılahta, bunlara: "Şe'âir-i Mezhebi: Dinî Şiarlar" denmektedir. — ı da göz Önünde bulundurmak gerekiyor. Bir parça düşünür-sek, bu nazariyenin içeriğinde, yiyecek şeyler, giyecekler, elbisenin şekli, muaşeret birbiriyle geçinme âdabı, yolculuk, muaşeret usûlleri,

ticaret ve alış veriş, geçim ve iş güç, siyasî rejim, medeniyet ve toplu yaşamanın çeşitli durumları, maddî vasıtalar ve tabiî kanunlar, ilim öğrenmek ve onu kullanmanın çeşitli yolları, bunların bazılarına bağlanıp bazılarını bırakmak.

Bakış açısı bir olunca, düşünce tarzı ve gaye de bir olur. Bağlı bulunma, yahut da terkedip bırakmanın ölçüsü de yine aynı olur. Bunun için, yaşayışı devam ettirmenin yolları, çalışıp uğraşmanın istikameti, dünya muamelelerinin usulleri de aynı olup biribirlerinden hiç bir ayrılıkları olmaz. Hükümlerin tefsirinde ve fer'î hükümleri, uygun hale getirme ettirmenin hususlarında ve cüz'î, hatta, ufak tefek ihtilâflar ve ayrılıklar olabilir. Bu, bir düşüncenin muhtelif şekillerde kendisini göstermesinin neticesinden ileri gelen şeydir. Bunlar, fer'î ve arızî (aslı olmayan) ihtilâflardır, asla ve hiç bir zaman işin esasını ve özünü oluşturan ihtilâflar değillerdir. Katiyyen aslî ve küllî ihtilâflar değillerdir.

İşte, İslâm bu temel üzerine, yaşayışın bütün cephelerini düzene koymuştur. Bu cephelerin her birini diğerine bağlamıştır. Bunların arasında da hiç bir ihtilâf şekli ortada bırakmamıştır. Bir kişi, isterse Pakistanlı olsun, isterse Türkiyeli Türk olsun veya Mısırlı Arap olsun; eğer bu kişi müslüman ise, bu gösterilen yolu takip edecek ve bu yolu

tutup gidecektir. Bunun hilâfına, bunun aksi istikametine *bir yol* takip eder ve o yolu tutup giderse, o zaman, kendi inandığının, kendi îman ettiğinin hilâfına ve kendi îman ettiğinin aksi istikametine, yürümüş olacaktır.

Şimdi, siz de ister dinî bakımdan, ister dünyevî bakımdan olsun, bu yoldan ayrılmazsanız, ve bu yolları birbirlerinden ayrı tutmazsanız islâm görüşüne göre, dünya ve ahiret işinin birbirine, bir zincirin halkaları gibi bağlı olduklarını göreceksiniz. Bunların ikisi de yaşayışın merhaleleridirler (aşamalarıdırlar). Birincisi çalışma ve uğraşma merhalesi, ikincisi ise, bu çalışma ve uğraşmanın neticelerini elde etmek ve meyvelerini toplamak merhalesidir. — Siz yaşayışın ilk merhalesinde, yani bu dünyada neler ekerseniz, neler ederseniz, ikinci merhale olan ahiret merhalesinde onun neticelerini elde edecek ve onun semeresini o zaman toplayacaksınız. — islâm'ın maksadı, islâm'ın gayesi, sizin düşüncenizde ve sizin çalışma sisteminizde, öyle bir şekilde tertip edilmiştir ki, siz, eğer yaşayışın birinci merhalesi denilen dünya merhalesinde sahih ve doğru bir yol tutmuş olursanız, ikinci merhale olan ahiret merhalesinde de sahih ve doğru neticeler elde eder, sahih ve doğru neticeye kavuşmuş olursunuz. İşte bundan dolayıdır ki, bütün dünya yaşayışı tam olarak,

bütün ve kül olarak, bir "dinî yaşayış" dır diyeceğiz. Burada, akaîd ve ibadetlerden tutun da, medeniyet, toplu halde yaşama, siyaset, geçim ve sairenin usulleri ve furuâtı (ayrıntıları), her şey ve herşey, bir manevî gaye ve maksada bağlanmıştır. Siz eğer, kendi siyasî ve geçim işlerinizde islâm'ı kabul etmeyerek onu, uygun görmiyerek onun yerine başka bir sistem, başka bir nizam tutmak isterseniz, o zaman bu iş zımnî bir irtidat (dinden dönme) küllî ve açık yoldan sapıtmaya kadar gider.

Bu demektir ki, siz, islâm öğretisini bölerek, parçalıyarak, bölümlere ayırarak, bunların bazılarını kabul edip, bazılarına bağlanıp, bazılarını reddedip bırakmış oluyorsunuz. Siz, dinin akaidini, inançlarını, ibadetlerini kabul ediyorsunuz; fakat, onun yaşayış nizamını, hayat yolunda çizmiş olduğu düzenli plânı kabul etmeğe yanaşmıyorsunuz. Halbuki bu ibâdet binasının esas temelleri de, dünya yaşayış plânının üzerine oturtulmuş ve kurulmuş bulunuyor.

Her şeyden önce, böyle bir ayırma, böyle bir taksim ve tefrik İslama göre yanlış ve hatalıdır. İslâmın hakikatine iman etmiş, onun güzellik ve üstünlüğünü idrâk etmiş ve ona can ve gönülden bağlanmış bulunan her müslüman ,ayırma yoluna gidemez ve böyle bir niyet besliyemez. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de şöyle buyurulmuştur:

"Bu nasıl iş? Siz (Allah'ın) kitabının bazı kısımlarına imân eder, kabul edersiniz de bazı kısımlarına inanmaz, inkâr mı edersiniz?"

(Bakara: 85)

Bu âyet-i kerîmenin açıkladığı mâna, sizin şu tuttuğunuz yolu tam olarak anlatmıyor mu? Sizin ayırmak, bölümlemek yolundaki kanaat ve hareketiniz, adı geçen bu âyet-i kerimenin işaret ettiği durumun tâ kendisi değil midir? Siz bu şekilde ayırıp bölümlemek yoluna gittikten sonra, İslâmî itikadınız da uzun zaman devam etmeden ortadan kalkmış olacaktır. Çünkü İslâm'ın umumi yaşayış düzenine alâkasız ve ilgisiz davrandıktan sonra, sizin inanç ve ibâdetinizin de binası çökecek, ortadan kalkıp gidecek ve mânâsız bir hâl almış bulunacaktır. Zira, gayrı İslâmî yaşayış düzenine inanıp îman ettikten sonra, Kur'an'a îman etmek, Kur'an yolunu tutup gitmek imkânı yoktur. Yine, o nizam ve usuller, bu nizam ile ve bu usullere her bakımdan ve her adımda muhalif ve zıttır.

Bunun aksi olarak, siz eğer kendi siyasî ve sosyal yaşayış tarzınızı İslâm'ın kabul ettiği yol ve çizdiği şekil üzerine kurmuş olursanız, o zaman ayrı ayrı partilere, siyasî kanaatlere, hiziplere bölünmeğe ve ayrılmağa ne lüzum var? Allah partisi, Allah fırkası ve Allah hizbi Bu da her işe ve her hususa kâfi değil mi?

Nitekim, sermaye sahibi kapitalist ile çalışan işçi, arazi ve malikâne sahibi ağa ile bu arazide çalışan çiftçi ve ekinci, memleketi idare eden idareci ile idare edilen memleket halkı arasında, o zaman ne bir anlaşmazlık bulunur ne de bir ihtilâf kalmış olur. Belki bunların, bu zıt ve birbirlerine muhalif görülen ve aslında bir olan zümrelerin esasta aralarında bir anlayış, bir birlik, bir muvafakat ve bir nevi iş ortaklığı ve iş taksiminden başka bir şey de usulen mevcut bulunmaz ve olamaz. Şimdi, siz bu usule uygun bir şekilde, neden kendi milletiniz arasında ve mîlletinizin muhtelif sınıfları gibi bir ahenk vücuda getirmek için çalışmak istemezsiniz. Ellerinde böyle mükemmel bir İslâmî usul ve İslâmî nizam mevcut olmayan zümreler ve milletler arasında ise mecburî olarak sınıf ihtilâfları (Class War) ateşi ister istemez alevlenecektir. Ve alevlenmiştir bile. O zaman, siz bu ateşten nasıl kaçınacaksınız? Nasıl kurtulmuş olacaksınız?

Eğer siz, maddeten ilerlemek, yükselmek, kalkınmak ve yer yüzüne hâkim olmak istiyorsanız, o zaman islâm'ın kendisinin, bu yolu size göstermiş, bunun kapılarını sizin yüzünüze açmış olduğunu anlamanız lâzımdır. Bununla beraber İslâmda Firavunça, Nemrutça yükselmek ve kalkınmakla, İbrahim'e ve Musâ'ya, kalkınmak ve yükselmek arasında fark gözetilmiştir. Bu

kalkınmalardan biri, Japonya veya İngilterenin kalkınması şeklidir. Diğeri ise, Sahabe-i Kiram (R.A.) ın İslâm'ın ilk çağlarındaki kalkınmaları ve ilk müslümanların yükselmeleridir. Kalkınma iki şekildedir, ikisi de unsurları, elemanları kendile rine tabi kılmışlardır. Sebepleri hesaplayarak, ilmin tabiî kanunlarından istifade ederek kalkınma neticesini elde etmişler. Fakat bu iki kalkınma ve bu iki yükselmenin arasında yerle gök arası kadar fark vardır. Siz ancak, bu neticelerin dış ve kabuğa ait sebeplerini görebiliyor ve onların üzerinde düşünüyorsunuz. Bunların ruhî ve ahlâkî cephelerini görmekten ve düşünmekten çok uzak bulunuyorsunuz. - Doğudan batıya kadar uzak

Dünya-perestlerin kalkınmaları, gelişmeleri, ilerlemeleri ve yükselmeleri, tabiî kaynakları ve elemanları kontrol altına almak, sebep ve neticelerini doğru kulla-nabilmek iledir. Bu da yaşayışın hayvani cephesidir. Böyle madde gücü ile kalkınma ve bu şekilde yer yüzüne hâkim olma, Kur'an-ı Kerim'in vaad ettiği kalkınmanın yer yüzüne hâkim olmanın tamamen aksine, tamamen zıddınadır. Bu şekilde her ne kadar tabiî kaynakları ve elemanları kontrol altına almak sebeplerini ve neticelerini istendiği, şekle yöneltmek istendiği gibi kullanmak mümkün oluyorsa da, yine bunların asıl gayesi,

yaşayışın esas maksadı olan, ahlâkî ilerleme ve ruhî yükselme gerçekleşmez. Bu ahlâkî ilerleme ve ruhî yükselmenin, elde edilmesi için de ancak ve ancak, Hak Tealâ'ya îman etmek, ahiret gününe inanmak, lâzımdır. Yaşayıştaki bu çalışıp çabalamaların bir demir çerçeve içinde kontrol altına alınarak, namazla, oruçla, hac'la ve zekâtla size farz kılınmasının sebebi bu değilmidir? Bunlar İslâm'ın erkânıdırlar ki, siz bunlara kendi düşüncenizle Mevlevîlikten bozma bir mezhep, Hoca'nın yanlış dîn anlayışı diye bir istılah uydurmuş bulunuyorsunuz.

NİÇİN İSLAMİ HÜKÛMET?

Şu meseleyi de izah ettik ki, eğer müslümanlar, müslümanca yaşamak istiyorlarsa; bu yaşayışlarını müslümanca devam ettirmek yolunu tutuyorlarsa, yaşayışlarının bütününü, tümünü, Hak Tealâ'nın itaati yoluna uydurup, ister - ferdî, ister içtimaî işlerinde - Hak Tealâ'nın kanun ve şeriatinin hükümlerine uygun bir şekilde, bir hayat nizamını kabul etmeleri gerekir.

İslâm, hiç bir zaman, şu hâli kabul etmez ki, siz kalkıp da, Hak Tealâ'ya iman ettiğinizi ileri sürüp, kendinizi mü'min diye ilân edip, sonra da yaşayış yolunda, yaşayış işlerinde Hak Tealâ'nın kanunlarının hilâfına ve aksi-

ne, gayrı İlâhi kanunlara tabi olup gidesiniz... Böyle bir şekli reva görmek ve bunu caiz saymak, islâm'ın büyük bir çelişkiye düşmüş olması demek olur.

Halbuki islâm, çelişkiyi caiz saymadığı gibi, esasen varoluş sebebi de tek tek her ferdin ve bütün insanlığı içine düşmüş olduğu bütün yanılmalardan kurtarmak içindir. İslâmî Hükûmet ve İslâmî Anayasa istemenin arkasında şu düşünce kendisini hissettirir ki, eğer bir müslüman Allah Tealâ'nın kanunlarına itâaat etmiyecek olursa, esasen, o kimsenin -müslümanlık - iddiası ve ben müslümanım demesi şüpheli bir duruma girip, onun müslümanlığı hakkında tereddüdü gerekli kılacaktır. Bu mevzu öyle kesin bir hakikattir ki, bütün Kur'an bu hakikat için delil teşkil eder.

Kur'an-ı Kerim'e göre, Allah-ü Tealâ, Malik el- Mülk' tür. Yaratmak O'na mahsustur; bunun için de fıtraten ve tabiî olarak, Emr hakkı (memleket idaresi hakkı — Right to rule - da yine O'nun hakkıdır. Yalnız O'na aittir. O ülkesinde (dominion) kendi kullarını istediği gibi idare eder ve hâkimiyetiyle bu idareyi yürütüp gider. Bu işte hiç bir kimsenin ve hiç bir başka varlığın hüküm sürmesine ve bu idare işine karışmasına meydan verilmez. Böyle bir şeyi iddia etmek, hattâ tasavvur bile etmek,

temelinden hatâ ve yanlıştır. Doğru yol birdir. Ve tektir. Bundan başka doğru yol yoktur.

Her kim, "O" nun halifeliği ve vekilliğini elde ederse, o kimse O'nun şer'î kanunları gereğince, bu şer'î kanunların icabına göre ülkeyi idare edip işleri yönetecektir.

"Ey Mâlik el-mülk olan Allah, Sen, istediğine mülk verirsin, istediğinden de çekip alırsın."

(Âl-i îmran: 26)

"İşte, bu Allah, sizin Rabbimizdir *ki, mülk de onundur."*

(Fatır: 13.)

"Mülk (Devlet ve memleket ve dünya) de onun hiç bir ortağı yoktur."

(Benî İsrail: 111.)

"İşte, hükm, (kumanda ve memleket idaresi) ulu ve büyük Allah'a aittir."

(El-Mü'min: 12.)

"O'nun hükmüne hiç bir kimse iştirak edemez."

(El – Kehf: 26)

"Acaba yaratma ve emr (idare ve hükümet) O'nun işi değil midir?"

(A'raf: 54.)

Derler ki: "Acaba, emr'de (Devlet idaresi ve kumanda) bize de bir iş düşer mi? Deki: Emr tamamen Allah'a mahsustur."

(Âl-i İmrân: 154.)

b —

Bu esas usûle göre, teşri hakkı, kanun yapma yetkisi, tamamiyle insandan alınmıştır; insanın elinden çıkmıştır, insan ise, yaratılmış bir kul olduğuna göre, köle gibi mahkûm bir durumdadır. İnsanın o zaman vazifesi kanun yapmak değil, "O" nun kanununa boyun büküp itaat etmektir. Zira Mâlik el - Mülk O'dur. Elbette ki, ilâhî kanunun hududu içinde, bu Kanun'dan hüküm çıkarmak, içtihad eylemek, fıkhî meseleleri yazılı hale getirmek, O'nun şeriatının ruhu ve islâm mizacının çerçevesi içinde, bu hususları gözönünde tutarak, bu Aslî Kanun'un ışığı altında, ferî kanunlar yapmak hakkı da Ehl-i iman'a tanınmıştır. Nitekim, açık hüküm bulunmayan meselelerde, kanun düzenlemek ve bu gibi işler hakkında hüküm vermek de yine Ehl-i îman'a verilmiş olduğundan, aslî kanunun rehberliği altında, fer'î kanunun nasıl yapılacağı anlaşılıyor. Fakat, esas ve ana meselelere gelince; eğer bir kimse, bu gibi hususlarda, İlâhî Kanun'u bırakıp da herhangi bir şahsın, yahut da şahısların veya bir idarenin veyahut da bir idare sisteminin uydurup ortaya attığı kanunu, kendisine kanun sayıp, ona tabi olmak, o kanuna boyun eğmek, o kanun gereğince işlerini yürütmek veya yürütülmesini sağlamak yolunu tutarsa, o zaman Tağut'a

tâbi olmuş olur. Hak Tealâ'nın itaatından çıkar. İsyan yoluna sapmış duruma girer. Onun yaptığı işlerin ve verdiği kararların hepsi de bâtıl olup, bu kararlara uyanlar da hakikatte mücrim, günahkâr ve suçlu duruma düşerler.

"Siz, kendi dilinizle yalan uydurarak, şuna helâl buna haram demeyiniz."

(En – Nahl: 116)

"Rabbınız tarafından, size nazil olmuş bulunana tâbi olunuz, ve ondan gayri kimseyi kendinize Veli diye tanımayın."

(A'râf: 3.)

"Allah'ın gönderdiği ile hüküm vermeyen, kimseler kâfir (güruhundan) dırlar."

(El - Mâ'ide: 44.)

"(Ey Peygamber): Sana ve senden öncekilere nazil bulunana "imân ettiklerini sananları görmedin mi ki, onlara, inkâr edip kabul etmemeleri için emir verilmiş olduğu halde, yine de "Tağut"un talimine uymak istediler."

(En-Nisa: 60.)

c —

Yer yüzünde, Hak Tealâ'nın asıl maksadı "hükümet" in kendi kanunlarının esası üzerine kurulmasıdır. Bu husus, peygamberler vasıtasiyle bildirilmiştir. Bu işin ismine de Hilâfet denmiştir.

"Biz peygamberleri, Allah'ın izni ile sadece kendisine itaat edilsin diye gönderdik, (başka bir şey için gönder-medik)."

(En-Nisâ: 64.)

"İşte biz, sana Kitâb'ı hakla gönderdik. Tâ ki, Sen de Allah'ın sana göstermiş olduğu şekilde halkın arasında hüküm veresin."

(En-Nisâ: 105)

"Sen; onlara, Allah'ın gönderdiği gibi hükm edersin. Onların keyiflerine tâbi olmazsın. Allah'ın sana gönderdiği şeylerden dolayı, karışıklık çıkarmamak için de onları uyarırsın."

(El-Mâide: 49)

"Acaba: Cahiliyenin verdiği hükümler gibi mi hüküm verilmesini istiyorlar?"

(El-Mâide: 50)

"Ey Dâvûd: Biz, seni yer yüzüne halife diktik; Halk arasında hak ile (adaletle) hüküm ver, keyfe tâbi olma. İşte; keyfe tâbi olmak seni Allah yolundan saptırır..."

(Es-Sâd: 26)

d —

İşte, bunların hilâfına, Cenâb-ı Rabb-ül - âlemin tarafından gönderilmiş bulunan Peygamberlerin getirdikleri kanunlar yerine, herhangi başka bir temele dayanan eden

kanunlara tâbi olmak isteyen kimse ve bu gibi kânunlara bağlı bulunan her hükümet ve her adalet sistemi, hakikatte adalet sistemi olmayıp zulümden başka bir şey değildir. Zalimdir ve haksızdır. Her bakımdan ve her hususta, bu iki hükümetin ve bu iki idare sisteminin - adalet bakımından da, şekil ve görüş açısı bakımından da -- birbirleriyle çok geniş ölçüde ihtilafları ve ayrılıkları vardır. Bunların bütün çalışmaları, fiil ve hareketleri, asılsız, esassız ve ölçüsüz olup, temelinden bâtıldır. Bu gibi kanunlara tâbi olanların verdikleri hüküm ve vardıkları kararların hepsi ve bütünü hiç bir meşru temel dayanmaz. Bu kararlar ve bu hükümler esasından çürüktür. Hakîkî "Mâlik el-Mülk" bir kimsenin eline kudret vermeyip buyruk sahibi, Sultan (Charter) kılmadığı bir kimsenin de başına geçtiği ve idaresini ele geçirdiği hükümet ve idare sistemi, nasıl olur da meşru bir hükümet, hakikî ve kanunî bir idare sistemi olur.4[10]

4[10] (Charter) veya metinde olduğu gibi Sultandan veya Başkandan maksadımız, Mâlik el - Mülk olan Hak Tealâ, bir kimsenin eline "mülk" (memleket idaresi) teslim edip ona halifelik verip, — gerçek Halife, Sultan, Başkan ve bu gibi şahıslar kendi başlarına iş yapan kimseler değillerdir. — işlerin yönetimini ve yürütülmesini onun eline bırakmış olduğu kimsedir. O'nun peygamberine, O'nun kitabına inanan, bağlanan

O zaman, ne yaparsanız yapınız ve ne ederseniz ediniz, bunların hepsi de Allah kanunu bakımından bir hiç hükmündedir.

İman ehli bu gibi gayri ilâhî kanunların harici varlıklarını fiilî (defacto) olarak kabul etmek zorunda kalsalar dahi, meşru bir şekilde, işlerinin yürütülmesinde (dejure) onların doğru ve sahih olduklarını kabul etmezler. İmam Ehli'nin, işlerinde asıl hüküm sahibi olan, emir veren ve hüküm icra eden Allah'tır. Allah'ın karşısına dikilip de, ona karşı kafa tutup, isyan yoluna sapmış olanlara da, İman Ehli itaat etmez. Bu gibilerden de kendi işlerinin yürütülmesini istemezler. Bu şekilde hareket eden, İman Ehli'ne aykırı yol tutmuş olanlar ve onların aksine hareket edenler, iman sahipliği ve müslümanhk iddiasında bulunsalar dahi, hakikî iman sahipleri, vefalı ve sadakatli mü'minler zümresinin dışında kalmış olurlar.

---

ve Şeriat-i İlâhiye'nin aydınlığı altında, çalışmayı kabul eden, bu mes'uliyeti üstüne alan, hükümet ve memleket idaresini yöneten, yahut da bunun başında bulunan kimse, idare usulünü bu Şeriate (kanuna) uygun şekilde devam ettiren ve adalet sistemini bu yola uyduran, hükümet veya idare mekanizması veya şahıs, Allah tarafından Sultanlık (Charter'lık): Buyruk sahipliği vasfına haiz olur. Bu Charter: Sultan (Buyruk sahibi) nin vasfını Kur'an-ı Kerim, kendisi beyan etmiştir. Onların arasında, Allah'ın göndermiş olduğu hususlar üzerine hüküm ver, denmiştir.

Bu mesele açık olarak akla aykırıdır. Herhangi bir hükümetin başına, isyankâr bir topluluk geçmiş bulunsun da. sonra, imân sahipleri de böyle isyankâr birisinin idaresi altında bulunan hükümete ve onun iktidarına boyun eğip, teslim olup, hem de bu hükümeti meşru ve kanunî bir iktidar tanısınlar. Hele bu yetmiyormuş gibi, Cenab-ı Hak tarafından da böyle isyankâr bir hükümete gelin de itaat edin ve uyun denmiş olsun?

"Deki: Biz, işledikleri işler yüzünden en büyük zarara kimlerin uğramış olduklarını size haber verelim mi? Onların dünya yaşayışındaki çalışmaları boşa gitmiştir, heba olmuştur. Fakat onlar kendilerini iyi şeyler yaptıklarını zannederler. İşte, Rabb'Ierinin âyetlerine ve Rabb'lerine kavuşacaklarına inanmazlar. Bunun içindir ki, onların amelleri de hiç olmuştur; Kıyamet günü de biz onlara, bir değer vermiyeceğiz."

(Kehf: 103-105)

"İşte bu Ad (kavmi) dir. (Bu Ad kavmi) Allanın âyetlerine bağlanmaktan kaçındı. Allah'ın resullerine karşı isyan yolunu tuttu. (O kavim), her inatçı zâlimin emrine de tâbi oldu."

(Hud: 59)

"İşte biz, Musa'yı Firavun'a- ve onun güruhuna, âyetlerimizle ve delillerle apaçık

olan sultan gönderdik. Onlar (Fî-ravn güruhu) Firavun'un emrine tâbi oldular. Halbuki Firavun'un emri yetkin değildi."

(Hud: 96.)

Zikrimizden, kalbini gafil kılmış bulunduğumuz kimseye itaat etme. Böyle kimse, keyfine tâbi olup işini azıtmıştır.

(El - Kehf, 28.)

"Ey Peygamber, söyle: Benim Rabbim, ister gizli olsun ister açık olsun, her türlü fuhşu (kötü iş) günahı, haksız tecavüzü ve hiç bir delil indirmemiş olduğu halde, Allah'a ortak koşmanızı katiyetle haram kılmıştır."

(A'raf: 33.)

"Kendisine hidâyet yolu gösterilip bellendikten sonra, Resul ile çekişmeye kalkışan ve müminlerin yolundan başka bir yola tâbi olan sizler, ibadet ettiğiniz Allah'ı bırakıp da, ancak kendinizin ve babalarınızın uydurup isim taktıkları şeye mi ibadet edersiniz? Allah bunlar için hiç bir delil göndermemiştir. İşte hüküm ancak Allaha mahsustur. Allah öyle emreder ki, kendisinden başka kimseye ibadet etmeyiniz."

(Yusuf: 40).

"Kendisine hidayet yolu gösterilip, bellentilikten sonra, Resul île çekişmeye kalkışan ve Müminlerin yolundan başka bir

yola tâbi olan kimseyi, biz de, dönmek istediği tarafa çevirir ve Cehenneme ulaştırırız. Onun son dönüşü ise, çok fenadır.

"Evet... Senin Rabbine and olsun ki; onların aralarında çıkan çekişmede seni hakem kılmayıp, senin verdiğin hükümlere tabi olmadıkça, imân etmiş sayılmazlar."

(En-Nisâ: 65)

"Ne zaman, onlara dense, geliniz Allah'ın nazil kıldığına ve O'nun Resulüne tâbi olun, münafıkları göreceksin ki, senin yolunun önünü öyle bir şekilde kapatırlar ki..."

(En-Nisâ: 61)

"İşte Allah, kâfirler için müminlerin zararına bir yol göstermez."

(En-Nisâ: 141)

Bu yüce âyetler Kur'an-ı Kerim'in muhkem âyetlerindendir. Bunlar katiyen müteşabih âyetler değildir. İşte bu temel akidedir ki, islâm'ın fikir nizamı, ahlâk nizâmı, medeniyet nizâmı, hep bu temel üzerine kurulmuştur. Müslüman, İslâmî insan ilişkileri ve İslâmî hükümet hayata geçirilmedikçe, kendi imânın gereklerini tam olarak, tamamlamış sayılmaz. Müslümanın, İslâmca yaşayışı o zaman tamamlanmış olur ki, o müslüman, ilâhî Kanunu her yerde ve her hususta yürürlükte olmasını sağlamış olsun. Bütün yaşayışında, bütün iş gücünde, bu kanuna bağlanıp bu kanunla hep işlerini

yürütüp gitsin.

Enbiyâ-i Kiram (A.S.) da yalnız bu amaçla, gönderilmişlerdir ki Allah'ın hâkimiyet nizamını cemiyete nakşedip ayakta tutsunlar.

Bu amacın garçekleşmesi için, görüyoruz ki - hicretten önce - Hazret-i Resûl-i Ekrem, (S.A.V.) mübarek lisanları ile şu şekilde dua ediyordu:

"De ki: Yâ Rabbî; beni doğru bir girişle girdir, ve doğru bir çıkıştan çıkar ve bana kendi indinden yardım eden bir kuvvet ver."

(İsra Sûresi: 80)

Yani, "Ya sen kendin, bana iktidar ata kıl, yahut da bana destek olacak herhangi bir hükümet vücuda getir ki, onun kudreti vasıtasiyle, dünyayı saplanmış bulunduğu şu fenalıklardan temizleyip onu kurtarabileyim. Fenalıklardan, açık saçıklıklardan ardı arkası kesilmeyen kötülükler selinin önüne geçip, onu kurtarıp, senin adalet kanununun cari (geçerli) olması, yürümesi yolunda çalışayım.

Hasan Basrî (R.A.) Kıtade (R.A.) İbn-i Cerîr (R. A.) İbn-i Kesîr (R.A.) ve diğer müfessirler, bu âyeti kerimenin tefsirini anlattığımız gibi beyan ederler. Bu hususun teyidi hakkında, şu Hadis-i Şerif de gözönüne alınmalıdır.

"Hak Tealâ Kıır'an ile karşı koyup, ortadan kaldırmadığı çok şeyleri, hükümet vasıtasiyle karşı koyup ortadan kaldırır."

Bu Hadis-i Şeriften anlaşılıyor ki, islâm, dünyada yapmak istediği İslâhat işlerinde yalnız vaaz, nasihat ve öğüt vermekle kalmamış bu hususu amelî (pratik) olarak ele almış, siyasî noktayı da ihmal etmemiştir. Hükûmet ve siyaset işlerini işe karıştırmıştır.

Hak Tealâ, yukarda zikredilen duayı kendi peygamberine öğretmiş olmaları ile sabit oluyor ki, dinin, ve şeriatın tatbik edilmesi, hududullah'ın (Allah'ın emirleri) icrası için de hükümete ihtiyaç vardır. Ve bu vasıftaki hükümetin varlığı hayatî bir ihtiyaçtır. Bu yolda çalışıp uğraşmak için sadece tavsiye ile yetinilmemiş, belki asıl amaç ve istenen de bu meseledir. Yani hükümetin mevcudiyeti meselesidir. Bazı insanlar yanlış düşünerek, bu meseleyi Peygamberin dünyaya bağlılığı, düya isteği şeklinde ortaya koymak isterler; bu doğru değildir. Zira dünyaya bağlılık ve dünya isteği olsaydı, bu isteğin sahibi, iktidarı ve hükümeti kendisi için istemiş olurdu.

Hak Tealâ'nn emrettiği dinin yükselmesi ve ayakta tutunması için istenen hükümet ve iktidar ancak Hak'ka bağlılığın tâ kendisidir. Onun bir gerçeğidir. Şahsî bir gaye için değildir.

İSLÂM VE İKTİDAR

Yukarıdaki bahislerden, İslâmî hükümetin

niçin zarurî olduğu anlaşıldı. Fakat muhtelif cephelerden din ile siyasetin birbirlerinden ayrılmaları, şeklindeki şeytanî nazariye müslümanların zihinlerine girmiş ve müslümanların düşüncelerini tesir altında bırakmıştır. Çeşitli tefsirler, türlü türlü tevillerle, bunun mümkün olduğunu zihinlerine sığdırmak yolundaki çalışmaları da gördük. Bunun için, biz de şimdi islâm'ın ne gibi inkılâplar vücuda getirmiş olduğunu, ne gibi değişiklikler ve ne gibi devrimlere yol açmış bulunduğunu ve bu hususlarda ne gibi yanlış teviller, hatalı tefsirler ortaya atılmak istendiğini; bunların hakikatlerinin ve bunların asıl mahiyetlerinin nelerden ibaret olduğunu göstermek isteriz.

Tefhîm-u'l-Kur'anda, aşağıdaki âyet-i kerime'nin5[11] tefsirinde:

"Fitne ortadan kalkıp, Allah'ın dini yerleşinceye kadar, onlarla dövüşünüz, bırakıp çekilirlerse, o zaman; zâlimlerden başka kimseye karşı düşmanlık yoktur."

(El Bakara: 193)

denmiştir. Bırakıp çekilmekten maksat, kâfirlerin kendi küfrü ve şirklerini bırakıp da çekilmeleri değildir.

5[11] Bu konu, Tercümanü'l-Kur'an'da 1361 Hicrî senesi, Şaban ile Şevval arası, Eylül - Kasım 1942 Milâdi'de neşredilmiştir. Hazırlayıcı.

Bu küfürlerinden ve bu şirklerinden vaz geçmeleri değildir. Fitne ve fesadı terkedip çekilmeleridir. Taarruzu bırakıp da çekilip gitmeleridir. Kâfir, müşrik, tabiatperest mülhid kimselerden hangi zümre olursa olsun, bu gibi toplulukların kendi akidelerine bağlı oldukları görülür. Bunların da inançları dairesinde ibadet ederler; yahut da keyifleri istemez yapmazlar. Söz konusu olan olan bu iş değildir. Onları bu sapıklıklarından kurtarmak için de biz, ancak anlayış dairesinde ve liyakatli bir şekilde, kendilerine nasihat veririz; lâf anlatmaya çalışırız. Fakat onlar, bu nasihatları ve bu sözleri ve bu öğütleri ya dinlerler veya dinlemezler. Fakat kalkıp da bize karşı koyup savaş yolunu tutarlarsa; o zaman iş değişir. Yani onlar, yeryüzüne hâkim olmak, yeryüzünün iktidarını ellerine geçirmek için çalışırlar; yeryüzünde hâkim bulunması icabeden ilâhî Kanunun hükümranlığı yerine, kendilerinin uydurdukları bâtıl kanunları yürürlüğe koymak yolunu tutarlarsa ve bu hareketin neticesi olarak, Allah'ın kullarını, Allah'tan başkasına kul etmek için zorlarlarsa, meselenin nereye dayanacağını elbette herkes tahmin edebilir. Böyle bir niyet ve harekete tam mânasiyle fitne ve fesâd denir. İşte, bu fitne ve fesâd kılıç zoru ile ortadan kaldırılmalıdır. Kâfirler bu işlerinden, bu gidişlerinden vazgeçmedikçe, Mü'minler de

kılıçlarını kınlarına koymamalıdırlar.

Yukarıda altını çizmiş olduğumuz bu konu üzerine, Tefhimu'l-Kur'an okuyucularımızdan malûmat ve ilim sar hibi, ileri gelen bir kişi şu şekilde itirazda bulunmuştu:

1. Bu tefsirden şu mânâ çıkıyor ki, emniyet ve selâmet, sulh ve barış yolunu tutmuş olan islâm, diğer dinlere müdahale ediyor; bunun için de, savaşı caiz görüyor. Halbuki açık emir vardır: "*La ikrahe fi'd-dîn*: Dînde zorlama yoktur."

(Bakara: 256)

Bu tefsir, yukarıda bahsedilen âyet-i kerimeye zıd olmuyor mu?

2. İslâm muhalifleri için, kendi din, mezhep ve akideleri üzerinde serbest bulundukları hakkındaki *"Leküm dînüküm ve Lîyedin: Sizin dinimiz kendinize ve benimkisi kendime.*" (Kâfirûn: 6) âyet-i kerimesinden açıkca anlaşılmaktadır. Onlar akidelerinde serbesttirler. Bir akîde, bir fikir serbest olunca, o akideyi yaymak, tebliğ etmek de serbest olmaz mı? Görülüyor ki, onların akidelerine de serbestlik tanımıştır. Kur'anı Kerim'in mefhumun dan da bu serbestlik anlaşılıyor. Muhtelif zamanlarda, karşı karşıya yapılmış olan münazaralardan da bu nokta belirtilmiştir. Meselâ Kur'an-ı Kerim'de buyurulduğu: gibi: *"Ehl-i Kitab ile, ancak iyi bir şekilde (tatlılıkla) mü nazaraya girişin."*

(Ankebût: 46)

İslâm, diğer dinlerin ve mezheplerin ibadethanelerine ve ibâdet şekillerine müdahale etmez. Hattâ Resûl-î Ekrem (S.A.V.) kendilerinin Mescid-i Nebevi'lerinde Ehl-i Kitab'a kendi ibadet şekillerinde ibadet etmeleri için müsaade bile vermişlerdi. Hazret-i Yûsuf aleyhisselâm, Aziz-i Misr'ın (Mısır'ın efendisi) hizmetinde iltizam ettiği vakit, bu Aziz-i Mısr, o zaman, akîde ve amel bakımından müşrik idi. Evet, o zaman hal böyle iken de şöyle söylemişti:

"Ey!.. Benim hapishane arkadaşlarım, çeşitli ilâhlar mı iyi yoksa Bir olan kudret sahibi bulunan Allah mı?"

(Yûsuf: 39)

Buradan da şu mâna anlaşılıyor ki, başkalarına da, kendi fikirlerini, kendi akidelerini yaymak ve anlatmak hususunda bir hak tanınmıştır.

3. Altı çizilmiş bulunan cümleleri gözönüne aldığımız zaman Müslümanların, karma ülkelerde, yani hem müslümanlar hem de gayri müslimlerle meskûn bulunan yerlerde nasıl yaşayabilirler? Gayri - müslim medeniyet ve gayri - müslimlerle bir arada yaşarken, işlerinde, şehir ve devlet dairelerindeki vazifelerini nasıl devam ettirebilirler? Böyle olunca, onların siyasî akideleri Müslümanların işlerine engel olmaz mı?

Müslümanlar Türkiye’de yahut da İran'da olsalar, Beyefendilerinin (Mevdûdî) söylediğine göre, oralarda dahi cihad bayrağı açmaları lâzım gelir. Nitekim söylediğimiz bu memleketlerde tam olarak islâm kanunları, islâm haddü hududu yürürlükte değildir. Bu âlemşümul siyaset ile ve bu şekilde gidilirse hiç bir şekilde olumlu bir iş yapılamaz. Çekişmenin ardı arkası kesilmez. Herhangi başka bir cemaat de, Müslümanlarla geçinmek, Müslümanlara yardım etmek, onlarla bir arada, bir şehir ve aynı memlekette yaşamak istemez. Bu şekilde, yine Müslüman cemaatiyle hiç bir gayrı-Müslim cemaatin, hiç bir hususta, anlaşmasına, bir yerde barınmasına ve geçinmesine de imkân kalmaz.

Beyefendilerinin buyurduğu gibi olsaydı, o zaman iş birliği de tamamiyle ortadan kalkmak zorunda kalırdı. Eğer Müslüman cemaatin, kendi fikir ve akidelerini yaymaları için bir hak tanınıyorsa, o zaman, bu hak gayri -Müslimlere de tanınmalıdır. Bilhassa onların hâkimiyette bulundukları yerlerde bu hak onlara verilecektir.

"Herçi ber hod ne pesendî, ber diğeran mepesend:

Kendin için beğenmediğin şeyleri, başkaları için de beğenme."

Resûl-i Ekrem, Sallallahü aleyhi ve

Sellem, Medine-i Münevvere'de iken Ehl-i kitâb ile iyi geçinmek yolunda, onlarla muahedelere girişmişlerdir. Bu anlaşmalara, hangi şartlar üzerine dayanmaktadır. Mekke'deki günlerinin ilk devrelerinde de Zat-ı saadetlerinin tavır ve hareketi de bunu teyid etmez mi? Başka bir tâbirle, gayri - Müslim hükümet veya cemaatin arasında böyle bir Müslüman cemaati bulunursa, o zaman, bu Müslümanlar hemen kılıca mı davransınlar? Küfür cephesinin kanun ve nizamlarını ortadan kaldırmak için savaşa mı girişsinler? Acaba kim böyle bir tutumu mantıklı sayabilir? Kim buna tahammül eder?

Yukarıdaki bu uzun itirazın cevabını bir kaç cümle ile vermek mümkündü. Esasen bu itirazın kendisi de-yanlış anlayışlardan ileri gelmektedir. Bu itiraz ve bu gibi bir çok itiraz yığınları, islâm'a gerekli seviyeden ve ona dosdoğru bir noktadan bakmaktan mahrum olanlara musallat olmaktadır. Bu eksik ve hatalı anlayışlar insanları öyle sarmıştır ki, bu yüzden müslümanlar kendi dinlerinin esas kaidelerini anlamaktan âciz bir hale gelmişlerdir. Bundan dolayı bu itrazın cevabını biraz geniş ve etraflıca vermek icabediyor.

ÎSLAM'IN AMACI (MÎSSlON)

Mevzua girerken önce şu noktaları düşünmek lâzım geliyor: Emniyet ve Selâmet'i zorunlu kılan islâm'ın mânası nedir? Ve *"Dinde zor kullanmak yoktur."* (El-Bakara: 256) ve yine *"Sîzin dininiz kendinize ve benim dinimde kendime"* (Kâfirûn: 6) bu mübarek âyetler nasıl bir mâna taşıyor? Hele şu suale bakınız: Hazreti Yûsuf Aleyhisselâm, peygamberlik etmek için mi gelmişti? Yoksa, başka bir iş için mi? Bu sözlere ayrı ayrı cevap vermeden önce, evvelâ şu suale cevap vermek bir zorunlu oluyor: Bu dünyada, İslâm'ın amacı (mission) nedir?

Nasıl olur da bir kısım zorbalar iş başına geçerek, idarecisi bulundukları milletlerin sırtına binerek yapmadıklarını bırakmazlar. Bu zorbaların her biri Tanrılık, ilâhlık iddiasında bulunarak, diledikleri gibi tahakküm ederler. Bütün bu zâlimlere ve hakikat düşmanlarına, İslâm yolunda yürüyenler itaat mı edecektir? Nasıl olur da bu gibi gayri meşru hükümetlere ve bu gibi saltanatlar için ve bu hükûmet ve saltanatların başında bulunanlar kendi emniyet ve selâmetlerini temin etmek maksadiyle, tebaa toplar, cemâatler kiralar, adam toplarlar. Kendi idare mekanizmalarını çalıştırır ve bu mekanizmanın çalışması için kalkıp da İslâm fabrikasının makinelerinden faydalanmak isterler. Hem de islâm dininin unsurları bunların istedikleri gibi o bâtıl işleri

yürütmek için hizmet mi edecek? Nasıl olur da, bir kaç ahlâkî usul ve kaide öğreterek, insanları, kendi keyiflerine ram edip; halka herhangi bir - sözüm ona - nizam ve bir medeniyet yüklerler de, "insan" da nizam ve medeniyet adı takılan bu şeylere, boyun mu eğecek?

Eğer iş böyle ise o zaman islâm'ın Budistlik (Buddhmet) veya Sen Pol (Saint Paul) ün uydurduğu Hristiyanlık'tan farklı bir tarafı kalır mı? O zaman, bu yüce din'in kitabında katiluhum: "onlarla savaşınız" cümlesinin mânasını anlamak pek kolay olmaz. Acaba, bu âyetteki korkunç mânâ niçin vahyedilmiştir. Öyleyse bu din kendi tabilerine savaş ve cihad emri yerine; muhaliflerinizin karşısına geçip şöyle söylemelerini istemez miydi?

— Biz zavallıları niçin öldürmek istiyorsunuz? Biz ne hükümet nizamında bir değişiklik yapmak istiyoruz, ne de bir inkılâp ortaya atmak gayesini güdüyoruz. Ne mevcut medenî nizamı düzeltmek, ne de bunu doğru bir şekle koymak niyetindeyiz. Bunlar için de propaganda yapmıyoruz, yapacak da değiliz. İktidar, kimin elinde olursa olsun, iş başında kim bulunursa bulunsun, biz, onun emrine uyarak, onun hükmü altında yaşıyacağız. Bizim maksadımız, gayemiz, zamanın hükümetine uymak ve boyun eğmektir. Her hükümet ve her iktidara, boyun eğip, onlara

tabi olmak, dinimiz ve imanımızdır. Böyle olunca da sizin bize karşı sert davranışınızın sebebî ne? Bırakınız biz de kendi dinî inançlarımıza göre, ibadet edeceğimiz şeye ibadet edelim. Bağlı bulunduğumuz varlığa kulluk edip gidelim. Bundan size ne zarar gelir? Sizin dünya görüşünüz ve medenî anlayışınız ne olursa olsun, idare sisteminiz ne şekilde yürürse yürüsün, bunların hiç birine karışacak değiliz. Bu gibi şeylere, karşı koymamak, bunlara dokunmamak, bizim akîde ve imanımızın icabıdır. Bizim böyle bir hareket tarzımızdan size ne gibi bir zarar gelebilir?

Eğer, iyi ve mâkul bir şekilde bunun cevabı ortaya konacak olursa, görürüz ki, o zaman, amelî olarak, Hazret-i Peygamber (S.A.V.) ve onun sadakatli ve vefakâr sahabilerinin Mekke Müşriklerinin karşısındaki vaziyetleri bizim bu günkü İngiliz6[12] idaresi altında bulunduğumuz durumdan pek de farklı sayılmaz. Mekke'nin o müşrikleri ve islâm'a karşı duran Mekkeliler pek o kadar da gayri mâkul kimseler değillerdi. Sadece bir kaç kişinin toplanıp camide, yahut o zamanın durumuna göre mescide benzeyen bir yerde, bir avuç müslümanın ezan okumasına, namaz

6[12] Bu konu 1942 de yazılmıştır. O zaman Hindistan ve Pakistan ingilizlerin idaresi altında bulunuyordu. Hazırlayıcı.

kılmasına, arada sırada meclisler ve toplantılar tertipleyerek, kendi aralarında ve kendilerine ait işleri konuşmalarına ve bu bir avuç müslümanın yalnız kendi aralarında propaganda yapmalarına mâni olmaları için mühim bir sebep yoktu.

Fakat işin iç yüzü böyle değildir. İslâm, kendisine has, bir hayat nizamı kurmayı gözönünde bulundurmuştur. İslâm'da, akâid, ibadat, ahlâk ile birlikte, ferde ait iş ve çalışma yolu toplumca yaşayış nizamı, topyekûn yaşayışın iş güç sahası ve her çeşit işlemlerle ilgili hükümler ve kanunlar tanzim edilmiştir. Eğer bir islâm Devleti, İslâm tebliğini tam olarak, bütün olarak, bu nizamın tarafına çevirmemiş ise, o zaman İslâm davasını gütmemiş demektir. İslâmın davasında, bu nizamı tam olarak gözönünde bulunduran bir İslâmî hükümet bu dâvayı hak üzerine kurmak ister. Bu nizamı, ayakta tutmak yoluna gider. İnsanlığı bu nizam ile felaha ulaştırmak için çalışır. Bu nizamın karşısına çıkacak olan her bâtıl nizamı da, ortadan kaldırmak yoluna gider. Her şeye rağmen, kesin olarak kendi nizamını hâkim kılmış olur. Diğer nizamlar da onun karşısında yıkılıp ve dağılır gider. Böyle olması onun mahiyeti gereğidir. Hak ve sadakat üzerine kurulmuş bir nizam ileri sürülmelidir. Amelî olarak, böyle bir nizam kurmak yolunu takip etmeyen islâm'i

hükümetin gayesi; tamamen mânâsız ve boş sözden ibaret olur. Hattâ bundan daha da mânâsız ve daha da boş bir şey olmaz ki, bir nizam, başka nizamları hem bâtıl sayacak; hem de kalkıp o bâtıl saydığı nizamları ortadan kaldırmak için çalışmıyacak? Tam tersine hareket ederek, o nizamların barınmasına imkân verecek. Bu bâtıl nizamlar için de hizmet etmek yolunu mu tutacak?

Bu da bir tarafa dursun, esasen, bu husus da apaçık bir şekilde imkansızdır ki, bir kimse bir yaşayış nizamına bağlanmış olacak ve bu nizamın doğruluğuna inanacak, bir de kalkıp, inanmadığı ve bağlanmadığı başka bir yaşayış nizamının otoritesinin altına girmek istiyecektir? İnanmadığı o başka yaşayış nizamının hâkimiyeti altında da yaşamak yoluna gidecektir? İşte bunun içindir ki, bu nokta tamamiyle akla aykırı olur. Bir kimse, hem kendisinin takip ettiği nizamı isterken, bu nizam'a davet edecek, bu nizâm için çalışacak, ve aynı zamanda İslâm söz konusu muhalif nizamın da sağlanması yolunda çalışacak ve onun tahakkümü altında yaşamayı öğrenmek isteyecektir.

Halbuki, İslâm'ın kendine has bir nizâmı olunca, bu nizam'a davet etmesi, bu nizâm için çalışması, yine İslâm nizâmının fıtratı (doğası) gereğidir. Bu İslâmî fıtratın gereği, diğer nizamların yıkılması ve onların yerine

İslâmî nizâmın tek başına hâkimiyetini devam ettirmesidir.

İslâm, her mensubunu, hep bu mukaddes amaç uğruna harekete geçirir. Bütün telkin ve öğretisiyle bu fikri ayakta tutarak yeni bir dinamizm meydana getirir. Bu itibarla, iman sahibi olmak iddiasında bulunanların, derecesi ve ölçüsü, aynı zamanda mihenk taşı ve ölçüsü bu yolda göstereceği fedakârlığın seviyesine bağlıdır. İman sahibi olmak iddiasında bulunanlara şu sual sorulup cevabı alınınca, bu kimselerin, imân ölçüsü kendiliğinden belirmiş olur.

İslâm'a inanmış olanlar, İslâm'ın zaferi için malları ile canları ile fedakârlığa hazır mıdırlar? Yoksa, yalnız bu nizamın kurulmasını temenni ederek bâtıl ve uydurma nizamların baskısı altında yaşamağa mı razıdırlar?

Kur'ân-ı Kerim'i ve Hadis-i Şerif-i, bu her iki kaynağı da göz önüne getirip tetkik edelim. O zaman bu mesele en iyi şekilde aydınlığa kavuşmuş olur. — Ancak şu şart la ki, kalplerdekileri gizlememek ve her şeyi açıkça orta ya koymak şartiyle — Görülecektir ki gerçek bütün açıklığı ile ortaya çıkacak, İslâm'ın asıl mâna ve mefhumu meydana çıkacak ve sizin anladığınız, bildiğiniz ve beyan buyurduğunuz gibi olmadığı ispat edilmiş olacaktır.

Hakikat şudur ki, biz İslâm'ın hakikatini anlayarak, bilerek iman etmiş isek, o zaman bizim varlığımız herhangi bir gayrı İslâmi hükümete karşı bulunacaktır. Kesinlikle böyle bir gayrı İslâmî hükümetin tahakkümü altında kalmaya tahammül etmiyeceğiz. Gayrı - Müslimlerle karşılıklı yardımlaşma veya işbirliği olsun olmasın, ne olursa.olsun; eğer biz kendi iman ettiğimiz islâm üzerinde samimi isek, o zaman vazifemiz, her yerde ilâhî kanun olan, Şeriat-ı Rabbanî'yi cemiyete hâkim kılmaktır. Bunun yer etmesi için çalışıp, gayret sarf etmemiz gerekir. İşte bizim müslüman olmamız, bundan başka bir şarta bağlı değildir. Allah yolunu tutmak istiyenler de bu çalışma usulünü göz önüne almalıdırlar. Gayrı müslimlerle karşılıklı yardımlaşmamız ve işbirliği yapmamız, düşünülen bu şekilden başka türlü olmayacaktır. Elbette ki İslâm, emniyet ve selâmet konusunda müeyyideler ihdas etmiştir. Fakat islâm'ın görüşüne göre, hakiki emniyet ve selâmet, Hududullah'ın Allah'ın emirlerine geçerli kılınması ile mümkün olur.

Emniyet ve selâmetin, islâm'ın dışındaki şeytanî sis temler vasıtasiyle gerçekleştirileceğini düşünenler, bu nizamlarla normal ve düzgün bir iktisâdi düzenin işliyeceğini sananlar; İslama mahsus üstün cemiyet görüşünü kesinlikle anlamamış kimselerdir. Buradan da açıkça belli oluyor

ki, islâm ne böyle bir emniyet ve selâmete yardımcıdır, ne de onu himaye eder. Başka türlü gerçekleştirilmiş bulunan emniyet de emniyet değildir. Ancak islâm'ın kendisinin gerçekleştirdiği emniyet, emniyettir. Asıl maksad da bu îslâmi emniyettir. İşte, bu emniyetin içinde de insan selâmetin yolunu bulacaktır.

La ikrâhe f'i'd-din — Dinde zorlama yoktur. Bu âyet-i kerimenin mânasını şu şekilde anlamak lâzım gelmektedir: İslâm kendi akaidini (inancını) zorla hiç kimseye kabul ettirmek yolunu tutmaz. Esasen, akîde denilen şey de zorla kimseye yüklenebilecek bir şey değildir. İslâm'ın ibâdetleri de böyledir. Onun ibâdetleri akidesinin şartıdır. *Zor* kullanarak bu ibadetler kimseye yüklenilmez. Nitekim, sahih olmayan imanla, kalbe inmeyen bir duygu ve niyeti halisleşmemiş bir tavırla yapılmayan ibâdet, mânâsız bir hâl alır. Bütün ibâdetlerin içten gelen ulvi bir arzu ile, aynı zamanda dış baskı ve tesirlerden uzak bir serbestlik içinde ifâ edilmesi(yerine getirilmesi) lâzımdır. İslâm cemiyet düzeni olarak, bu hürriyeti ve serbestliği hazırlar. İslâm, şu meseleyi de caiz görmez ki, ülkenin hükümeti

(State) nin, nizamı üzere kurulmuş bulunan medeni kanunlar ve medenî nizamlar, Allah kanunundan ve Allah

nizâmından başka, herhangi bir kanun ve nizam olsun. Böyle uydurma bir kanun ve nizam da yeryüzünde geçerlikılınmış bulunsun. Allaha karşı gelmiş kimselerin hükümleri, İslâm ülkesinde ve Allahın arzının üzerinde infaz edile dursun. Müslümanlarda bu uydurma kanunlara tabi olsunlar? (!)

Durum böyle olunca, elbette ki, bir fırka, diğer bir fırkanın dinine müdahale edecektir. Müslümanlar, kâfirlerin dinlerine müdahele etmemiş olsalar dahi kâfirler, müslümanların dinine müdâhale etmekten geri kalmıyacaklardır. Bunun neticesinde günümüzün müşrikleri kendi soysuz prensiplerini İslâm dinine sokmuş olacaklardır. İslâm' ın yüksek ve hayatî inançlarına bir sürü küfür prensipleri karışmış olacaktır. Bütün bu bozucu, karıştırıcı etkilere karşı İslâm'ı aslî saflığıyla muhafaza edebilmek için müslümanların kendi yurtlarında dinlerinin istediği vasıfta tam bir hürriyete sahip bir nizam kurmaları gerekmektedir. Böyle bir nizâm içinde bulunan gayrı müslimlere karşı da La ikrahe fi'd-din emriyle hareket edilir.

BUNU CÂÎZ GÖRMENİN YANLIŞLIĞI VE BUNUN TAHKİKİ

Buraya kadar, fikirlerimize itiraz eden muhterem beyefendinin bizi uyarmak konusunda ileri sürdüğü delilleri gözden geçirdik. Ne acıdır ki, halkın çoğu da bu yanlış düşüncelere saplanmış bulunuyor.

O beyefendinin ilk delili şudur: Sizin, fitneden maksadınız; küfrün galib olması ve kâfirlerin üstün çıkmaları ise, o zaman, cihad ve savaşın da gayesi şu olacaktır: fitne de-diğiniz şey —sizin tefsirinize göre— ortadan kalkıncaya kadar savaş devam edecektir. Bu fitne'nin yerine de Allah'ın dîni kâim kılınacaktır. Allah'ın dîni kâim kılınmadıkça da savaşa son verilmiyecektir.

Bu hususu, böyle kabul ettiğimiz takdirde İslâm çelişkiye düşer. Bir taraftanla ikrahe fi'd – dîn: Dinde zorlamak yoktur" deniyor, diğer taraftan da gayrı müslimlerin kendi fikir ve inançlarına uygun hükümet nizâmı kurmalarına engel olunuyor. Onların, kendi kanunlarını tatbik etmelerinin karşısına dikilip, bu başka inanca sahib kimselere zorla, Allah'ın dînî kabul ettirilmek isteniyor.

Bir taraftan "leküm dinû-küm ve liye dîn: Sizin dininiz kendinize benim dinim kendime" deniyor. Diğer taraftan da islâm dininin haricindeki din mesuplarını kendi dinî akidelerinde (inançlarında) serbest bırakmıyor. Onların kendi usul ve nizâmları gereğince, işlerini tanzim etmelerine engel olunuyor. Böyle bir davranış nasıl makûl

olabilir? Halbuki İslâm hiç bir mevzuda çelişkiye düşmez. Bu bakım dan sizin tefsiriniz doğru olamaz.

İkinci delil de şudur: Eğer gayrı İslâmî hükümetin varlığı islâma göre fitne ise, bu fitneyi de ortadan kaldırmak bütün müslümanlar için bir vazife oluyorsa, o zaman, Hazreti Yûsuf Aleyhlsselâm'ın Mısırdaki gayrı Islâmi hükümette nazırlık veya vezirlik vazife sini üzerine almış bulunması mümkün olabilir mi? Bu memuriyeti sırasında, Mısırdaki hükümetin kanunlarını tatbik etmesi kabil midir? Nitekim, âyet-i Kerime'de şöyle deniyor.

"Melik'in kanununa göre, o kardeşini alıkoyamaz
dı."

(Yusuf: 76)

Bu âyet-i kerimeden de böyle bir mana çıkmıyormu?

Üçüncü delil de şudur: Siz; bu şekildeki bir tefsiri doğru sayarsanız, o zaman şu durumu da kabul etmeniz icâb eder ki: İslâm, her bulunduğu yerde bitmez tükenmez savaşların çıkmasını hazırlayacak ve bu kanlı savaşları, bütün müslümanlara farz kılacaktır. Böyle olunca, acaba müslümanlar dünyanın neresinde emniyet içinde bulunabilirler? Böyle bir tefsir gereğince, bütün müslümanlar, yalnız gayrı Müslim

devletlerle savaşmakla kalmayıp müslüman kanunlarını tam olarak icra, etmeyen diğer müslüman hükümetlerle de savaşmaktan kurtulamıyacaktır. Bizim dîni düşüncemiz ve yapmakla mükellef olduğumuz farizelerimiz bu şekilde olursa böyle şartlar içinde hangi gayrı Müslim komşumuz (bize emniyet edebilir? Bu yakın devletlerle komşuluk münasebetleri kurula bilir mi? Ve hangi devlet böyle bir tutum ve gayemize tahammül edebilir?

CEVAP

a. Bu delillerden birincisi, mevzuyu tamamen yanlış anlamanın neticesidir. Herhangi bir şahıs, — kendine göre — herhangi bir akideye inanır. Bu akideye göre de bir yaşayış yolu tutup gider. Kendi nazariyesine göre, içtimaî yaşayışına uygun bir nizâm kurar.

Fakat bu nizamı bir ülkenin bütün halkına, zorla kabul ettirmek7[13] tamamen ayrı bir iştir, İtirazda bulunan zât, bu iki şeyi aynı şey gibi telâkki ediyor. Bu iki müeyyide

---

7[13] Malûmdur ki hükümet demek, kelimenin *asıl* manasına göre zor kullanmak, baskı **yapmak** demektir. Bu manayı ifade eden (Coercion) başka bir ismidir. Nazariyede ise, usûl ve kanun gereğince, hükümetin esastan, temelden halkın üzerinde de tahakküm edeceği de malumdur. Bu hükümet işinin icâbıdır.

arasındaki farkı dikkate almıyor. "La ikrâ he fi'd-dîn ve Leküm diynüküm ve liye dîn" gibi âyetlere sarılıyor. Halbuki bu âyetlerin biribiriyle alâkası, işin başlangıcı içindi. Elbetteki biz, herhangi bir gayrı Müslimi kendi akidesinden zorla döndürüp, İslâm akidesini kabul etmeye, yahut da kendi dinî ibâdetlerini bıraktırıp da namaza, oruca sarılmalarını mecbur edemeyiz. Buna mukabil İslâm dışında bulunanların da, ahlâk, öğretim, medeniyet, muaşeret, geçim, kanun, siyaset, vesair hususlarda kendi nazariyelerini müslümanlara her ne şekilde olursa olsun kabul ettirmelerine razı olamayız. İslâm dışındakilerinin kendi fikirleri ve kendi tuttukları yol üzerinde yürüyüp gitmelerine şüphesiz muvafakat ediyoruz. Fakat, bizim kendi fikirlerimizin ve kendi tuttuğumuz yolun ters istikametine ve ona aykırı, bir sistem ortaya konup da bu yolda gitmekle zorlanmış olmayalım. Memleket idaresi, yaşayış nazariyesine dayandığından, bütün kanunlar, bütün güvenlik sistemleri polis işleri diğer iktisadî mevzular ve çalışma hayatı da bu düşünceye göre tanzim edilecektir. Böyle bir hükümetin idaresi altında biz kendi yaşayış nizâmımızı, kendi fikrimizi, kendi yolumuzu kendi usulümüze göre nasıl tanzim edebiliriz? Ve, böyle bir şey nasıl mümkün olabilir? Biz ister kabul edelim ister kabul etmiyelim, ne şekilde olursa olsun, dinimize muhalif olanlar, kendi siyâsî

galibiyetleriyle, kendi fikirlerini, kendi nazariyelerini bize zorla kabul ettirmeğe kalkışmıyacaklar mı? Ve bizim bütün yaşayışımız üzerinde kendilerini söz ve nüfuz sahibi kılmıyacaklar mı?

Böyle bir meseleyi caiz saymak şuna benzer: Meselâ onlar zinâyı helâl sayarlar. Bu fiili meşru addederler; halka da zina yapmağı ve şunun bunun karısı ile düşüp kalkmak hususunda müsaade verirler. Hatta teşvik bile ederler. O zaman bizim, siyasî kudreti olmayan hükûmetimiz de kendi otoritesini gösteremez. Zina bizim camiamız içinde yayılıp gider. Ve biz de yavaş yavaş buna alışırız. Bir müddet sonra da zina meşru bir şekle girmiş olur. İşte bizim müsaade edemiyeceğimiz nokta da budur. Yine bunun gibi, meselâ onlar tefeciliği helâl ve meşru sayarlar. Hükümetleri de tefeciliği iktisadî düzenin bir icabı gereği. Memleket idaresi de onların elinde bulununca, o zaman, bizim en çekingen, en ihtiyatlı, en sofu dindarımız bile bu tefeciliğin pençesinden kendini kurtaramaz. Zira, bizim alacağımız bir parça ekmek parasının içine bile çeşitli yollarla, türlü vasıtalarla, tefecilik parası karışmış olacaktır. Böyle olunca, nasıl olur da böyle bir ekmeği alıp yiyebileceğiz? Hele, bunlar materyalizmin ve ateizmin savvunucuları olurlarsa; memleketin genel düzeni ve memleketin öğretim sistemi de onların elinde

bulunursa, bu şekildeki inkarcı nazariyeler ve gayri ahlâkî âdetler, memleketin her tarafında hâkim olacaktır.

Böyle bir ortamda ise, memleketin refah ve saadet kapıları birer cehennem kapısına dönmiyecek midir?

O zaman, aramızda bulunan en ileri, dindarlar ve onların nesilleri de kendi elleriyle küfür ve inkarın yozlaşmış ahlâkının kucağına atılmıyacaklar mıdır? Onlar, Allahın emrettiği kanunları kaldırıp; kendi uydurma kanunlarını memlekette yürürlüğe koymak istedikleri zaman, memleketin umumî medenî nizamı da yine bu iman yoksulu kimseler tarafından tertiplenmiyecek mi? O zaman inandığımız kanunlar ortadan kalkacak onların yerine inanmadığımız kanunlar yürürlüğe konacaktır. Böyle bir icraata kim muvafakat edebilir ve bu işe hangi imanlı müslüman müsaade edebilir?

Böyle olunca da, "La ikrâhe fi'd-din" hükmü nasıl tatbik edilebilir? Başkaları kendi dinlerinde, bizim aleyhimize olarak, bildiklerini yapsınlar, biz de bütün bunlara katlanıp, hareketsiz mi kalalım? Veya biz kendi dinimizde serbest olmak istiyelim de, onlar buna muvafakat gösterip tahammül etmesinler ve buna müsaade de vermesinler?

HÜKÜMETİN ZARURÎ OLUŞU

İçtimaî yaşayışın düzene girmesi için herhalde bir zor kullanabilecek kudret (Coercive Power) e ihtiyaç vardır. Buna devlet (State) yahut da hükümet: (Gouvernement) denir. Böyle bir kuruluşun zarurî olduğunu, bugün artık inkâr edecek kimse bulunamaz. Ancak, Sosyo-komünîzm inancına göre göre, bir ara yaşayışta öyle bir aşama tasavvur ediliyor ki, o aşamaya ulaşılınca, insan için, bundan böyle içtimaî yaşayışta, herhangi bir hükümete ihtiyaç kalmıyacaktır. İnsanlar bu gibi şeylerden kurtulmuş olacaklardır.8[14] Fakat bu söz veya bu tasavvur, tamamiyle hayal âleminin mahsulüdür. Böyle bir neticeyi doğuracak, ne bir gözlem ne de bir tecrübe görülmüştür.

8[14] Müellifin, Sosyo - Komünizm dediği şey'in son merhalesi (Stage) dir. Bu görüş Sosyo — Komünizm düşünürlerine göredir. Engels ve Lenin, şöyle demişlerdir. "O merhaleye ulaşılınca, orada zorlayıcı hükümet nizâmı ortadan kalkmış olacaktır Bunun yerine de sınıf farkı bulunmayan öyle sosyal düzen kurulacaktır ki, toplumsal yardımlaşma esasına dayanarak, böylece hükümetin varlığına lüzum ve ihtiyaç olmayacaktır.

Yalnız komünistliktir ki, hükümeti lüzumsuz hale getirebilir Çünkü orada herhangi bir sınıf farkı kalmadığından, birini ortadan kaldırmaya uğraşması gerekli olsun" Lenin, The State Revolution, New York, 1935 P. 75 Bu hayali - görüşe Komünizm ıstılahın da hükümetin ortadan kalkması ve gelişmesi denmiştir. (The State Withers Away) Hazırlayıcı.

Toplum hayatının tecrübeleri ve insanın fıtrî kabiliyetleri de açık olarak göstermiştir ki, medeniyetin ayakta durabilmesi ve devam edebilmesi için mutlaka bir zorlayıcı kuvvet'e ihtiyaç vardır. Bu içtimaî (toplumsalkuvvet, kendi kudreti ile ve kendi gücü ile medeniyeti ayakta tutar. Bu hususta bütün nazariyeler ve içtimaî fikir mektepleri (School) ittifak ederler. Bunların her biri kendi nazariye ve fikir okulları göre, bir çalışma sistemi kurmuşlardır. Bu çalışma sistemiyle bu zorlayıcı kuvvetbirleşerek içtimaî yaşayışı kendi nizamlarına göre teşkilâtlandırırlar. Kendi gayelerine uygun olan medenî şekli ihya etmek ve bu kuruluşu iç ve dış tesirlere karşı muhafaza etmek, bu zorlayıcı kuvvet'in nev'ine göre ve çalışma sisteminin şekline göre değişir. Bu değişikliğin neticesinde durumuna göre, medeniyet nizamı üzerinde etkisini göstermiş olur.

Bu içtimai kuruluşların, yalnız cemiyet üzerinde değil, ferdî yaşayışta da büyük çapta tesiri olur. Böyle bir devletin, kendini zorla ve kuvvet kullanarak hâkim duruma getirdiğini kabul etmek lâzımdır. Herhangi bir hükümet, kendi idaresi altında bulunan halkın, kendi esas nazariyelerine, çalışma sistemine inanmasını ve imanla bağlanmasını ister. Bazıları bunu kabul etmek istemezlerse de, yine ister istemez inanmadıkları ve istemedikleri bu nazariyelerin, yine de hiç

olmazsa % 90 ın razı olmak zorunda kalacak ve kendi imanının ve akidesinin bu kadarını da bu nazariyelere feda etmiş bulunacaktır. Muhalifi olduğu bu sistemde, kendi düşüncelerinin ancak % 10 nunu muhafaza edebilecektir.

Hükümetin bu hususiyeti ve bu şekli gözönünde bulundurulunca, şurası da kendiliğinden anlaşılır ki, hükümetin mevcudiyeti zarurî ve kaçınılmaz bir şeydir. İçtimaî hayat için de lâzım ve gereklidir. Düşünce sahibi ve ferasetli bulunan hiç bir kimse için de bu hakikati anlamakta zorluk yoktur.

Şimdi, şöyle böyle bir zümre, mahdut mânadaki bir mezhebe değil de, alemşümul bir Din'e itikad etse ve bu itikadında sadık bulunsa, yaşayışının her sahasını da bu itikadına göre tanzim etmek istese; o zaman içtimaî nizamı tertibe koyacak olan bu "zorlayıcı kuvvet"i eline geçirmeye çalışmıyacak mıdır? Böyle yapmıyacak olursa bu defa başkaları, "zorlayıcı kuvvet'i" ellerine geçirirler, o kimse de mecbur bir duruma girmiş olup, "zorlayıcı kuvvet"i elinde bulunduranların hükmü altına girer. Bunun neticesinde de, içtimaî ve ferdî yaşayış nizamının en az % 90 ını feda eder. Bundan başka, kendi din'i yerine de "zorlayıcı kuvvet"i elinde bulunduranların din'lerine tâbi olup, onların yollarında yürümeğe devam

eder.

Medenî yaşayıştaki bu ikrah, isteksizlik her ne şekilde olursa olsun birisi tarafından, diğer tarafın üzerine yüklenecektir. Biz bunu modern kâfirlere yüklemediğimiz yahut da yükleyemediğimiz takdirde, modern kâfirler bizim üzerimize yükleyeceklerdir. Bunun için, kâfirler bizi bu isteksizliğe mecbur etmeden ve bizi cehennem yoluna itmeden önce; biz onlara bu ikrahı, isteksizliği yükleyelim de onları cennet yoluna sevk etmiş olalım... Böyle olursa daha hayırlı ve daha iyi olmaz mı?

Bu husus işin bir cephesidir. İkinci cephesine gelince; yeryüzünün mâliki ve sahibi Allah Tealâ'dır. Yeryüzünde barınmak, yeryüzü nimetlerinden faydalanmak, yeryüzünün mülkünde tasarruf sahibi olmak hakkı O'ndan elde edilir. Her kim O'nun emrine boyun eğer, O'nun fermanına itaat ederse, O'nun doğal ve şer'î kanunlarına da uymalıdır. Böyle yapmadığı takdirde, o kimse, zâlim olur, gasbeden olur, isyankâr olur. Bu itaatsizlik yalnız Hak'ka karşı gelmek ve O'na muhalefet etmekle bitmez, neticede yeryüzünün nizamı da bozulur, fesat çıkar, insanlığın huzurunun kaçmasına da sebebiyet verilmiş olunur.

Buna istinaden denebilir ki, Allah tarafından gelen emirle yeryüzünde faydalanacak kimse, O'nun fıtrî ve şer'î

kanunlarına tâbi olmaktan kaçınmayıp, itaata devam etmelidir. Her kim, kaçınıp itaat yolunu tutmazsa, o zaman, o kimsenin yeryüzünde barınma hakkı kalmaz.

Fakat, Allah Tealâ'nın iyiliği çok büyüktür. O'nun hilmine de sınırı yoktur. O bu tür kimselere yalnız yeryüzünde barınıp geçinmeleri için, sadece mühlet vermekle kalmaz, hattâ onların, küfr, şirk, materyalizm ve sapıklıklarına da göz yumar. İşi azıtıp ileri götürmelerine ve yeryüzünde fitne ve fesâd çıkarmaya kalkışacakları zamana kadar müsamaha gösterir.

Fakat bu sapık zümreye, şer'î kanunları kaldırıp bu mukaddes kanunların yerine kendi uydurma kanunlarını yürürlüğe koymalarına ve yeryüzünde idareyi ellerine alarak bu kanunlarla her tarafı fitne ve fesâdla doldurmalarına elbetteki cevaz verilmez. İş bu aşamaya varınca, O'da kendi şer'î kanunlarına imân etmiş bulunanlara şöyle emir verir:

Kâfirleri hak kanununa tâbi etmek için onları zorlamayın. Fakat kâfirlerin ve küfrün musallat olmasına da asla müsaade etmeyin. Fitnenin bütün kudretlerini ortadan kaldırmak, yok etmek ve yeryüzünde benim dinime bağlanmak istemeyenleri büyültmeyin, çoğunluk kılmayın. Küçültün, azınlık kılın diye buyurur: *"Boyun eğip de cizyeyi kendi*

*elleriyle getirip verinceye kadar."*9[15] (Tevbe:

9[15] *"**Onlarla savaşın,** boyun **eğip de** cizyeyi **kendi elleriyle getirip** verinceye **kadar."*** **(Tevbe: 29).**
Muhterem **Müellif, bu** âyet-i **kerimenin şerhi hakkında, Tefhim - ül - Kur'anda şöyle** yazar:
Savaş neticesinde onlar, kendilerince iman ettikleri şeyi bırakıp da Hak dinine bağlanmazlar. Fakat onlar bu mağlûbiyetle, artık kafa tutmağa ve tahakküm fikrine güç yetiremezler. Onları yâni kâfirleri yeryüzüne hâkim olacak duruma getirmeyin Emir sahibi olmalarına meydan vermeyin. Yeryüzünde yaşayış nizamım kurmak, hüküm sahibi olmak, emir vermek ve önderlik etmek (imamet) hak dinine bağlı bulunanların elinde olmalıdır. Kâfirler ise, müslümanların emri altında mukaddes hükümlere tâbi bir şekilde, boyun büküp ve itaat ederek yaşayıp gitmelidirler.
Cizye demek, islâm hükümeti tarafından gayri müslimlerin yâni zimmîlerin emniyetini sağlamak, onları korumak ve onların haklarını muhafaza etmek için, zimmiler tarafından İslâm hükümetine ödenen bir paradır. Aynı zamanda cizye, bu cemaatin emre itaat ettiklerine bir delil ve bir semboldür.
"Elleriyle getirip cizyeyi versinler..." demek, doğrudan doğruya itaat ederek, boyum eğer vaziyette cizyeyi Ödemeleri demektir.
Küçük kılın, azınlık kılın'dan maksat ta, onların büyük olmamaları, çoğunluk haklarına sahip bulunmamalarıdır. Yeryüzün de hâkim duruma geçmemeleridir. Yeryüzünde hakim olacaklar, Onlar değil, Hilâfet-i İlâhî (Allah'ın halifeliği farizasını yerine getirecek olan Ehl-i İman olmalıdır. Allah'ın dinine sarılmayan, kendilerinin yahut da başkalarının eğri, bozuk ve sapık yollarını tutup giden güruh'un hürriyet

29).

HAZRET-İ YUSUF ALEYHİSSELAM VE DEVLET İDARESİ

Bu gerçekler anlaşılıp zihne yerleştikten sonra, ikinci delilin kuvveti de kendi kendine ortadan kalkmış olur. Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm, eğer hakikaten Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber idiyse, elbette ki, onun da yaşayışının şekli, hak olarak gelmiş bulunan diğer peygamberlerin yaşayışlarının şeklinden, başka bir şekilde olmayacaktı ve olamazdı. Yani, Allah'ın dinini diğer bütün dinlerden üstün kılmak, bu dinin tutunması ve ayakta durması için çalışmak.

Bu bir aslî hakikattir ki, bütün

---

ve serbestlik ölçüleri, şu kadardır ki, istedikleri gibi, kendi hususî işlerinde hatalı yol takip edebilirler. Fakat bu imandan mahrum zümrenin, yeryüzünün herhangi bir yerinde iktidarı ele geçirip tahakküme kalkışmalarına, hükümdanlığı ve memleket idaresini ele almalarına hiç bir zaman hak tanınmaz. İnsanların içtimaî yaşayış nizamını kendi sapık zihniyetlerine uydurmalarına ve bu sapık rejimlerini yürütüp gitmelerine de asla meydan verilmez. Böyle bir kuvvet onların ellerine geçtiği zaman fesâd doğar. O zaman da Ehl-i İman'a onların ellerinden bu kudreti almak farz olur. Onları doğru yola tâbi kılmak, bu yola boyun eğdirmek de lâzım gelir. Ehl-i îman için bu yolda çalışmak gayelerin en üstünü olan bir farzdır.

peygamberlerin birleştiği bu umumî kaideyi gözönünde bulunduruyoruz. Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm kendi hükümeti devrinde, Mısır'da Allah dini yerine Melik'in (Mısır Kıralı) dinini nüfuzlu ve geçerli kılmak istemiş olsaydı, o zaman Yûsuf-u Sıddîk ile, bildiğimiz ve iyi tanıdığımla

Sir İskender ve Fazl-ül-Hakk10[16] arasında usul bakımından bir fark kalırmıydı? Yazık ki, bu işte de halk, işin aslından çok uzakta bulunuyor. Onlar gerçeğe uygun olarak Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm kıssasının aslını da bilmiyorlar. Bu kimselerin zannına göre, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm, o devrin Melikine şöyle demişti:

"Yeryüzünün bütün hazinelerini bana bırak." (Yûsuf: 85)11[17]

Bu sözler, Hazret-i Yûsuf tarafından iltizam (gereklilik) babında bir istekti. Bu istek, Melik'in sarayında kabul olacaktı. Hazret-i Yûsuf da mevkisini elde etmiş bulunacaktı Bu mevki, orada, o zaman en

---

10[16] Bu mevzu yazıldığı zaman, bu zevattan biri Puncâb digeri de Bingâl devletlerinin Sadrıâzamları (Başbakanları) idiler. Şimdi, onların yerine, herhangi -bir gayri İslâmî devlette, Müslüman vekil'e (bakan) ne gibi bir vazife düşer diye düşünmemiz lâzımdır.

11[17] Bu âyet-i kerime hakkında daha geniş malûmat için bak: Tefhim-ül-Kur'an, Cild II, Sahife 13 - 14. Hazırlayıcı.

büyük mevki ve makam idi. Ancak oradaki hal ve vaziyet tamamen başka türlü idi.

Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm da, mukaddes vazifesinin başlangıcından beri, diğer peygamberlerin takip ettikleri yoldan gitmişti. Her peygamber, umumî olarak önce halkı, ilâhî gerçeği kabule davet etmişti. Aydından da bu daveti kabul edenleri terbiye etme safhası başlamıştır. Son kademe ise, İlâhî gerçeklerle yetişmiş olan mü'minler gurubu ile bütün cemiyetin kuşatılması ve fethi başarılmıştır. Bu kudsî dâva, her seferinde olduğu gibi, böyle başlamış ve böyle bitmiştir.

Yûsuf Aleyhisselâm'ın da ilk davetlerine ait Sûre-i Yusuf'un beşinci rüku'unda, vaaz ve nasihatlere ait eşsiz örnekler mevcuttur. Fakat büyük neticeye gidebilmek için daha önemli hareketlere girişmek icabediyordu. Zuhur eden hâdiseler, O'nu çevresine daha yakından tanıtmasına sebep olmuştu. Nitekim, Mısır Aziz'inin karısı ve nedimelerinin tavır ve hareketleri sonunda Yûsuf Aleyhisselâm'ın peygamberlere mahsus olan müstesna ismet ve ahlâkı hemen hemen herkes tarafından bilinmiş oldu. Ve bu yüce peygamberin derin bilgisi, aynı zamanda rüya yorumuna mahsus olan vukufu O'na Mısır Meliki'nin hürmet ve itimadını kazandırmış oldu. Yûsuf Aleyhisselâm, nübüvvet vazifesini

memleket çapında bir satha yayabilmek niyetiyle, Mısır Meliki'nden hükümdarlık selâhiyetlerini talep edince, bu isteği şükranla karşılandı ve iktidara ait bütün selâhiyetler kendisine verildi.

İşte bu sebeplerden dolayı, Melik'den:

"İc'alniy alâ hazâ'in el - arz: Bana yer yüzünün bütün hazinelerini teslim et." Diye iktidarı istemişti.

Yâni yeryüzünün bütün vasıtalarını benim elime teslim et, demişti.

Yûsuf Aleyhisselâm, halktan çoğunun zannettiği gibi alelade bir maliye nazırlığı makamını talep etmemişti. O, her türlü yetkiyi elinde bulunduran tam bir iktidar istemişti. Bu mevki ile çok etkin bir durum kazanmış oluyordu. Böyle bir makam günümüzde İtalya'daki Mussolini'nin eline geçmiş12[18] bulunuyor. Şu farkla ki, İtalyadaki

Kral Mussolini'ye itimad ettiğinden değil, ancak, Faşist partisinin kuvveti karşısında, boyun eğmek zorunda kalmıştı. Fakat Mısır Meliki, Yûsuf Aleyhisselâm'ı ciddî bir şekilde severek, hürmet ederek, itimad ediyordu.13[19]

12[18] **Bu satırlar** yazıldığı zaman Mussolini hayatta idi. **Hem de** her istediğini **yapan** bir **diktatördü.**

13[19] Meşhur müfessir İ**mam** Mücâhid'in **yazdığına göre, bu** Melik'İn kendisi de Hazret-i Yûsuf vasıtasiyle islâm'ı kabul etmişti, (İbn-i Cerir).

Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm'ın iktidarının eşsiz şahidi bizzat Hak Tealâ'dır:

"İşte, biz bu şekilde Yûsuf'u yeryüzüne yerleştirdik, orada istediği gibi barınır."

(Yûsuf: 56)

Yâni, o ülkenin bütün iktidarını onun eline verdik.

Bu âyet-i kerimelerden başka, Sûre-i Ma'ide'de, bunu teyid eder mahiyettedir. Hazreti Musa Aleyhisselâmın kendi kavmine verdiği beyanatta:

"Ey! Benim kavmim; Allah'ın size bahsetmiş olduğu nimetleri hatırlayın, hatırlayın ki, sizin içinizden nebiler ortaya çıkardı; sizi hükümdar kıldı. Alemlerin halkından kimseye vermediklerini de size verdi."

(El-Mâide: 20)

Her şüpheden uzak bir şekilde anlaşılıkyor ki, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm'ın elde ettiği iktidar, Mısır'da büyük değişiklikler meydana getirmişti. Firavunların yerine Benî israil, hükümeti ele almış ve bütün idarî kademelere yerleşmeye muvaffak olmuşlardı. Hiç bir kavim için onlarla rekabet edecek bir imkân kalmamıştı.

Dinî bakımdan da Hazret-i Yûsuf'un hükümeti hakkında, yine Sûre-i Mâide'nin şehadet ettiğini görüyoruz. Adı geçen sûrede

Hazret-i Musa Aleyhisselâm, kendi çağdaşı bulunan Firavun'a hitap ederken, Eski Kıbtî (Mısırlı) kavmin imanından bahsetmiştir.

"Bundan Önce, Yûsuf, delillerle size geldi, fakat size gelmiş bulunan bu şeyler hakkında tereddüt ettiniz. Ancak, ölüp gidince dediniz ki, Allah ondan sonra, bir daha Peygamber göndermez."

(Mü'min: 34).

Yani, siz dediniz ki, bundan böyle bu peygamber gibi bir peygamber gelmeyecektir.

Hazreti Yusuf aleyhisselâm hakkındaki bu en yüksek merci ve makamın şahadetinden sonra, gayrı İslâmî hükümete hizmet etmenin doğru olabileceğini kim iddia ve istidlal edebilir? Ve hak üzerine gelmiş bulunan bir peygamber de böyle yapmıştır diye halkı bu mesnetsiz iftiralarla şaşırtmaya ve aldatmağa kim cür'et edebilir?

Âyet-i kerime şu şekilde devam ediyor:

"Kardeşini, melik'in dinine göre alıkoyamazdı."

(Yusuf Sûresi)

Bu âyet-i kerimeden Hazret-i Yûsuf'un, Firavunun kanunlarına tabi olduğuna dair bir mana çıkarılmak istenmiştir. Evet âyet-i kerimenin mâna ve mefhumundan buna benzer bir şey anlaşılmaktadır. Ancak, yine bahsedilen mefhumun tam olarak

anlaşıldığını da kabul edemeyiz. Asıl dikkati çeken husus, Yûsuf Aleyhisselâm'ın, böyle bir meseleyle, kendi hükümetinin başlangıcında ve ilk senelerinde karşılaştığı anlaşılıyor. Nitekim, Mısır'da iktidara geçtiklerinden bir kaç sene sonra meşhur kıtlık başlamıştı. İşte bu sırada kardeşleri de hububat temin edebilmek için uğraşıyorlardı. Bu vak'anın cereyan ettiği senelerde, Mısır'daki idare ve inzibat kanunları da daha değişmemişti. Devlet işlerini kökünden değiştirmek, elbette ki bir zamana muhtaçtı. Yavaş yavaş ve tedricî bir surette yapılabilirdi. Dünyada gelmiş ve gelecek olan en büyük ve gerçek inkılâbı yapmış olan, Hazreti Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Arabistandaki ananevi kanunları da ancak on seneden ziyade bir zamanda değiştirebilmişlerdi.

Miras kanunu üç veya dört senede değişti. Nikâh ve talâk (boşanma) kanunu, hicretten beş altı sene sonra kemâl seviyesini buldu. Askerî ve harp kanunları da ancak sekiz senede tamamlandı. İslâmî hayat tarzı ve ticarî muameleye ait kanunlar da dokuz senede son şeklini aldı. Şarabın içilmesinin kat'î olarak menedilmesi, hicrî sekizinci senede tamamlanmış oldu. Tefeciliğin ticarî hayattan tamamiyle kaldırılması dokuz sene sürdü.

Aynı şekilde, Hazret-i Yûsuf (A.S.) ın da Mısırda bir hayli kanunu değiştirmesi icabediyordu. Bu kanunların da değişmesi

pek tabiî olarak bir zamana muhtaçtı. Cemiyetin yeni bir istikamete çevrilmesi şüphesiz kî, anî ve kısa bîr sürede olmasına imkân yoktu. Bu değişim devrinde elbetteki eski kanunlar mecburî olarak kullanılacaktı. Hal böyle iken, bir Allah Peygamberi başkalarının cahilce kanunlarını tecviz edip, bu kabil kanunlara uymuş olmasının, nasıl bir delil olarak kabul edildiği doğrusu oldukça üzüntü vericidir?

3 — Üçüncü delil, gerçek olarak bir delil değil bir Özürdür. Bunun cevabını da daha Önce vermiş bulunuyoruz. Bu bakımdan, burada yalnız bir hadis-i şerif-î hatırlatmak kâfidir. Hazret-i Resûl-ü Ekrem'in bu hadisini Ebu Dâvûd, şöyle nakleder:

Zat-ı Saadetleri buyurdular ki:

"Cihad, benim Peygamber olarak gönderilmemden itibaren, bu ümmetin son zümreleri, Deccal ile dövüşecekleri zamana kadar geçerli olacaktır... Herhangi bir zalimin zulmü, bunu iptâl edemediği gibi, herhangi bir adilin aleti de bunu iptal edemiyecektir.

(Ebu Davud)

Yâni, cihadı, hiçbir özür ve hiçbir bahane ortadan kaldıramıyacaktır. Bizim üzerimize, en şiddetli zâlimler de saldırsalar, yine cihad ortadan kalkmış olmıyacaktır.

Bu gibi şiddet hareketleri, cihad etmemek için bahane olamıyacağı gibi hükümetin

modern kâfirlerin elinde olması, görünürde ve iğreti bir cemiyetin kuruluşu, toplum hayatına ilişkin işleri asri (çağdaş) müşriklik icaplarına göre yürürlüğe konması da müslümanları aldatacak bir sebep olamaz. Eğer bir müslüman ülkesi esas islâmî hüviyette bir hükümet ve iktidara kavuşmuş olsa dahi, diğer müslüman ülkelerde, zulüm, zorbalık, fesad ve fitne hüküm sürse, istiklâl sahibi müslümanlar kendi ülkesinde rahat rahat oturup, dışarda olup bitenlere seyirci kalamaz. O tarafla da ilgilenmeleri ve olup bitenlere karşı gözlerini açmaları gerekir.

DİN İLE SİYASETİ BİRBİRİNDEN AYIRMANIN BATIL NAZARİYESİ ve YÛSUF ALEYHİSSELAM KISSASINDAN YANLIŞ BİR İSTİDLAL14[20]

Tercüman - ül - Kur'an okuyucularından bir Zât-ı Muhterem (Sâhib) düşüncelerini şöyle ifade ediyor:

Sûre-i Yûsuf hakkkında Zat-ı âlilerinin (Mevdûdî Sâhib), Kur'an anlayışlarından istifade etmek isterdik.

14[20] Bu mevzu, Tercüman-ül-Kur'an, Rebiülahir, 1363 (Nisan 1944) de neşredilmiştir. (Hazırlayıcı)

Kur'an-ı Kerim'de Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâma yeryüzünde barınmasının bağışladığı belirtilmiştir. Kendileri de devlet mekanizmasında önemli bir şahsiyet vasfını elde etti. Fakat, malûmdur ki, o bir peygamberdi. Bundan dolayı kendisi için risâlet (peygamberlik) vazifesini ifa eylemek zarureti vardı. Firavun sarayındaki iman sahibi şahsın beyanından da anlaşıldığına göre, Yûsuf Aleyhisselâmın nübüvvetine, Firavun kavmi iman etmediler. Bu İnkârın tepkisi, O'nun vefatına kadar sürüp gitti. Son güne kadar da bu işin gecikmesi devam etmişti. Yine de Firavun ve onun kavmi iman yoluna gelmemişlerdi. Bununla beraber, yine de Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm onların devlet işlerine iştirak etmekten de kaçınmamıştı.

Bu durum şöyle bir suale yol açıyor: Allahın seçkin bir peygamberi, nasıl olur da Allah'a ait olmayan (Gayri İlâhî) devlet nizamında çalışmaya iştirak eder? Halbuki, O, bu kavmin karşısında kendi nübüvvetini beyan etmiş, bu kavme davette bulunmuş, fakat bu kavim, O'nun nübüvvetini kabul etmemiş ve davetine de icabet eylememişlerdir. Bu şekilde, islâm davetini kabul etmemiş bulunanlara karşı Hazret-i Yûsuf için, bu kavimle savaşa girişmek icabetmez miydi? Yoksa, mecburiyet karşısında o ülkeden çekilip gitmesi mi lâzım gelirdi. Fakat, O, ne hicretten, ne de cihad hakkında bir şey

buyurmadıkları gibi hattâ bu kavimden nefret edip, nefretini de izhar eden, bir hareketine işaret etmiyorlar. Şimdi Zâtıâlileri, bu noktaları nasıl tevil edebiliyorlar?

Diye cevap talep edilmektedir.

Hazret-i Musa Aleyhisselâm'dan önce, geçmiş bulunan Benî İsrail tarihi hemen hemen tamamiyle karanlıktır.15[21] Bu duruma karşılık, Kur'an-ı Kerim'in işaretlerini açıklamak bir hayli zor iştir. Ancak, Kur'an-ı Kerim'in mücmel işaretlerinden, çıkan mânalar, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâmın, Mısır'daki gayri ilâhî bir hükümet nizamına iştirak etmediğini şüpheden uzak bir şekilde, ortaya çıkarır. Kendisi tam mânasiyle muhtar bir halde idi. Hükümetin de her türlü icraatını kendileri sevk ve idare ediyordu. Aşağıdaki âyet-i kerimenin üzerinde durulduğu zaman, bu mesele kâfi miktarda açıklığa kavuşmuş olur.

"De ki, beni yer yüzünün hazineleri üzerine getirin, ben (onları) muhafaza eder, (ve bu işi) bilenimdir. Ve biz de böylece, Yûsuf'u yer yüzüne yerleştirdik. Orada istediği gibi barınır."

(Yûsuf: 55 - 56)

15[21] İncil ve Talmud'da da bu hususta sarih bir şey yoktur. Eski Mısır tarihinde de bu hususu aydınlatacak bahislere raslamak mümkün değildir.

Yâni: Yûsuf Aleyhisselâm diyor ki, beni hazinelerin üzerine hâkim kılın. Elbette ki, onları muhafaza ederim, korurum, bu işi bilirim, bilgi sahibiyim. Biz de bu hikmet dairesinde Yûsuf'a yeryüzünde imkan verdik. O da istediği gibi yerleşip, istediği gibi barındı.

Yukarıda zikredilen âyeti kerime'den, Yûsuf Aleyhisselâmın istediği tam bir muhtar idarecilik, her istediğini yapabilecek bir mevki ve tam bir selâhiyet sahibi olmaktı.

Hazâ'in - el - arz "yeryüzünün hazineleri" kelimelerini gören bazıları, hazâ'in kelimesinden, hazineyi hatırlıyarak, bir nevi maliye nazırlığı ve iktisat vekilliği ve bu vazifelere benzer ünvanlar düşünmüşlerdir. Halbuki asıl maksat, devlet kuvvetini ele geçirerek, bu otoriteyi Hak yolunda bir vasıta kılmaktır. (Resurces).

Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm Mısır saltanatının bütün vasıtalarını istemiştir. Ve kendisine verilen bu selâhiyet, O'nu Mısır'ın en büyük siyasî kudreti haline getirmişti.

Yetebevve'ü min-hâ haysü yeşâ'ü: "istediği gibi hakaret etti."

Bu hususu da halkın çoğu, gerçek tarafiyle anlamamıştır. Bu zümreye göre, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm İstediği yerde, bir bina kurup, bir ev inşa edip bu malikâneye yerleşmiş olmasıdır. O'na arzu ettiği yerde bir

nevi oturma hakkının verilişi şeklinde yorumlanmıştır. Halkın anlayış seviyesinde asıl mânanın kaybolmuş olduğunu görüyoruz. İşin doğrusu, bu kadar dar bir cihete çevrilebilir mi? Halbuki, bu barınma O yüce peygamberin, iktidarı ve siyasî seviyesiyle oranlı olmasını gerektirmez mi? Böyle bir bakışla, hadise ele alınınca, barınma ve yerleşme kelimelerinin şümul derecesi genişler ve umumîleşir. Ve Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm'ın Mısır ülkesinin biricik idarecisi ve hâkimi olduğu apaçık anlaşılmış olur.

Bundan sonra, hatıra şöyle bir sual gelebilir. Acaba Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm iktidarın bütün dizginlerini ele geçirince, memleketin içtimaî nizamını, medenî ahlâkını, siyasi mevzuatını İslâm usullerine göre değiştirmek, yenileştirmek ve ıslâh etmekte ne derece bir muvaffakiyet elde etmiştir? Maalesef, bu noktayı aydınlatacak tarihi belgelere sahip değiliz. Yalnız Sûre-i Mâ'ide'deki bir işaretten anlaşılıyor ki, Hazret-i Yûsufun söz konusu edilen iktidarı, gelişigüzel bir şahsın iktidarı gibi değildir. Belki bu peygamber uzun bir müddet iktidarını devam ettirdi. Haleflerinin de uzun bir zaman Mısır hükümetinin başında olmaları kuvvetle muhtemeldir. Netice olarak, İlâhî bir lütuf ve hikmet eseri olan ve o devirde kimseye nasip olmayan bu iktidarın, azamet

ve şevketle uzun müddet devam ettiği söylenebilir.

Nitekim şu âyet-i kerime bu hususu işaret etmektedir:

"Ne zaman Musa kendi kavmine dedi: Ey benim kavmim Allahın size vermiş olduğu nimetleri hatırlayın. Hatırlayın ki, sizin içinizden nebiler ortaya çıkardı, sizi hükümdar kıldı, âlemlerin halkından kimseye vermediklerini de size verdi."

(El-Mâ'ide: 20)

Bu âyet-i kerimenin delaletiyle anlıyoruz ki, İslâmî yaşayışta hâkim olmanın, iktidar sahibi bulunmanın yegâne şartının, bütün yaşayış safhalarına İslâm nizamının prensiplerini nakşetmek olduğu anlaşılmış olur.

Sûre-i Mâ'ide'deki âyetten, zatıâlileri (Mevdûdî'ye yazan şahıs) şu neticeyi çıkarıyorlar: Kıbtî (Mısırlı) kavmi, Hazret-i Yûsuf'u kabul etmekten kaçınmıştır. Fakat haddi zatında bu netice de çıkmıyor. Ben zannediyorum ki, orada da Hindistanın vaziyeti gibi bir ahval vardı. Memleketin mühim bir kısmının sakinleri, İslâm'ı kabul etmişlerdi; fakat memleket halkının hepsi de

İslâm'ı kabul etmemiş henüz şirk yolunda kalmış bulunuyorlardı.16[22]

İslâm'ı kabul etmiş olanlar da uzun bir müddet iş başında kalmışlardı. Yavaş yavaş, onların da ahlâkî ve itikadî vaziyetleri bozuldu. (degenerate). Doğru yoldan saptılar, kölelik derekesine düştüler. Hattâ, o kadar aşırı gittiler ki, kişiye tapınma yolunu bile saptılar. Fitne ve fesâd baş gösterdi. Müşriklerle bunların arasında da bir fark kalmadı. Bu hususta Sûrei Mü'min'de Âl-i Firavun'un hakkında da işaretler vardır:

"İlk önce, Yûsuf, sarih delillerle sizin aranıza geldi, fakat buna rağmen, siz, yine size gönderilmiş bulunanlar hakkında tereddüt ettiniz, o da vefat ettikten sonra, siz söylemediniz mi, bundan böyle bir daha, Hak Tealâ başka bir Resul göndermiyecektir?"

Altı çizilmiş cümlelerden ilk cümle bize şunu gösteriyor ki, Hazret-i Yûsuf'un yaşadığı devirde, ülkenin geniş bir kısmında, Yûsuf Aleyhisselâm'ın nübüvvetine çok kimseler inanmıyorlardı. Nitekim, Enbiya'nın çoğunun hayat hikayelerinde böyle olduğu

16[22] Bible'da (Kitab-ı Ahd-i Atik: Tevrat) Hazret-i Mûsa (A.S.) zamanında Mısır'da birkaç yüz bin kadar halk vardır. Tahminen bunların sayısı (20 Lakh) yâni 2.000.000 hesaplıyabiliriz. O Mısır'ın mâmur mıntıkası da en az ülkenin *% 10* uydu.)

görülmüştür. İkinci cümleden de anlaşılıyor ki, O Peygamberden sonra, O'na inanmış, bağlı bulunmuş kimseler de, sonradan aşırı gitme (galîlik) yoluna sapmışlardır. Bundan böyle bir daha Peygamber gelmez diye de söz söylemişlerdir. Bunun için de, Hazret-i Yûsuf dan sonra gelmiş bulunan Peygamberleri de kabul etmemiş, inkâr etmeye kalkışmışlardır. Nitekim, bazı Yahudilerle Hıristiyanlar da aynı şekilde düşünmektedirler. Ancak, Hazret-i Yûsuf devrinde Peygamberlik bitmemişti, son bulmamıştı. Bir daha Peygamber gelmiyecektir diye de bir şey bildirilmemişti.

Her ne olursa olsun, yine de âyet-i kerime'nin mânasından, Hazret-i Yûsuf (A.S.) un iktidarı devrinde, o ülkede hiç kimsenin iman etmediği neticesi çıkarılamaz. Belki, diğer işaretleri de gözönüne alıp mütalâa ettiğimiz takdirde, orada bir ehl-i imân zümresinin teşekkül etmiş olduğunu anlamış oluruz. Bunlar da Benî israil İle karışarak, bir müddet için islâm nizamını kaim kılmışlardı. Sonradan yavaş yavaş bozuldular, çöküş (degenerate) baş gösterdi, bozulup gittiler.

DİN İLE SİYASETİ BİRBİRİNDEN AYIRMANIN MÜDAFAASI VE BUNUN ARAŞTIMASI

Geçen mevzuda, Yûsuf Sûresi hakkında bazı suallerin neşrinden sonra, vefat etmiş bulunan tanınmış bir muhterem zât — kendisine Han Bahâdır, diye hitabedilen büyük bir şahsiyet — o zaman U.P. (United Provinces: Birleşik eyaletler) (maliye nazırı) Collektor'u makamında bulunuyordu. Bu yazı üzerine detaylı bir tenkit yazmıştı. Mevlânâ Mevdûdî Sâhib'in cevabını bildirmeden, bu tenkidin okuyuculara arz edilmesine imkân yoktu. Bunun için biz de ilkönce onun yazısını ve onun yazısına ait bahisleri, burada naklettik. Daha sonra da müellifin cevabını ortaya koyduk.17[23]

Tefsir yazan zat-ı muhteremden şu nokta sorulmalıdır: Yûsuf Aleyhisselâm, bir Gayrı - İslâmî hükümet nizamının unsuru, elemanı ve böyle bir hükümetle işbirliği yapan bir vazife sahibi olmuş mudur? Yoksa olmamış mıdır? Acaba asıl maksat olan mesele de bu mudur? Eğer, olmuş ise. o zaman Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâmın böyle bir vazife alması, İslâmî bakımdan caiz midir, yoksa değil midir? Mevlânâ Mevdûdî Sâhib, buyuruyorlar ki, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm hususiyet itibariyle, Mısır'da Gayrı-İslâmî kanunları uygulayan bir hükümetle iş birliği

---

17[23] Bu bahis, Tercüman-ül-Kur'an Muharrem ve Sefer 1364 (Ocak ve Şubat 1945) tarihli neşriyattan alınmıştır. (Hazırlayıcı).

yapmamıştır. Ve yine zat-ı faziletleri buyuruyorlar ki, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm hususiyet bakımından Mısırda'ki Gayri-İlâhî hükümet nizamına iştirak etmemiştir. Hayret! Yine de Mevlânâ kendisi şu âyet-i kerimeyi ileri sürerek, Bu âyetle Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm şöyle söylemişti:

Dedi: Beni yeryüzünün bütün hazînelerine koruyucu dikiniz; Ben iyi bilenimdir, (onları iyi idare ederim, korurum) Biz de ona iktidar verdik, Biz Yusuf'u yeryüzüne yerleştirdik, istediği gibi yerleşecek ve istediği gibi barınacaktır.

Şimdi görüyoruz ki, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm Mısır Firavunundan şu talepde bulunmuştu. Sen beni, devlet hazinelerinin başına geçir. Firavun'da onun bu isteğini, gözönüne alarak talebini yerine getirmişti. Zat-ı Peygamberileri Firavun'un hükümet nizamının bir unsuru, bir elemanı ve ileri gelen bir şahsiyeti sıfatını elde etmiş bulunuyordu. Bu işlerde Firavun'la işbirliği yapıyordu. Mevlânâ Mevdûdî Sâhib, bu açık neticeden kurtulmak için, boşuna uğraşıp didiniyor. Hazret-i Yûsuf'un istediğinin tam yetki ve tam seçme hakkı olduğunu buyuruyor.

Her şeyden önce, tam yetki ve seçme hakkı hakkında Kelâm-ı Kadîm'in (Kuran-ı Kerim) lâfızlarında, açık bir şey

bulunmamaktadır. Bu lâfızların tâbirini Mevlânâ Sâhib kendisi Kelâm-ı Kadîm'in sözlerine, cümlelerine eklemek istiyor. Bundan maksat, Kelâm-ı Kadîm'in mefhumunu, Mevlânâ kendi noktayı bakış açısına bir şekle koymaktır. Nitekim, bu zihniyet hakkında, ihtimal, merhum İk-bâl'in şu şiiri yersiz olmayacaktır.

Hod bedeltec nehen, Kur'ân - ko bedel dîtec heen?

Kendini değiştireceğin yerde, Kur'an-ı mı değiştiriyorsun?

Fakat, bu umumî cümleleri de ilâve etmek, Mevlâna'nın içtihat ve nazariyesini yine de teyit etmez.

Hazret- Yûsuf Aleyhisselâm malî idare hususunda tam yetki ve tam seçme hakkı istemiş olması ve bunu da elde etmiş bulunmasına rağmen memleket idaresinde tam mânasiyle söz ve hüküm- sahibi Firavunun tâ kendisiydi. Hazret-i Yûsuf'a bu seçme hakkını, bu yetkiyi veren de yine Mısır Firavunu idi. Bununla beraber, Hazret-i Yûsuf bu tam seçme hakkını ve bu tam yetkiyi de elde ettiği halde, o zamanki hükümet nizamında hükümetin bir unsuru bir elemanı, bir memuru ve nihayet böyle bir hükümetle işbirliği yapan bir şahıstan fazla bir şey olamazdı.

Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm'ın, "Mısır

saltanatının bütün kaynaklarını benim elime veriniz diyerek bunun neticesinde de elde etmiş olduğu yetki öyle bir yetkiydi ki, bütün Mısır ülkesi sanki onundu." diyen Mevlânâ Mevdûdî Sahib'in bu iddiaları hakikatin tamamen hilâfınadır.

Şunu da bilmeliyiz ki, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm'-ın istediği şey malî yetkiydi. Kendisine verilen yetki ve seçme de yine malî hususlardadır. "Bütün yetkiler" dendiği zaman, bunun içine malî yetkinin dışında, diğer işler de girmiş olur. Meselâ: Polis, inzibat, askerî işler, adliye ve saire... Bunlar hakkında, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm'ın ne istediğine ve ne verildiğine dair bir bahis yok. O zaman, Mevlânâ Mevdûdî Sahib'in buyurdukları, "O'nun elde ettiği yetki, öyle bir yetki idi ki, bütün Mısır ülkesi sanki onundu cümleleri de tamamen asılsız ve esassızdır.

Buna göre, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm vaziyet bakımından Mısır'ın hazinelerini tasarruf ettikten sonra. Mısır saltanatının bir unsuru, bir elemanı, devletin bir memuru veya işbirliği yapan bir kimse haline gelmiş oluyordu.

Ne malûm ve hangi delil ile isbat edilebilir ki, o zaman, Mısır Firavunu kendi saltanatından el çekmiş ve çekilip gitmişti; Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm da, onun yerine geçerek, saltanata kurulmuştu. Bana göre, bu vak'a, tarihen de sabittir. Kur'an-ı Kerim ile

ispatına uğraşmaya lüzum yoktur. Halbuki, Kur'an-ı Kerim'in meali de esasen, bunun böyle olmadığını, yâni Mısır Firavununun çekilip gitmediğini anlatıyor. Aşağıdaki âyet-i kerime, bu hususu açıklamaktadır:

"Melik dedî: Onu benim yanıma getirin. Onu kendime dost edineyim. O'nu konuşturunca da dedi: Sen bunda" böyle bizim yanımızda emniyetle barınırsın..."

(Yûsuf: 54)

Bu âyet-i kerimelerin ikisinden de anlaşıldığına göre, Mısır'ın Firavunu Hazret-i Yûsuf'u kendi saltanatının en yakın adamı, mutemedi, emniyetle işlerini tedvir edecek birisi ve kendisine bir nevi müşavir tâyin etmişti. Bu âyetlerin hiç birisinden şu da asla sezilmiyor ki, Mısır hükümdarı, o zaman kendi hükümetinden ve kendi saltanatından vazgeçmiş ve bunları bırakmıştır. Bundan başka, arkadaki âyetlerin birisinden de açıkça anlaşılıyor ki, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm Mısır hazinelerini ele geçirdikten sonra dahi, Mısır Firavunu yine kendi saltanatını elinde tutuyordu. Mısır dinini de o memleketin her tarafında yaymış bulunuyordu. Bu dinin kanunları da yine o memlekette yürürlükte idi. Nitekim Hazret-i Yûsuf'un kardeşleri ikinci defa hububat aramak için geldikleri zaman, yine Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm'ın istediğine göre, kendi öz kardeşi Bünyamin'i de getirmişlerdi, Hazret-i Yûsuf da öz kardeşi

Bünyamin'i kendi yanında alıkoyacaktı. Fakat Bünyamin'e de hemen kendi öz kardeşi olduğunu bildirmek istememişti. Diğer kardeşlerine de meseleyi açıklamak niyetinde idi. Bünyamin'in de kendi öz kardeşi olduğunu diğer kardeşlerine bildirmek istemiyordu. Bunun için bir tedbir düşünmüştü. Kardeşlerine Yûsuf Aleyhisselâm emir verip, yola çıkmak için hazırlanmalarını bildirdi. Bünyaminin de öteberisinin içine bir su maşrapası yerleştirdi. Kafile yola çıktığı zaman, tellâl bağırıp şöyle dedi: Hey kervancılar!.. Sizin aranızda bir hırsız var; hırsızı bırakın da öyle gidin. Yûsuf (A.S.) ın kardeşleri, böyle bir şey yapmadıklarını söylediler. Tellâl bu defa: Ya varsa, o zaman ne dersiniz? Size nasıl ceza verilsin? dedi. Yûsuf (A.S.) ın kardeşleri de cevap verdiler: "Bu ceza bize değil, hırsızlık yapmış olana verilmeli. Bizce de haddini bilmeyen ceza görmelidir." Bu konuşmalardan sonra arama tarama başladı. Su maşrapası Bünyaminin eşyaları arasında bulundu. Suçun ceza görmesi için Bünyamin alıkondu. O zamanki irşad-ı ilâhî şöyledir:

Yoksa, Allah istemeseydi... Melik'in kanununa göre o kardeşini alıkoyamazdı.

Altı çizilmiş bulunan cümlelerden açık bir şekilde anlaşılıyor ki, o zamanki Mısır ülkesinin kanunu, Melik'in kanunuydu. İşte bu kanuna göre de Hazret-i Yûsuf kardeşini

alıkoymak için, onu öteberi çalmakla itham etmişti.

Bu şekilde de diğer kardeşlerinden onu almak istemişti. Allah'ın izniyle, bu kardeşler de kendi ağızları ile, anlattılar ki, her kimin öteberisi arasında çalınmış şey bulunursa, o kimse çalmış olduğu bu şeye karşılık alıkonsun. Nitekim, bu âyet-i kerimenin tefsirinde, Mevlânâ Şubbeyr Ahmed Cismanî Sâhib, şöyle buyuruyor:

"Kardeşler kendi dilleriyle itiraf edeceklerdi ki, her kimin yanında mal bulunursa, o da bu suça karşılık köle olsun. Bunun üzerine Bünyamin yakalandı. Yoksa Mısır hükümetinin kanununda böyle bir şey olamazdı. Eğer böyle bir tedbir düşünülmemiş olsaydı, onlar kendi dilleriyle ikrar edip, alıkonmasını istememiş bulunsalardı, yürürlükte olan kanunlara göre, Bünyamin de alıkonamazdı."

Buradan yine de şu lâzım gelmez ki, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm Mısır ülkesinin vezirliğine (nazırlığına) geçtikten sonra, tebliği risâlette de bulunmamış yahut da kendi risâletini açıklamaktan çekinmiştir. Bunun aksine Zat-ı Peygamberîleri, hattâ hapishanede iken bile, arkadaşlarına vahdâniyeti İlâhîyeyi tebliğ etmek yolunu tutmuştur. Hazret-i Yûsuf hapishanedeki arkadaşlarına şöyle söylemişti:

"Ey! benim hapishane arkadaşlarım. Çeşitli Rabler mi iyi, yoksa kudret sahibi bulunan biricik Allah mı? Ondan başka, sizin ibadet ettikleriniz; kendinizin ve babalarınızın, uydurup isim taktıklarından başka bir şey değillerdir. Halbuki bunlar hakkında Allah ne bir delil, ne de bir hüküm göndermiştir. Hüküm ancak, Allah'ın emrettiği hükümdür ki, kendisinden başka kimseye ibadet edilmesin."

(Yûsuf: 39 - 40)

Ve böylece Hazret-i Yûsuf vezirliği üzerine aldıktan sonra da zarurî olarak tebliğ işini devam ettirmiştir. Elbette bu âyetlerden anlaşılan kesin ve şüphesiz olan mesele de şudur ki, Hazret-i Yûsuf (A.S.) kendi arzu ve isteği ile gayri - İslâmî bir hükümetin unsuru ve bir elemanı haline gelmişti. Bundan sonra da yine o ülkede gayri - İslâmî kanun ve gayri - İslâmi nizâm yürürlükte idi. Yûsuf (A.S.) a da bu yaptığından dolayı, Hak Tealâ tarafından bir eleştiri olmamıştır. Bunun aksine, kendisi de mükâfatlandırılmıştır. Nitekim, Yûsuf (A.S.) ın yeryüzüne yerleşip, istediği yerde barınması da bir mükâfat diye vasıflandırılıyor. Buyuruluyor ki:

Biz Yûsuf'u bu şekilde yeryüzüne yerleştirdik. Orada istediği gibi barınsın.

Bundan da şu netice elde edilir ki, alelade müslümandan Peygambere kadar, gayri -

islâmî bir hükümetin unsuru ve elemanı olmak caizdir. Yalnız caizlikle de kalmaz, belki bir çeşit farz-ı kifâye haline de girer. Vâcib bile olur. Nitekim, Hazret-i Yûsuf (A.S.) kendi isteği ile Mısır hazinelerine tasarruf etmiştir. Bu sözün delili; Hazret-i Yûsuf'un bu işi istekle üzerine alması, yalnız bunun câizliğini değil, aynı zamanda vâcibliğini gösterir. Yoksa. Firavun, bunu istememişti. Hattâ Hazret-i Yûsuf bu işi talep ettiği zaman kendisi için koruyucu ve iş bilenim demişti ve bunlarla da övünmüştü. Ben yapabilirim iddiasında bulunmuştu. Kendi kabiliyetini ileri sürmüştü.

Bu mevzu hakkında bazı aklî deliller de ileri sürülüyor. Bu deliller çerçevesinde Habeşe muhaceret işide ortaya atılıyor. Bu hadiseden de bazı istidlaller yapıyor. Aynı mevzu daha önce de geçmiş olduğundan yazının uzamaması için bu kadarla yetiniyoruz.

CEVAP

Han Bahadır Sâhib'e ziyadesiyle teşekkür borçluyuz ki, bu meselelere temas ederek, bir kere daha, kendi açık düşüncesini önümüze sermiş oluyorlar. Vaktimizi, bu meselenin tahliline sarfetmemizin sebebi yalnız şu ümit-ledir ki, bu hususta hakikati öğrenmek istiyenlerin çoğu gerçek dışı delillerle,..

Gayrullah'a itaat veya başka ve daha açık bir tabirle: "islâm ligayrillâh: Allah dan başkası için islâm" anlayışını... caiz saymakta ve küfür rejimlerine hizmet etmeyi mubah, hatta farz-ı kifâye saymaktadırlar. Bu doğrudan ayrılmış insanların iddalarını çürütmek için bu cevabı yazmak zarureti hâsıl oldu.

Burada Yûsuf (A.S..) kıssasını yeniden ele aldık ve bir daha gözden geçirmek yolunu tuttuk.

İlk bahis bir hayli delillere İstinad ediyor ve mevzuyu etraflıca ortaya koyuyordu. Fakat Han Bahadır Hazretleri, nedense, birinci bahsi bırakıp ikinci bahis üzerinde önemle durmuşlardır. Halbuki zat-ı muhteremin yazdıklarının çoğu, birinci bahse aitti. İhtimal olarak, hepsinin cevabını bizim birinci bahsimizde bulabilirlerdi.18[24]

Her ne ise, dikkat etmemelerinin sebebi ne olursa olsun, sonuç- bizim için hayırlı oldu. Onların tekrar tekrar ileri sürdükleri hususları, aydınlatmak bizim için kolay olmadı. Bu mevzularla ilgili diğer bahislerin açıklanmasiyle ancak bu hususların anlaşılması da mümkün olaçaktır. Bunun da zamanı gelmiştir.

İSLÂM'DA ÇELİŞKİ VAR MIDIR?

18[24] Bu bahisler, yukarıda bahsi geçen islâm örnek iktidar: (islam ve iktidar) ismi altında kaleme alınmıştır.

Dünyada herhangi makul bir kimsenin istediği vasıfların başında, her şeyden önce, şu şart vardır: Bir meselenin ileri sürülüşünde veya bir tezi müdafaa ediş tarzında çelişki ve tezata düşmeye meydan vermemek. Akıl sahibi alelade bir insan bile, karşısındakinin sözlerinde bir mantık silsilesinin bulunmasını ister. Sözlerde bir çelişki bulursa hemen itiraza kalkar. Daha ileri bir akıl sahibi, hiçbir zaman böyle çelişkiyi gerektiren sözlere tahammül etmez. Fakat ne tuhaf ve acayip bir vakıadır kî, itiraz edilecek olan, akıllının da üstünde bir dâhi değil, aklın yaratıcısı ve bütün hikmetlerin sahibi bulunan Hak Tealâdır. Yâni bu itiraza mâruz kalacak olan alelade câhil, bilgisiz bir kimse değildir. Bu insanlık çapındaki vak'alara itiraz edecekler arasında, ilimde önde gelen şahıslar, hadiseleri incelemeye tâbi tutan akıl ve zekâ temsilcileri, hikmet ve irfanla tanınmış sahabîler ve dünya muamelâtını iyi bilen içtimaiyatçılar da (sosyal bilimciler) vardı. Düşünce ve bilgi sahibi bu seçkin kişiler, elbette ki, Allah'ın muazzez kelâmında, çelişki olmasını istemezler. Böyle bir yanlışlığa da tahammül etmelerine imkân olabilir miydi? Yâni onlara şöyle mi hitap edilmesi lâzımdı: Ben arzın ve semavatın yegâne hükümdarıyım, sizlere de yeryüzünün ayrı ayrı köşelerinde birer küçücük hüküm-

darlık ihsan buyurdum. Ve sonra da halka şöyle mi İlâhî ferman erişti: Ey halk! Benim buyruklarıma itaat edin. Benden başka, o diğer ufacık hükümdarlara da itaat etmekten uzak durmayın. İsterlerse bu iktidar sahipleri, benim hükümlerim ve emirlerim hilafına icraatta bulunsalar dahi, yine onlara uymakta kusur etmeyin. Bu idareciler kendi menfaatleri için bir kanun uydururlar, bundan başka herhangi bir kanunu da kabul etmezler. İlâhî kanunları yürürlüğe koyacakları yerde, arızî ve cemiyeti gittikçe dejenere eden kanunları tatbik ederler. Gözleri ve idrâkleri İlâhî kanunları görmemezlikten gelir. Kendi nefislerine tapan bu zümre, keyfî kanunlarına hak kanunu ismi de vererek, halkı bu bozuk prensiplerle idareye kalkışırlar.

Hak Tealâ, kendi mümtaz peygamberlerini, ancak şunun için vazifeli kılmışlardır ki, yeryüzü sakinlerini ilâhî dine davet etsinler, sonra da bu hayatî davetin tam zıddı bir şekilde hidâyete çağırdıklarının kanunlarına destek versinler (!) (Hatta Han Bahadır Sahib'e göre bu yolda hizmet etmelerini bile tavsiye ediyormuş.) Hem de irâde buyurmuş ki, bu dinden başka bir din'e de bir nizama da çalışıp hizmet edebilirsiniz (!). O din'in de. - Gayri ilâhî din - muvaffak olması için uğraşıp liyakatinizi gösterin diye mi buyurmuş (!). Bir taraftan, bütün yeryüzü

sakinleri arasından bir zümreyi seçerek, bir has ümmet kurmak isteyecek, onlara doğru yolu gösterecek, onlar vasıtasiyle de doğru yolun (mârufun) yayılmasını sağlamak yoluna gidecek, eğri yolu (münkeri) de bu ümmet vasıtasiyle ortadan kaldırtacak; bu ümmete de helâl haram ve saireyi öğretecek; diğer taraftan da kalkıp onların bazı seçkinlerine sözkonusu münkerleri korumayı farzı kifâye mi kılacaktır? Bu kimselere siz de gelin, bu eğri yol (münker) lerin ayakta tutunması ve revaç bulması için, sarfedilen gayretlere iştirak edin mi denmiştir? Veya doğru yolun karşısına çıkıp durun; bu yoldan kimseyi geçirmeyin dîye mi talimat verilmiştir? Doğrulukları kaldırıp, bunların yerine eğrilikleri ayakta tutmayı mı telkin edilmiştir? İtaat etmeyenler indinde bizim doğru yol dediğimiz eğri yoldur, eğri yol diye bildirdiğimiz de doğru yoldur; onlar böyle dedikleri için, siz de gelin onların vasıflandırdıkları gibi harekete geçin, bunların kalkınması için çalışın diye mi buyurulmuştur.

İşte çelişki meselesi açık olarak buradadır. Bizim için olduğu kadar muarızlarımız için de tezat bundan başka bir şey değildir. Bu, o kadar açık ve bellidir ki, düşünüp taşınmaya da ihtiyaç yoktur.

Fakat düşünülecek ve hayret edilecek asıl nokta şurasıdır ki, tefsir yazmış bulunan,

fıkıh ve makulat ilimlerinde tedris etmek kabiliyetini ihraz etmiş bîr zümre,.. kendi akıllarının yettiği kadar .. Collectorlük: (maliye nazırlığı), devlet işleri idareciliği ve bunun gibi koca koca mevkilerin ve makamların mesuliyetini ellerinde tutarlar da, bu işlerde bu gibi mevzularda da çelişkiye düştüklerinin farkına bile varmazlar. Sonra da Hak TeaIâ hakkında, onların akılları öyle bir hâle gelir ki, alelade, akılsız, bilgisiz, cahil bir avam halktan bile buna benzer fahiş bir hata ortaya atılmaz.

Han Bahadır Sahib, yazısında şöyle diyor: "İki âyetten de açıkça sabit oluyor ki, Hazret-î Yûsuf Mısır hazinelerinin başına geçtikten sonra da Mı-sır'da Firavunun saltanatı devam ediyordu. Mısır Firavununun dini de kanunu da o ülkede, yürürlükte bulunuyordu. Yoksa, Allah istemeseydi, Melik'in kanununa göre O, kardeşini alıkoyamazdı. Bu cümlelerden açık bir şekilde anlaşılıyor k, Mısır'da Melik'in "dini" o zaman yürürlükteydi."

DİN MEFHUMU

Zat-ı muhterem bu cümleleri yazarken, meseleyi ispat etmekte sabırsızlık göstermiştir. İlmî zihniyete uygun olarak, biraz daha bu mevzu üzerinde durmuş olsaydı, düşmüş olduğu bu açık çelişki hususunda

düşünürdü. Bu meselenin çözüm şeklini yine Kur'an-ı Kerim'de bulmuş olacaktı. Şimdi lütfedip biraz da bizim mâruzâtımıza teveccüh buyursunlar:

İşte kendisinin naklettiği âyet-i kerimede, Mısır'ın mülkî kanununun, Firavun hâkimiyetine temel teşkil eden kanunun "din - el - Melik: Melik'in dini", kelimeleriyle beyan buyurulmakta olduğunu görüyoruz. Buradan da açıkca anlaşılmış oluyor ki, din demek sadece, "ibadet edilir şekiller" bizim bugünkü anlayışımızdaki din demek değildir. Kiliselerde, mabetlerde icra edilegelen dinî merasimler gerçek dinle alâkalı değildir. Ayet-i Kerime'deki din bir cemiyet sisteminin ismidir ki, bu sistemin kanunları gereğince, polis suçluları yakalar adalete teslim eder. Adliye işleri, malî mevzuat ve askeri hususların tedvir edilmesine usul teşkil eden kaynağın ismi din'dir. Bu gerçek temel gözönüne alınarak memleket nizamı kurulur. Bütün medenî işler bu nizam üzerine yürütülür. Kur'an-ı Kerim'de yaşayışın bütün cephelerine hâkim olan nizamlara toplu olarak din denmiştir. Mısır ülkesinde de bu nizam ve bu usul, Firavun'un tasvibi gereğince, Firavun'un emri ve onun idaresiyle kurulmuş bulunduğundan buna da "dîn - el – melik" diye Kur'an-ı Kerim'de isim verilmiş ve bu kelimelerle ifade edilmektedir.

Buradan da şu mesele kendiliğinden

açıkça anlaşılıyor ki, "dînullah: Allah'ın dini", bizim şu bildiğimiz gibi, camilerde, mescidlerde kılınan namaz, edilen dua, tutulan oruç ile hudutlandırılmış olan şeylerin ismi de değildir. Belki bu dînullah'dan maksat, cemiyete mahsus olan her mevzuda tam ve bütün olarak şeriate bağlanmanın ismidir. Bu şeriat, rızayı İlâhîye'ye dayanır ve onun hâkimiyetine istinat eder. Bütün içtimaî yaşayışın da her tarafını, her cephesini sarar ve kavrar. Şimdi şu noktayı sormanın zamanı gelmiştir. Acaba Hazret-i Yûsuf (A.S.) ne için Peygamberlikle vazifelendirilmişti? Peygamberlik vazifesinin maksat ve hedefi ne olabilirdi?

Hazret-i Yûsuf (A.S.) acaba dînullah'a davet için mi, yoksa din - ül - melik'in nüfuzunu bir kat daha arttırmak' için mi gelmişti?

Eğer, Han Bahadır Hazretlerinin tevili ve tefsir yazan faziletli zevatın tefsirleri, ... ki Han Bahadır Hazretleri, bunların isimlerinin başına bizi korkutmak için de koca koca unvanlar eklemiştir. ... kabul edilecek olursa, o zaman şöyle bir durum meydana gelmiş olur ki, Allahü Tealâ bir taraftan kendi Nebisine "Sen git de şu benim kullarıma, bilhassa şu Mısır'a yerleşmiş, oturmuş bulunan kullarıma, bildir, onları davet et de "Dînullah: Allah'ın dini"ne inanıp sarılsınlar." diye emir buyursun; diğer taraftan da yine Allahü

Tealâ, yine aynı Peygamberine, aman dikkat, benim hidâyet ve benim himayemde, giderek şu "din - ül - melik: Melik'in dini"nin sağlamlaşması ve ayakta tutunması için de hizmet et. Sakın hizmette kusur etmeyesin!. Vazifeni bu hususta da yapman icabeder, diye buyursun...

Kerem buyurulsun, Hak Tealâ'nın bu şekildeki emrinin ve bu şekildeki hareket tarzının, neresinde çelişki ortaya çıkmaz ki? Bu işin kendisinde mi? Han Sahibin buyurduğu gibi Peygamberin üstlendiği vezirlik vazifesinde mi? Yoksa ikisinin birlikteki mahiyetlerinde mi?

Allaha sığınılarak denebilir ki, güya Hak Taalâ ile, şu zamanımızdaki ileri gelen ve kendilerini sözde dindar diye ortaya atanlar arasında bir fark yokmuş (!). Bu gibi ze-vatın secdeden başı kalkmaz ve alınları secdeden nasır tutmuş olur. Fakat bu zevatın, (Eşraf çocukları) m.s. (Master of sience) derecesi almak için efendileri olan sahip zadelerine - İngiliz yetiştirmelerine - gayret sarfe-der, uğraşırlar. Sonra da enspektörlük (müfettişlik) derecesine varınca dinî mücessem bu büyükler, şu ileri gelen dindarlar bu insandan putlara arz-ı minnet eder dururlar ki, bu iki ayaklı devletlû putlar, kendi mensubu oldukları ailelerine nimet ve bereket ihsan etmiş ve onlara da bu enspektörlüğü bir lûtuf olarak inayet buyur-

muşlardır.

Devamla, yine Han Sahib Hazretleri buyuruyorlar:

Bundan şu da lâzım gelmez ki, Hazret-i Yûsuf (A, S.) Mısır ülkesinin vezirliğine geçtikten sonra, tebliği risâlette de bulunmamış, yahut da kendi risâletini açıklamaktan çekinmiştir. Bunun hilâfına, Zat-ı Peygamberîleri, zatı muhteremin bildikleri gibi hattâ hapishanede bile, arkadaşlarına vahdaniyeti İlâhiyeyi tebliğ etmek yolunu tutmuştur... Elbette bu âyetlerden kat'î ve şüphesiz sabit olan mesele de şudur ki, Hazret-i Yûsuf (A. S.) kendi arzu ve isteği ile, bir gayri - İslami hükümetin bir unsuru, bir elemanı haline gelmişti. Bundan sonra da yine orada gayri - İslâmî kanun ve gayri - İslâmî nizam yürürlükteydi...

Böyle bir açıklama yine tenakuza (çelişkiye) bir delil teşkil eder. Nitekim zat-ı devletlerinin ileri sürdükleri hususa biraz olsun dikkat edilmiş olunsaydı böyle fecî bir hatâ islenmiş olmazdı. İddia edildiği şekilde olunca, Hazret-i Yûsuf (A. S.) nasıl bir vahdaniyet tebliğinde bulunmuş olabilirdi? Eğer bu vahdaniyetin mânası, mâbedlerde ibâdetleri ve memleketin temel nizamını teşkil edecek kanun ve nizamlar bir ve tek Allah için olacaksa, bütün yaşayış tarzı dînullaha tâbi kılınacaksa, o zaman, Han Bahâdır Hazretlerinin teviline göre Hazret-i

Yûsuf (A. S.)'un memuriyeti kabul etmesi, Hakkı tebliğ etmek vazifesine muhalif ve zıd olmaz mı? Yok eğer onun risalet tebliği böyle değil de, mabedlerde dinullah yürürlükte bulunsun; memleketin içtimaî nizamının her tarafında ise din - ül - melik yürüyüp gitsin. O zaman, böyle bir ayrıntının vahdaniyet olmayıp bir seneviyet: İkilik (dualism) tebliği olduğu da fiilî olarak ortaya çıkar.

Böyle bir durumdan sonra, şöyle bir sual de ortaya çıkmış olur: Hazret-i Yûsuf (A.S.)'un risâletini ilân etmesinin maksadı hangi sebebe matuftu? O bir peygamber olarak, halka — hükümdar da dahil olmak üzere — şöyle hitap etmesi lâzım gelmez mi? *Ben* yerin ve göklerin sahibinin yeryüzünde bir mümessiliyim, bunun için sizin Allah'tan korkmanız ve bana uymanız gerekir. Nitekim bütün peygamberler de böyle hitap etmişlerdir:

"Allah'tan çekininiz ve bana itaat ediniz."

(Eş – Şuara: 108.)

Bu mânadaki bir ilâna rağmen, yine de Hazret-i Yûsuf (A.S.) un gayri müslim hükümdarın efendiliğini kabul etmesi, ona boyun büküp itaat etmesi İslâmî nizam yerine onun nizamına hizmette bulunması nasıl izah edilebilir? Ne ile kıyas kabul eder? Yok eğer onlara şöyle söylemiş olsaydı: Ey cemaat, ben

arzın ve göklerin mutlak sahibinin temsilcisiyim; yeryüzünde onun nebîsiyim, fakat benim vazifem sizi Mısır Meliki'nin itaatına çağırmaktır. Devlet başkanı olması dolayısiyle onun emirlerini dinlemeniz gerekir. Demiş olsaydı, bu tebliğin nübüvvet vazifesi ile kıyaslanması mümkün olabilir miydi? Akıl sahipleri için bu beyanat, bir kurtuluş vesilesi teşkil edebilir miydi? Halbuki o seçkin peygamber, isabetli hareketleri, hikmet dolu ibretli sözleriyle çevresinin takdir ve hayranlığını kazanarak vezirlik payesine kadar yükselmişti. Onun hal ve tavrında, herhangi bir kusur ve tezat bulunmuş olsaydı, kendisine vezirlik gibi yüksek bir mevkinin değil, daha başka akıbetlerin muhatabı olurdu Hele günümüzün fikir adamlarının, bu şekildeki çelişki taşıyan bir tutumu kabul etmeleri mümkün müdür? Madem ki, Peygamberlik müessesesi cemiyeti her bakımdan ıslah edici ve bütünlük arzeden kaidelerin doğduğu bir mercîdir. Hak Tealâ elçilerini böyle bir memuriyetle vazifeli kıldığına göre, bu mukaddes peygamberlere de istisnasız herkesin uyması ve onları hayat rehberi olarak tanımaları lâzım gelir. Bu âyet-i kerime bu hususu teyid etmektedir:

"Hiçbir Peygamber göndermedik ki, ancak Allah'ın izni ile ona itaat edile."

(Eş – Şuara: 108)

Bütün peygamberlerin insanlığa sundukları en büyük gerçek, tevhîd olduğuna göre, bu nur kaynağı taifeden nasıl olur da bir peygamber çıkar ve kendisine tâbi olanlara Allah'a itaat etmelerini değil de Allah'ın gayrına itaat etmelerini söyliyebilir? Allah kullarını Allah'ın izni ile değil de Allah'dan gayrisinin izni ile, Allah'tan gayrısına itaate yöneltebilir?

Kur'an-ı Kerim, kendisinin Allah tarafından vahyedildiğini şu şekilde isbat etmek ister:

"Allah'tan başkasının indinden (gelmiş) olsaydı, her halde orada bir hayli ihtilâflar bulurdunuz."

(En – Nisa:64)

Yâni, eğer bu kitap, Allah'tan başka birisi tarafından gönderilmiş olsaydı, ey halk siz o zaman bu kitapta bir hayli ihtilaflı şeyler ve tenakuzlar bulacaktınız; mânası gözönünde tutulmuştur.

Fakat Han Bahadır Sâhib ve onun gibi düşünen kimselerin tevilleri kabul edilirse, Kur'an-ı Kerim'in beyanatında birçok tenakuzların var olduğu zannıyla hareket edilmiş olur. İşte o zaman, Kur'an-ı Kerim'in kendisi hakkındaki, Allah'ın kelâmı olduğuna dair ileri sürdüğü ölçü de bozulur. Kur'an-ı Kerim pek saygısızca ve cahilane bir şekilde

itham ve töhmet altında kalmış olur. Alelade bir kelâm seviyesine indirilir. Hattâ o zaman Kur'an-ı Kerim'e akıl ve irfan sahibi bir insanın telif eseri olduğu nazarı ile de bakılmaz,

Gerçek şudur ki, Han Bahadır Sahib'in bu şekildeki düşünceleri, kendilerinden önce başlamış olan ve sürüp gitmekte bulunan ve uzun bir zamandan beri devam edegelen bir zihniyetin ibret verici mümessilliğini temsil etmektedir. Ve İslâm'ı kaba nefislerine ve sığ akıllarına göre tefsir eden sahte müslümanlara ait yıkılış tarihimizin acıklı sahifelerini bu bozuk anlayışlar doldurmaktadır.

Onlar, bu mecburiyeti alelade bir mecburiyet gibi düşünürken, Allah'ın sünnetini de bir tarafa bırakarak, ardı arkası kesilmeyen yeni yeni mecburiyetlerin türer. Her yeni mecburiyet arkasından daha başkası ve daha ağırı kendisini gösterir. Bu şartlar altında küfür içinde islâm ve küfür tahakkümü altında islâm'ı caiz sayıp gidersiniz. Fakat, Hak Tealâ tarafından gönderilmiş olan bu cezalar, bu tip müslümanların yine gözlerini açmaz. Hatta onlar bu durumu umumî bâr kaide gibi kabul ederler. Biz küfür iktidarı altında islâm'ı devam ettirmeğe mecburuz. Küfrün her türlü tahakkümü ve tasallutuna mâruz kalmak zorundayız diye bu zelil duruma

(aşağılanmaya) katlanılır. Nitekim bu "mecburiyet" in arkasında da küfre karşı hürmet göstermek temayülü bile başlar.

Meselâ, ölü hayvan eti yemek. Buna ne zaman mecbur olunursa, o zaman böyle birşey tiksinti ile karşılanır. Bunu herhangi bir basit akıl sahibi bile anlamamazlıktan gelemez. Aslında ölü hayvan eti yemek haramdır. Mecbur kalarak bu et yenilir. Yendiği zaman da hiç olmazsa kalbde bir nefret, bir kerâhat hissi uyanır. Böyle bir etin istekle ve lezzetle yenmesine imkân yoktur. Bu etten ancak açlığı giderecek kadar yenilir. Mecburiyet karşısında yenen bu et iştahla yenmez, bu etten, kavurma, kıyma yapıp pilavınızın üstüne oturtamazsınız. İsteksizlikle ancak açlıktan ölmemek için istemiyerek bir parça karnınızı doyurursunuz.

İşte bu nefret, bu isteksizlik (istikrah) bütün iş güçte, bütün muamelelerde vardır. Bunların hakikatte haram olduklarını bildiğiniz halde, mecburiyet (ıztırâr) altında helâl şekle girdiklerini düşünmüyor musunuz? Bu şekilde bütün bir kavim, bütün bir millet, kendi yaşayışının medenî, içtimaî ve siyasî işlerinde daima şu noktayı gözönünde bulundurmalıdır: Mecburiyet altında bu hallere tahammül etmektedir. Şer'î ve ruhî bakımdan mecburiyete uyuyor. İşte bu günkü bu yaşayış nizamında nefret etmekle, kerahat hissi duymakla, çekinmekle,

yâni ancak yaşıyacak kadar ölü hayvan eti yemek gibi bir durumda kalmak mümkündür. Böyle bir hâle de az bir zaman tahammül edilebilir. Kısa bir zaman için dayanmak imkânı olabilir. Tabiatler, mizaçlar çok geçmeden bu şekildeki kerahatli yaşayıştan bıkarlar. Karşı gelmeğe başlarlar. Yoksa Hak Tealânın, küfür nizamını benimsiyenlere şöyle mi emir vermesi lâzımdı:

"O halde içlerinden her sınıftan bir zümre çıkmalı, bir zümre de küfür üzerine çaba sarfetmeli, giden zümreler döndükten sonra, onları dalâlete sevketmek yolunda çalışmalı ki, onlar da iyice dalâlete yuvarlanıp gitsinler."

Yahut da:

Sizin içinizden bir zümre olsun ki, bunlar kötülüğe davet ederler, fenalığı emredip, iyilikten, doğru yoldan menederler...19[25]

Şimdi din hususunda öyle muazzam bir ilerleme hayal edilmiştir ki, bu sayede nice nice sofular, âbîd ve zâhid geçinen kimseler, tesbihlerini çekerek, vekillik, hâkimlik , avukatlık işlerine de giriştiler. İnanmadıkları, iman etmedikleri kanunlarla halkın işlerini düzene koymağa, halk arasındaki dâvaları halletmeğe, onların arasında hüküm vermeğe

---

19[25] Müellif, muarızlara cevap vermek için âyet-i kerimenin kelimelerinin zıd lafızlarını koymuştur. (Mütercim).

kalktılar. Aynı zamanda inandıkları ve iman ettikleri kanunu da, yalnız arada sırada sözlerini okumak için evlerinin raflarında süs olarak tutarlar. Ve bu ilerlemenin sayesinde de gurup gurup salihlerin (?), muttakilerin (?) ileri gelen âbid (?) ve zâhidlerin (?) çocukları da, yeni yeni dershanelerde, mekteplerde, kolejlerde ders öğrenmeye gittiler. Oralarda, dinsizlik, maddeperestlik ve ahlâk dışı dersler öğrenmek yolunu tutarlar. Sonra da kalkar bu küfür nizamında fiilen çalışmağa başlar ve bu nizamın kökleşmesi için gayret sarfederler.

Bir rejim ki, o çocuklar babalarının gafletleri sayesinde ve bunlar da kendilerinden evvel gelen kuşakların bu tür tutumları yüzünden, müslümanların başına esareti musallat etmişlerdir.

Erkekler bu şekildeki hizmetleriyle küfre hizmet ederken, kadınlar da erkeklerden geri kalmamak için bu yarışa hız vermektedirler. Cehalet, dalâlet ve ahlâksızlık kasırgasını estirmekte maharetlerini ispat ettirmişlerdir. Farz-ı Kifaye'yi ifa etmek (yerine getirmek)için, erkekleri çok gerilerde bırakmış oluyorlar. Bu farizeye (!) ilk önce erkekler başladı, fakat kadınlar bu zavallı kadınlar, bu dinî farizelerini (!) yerine getirmek için onlardan baskın çıktılar. Bu hâtûn kişiler, ortaya atılmasalardı, herhangi bir gayrı - müslim muhitte gayri - müslimler onlarla selâm sabahı kesecek, onlarla düşüp

kalkmıyacak, kendilerine medeniyetsiz yaftasının yapıştırılması gibi korkunç bir tehlike karşısında idiler.20[26]

Bugün din'in bu yeni şekilde düzeltilip, tanzim edilmesini acaba kim istemez, kim düşünmez, kim beğenmez Hakikatte ise, bu yeni tanzim şekli, bu yeni düzeltmeler, bugünün işi değildir. Bu zamanımızdan yüzlerce sene önce başlamıştır. Ne zaman ki, Tatar kâfirleri müslüman ülkelerini istilâ ettiler; bu bozgun havası da başladı ve devam edip gitti.

O zaman yalnız "küfür nizamı altında İslâmî yaşayış" meselesi ortaya çıkmakla kalmadı. Koca koca ulemâ ve sulehâ (âlimler, sâlih ve temiz kimseler) kendileri de bu küfür nizamına hizmet etmek yolunu tuttular. Bugün bizim mekteplerimizde okunan Arabî ders kitaplarının çoğu bu ileri gelen din uleması ve kuvvetli şeriatın müftülerinin yazmış oldukları kitaplardır ki, o zamandan

---

20[26] Pakistan'ın İstiklâlini kazanmasından sonra da yine bu mesele devam edegelmektedir. Şimdi Müslüman toplumun yaşayışı şu şekli almıştır: Eşraf kızları açık sahalarda güya askerî talim diye oyunlar oynamakta, Müslüman Sahibzadeler. Kerimeyi mikerremler: Eşraf kızları borazan öttürme talimi yapmak için Avrupa ülkelerinin yolunu tutmuşlardır. Diğer memleketlerde de müslümanların mümessilliklerini (millet vekilliği) erkek mümessiller (mebuslar) değil de kadın mümessiller ifâ ediyorlar. (Müellif).

beri islâm dünyasında hâlâ okunmaktadır.

Bu yanlışlığın ve bu hatânın eskiliği, şimdi bu hatâ ve bu yanlışlığa bir de eski olduğu için mukaddeslik kisvesini giydirmiş oluyor. Bu böyle bir seyir takip edince, zamanımızın fakihleri, muhaddisleri ve müfessirlerinin bu hatâya kapılmalarında hayret edilecek birşey olmaz.

Şu husus da açık gerçektir ki, bir yanlış ve bir hata "eski olunca, sahihlik ve doğruluk vasfını elde edemez. Hata ve yanlış olarak kalır. Hatta zamanın geçmiş olması da hatâyı doğru kılmaz. Yine aynı şekilde hatânın çok kimseler tarafından da benimsenmiş bulunması ve çok kimselerin de bu hatâya saplanmış bulunması da hatâyı hatâlıktan kurtarmaz. Eğriyi doğru yapmaz.

Hak'kın kaim olması ve sebat bulması isteniyorsa, Allah'ın Kitabından ve Resulünün sünnetinden başkasına bağlanmakla bir netice almak mümkün olmaz. Bütün bu yıkılış devrinde, ilkönce mecburiyet tahtında ve "küfür devletinin baskısı altında islâm nazariyesi ortaya çıkmış, yavaş yavaş iş ilerleyerek, nizam-ı küfr'e hizmet caiz sayılmış, sonra da müstehaplık derecesine varmış ve daha sonra da farz-ı kifaye makamını elde etmiştir.

Bu yüksek nazariyeye (!) bakınız, nereden başlamış ve nerelere kadar ulaşmıştır. İş

bununla da kalmamış rezalet son dereceye varmış, "Dinî serbestlik tanıyan hükümdarlara sadakat göstermek dinin iktizasıdır." denmiştir.

Bu nefsanî tefsirciler çalışarak şu hususu da elde etmişlerdir: Kendi gerilemelerinin her aşamasında aşağıdan aşağıya en aşağıya yuvarlanmalarına mazeret bulmak için de Allah dininden medet ummak isterler. Onların bu istekleri, kendi zanlarına göre şu formüle dayanıyor: Allah'ın dini bizim bütün ihtiyaçlarımızın giderilmesini üstlendiğinden, şimdi karşılaşmış bulunduğumuz mecburiyetler hususunda da onun rehberliği ile yürümemiz gerekir. Fakat aslında, bu zahirî formülün içinde başka ve diğer bir formül de saklıdır. O da, bu şekilde çalışan kimselerin işlerini istedikleri gibi yürütmekte herşeyden istifade edebilmeleridir. Madem ki, biz şimdi böyle bir dine sahip olmak bahtiyarlığını elde etmiş bulunuyoruz. Ve biz böyle bir dine iman etmek saadetine kavuşmuşuzdur, bunun karşısında hiç olmazsa, bu dinde farz olan şeyleri yerine getirelim. Biz bu dini ilerletmek yerine gerisin geriye götürelim. Yâni bizim buna bağlılığımız, dinimizin her türlü mükellefiyetini üzerimize alarak, Allah'ın mülkü olan şu arz üzerinde bu nizamı sağlamlaştırmak ve bu hususta karşılaştığımız her zorluğu ortadan kaldırmak şeklinde olmayacaktır. — Zira bu zorlukların

kalkmasını dinîmiz üstlenmiştir. — Biz böyle bir çaba ve gayreti tamamen hayalimizden silerek kendi zevk ve sefamıza bakalım. Müslümanların bulunduğu ülkelerde ne olursa olsun, işimizin ve menfaatimizin yolunu tutalım. Bir uşak gibi, bizlere ne emir verilirse onu yapalım. Hattâ din dışındaki her türlü doktrinlere ayak uyduralım. Başımıza hangi rejim gelirse gelsin, onlara itirazsız boyun eğelim. Dinimiz her şeye rağmen bütün ihtiyaçlarımızı karşılamağı üstlenmiştir. Ve biz de böyle bir dine mensup olmak saadetini elde etmiş bulunuyoruz, derler ve demek isterler.

İşte bunun içindir ki, böyle hatalı düşünenler ve bu şekilde hatalı yola sapanlar, bu hususu meşru kılmak ve doğru olduğuna kendilerini inandırmak için de Kur'an-ı Kerim'den ve Hadis-i Şerif ten boyuna delil arayıp durmaktadırlar. Bütün Kur'an-ı Kerim'i taradıktan sonra, işlerine yarayacak olan Ankebut sûresi, Bakara, AI-i İm-ran, Enfâl, Tövbe değil de yalnız Yûsuf suresidir. Bu sûre de yalnız Han Bahadır Hazretlerinin istidlal buyurdukları âyât-ı kerime'lerdir.

Bu şekilde bütün Sîret-i Nebevi de gözden geçirilir, baştan başa bakılır. Ne Mekke'deki olaylar, ne Tâif'deki taşa tutmalar onları alâkadar eder. Bedir ve Uhud hesaba katılmaz. Onların gözü işlerine yarıyacak olan tevil kabul etmesi ihtimali bulunan hemen şu

vak'aya sımsıkı sarılırlar:

Müslümanlardan bir zümre, asrı saadette Habeşis, tan'a hicret etmiş, bir müddet orada Hıristiyan bir hükümdarın memleketinde kalıp güya o devletin tebaası olmuşlarmış (!).

Fakat mevzuu gerçek cephesiyle düşünmeyen bir kimse değil de, hakkı ve hakikati arayan birisi kalkıp da bu hususları inceleyip anlamak isterse, bu hakikatin mahiyeti de Yûsuf (A.S.) kıssasındaki gibi bir neticeye bağlanır. Zira, bir Nebî Allahü Tealânın hidayet ve emriyle bir küfür nizamında, gayr-ı İlâhî kanunun yürütüldüğü bir- devlette, başta bir melik olduğu halde vezirlik gibi en mühim bir mevkiyi işgal etmesinin sebebi, asıl maksada bu sebeple ulaşması ve meseleyi bu yoldan halletmesi içindir.

Müslümanların da Habeşistana hicretlerinin sebebi, bir müslüman cemaat için, bir gayrı - muslim medeniyet ve siyaset nizamı altında hiç olmazsa barınacak bir yer bulunması ve kendi mescidlerinde kendi usullerine göre, ibadet edebilmeleri ve kendi kalblerînde bulunan akidelerini hiç olmazsa dilleriyle söylemek imkânına kavuşabilmeleri içindir.

Bu netice başka suallerin de doğmasına yol açmaktadır. Biz bunları ehemmiyetlerine göre tasnif etmiş bulunuyoruz. Bunlara

sırasiyle cevap vereceğiz. Cevaplarımızın olduğu gibi anlaşılması için şu meselelerin araştırılması icabeder:

ESASA AÎT BÎRKAÇ SORU VE CEVAPLARI:

1. Allahü Tealâ'nın Peygamberleri vasıtasîyle insanlara göndermiş olduğu din yalnız ibadethanelere mi sınırlıdır, yoksa bütün insanî yaşayış sahasını mı kapsar?

2. Bu dini getirmiş olan peygamberlerin hepsi de bir tek maksat için mi gelmişlerdir; yoksa, her birinin ayrı ayrı muhtelif maksatları mı vardır? Bunların bazılarının maksat ve gayeleri diğerlerinin zıddına mıdır?

3. Hak Tealâ'nın hakikatte insandan istediği nedir? Bütün yaşayışı boyunca O'na kulluk etmek, O'nun kanunlarına tâbi olarak çalışmak, O'nun emrine boyun eğip gitmek mi? Yoksa, yalnız ibâdet edip de diğer işlerde istediği gibi hareket eylemek ve keyfinin istediği hareketi yapmak mıdır?

Bu soruların cevabı şöyledir:

Allah'ın göndermiş olduğu din, hayatın her safhasını kuşatan bir sistemdir. Her devre ışık tutan ve rehber olan Kur'an-ı Kerim yalnız ibadete değil, aynı zamanda, medenî,

siyasî, iktisadî, hukukî, askerî ve sosyal ilişkilere ait bütün müeyyideleri ihtiva eder. Daha Önceki semavî kitaplarda bulunan hükümleri fesh ve iptal etmiş ve bunların yerine kıyamete kadar devam edecek olan ölümsüz prensipler koymuştur. Diğer semavî kîtaplardaki hükümler hakikatte hüküm değil de bir tavsiyeden ibaret olabilirler. Bunlara bağlanmanın iyi olduğu bildirilmiş, fakat bağlanmanın zarurî ve farz olduğu ortaya konmamıştı. Ta ki Allah'a karşı bir diyecek kalmamış olsun.

Bu şekilde ikinci sorunun cevabı da şöyledir:

Nübüvvet, günümüzde umumiyetle şu şekilde düşünülüyor: Muhtelif peygamberler, muhtelif şekillerde geldiler. Hattâ bir peygamberin vazifesi, cemiyetteki küfür nizamını ortadan kaldırmak için savaşa girişmek olur, bir diğeri de birincisinin aksine olarak, küfür nizamı içinde yalnız mahdut bir kısım dinî ve ahlâkî ıslâhat ile yetinir eder; belki kendisi de küfr nizamına itaat edip, sadakatle bu nizama hizmet etmek yolunu tutmuş olabilir.

Böyle bir anlayış Kur'an-ı Kerim'in beyanına uygun olmaz. Çünkü, bütün kuvvetiyle birlikte şu tasavvur gözönüne geliyor: Peygamberlerin hepsinin de nübüvvetlerinden maksat, bir ve aynı olmalıdır. Allahu Tealâ'nın böyle ikisi

birbirine zıd, biribirinin hilâfına biribirinin aksine yol tutmasını, akıl da kabul etmeye hiç bir zaman hazır değildir. Hattâ herhangi bir mâkul kimse de, böyle bir Allah'a (neuzü billah) hâkim Allah diye inanamaz

Bir taraftan insanların hidâyeti için bir peygamber göndersin, diğer taraftan da kalksın bu peygamberin yapacağı işlerin tam zıddına, tam tersine hareket edecek başka bir peygamber göndermiş olsun? Bu da ayrı bir meseledir ki; bir peygamber İslâmî nizamı kurmak için, çalışacak, uğraşacak, didinecek, son merhaleye getirecek, başka bir peygamber de çıkacak, bu merhalelerin başında mı, arasında mı, sonunda mı, her neresinde olursa olsun, işe girişecek, birincisinin yaptıklarını bozacak ve onun işini baltalayacak? Bir üçüncüsü de çıkacak, davet, tebliğ, yahut da savaş yerine bir nevi aracılık mahiyetine girip, hususî şekillerle işi yürütmeğe başlıyacakmış? Ve böyle yaparak aynı maksat uğrunda yürüyecekler? Hayır böyle birşey olamaz. Bu peygamberlerin hepsi aynı yolu tutacak ve aynı maksat uğrunda çalışacak ve muhtelif şekillerle, muhtelif yollar takip etseler de aynı gayeye doğru gideceklerdir. Yâni Allah nizamını yeryüzünde hakim kılmak için, şekil ihtilâflarını peygamberlerin aslî maksatlarının ihtilâfı diye düşünmemek lâzımdır. Böyle düşünürsek Hak Tealâ'ya

bundan daha büyük ne gibi bir İftira atmış olacağımızın da farkına varmamız icabeder.

Üçüncü sorunun cevabı şöyledir: Günümüzün müslümanları umumiyetle şöyle düşünmektedirler: Allah Tealâ'nın insanlardan istediği yalnız şudur: Ona ibadet edilecek, bazı meselelerde, meselâ gusül, taharet ve bazı helâl haram ölçülerine bağlı bulunmak. Onlara göre, Allah'ın insanlardan başka bir istediği yoktur. İnsanî yaşayışın geniş sahasında insan keyfinin istediği kanunlara bağlanır; yahut da aklınca, şeytanları, cinleri, insi yeryüzüne musallat kabul eder. Bu cevap günümüzün dünya - perestlerinin aklına ne kadar da uygun bir cevaptır.

"Ed-dînü yüsrün: Dinde kolaylık vardır." Yahut da "Mâ ce'ale aleyküm fi'd-dinî min harecin: Sizin için dînde zorluk konmamıştır", taraftarı olan güruh isterlerse kendileri için bir hayli kolaylıklar icat ededursunlar; böyle olduğu takdirde her ne şekilde olursa olsun, bu da kulluk ve ubudiyet tasavvurunun tamamen ortadan kalkması demektir. Kulluk denen şey belki de bundan daha gülünç bir hal almaz. Zira, bir kul yirmi dört saat zarfında ancak bir iki saat, o da zahirî bir şekilde kulluk edecek, diğer vakitlerde ise bu kulluktan kurtulup gidecek... Yahut da efendisine bir selâm çakmakla kulluk vazifesini bitirip tamamlayacak...

Ondan sonra da bütün işini gücünü başka kaynaklara, başka taraflara bağlamakta serbest olacak... Bu arada bildiğini de okuyacak.. Acaba bu kimseler Allah'ı nasıl biliyorlar? Yoksa, onlara göre Cenab-ı Hak, kendini insanların yaratıcısı, Rabbi diye vasıflandırdıktan sonra, diğer taraftan da bütün insanları kendi başlarına mı bırakmıştır? Ne yaparsanız yapınız, ne ederseniz ediniz, diye gayet ufak ve küçücük bir kulluk ve ubudiyetle mi yetiniliyor?

Herhangi bir baba, kendi çocuğuna babalık vasfı ile, herhangi bir erkek karısına kocalık sıfatı ile, herhangi bir hükümdar kendi ülkesi halkına hükümdarlık hakkı ile bu kadar küçücük şeylerle iktifa etmez. Bu kadar ufak bir alâkaya razı olmaz. Bir kaç merasim icra ederek, güya sadakat gösterisi ile vazifeler yerine gelmiş olmaz. Babalık, kocalık ve hükümdarlık hakları da tamamen yerine gelmelidir. Evlâdın babasına karşı, hakkıyla evlâtlık etmesi lâzımdır. Kadının kocasına karşı sadakatli ve itaatli olması gerekir. Memleket halkının da adil ve dürüst hükümdarına karşı vatandaşlık vazifesinin gereklerini yerine getirmeleri lâzımdır.

İnsanoğlu nefsine ait en küçük hakkın yerine gelmesini isterken neûzü billah bu nasıl Allah olacak ki, bütün insanlar, bütün insanlık âlemi ve bütün kâinat onun mahlûku bulunacak da O da bunların bakıcısı ve

koruyucusu (perverdigârı) olmasına rağmen, bunların O'nunla bir alâkası olmıyacak imiş

Din ve nübüvvet yapısı gereğince, kulluk hakkındaki bu tasavvur doğru değilse ve hakikaten Allah Tealâ'nın gönderdiği dinin insanların bütün içtimaî ve ferdî hayatların'ın her tarafına şâmil ise; eğer Allah'ın kullardan istediği her hususta ve her mevzuda, O'nun kanunlarına uymak, O'nun hidâyet yolunu tutmak ise; eğer Allah-u Tealâ peygamberlerini hak yaşayış nizamını kurmak yolunda davet etsinler ve bu nizamı ayakta tutsunlar, bir Allah'a itaat edip, ona bağlansınlar diye göndermiş ise, o zaman mâkul bir kimse için, şunu kabul etmek pek kolay olmaz ki, bütün peygamberler arasında yalnız ve sadece Hazret-i Yûsuf (A,S.), gelmiş bulunan diğer peygamberlerin hilâfına, dinullahı kaim kılmak yerine, kalkıp da din - ül - Melik'in hükmü altında maliye nazırlığı hizmetine boyun eğmiş olsun.

Bu meselede olduğu gibi, herhangi mâkul bir kimse, şu iki zıt meseleyi de birbiriyle bağdaştıramaz: Bir taraftan Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Arab'ın gayri - İslâmî nizamını kaldırıp, onun yerine İslâmî nizamını yürürlüğe koymak için çalışıp uğraşacak, diğer taraftan Zat-ı Risâletpenahilerinin ülkesine yakın, Habeşistanın gayrı-islâmî nizamını, o kadar haklı ve doğru kabuledecek ki, Müslümanlardan bir cemaata bu nizam

altında yaşamalarını sağlamak yolunu seçenek... Aynı zamanda bu cemaat, din mefhumunu iyi anlamış kimselerden meydana gelmiş olacak. Dini gerçek değerleriyle tam bir cemiyet sistemi olduğunu kavramış ve bilmiş bulunacaklar... Buna rağmen bu cemaat, dini dağınık, birbirinden ayrı, birbiriyle alakası ve ilgisi olmayan, birbirine bağlı bulunmayan bir şey mi sayacak?. Yine bu cemaat için şu hususlar o kadar kolay kabul edilebilir mi? Enbiyanın hayatları, Kur'an-ı Kerim'in öğretisi, dinin ahkâm ve emirleri hep birbirinden ayrı, birbirine zıt, her biri ayrı ayrı şekillerde parçalara bölünmüş, ayrı ayrı tevil ve tefsir Kabul eden bir şey olsun!.. Bunlardan her cüz'ü de diğer cüz'ün yanı başında, bunların her bir tarafı diğer tarafın bitişiğinde, açık bir çelişki içinde bulunsun... Fakat bir olan Hâkim'in kurmuş bulunduğu bu dini düzenli, muntazam bir nizam olma vasfı içinde görenler, onun her cüz'ünü ve her tarafını tefsir ve açıklarken, onun tabiatını tam bir nizam olarak gözönünde bulundurmaktan başka bir çare olmadığını bilmelidir. Her kim de bunun dışında bir tefsir, bir tâbir veya bir tevil yoluna giderse — şöhret sahibi bir ulema olsa dahi — bu kimselerin ileri sürdüğü hiçbir fikri kabul etmesin. Yine bu cins müfessirler, bu dinde tenakuz vardır veya Enbiyay - i Kiram'ın işleri arasında bir çatışma vardır

diye bir iddiada bulunurlarsa, bu kabil fikirlerin hiçbir kabul edilme haysiyetine lâyık olmadığı kat'iyetle bilinmelidir.

Bu mevzuu burada neticelendiririrken şimdi, Sûre-i Yûsuf'un söz konusu olan yerlerini ve Habeşistan hicreti bahsini, doğrudan doğruya açıklayıp aydınlatacağız.

KISSAYI YUSUF'DAN YANLIŞ VE HATALI İSTİDLAL

Sûre-i Yûsuf'da beyan edilmiş bulunduğu şekilde, Hz. Yûsuf (A.S.) kısası üzerinde düşünürsek, malûm olur ki, zat-ı peygamberileri, daha peygamberlik şerefini elde etmeden, kendi kardeşlerinin ihanetine uğrayarak bir tüccar kafilesinin hiyaneti neticesinde Mısır ÂzÎz'inîn kölesi olmuştu. Bu kölelik devrinde yahut da bu devirden sonra, zat-ı peygamberleri hapsedilinceye kadar, geçen zamanda Hak Taalâ tarafından kendilerine peygamberlik vazifesi bahşedilmiş oldu. — Çok defalar böyle olduğu gibi, Peygamberlik ekseriya sıkıntılı geçen zamanlarda veya hapis hayatında iken verilir. Nitekim hapishaneden önceki hayatında O'nun kelâmından Peygamberine bir söz nakledilmemiştir. Ancak kendisi temiz ye pak bir insan olarak tanınmıştı. — Peygamberlik şerefini elde ettikten sonra, zat

peygamberileri ilk evvelâ yanındaki hapishane arkadaşlarına duyurmaya koyuldu. Nübüvvet vazifesini yerine getirme yolunu tuttu. Bu davetin özeti Sûre-i Yûsuf'un beşinci rükûunda beyan buyurulmuştur. Bu bahisleri okuyan herkes öğrenecektir ki, orada iken, O çevresine şöyle hitap ediyordu: "Erbabün müteferriketin: Çeşitli ilâhlara kulluk, ibâdet etmeyin. Bir olan Rabb'a ibâdet ve kulluk edin." Bu mümtaz; pey-gamber yalnız kendi muhitini değil, irşadını daha geniş halk-tabakalarına da teşmil etmek istiyordu. Büyük bir şevkle tebliğine devam ediyordu: Şu Melik: Kıral denilen ve sizce Rabb dîye bilinen kimse benim Rabbim değildir. Benim Rabbim ancak Allah'tır. Bana uyan ve uyacak olan milletin ibâdet ve kulluğu da ancak bu Allah'a kulluk ve ibâdet etmekten ibaret olacaktır. Elbetteki bu etkileyici sözler zindanın kalın duvarlarını delip geçmekte gecikmiyecekti. Nitekim, Allah'ın teçhiz ve tezyin ettiği bu peygamberin; diyanet, hikmet, takva ve basiret hususundaki harikulade hal ve tavrı, Mısır hükümdarını bile etkili etmekte gecikmedi. Ve bu hükümdar, Hazret-i Yûsuf (A.S.)'u talep ederek O'na Mısır saltanatının bütün yetkilerini verdi.

Şimdi Hazret-i Yusuf (A.S.) un önüne ki yol açılmış oluyordu. Bu yollardan biri, îslâmî inkılâp için umumî davet, çalışıp çabalamak,

harp darp, etmek ve bu mücadelenin uzun müddetini göze almaktı. — ki çok vakit umumî davetlerde böyle olur ve böyle olmuştur — İkinci yol ise şöyle idi: Allah Taalânın böyle bir zamanda onun eline vermiş olduğu kuvvet ve kudretten faydalanmak. Bu kuvveti, bu kudreti kullanmak ve tam mânasiyle işin yürümesi için istifade etmek. Kendisine tam salâhiyet vermiş olan iktidar sahibi Melik'in verdiği bu salâhiyetlerle memleket düzenini fikir, ahlâk, medeniyet ve siyaset nizamını değiştirmeye çalışmak. Allah-u Tealâ'nın kendisine vermiş olduğu basiretle, birinci yolu değil de ikinci yolu maksada ulaşmak hususunda daha yakın ve daha kestirme buldu. Bu yolu da tutup yürüdü.

Onun bu gayrı - İslâmi nizama hizmet etmiş olması, alelade, karın doyurup göbek şişirip ense kalınlaştırmak için değildi. Hele şahsî makam ve mevki sahibi olmak için hiç değildi. Fâsid nizamın ufak tefek işlerinin bir intizama girmesi için de böyle bir mevkiye geçmemişti. Ancak maksada ulaşmak için bir vasıta idi. O da bu vasıtayı kullandı. Aslında Hazret-i Yûsuf (A.S.) da diğer peygamberler gibi, yaşanılmaya değer olan gerçek yolu açmak ve insanlığa ölümsüz gerçeği öğretmek için vazifeli kılınmıştı.

Bu işi alelade bir hükümet memuriyeti telâkki eden zümre, Hazret-i Yûsuf (A.S.) un

bu makama İslâm nizamını cemiyete hâkim kılmak için geldiğini kabul etmek istemiyorlar. Bu inkâr ehline göre, bu yüce peygamber, kâfirâne nizamın sultası altında Maliye bakanlığı (Finans minister) veya iktisat vekilliği hizmetini yerine getirmiştir. Ve bu mevki şimdiki mevcut devletler ve hükümetlerin mâliyesini idare eden, defterdar, mal müdürü, hazine emini ve nihayet maliye bakanından daha yüksek bir makam değildi. Hattâ bizim şu ülkemizdeki (şimdiki Hindistan ve Pakistan) kongre vekillerinin ve bakanlarının birisinin rütbesine veya makamına bile çıkarmak istemiyorlar. Tâ ki, bu nüfuzlu mevki vasıtasîyle asıl yapmak istediği icraatı umum halka teşmil etmek imkânından mahrum olsun diye. Bu karanlık zihniyet kendi süfli durumlarına sahte bir mazeret uydurmak için Yûsuf (A.S.) ın vezirliği üzerine almasını gelişi güzel bir şahsın bu makama gelişinden farklı görmüyorlar. Pek tabiî olarak, vezirliği ele geçirince, hakikatte bütün iktidar cevheri de (Substance of power) eline geçmiş olacaktı.

O, selâhiyeti ve iktidarı Melikten istemişti. Yahut da bu mevkiyi elde etmiş veya bu mevkiyi zorla koparıp almıştı. İnkarcı zümre bu hususlara ehemmiyet vermek istemiyor, Hazret-i Yûsuf (A.S.) iktidara geçince acaba Meliki azledip tahtı ele geçiremez miydi? Asıl üzerinde durulması lâzım gelen mesele

şudur: Hz. Yûsuf (A..S.), Taleb ettiği makamla, acaba kâfirâne - nizamı mı devam ettirecekti? Yoksa, bu vazifeyi kabul ederken, kendi maksadını mı gerçekleştirmeye mi azmetmişti? Yâni İslâm rejimini mi ihya etmek istiyordu?

İkinci ehemmiyetli mesele de şu noktadadır ? Acaba hakikaten O'nun elde ettiği bu salahiyetler ve bu iktidar, o zaman o memleketin nizamını değiştirmeğe yeterli miydi yoksa yetersiz miydi?

Bizim kanaatimize göre, din ve nübüvvet mesleğinin gereği şudur:

Bize göre, Hazret-i Yûsuf (A.S.) ın, *"İc'alniy 'âlâ hazâ'in il - arz: Beni yeryüzünün hazinelerinin başına geçir."*21[27] demesinden maksat İslâmî nizamı kurmak olmalıdır.

Şunu da bilmek lazımdır ki, Hazret-i Yûsuf (A.S.)'un — *hazâ'in el - arz - ı*, talep etmesinden maksat bütün vasıtaların ve bütün vesilelerin ve bütün kaynakların (Resources) kendi eline geçmesini sağlamaktı.

Han Bahadır Sahib *hazâ*'in kelimesinden alelade vergi mânası çıkıyor. Halbuki, Kur'an-ı Kerim'in hiçbir yerinde bu kelime, vergi ve maliye mânasına gelmemiştir. Kur'an-ı

21[27] Yûsuf: **55.**

Kerim'in öğretisi üzerine araştırmada bulunduğumuz zaman bu kelimenin açık bir şekilde, vesâyil, vasıtalar, kaynaklar, yâni (Resources) mânasına geldiği anlaşılacaktır.22[28]

Sözün gelişinden de anlaşıldığına göre, bir mülkün bütün vasıtaları, bütün kaynakları bir kimsenin eline ge-çince, o zaman, o kimse, o mülkün ve o ülkenin bütün işlerini ele geçirmiş olup ülkenin hâkimi durumuna gelmiş olur. Bütün vasıtaları ele geçirmek ile ülkenin üzerinde hüküm ele geçirmek aynı şeylerdir. Bu meselenin teyidinde Bible: (Kitab-ı Ahd-i Atik) de dahi beyan vardır. Orada açık olarak bahsedilmiştir ki, o zaman Mısır Firavunu, sadece ismen hükümdar ve melik: Kıraldı. Yoksa amelen ve bilfiil iktidar ve hükümdarlık Hazret-i Yûsuf (A.S.) ın elinde bulunuyordu.23[29]

22[28] Meselâ: "Halbuki, göklerin ve yerin bütün hazineleri (Hazâ'in)' Allah'ındır."

"Hiçbir şey yoktur ki, onun hazineleri (Hazâ'in) bizim elimizde olmasın." (Hicr: 21)

"Yoksa Rabbinin hazineleri onların indinde mi?" (Tur:37)

23[29] Bible (Kitab-ı Ahd-i Atik) de Seyyidinâ Yûsuf (A.S.) kıssası anlatılarak. Firavunla aralarında geçen bahisler, şu cümlelerle nakledilmiştir:

"Pes Firavun kullarına dedi, hiç bunun gibi ruhullah içinde olan adam bulabilir miyiz? Ve Firavun Yûsuf'a söyledi: Çünkü bu cümleyi Allah sana malûm eyledi,

Yâni, döndürmesi geri bırakması yakışık almaz, böyle yapmıyacaktır. Bu âyetlerden Hak Taalâ'nın kudretin yetersizliğisöz konusu değildir. Bu âyetlerde zülüm, imanı zayi etmek, mü'minleri münafıklarla birbirine karış-

---

senin gibi âkil ve bilgili yoktur. İmdi sen evim üzerine ol, (sen benim evimin söz sahibi olacaksın) ve cümle halkım ağzına baksın. Ancak taht hesabiyle senden büyük olayım ve dahi Firavun Yûsuf'a dedi ki: İste seni bütün Mısır diyarı üzerine nasb eyledim. Bunun ardından Firavun, mühürünü elinden çıkarıp, anında Yûsufun eline koydu. Hem ana tülbentmesi, libas giydirip bir altın tuğ boynuna taktı." Tevrat, Kitab-ı Ahd-i Atik, Sifr-i Tekvin - il – mahlûkat, Bab: 41, âyet: 38 – 44, Paris Kırallık Matbaası 1827,sahife. 41 – 42. Türkçe tercümesinden aynen nakledildi. Mütercim.
Siyah yazılmış cümlelerden sarih bir şekilde anlaşıldığına göre. Firavunun kendisi de Hazret-i Yûsuf (A.S.) a İnanmıştı; O'nun peygamberliğini kabul etmemiş idiyse de ilk görüşmede ona imân edecek kadar kuvvetli bir inanç yolu tutmuştu. Bundan altı yedi seııe sonra, Hazret-i Yûsuf (A.S.) in kardeşleri, Mısır'a ulaştılar. O zaman Hazret-i Yûsuf (A.S.) onlara şöyle söyledi:
(Tevrat âyet: 8.) Ve hâlâ beni buraya gönderen siz değil, belki Allah'dır. Ki benî hem Firavun'a baba hem cümle hanümanına (aile efradına ve evine) ağa ve bütün Mısır diyarına vali eyleye." 9. Tez babama gidip ona deyin ki, oğlun Yûsuf böyle der ki, Allah beni, cümle Mısır'ın Sultanı eyledi. Yanıma gel ve tehir etme. Tevrat, Sifr-i tekvin - el – mahlûkat, Bab. 45: âyet 8-9. Paris Kırallık Matbaası 1827, Sahife 54. Türkçe tercümesinden aynen nakledildi. (Mütercim).

tırmak mü'minleri unutup bırakmak ve bu gibi şeyler Hak Tealâ'nın usulüne uymaz, O'nun şanına yakışmaz. O'nun için yakışık olmaz, münasip düşmez, mefhumları açık olarak anlaşılır.

Şimdi' Hazret-i Yûsuf (A. S.) iktidarı elde ettikten sonra, o ülkede yine din - ül - Melik: Hükümdarın kanununun yürürlükte olduğunu Kur'an-ı Kerim'de buyurulduğu *"Mâ kâne le-ye'hüze ehâhü fî dîn-i'I melik: Melikin kanununa göre, kardeşini alı koyamazdı."* (Yûsuf: 76). Bu meseleyi tahkik etmek yoluna gidelim. Bu bahse ait akla gelen ilk şey şudur ki, umumiyetle âyet-i kerimeyi tercüme edenler, doğru tercüme etmemişlerdir. Mütercimler, bu cümleden, Hazret-i Yûsuf (A.S.) dinül -Melik: Melikin kanunu gereğince kardeşini alıkoyamazdı, şeklinde bir mâna çıkarmışlardır. Halbuki bu alıkoyamazdı kelimesi kudretsizlik ifadesi değil de isteksizlik manasınadır. Yâni, cümlenin doğru tercümesi açık şekilde şöyle olmalıdır. Bu alıkoymak işi Yûsuf (A.S.)'a yakışır bir iş değildi. Yahut da Melik'in kanununa göre, Yûsuf (A.S.) için kendi kardeşini bu tarzda alıkoymak münasebet almazdı, münasip düşmezdi.

Kur'an-ı Kerim'in diğer yerlerinde de bahsedilen konuşmalardan anlaşıldığı gibi, maksat ademi kudret: Kudretin olmaması değil de ademi uygun yakışmamak, mü-

nasebet olmamaktır. Meselâ başka yerlerdeki *"makane"* nin tercümelerine de bakalım:

"Mâ kane'llahü li yutli'a - küm al'el gaybi: Hak Tealânın size gaybi bildirmesi gerekmez, (yakışık almaz, münasip değildir.)" (Al-i İmran: 179)

Buradan anlaşılan şey, Hak Tealâ size gaybi bildirmez, demek değildir. Bildiremez, bildirmek imkânı yoktur, bildirmeğe kadir değildir demek değildir. Ancak buradan şu mâna anlaşılır: Hak Taalâ'nın size gaybi bildirmesi usule uygun değildir, yakışık almaz, münasip düşmez, uymaz, gerekmez, demektir.

Yine buna benzer birkaç misâl:

"Mâ kâne'llahü li - yuzıy'a imane küm: Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir." Bakara: 143) Yâni, Hak Tealâ'nın sizin imanınızı hiç etmesi yakışık almaz.

"Fe - mâ kâne'llahü li - yezlimehüm: Allah onlara zülmedecek değil: (Tevbe: 70: Yâni Hak Tealâ'nın zûlmetmesi münasebet almaz, uygun değildir.

Ve bir diğer yerde:

"Mâ kâne'llahü li - yezere'l müminine âlâ mâ entüm aleyh: Hak Tealâ Mü'minleri, sizin bağlı bulunduğunuz. Şeyden döndürecek değildir." (Al-i: İmran, 179)

Aynı şekilde, Sûre-i Yûsuf'da bahsi geçen

ayet-i keme'den bir evvelki âyette şöyle bir cümle geçer:

"Mâ kâne lenâ en nüşrike billahi min şey'in: Herhangi bir şeyle Allah'a ortak koşacak değiliz." (Yûsuf: 38) Yâni, ortak koşmak, şirk yoluna gitmek bize yakışmaz, bizim akidemize uymaz.

Buradan şöyle bir mâna anlaşılmaması gerekir: Biz Hak Tealâ'ya ortak koşmağa, şirk yoluna gitmeye kudret sahibi değiliz, istesek de ortak koşamayız. Bu cümle doğru olarak şu mânada anlaşılmalıdır: Bizim gibilere, bizim gibi halka, Hak Taalâ'ya ortak koşmak, şirk yolunu tutmak işi yakışık alır bir iş değildir. Bu bizim için yapılacak iş değildir, bize uymaz, bizim için uygun düşmez.

Bahsettiğimiz âyetlerden, Hazret-i Yûsuf (A.S.) Melik'in kanunlarına göre hareket etmek istiyordu da, bu kanuna göre de kendi kardeşini alakoyamıyordu diye bir netice çıkarmak doğru olmaz. Halbuki, Kur'anî İstılahları ve cümlelerin mânalarını gözönünde bulundurursak, bu mevzunun sahih ve doğru mânası şu şekilde anlaşılır:

Melik'in kanununa göre, Hazret-i Yûsuf (A.S.) in kendi kardeşini doğrudanalıkoyması yakışık almazdı. Hazreti Yûsuf'un şan ve makamına uygun düşmezdi. Elbette bu âyet-i kerime'den sabit oluyor ki, Hazret-i Yûsuf (A.S.)'u iktidara geldikten sonra dahi, yine o

ülkede gayrı - islâmî kanun yürürlükte kalmıştı. Yani Hazret-i Yûsuf (A.S.)'ın kardeşlerinin o ülkeye vardıkları zamana kadar, bu gayrı - İslâmî kanunlar, yine o ülkede icra ediliyordu. Fakat biz bu hususta, yukarıda anlattığımız gibi düşünmek zorundayız. Bir memleketin medenî nizamını hepsini birden bir gecede değiştirmek mümkün değildir. Cemiyet ölçüsündeki bu değişme bir zaman işidir. İslâm inkılâbı da böyle olmuştur. İktidar, islam'ın eline geçer geçmez, bir çırpıda, bir dakikada, cahiliye nizamına ait herşeyin ortadan kalkarak, bir anda İslâmî nizamın yerleşmesi hayal bile edilemez. Hâttâ Hazret-i Resul-ü Ekrem (S.A.) devrinde bile, devlet nizamının değişmesi tedrici olmuş ve on seneden fazla süren bir zaman içinde bu değişiklik başarılmıştır. Buna göre, Hazret-i Yûsuf (A.S.) ın hükümeti devrinde, bütün eski nizamların değişmesi de yine zamana bağlı idi. Mecburî olarak birkaç sene gayrı - islâmî kanunlar yürürlükte bulunmaya devam etmiştir. Hazret-i Yûsuf (A.S.) ın düşüncesinde, ilahî kanunları icra etmek, nazarı itibara alınmamış ve hep kâfirâne kanunlarla memleket idare edilip gitmiştir, şeklinde bir netice çıkarmak da hiçbir zaman doğru olamaz.

HABEŞİSTAN HİCRETİNDEN DE

YANLIŞ İSTİDLAL

Konuyu kapamadan önce bir kere de Habeşistan muhacereti hadisesine bir göz atalım:

Bu hadise, bize şunları anlatmaktadır: Habeşistanda gayrı - müslim bir hükümdar vardı. Hazret-i Resûl-ü Ekrem de, Müslümanlardan bir cemaati oraya gönderdi. Bazılarının düşüncesine göre güya bunlar, o ülkenin vatandaşı olacak, artık oraya yerleşip, orada barınıp yaşayacaklardı. Sonra, yine bu sahabe-i kiram, o ülkenin hükümdarına sadakat gösterecek, orada barınıp gidecek-lerdi. Yine onlar, bu hükümdarın idaresi altında kendi akidelerinde serbest olacaklar, istedikleri gibi ve istediklerine ibadet edecekler, hem de bu hükümdara, komşu-lardan biri saldırırsa, bu müslümanlar da bu hükümdarın hasmına karşı zafer kazanması ve muvaffak olması için dua (!) edeceklerdi.

Fakat bu vak'ayı bu şekilde anlamak ve bu tarzda değerlendirerek anlatmak tamamen hatalıdır. Plânı tersinden çizmek ve hesabı yanlış yapmak, hatalı yola düşmekten başka bir şey değildir.

Şimdi, meselenin izahına geçelim:

1.Hazret-i Resul-ü Ekrem, müslümanlardan bir cemaatı Habeşistan'a hicret etmek için, yola çıkardığı zaman,

Habeşistan hükümdarının: Hıristiyanlar arasında, en salih, en temiz kimse olduğu dikkate alınmalıdır. Nitekim, hadis-i şerif'te gidecek olan muhacirlere, Habeşistan divan'ın vaziyetini anlatırken, Zat-ı Saadetlerinin şu şekilde beyanda bulunduklarını görüyoruz:

"Ve hiye arzü sıdkun: Orası doğruluk ülkesidir."

2.Müslüman muhacirlerin o ülkeye gidişlerinden maksat, ülkenin tebaası, vatandaşı olmak, o ülkeye yerleşip daimî barınıp kalmak değildi. Zat-ı Saadetleri, Habeşistan'a hicret, edecek olanlara, hicretlerinden Önce şöyle bir müjde vermişlerdi:

"Lev haractüm, ilâ arz'il - Habeşe, hattâ yac'ala'llahü-leküm ferecan ve mahreca: İnşallah siz Habeşistan ülkesine varıncaya kadar, Hak Taalâ sîze bir kurtuluş ve bir çıkış yolu ihsan eder.

Buradan şu mesele açık bir şekilde anlaşılıyor ki, o zaman şu hususlar düşünülmüştü: Müslümanlar uğradıkları ağır eza ve cefâya dayanamıyacak bir hâle gelmişlerdi. Bunun için Zat-ı Saadetleri geçici olarak, sahabelerinin bir parça nefes alabilecekleri bir yer aramışlardı. Nihayet Habeşistan'ı bu maksada uygun bulmuşlardı. Bu ülkede, Müslümanlar, bir müddet için

baskıdan kurtulup, küfre karşı tekrar derlenip toplanabilirlerdi. Nitekim netice de bu şekilde olmuştur.

Hâdisenin gerçek yüzü bu olduğuna göre, o zaman, müslümanların sırf bir akide serbestliği yüzünden, gayrı - müslim bir hükümdar ülkesine gitmelerine ve o hükümete sadakat gösterip tebaa olmaya ve işin en feci tarafı olan, istikbâle ait bir gayeleri olmadan yaşamalarına imkân ve ihtimal verilebilir mi?

Bu müslüman muhacirler, Habeşistana vardıktan pek az sonra; Mekke kâfirleri de onların arkasından, bir sefaret heyeti yola çıkardı. Bu heyet Necâşî (Habeşistan hükümdarı) ndan, bu cemaatı Mekke'ye geri göndermek talebinde bulundu. Elimizdeki Siyer: Resul-ü Ekrem'in hayatına ait kitaplarda ve muhaddislerin hepsinin müttefik olarak beyanlarına göre, o ara Necâşî ile Hazret-i Cafer Radiyallahü Tealâ anh (Cafer ibni Ebî - Tâlib, peygamber efendimizin amcazadesi ve Hazret-i Ali'nin büyük kardeşi) arasında cereyan eden konuşmalar şu şekilde anlatılmıştır:

Necâşî yalnız Kur'an-ı Kerim'deki beyanların Hazret-i İsâ (A.S.) tarafından tasdik edilmiş olduğunu bildirmekle etmeyip, Hazret-i Resul-ü Ekremin (S. A.V.) in dahi nübüvvetini kabul etti. Hâl böyle olunca, Necâşî'nin müslüman olup olmadığı

hakkında artık ne gibi bir şüphe ve tereddüte mahal kalmış olabilir?

İmam Ahmed (Ahmed ibni Hanbel rahmetullahu aleyh) Abdullah ibni Mes'ûd (R.A.) den rivayetle, — Abdullah ibni Mes'ûd, Necâşî ile müzakere meclisinin şahsen şahidiydi. — Necâşî'nin sözlerini aynen şu şekilde nakletmektedir:

Dedi: *"Merhaba bi - küm, ve li - men ci'tüm min in-dihi, eşhedü ennehü resul'Allah'i ve innehü el-leziy ne-cidü fi'l - İncile ve innehü'l - leziy beşşere bihi 'ibnü Meryeme:*

Size merhaba sizi gönderene de merhaba; O'nun Allah resulü olduğuna ben şehadet ederim. İşte İncil'de bulmakta olduğumuz kimse de odur. İşte yine Hazret-i İsa' ibni Meryem'in de müjdelediği şahıs odur."

Şimdi nasıl olur da bu sözleri söyleyen ve böyle konuşan birisine siz kalkıp da gayrı - Müslim dersiniz?

Beyhakî, Amr ibn-i As'ın kendisinden rivayet eder ki: (Amr ibni As, Müslümanları Mekkeye geri, çevirmek için, Mekkeliler tarafından gönderilmiş bulunan heyete dahildi. Bu heyet Necâşî ile konuşarak ve Necâşî'den Müslümanlara Habeşistan'da, barınmak müsaadesi verilmemesini sağlıyacak ve onları Mekke'ye geri getirmek için çalışacaktı.)

Amr ibni As bu meseleyi aynen şu lafızlarla nakletmiştir:

"Gelip "Mekke halkına şu şekilde bilgi verdim: Eshame (Habeşistan hükümdarının ismi) şöyle zannediyor ki, bu arkadaşınız (hakikaten) Peygamberdir."

Hakikat bu merkezde iken, Resul-ü Ekrem'in Peygamberliğini kabul eden, ikrar veren bir kimseye nasıldâ kalkıp gayrı - Müslimdir diyebiliriz.

İbn-i Hişam, Siret-i Nebevî'de Amr ibni As'ın İslâm'ı kabul etmesi bahsinde şu hâdiseyi ileri sürüyor ve Amr ibn-i As'ın o zamanki vak'aya ait şu cümlelerini anlatıyor:

"Benim sözümü dinle ve O'na tâbi ol. Elbetteki O (Hazret-i Resûl-ü Ekrem) hak , üzerinedir. Elbette ki, kendi muhaliflerine galip gelecektir. Nitekim Musa da Firavun'a ve onun ordusuna galip gelmişti."

Bu hâdiseden de anlaşıldığına göre, Amr ibni As, ilk evvelâ Necâşî'nin tebliği ile, kendi kalbinde iman hareketini uyandırmıştır.

Allâme Abd el-Birr, İsti'ab'da şu hutbeyi nakleder:

Necâşî, Hazret-i Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) le Hazret-i Umm-ü Habibe'nin (Radiyallahü Taalâ Anha) nın gıyaben nikâhını kıydığı zaman açık bir şekilde şu sözleri söyledi:

"Muhammed'in (S.A.V.) Allah'ın Resulü

olduğuna şehadet ederim.

İşte, İsa ibni Meryem (aleyhi selâm) in geleceğini haber verdiği bu zattır."

Bunların hepsinden daha mühim ve daha istinadlı rivayet Buharî ile Müslim'in müttefikan rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir:

"Necâşî'nin vefat haberi gelince, Hazret-i Resûl-ü Ek-rem, onun için gıyabî cenaze namazı kıldı ve buyurdular:

Bugün salih bir kimse vefat etmiştir. Kalkınız da kardeşiniz Eshame için namaz kılınız."

Bütün bu kesin ve gayet kuvvetli delillerden sonra, Habeşistan hicretinin asıl sebepleri açık olarak meydana çıkmış oluyor. Bu husustaki bazı kimselerin yapmış olduğu istidlalin de hatalı olduğu anlaşılmış olması, lâzım gelir.

BÖLÜM: II

HAZIRLAYICININ NOTU

Hindistan'da Müslümanların yeni siyasi uyanışları bizim için yeni yeni bir takım meseleler doğurmaktadır. Bunların en mühimi istikbalde Müslümanların siyasî nizamı ne olacak, düşüncesidir. Her Müslümanın gönlü, kendi içtimaî nizamlarının İslâm temelleri Üzerine kurulmuş olmasını istemektedir. Fakat günümüzde, dünya müslümanlarının çoğu, Müslümanlığı sevmelerine rağmen hakikî müslümanlığı iyi anlamıyorlar. Şu şekilde ki, onlar İslama inanıyorlar, İslama bağlıdırlar; fakat İslâmın emrettiği şekilde yaşamasını bilmiyorlar.

Bu meseleyi, Müslümanların düşüncelerine yerleştirmek için, Mevlânâ Mevdûdî Sahib İslâmın hayat nizamının ne olacağının esas plânını, tertiplemiş ve ortaya koymuştur. Tafsilatiyle anlatmıştır. Onun bu husustaki beyanatından biri Lahor'da 1939 da toplanmış bulunan "Müslüman Kardeşler Birliği" nin toplantısında konferans şeklinde sunulmuştu. Daha o zaman, Müslümanlar, kendi millî vaziyetlerinin ne şekil alabileceğini dahi tayin etmiş değillerdi. Mevlânâ bu bahsinde, kendisi bizzat, İslâm

Milletine (ümmetine) İslâmî hükümetin temelinin ne şekilde olabileceğini anlatmıştı. Bu hükümetin ne maksatla kurulabileceğini ve bunun esasa ait ilkelerinin ne olacağını bildirmişti.

Önümüzdeki sahifelerde göreceğiniz bu makale, ikinci bir defa Mevlânânın gözden geçirmesinden sonra, zamanın değişmesiyle hükmünü kaybeden bazı kısımları çıkardıktan bazı ilâveleri de ekledikten sonra, muhterem okuyucuların huzurlarına arz edildi. Muhterem Müellif bazı yerleri, daha geniş bir şekilde anlatmıştır.

İSLAMIN SİYASI NAZARİYESİ

Elbette şu hususları bir hayli duymuş, çok yerde de görmüşsünüzdür: "İslâm bir Cumhuriyet rejimidir", "İslâm, otoriteyi tasvip eder, o halde mutlakıyet yâni diktatörlüğü benimser". "İslâm sosyalizmin öncüsüdür". Bu ve bunlar gibi diğer iddialar. İslâmın doğuşundan sonra, birinci asırdan itibaren başlayan ve günümüze kadar söylenegelen bu sözlerin ardı arkası kesilmiş değildir. İlmî bir temele dayanmayan bu sözler, daha ziyade bu mevzuda konuşan şahsın kanaatine göre bir vasıf almış ve bu yolla halka sirayet etmiştir. Ancak, benim düşünceme göre, hakikî dini anlamış, incelemiş ve kavramış bulunan kimselerin sayısı binde, belki onbinde bir çıkmaz. Hele İslâmın tam bir hayat nizamı olduğunu kavrayanların sayıları bunlardan daha da azdır.

Evvelâ şu, "İslâm bir Cumhuriyet rejimidir; iddiasını tetkik etmek yerinde olur. İslâm'ın Cumhuriyet rejimi nasıl bir Cumhuriyettir? Bu Cumhuriyetin gayesi ve asıl mahiyeti nedir? içtimaî veya siyasî adalet

hususunda ne gibi hükümler ve ne gibi kaideler koymuştur. Bunları hangi esaslara dayanmıştır? Bazı kısa görüşlüler, İslâm'ın bir kısım dış şekil ve hükümlerine bakarak, ona Cumhuriyet veya en üst kademedeki idareciyi körükörüne desteklemek maksadiyle de bazan âmiriyet, meşrutiyet, diktatörlük veya sosyalizm gibi isimler takmakta ve bu sistemleri Islama iliştirmek yoluna gitmişlerdir. Çok zamanlar bu gibilerin, kendi zihinlerinde uydurdukları bir şeyler belirir ve derhal İslâmı da bu kılığa sokup bu şekilde göstermek yolunu tutarlar. Onlara göre dünyadaki, bilhassa, dünya ülkelerinde iktidar sahibi bulunan kudretli devletlerin, kendi ülkeleri üstünde tahakküm eden hükümetlerin çeşitli sistemlerini gözönüne koyup, bunların kabul edilmesini isterler... Hele en fazla moda olan ve herkes tarafından beğenilen kaç şekil varsa, uysun veya uymasın, o şekle sokup, o kılığa girdirip, ortaya çıkmak için uğraşırlar. Bunu ispat etmeye kalkışmayı da kendilerince en büyük dinî hizmet sayarlar.

Onlar, ihtimal ki, İslâm'ı şu şekilde anlamaktadırlar: Felâketten kurtulmuş bulunan bir yetim çocuk gibi, birisi tarafından himaye altına alınmalı. Yahut da şöyle düşünürler: Bizim şerefimiz, sâdece müslüman olmaya bağlı değildir. Muasır medeniyet yolunda terakki etmemize ve

ilerlememize bağlıdır. Bu terakki ve ilerleme ne yolda olursa olsun.

İşte bu gibi düşüncelerin neticesinde, bu günkü dünyada sosyo - komünizmin gürültüsü ve patırtısı büyümüş müslümanlar arasında kabul görmüş, bu yıkıcı akım, müslümanları da kendi hedefine sürüklemiştir. Bu çılgın gurup bir de İslâmiyeti, bir nevi sosyo-komünizmdir diye tanıtan kitaplarının yeni baskısını piyasaya sürmekten çekinmemişlerdir.

İş bu kadarla bitmemektedir. Ne zaman diktatörlük (Dictatorship) modası ortaya çıksa, bu zümre hemen ortaya atılıp, Emir'e itaatin farz olduğunu - ileri sürmüşlerdir. Arkasından bir de fetva çıkararak, islâm nizamının heyeti umumiyesi ve her prensibinin "Emire itaat-ı mahz-dır" yâni İslâm diktatörlüktür diye ilân etmeye kalkışmışlardır.

Hülâsa, günümüzde islâm'ın siyasî gerçeği ve hüviyeti, bir nevi muamma ve bilmece halini almıştır. Bu bilmece diğer bir ifade ile, bir kafeste bulunan çeşitli kuşların ötüşlerine benzer. Herkes kendi temayül ve meşrebine göre islâm'a bir elbise biçmek yolunu tutmuştur.

İşte bütün bu sebeplerden dolayı, derin bir araştırma ve ilmî metodlara uygun bir tahkike girerek İslâm nazariyesinin esas

prensiplerinin ne olduğunu gün ışığına çıkarmayı kendimize farz saydık. Bunu yapmaktan maksadımız, sadece şu başı boş ve dağınık, aslı ve esası olmayan düşünceleri ve boş fikirleri bertaraf etmek değil dir. Bu şekilde düşünenlerin ve bu hatalı yola gidenlerin ağızlarını kapatmak da değildir. Esasen bu gibiler, kendi sözleri ve kendi fikirlerini ilân etmekle, cehaletlerini, bilgisizliklerini kendileri ispat etmişlerdir. Onların iddialarına göre, İslâmda herhangi bir siyasî ve medenî nizam yoktur. Bu anlayışlarıyla, cehaletlerini ispat etmek için bize lüzum bırakmamışlardır. Belki, gerçeği insanlığa arz etmek ve insanlık camiasının ufkundaki sunî sis ve bulutların dağılmasına vesile olarak, onları aydınlığa kavuşturmak en aziz emelimizdir. Zira, onların bu aydınlığa herhalde ihtiyaçları vardır. İsterse, bu ihtiyaçlarının olduğunu anlayacak kadar anlayışları ve şuurları olmasın...

ESAS MUKADDEMELER

Her şeyden önce şunu bilmek gerekir ki, islâm bazı dağınık fikirler, dağınık düşünceler ve dağınık hareket tarzından meydana gelmiş bir toplam değildir. Bu kolleksiyonda şuradan bir şey, buradan başka bir şey derleyip bir araya getirilerek, sıralanıp tertibe konmuş

olamaz. İslâm, baştan sona kadar intizamlı bir binaya verilen isimdir. Temelinden sonuna kadar sağlam bir temele dayandırılarak inşa edilmiştir.

İslâm'ın en büyük erkânından tutun da, en ufak cüz'iyatına kadar, herşeyin mantık esaslarına dayanan bir usul üzerine konulmuş olduğu görülür. İslâm, insan yaşayışının her şubesine ait, öyle sağlam kaideler ve kanunlar koymuştur ki, bunların hepsinin ruhu ve esas özu hep, bu ilk usulden alınmıştır. İşte bu ilk usulden muhtelif dallar ayrılır. Bunları, çok dalı bulunan bir ağacın esas köküne ve bu köke bağlı dallara benzetilebilir. İlk usul bu köktür. Sıra takip ederek bu kökten gövde çıkar. Daha sonra da dallar ve daha sonra da ince dallar meydana gelir. Fakat nasıl bu ince dallar, dallara ve dallar da gövdeye ve köke bağlı olarak bir bütün teşkil ederlerse, İslâm da bu hikmete eş olarak, her cüz'ü birbirine bağlı bir bütün teşkil eder.

Bunun içindir ki, İslâmî yaşayışın herhangi bir dalı veya şubesi ele alınınca, doğru bir neticeye varmak için, asıl kökü ve esası ele almak lâzıım gelir. Böyle yapılmadığı takdirde, islâm'ın ruhu asla anlaşılmış olmaz.

ENBiYA ALEYHİSSELAM'IN HEYETLERİ (MİSSİON)

İslâmda iki mesele bütün müslümanlarca malûmdur: Bunlardan birincisi şudur: islâm, bütün peygamberlerin kurduğu heyettir: (Mission). İslâm, yalnız Hazret-i Muhammed ibni Abdullah (S.A.V.)'ın kurduğu bir heyet değildir. Tarihin en eski devrinden beri, örnek yaşayış ilkesini gösteren bu kaynak, insana ait hayatın tâ başındanberi Hak Tealâ tarafından gönderilmiş bulunan ilk peygamberin kurduğu ve o zamandan bugüne kadar süregelen heyet (mission) dir.

İkincisi ise şu hususdur: Hak Taalâ tarafından, şimdiye kadar yeryüzüne birçok peygamber gelmiştir, Onların hepsinin de gelişlerinden maksat, Bir olan ve Tek bulunan, Eşsiz olan Hak Taalâ'nın vahdaniyetini bildirmek; ve ancak. O'na ibâdet edileceğini göstermektir. Yalnız O'na (O'ndan başkasına değil) ibadet ettirmektir

Müslümanlar tarafından ehemmiyetle üzerinde durulan ve hemen hemen her Müslüman tarafından artık açıkça belli olan husus şüphesiz bu iki meseledir. Bu mevzu, bütün müslümanların üzerinde anlaştıkları en kuvvetli noktadır. En büyük, âliminden tutunuz da, en cahil bir müslümana kadar, bütün müslümanlar böyle düşünür ve böyle bilir. Fakat buna rağmen, ben bu hususta perdeyi bir parça daha aralamak ve bu noktayı daha geniş bir şekilde açıklamak istiyorum. Çünkü bu iki esas meseleyi

anlamak, ilerde karşılaşacağımız, mevzuları anlamak bakımından önemlidir. Ve bu perdenin arkasında bir hayli meçhul kalan gerçekler vardır. Bunları da gün ışığına çıkarmak icabeder.

Şimdi biraz olsun, araştırıcı bir göz ile bakmağa başlayalım. Bu şartla bakınca şu hususu düşünmemiz gerekir Bir Allah'a Allah diye inanmaktan maksat nedir? Ve şu soruya da bu arada bir cevap bulmamız şarttır. Niçin yalnız Allah'a ibadet edilecek, ondan başkasına ibadet edilmiyecektir? Yine şu soruya karşılık vermek zorundayız: Neden hiç bir kimse, Allah'tan başka birine kul olmayacak ve ancak O'na Kul olacak?

"Ma leküm min ilâhin gayruhü: Sizin, O'ndan başka bir İlâhınız yoktur

El-Araf: 65)

Bu dünya çapındaki muhteşem ilânla, bütün Tağutî şeytanikudretleri ve kuvvetleri niçin dağıtmak ve ortadan kaldırmak istemiş ve bunları niçin silip süpürmüşlerdir?. Gerçek bundan başka bir şey değilse, şimdi biz niçin camilerde ve mescidlerde Bir ve Tek olan Hak Taalâ'nın karşısında yerlere kapanıp secde edelim de, camiden ve mescidden dışarı çıkınca da zamanın hükümetine — hangi zamanın hükûmeti olursa olsun — kayıtsız şartsız, itaat yolunu tutup sadakat gösterelim. Hele şu hükümet

denilen nesnenin karşısında boyun büküp baş eğelim. Ki, bu hükümet her ne şekilde dursa olsun, kendi tebaasının ve kendi ülkesi halkının az veya çok, dinî akidelerine ve inançlarına da müdahale eder...

Şimdi beraberce tahkik edelim. Allah hakkında, Peygamber ile dünyanın diğer kuvvetlerinin arasındaki mücadelenin sebebi nedir?

Kur'an-ı Kerim bir yerde değil, yüzlerce yerde şu meseleyi tekrar tekrar açıklamak istemiştir: Her zaman kâfirler ve Müşrikler hep Peygamber (A.S.) ile mücadele edip savaşmışlardır. Bu kâfirler veya Müşrikler çok defalar, Hak Taalâ'nın varlığını inkâr etmiyorlardı. Onlar da ne de olsa yerin ve göklerin yaratıcısı diye bir Allah mefhumunu kabul ediyorlardı. Hattâ bu Kâfirler ve bu. Müşrikler kendilerinin Allah tarafından yaratıldıklarına inanıyorlardı. Bütün kâinat nizamının Allah'ın elinde olduğuna dair bir kanaatleri vardı. Yağmuru O yağdırıyor, suyu O gönderiyor, mevsimleri O meydana getiriyordu. Güneş, ay, yıldızlar ve yer küresinin O'nun emrinde olduğuna iman ediyorlardı:

"Onlara söyle: Yer ve yeryüzünde bulunanlar kime aittir, biliyor musunuz? Diyeceklerdir ki, Allah'ın. Söyle siz (hiç) düşünmez misiniz? Söyle yedi göklerin ve

arş-ı azim'in Rabbi kimdir? Diyeceklerdir Allah'dır. Söyle (hiç siz) korkmaz mısınız? (çekinmez misiniz)? Söyle her şevin idaresinin kudreti (melekût) kimin elindedir, kim (herşeyi) himaye eder ve kendisi himaye edilmez (himayeye ihtiyacı yoktur). Biliyor musunuz? Diyeceklerdir. Allah. Söyle; ya niçin siz böyle aldandınız (kandınız)?"

(Mü'minûn: 84-89).

"Onlara, sorsan, gökleri ve yeri kim yaratmış, güneşi ve ayı kim hükmü altına almış, elbette Allah diyecekler; Ya neden yüz çevirirler."

(Ankebût: 61).

"Eğer onlara sorsan acaba kim gökten su indirip de, yer öldükten sonra bu su ile o yeri diriltti (canlandırdı): Elbette ki, Allah diyecekler."

(Ankebût: 63).

"Eğer onlara, sorsan; kendilerini de kim yarattı. El-bette ki Allah diyecekler. Ya niçin yüz çevirirler."

(Ez-zuhruh: 87)

Yukarıda sözü edilen bu âyetlerden açıkça anlaşılıyor ki, Allah Taalâ'nın Haliklik (yaratıcılık vasfı o yerin ve göklerin mutlak Mâliki olması hususunda bir ihtilâf yoktu. Onlar da bu zikredilen hususlara inanıyorlardı. Bundan da anlamak mümkün

oluyor ki, Enbiyâ (A.S.) in geliş maksadı, onlara bu hususları öğretmek değildi. O halde bu peygamberler ne için gelmişler, bu çetin mücadele ve savaşlar ne üzerine yapılmıştı? Bu müthiş kavgaların sebebi ne olabilirdi?

Kur'an-ı Kerim'in bildirdiği cihetle, bütün bu şiddetli mücadelelerin çok mühim bir sebebi vardı. Bu büyük çatışma, peygamberlerin hepsinin de şu gerçeği ilân etmelerinden doğuyordu: Sizin bir Allah'ınız vardır. Bu Allah sizin de, yerin de, göklerin de halikidir. İlâhınız ve ve Rabbınızdır. Ondan başka bir İlâha bir Rabb'a inanmamanız lâzımdır. Fakat ne gezer, dünya bu sözü kabul etmeye hazır değildir. Onun içindir ki, çekişmeler de başladı. Şimdi geliniz de dikkatle ve inceden inceye bu mevzu üzerinde duralım. Bu büyük beşerî kavganın sebebini araştıralım. Bu çatışmanın iç yüzünde neler vardır? İlâh'tan maksat nedir? Rab kelimesinin mahiyeti ve mânası nedir? Enbiyâ neden ısrarla yalnız Allah'a, Rabb ve İlâh diye inanılacağını söylemiştir?

İLAH VE RAB MEFHUMLARI?

Biliyorsunuz ki, İlâh mefhumu, mabûd, ibâdet edilecek kudret mânasına gelir. Fakat şunu da hesaba katmak lâzımdır ki, maalesef siz Mabudun mânasını da unutmuş oluyorsu-

nuz. Mâbud, denilen kelimenin aslı *abede* kökünden gelir. *Abede* de *Abd*'den yâni kul ve köle kelimesinden gelir. İbadetin mânası bildiğimiz ibadet yâni tapınmak değildir. Tam mânasiyle kulluk etmek, kölelik etmek, bütün yaşayışı boyunca, emre boyun eğmek, boyun bükmek, hizmete hazır olmak, fermana itaat etmek için buyruğu yerine getirmek, yolunda hazır bulunmak demektir. İşte bunlar tam bir halde, kül halinde ve hepsi bir arada, ibadettir. Hizmet yolunda hazır bulunmak, karşısında el bağlı divan durmak, kulluğu itiraf ederek boyun bükmek, baş eğmek; (manen ve maddeten) vefakârlık; sadakat cazibesine tam mânasiyle kapılmış olmak; ferman dinlemek için, canla başla ve her şeyi ile fedakârlığa hazır bulunmak; bu yolda mal ve canla çalışmak, bir işe emir verilmekle değil de bir işaretle bile derhal içten gelerek koşmak; efendi ne isterse, derhal tereddüt etmeden ve gecikmeden yapmak; efendinin kuvvet ve kudreti karşısında, kendi acz ve zilletini belirtmek; efendinin koymuş olduğu herhangi bir kanuna, neden ve niçin demeden sorgu sualsiz, canla başla itaat etmek, onun hükmünün haricindeki hiçbir şeye eğilmemek ve böyle şeyleri tamamen hiçe saymak; her nerede efendinin fermanı olursa orada kelleyi koltuğa almak; işte bu gibi vasıflar ibadetin asıl mefhumudur. Ve insanın asıl Mabudu da, kendisine karşı bu şekilde ibadet edilen

Mâbud'dur.

Rab mefhumu ne demektir? Arap lisanına göre, Rab kelimesinin mefhumunun asıl mânası, besleyen, besleyici ve koruyucu demektir. Dünyada da bu besleyici ve koruyucuya ibadet edildiğinden; bu besleyici ve koruyucu Rabb de mâbudluk sıfatına haizdir. Yâni, bu besleyici ve koruyucu, insanları beslediğinden, ve koruduğundan kullarının mâliki ve onların efendisi şeklinde bir varlık olur. Nitekim, alelade Arapça konuşmalarda, mal sahibi, mülk sahibi kimseye de yine *Rabb - ül -mâl* denir. Yahut da bunun gibi evin sahibi ve evin mâlikine de yine *Rabb-üd- dar* diye söylenir. İnsan, kendisini besleyen, kendisine rızık: (Geçim) veren bir varlığı elbette ki düşünür. Bu varlık, insanı besler, onu korur onun ihtiyaçlarını temin eder, onun sıkıntılarını bertaraf eder. İnsan bundan bir çok şeyler bekler. Meselâ, kendisinin her hususta geçimini, ilerlemesini, sıkıntılardan kurtarılmasını, onun lütfü ve desteği karşısında hayat boyunca karşılaşacağı her türlü problemden kurtulmak ve bu gibi şeyler bekler. Meselâ, ondan kendisinin her hususta geçimini, ilerlemesini, sıkıntılardan kurtarılmasını, onun lütfü ve desteği karşısında hayat boyunca karşılaşacağı her türlü problemden kurtulmak ve bu gibi şeyler bekler. Böyle bir varlığı veya böyle ümit ettiği bir kudreti insan

kendisinin sahibi, mâliki ve efendisi olduğunu düşünerek; onun fermanına ve emrine boyun büker; işte bu varlığın bu gibi kudretin de ismi Rab'dır.[1][30]

Bu iki kelimenin mânalarına göz atıp düşünürsek göreceğiz ki, insan'ın karşısına bir varlık dikilerek, şu iddiada bulunuyor: Senin ilâhın benim, senin Rabb'ın benim, bana kulluk edecek misin? Bana ibadet edecek misin? Yoksa, ağaç mı? Taş mı? Deniz mi? Hayvanlar mı? Güneş mi? Ay mı? Yıldızlar mı? Acaba O'ndan başka kim insanın karşısına çıkıp bu koca davayı ortaya atmak cesaretinde bulunabilir? Asla! Hiçbir kimse!

İnsanın karşısına hiçbir varlık dikilip de, bana ibadet edeceksin, bana kul olacaksın diyemez. Yalnız bir şey vardır; o da insanın kendisi, şu gördüğümüz, şu bildiğimiz, hiçbir şeye yaramıyan bir insan bu cür'eti gösterebilir... Evet bu adamlardan biri, bir ara kalkar da insanın karşısına dikilir ve ben senin Rabbinim, bana ibadet edeceksin diye tutturur. Elindeki büyük imkânlarla şımaran ve ne olduğunu unutan bu adam çılgın bir ihtiras nöbetine tutularak kalkar da Allah'lık

---

[1][30] Bu iki kavramın detaylı açıklaması için bkz: Kur'an ki çar bünyâdi istilahen, Kur'anın dört esas ıstılahı. Seyyid Ebü'l a'-lâ Mevdûdî. İslamic publicatins Ltd, Lahor.

iddiasında bile bulunur. Çünkü insan zihniyetinde tahakküm hırsı ve hevesî vardır. Bu azgın ihtiras, insan için, iktidarı ele geçirmek, yahut menfaat temin etmek, her ne şekilde olursa olsun, diğer insanları kendine mahkum etmek, kendine itaatkar eylemek suretiyle başlar; yavaş yavaş bu menfî duygu cinnet derecesine vararak Allahlık: ulûhiyet iddiasına kadar varır. İnsan yâni şu bildiğimiz adamlardan biri, kendisini diğer hemcinsinin Tanrısı yapar da işin içinden çıkar. Çevresini köle haline getirmek, kullar ve esirler gibi onlara boyun eğdirmek, onlara karşı hüküm vermek, bu hükmünü yürütmek, kendi isteklerini onlara kabul ettirmenin neticesinde bir ilâh olarak cemiyete musallat olur.

İnsan, insanlığının başından bu güne kadar, böyle Tanrı olmak gibi cazip bir şeyi, bütün insanlık ömrü boyunca görmemiştir, tatmamıştır. İnsan için, ufacık bir kudret, bir servet; bir parçacık zekâ veya bilgi; yahut da herhangi bir şekilde azıcık bir kol gücü, elde edildi mi, insan kalkar bunu bir büyüklük zannederek kendi haddini aşmaya başlar ve diğer insanların üzerinde, yâni bu saydığımız hususlarda geri kalmış bulunanlara karşı — parasız pulsuz fakir kimselere, zayıf, nahif, güçsüz kuvvetsiz kimselere; bilgisi kıt, cahil kimselere; yahut da elinden iş gelmeyen beceriksizlere — tahakküm etmeye başlar.

İşte böyle bir hal, bir nevi Tanrılık iddiasıdır.

Bu şekilde Tanrılık etmek hevesine kapılmaya yeltenen insanlar, iki çeşit Tanrılığa yeltenirler ve iki yoldan giderler.

DOĞRUDAN DOĞRUYA İDDİA EDENLER

İnsanların bazıları çok cesaretli ve ataktırlar; hemen ortaya atılırlar ve uzun boylu düşünmeğe lüzum hissetmeden ve kimseden çekinmeden, peşin hükümlü olarak iddiada bulunurlar. Yahut da onların elinde Tanrılık iddiasında bulunmak için yeterli vasıta bulunduğundan, doğrudan doğruya kendilerine insanüstü ünvanlar verirler. Ve bu şekilde doğrudan doğruya kendilerini Tanrı ilân etmeye yeltenirler. Meselâ, böyle bir hâdiseye örnek olarak Firavunu ele alabiliriz. Görüyoruz ki, bu adam, milletine başkan olunca ve emrine amade duran bir ordu bulununca, kendi idaresindeki halka, *"Ene Rabbüküm - ül - a'lâ: Sizin yüce Rabbiniz benim"* (En - Nazîat: 24) demedi mi? Yahut da: *"Malimtü leküm min ilâhin gayriye: Kendimden başka sizin bir ilâhınız (Tanrınız) olduğunu bilmiyorum."* (El-Kasas: 38). Diye beyanda bulunmadı mı?

Hazret-i Musa (A.S.) Firavundan kavminin serbest bırakılmasını istediği

zaman, ona sen Rabbülâlemînin kulluğunu kabul et demişti. Firavun da, cevap olarak, *"Benden başka birisinin Tanrılığını (ilahlığını) kabul edersen seni hapse attırırım."* (Eş-şuara: 29) Tehdidinde bulunmamış mıydı?

İşte aynı tarzda, başka bir hükümdar da Hazret-i İbrahim (A.S.) karşısında buna benzer bir iddiada bulunmuştu. Onun da bahsi Kur'an-ı Kerim'deki şu lafızlarla beyan buyrulmuştur:

"Sen, İbrahim ile Rabbı hakkında çekişmeye girişeni görmedin mi? Allah ona mülk vermişti... Ne zaman, İbrahim, ona dedi: Dirilten de öldüren de benim Rabbımdır; O da (karşılık olarak) söyledi: Ben diriltir ve ben öldürürüm İbrahim de dedi: İşte Allah, güneşi şarktan doğuruyorr sen de garptan doğdur (bakalım)? Küfür yolunu tutmuş bulunan kimse, o zaman afalladı..."

(El – Bakara: 258)

Şimdi o kâfirin niçin afalladığını düşünebiliriz. Afallamış olması hangi sebebe dayanıyordu? Bu şaşkınlığın asıl sebebi şu idi: O, Hak Taalâ'nın kâinatın hükmünü elinde bulundurduğuna, güneşi doğdurup batırdığına bile inanmıyordu. Fakat münakaşa mevzuu, kâinatın mâlikinin kim olduğu meselesi değildi. Bu çatışma asıl

şunun üzerinde cereyan ediyordu. İnsanlar üzerinde ve bilhassa o zamanki Irak ülkesinde yaşayan insanlar üzerinde mâlikiyet hakkı kimindi? Bu karşı koymanın sebebi de, o ülkenin hükümdarlığının kendi elinde olması idi. Halkın canı, malı elinde olduğu gibi, istediği gibi de hükmedebiliyordu. Bu sınırsız selâhiyetle yaşatabilme ve öldürme imkânına da sahip olduğunu sanıyordu. Ben canı bağışlarım ve ben istediğimi öldürürüm gibi iddialara kapılmıştı. Kendi sözünün kanun ve bütün tebaasının da kendi arzusuna göre hareket etmesini istiyordu. İşte bunun için de, Hazret-i İbrahim (A.S.) dan, kendisini Rab olarak tanımasını taleb etti. Bana kulluk ve ibadet edeceksin dedi. Hazret-i İbrahim (A.S.) da bu talebe şu mukabelede bulundu: Ben ancak yerin ve göklerin Hâliki ve Rabb'ı olan Allah'a ibadet ve kulluk ederim, dedi. O zaman bu sözler karşısında, yalancı ilâh afalladı. Hazret-i İbrahim de, şaşıran birine ibadet edilip, onun karşısında boyun eğilir mi dedi?2[31]

Bu şekilde İlâhlık, Tanrılık iddiasında bulunmak şu iki kişiye, yâni Firavunla Nemruda münhasır değildir. Daha dünyanın

---

2[31] **Bu konunun** geniş açıklaması İçin bkz: Müellifin, **Kur'an ki** çar bünyâdi ıstılaheen. **Islamic. Pbl. Ltd.** Lahore.

muhtelif yerlerinde nice nice Tanrılık iddiasında bulunan ve her şey bizdendir diyenler ve buna benzer vasıfları nefsine mal edenlerin sayıları bir hayli kabarıktır.

İran'da, hükümdara ve padişaha Hüdâvend ve Hûda kelimeleri kullanmak âdet halindedir. Güya bu kelimeleri söylemekle İran şahına karşı tam mânasiyle kulluk ve ubudiyet vecibeleri ifa edilmiş oluyor. Halbuki, hiç bir acem (İranî) onları Tanrıların Tanrısı: (Allah) diye düşünmez. Bu zavallı İran şahının kendisi de bu iddiaya kalkışmaz, fakat bu kelimeler eski zamandan kalma boş laflardan ibarettir.

İşte bunun gibi yine Hindistanın muhtelif yerlerinde bazı hükümdarlar da kendi neseblerini, soylarını devtâ: Tanrıcık'lara ulaştırmak isterler. Nitekim bunun gibi, güneş ailesine mensup olanlar, Ay ailesine mensup olanlar: Sure bensî ve Çand bensî gibileri günümüzde bile şöhretlerini kaybetmiş değillerdir.

Onlar Raca'ya da ann dîtâ: Rızık veren demektedirler. Onun karşısında çok kereler secde bile etmektedirler. Halbuki artık bugün zavallı Racaların çoğu kendilleri dahi bu iddiada değillerdir. Fakat böyle şeyler bu dünyada olagelmiştir. Ve bugün dahi bunun gibilerine rastlamak mümkündür. Bunlara her yerde rastlanamaz.

Ancak, bazı yerlerde yine buna benzer iddialar yok değildir. Hattâ bazı yerlerde, hükümdarlara, o ülkenin diline göre İlah veya Rabb lafızlarının karşılığı olan kelimeler açıkça söylenegelmiştir. Fakat bu kelimeler doğrudan doğruya uluhiyet iddiası için değilse de yine bu kelimelerin altında bu mefhuma benzer bir şey gizlenmiş bulunuyor. Bu gibi uluhiyet iddiasında bulunmak için açıktan açığa ben Rabb'im. Ben ilâhım. Demeye hacet yok. İşte insanlar üzerinde iktidarını sağlamış bulunan başka bir sivrilmiş insan da hükümranlığı ve buyruğu eline geçirince, efendilik ve biraz daha ileri giderek Tanrılık dâvasına kalkıp uluhiyet iddiasında bulunur. Nitekim Firavun da Nemrud da böyle yapmışlardı. Söz ve kelime olarak bunları söylemeye de lüzum yok. Hakikatte ise, onlar İlâhlık ve mâbudluğun mefhumunu iddia ederler, lafzını değil. Esasen lafzın da ehemmiyeti yok, asıl maksad mâna ve mefhumdur. İşte böylece onlara itaat eden ve kulluklarında bulunan halk da hep onları bir çeşit ilâh telâkki ederek, bu adamlara Rabb'lık ve Hanlık sıfatını bilfiil teslim ederler. İsterlerse, dilleriyle bu gibi ilâh ve rabb kelimelerini de söylememiş olsunlar. Bu cemiyeti yöneten kimseler de dilleriyle söylemeseler bile, hal ve hareketleriyle amelen kendilerini ilâh ve rabb addederek işin içinden çıkarlar.

2. VASITALI ULUHİYET İDDİASINDA BULUNANLAR

Kısacası, insanlar arasında doğrudan doğruya uluhiyet iddiasında bulunanların bazılarından bahsettik. İkinci bir kısım insanlar da vardır ki, bunların ellerinde kâfi derecede kudret ve imkân yoktur. Böyle bir iddiaya doğrudan doğruya kalkışmak için ellerinde vesileleri de yoktur. Fakat bunlar politikanın bütün entrikalarına vâkıftırlar. Halkın zihnine ve kalbine nüfuz ederek dolayısiyle böyle bir iddiaya kalkışırlar. Bu gibi insanlar ise, bazı acayip şeyleri, meselâ, işlerine yarıyacak olan herhangi bir şeyi ele alarak; o şekilde, herhangi bir ruh, herhangi bir devtâ: Tanrcık, herhangi bir mezar, türbe veya kabir, herhangi bir yıldız, yahut da ağaç ve bunun gibi şeylere ilâhlık vasfı uydurup, halka da bunlar her ne şekilde olursa olsun size bir zarar verebilirler, yahut da sizin hacetlerinizi görürler diyerek, saydığımız şeyler bu hiçbir işe yaramıyan tabuları ilâhlaştırır ve ilâhlık kudretini bunlara atfederler. Bunların gönüllerini hoş ettiğiniz takdirde size yardımları dokunur. Size hayır bereket gösterirler, size iyilikleri dokunur; aksi takdirde size fenalıkları dokunur, hayır - bereket ortadan kalkar, hastalık kıtlık sıkıntı

baş gösterir, derler. Onlardan meded umanlara da kendileri vasıta olurlar. Halktan istediklerini, bu tabularını öne sürerek elde ederler. Bunun neticesinde de kendilerini onların vasıtasiyle, bir nevi ilâh yaparlar ve kendilerinin ellerinde bir kudret olduğunu halka bu vasıta ile telkin edip giderler.

Onların memnun olmasını size iyilik etmelerini istiyorsanız, bize inanın, bizim büyüklüğümüzü kabul edin. Bizi memnun ederseniz, onları da memnun etmiş olursunuz. Kendi, malınızı canınızı ırz ve namusunuzu bize bırakın, biz sizi koruruz, derler.

Düşüncesiz, cahil kimseler de bu gibilerin sözlerine kanarak, yavaş yavaş bu uydurma yalancı ilâhlar taraftar bulur, halkın kalblerine yerleşir; bu ilâhların mümessili kesilen öteki açık gözler de, bunların sayesinde ilâhlaşıp giderler. Buna benzer başka bir zümre de vardır. Bunlar, kehanet, müneccimlik, talih tutmak, yıldıza bakmak, falcılık, büyücülük, üfürükçülük, çer çöp yakmak, tütsücülük, nazar boncukçuluğu ve saireyi ellerinde alet olarak kullanırlar. Dolayısiyle kendilerine bir nevi ilahlık süsü verirler. Bunlar, Allah'ın kulluğunu kabul etmiş bulunan kullara şöyle söylerler: Siz doğrudan doğruya Hak Taalâ'ya yakınlık elde edemezsiniz. Huzuru uluhiyete yakınlık elde etmek için, biz vasıtayızdır. Biz bu dergâhın

kapısı sayılırız. İbâdet merasimi bizim vasıtamızla icra edilir. Sizin doğumunuzdan ölümünüze kadar bütün dinî merasim bizim elimizle yapılmalıdır.

Yine buna benzer bir zümre de ortaya atılıp, bu defa Allah'ın kitabını alet ederek, uluhiyet iddiasında bulunurlar. Bunlar da, Kur'an-ı Kerim'i bilmekten mahrum bulunan ve Kur'an-ı Kerim dilini anlamıyanlara karşı, kendilerini Kur'an-ı Kerim'in arkasına saklıyarak, kendi anlayışlarına göre, Allah Taalâ'nın dilinden iftiralar uydurup, helâli haram, haramı helâl kılıp, hükümler ortaya atmaya kalkışırlar. Bu şekilde, onların da sözleri ve uydurdukları kanunluk vasfını kazanır. Neticede insanları Hak Taalâ'nın hükmü yerine, kendi uydurup ortaya attıkları hükümlere Hak Taalâ'nın hükmü diye halka yansıtırlar.

İşte yine bu sınıfa ait Brahmenlik: Hindu din büyüğü veya Papalık ve daha çeşitli isimler altında, tâ dünyanın eski devirlerinden beri dünyanın muhtelif yerlerinde süregelmiştir. Bunum sayesinde de bazı aileler, silsileler, soylar diğer insan toplulukları üzerinde yükseklik, üstünlük ve efendilik taslayıp gitmişlerdir.

FESADIN KÖKÜ

İşte bu konuları gözden geçirdiğimiz zaman görüyoruz ki, dünyada fesadın kökü ve fitnenin aslı ve esası, insanın insanlar üzerinde kendisini İlâh yapmak istemesinden geliyor. İster bu Tanrı kılmak ve İlâh'lık iddiası, doğrudan doğruya olsun, isterse, doğrudan doğruya olmayıp vasıtalı bir şekilde olsun, bozgunun asıl kökü budur. Bu çeşmenin suyunu zehirleyen asıl zehirli maddenin madeni de burasıdır.

Hak Taalâ insan fıtratının bütün sırlarını İyi kullarına öğretmiştir. Binlerce sene tecrübeden sonra yine görülmüştür ki, insan yine de ne olursa olsun, herhangi bir şekilde bir ilâh kabul etmekten vazgeçmek istemiyor. Onun yaşayışında bir ilâh, bir Rab kabul etmemek imkânı yoktur. Allah'a bağlanmadığı takdirde, o zaman başka başka şeyler uydurup Rab ve İlâh diye bunlara bağlanacaktır. Böyle bir mecburiyetin dışına çıkmasına imkân yoktur. İşte bunun neticesinde de bir sürü yapmacık İlâhlar ve Rabler türemeğe başlamışlardır. Bu sahte İlâhlar ve Rabler her tarafta üreyip, dünya halkının başına belâ kesilmişlerdir. Şimdi, siz biraz olsun etrafınıza baktığınız takdirde göreceksiniz ki, milletlerden de bazıları, diğer bir milleti kendilerine Rab kabul edip işin içinden sıyrılmışlardır. Bunun gibi yine bir halk sınıfı diğer sınıflardan birini kendilerine Rab edinmişlerdir. Bütün bunlar bir tarafa

dursun, memleketi idare eden partiler de kendilerini halka Rabb yahut ilâh mevkiine koydukları gibi, halk da bu güruha böyle bir paye vermiş durumdadır. Çıkarlarına böyle bir tutum elverişli geldiğinden, bu makama kene gibi yapışmışlardır. Böylece milletterin başına geçenler, şeytanın Hak Taalâ'ya karşı benlik ve varlık taslaması gibi, nefsanî uluhiyet makamının parlak koltuğuna kurulmuşlar ve bu sınıftan bazıları da millî şef ismi altında makamlarından kopmak istememişlerdir. Aynı zihniyeti taşıyan başka bir güruh da, milletlerinin basına diktatör kesilerek, Mâ alimtü leküm min ilahin gayrîye: Sizin için, kendimden başka bir İlâh olduğunu bilmiyorum."3[32] teranesini tutturmuşlardır. İnsanlık camiası veya tek başına insan, her ne şekilde olursa olsun, hiçbir vakit ve hiçbir zaman ilahsız kalmamıştır.

İnsanın, insan üstündeki bu tür, şeytanvarî İlâhlık iddiasının neticesinde neler olduğunu, şu basit misal gözlerimizin önüne serebilir: İlahî irfan ve temyizden mahrum bir kimsenin polis müdürü veya herhangi bir idareci olduğunu farzedelim; bu şahıs kendiısini bir şey oldum zannederek, selâhiyetini nefsine âlet eder ve bir nevi uluhiyet iddiasına kalkışarak, gücünün yettiği

---

3[32] El-Kasas: 38

kimselere karşı şiddet ve tahakküme yeltenir. Haklıyı haksız, haksızı haklı çıkarır. Ve bu şekilde adalet mülkünü tarumar eder. Ne oldum şarabını içtiğinden, benlik sarhoşluğunun ona daha neler yaptıracağını siz tasavvur buyurunuz...

Allah'a değil de nefsine tapanların bu kabil rububiyet ve uluhiyet iddiaları ile içtimaî hayat içinde kuvvet ve nüfuz mevkilerini ele geçirmeleri neticesinde, çok kere zulüm, isyan, gayri meşru menfaat temini, ölçüsüzlük. eğrilik ve sayılmayacak derecede rezaletler bir korkunç âfet gibi cemiyeti kırar geçirir. Fıtrî olarak temiz ve hür yaratılmış olan insanı, bin bir türlü esaret kanunları, zindanvarî ve ıstırap dolu bir hayata mahkum eder. Böyle bir icraatın neticesinde ise, o cemiyet geriliğin karanlık ve korkunç pençesinde yıkılışa mahkum olur, gider.

Doğrunun ve doğruluğun cevheri, Peygamber efendimiz (Hak Taalâ, O'na O'nun âline ve ashabına salavat ve selâm göndersin.) Ne kadar doğru buyurmuşlardır:

"Allahu Taalâ (azze ve celle) buyuruyor ki: Ben kullarımı temiz yarattım. Sonra şeytan gelip, onları yollarından saptırdı. Onlara helâl olan şeylerden kendilerini mahrum bıraktı." (Hadis-i Kudsî).

İşte insanların başlarına gelen belâların, musibetlerin, rezaletlerin ve fenalıkların

dalbudak saldığı kök budur. Gerçek mânada bir ilerlemeye engel teşkil eden sebepler de bu noktadan çoğalıp yayılmaktadır. Ahlâkı bozan, ilmi, fikri kuvvetleri felce uğratan, medeni yasayışa zehir katan, cemiyet hayatını dejenere eden, siyasi ve iktisadi hayatı faziletten uzaklaştıran ve özrt olarak insanlığı insanlıktan uzaklaştıran hep bu korkunç meseledir. İnsanlık zincirinin ilk halkasından bu güne kadar, şer ve kötülüğün bu korkunç fideliği devam edegelmektedir. Maddî salgın hastalıklarından daha müthiş olan bu tahribatı durduracak tek bir çare vardır. İnsan, bu çeşitli ve türlü türlü uydurma Tanrıcıkları, ilâhları ve Rab'cikleri bir tarafa bırakarak, yalnız ve yalnız Cenab-ı Rab - ül - âlemi'ni Rabb olarak tanıması şarttır. O zaman, bu dertlerden bu belâlardan tamamiyle kurtulmuş olunur. Bundan başka ne çare ve ne de çıkar bir yol vardır. Hangi fikre, hangi felsefeye veya hangi doktrine sığınılırsa sığınılsın bu çeşitli ilâhlar. Onların ensesine binecek ve bunlardan kurtulamıyacaklardır.

PEYGAMBERLERİN İSLAH EDİCİ ÇALIŞMALARI

İnsan hayatını temelinden düzeltmek, onu yaratılışına uygun yola sevkedebilmek için,

Enbiyâ (A.S.)'nın nurlu kafilesi, en çetin gayret ve çalışmaların bayraktarlığını yapmışlardır. Bu insanlığın gerçek rehber ve mürşitlerinin mücadelelerindeki esas nokta, insanların insanlar üstündeki uluhiyet ve rububiyet iddialarını kökünden söküp temizlemekti. Onların aslî meslek ve heyetleri, insanları şu yalancı, uydurma Tanıcıklardan ve Rabciklerden ve bu şerli sultanın zulmünden, haksız menfaat sömürücülüğünden kurtarmaktı.

Onların pırıl pırıl ışıldıyan ulvî maksatlarının hedefi şu idi: İnsana insanlığını öğretmek, insanı insan karşısında baş eğdirmemekti. Bütün insanların eşit olduğu fikrini tatbiki olarak gerçekleştirmekti. İçtimai hayatı adalet üzere tesis etmekti. Ve yine insanlara, Allahu Taalâ'ya ibadet etmenin yolunu açmaktı.

Onların hepsinin de büyük müjdeleri şöyle idi:

Ey kavim, Allah'a ibadet ediniz, sizin O'ndan gayrı bir İlâhınız yoktur.4[33]

Fakat Hazret-i Muhammed-î Arabî (S.A.S.) bu tevhid akidesini en güzel şekilde beyan etmişlerdir:

"İşte ben sizi uyarıcıyımdır. İşte, Vahid - ul - Kahhar olan Allah'tan başka bir ilâh olmadığı hakkında sizi uyarıyorum.

4[33] Hud: 4,5,6,8

Göklerin ve yerin ve bu ikisinin arasında bulunanların da Rabb'i ancak O'dur." (Sad: 65 - 66).

"Elbette ki sizin Rabbınız gökleri ve yeri yaratmış bulunan Allah'tır"

(A'raf: 54).

"Güneş, ay ve yıldızlar, hep O'nun emrine boyun bükerler. Dikkat, yaratmak da "emr" de O'nun değil midir?"

(A'raf: 54).

İşte, O, bir ve tek olan Allah sizin Rabbinizdır. O'n
dan başka herhangi bîr İlâh yoktur. Her şeyin yaratıcısı
O'dur. Bunun için sizin O'na kulluk etmeniz' lâzımdır. O
sizin her şeyinize ve her işinize yeter.

(En'âm, 102).

"İnsanlara ancak Allah'tan başka birisine ibadet etmemek için emir verildi. Temiz bir yol ile ihlâs ile ibadet edercesine ibadet..."

(El-Beyyine: 5.)

"Geliniz bizimle sizin aranızda müşterek bulunan (husus) ta birleşelim ki, Allah'tan başkasına ibadet etmiyelim. O'na hiçbir şekilde ortak koşmıyalım, Allah'tan gayrı, aramızda bazımızı da kendimize Rabb diye uydurmıyalım."

(Âl-i İmran: 64).

İşte bu mânâ âleminden doğup da

karanlık dünyamızı aydınlatan sesler, insan ruhunu, insan aklını, insan fikrini ve düşüncesini hep bu maddî kuvvetlerin baskı ve köleliğinden kurtarmak gayesini hedeflemektedir.

İşte bu emsalsiz düstur, gerçek hürriyetin yegâne anahtarıdır. Bu bakımdan Hazret-i Muhammed (S.A.V.) in örnek davranışı Kur'an-ı Kerim'de şöyle tavsif edilmektedir:

"(Bu Peygamberdir ki), onların sırtından yüklerini kaldırıp, onların (boyunlarındaki) zincirleri çözer."

SİYASÎ NAZARİYENİN İLK USULÜ

Peygamberler (A.S.) Örnek ve ideal insan yaşayışı için öyle bir düzen tanzim etmişlerdir ki, bu nizamın mihveri ve merkezi, bu nizamın cevheri ve ruhu, İslâmın siyasî görüşünün temeline dayanır. Bu siyasî nazariyenin de esası ve temeli şudur: islâm'a göre, hüküm vermek ve kanun vazetmek hakkı ve selâhiyeti tamamen insanlardan alınmış ve insanların elinden çıkmıştır. Bütün insanlar, ister toplu halde olsunlar, isterse tek başlarına olsunlar, kanun yapmak ve hüküm vermek İslâm'da yalnız Allah-u Taalâ'ya aittir. Bu selâhiyet (yetki) ancak ve kesin olarak Hak Taalâ'nın elindedir.

İşte, *"Hüküm Allah'tan başkasının*

değildir. (Onun emri gereğince, sadece kendisine itaat edilecek), kendisinden başkasına (her ne şekilde olursa olsun) ibadet edilmiyecektir. İşte sağlam din de budur."

(Yûsuf: 40).

"Derler: Emrin hakkında bize de bir iş düşer mi? Söyle: Emr tamamen Allah'a mahsustur."

(Âl-i îmran: 154)

"Dilinizin vasf edip, yalan uydurduğu gibi, buna helâl, şuna haram demeyiniz."

(En Nahl: 116).

"Her kim Allah'ın nazil kılmış bulunduğuna göre hüküm vermezse, işte o kâfirlerden olur."

(Maide: 44).

Bu nazariyeye göre, hâkimiyet: (Sovereignty) tek başına ve yalnız Allah'a aittir. Kanun koyucu: (Law - giver) yalnız Hak Taalâ'dır.5[34] Herhangi bir insan, bu insan peygamber bile olsa yine kendi indinden (yanından) hüküm vermekten yahut da bir hüküm kaldırmaktan menedilmiştir. Bütün peygamberler dahi Allah'ın hükmüne itaat etmek mecburiyetindedir.

5[34] Hakimiyet-i ilahiye fikri hakkında daha fazla bilgi edinmek için bkz. Bu eserin Yedinc. Bölümü (Hazırlayan)

"Ben, ancak bana vahyolunmuş şeylere tabi olurum."

(En'âm: 50)

Tüm insanların da bütün peygamberlere (A.S.) taat etmelerinin sebebi O'nlar kendiliklerinden hüküm vermezler, kendileri kanun yapmadıkları gibi yalnız Hat Taalâ'nın hükümlerini ve kanunlarını beyan ettiklerindendir.

"Hiç bir peygamber göndermedik ki, ancak Allah'ın izni ile kendisine itaat edile." (En – Nisa: 64)

"İzin": (Sanction).

"İşte bunlar o kimselerdir ki, onlara kitap, hükm
ve nübüvvet verdik." (En'am: 89)

Hüküm: (Authoritv)

Hiç bir beşerin haddi değildir ki, Allah'ın böyle bir kitabı, hükmü ve nübüvveti gönderilmiş olduğu halde, halka şunu söylesin; "Siz, Allah'a değil de bana kul olacaksınız." Aksine böyle bir ihsan ve müjdeden sonra, insanlığa şöyle hitap edilir:

"Siz gelin de Allah'a kul olun."

(Al-i İmran: 79)

Buna göre İslam Devletinin aslî özellik ve prensipleri hakkında Kur'an-ı Kerim'deki (yukarıda anlatıldığı gibi) temel kaideleri açıklayalım:

1. Herhangi bir zümre, herhangi bir aiIe, silsile, sülâle, hanedan, herhangi bir sınıf veya devlet, hükûmet ve saltanat dahi, meşru ve gerçek hâkimiyet sahibi değildir. En yüksek hâkim: Hâkim-i A'lâ (sovereign) yalnız ve ancak Allah Taalâ'dır. Diğerleri hep tebaa ve reayadırlar.

Kanun yapmak "Kanun vazetmek" de Allah'dan başka kimsenin hakkı değildir. Bütün müslümanlar toplanıp bir araya gelseler dahi, kendileri için bir kanun vaz' edemezler. Aynı zamanda, Hak Taalâ'nın koymuş olduğu kanunları da en ufak bir şekilde tevil ve tahrif edemezler ve değiştire-mezler.6[35]

2. İslâmî devlet de yalnız Allah tarafından peygamberi vasıtasiyle gönderilmiş bulunan kanuna, - herne şekilde olursa olsun, her ne halde bulunursa bulunsun - istinat etmelidir. Bu devletin idarî eşlerini yürütecek olan hükümet de, ancak ve ancak bu kanunlara itaat etmek ve bu kanunları nazarı itibara almak şartıyla idarenin başında bulunabilir. Bu hükümet, ancak Allah'ın kanunlarını icra etmekle mükelleftir; başka bir şey yapamaz.

6[35] Bu hususun şehri, bu eserin altıncı ve yedinci basında bahsedilmiştir. (Hazırlayıcı)

İSLAMİ HÜKÜMETİN VAZÎYETİ VE ŞEKİLLERİ

Bu konu incelendiği zaman, ilk nazarda şu hususlar göze çarpacaktır: İslâmî hükümet, Avrupa-vâri gayrı - dinî Cumhuriyet (Seculer Democracy) değildir. Ancak bu isim felsefî noktayı nazardan Cumhuriyet olmuştur. Gayrı - İslâmî cumhuri hükûmette, en "yüksek hâkimiyet" ülkenin sâkinlerinin çoğunluğunun elindedir. Onların görüşlerine göre, kanunlar yapılır; onların görüşlerine göre bu kanunlarda değiştirmeler olur. Bu kanunlar istendiği zamanda icra ve infaz edilir yahut da icra edilemez, kâğıt üzerinde kalıp gider, islâm'da ise böyle bir şey yoktur ve olamaz.

İslâm'da insanların yaptığı kanunlarla mukayese kabul etmiyecek yükseklik ve derecede bir kanun yapma makamı vardır. O da Allah Taalâ'dır. Resulleri vasıtasıyle bu gerçek ve ulvî kanunlar gönderilmiş olup bu hükümler milletlere ve hükümetlere tebliğ edilmiştir- Bu bakımdan Islâmî Hükümete, Avrupavârîmânada"Cumhuriyet demek"imkânsızdır. Böyle bir Islâmî Hükümete; "İlâhî Hükümet" ismi vermek daha doğru olur. İşte bu İstılaha ingilizcede de (theocracy): dinî hâkimiyet denebilir. Fakat burada da yine mühim bir başkalık

vardır. Avrupavârî (theocracy) ile islâmî teokrasi, yine biribirinden ayrı ve bambaşka bir şeydir. Avrupa teokrasisinde malûm bir zümre, bir ruhanî sınıf,hususî bir mezhebi topluluk (Priest Class) Hak Taalâ'nın ismini-kullanarak, kendilerine alet ederek, bu ismin arkasına sığınarak, kendileri hâkimiyet", ele geçirirler, kendileri kanun vaz ederler ve bu kanunları da yürürlüğe koymak yolunu tu tartar.7[36]

Bunlar, amelî ve fiilî bir şekilde, kendilerini Tanrı yerine koyarak, halkın üzerine musallat olup, halkın ensesine binerler. İşte böyle bir hükümete, böyle bir durumda İlâhî hükümet yerine, şeytanî hükümet ismi vermek daha doğru olur.

Bunun aksine, İslâmî teokrasi, bambaşka bir mahiyet arzeder. İslâmî teokraside hâkimiyet herhangi bir ruhanî zümrenin

---

7[36] Hıristiyan papalar ve patrikler İndinde, Mesih Haz-ret-i İsa (A.S.) in bazı ahlakî öğütlerinden başka (şeriat" diye bir şey bulunmamaktadır. Bunun için, onlar istedikleri gibi hareket eder, kendi nefsanî isteklerine de tâbi olurlar. Kendi keyiflerine göre, kanunlar yapar, nizam uydururlar. Bunların da Allah tarafından olduğunu ileri sürüp, bu gülünç iddiada da bulunurlar. Nitekim Bakara sûresinde şöyle buyurulmuştur: Yazıklar olsun o kimselere ki, kendi elleriyle kitap yazıp da sonra bu kitap Allah taraffındandır diye söylerler. (Bakara, 79.)

yahut da mezhebin ve dinî bir sınıfın elinde değildir. Bu hâkimiyet bütün müslümanların, hattâ tek tek her müslümanın elindedir. Bütün müslümanlar, hattâ müslümanların her ferdi bile, Allah Taalâ'nın kitabı ve O'nun Resulünün sünnetine uyarak bu hâkimiyeti yürütüp giderler. Eğer bana bu husus için ayrı ve yeni bir İstılah ortaya koymak ve bir terim ismi vermek müsaadesi verilirse, ben buna (Theo - democracy) yani "İlâhî cumhurî hükümet" demek itsiyeceğim. Zira, böyle bir hükümette böyle bir idare sisteminde "hâkimiyet" yalnız Hak Taalâ'nın elindedir. Allah'ın iktidar-ı âlâ'sının (Paramaouncy) sayesinde, müslümanlara mahdut ve sınırlı bir şekilde, genel hâkimiyet: (Limited Popüler soveicignity) verilmiştir. Böyle bir hükümette, inzibat, intizam ve uygulayıcı kuvvetler: (Executive) ve tanzim etme işi (Legistature) müslümanların görüşüne bırakılmıştır. Hükümet idaresinin başında bulunanları, müslümanlar istedikleri zaman azletmek yetkisine sahiptirler. Bütün nizamlar, muamelât ve şeriatı ilâhî'de hakkında açıklık bulunmayan hükümlerde, müslümanların icmâ şeklinde alacakları müşterek kararla ve ilâhî kanuna mutabık olması şartiyle hüküm ortaya çıkarırlar. İlâhî kanunun tefsiri ve şerhi de hiçbir zümreye, hiçbir hanedan veya nesle yahut da bir hususî topluluğa verilmiş değildir. Bütün

müslümanlar arasında herkes bu hakka sahiptir. Ancak, ictihad kabiliyeti olmak ve bu mevzuda derin bilgi sahibi olmak şartı ile tefsir ve şerh edilebilir. İşte bu itibarla bu hükümet bir demokrasi hükümetidir. Ancak, böyle bir demokrasi hükümetinde de İlâhî kanun mevcut olunca, Allah Taalâ'nın Resulü vasıtasiyle göndermiş bulunduğu hükümler elde olunca da, herhangi bir müslüman, ister bu müslüman bir tek kişi olsun, isterse herhangi bir emîr olsun; yahut kanun koyan zümre olsun, müctehid veya âlim olsun, dinde en ileri gelen bir şahsiyet olsun, hattâ bütün dünyadaki Müslümanlar bir araya toplanıp gelseler dahi bu İlahî kanun hükümlerinde en ufak bir değişiklik yapmak hakkına sahip olamazlar. İşte bunun için bu hükümet nizamı "teokrasi" dir.

Yukarıda bahsedilen hususları biraz daha etraflıca şerh etmeğe çalışalım: İslâm'da demokrasinin hudud landırılması ve bu şekilde kayda bağlanması niçin ve ne sebepledir? Bu hududlandırmanın ve kayda bağlanmanın şekil ve nevileri nedir?

Bazıları bu hususta itirazda bulunurlar. Hak Taalâ böyle yapmakla, insandan, akıl ve ruh serbestisini kaldırmıştır. Halbuki, hakikat tamamen bunun tersinedir. Hak Taalâ insandan akıl ve ruh serbestisini kaldırmadığı gibi; akla, düşünceye, hattâ vücuda ve cisme de serbestlik vermiştir. İşte bunun en kesin

delili de kanun koymak işini Hak Taalâ'nın kendi elinde tutmasıdır. Kanun yapmanın Allah'ın elinde bulunması, insanın fıtrî serbestliğini elinden almak için değil, belki bu fıtrî serbestliği korumak içindir. Böyle olmasaydı, insan esas yolu şaşırır ve kendisini, kendi ayağı ile çamura yuvarlayıp giderdi.

Avrupanın isim uydurup taktığı şu gayrı - dinî Cumhuriyet, iddia edildiği gibi, halk hâkimiyetine (Popular sovereignity) ye dayanır. Bu huausta biraz düşünmek ve bu meseleyi tahlil etmek lâzımdır. O zaman göreceğiz ki, toplanıp da hükümet kurmuş olan halk kendisi bizzat kanun yapıcı değildir. Hattâ kendileri de bu kanunları icra ve infaz etmezler. Onlar, hâkimiyeti muayyen bir zümrenin eline vermişlerdir. Bu zümre halkın yerine halka kanun koyarlar. Bu kanunları da yine bu zümre infaz yolunu tutar. Bu maksat için de bir seçim şekli tertiplenmiştir. Bu kanun yapan ve seçilmiş olan zümrenin düşüncesine göre, halk, ahlâk, emanet, diyanet ve adalet nimetlerinden mahrum bulunmaktadır. Seçilen zümreye göre, halkın düşüncesinin hiçbir ehemmiyeti yoktur. Yâni halk hiçtir. Bunun için de seçimleri kazananlar ve seçimlerde muvaffak olanların çoğu, halk üzerindeki servetleri, bilgileri, ataklıkları, hitabet kabiliyeti ile yalan vaatler ve aldatıcı propaganda sayesinde seçilirler.

Halk onlar için kandırılan ve menfaatlerine göre güdülen bir zümredir. Bu usullerle ahmaklaşan ve daima gerçek dışı hâdiselerle başbaşa bırakılan kamuoyu bu güruha kendilerini idare edecek yetkileri vererek, işin içinden çıkarlar. Politika bezirganları (tacirleri) da iş başına geçince de servetlerini daha çok arttırır, şahsî menfaatlerini ön plana alarak, devletin ve milletin sırtından daha müreffeh geçinmek için, hususî sınıfların faydalanmaları uğrunda kanun çıkarır, nizamlar düzenlerler. Bu çıkarcı kanunların maddî yönü zavallı halkın sırtına yüklenir. İşbu belâ Amerikada da vardır, İngilterede de mevcuttur. Bütün Cumhuriyet cennetinde yaşadıklarını iddia eden memleketlerin hepsinde de aynı durum cereyan etmektedir.

Meselenin bu tarafını gözden geçirdikten sonra, şimdi farz edelim ki, bu seçilmiş zümre, halkın istekleri ve halkın rızası üzerine kanunlar yapıp yürütme yolunu tutmuştur. O zaman şunu da görüyoruz ki, halkın kendisi bu kanun ve nizam mefhumundan hiçbir şey anlamamaktadır. İnsanın fıtrî zaafının neticesinde, bazan kendisine ait işlerin çoğunu, her tarafını veya her cephesini göremez. Bu yapılan işleri hakikat derecesinde tâyin edemez. Hattâ bir çok hususu asla göremez haldedir. O zaman bu gibi işlerin çözümü, (Judgement) da tek taraflı olur. Bunun üzerine, tesir altında

kalmak, tarafgirlik, şunun bunun tavsiyesine uymak olmak, hattâ kendi nefsinin arzusuna uymak ve bu gibi şeylerin baskısı altında, saf ve temiz olarak aklî ve ilmî hususlarda insanın tarafsız olarak fikir belirtmesine imkân yoktur. Ve hattâ çok kere, aklî ve ilmî hususlarda, gayet açık ve gayet belirli meseleler dahi, yukarıda bahsettiğimiz, tesir altında kalmalar, tarafgirlikler, nefsânî istekler ve sairenin karşısında mağlup olup giderler! Bu noktanın isbatı için bir hayli misâl vermek mümkündür. Burada bir tanesinden bahsedebiliriz:

Bir zamanlar Amerikada içki içme yasağı kanunu (Prohibition Law) ortaya çıkmıştı. İlmî olarak, içkinin sıhhate zararlı olduğu ispat edilip ileri sürülüyordu. İçkinin aklî ve zihnî kuvvetler üzerinde kötü tesirleri olduğu beyan ediliyordu. Medenî hayatı berbat ettiği ortaya atılıyordu. Bu gerçekler kabul edildikten sonra, Amerikan kamuoyu, içki içmenin yasak edilmesine razı oldu. Neticede içki içmenin yasak edilmesi için bir kanun teklif edildi. Nitekim bu kanun halkın onayı ile kabul edildi.8[37]

Fakat kanun yürürlüğe konunca, yine bu kanuna onay vermiş bulunan halk, kanuna karşı geldi. Bu kanunu dinlemiyenler gizlice

---

8[37] Bu kanun **1918** de Amerikan kongresinde kabul edildi.

daha çok içki içtikleri gibi, gizlice yapılan içkiler daha kötü ve sıhhat için çok daha zararlıydı. Yapılan istatistiklerdeki rakkamlar, içkinin serbest olduğu zamandan daha fazla içildiğini ispat ediyordu. Bunun neticesinde de suçlar çoğaldı; yapılmadık rezalet kalmadı. Nihayet yine aynı halk, bu defa rey vererek, eskiden haram (yasak) kılmış oldukları içkiyi bundan böyle helâl (serbest) kıldılar.9[38] İşte içkinin haram olduktan sonra tekrar helâl kılınması, ilmî ve aklî bakımdan, içki hakkında Önce düşünülen hususların yanlış olduğu ve içkinin zararlı değil de faydalı bir şey olduğu ispat edildiği için değildi. Yalnız, halkın kendi cahilane isteklerine bağlı bulundukları ve nefsânî arzularına karşı gelemedikleri için, içki helâl kılındı.

Böyle bir halk, kendi hâkimiyetini ve kendi nefsini şeytana uydurmuş ve bu şeytanın tahakkümü altına girmiştir. Nefsânî emeller kendilerine İlâh olmuştu. İşte bu ilâhlarına kulluk etmek için de bu kanunu değiştirip, zararlı olduğunu bildikleri halde, içkiyi yine serbest bıraktılar. Akıl, ilim ve mantık gereğince bu nesnenin zararlı olduğu bilindiği halde, yine bu kötülüğe boyun eğdiler. Buna benzer daha bir çok tecrübe vardır. Bu tecrübelerden şu kesin neticeye

---

9[38] 1933aralık ayında bu kanun kaldırıldı.

gitmek mecburiyeti vardır. İnsan kanun koyma: (Legislator) ehliyetine ve kabiliyetine sahip değildir. Eğer bir insan diğer ilâhlara boyun eğip kulluk etmezse bile, yine her ne şekilde olursa olsun, kendi nefsânî isteklerine boyun eğip kulluk edecektir. Kendi şeytanî nefsini kendisine ilâh yapıp onun hükmüne uyacaktır.

Bunun için, insan hürriyeti bir ölçü içinde münasip bir şekilde ayarlanmış olmalıdır. Bu sebepten dolayı Hak Taalâ'da İslâm'da bazı ölçüler ve hadler tâyin etmiştir. Bilindiği gibi islâm'da bunlara "Hududullah: (Divine Limites) denir. Bu hudud, bu ölçüler, insan yaşayışının her sahasına, her şubesine birkaç usul, nizam ve bazı kesin ahkâm hükümler koymuştur. Bunun neticesinde yaşayışın her sahasında denge ve ahenk elde edilmiştir. Asıl sebep de şudur ki, siz tam olarak istediğinizi yaparcasına serbest olursanız, başkalarının hukukuna tecavüz etmeniz de aynı nisbette artacağından bazı nizamlar: (Regulations) da yapmak lâzım gelir. Bu nizamlarla serbest davranışa bazı ölçüler ve bazı hududlar tayin edilir. Bu ölçülerin hiçe sayılmasına ve hududun aşılmasına müsaade verilmez. Çünkü bu ölçülerin bozulması ve hududun aşılması, hakikatte başkalarının hakkına tecavüz edildiği, yaşayış nizamının bozulmasına ve bu şekilde işlerin fâsid bir hâle gelmesine sebep olacaktır.

Misâl olarak, insana ait geçim sistemini gözönüne alalım. Hak Taalâ, şahsî mülkiyet hakkı üzerine zekâtı farz kılmıştır. Faizi ve tefeciliği menetmiştir. Gayr-ı meşru ortaklıkların ve ticarî anlaşmaların önüne set çekmiştir. Veraset için kanun koymuştur. Para ka-zanmanın ve harcamanın usulleri bil-dirilmiştir. Bütün bunların ne şekilde olacağını göstermiştir.

İnsan, eğer gösterilen bu usuller üzerinde hareket ederse ve kendi işini gücünü bu gösterilen şekillere uydurmuş olursa; o zaman, bir taraftan kendi şahsî serbestliğini ve şahsî hürriyetini: (Personal Liberty) muha-faza etmiş olmakla beraber, diğer taraftan da sınıf mücadelesi: (Class War) ne son verilmiş olup, bir zümrenin diğer zümre üzerinde tahakküm etmesinin ve bir sınıfın diğer halk sınıflarının üzerine musallat olmasının ortadan kalkması sağlanmış olur. Bu esas kaideler olmaksızın ferdî servet azmanlığı olan zâlim kapitalizm, işçi sınıfı üzerinde diktatörlüğünü kurarak, cemiyetteki dengeyitahrip etmiş olur.

Yine bunun gibi, ailevî hayata: (Family Life) gelelim. Hak Taalâ, şer'î giyinme ve kuşanma, şeref ve namus, erkeğin idareyi elinde bulundurması; karı - koca, çocuklar, ana - baba hak ve vecibeleri, nikâh, boşanma, hul' (boşanma müddetinin sona ermesi) hükümleri, taaddüdü zevcat (Polygamiy):

(çok kadınla evlenmenin) şartı ve müsaadesi; zina ve kazf (zina ve bu hususta başkalarına iftira atmak) müeyyide ve cezalarını tâyin etmiştir. Bunlar hududtur, bunların her birine gereken dikkat ve saygının gösterilmesi lâzımdır. Fertler bu hususlara ne kadar uyarsa olursa, cemiyetin bünyesi de o oranda sağlam ve sıhhatli olur. Aksi takdirde, insanın evi kendisi için bir zindandan farksız bir hale gelir. Eğer İslâm'ın aile hususundaki mühim prensipleri lâyıkı veçhiyle tatbik edilmezse, kadının şeytanî serbestliği, günümüzdeki gibi insan medeniyetini kökünden ve temelinden dağıtıp berbat eder.

Yine aynı şekilde, insanların medenî ve içtimaî haklarını korumaları için Hak Taalâ "Kısas Kanunu"nu buyurmuştur. Hırsızlık edenin cezası elinin kesilmesidir. İçkinin haram kılınması, kadınlara ait örtünme emri ve bunlar gibi müstakil kaideler de vaz, edilmiştir. Bu müeyyidelerle fesadın ve anarşinin önü alındığı gibi bu gibi hastalıkların cemiyete girdiği kapı da en kuvvetli şekilde kapanmış olur.

Şimdi burada ben, Hududullahın geniş ve mükemmel fihristini size çizecek ve bunları sıralayacak değilim. Bunların insan yaşayışı için ne kadar ehemmiyetli ve ne kadar zaruri olduklarını birer birer sayıp dökecek de değilim. Burada size ancak şu kadarını söylemek ve hatırlatmak istiyorum ki, Hak

Taalâ öyle bir müstakil, değişmez ve tadil kabul etmez bir düstur (Constitution) koymuştur ki, bu düstur insanın ne ruhî serbestliğini ortadan kaldırır, ne de onun aklî ve fikrî hürriyetinin elini kolunu bağlar ve iptal eder. Belki, bunlar için saf, temiz ve doğru bir yol gösterilmiştir ki, insan kendi cehaleti ve zaafından dolayı, her zaman düşebildiği hatâ ve unutkanlıktan kurtulup, kendi fikrî ve aklî kuvvetlerini yanlış yolda harcamasın. Ve insan hakikî felah ve ilerleme yolunda doğru caddeyi tutup, yürüyüp gidebilsin.

Faraza, sizin bir ara dağlık mıntıkaya yolunuz düşmüş olsa, yoldan geçerken göreceksiniz ki, bir tarafta derin dereler, diğer tarafta sarp kayalar vardır. Caddenin kenarına da işaret taşları konmuştur. Yoldan geçen yolcuların, yanlışlık yaparak, bir tarafa çarpmamaları ve uçuruma yuvarlanmamaları için. İşte burada yolu gösteren işaretler, yolun kenarına dikilmiş bulunan bu korkuluklar ve işaret taşları yolcuların hürriyetlerini kısıtlamak gayesi ile mi konmuşlardır? Elbette ki, aklı selim böyle bir iddiayı geçerli görmez. Asıl maksat, yolcuların selâmetini korumak ve onları tehlikeli durumdan kurtarmak, onları muhtemel bir tehlikeye karşı ikaz etmektir. Her dönemeçte, her viraj başında, herhangi bir tehlikeli yerde bu gibi işaretler ne için konmuştur? Pek tabiidir ki,

sizin doğru yoldan sapıp tehlikeye düşmemeniz için Yok, aksi takdirde bu işaretler dikkate alınmaz da hürriyet sarhoşluğu ile gelişi güzel yol yürünürse ölüm tehlikesi de kendiliğinden davet edilmiş olur.

İşte Hak Taalâ da bunun için; yâni selâmet yolunu tutup da maksada ulaşmamız için, bu şekilde "hudut" tayin etmiştir. Bir düstur kararlaştırmıştır. Bu hudut, insan yaşayışındaki yolculuğun doğru ve şaşmaz istikametini tayin eder. Aynı zamanda, yol istikameti boyunca her hangi bir dönemeçte, virajda, yolun herhangi bir tehlikeli yerinde, size doğru istikameti, bu yol işaretleri gösterir. Siz bu işaretleri takip ederek caddede tehlikeye düşmeden yürüyüp gidersiniz. Size de o tarafa değil, bu istikamette yürürseniz doğru yolu bulursunuz deniyor ve bu yol işaretlerle gösteriliyor.

Hak Taalânın mukadder kıldığı bu düstur, değişmez ve değişme kabul etmez bir düsturdur. Eğer siz isterseniz, bazı Avrupavârilik felâketine uğramış Müslüman ülkeler gibi, bu düsturu aykırı harekete kalkışıp bu düsturun aksine bir yol tutsanız bile, yine siz bu düsturu değiştirmiş olamazsınız. Çünkü bu düstur kıyamete kadar kalacaktır ve değişmeyecektir. İslâmî hükümet de kurulunca yine bu düstur üzerine kurulacaktır. Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Seniye durdukça bu düstur dünyada baki

kalacaktır. Belki bu düstur bir zaman için dahi sizin ülkenizden de kalkmış olmıyacaktır. Müslüman bulunduğunuz müddetce bu düstura bağlı bulunmanız şarttır. Buna mecbursunuz..

İSLAMİ HÜKÜMETİN AMACI

Bu "düstur" un ölçüsü dahilinde İslânıî Hükümetin kurulmasının maksadını da Hak Taalâ kendisi tâyin etmiştir. Bunun açıklanması hususunda da Kur'an-ı Kerim' in çeşitli yerlerinde, âyetler vardır. Cenab-ı Hak buyurmuştur ki:

"İşte biz peygamberlerimizi, parlak delillerle gönderdik , onlarla birlikte Kitap ve Mizan (ölçü) de nazil kıl dık kî, halk arasında adaleti kaim kılsınlar. Bir de "De mir" i nazil kıldık ki, bunda şiddetli kuvvet, halk için de faydalar vardır."

(El Hadîd: 25).

İşte bu âyet-i kerimede "Demir" den maksat, siyasî kuvvet yahut da "kuvvet-i kahire" (Coercive power)dir. Resullere de şu vazife verilmiştir ki, Hak Taalâ'nın nurlu hidâyeti ve Hak Taalâ'nın Kitabı ile onların eline verilmiş bulunan Mizan (ölçü) ile doğru ve sahih bir şekilde, mütevazin (Well Balanced) bir vaziyetde, halkın yaşayış nizamına

rehberlik etsinler ve içtimaî adaleti: Social Justice) kaim kılsınlar. Kur'an-ı Kerim yine buyuruyor ki:

Onlara eğer yeryüzünde bir iktidar mevkii verirsek dosdoğru namazh kılarlar, zekatı verirler, iyiliği emr ederler, kötülükten vaz geçirmeye çalışırlar. Bütün umurun âkibeti Allah'a râci'dir.

(El - Hacc, 41).

Siz halkın arasından çıkarılmış bulunan en iyi ümmetsiniz ki, mârufa (doğru yola) emr eder, "münker" den (eğri yoldan) men eder ve Allah'a iman eylersiniz.

(Âl-i İmrân, 110.)

İSLÂMİ HÜKÜMETİN HUSUSİYETLERİ

A. Müsbet ve alem şümul hükümet:

Yukarıdaki âyetlerin üzerinde düşünüldüğü zaman açık bir şekilde anlaşılacaktır ki, Kur'an-ı Kerim'in planladığı hükümet'ten maksat, menfi (Negative) bir hükûfnet değildir. Bunun bir müsbet (positive) maksadı vardır. Bu hükümetin hedefi halkın birbirlerine karşı, bir nevi üstünlük tesis etmeleri değildir. Hürriyeti bir züm-le lehinde istimal edip yine bu zümreyi tafdil ederek onu memleket müdafaası için

kullanmak da değildir. Bu nizamın değişmez iktizası, içtimaî adaleti ahenkli bir şekilde gerçekleştirerek, Allah'ın Kitabı'nın emri gereğince, bu adaleti câri kılmaktır, îslâm Devletinin maksadı, cemiyetin bünyesini kemiren fenalıklar, ne şekilde olursa olsun, ne vaziyette bulunursa bulunsun ortadan kaldırmak ve tahribat yaptığı yerden kesip atmaktır. Bu fenalıkların yerine ne şekilde olursa olsun, ne vaziyetde bulunursa bulunsun, iyilikleri yerleştirmektir. Bu iyilikleri Hak Taalâ'nın Kitabında anlatıp beyan ettiği gibi yürürlüğe koymaktır. Bu işleri başarmak için mahalline ve yerine göre de siyasî kuvvetten faydalanmak ve siyasî kuvvet ve kudreti de kullanmak vardır. Bundan başka tebliğ, (propaganda) telkin ve tâlim de hesaba katılmıştır. Talim ve terbiyenin her şekli gözönünde tutulmuştur. Topluma olumlu şekilde tesir etmek, onların üstünde fazilete dayanan bir nüfuz kullanmak dahi hesaplanmıştır.

Malûmdur ki, bu şekildeki bir hükümetin, işlerini muayyen bir daire içinde hududlandırmasına imkân yoktur. Bu tür hükümet alemşümul bir hükümettir. Böyle bir hükümetin çalışma sahası, bütün insanlığı kapsar. Bütün insanlık yaşayışının her sahasını sarar. Böyle bir hükümet ve böyle bir teşkilât insanî yaşayışın her şubesinde hususî bir ahlâk nazariyesi ortaya koyar. Bu ahlâk

nizamını kendine has bir şekilde tanzim eder. Buna mukabil hiçbir şahıs, hiçbir kimse için hususî (private) muamele yoktur. Şahışlar arasında ayrılık gayrılık gözetilmez. İste bunun içindir ki, bu hükümet bir tür faşist veya komünist hükümet şekillerine benzetilmek istenmiştir. Fakat dikkat edilirse, bu hükümetin alemşümûllüğü olmakla beraber, içinde bulunduğumuz bu zamanda yaşadığımız bu asırda, ne tam mutlakiyet (Totalitation) ne de bir istibdat (Authoritataion) hükümetlerinin şeklindedir. Böyle bir hükümet şeklinde, şahsî hürriyet ortadan kalkmış değildir. Ne de böyle bir hükümette bir şahıs tarafından istendiği gibi emir vermek yâni "âmiriyet": (dictatorship) gözönüne alınmıştır. Böyle bir hükûmetin çerçevesi başka bir şeydir. O da İslâmî hükümet nizamının esası demektir ki, bilinen hükümet şekillerinin hiçbirine uzaktan veya yakından bir benzer1ik arzetmez. Tamamiyle kendisine ait bir yapıya sabittir. Hak ile bâtıl arasında ne kadar ince bir nokta vardır. Bunu idrâk eden bir basiret sahibinin kalbi şehadet eder ki, böyle ahenkli ve düzenli bir nizam, hakikatte insan eseri olamaz. Bu nizamı dü-zene koymak ancak Hak Taalâya mahsus olabilir. O da Hâkim ve Herşeyi bilen Hak Taalâdır.

B. Cemaat ve usul üzerinde kurulan bir hükümet

İslâmî hükümet düsturunun ikinci meselesi de şudur: Bu kuruluşun maksadı ve dünya çapındaki alemşümul ıslâhatı dikkate alınacak olursa bu mesele kendiliğinden açıklanmış olacaktır. Böyle bir hükümet ancak öyle bir halk arasında kurulabilir ki, bu cemaat bahsedilen düsturlara iman etmiş, inanmış olsunlar. Bu düsturlara göre amel etmeyi kendilerine asıl hedef saysınlar. Onlar bu düsturların yalnız kurtarıcı vasıflarına inanmakla yetinmeyip, bu İlâhi sistemin bütün hususiyetlerini ve her noktasını iyi anlamış olmaları gerekir.

islâm, bu hususta herhangi bir coğrafî sınıra, renk (siyah, beyaz ırk vesaire) ve lisan şartına bağlanmaz. O, İlâhî nizamını bütün insanlığın karşısına çıkarmıştır. O, kendi yüce gayesini ve kendi İslah programını bütün insanlığın gözleri önüne sermiştir. Bu gayeyi bu programı kabul etmek isteyen herhangi bir kimse hangi ırktan ve hangi soydan gelirse gelsin; hangi memleketten, hangi milletten olursa olsun, bu İslam camiasına ortak olur. Bu cemaata karışır ve hükümet kurmak hakkına da sahip bulunur. Yok, bunları kabul etmediği takdirde, o zaman bu hükümeti kurmakta bir hakkı kalmaz. Ancak bu hükümetin belirli hudutları maddi ve manevi

hudutlar dahilinde, "Zimmi" tebaa (Protected Citizen) vaziyetinde kalır. Bu zimmileri korumak için de İslâmda yine bunların hakları ve hukukları saklıdır.. Bunların canları, malları, haysiyet, şeref ve namuslarının tamamının korunması da lâzım gelir. Ancak hükümet kurmak hususunda kendilerine bir hak tanınmaz. Zira, bu hükümeti kuracak olanların, böyle bir kuruluşa samimî olarak inanmaları ve bağlanmaları icap eder.10[39]

İşte bu sebeplerden dolayı, İslâmın bu hükmüne istinat edilerek, onu Komünist Devlet sistemine benzetmek istemişlerdir. Fakat komünist devlette başka sistemlere bağlı bulunanlar da kurulacak olan hükümete iştirak ederler: Onları vazife dışı bırakmak, komünistlik yolunu takip eden hükümet sisteminde yoktur. Fakat bu husus, İslâm hükümetinde vardır. İslâmla komünistliğin arasındaki büyük farklardan biri de komünistlik iktidarı elde edince, kendi prensip ve gayelerini başkalarının üzerinde zorla tatbik etmeye kalkmasıdır. Komünistlik halkın malını, mülkünü, emlâk ve arazisini zorla alır. Terörün, adam öldürmelerin, kan dökmelerinin derecesi yükselir. Binlerce, on binlerce insanı Sibiryanın cehennemine gönderirler. Fakat islâm kendi prensiplerine

10[39] Bu hususda daha geniş bilgi, bu kitabın on üçüncü bölümünde verilmiştir.

inanmıyanları, kendi nizamına bağlı kalmak istemiyenleri, yani gayrı-Müslimlere o kadar lütuf ve şefkatle sinesinde (içinde) barındırmıştır ki, onların hakkında adaletle zulüm, doğrulukla eğrilik hususunda bir imtiyaz hattı bile çizmiştir. Bu âdi! hükümleri gözden geçiren herhangi bir insaflı kimse, bir bakışta şunu anlar ki, Hak Taalâ tarafından gelmiş olan bu kurtuluş nizamının, beşeri hastalıkları ne şekilde ve nasıl çalışarak sıhhate kavuşturduğunu anlar ve idrâk eder. Bu aydınlık sistemin, uydurma, düzmece ve yapmacık ıslahatçıların çizdikleri kanlı yoldan geçmediğinî teslim eder. Her şeye ait hakkın hakkiyle teslim edildiğini görür.

HİLÂFET NAZARİYESİ VE BUNUN ALTINDAKİ SİYASÎ MESELELER

Ben şimdi size, İslâmî hükümetin teşkilatını ve bunun çalışma tarzını biraz olsun açıklıyacağım. Şu meseleyi de müteaddit defalar söylemiştim. İslâm'da yegâne ve tek Hâkim Allahu Taalâ'dır. Bu temel usulü gözönünde bulundurarak, şimdi siz şu sual üzerinde düşünebilirsiniz. Yeryüzünde Hak Taalâ'nın kanununu hükümran kılmak için, çalışma yolunu tutanların mevkileri nedir? Ne olmalıdır ve

bu mevkileri nasıl elde etmelidirler? O zaman siz yine kendi zihninizde şu şekilde düşünmeniz lâzım gelir: Bu İlâhî kanunu tatbik etmek istiyenlere elbetteki Cenab-ı Hak tarafından bir vekalet, bir tâyin suretiyle selâhiyet verilmiş olması lâzımdır. Sahih ve doğru olarak bu mevkileri ancak islâm onlara vermiştir. Nitekim, Kur'an-ı Kerim'de buyrulmuştur ki:

"Sîzin içinizden, iman edip de sâlih amel tutan kimseleri, Allah yeryüzünde halife tayin etmeyi vaad eder. Nitekim sizden evvelkiler de halife tayin etmişti."

(En – Nur: 55)

İşte bu âyet-i kerime islâm hükümet nazariyesini: (Theory of state) gayet açık ve belirli bir şekilde ortaya koymaktadr. Burada iki esaslı nokta vardır:

Birincisi: İslâm'da hâkimiyet ve hükümet yerine hilâfet kelimesi kullanılmıştır. İslâm nazariyesine göre, Hâkimiyet Allah Taalâ'ya mahsustur. Madem ki, Rabb-ül-alemîn her mekânda ve her yerde hükümran olduğuna göre, islâm hükümetinin başındaki idareci olsa olsa Hâkim Alâh'ın bir halifesi: (Viegerent) olabilir. Bu kimse de ancak kendisine emanet edilmiş olan yetkiler dahilinde (delegated powers) icrai hükümet etmeye müsadelidir.

İkincisi de şu husustur ki, âyet-i kerime'de

Halife tayin edilmek vaadi, bütün müminlere verilmiştir, Herhangi bir hususî şahsın halife olabileceği söylenmemiştir. Bundan şu anlaşılır ki, her mümin halife olabilir. Hak Taalâ tarafından müminlere vaad edilmiş bulunan halifelik de umumî hilâfettir. (Popüler vicegererency) Herhangi bir muayyen şahsa, yahut da aileye, hanedana, soya, silsileye, zümreye ve sınıfa mahsus değildir. Her mümin kendi yerine göre, Allah Taalâ'nın halifesidir. Halife olmak hasebiyle, bu müminlerin herbiri de fert fert ve tek tek Allah Taalâ'ya karşı sorumludur.

"Sizlerden her biriniz birer çobansınız ve her biriniz de kendi sürünüzden sorumlusunuz."

(Hadis-i Şerif)

Bu halifelerden herbiri diğer halife karşısında halifelik bakımından hiçbir aşağılık ve seviyesizlik durumunda, değillerdir.

İSLAMİ CUMHURİYETİN VAZİYETİ

İslâmî Cumhuriyetin temeline ait esasları görmüş olduk. Umumi hilafet nazariyesini de incelersek şu neticelere varmış oluruz:

1. Böyle bir camiada herkes halife olabilir ve herkes bir oranda dahilinde halifelik vazifesinde ortaktır. Bu şartlar altında, sınıf, zümre, doğum yeri, yahut da içtimaî mevki

farkları ve imtiyazları artık geçerli olamaz. Bu camianın fertlerinin herbiri, her bakımdan eşit ve aynı seviyededir. Yine bu camiada fazilet denilen vasıf, şahsî kabiliyet ve insanlarla ilişki kurma ve şahsî davranışla elde edilebilir. Nitekim Zat-ı Risalet-penahîleri (S.A.V.) müteaddit defalar açıkça beyan buyurmuşlardır ve özellikle Veda Haccında ümmetine şu şekilde hitap etmişlerdir:

*"Ey insanlar! Dinleyin, sizin Rabbiniz Bir'dir. Ne Arabın Aceme, ne de Acemin Araba bir üstünlüğü vardır. Ne de beyazın Siyaha, ne de siyahın beyaza bir üstünlüğü vardır. İşte, sizin içinizde Allah indinde en makbul bulunan da en fazla takva sahibi olandır."*11[40]

Mekke'nin fethinden sonra, bütün Araplar, İslâm'ın hayat saçan dairesi içine toplandılar. O zaman Hazret-i Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) kendi ailesine de — ki bunlar da Araplar arasında Brahmenler vaziyetine giriyorlardı. — hitap ederek buyurdu ki:

"Allaha hamd olsun ki, sizden câhiliyenîn kibir ve ayıplarını uzaklastırmıştır. Ey halk! İnsanlar iki çeşittirler, kerim olanlar Allah'a yaklaşır, (yükselir) fena iş tutanlar (kötü kimseler) ise, Allah'ın indinde alçalırlar.

11[40] Tefsir-i Ruhul-Me'an-i Beyhaki ve İbn Merduye'ye istinaden, cilt: 26, sayfa:48

Halk hep Adem evlâdıdır. Allah da Ademi topraktan yaratmıştır. Allah Taalâ buyurmuştur ki, ey halk, biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık.".

2. Böyle bir inancın meydana getirdiği toplumda, herhangi bir ferd yahut da bu camianın içinde ayrı bir zümre için doğum yeri, seviye belirten bir mevki (social status) veya büyük iş adamı olmak gibi vasıflar bu şekildeki bir cemiyet mimarisi içinde ihtilâf (dissbilities) konusu olamaz. Yine aynı cemiyet Örgüsü içinde, şahsî kabiliyette yükselmenin ve her meşru gayretin karşısına bu ihtilâf konusu çıkıp da fertleri bir noktada tutmağa mahkûm edemez. Çünkü, bu düzende her fert aynı hakka sahip olmanın imtiyazını taşır. İlerlemenin yolu fertlerin bütünü için açılmıştır. Fert kendi kabiliyet ve yeteneğinikullanarak gidebildiği kadar yolda yürür gider. Bundan başka bir yol da herkes için kapalıdır. Öyle ki, kölelerin ve bu kölelere ait çocukların da büyük makamlar işgal ettiğine dair islâm Tarihi en kuvvetli bir şahittir. Söz konusu edilen bu köle ve çocukların, islâm ordularına yenilmez başkumandan ve önemli eyaletlerde vali (governor) oldukları ve o beldelerdeki ileri gelen eşrafın da bunun gibi idarecilerin hükmü altına girdikleri yine bilinen vakıalardandır. Ayakkabı tamircilerinin bile İslâmî İmamet makamının mümtaz

şahsiyetleri olarak, memleketi idare ettikleri de meşhur hâdiselerdendir. Dokumacıların, basma satan esnafın içinden muktedir müftüler, kadılar, fakîhler çıktığını saymakla bitirmenin imkânı yoktur. Bu sayısız ilim adamları, İslâm büyüklerini anlatan kitaplarda hürmet ve rahmetle yâdedilirler.

Bir hadis-i şerif'de şöyle buyurulur:

"Size bir Habeşî köle dahi başkan olsa, onu dinleyip itaat etmeniz gerekir." 12[41]

3. Bu inançlarla bezenmiş bir camiada herhangi bir kimsenin veya bir zümrenin: (group) diktatör olması için bir sebep düşünülemediği gibi bu tarz bir idarenin barınabilmesi de imkân haricidir. Çünkü bu durumda her müslüman bir halifedir. Hiçbir kimse veya bir zümre de, umum Müslümanlardan hilâfeti alıp, kendisini mutlak hâkim ilân etmeye hakkı yoktur.

Memleketin idaresini ele alacak olan kimsenin asıl hususiyeti şudur: Ya bütün müslümanlar toplanıp rey verdikleri bir kimseyi halife seçerek, işlerini ona teslim edip kendilerine vekil tayin edecekler veya ıstılah mânasiyle bütün halifeler yâni bütün müslümanlar, onun halifelik etmesine, işleri yönetmesine muvafakat edip rıza göstereceklerdir. Seçilen bu zat, islâm

---

12[41] Buhari, Kitabu'l-Ahkam.

Milletinin bütün işlerini düzene koymak ve memlekete ait her işi, Hak ölçülerine göre yürütmek için seçilmiş olup, yetki onun elinde toplanmış (concentrate) etmiş olacaktır.

Böyle bir mevkiye gelen zat, her şeyden önce Hak Taalâ'ya karşı mesul olup, aynı zamanda kendisini seçmiş bulunan, hilâfet hususunda kendisine vekâlet vermiş olan diğer halifelerin her ferdine karşı mesuldür.

Bu zat, mesuliyet hissi duymaz, kendisine gayrı meşru olarak, mutlak surette itaat ettirmek isterse ve kendini mutlak âmir (Dictator) haline getirirse, o zaman bu kimse bir halife değil, hakkı gasbeden bir suçlu durumuna düşer. Nitekim bilinen bir gerçektir ki, her ne pahasına olursa olsun, âmiriyet: (diktatörlük) hilâfetin zıddıdır.

Şüphe götürmez bir gerçektir ki, İslâmî Hükümet, bir alemşümul hükümettir. Yaşayışın bütün şubeleri, bu şubelere ait teferruatlı kısımlar bu geniş dairenin içine sığınıştır. İşte bu Millîlik ve alemşümul mahiyetin sebebi ve asıl temeli de Allah'ın âlemşümul kanununu, İslâmî hükümetin her yönüyle tatbik etmesi içindir. Hak Tealâ yaşayışın her dalında öyle yol gösterici hidayetler armağan etmiştir ki, aslında bu kurtarıcı ve faziletli düsturların dahi hayatı baştan sona kadar, kuşatması ve sarması gerekir. İslâm Hükümetinin kendi

prensiplerine zıt hareket ederek bu hidayetleri ortadan kaldırıp, kanunsuz bir otorite hüviyeti (Regimentation) içinde polis vazifesi görme yetkisi de yoktur. Bu hükümet aynı zamanda, şu mesleği yapacak şu mesleği yapmıyacaksmız diye kimseyi zorlayamaz. Veya falan ilmi öğreneceksiniz, filân ilmi öğrenmiyeceksiniz şeklinde baskı yapma hakkı da yoktur. Yine aynı şekilde, çocuklarınızı şu şekilde terbiye edecek, şu şekilde etmiyeceksiniz; hattâ başınıza şunu giyecek, şunu giymiyeceksiniz; şu alfabeyi kullanacak veya bu alfabeyi kullanmıyacaksınız; kadınlarınızı şöyle giydirecek böyle giydirmiyeceksiniz tarzında kanunlar çıkarıp millete de dikte ettirmeğe hakları olamaz.

Bu ilâhî yetkileri, — bir zamanlar, Avrupadaki Alman ve İtalyan diktatörleri ellerine geçirmişlerdi. Türkiyede ve diğer islâm ülkelerinde meydana çıkan dikta yöneticileri yukarıda söz konusu edilen icraatlara girişmişlerdi; — İslâm, hiç bir zaman ve hiçbir suretle kendi nizamında hiçbir devlet başkanına bu gibi yetki vermemiştir. Bundan başka, mühim bir nokta da şudur ki, İslâm'da her ferd, bir tek şahıs olarak, Allah'a karşı sorumludur. Bu şahıs çerçevesi içindeki mesuliyet (Personel Accountability) de başka kimsenin hissesi yoktur. Buna göre, her kim kanun sınırları

içinde, tamamen serbest ve hür olmak isterse, kendisi için istediği yolu tutabilir. Her ne tarafa yönelmek dilerse, kendi kuvvetini dilediği tarafa yoğunlaştırabilir ve o yolda kullanabilir. Eğer bir emir hakkı ve yetkisi olmıyacak şekilde hareket ve icraata baş vurduğu takdirde, bu zûlmiyle Allahu Taalâ'yı âlet olarak kullanmış olacaktır. Bunun içindir ki, insanlık için örnek bir devir olan, Zat-ı Risaletpenâhîlerinin ve O'nun dört büyük halifesine ait en mükemmel hükümetlerde bu gibi haksız bir kontrol altına alma (Regimentation) görülmemiştir.

4. Bu camiada, her reşid ve âkil müslümana, — ister erkek olsun, ister kadın olsun — yol tutma ve oy verme hakkı verilmiştir. Çünkü bunların her biri kendi durumlarına göre bir halifedirler. Hilâfetin yükünü taşımaktadırlar. Hak Taalâ bu hilâfeti herhangi bir hususî ölçü, liyakat ve servetle şartlı kılmamıştır. Ancak iman ve ameli salih gibi bir şart konmuştur. Buna göre, rey vermek hususunda her müslüman aynı haklara sahiptir.

İslâm, bu prensipleriyle mükemmel bir Cumhuriyet sistemi ortaya koymuştur. Diğer taraftan da ayrılık, ferdiyetcilik (individualism) kapılarını tamamen kapatmıştır. Çünkü ferdiyetcilik birliği dağıtıp ortadan kaldırır. Birliğin aksi ve onun tam zıddıdır. Böyle bir kuruluşta, fertler ile

cemaat birbirleriyle yekvücut hale gelmiştir. Ne ferdin şahsiyeti toplumun içinde eriyip gitmiştir, komünizm ve faşizm düzeninde olduğu gibi — ne de ferd, kendi had ve hududunu aşarak topluma zarar verecek hâle gelebilir. — Batı dünyasındaki Cumhuriyet rejimlerinde olduğu gibi.

İslâmda, ferde ait yaşayışın maksadı, toplum yaşayışının maksadıdır. Yâni ilâhî müeyyidelerin cemiyete beninsetilmesi ve bu vesile ile Hakkın rızasına nail olmaktır. Yine bu düzen içinde ferde mahsus bütün haklar ferde teslim edildiği gibi, topluma yönelik yükümlülükleri yerine getirmesi lâzımdır. Bu şekilde ferd ile toplum arasında bir bağdaşma vücuda getirilmiştir. Ferd, kendi imkânlarını her hususta kullanmak yetkisine sahiptir. İlerlemiş ve gelişmiş bulunan bu imkânlar da toplumun kurtuluşu ve aynı cemiyet çatısı altında yaşıyan kitlelerin yaşama seviyesini düzeltmelerine yardımcı olur. Bu husus müstakil bir konudur. Fakat burada bu mevzuyu etraflıca izah etmek fırsatı malesef yok. Çünkü, yanlış anlayışların kapısını aralamamak ve İslâmî Cumhuriyete ait karakteri olduğu gibi gösterebilmek lâzım gelmektedir.

BÖLÜM: III

BİR KAÇ SÖZ

Kur'an-ı Kerim Allahu Taalâ'nın son kitabıdır. Bu kitapta yerin ve göklerin yaratıcısı, yaşayışın bütün esas meselelerine ait hidâyet yolunu, en mükemmel bir şekilde insanlara vermiş bu usûlü de her zamana mahsus olmak üzere, tatbikini emir buyurmuştur.

Her kim, bu usûlü gözönünde tutar ve bu usûle sıkı sıkıya bağlanırsa, muvaffak olup, kurt bulmuş olacaktır:

"Benim hidayetime tâbi olanlar için ne korku vardır, ne demahzun olurlar. Bizim ayetlerimizi yalanlayıp (gizleyen) küfüryolunu tutan kimseler ise ateş ashabıdırlar. Kaldıkça hep orada kalırlar." (El – Bakara: 38- 39).

İşte Kur'an-ı Kerim'de bu yaşayışın her şubesine ait temel hidâyet yolu açıklanmıştır. Bu konunun esası, insana beşikten mezara kadar hidayeti göstermektir. — Hattâ mezardan sonraki yaşayış için dahi aydın bir rehberdir. — Buna göre her ne şekilde olursa olsun, Hak Taalânın bu kitabı siyasî

meseleleri sessiz kalarak geçemez. Kur'an-ı Kerim, din ile dünyanın birbirinden ayrılmalarını, , fitne olarak göstermiştir. Kendisine inananlardan da şunu talep etmiştir:

Toplucahepiniz İslâm'a giriniz.

Aşağıdaki makalede Kur'an-ı Kerim'in siyasî tasavvurları düzenlenmiş ve tertip edilmiştir.

Tefhim El - Kur'an, Mevlânâ Seyyid Ebû'l A'la El Mevdûdînin tarihî tefsiridir. Bu eserde, içinde bulunduğumuz asrın meseleleri ve Müslümanların yeni düşünceleri karşısında, Kur'an-ı Ke-rim'in hakikî mevzuları açıklanmış ve izah edilmiş, aynı zamanda güzel bir şekilde anlatılmıştır. Bu tarihî eser, beş ciltir. Bunlardan üç cildi basılıp bitmiş, dördüncü cilt baskıdadır. Bu satırların yazarı; bu tefsirin bütün bahislerini seçerek üç ayrı makalede sıraladı. Bu makalelerdeki mevzular siyasî nizama aittir.

Kitabın birinci kısmı Kur'anın Siyaset Nizamı ismi altında bu bahisleri ortaya koymaktadır. Siyaset Nizamına ait esas meselelerden bahsedilir. Diğer kısımlarda ise bu bahislerin tâli ve yan bahislerinden makaleler hazırlanmıştır. Bu şekilde takdim edilmektedir.

(Hazırlayıcı)

SiYASET İLMİNİN ESAS SORULARI

Siyaset ilminin esas konusu fert ile hükümetin ara sındaki münasebetlerdir. Bu ilim şu bir kaç temel soruya cevap verir:

1. Hükümet niçin lâzımdır?
2. Hükümette hakimiyeti a'lâ: en yüksek hakimiyet kime aittir?
3. İtaat ve sadakata ait usul nedir?
4. Hükümetin maksadı ve onun esas vazifeleri nelerdir?

Bu çok önemli suallere Kur'an-ı Kerim'den cevap verilecektir. Kur'an-ı Kerim'in siyaset hakkındaki yüksek prensiplerini gerektiği gibi anlıyabilmek için, ilk önce kâinatta insanın yerini ve mevkisini bilmek; onun hayat gayesinin nelerden ibaret bulunduğunu öğrenmek lâzımdır. Elbette ki, bu iki mühim suale de yine mukaddes kitabımızda en isabetli cevabı bulacağımızdan eminiz. Bu itibarla, islâm'ın yaşayış prensiplerine ait bazı temel meseleleri ele alıp, sonra da Kur'an-ı Kerim'in siyasî müeyyideleri açıklanmak

suretiyle takdim edilecektir.

I

BAZI TEMEL HAKİKATLER

Herşeyden Önce, okuyucu, Kur'an-ı Kerim'in asıl maksadına nüfuz etmelidir. İster iman etsin, isterse iman etmesin. Ancak bu yüce kitabı anlamak için bu mühim şartın yerine getirilmesi şarttır. Zira Kur'an-ı Kerim'e vahiy yolu ile nail olan Hazret-i Muhammed (S.A.V.)'bu husustaki beyanları şu şekildedir:

1. Bütün kâinatın Yaratıcısı, Sahibi ve hüküm buyuranı olan Hak Taalâ, kendisine ait sonsuz büyüklükteki mülkünün bu ufacık köşesinde; yâni şu yeryüzü denilen yerde insanı yaratmıştır. İnsana, anlayış, düşünce ve bilme melekeleri ihsan edilmiştir. İyiliği fenalıktan ayırdetme kabiliyeti vermiştir. Seçme gibi irade serbestliği de vermiştir.. Eşyayı kullanabilme gibi yüksek meziyetlerle de donanmıştır. Hülâsa olarak denebilir ki, bir nevi muhtariyet: (Autonomy) verilerek, bu yeryüzünde kendisine halife kılmıştır.

2. Hak Taalâ. insanı bu şekilde yeryüzünde var kıldığı zaman, açık ve

anlaşılır bir tarzda ona peygamberleri vasıtasiyle şu meseleyi bildirmiştir: Sizin bütün dünyanızın mâliki, sizin mabudunuz ve sizin hâkiminiz Ben'im. Benim bu saltanatımda ne sizin "muhtariyetiniz" (özerkliğimiz) ne de kullardan herhangi birisinin en ufak bir müdahalesi olabilir. Benden başka da sizin kulluk ve ibadet yapmanıza lâyık ve müstahak kimse yoktur. Bu dünya yaşayışında sizin elinize verilmiş bulunan bu özgürlük ise, hakikatte bir nevi deneme ve imtihan içindir. Bu imtihan bir müddet sürecek, sonra siz geri dönüp yine benim huzuruma geleceksiniz. Ben de işlerinizin mahiyetini iyilik veya kötülük derecesini size bildireceğim. İmtihanda mıvaffak olup olmadığınız hakkında karar vereceğim. Sizin için en doğru yol şudur: Beni kendinize yegâne mâbud ve hâkim kabul ediniz. Göndermiş olduğum hidayetler manzumesine göre hayat yolunuzu tanzim ediniz. Dünya hayatınıza bir büyük imtihan nazariyle bakınız. Ta ki, sizin için asıl maksat, bizim indimizdeki son denemeyi vermek olsun. Bunun aksi olarak, sizin takip edeceğiniz herhangi bir yanlış yol, göster-diğimiz düsturların zıddına bir istikamet de takip edebilir. Birinci yolu tutarsanız ki, yolu tayin edip gitmek hususunda serbest bırakılmışsınızdır, o zaman siz dünyada emniyetiniz altında huzur ve güven içinde

ömür sürecek ve bana dönüp geldikten sonra da ebedî hayatın rahat ve sevincine kavuşmuş olursunuz. Bu sonu gelmeyen saadet yurdunun ismi "Cennet" tir. Yok eğer yine siz ikinci yolu tutup giderseniz ki yine siz bu yolu seçip seçmemekte serbest bırakılmıştınız — o zaman siz dünyada huzursuzluk, fesat ve emniyetin bozulmasına sebep olacaksınız. Bu kötü sıfatlarla dünyadan göçüp de ahirete intikal ettikten sonra da sonsuz ıstırap ve azabın içinde musibetlerin tadını tadacaksınız. Böyle bir suçlanma yerinin ismi de "Cehennem" dir.

3. Şu büyük gerçek de anlaşılmıştır ki, Kâinatın Sahibi insan oğluna yeryüzünde barınmak için yer verdi. Bu şekilde de ilk insanları (Adem ile Havvayı) hidâyet yoluna yöneltti. Cenab-ı Hakkın bu iki kuluna ait evlâtları yâni bütün insanlık ailesi bu hidâyet yoluna uyarak yeryüzünde çalışıp gitmelidirler. Bu ilk insanın cehaleti ve bilgisizliği yüzünden değil, gerçek bu merkezde olduğu içindi. Bu ilk rehber aileye Hak Taalâ'nm bir lutfudur. Ve aydınlık yolun onların aziz şahsında bütün insanlığa bahsedilmesi sebebine istinat ediyordu. Bu yüzden ilk insan hakikatle beraber yeryüzüne gerçek mâna sını kazandırmıştı. Onların yaşayış yolları Hak Taalâ'ya itaat yâni "islâm" idi. Onlar kendi evlâtlarına da Allah'a itaat etmeyi yâni "Müslim" olmayı öğretmişlerdi.

Fakat zaman geçince, asırlar ilerleyince, gitgide bu iki Örnek insanın evlâtları, bu doğru yaşayış yolunu (dini) unuttular. Bu güzel yoldan ayrıldılar. Çeşitli şekilde yanlış yollara ve hatalı istikametlere saptılar. Gafletleri, onları bu çıkmaz yola sürükledi. Fenalıklara âlet olarak bu emsalsiz yolu terkettiler. Bu defa kendi zan ve hayallerine göre yerin ve göklerin sahibi bulunan Allah'a karşı, çeşit çeşit insanî ve gayrı insanî, maddî ve gayrı maddî hayalî varlıklar uydurarak, Allah'a bu malikiyet ve Halikiyet (yaratıcılık)hususunda ortaklık koştular.

Hak Taalâ'nın kendilerine vermiş olduğu hakikat ilmi: El-ilm'i de değiştirip türlü türlü hurafeler, nazariyeler ve felsefeler karıştırarak, sayısız mezhepler ve dinler icat edip durdular. Onlar Hak Taalâ'nın kendilerine zorunlu kılmış bulunduğu adilâne ahlâk ve medeniyet usulünü: (Şeriat'ı) bir tarafa bırakarak, kendi heveslerine kapılıp nefslerinin emrettiği taassupla öyle uydurma kanunlar ortaya koydular ki, Allah'ın mülkü olan arz, bir zulüm ve fesat ocağına döndü.

4. Hak Taalâ, insana muayyen bir ölçüde bir irade vermiştir. Bu iradenin yanı başında ona gideceği yolu da tâlim buyurmuştur. Bu emredilen ilâhî sistem insanın yaratılışına ve fıtrî istidadına uygun düşen en mükemmel düsturdur. Bu üstün nizamda, insanın insanlar üzerinde tahakküm hakkı yoktur.

İnsan haksız bir şekilde baskı unsuru olamaz. İnsan için ister fert olsun ister toplu bir şekilde olsun, muayyen bir zaman tanınmıştır. Bu mühlet zarfında, onlara şöyle denmiştir: Gerçeklere karşı kafa tutmak yoktur. Diğer insanların da hukukuna saygı göstereceksiniz!

Nitekim onlara da bir örnek oluşturmak üzere, bazı imana sarılmış bulunan insanları seçerek bunların rızasına uymak, gösterdikleri yolda gitmek hususu bildirilmiştir. Bu iman sahiplerini kendisinin mümessili ve vekili tâyin etmiştir. İnsanlara göndermek istediği müjdeleri bunlar vasıtasiyle gönderir. Bu şahsiyetler; insanlığı doğru yolda yürümeye davet etsinler ve insanlara unuttukları doğru yolu hatırlatsınlar diye vazifeli kılınmışlardır .

5. Bu peygamberler, muhtelif zamanlarda ve devirlerde muhtelif memleketlerde ve ülkelerde, nübüvvet vazifesiyle şereflenmişlerdir. Bu büyük zatların hepsinin de dinleri bir ve aynı idi. Yâni, insanın ilk yaradılış gününden itibaren kendisine gideceği doğru yol gösterilmiştir. Bu yüce peygamberlerin hepsinin de aynı doğru yola hidayet ettiklerini görüyoruz. Yâni "Ahlâk ve medeniyetin" ezelî ve ebedî usulü. Yaşayışın başındanberi insanlar için kararlaştırılmış olan usul. Onların heyetleri de birdir ve aynıdır. Gaye, kendi cinsinin çocukarını insa-

noğlunu bu din ve bu hidayet yoluna davet etmektir. Sonra, bu daveti kabul eden halkı bir araya toplayıp, muntazam bir şekle koyarak, bunlardan bir ümmet vücuda getirmektir. Bu ümmet Allahu Taalâ'nın kanunlarına bağlı bulunacak ve bu kanunun yürürlükte olması için çalışacaktır. Bu kanuna karşı gelenleri ve bu kanuna muhalefet etmek yolunu tutanlarla mücadele edilecektir. İnsanlığın büyük Önderleri olan bu yüce peygamberler kendi devirlerinde bu hayati vazifeleri gayet mükemmel bir şekilde yerine getirdiler.

Fakat maalesef her zaman, insanların çoğu peygamberlerin bu davetlerini kabul etmeye hazır olmamışlardır. Bu daveti kabul ederek "ümmet-i Müslime" olmak haysiyetini elde etmeye yanaşmamışlardır. Kendi başlarına yol tutmak istemişlerdir. Hattâ bu insanlar arasında bazıları Hak Taalâ'nın göstermiş olduğu hidayetten tamamen ayrılarak Allah'ın emirlerine bir çok tahrifat uydurup eklemişler ve Hak Taalâ'nın hidayet yolunu bozup, tahrip etmişlerdir.

6. Nihayet Arabistan ülkesinde, Hazret-i Muhammed (S.A.V.) bu mukaddes vazifeyi en üstün bir şekilde yerine getirdi. İlk insan ve ilk peygamberle başlıyan bu muazzez memuriyet son ve en yüce peygamberle ikmâl edilmiş oldu. Bu en büyük peygamberin davet sahası bütün bir insanlık âlemidir. Daha

evvelki Nebilerin dinine tabi olanlar da bu davetin hudutları içindedir. En doğru ve en sahih yolu göstermeye gelmişlerdir. Kabul edenlerden bir ümmet hazırlanıp bu ümmeti şu şekilde vazifelendirmiştir: Bir taraftan Allah'ın hidâyet yolu üzerinde evvelâ kendi yaşayış nizamlarını düzene koyacaklar, diğer taraftan da dünyayı islâh etmek için çetin gayretler sarfedeceklerdir. Bu ulvî davetin ve hidâyetin yolunu gösteren kitap da Kur'an-ı Kerim'dir. Ce-nab-ı Hak bu hidâyet kitabını Hazret-i Muhammed (S.A. V.) vasıtasiyle nâzil kılmıştır.[1][42]

İSLAMİ YAŞAYIŞ TASAVVURU

Kur'an-ı Kerim'in dünyamızla ilgili insan yaşayışının doğru nazariyesine ait etraflı ve konuyu tam bir ele alma şu âyet-i kerimede bulunmaktadır:

"Allah, müminlerin canlarını ve matlarını, kendilerine verilecek olan cennet mukabilinde satın almıştır. (Bu müminler) Allah yolunda savaşırlar, ölürler de öldürürler de... Bu Tevratta da, İncilde de, Kur'anda da hak olarak vâdedilmiştir. Allah'dan ziyade ahdine vefa eden kimdir?

---

[1][42] Tefhim - ül - Kur'an mukaddimesi, cild l, sahife 16 - 19

(Ey müminler) yapmış olduğunuz bu alış verişten dolayı sevinin. Bu, en büyük saadettir." (Tevbe: 111) Burada iman hakkında, Allah'la kul arasında böyle bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşma Kur'an-ı Kerim'de "bey": (alış veriş) tâbiri ile ifade edilmiştir. Bu tâbirden anlaşılıyor ki, iman denilen mefhum sadece bir mabaddettabia: Tabiat üstü (Ulturanature) bir akide değildir. Hakikatte ve aslında iman bir anlaşma ve bir alış veriş meselesidir. Bu anlaşma ve bu alış veriş ile, kul kendi nefsini, kendi malını, kendi canını Allahu Taalâ'ya kendi eliyle satmış olur. Bu alış verişi kabul eden Hak Taalâ da kabul ettiği satışın bedeli ve mukabili olarak bu kulu öldükten sonra, yâni bu kulun ikinci yaşayışında cennete götürüp, bu kuluna cenneti verir.

Şimdi bu mühim konuyu aslına uygun şekilde anlatabilmek için, ilk önce bu alış, veriş meselesinin mahiyetini izah etmek ve bu alış verişin içinde anlaşılmayan noktaları açıklamak lâzımdır. Tam manasıyla izah edilmedikçe bununfikirlere ve düşüncelere aslî mânasiyle işlenmesi son derece zor olacaktır.

Bu gerçek, esas olarak nereye taallûk eder ve hangi hususlarla alâkalıdır? Zira insana verilen canın da malın da hakikî mâliki yine Allahu Taalâ'dır. Elbetteki canın, malın, insanın ve her şeyin yaratıcısı yine Allahu Taalâ'dır. İster, kendi indinde bulunsun,

isterse bağışlayıp vermiş olsun, bunların üzerinde tam bir tasarruf hakkına sahip bulunan yine de Allahu Taalâ'dır. Durum böyle olunca bu alış verişin mânası ne demek olur? Böyle bir alış veriş olur mu diye artık soru sorulamaz. Allahu Taalâ'nın karşısında ne insan bir şeydir, ne de herhangi bir şey Hak Taalâ'nın mülkiyetinden çıkamaz ki, Hak Taalâ dönüp de bunu yeniden satın almış olsun.

Fakat insan için bir şey daha vardır. O da Hak Taalâ'nın insana vermiş bulunduğu bir irade ve muhtariyet konusudur. Yâni insan için tanınmış bulunan intihap (seçme hakkı) ve iradesinde serbest olma keyfiyetidir. (Free Will and freedom of Cholce).

Bu şeçme hakkı olunca, hakikatte işin aslı değişmez. Ancak insan seçme hakkına sahip olunca, istediği bir şeyi kabul eder, yahut da reddedebilir. Başka bir tâbirle bu muhtariyetin seçme hakkının mânası, insan hakikatte kendi nefsine, kendi zihnine ve cismî kuvvetlerine ve bu dünyada bunlar için elde ettiği iktidarlara tamamen mâliktir ve istediğini yapabilir tarzında anlaşılması lâzım gelir. Bu gibi şeyleri istediği gibi kullanma hakkı da tam olarak insana verilmiştir. Bu hususlardaki serbestiyetin belli bir hududu vardır. Hak Taalâ tarafından mecbur edilmeksizin, zorlanmaksızın, insan kendisi kendi şahsını bu kuvvetlerin sahibi kılmağa

kalkışır ve zanneder ki, artık kendisinin Hak Taalâ'ya ihtiyacı yoktur. İnsanın kendisi şu ufak muhtariyet ile Cenab-ı Hak'ka ait kuvvetlere sahip olmayı bile aklından geçirir.

İşte alış-veriş meselesinin cereyan ettiği nokta da burasıdır. İnsanda bulunan bu şeyleri Hak Taalâ satın almak istiyor gibi bir düşünce de doğru bir mâna taşımaz. Belki bu alış verişin sahih ve doğru şekli şudur ki, Hak Taalâ'nın insan kendisinebıraktığı bu şeyleri, insan tam bir emânetle muhafaza etsin; hiyânet ve emniyeti suistimal etmeye yeltenmesin. Çünkü insana her iki yoldan birini tutmak hususunda serbestlik tanınmıştır. Bu hususta istenen şeyleri, insan kendi rızası ve gönlü ile — mecburiyetle değil — vermeye hazır olsun. Benim elimde bulunan şey benimdir demesin. Kendisinin elinde bulunanlar hususunda hak sahibi olduğunu farzetmesin. Belki emanetçi olduğunu bu tasarrufun da emanet çilikten üeri geçmediğini kabul etsin diye ikazlara mâruz kalmıştır. Kendisine kısa bir müddet için verilmiş bulunan cüzi katlara kapılıp da, hdyânet edebilmek serbestisini de kullanmaktan sarfı nazar etsin diye doğru yola davet edilmektedir.

Bu şekilde, dünya hayatında insanın elinde bulunan bu arızî muhtariyeti de — ki bu muhtariyet insanın kendisinin kendisine vermiş olduğu muhtariyet değil de Hak Taalâ

tarafından verilmiş olan bir muhtpiyettir. — Hak Taalâ'nın ihsan ettiği bu muhtariyeti, insanın kendi eliyle tekrar Hak Taalâ'ya satmasını yâni O'na bırakmasını talep etmektedir. Bunun karşılığı ve bedeli olarak da insana ebedî yaşayışta cennet vaadedilmiştir. Bu alış - verişin bedeli ebedî âlemde cennet olarak ödeneceği buyurulmuştur.

Hak Taalâ ile bu alış - verişi yapmış olan insan da alış - verişi yapıp muameleyi bitirince mü'min olur. imanın ikinci bir ismi de bu alış - verişi yapıp bitirmektir. Bu alış - verişi yajpmayan, bu muameleye yanaşmayan, yahut da alış - verişi yaptıktan sonra muamelenin şartlarını bozan, söz verdikten sonra, alış - verişin bozulacağı bir hareket takîbeden kimse de kafir olur. Küfür de bu alış - verişe yanaşmamanın yahut da bozmanın başka bir ismidir.

Bu alış - verişin mânasını anladıktan sonra, şimdi de bu alış - verişe taalluk eden teferruata geçelim. Bunları tahlil etmeğe çalışalım:

1. Bu alış - verişte, Hak Taalâ insanı çok büyük iki imtihana çekmektedir. Birinci imtihan şudur: insan serbest bırakılmış olunca, bu serbestlik içinde kendi kıymetini takdir edip etmediği, Dünya hayatına kapılıp ebedî Mâliki'ni tanıyıp tanımadığını, Kendisini yaratan •Hâl'kine sadakat

göstermeyip nankörlük mü ediyor?

İkinci imtihan da şudur: İnsan kendi Allah'ına ne kadar güveniyor, O'na ne dereceye kadar itimat ediyor? Çünkü bu alış - verişte verilecek olan bedel, nakit ve peşin değil veresiyedir. Ancak öldükten ve dünyayı değiştirdikten sonra insan bu bedeli elde edebilecektir. Bu bedeli ödemeyi de Allahu Taalâ vaad ediyor. Buna mukabil, insan bu günkü serbestliğinin tadını tadmıştır; ve bu muhtariyet dolayısiyle elde ettiği kolaylığı terketmek istemez.

2. Dünyadaki bütün İslâm toplulukları hep Fıkhi kanunlarla hareket ederler. Bunun için, bu kanunlara göre, bazı akidelere imân etmek icabeder. Hem iman etmek, hem de söz vermek lâzımdır. Böyle bir imana sahip olan kimseye — hiç bir Şeriat Kadısı (Şeriat üzerine hüküm veren hâkim) herhangi bir açık ve kesin delil ile sabit olmadıkça, "Sen gayrı - Müslimsin, İslâm camiasının haricine çıktın" diyerek hüküm veremez. Bu hak hiçbir hâkime ve hiçbir kimseye verilmemiştir. Hattâ, "senin verdiğin şu ikrar da yalandır" diye de söyliyemez. Ancak bu imanın muteber olup olmadığı yalnız Allah indindedir. Bu meselenin hakikati şudur: Kul düşünce ve amel'in her İkisinde de kendi serbestliğini ve muhtariyetini Allahu Taalâ'nın eline teslim eder. O'nun hakkı olan hakikî mülkiyetin de, bu kul gerçekte kendisine ait olmadığını bilir

ve bu mâliklik iddiasını bir tarafa bırakır ve gerçek bir kul olur.

3. Herhangi bir kimse, İslâm kelimesine söz verip, oruç, namaz ve diğer İslâmî hükümler ve emirlere de bağlı olursa, fakat onun vücudu ve ruhu, onun fikrî ve cismi kuvvetleri kendi malını, vesilelerini, kaynaklarını ve imkânlarını kendi elinde tutmak ister ve kendisini bunların gerçek mâliki ve tasarruf sahibi kabul ederse, — esas bakımından tasarruf etmekte serbest olmakla beraber — bunların kendisine ait olduğunu düşünürse, o zaman bu dünyada mümin ve iman sahibi görünse ve tanınsa dahi, hakikatte Allahu Taalâ'nın indinde bu kimse gayrı - mümindir. Çünkü böyle bir kimse Kur'an-ı Kerim'de imanın esası olarak bildirilmiş bulunan Allahu Taalâ ile böyle bir muameleye yanaşmamıştır. Allah rızasına rağmen, kendi malını ve canını esirgemiştir. Allah'ın rızası olmayan hususlarda canını ve malını heba etmiştir. İşte bu iki şekildeki işin neticesinde kesin olarak iman sahibi olmakla iman sahibi olmamak anlaşılır. Malını, canını Allah'a teslim etmeyen veya teslim etmek için söz verdikten sonra muameleyi (alış verişi) tamamlamayan ve bu şeylerin kendisine ait olduğunu iddia eden bir insan imanlı sayılamaz.

İşte, imanın bu hakikati, yaşayışın başından sonuna kadar, İslâmî yaşayış ile

kâfirâne yaşayışı birbirinden ayırır. Sahih mânada iman etmiş bulunan bir müslüman, kendi yaşayışının her şubesini ve her sahasını Hak Taalâ'nın rızasına tâbi kılarak çalışır. Bu yolda da herhangi bir yerde her ne şekilde olursa olsun, kesin bir şekilde, muhtariyet (serbestlik) iddiasında bulunmaz. Ancak belki bazı zamanlar unutkanlık nedeniyle Allah'la yapmış olduğu bu alış - verişin bazı taraflarını unutarak, bazan serbest bir şekilde hareket eder. Fakat bu böyle olsa dahi, bu gibi kimseler yine ehli iman zümresinin teşkil ettiği bir camia içinde bulunurlar. İçtimaî vaziyetlerinde, herhangi bir zabıta, siyaset, medeniyet, muaşeret ve geçim işlerinde Allah'ın rızasını gözeterek îslâmî hükümleri tatbik ederler. Allahu Taalâ'nın şer'î kanunlarına bağlanırlar. Bu kanunlardan kurtulmak yoluna gitmezler. Eğer arızî bir şekilde gaflet bile etseler, kendileri uyarılır ve böyle serbestçe hareket etmeyi bırakıp kulluk yolunu tutsun diye diğer ehli iman tarafından da ikaz edilirler.

Allah'tan kurtulmuş gibi çalışmak, kendi nefsinin isteklerine tâbi olup kendini serbest zannederek gitmek yolunu seçenler, "biz neyi yapalım, neyi yapmayalım" derler. Bunlar ise yapacakları bir işte, Allah yolunu bırakıp kendi nefsanî isteklerine tâbi olmuş ve yaşayışlarında kâfirâne yol tutmuşlardır. İster halk bunları müslüman olarak tanısın, isterse

yine halk bunlara kâfir ismi versin veyahut da gayrı-muslim diye vasıflandırsınlar. Hepsi de aynı kapıya çıkar.

4. Bu alış veriş yapıldıktan sonra ve bu alış verişe göre, insan her hususta Hak Taalâ'nın rızasına tâbi olmalıdır. Bu rızayi ilâhî, insanın kendisinin caiz kıldığı şeyler değildir. Hak Taalâ'nın bildirdiği hususlardır. İnsanın kendi kendine uydurup ortaya attığı hususlar, Hak Taalâ'nın rızasına sebep olamaz. Bu gibi şeylere de tâbi olmak yine rızayı ilâhiye yol açmaz. Bunlar, insanın kendi rızasına sebep olur. Bu da bahsettiğimiz alış verişe aykırıdır. Bu gibi şahsî ve nefsanî hareketler alış verişi bozar.

Allah ile yapılmış olan alış verişi, ancak o kimse veya kimseler veya zümreler devam ettirirler ki, bütün yaşayışlarının her tarafında ve her yolunda Hak Taalâ'nın kitabına, O'nun peygamberinin sünnetine — ki bu sünnetin aslı ve esası da kitaptan gelmiştir — tâbi olup giderler.

Bunlar, bahsedilen alış - verişin muntazam olduğu hususlardır. Bunlar anlaşıldıktan sonra, şu mesele de kendiliğinden anlaşılacaktır: Bu alış - verişdeki, fiyat ve bedel, yâni cennet içinde bulunduğumuz bu günkü dünyadan sonra, bu dünyanın nihayetinde verilecektir. Elbette şurası da açıktır ki. verilecek olan bu cennet sırf ikrarın sözle kabul etmenin karşılığında

verilmiyecektir. Yâni satıcı kendisinin dünyevî yaşayışınıda ortaya koyacaktır. Bu yaşayış tarzı bir ticaret malı gibi satışa arzedilecektir. Ve bunun karşılığında da bedel alınacaktır demek değildir. Belki bu iş bir değiş - tokuş işidir. Satıcı kendi dünyevî yaşayışında elinde bulundurduğu seçenekleri bir tarafa bırakacak, tasarruf sahibi olduğunu düşünmiyecek; Allah karşısında elinde bulunanlara bir yed-i eminden bir emanetçiden başka bir şey olmadığını hesaba katacak ve Allah'ın rızasına uygun bir şekilde elinde bulunan şeylere tasarruf edecektir.

İşte bunun için satıcı bu işde kârlıdır. Satıcının dünyevî yaşayışı bitinciye kadar, bu satış malı da yine kendi elinde bulunacaktır. Hakikatte şu da açıktır ki bu satış şartları, alıcının dünyevî yaşayışının son anına kadar bütün şartları ile devam eder. Ancak, bu satış vadesinin ödeme zamanı geldiği vakte kadar satışın bedelini almıyacaktır. Yâni hayatının sonundan sonra, bu bedeli almaya ancak hak kazanacaktır.

Bu hususların vazedilmesiyle birlikte şunu da bilmek lâzımdır ki, bu mevzuda bu hususu niçin beyan ediyoruz. Yukarıda iman edip, ikrar verdiği halde, imtihan zamanında imtihandan muvaffakiyetle geçemeyen bazı kimselerden bahsedildi. Bunlar, bazen tenbellik, bazen, iyi niyetin zayıflığı, bazan da münafıklık, bazan da herhangi bir sebeple,

Allah yolundan ayrılırlar. İnandıkları din yolunda kendi canlarını ve mallarını feda etmekten esirgerler. Bunun için, bu gibi kimselerin yahut da zümrelerin tuttukları yolu tenkit ettikten sonra, şimdi şurasını da açıkça söyliyelim ki, sizin kabul edip ikrar verdiğiniz iman nedir? İman demek, sırf bir isimle yetinmek değildir. Belki esasında şu hususları, kabul ettikten sonra, söz vermektir. Allah Taalâ sizin nefsinizin, varlığınızın ve malınızın hakiki sahibi ve mâlikidir. Bu şekilde ikrar verdikten sonra, eğer siz kendi nefsinizi, varlığınızı, malınızı ve canınızı, Allah yolunda kurban etmeye, feda etmeğe hazır olmalısınız. Diğer taraftan da kendi nefsanî kuvvetlerinizi ve elinizde bulunan kaynaklarınızı Allah'ın tâyin ettiği şartların dışında kullanmamalısınız. Verilen sözün gereğini yapmayıp da sözün hilâfına hareket etmiş olursanız, o zaman siz yalan söz vermiş bulunacak ve bir yalancı olacaksınız.

Hakiki ve doğru iman sahipleri ancak, kendi nefsini ve varlığını, malını ve canını, Allah'ın eline bırakıp, ondan başka mâlik ve sahip tanımayan kimselerdir. Her nerede Allah'ın hükmü olursa hemen gecikmeden ve bir şey esirgemeden bunları feda etmeye hazır bulunan şahıslardır. Her nerede Allah'ın hükmü yoksa, O'nun bir emri bulunmuyorsa, bu kimse elinde bulunan bu

malından ve canından zerrenin zerresini bile harcamaya hazır olmamalıdır.

Bu hususta da bir çokları bir hayli itirazlarda bulunurlar. Ku'an-ı Kerim'deki bu vaadden bahsederek bu gibi vaadlerin Tevratta ve Incilde de olduğunu söylerler. Fakat İncilde bu vaad'in bulunması bu itirazları desteklemez. Hattâ İncilde bu vaadin bulunması bu itirazı esassız hâle getirir. Şimdiki dünyada mevcut bulunan "Enâ-cil": İnciller'de Hazreti İsa (A.S.) ın bu hususla ilgili olan bâzı öğütleri vardır. Meselâ onlardan bir Örnek şudur:

"Ne mutlu adalet için matrud olanlara, zira göklerin melekûtu anlarındır."2[43]

"Kendi hayatını bulan, onu zayi ede. Ve benim için kendi hayatını zayi eden anı bula."

(İncil-i Mettâ, bab: 10. Fıkra: 39, Sahife: 13).

"Ve her kim benim ismim için evleri, ya karındaşları, ya kız karındaşları ya babayı ya anayı ya avreti ya oğulları ya tarlaları terk ederse, yüz kat ala ve ebedî şekliyle hayata vâris ola." (Mettâ, bab: 19, fıkra: 29, sahife: 25). Zamanımızdaki şekliyle elimizde bulunan Tevrat da şüphesiz ki bu mevzu yoktur. Çünkü Tevratta ölümden sonraki

2[43] (Metta incili, bab: 5, fıkra: 10, Ki-tab-ı ahdi - Cedid, Paris Krallık matbaası, 1827, sahife; 5. Türkçe tercümesinden aynen nakledildi. . (Mütercim)

yaşayış "Hayat ba'd el - mevt" ve kıyamet günü hesabı "yevm ül hesâb" ve uhrevî ceza ve mükâfat hakkında bilgiler geniş bir şekilde mevcut değildir. Halbuki, bu akîde esasında dinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bununla beraber elde mevcut bulunan Tevratta bu mefhuma rastlamıyoruz. Hakikaten Tevratta bu mevzu yoktur. Neticesini de çıkarmak doğru değildir. İşin, aslı şudur ki, Yahudiler, gerileme devirlerinde bir hayli maddeperest ve dünyaperest olmuşlardır; rahatlığı ve hoş vakit geçirmeyi özlemişlerdi. Onlara göre nimet ve ihsan, ahiret hayatına ait olmayıp, halihazır dünyada nakit ve peşin olarak elde edilendir. Bundan dolayı Kitab-ı İlâhî'de bahsedilen ihsan vaatlerini onlar hep bu dünya için düşünürler. Onlarca "cennet" mefhumunun her türlü vasfı kene gibi yapıştıkları Filistin ülkesinde ümit edilir. Misâl olarak, Tevratın müteaddit yerlerinde rastladığımız bu mefhumdan bir kaç cümle alalım:

"Yâ İsrâ'îl dinle: Allahımız Rabb, Rabbi vahiddir. Ve Allah'ın olan Rabbı, bütün gönlünden ve bütün canından ve bütün takatından fazla sevesin"3[44]

"Seni kendine edinen seni yaradan ve

3[44] (Tevrat Kitab el istisna: Tevrat el müsennâ. Bab: 6, fıkra: 45; Kitabı Ahdi Atik, Paris Kırallık Matbaası 1827, Sahife: 211. (Türkçe tercümesinden aynen alındı).

düzen (ortaya çıkaran) baban bu değil midir?."

(Tevrat El – Müsennâ, Bab: 32, Fıkra: 6, Sahife: 242).

Onlarca bağlılığın mânası, Allah'a götüren bir bağlılık değil dünya mülküne celbeden bir ihtiras şeklîndedir. Burada dünyanın geçici nimetlerine kavuşmaktır. Bütün bu hırsın altında Filistin ülkesinin rüyası yatmaktadır.

Bu günkü şekliyle Tevrat, ilkönce aslına uygun değildir. Tamam olmadığı gibi saf olarak, halis Kelâmı İlâhî Kelâm ismi altında yer almıştır. Öyle bir tahrifata başka kelâm da karışmış ve eklenmiştir. Tevratın içinde Yahudi kavminin rivayetleri, hikâyeleri ve kıssaları, nesil ve ırk taassupları, vehim ve hayâlleri, istek ve arzuları, yanlış anlayışları, fıkhi içtihadlarının tâdil edilmiş şekilleri bir yığın şeklinde ve işin en feci tarafı olarak, ilâhî Kelâm ismi altında yer almıştır. Öyle bir tahrifata uğramıştır ki, kelâmın aslını karışmış olanlardan ayırt etmek mümkün değildir.4[45]

DİN VE HAK KANUNU

"Zina eden kadınla zinâ eden erkeğin her birini yüzer kırbaçla kırbaçlayın. Siz eğer,

---

4[45] Tefhim - ül - Kur'an, cild: II, sahife: 235 – 239.

Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde onlara acımayınız."

(Nur:2).

Yukarıdaki âyet-i kerimede dikkati çeken ilk şey, zina yaparak günah işliyenlere, cezaî müeyyidenin tatbik edilmesiyle meydana gelmiş olan inzibat meselesidir. Âyet-i kerime bu hususu, Allah'ın dini olarak açıklamış ve en belirli bir tarzda ifâde etmiştir. Bu, Kur'-anî delille, kesin olarak malûm olmuştur. Din, yalnız namaz, oruç, zekât, hac gibi İbâdetlerden ibaret değildir. İstisnasız olarak, cemiyetin bütün ihtiyaçlarına cevap veren, bütün kanunlar, din çerçevesi içinde yer almakta dır. Bu itibarla, dini kaim kılmak sadece namazı eda etmekle bitmiş olmuyor. Namazın kılındığı yerde, ancak dinin bir hükmü yerine getirilmiş olur ki, bu cüz pek tabiî olarak dinin bütünlüğünü ifâde edemez. Hangi memlekette olursa olsun, dinîn inzibatî hususları yürürlükte olmaz ve o cemiyette başka cezaî müeyyideler ve başka kanunları tatbik edilmekte ise, demek ki orada Allah'ın dini de reddedilmiştir. Böyle bir cemiyet düzeninde "dinullah" dan bir eser kalmış sayılmaz.5[46]

HÜKÜMETİN LÜZUMU VE EHEMMİYETİ

5[46] Tefhim - ül - Kur'an, **cild: III.** Sahife: 343

"Deki yâ Rabbî beni doğru girişle girdir ve doğru çıkıştan çıkar ve bana kendi indinden yardımcı bir ikti dar ver."

(İsra Sûresi: 80)

Bu ulvî âyet, bir peygamber duasındaki mühim ihtiyacı aksettirmektedir. Cemiyetin uğramış olduğu felâketi ve bu yaranın iyi şekilde nasıl sarılacağına bilen Hakkın elçisi Rabbine şöyle niyaz ediyor: Bana hükümlerini icra mevkiine uyacak bir iktidar ver. Veya bana yardımcı olacak herhangi bir hükümeti ortaya çıkar. Onun kuvvet ve kudreti vasıtasiyle, bu dünyayı kurtarayım. Fenalıkların ve ardı arkası kesilmeyen kötülükler selinin önüne geçip yolunu şaşırmış insanlık camiasına Hak Nizamının adalet ve güzelliğini göstereyim. Âyet-i Kerime'nin tefsirinde, Hasan Basri, Kıtâde, İbni Cerir ve İbni Kesir ve bunlar gibi kıymetli müfessirler kaydettiğimiz gibi mâna vermişlerdir. Bu tefsiri şu şerefli Hadîs-kesin bir açıklığa kavuşturmaktadır:

"Hak Taalâ, Kur'an ile ortadan kaldırmadığını, hü kûmet vasıtasiyle ortadan kaldırır."

(Hadîs).

Kesin olarak anlaşılıyor ki; İslâmın dünyada yapmak istediği ıslâhatta yalnız vaaz

ve nasihat yolu seçilmemiş, bu cihan çapındaki fikir manzumesi, aynı çapta amelî olarak ta ele alınmış ve bu dört başı mâmur çaba ve gayretin tabiî neticesi olarak islâm'ın örnek siyasî hükümeti vücuda gelmiştir.

Hak Taalâ'nın bizzat kendisinin, kendi Nebisine öğrettiği bu dua ile sabit oluyor. Dinin kaim kılınması ve şeriatın infazı, hududullahın icrası için hükümet istenmiştir. Bu hükümetin elde edilmesi yalnız caiz sayılmamış, aynı zamanda lâzım görülmüş ve zarurî olarak düşünülmüştür. Bazı idrâk yoksunları, anlayış hatasına düşerek, bu şekilde hükümet talep etmeği dünyaperestlik ve dünya isteği olarak vasıflandırmak isterler. Böyle olsaydı bir büyük peygamber hükümeti kendi adına talep ederdi. Halbuki o hükümeti Allah için İstiyordu. Ve böyle kudsî bir istek, Kur'an-ı Kerim'de sözkonusu ediliyordu. Allah'ın emrettiği dinin kaim kılınması için talep edilen hükümet dünyaperestlik ve şahsî istek için değil, Allah sevgisinin gereğindendir.6[47]

İşte Yûsuf (A.S.) sûresinde de aynı talebi görüyoruz. O da ahlâkî ve içtimaî ıslahat yolunu tutmak istediği, zaman, risâletin tabî bir zarureti olarak iktidarı ele geçirmek istemişti. Bütün büyük peygamberlerde olduğu gibi, Peygamberimiz de (S.A.V.)

6[47] Tefhim - ül - Kur'an. Cilt: II. Sahife: 638

gelmiş ve gelecek devletlerin en güzidesini kurarak, İslâm dininin kaim olmasında, kendi hükümetlerini vasıta kıldılar.

Kur'an-ı Kerim'de bu meselenin şerhi hakkında şöyle buyurulmuştur:

"Melik dedi: Onu benim yanıma getirin, onu kendime dost edineyim. Onunla buluştuğu zaman dedi ki: Bu günden itibaren bizim yanımızda emniyetle, güvenle kalacaksın. (O da) dedi: Beni yeryüzünün bütün hazinelerinin başına geçir, ben onları korurum ve bilenimdir."

(Yûsuf:54 - 55)

Bundan evvelki bahislerde bu surenin konusu, detaylı olarak açıklanarak anlatıldı. Ve artık anlaşılıyor ki; istenen bu vazife alelade bir memuriyet ve bir işçilik değildir. Ve istenen memuriyeti ise, makam peşinde koşan, koltuk düşkünü kimselerin istediği tarzda bir makam ve bir mevki da değildir. Bu mukaddes arzunun hedefi, gerçek inkılâbın kapılarını açmak için başvurulan gayet mâkul ve etkili bir çaredir. Hazreti Yûsuf (A.S.) ahlâkî hasletleri gözönüne alınarak; on, onbir senelik dirayet, hikmet ve emniyetin erişilmez örneklerini vermiş; şerefli mazisine dayanarak, kendisine istediği bu makam bir minnet duygusu altında verilmeğe hazırlanmıştı. Bu, kapının açılması için bir işaretti. Hazret-i Yûsuf (A.S.)'ın denenmesi pek uzun sürmüştü. Denemeler sırasında

herhangi bir şekilde bir köşede unutulup bırakılmamıştı. Mısır padişahından sokakta oyun oynıyan çocuğa kadar, faziletleri duyulmuş ve yaygınlaşmıştı. O, bütün imtihanlarını muvaffakiyetle vermiş ve kendisinin emanet hususundaki müthiş titizliği, diyaneti, dürüstlüğü, hilmi, zekâsı, dirayeti, feraseti, büyük işler yapma kabiliyetleri, engin gönüllülüğü ve bütün bu ahlâkî değerlerin üzerinde bir nur gibi ışıldayan, nefsi kontrol edebilmek gibi ancak seçilmiş kullara vergi olan bu sıfatla, o zamanki asır içinde eşine ve emsaline rastlanılmıyacak bir şahsiyet olarak tanınmıştı.

Halk ve saray erkânı, zamanla onun yüce hüviyetini tanıyınca artık ona muhalefet edecek kimse de kalmamıştı. Mısır padişahı bile, silâhını atarak ona teslim olmuştu. Hazret-i Yûsuf'un (A.S.); "Ben korurum: Hafz" ve "ben bilenimdir: Alim" demesi sırf bir iddiadan ibaret değildi. Bu, ispat edilmiş bir meseleydi. İşte bunun için kendisine inanıldı. Artık Hazret-i Yûsuf (A.S.) ın hükümeti eline geçirdikten sonra yapacağı işler kalıyordu, Hazret-i Yûsuf (A.S.) kendi isteği ile padişahdan iktidarı talep etmişti. Padişah ve saray erkânı da onun bu işleri yapabilecek kabiliyette olduğuna kanaat getirmiş bulunduklarından ve bu makam için onun kadar ehliyetli başka birisini bulmanın mümkün olmadığını anladıklarından bu işi

onun eline teslim etmekte tereddüt etmediler. İşte onlar, bu şekilde kendi memleket işlerinin noksanını düzeltmiş ve tamamlamış oldular. O, kendi lisaniyle bu işi padişahtan talep edince; padişah ve iktidar çevreleri bu isteği öyle bir gönülden kabul ettiler ki, sanki bu işe uzun zamandan beri hazırlanmış ve eskidenberi bunu bekliyor gibiydiler. Bir işaret bu meselenin derhal olup bitmesine kâfi gelmişti.

Talmud'un beyanına göre, Hazret-i Yûsuf (A.S.) ın iktidarı istemesi yalnız padişahın kendisinden değil, padişahın bütün aile efradı ve halefleri nezdinde vâki olmuştur. Bu talep, padişahla beraber bütün aile efradı ve halefleri de ittifakla kabul etmişlerdir,

Hazret-i Yûsuf (A.S.) un istediği, elde ettiği ve kavuştuğu bu iktidarın mahiyeti ve kapsamı nedir?

Düşüncesiz ve bilgisiz kimseler, *Hazâ'in - el - arz* cümlesindeki "hazâ'in: hazineler" kelimesine bakarak, bunu hububat taksimi gibi basitbir iş gibi ve buna benzer işlerle mukayese ederler. Hazret-i Yûsuf (A.S.)'u bir tür hazine emini, maliye müdürü, defterdar, yahut da kıtlık zamanındaki iaşe nazırı, yiyecek karnesi dağıtan büro başkanı, maliye bakanı, yiyecekler bakanı gibi birşeye benzetmeye kalkarlar. Fakat Kur'an-ı Kerim ve Talmud'un müttefik olarak şehadetlerine göre; hakikatte Hazret-i Yûsuf (A.S.) Mısır

saltanatının her şeyini elinde bulunduran, Roma ıstılahına göre diktatörü olmuştu. Memleketin her işi ve her hususu beyazından siyahına kadar, onun elinde ve onun tercihinde idi.

Kur'an-ı Kerim bu hususu şu şekilde beyan buyuru-yor: Hazret-i Yâkub (A.S.) Mısıra ulaştığı zaman, Hazret-i Yûsuf taht üzerinde oturmuştu.

"Anne-Babasını tahtın üzerine çıkardı.

(Yûsuf: 100).

Hazret-i Yûsuf (A.S.) ın yine bu mevzuda, kendi lisanı ile söylediği bir cümleyi Kur'an-ı Kerim şu şekilde nakleder:

"Yâ Rabbi, Sen bana mülk vermişsindir."

(Yûsuf: 101).

Su maşrapası hırsızlığı meselesine gelince; ora hükümetin memuru, Hazret-i Yûsuf (A.S.) ın su maşrapasını, padişahın su maşrapası olarak vasfediyor.

"Dediler, padişahın su maşrapasını kaybettik."

(Yûsuf: 72).

Hak Taalâ Yûsuf (A.S.) m Mısırdaki iktidarından bahsederken; "Bütün Mısır ülkesi onundu." şeklinde vahiy buyurmuştur.

"Orada istediği gibi barınırdı."

(Yûsuf: 56)

Bu gerçek, Bible (Kitabı Ahd-i Atîk ve

Kitabı Ahd-i Cedîd) de şu şekilde anlatılmaktadır. Bu kısımda Firavunun Yûsuf (A.S.) a söyledikleri sözlerimize şehadet eder:

"Ve Firavun Yûsuf (A.S.) a dedi ki, çünkü bu cümleyi Allah sana malûm eyledi. Senin gibi âkil ve bilgili yoktur. İmdi sen evim üzerine ol ve cümle halkım ağzına baksın, ancak taht hesabiyle senden büyük olayım. Ve dahi Firavun Yûsuf (A.S.) a dedi ki, işte seni bütün Mısır diyarı üzerine nasbeyledim. Bâ'dehü Firavun mühürünü elinden çıkarıp, anı Yûsuf (A.S.) ın eline kodu, hem ana tülbent libas giydirip, bir altın tuğu boğazına takdı. Ve anı kendi ikinci kucusune bindirip, (tahtına) önünde herkes diz çöksün deyû nida ettiler, ve anı bütün Mısır diyarı üzerine nasbeyledi. Hem dahi Firavun Yûsuf (A.S.) a dedi ki, ben Firavunum, bütün Mısır diyarında senin iznin olmaksızın, bir adam elini ya ayağını kaldırmaya... Ve Firavun Yûsuf (A.S.)'ın adını "Safnâth Fa'nâkh": Dünyayı Kurtaran kodu, ve ona on şehrin imamı Futîfer'in kızı Esnath'i zevce olarak verdi. Badehu Yûsuf (A.S.) cümle Mısır diyarını seyretmeğe çıktı."

Talmud'un nakline göre, Yûsuf (A.S.) un kardeşleri Mısır'dan dönüp babalarının yanına gelince, babalarına Mısır hükümdarı olan kardeşleri Yûsuf (A.S.) u şu şekilde anlattılar:

Kendi ülkesinin sakinleri arasında, en

büyük selâhiyet onun elindedir. Herkes onun emirlerine uymaya mecburdur. Onun sözü bütün ülkede geçmektedir. Her hangi bir işi yapacağı zaman Firavundan müsaade almasına lüzum yoktur.

ikinci sual de şudur ki: Hazret-i Yûsuf (A.S.) bu devletin icra yetkilerini ne maksatla istemiş ve niçin bu ehemmiyetli selâhiyeti elde etmişti? Hazret-i Yûsuf (A. S.) bu hizmetleri yaparken mevcut küfür nizamının kanun ve usullerini mi takibediyordu? Yoksa, hükümet ve iktidar eline geçince, İslâm, siyaset, ahlâk ve medeniyet usullerini mi kuracaktı? Bu suallerin en iyi cevabını Allâme Zemahşerî, "Keşşaf" isimli tefsirinde vermiş bulunuyor:

"Hazret-i Yûsuf (A.S.); Beni yeryüzünün hazinelerinin başına geçir."

Demişti. Onun bu talepten maksadı, yalnız şu idi: Bu vesile ile Hak Taalânın emrettiği gerçek kanunları tatbik etsin. Ülkesindeki mazlumlara haklarını verebilsin. Allah'ın adaletini yaymak için, iktidarını bir vasıta kılabilsin. Vazife almış olduğu işleri yapabilsin. Nihayet Enbiyânın yolunu tutup gitmek imkânına kolaylıkla mâlik olsun. Peygamberlerin politikacılar gibi dünya sevgisi ve dünyanın kirli işlerine bağlılıkları olmaz. Hazret-i Yûsuf (A.S.) da sayılan maksatların husulü için iktidarı talep etmişti.

Hakikat şudur: Bu sualin kendisi de başka

bir sualden doğmaktadır. Bu yeni sual de pek mühim ve esaslı bir sualdir. Eğer Hazret-i Yûsuf bir peygamber ise, o zaman Kur'an-ı Kerim'de bildirilen diğer peygamberlerin yolunu takip etmesi lâzımdır. Nasıl olur da bir taraftan islâm'a davet eder, diğer taraftan kendisi kalkar da Allah yolundan gitmeyen, kâfirâne rejimin yürümesi için hizmet etmek yolunu tutar? Belki bu sual bununla da bitmez. Bu sualden daha da ince ve daha da önemli yeni bir sual ortaya çıkar. Hazret-i Yûsuf (A.S.) temiz ve doğru yol tutan bir insan mıydı? Yoksa değil miydi? Eğer Hazret-i Yûsuf (A.S.) doğru ve temiz bir insan ise, o zaman temiz ve doğru bir insan nasıl olur da hapishanede iken, peygamberlik iddiasında bulunarak:

"Şu bir yığın uydurduğunuz ilâhlar mı iyidir? Yoksa, bir tek ve kudret sahibi bulunan Allah mı?"

Sözünü söyler? Yine bundan başka nasıl olur da müteaddit defalar tekrar tekrar, Mısır halkının karşısında şu ibretli uyarmaları yapar ki:

"Sizin için şu uydurup kendi indînizden çoğaltıp durduğunuz ilâhlardan biri de bildiğiniz şu Mısır padişahıdır?" der.

Hazret-i Yûsuf (A.S.) bilhassa şu tebligatı ile her devre ışık tutan ve yegâne hakikati açıklıyarak peygamberlik akidesini açık bir şekilde beyan eder:

"Ferman vermek, buyruk sahibi olmak yalnız bir ve tek bulunan Allahu Taalâ'nındır. Ondan başka kimsenin bir iktidar hakkı yoktur."

Sonra, bu nasıl bir iş olur: Aynı Hazret-i Yûsuf (A. S.) diğer taraftan amelî ve fiilî işe gelince; kalkıp da tenkit ettiği ve nizamını değiştirmek istediği, bildiğimiz, kâfirâne nizamı takibeden şu Mısır padişahının hükümet rejimine hizmet etmek yolunu tutup da gider? Yalnız hizmet etmek yolunu tutmakla da kalmaz, belki, kendisi bu rejimin yürütücüsü, tertibe koyanı, muhafızı olup; hattâ Mısır padişahının rububiyetine de boyun eğip onun temel nazariyesi olan:

"Kanun yapmak, buyruk sahibi bulunmak Allah'ın değildir de benim kendimin yâni padişah olan benimdir."

Fikrine sahip olur? Hakikat şudur ki, bu âyetlerin tefsirini müslümanlar gerileme devrinde herhangi bir zihniyetin neticesinde bu şekilde ileri sürmek istemişlerdir. Burada biraz da Yahudi hususiyetinin kokusu sezilmektedir. Yahudilerin asırlardanberi tuttukları yol malûmdur. Onlar düşünce ve ahlâk bakımından en alçak seviyeye düşmüşlerdir. Eski tarihlerinde, onların da mümtaz bir çok şahsiyetler yetiştirdiklerini okuyor ve bunlardan. ibret dersi alıyoruz. Onlar böyle aşağı bir duruma düştükten sonra, kendilerini mazur gösteren birçok

bahaneler icat eder, bu yalanlarını ispat için delililler uydururlar. Ne yazık ki, şimdiki müslümanlar da böyle olmuşlardır. Ve İslama, ihanet eden, kâfir hükümetlerin uşaklarına boyun eğmektedirler. Onlar da bu alçak derekeye düştükten sonra, geçmiş tarihin parlak sahifelerine bakarak, İslâm ve İslâmın ileri gelenlerinin hayat sahifelerini okuyarak utandıklarından, haya ve hicap hissi duyduklarından, bu utanç hissi altında kendilerini teselli etmek, halkın haklı husumetinden kendilerini kurtarmak maksadiyle, bu sefil nazariyeleri uydurarak, ellerinde koz olarak kullanmak için, Yûsuf (A.S.) gibi yüce makamlı bir peygamberin "küfr" yolunda hizmet ettiği şeklinde iğrenç yalan ve iftiralara sığınmak ihtiyacını hissediyorlar. Halbuki herhangi bir ülkede, yalnız ve tek olarak İslama bağlı bir mü'min bulunsa, bu kimse imanı feraset ve hikmet ile mücehhez olsa, o kimse yine yapayalnız, kendi başına, bu ahlâk ve hikmetinin kuvvet ve gücü ile İslâmî inkılâbı tahakkuk ettirebilir. Bu müminin ahlâk kudreti Bu ahlâkî kudreti nasıl kullanacağını ve nasıl bu kudretten istifade edilebileceğini bilmesi şartiyle orduya, silâha, askerî malzemeye ve herhangi bir şeye ihtiyaç bırakmadan, o mü-minin bulunduğu memleketi fethetmeğe

etkilemeye ve o ülkenin saltanatını dağıtmaya bile kâfi gelecektir.7[48]

HAKİMİYET VE HİLAFET TASAVVURLARI

İslâm'da hakimiyet tasavvuru, bütün meselelerin üstünde en mühim bir mahiyet arzeder. Çünkü gerçek olarak Hâkim olan bu sonsuz kâinatın Halikı (yaradanı Allahu Taalâ'dır. O, Hâkim-i âlâdır. İktidar-ı âlâ: (En yüksek iktidar) O' nun hakkıdır, insan ise, durumu ve vaziyeti bakımından bu Hakim-i âlâ'nın halifesi, mümessili ve bir nevi vazifeli memurudur. Her şeyde olduğu gibi, siyasî nizamda da bu Hâkim-i âlâ'nın kanunlarına tâbi olması lâzımdır. Halifenin vazifesi ise, Hâkim-i âlâ'nın kanunlarını asıl kaynağa uygun bir şekilde yürütmek ve infaz etmektir.

Hâkimiyet mevzuunu en güzel şekilde ifade eden şu ayet-i kerimedir:

"Ey benim hapishane arkadaşlarım, çeşitli ilahlar mı iyidir yoksa bir ve tek bulunan Kahhar Allah mı? Ondan gayrı sizin ibadet ettiğiniz şu şeyler, kendinizin ve babalarınızın uydurup isim taktıklarınızdan başka bir şey değillerdir. Halbuki Allah bunlar için bir delil göndermemiştir. Elbette ki Hüküm ancak ve ancak Allah'a aittir. O,

---

7[48] Tefhimu'l-Kur'an, cilt: 2, s.411-413

ancak kendisine — kendisinden başkasına değil — ibadet edilmesi için emir vermiştir. İşte sağlam din budur. Fakat halkın çoğu düşünemezler."

(Yûsuf: 39-40)

Bu cümleler Hazret-i Yûsuf (A.S.) un beyanatından bir parçadır. Bu cümleler tevhîd ve İlahî hâkimiyet hakkında en güzel anlatış şeklidir. Burada Hazret-i Yûsuf (A.S.) din mefhumunu öyle bir tarzda ileri sürmüştür ki, ehl-i hak ile ehl-i bâtıl tamamen biribirinden ayrılmıştır. Yâni Tevhid ile şirk arasındaki fark tamamiyle belirtilmiştir. Sonra bu fark öyle isabetli ve makul bir şekilde ifade edilmiştir ki, alelade bir zekâya sahip bir kimsenin bile benimsiyeceği bir şekildedir. Bu mesele bir başka hususiyet de arzetmektedir. Bu sözlerin muhatabı olan insanlar, o zamanlar, fikirleri ve düşünceleri itibariyle karanlıklar içinde idiler. Nitekim o zaman bu sözleri söyleyen yüce insan da, kaderin bir hikmeti olarak, bir köle idi. Arkadaşları da O'nun vaziyetine benzer bir vaziyette idiler. Gayet açık ve kesin bir şekilde aynı zamanda herkesin anlıyacağı bir üslûpla hitap etmişti:

"Acaba bir efendiye köle olmak mı iyidir, yoksa çeşit çeşit efendilere köle olmak mı iyidir?" Bu sözler, orada bulunanların kalblerinin tâ içine kadar işlemişti. Ve yine aynı şekilde konuşmuştu: Bütün dünyanm

mâliki bulunan bir efendiye mi kölelik etmek iyidir, yoksa kölenin kölesi bulunan bir efendiye mi kölelik etmek iyidir? Hazret-i Yûsuf (A.S.) arkadaşlarına doğrudan doğruya şöyle bir teklif yapmış değildi: "Siz kendi dininizden vaz geçin ve benim dinime girin." O, hikmet kaynağı peygamberlik vasfı ile, mukaddes daveti en bilge bir tarzda ve her biri bir kelime incisi olan şu sözlerle zım-nî olarak yapmıştı: Allah'ın fazl-ü keremine bakınız! Acaba bizden başka kimseyi kendisine kul etmiş midir? Fakat halk O'na şükretmiyor, bu hususu anlıyamıyor, kendileri kalkıp kendileri için Rabb'ler uyduruyorlar; bu Rabb'lere de kul oluyorlar. Sonra Hazret-i Yûsuf (A. S.) bu defa onların dinlerini tenkid etmiş, makul bir şekilde, gönüllerini incitmeden dinlerinin her türlü fenalıklarını açıklayıp ortaya koymuştur: Şu mabudumuz dediğiniz nesne, kimseye bir şey vermemiştir, kimsenin velinimeti değildir, hiçbir yerin ve hiç bir ülkenin de mâliki değildir. Siz ona servet sahibi yahut da sağlık ve hastalık veren kimse diyorsunuz ama, bu dediklerinizin hepsi boş sözlerden ibarettir. Bunlar hep uydurma sözlerdir. Uydurduğunuz bu isimlerin içinde hiç bir velinimetlik ve Rabb'lık yoktur. Halikiyet (yaradanlık) ve Rububiyet mevcut değildir. Asıl hakikî mâlik Allahu Taalâ'dır. Bu Allahu Taâlâ hem bizim hem de bütün kainatın

Hâliki ve Rabb'ıdır. Bu hakikati kabul etmek lâzımdır. Siz de bunu kabul edin, buna teslim olun. O'ndan başka kimsenin ne Rububiyete ne de Mâbudluğa hakkı yoktur. Hüküm vermek, emir buyurmak tamamiyle O'na aittir. Bütün yetki ve salâhiyetlerin hakkı da O'na aittir. O'nun da hükmü şudur ki, kendisinden başka hiç bir kimseye ve hiçbir nesneye ibadet etmemektir.8[49]

B. Firavun dedi ki: "Ey saray halkı! Ben sizin için kendimden başka bir İlâh olduğunu bilmiyorum."

(El – Kasas: 38)

Bu sözlerden Firavunun ne demek istediği anlaşılır. Firavun demiyordu ki: "Ey saray halkı! Ben sizin, yerin ve göklerin yeretıcısıyım". Nitekim böyle bir sözü değil Firavun, ağzına zincir vurulması lâzım gelen bir deli bile zor söyliyebilir. Firavunun bu beyanatından, "Ey saray halkı! Benden başka sizin herhangi bir mabudunuz yoktur." şeklinde bir mâna çıkarılmaz. Çünkü, Mısır halkının inançlarına ve akidelerine göre, daha bir sürü mâbud vardı. Bu bir sürü mabuda ibadet edilirdi; hattâ Firavunun kendisi bile bu mâbudlara ibadet ederdi. Firavunun mâbud olması ve mâbudluk makamına yükselmesinin sebebi ise şu idi: Onu güneş ilâhı olarak kabul ediyorlardı. Bu hususta en

---

8[49] Tefhim - ül - Kur'an, Cilt: II, Sahife: 401 - 404

büyük delil de yine Kur'an-ı Ke-rim'in âyetlerinde mevcut bulunmaktadır. Firavun kendisi de ilâhlara ve hattâ ilâhcıklara da ibadet ederdi. Bu ilâhların ve ilâhcıkların dahi bir nevi bakıcısı ve koruyucusu İdi.

Bu noktadan düşünürsek, Firavunun o zamanki davranışı alelade bir hükümet başkanın tutumundan pek de farklı değildir. Nitekim, hükümet ve devlet başkanlarının çoğu da Allah'a ve O'nun Peygamberine inanmakla beraber, O'nun kanununu unutmuş görünüp bir tarafa bırakmışlardır. Kendi kendilerini de birçok şeyi yapabilecek bir seviyede görürler. Allahu Taalâ'nın mümtaz şeriatından ayrı kanun uydurur ve kendilerini söz sahibi sayar addeder, siyasî ve kanuni hâkimiyeti ellerinde bulundururlar. Böyle bir zihniyetin iddiacısı ilan idareci ister padişah olsun, ister halkın rızası ile güya seçilmiş birisi olsun. Bu sınıfa mensup kimseler, yeryüzünde Allah ve Resulünün kanunlarını değil de, kendi kanunlarını yürürlüğe koymuşlardır. İş bu neticeye vardıktan sonra, Firavunla bu adamcağızların arasında ne gibi bir fark olabilir?

Şimdi başka bir meseleye gelelim; bu da bahsimiz içinde ayrı bir bölümü teşkil eder: Halkımızın bilgiden yoksun bir zümresi, durmadan Firavuna lanet yağdırırlar. Fakat bu lanet "okuyanların kendileri Firavun hükümetine benzer hükümetlerin

taraftarlığını yaparlar. Hakikati kendilerine meslek edinenler ve böyle kıymetli bir yükü yüklenmiş bulunan şahıslar ise, sözün ve Istılahların mânasına ve ruhuna bakarlar, yalnız lâfızlara ve kullanılan kelimelere değil... Bu bakımdan Firavunun kendisine ilâh demesi ve böyle bir iddianın mânası ancak hâkimiyet anlamına gelir. Bu hâkimiyetten gaye ise, istediğini yapabilen bir hâkim demektir. Ve sahip çıktığı bu hâkimlik sıfatını ilan etmektedir. Burada ilâh kelimesi istilâh olarak kullanılmıştır. 9[50]

C. *"O kimse ki, yerin ve göklerin mülkü O'nundur. Hiçbir oğul edinmemiştir, mülk'de O'nun hiç bir ortağıda olmamıştır. Her şeyi O yaratmış ve her şeyin takdirini mukadder kılmıştır."*

(El – Furkân: 2).

Burada kullanılan "mülk" kelimesi Arapçada padişahlık, hükümdarlık, kırallık, iktidar-ı âlâ: en yüksek iktidar ve hâkimiyet: (Sovereignty) demektir. İstenen şudur ki, Allahu Taalâ bütün kâinata Mutlak Muhtar, ihtiyar seçme hakkı sahibi, ferman veren, buyruk buyuran'dır. Bu seçmede bu fermanda hiçbir şeyin zerre kadar bir hakkı yoktur. Bu gerçek de kendiliğinden şu meseleyi gerektirir. O'ndan başka, herhangi bir mâbud kabul edilemez. İnsan, Mâbud diye

9[50] Tefhim - ül - Kur'an, Cild. III. Sahife, 433 - 434 .

kabul ettiği şeyden, her türlü menfaat veya zarar geldiğine inanır. Hiçbir şeye yaramıyan, hiçbir işe gücü yetmeyen aksine kendileri korunmaya muhtaç olan nesnelerin mâbudluğuna, en ahmak veya en budala bir insan öyle inanmaz. Şimdi siz, Hak Taalâ Celle Şanühu'dan başka kâinatta hiç bir varlığın elinde kudret olmadığını kesin bir şekilde anlamış olsanız, şüphesiz ki O'nun karşısında boyun büker, acz ile niyaz ile baş eğerseniz. Bu kesin idrâk ve imandan sonra, ne herhangi bir el O'ndan başkası için adak getirir, ne de herhangi bir dil O'ndan başkasına hamdeder. Ne de kimse O'ndan gayrısına dua edip, şükranlarını bildirir. Ne de dünya yüzünde ahmaktan daha ahmak birisi çıkıp da gerçek Rabb'i Zülcelâli bırakıp, O'ndan başkası için kul olmak yolunu tutar. Ve yahut da herhangi bir kimsenin hüküm vermek hakkına mâlik olduğunu kabul eder. Bu meselenin teyidi için yukarıdaki âyetlerle birlikte şu âyet-i kerimenin işaret ettiği hükmüde gözönüne alalım: Bu âyet-i kerime de yerin ve göklerin mutlak hükümdarlığının Allahu Zülcelâle ait olduğunu bildirmektedir:

D. *"Göklerde ve yerde ne varsa ne yoksa, hep Allah'a aittir. Siz, kendi kalbinizde neyi açıklarsanız, neyi de gizlerseniz elbetteki Allah ondan dolayı sizi hesaba çekeçektir. Ve sonra, istediğini gufrana ulaştırır (afeder) istediğini de azaba çarptırır. İşte o Allah*

herşeye kadir Allah'tır."

(El – Bakara: 284).

Bu âyet-i kerimenin üzerinde düşünürsek, şunu anlamış olacağız. Din'in ilk temeli ve esas akidesi Hakimiyet'in Allahu Taalâ' ya mahsus olduğunu belirtmektir. Allah'ı Taalâ'nın göklerin ve yerin mutlak mâliki olması ve göklerle yerin arasında bulunan kâinatın da mutlak sahibi bulunması, her şeyin O'nun mülkü olması, öyle bir temel hakikattir ki, insan için bundan başka türlü hareket etmek ve başka türlü düşünmek imkânı yoktur. Bunun dışında hareket etmek veya düşünmek sahih ve doğru olamaz ve olmıyacaktır. İnsan, ancak Allahu Taalâ'nın karşısında boyun eğip, ancak ona itaat eder. Yine bu âyet-i kerimenin medlûlunda daha bir çok mânalar mevcuttur. Bir kere mesuliyet mefhumu açıkça görünmektedir. Yâni herhangi bir iş ister açık olsun, ister gizli, Hak Taalâ'dan gizli değildir. Hak Taalâ her işlenen fiile vâkıftır. Ve işlenen her fiilin hesabı sorulacaktır. Neden ve niçin böyle yaptınız, yahut da böyle düşündünüz diye sorguya çekecektir. İşte bu şekilde her insan tek tek yaptıklarından Allah'a karşı mesuldür. Yaptıklarından dolayı Muhakeme-i Kübrada hesap verecektir. Allahu Taalâ ister gizli (gayb) isterse açık (şehade) nin ilmini elinde tutmaktadır. Hattâ kalblerin bir köşesinde saklanmış bulunan en ufak bir şeyi dahi

bilmektedir. Kafalarda, zihinlerde, düşüncelerde neyin geçip geçmediğinden elbette ki haberdardır. Hiçbir şey O'na gizli ve kapalı değildir. Âyet-i Kerime'nin son kısmında yine Hak Taalâ'nın her şeye mutlak olarak kadir olduğunu bildirmektedir. O, kimsenin kanununa tâbi olmadığı gibi kimsenin nizamına da bağlı değildir. O kimseyi dinlemeğe de mecbur değildir. O mâliki mutlaktır. İstediğine ceza verir ve istediğini de bağışlar; küllî ve tam seçme hakkı O'nun elindedir. Her şey O'nun yarattığı bir nesne olup ve her şey O'na karşı bir yok hükmündedir.10[51]

E. *"Benden önce gönderilmiş bulunan Tevratı tasdik ederek geldiğim halde, size haram edilmiş bulunan bazı şeyleri helâl kılmak için Rabb'ınızdan âyetler getirdim. İşte O'ndan çekininiz ve bana itaat ediniz. Elbette ki, Allah benim de sizin de Rabb'ınızdır. İşte O'na ibadet edin. Bu. en doğru yoldur."*

(Al-i İmrân: 50 - 51)

Buradan anlaşıldığına göre, Hazret-i İsa (A.S.) davetinin de esası diğer peygamberlerin davetlerinin esası gibi üç nokta üzerinde toplanmıştır:

Birincisi: İktidarı âlâ'nın Hak Taalâ elinde bulunduğudur. O'nun rızası için kulluk yolu

---

10[51] Tefhim - ül - **Kur'an, Cild: l,** Sahife: 222 -223

tutulacak, O'na tam olarak itaat edilecek; ahlâk ve medeniyetin bütün nizamları O'nun isteğine göre tanzim kılınacaktır. Yalnız, Allah'a boyun eğilecek ve yalnız O'na kulluk edilecektir.

İkincisi: Kudreti âlâ sahibinin mümessili olan peygambere de mümessillik vasfı ile itaat edilecektir.

Üçüncüsü: insan kendi yaşayışında helâl ve haram; caiz, gayrı - caiz şeylere bağlı bulunması hakkında yalnız Hak Taalâ'nın kanununu takip edecektir. Kanun ve güvenlik nizamı yalnız Allah'a mahsustur. Beşere ait düzme kanunlar hükümsüzdür.

Buna göre, hakikatte Hazret-i Musa (A.S.), Hazret-i Muhammed (S.A.V.) in ve diğer bütün peygamberler de hep aynı heyetlerle gelmişlerdir. Bu mukaddes vazife İle mükellef peygamberler hep aynı gayenin rehberliğini yapmışlardır. Risalet bakımından aralarında en ufak bir fark yoktur. Muhtelif peygamberlerin muhtelif şekillerde geldiklerini iddia edenler, onların maksat ve gayeleri arasında ayrılık düşünenler, büyük bir hatâya saplanmış ve yanlış yol tutmuşlardır. Malik -ül - mülk indînde, O'nun memuru olarak gelmiş bulunan kimselerin gelişlerinden ve memuriyetlerinden maksat nasıl ayrı ayrı olabilir ki. Onlar geldikleri toplumları, kafa tutmaktan ve kendi başına buyruk kesilmekten alıkoyup, kendilerini

serbest sayıp şirk yoluna gitmelerine mâni olsunlar diye vazifeli kılınmışlardır. Bütün insanlığa, iktidar-ı âlâ'ya karşı hiç kimseyi veya bir otoriteyi, her ne hususta olursa olsun hiç bir şekilde ortak tanımamalarını öğretmek amacıyla mücadele sahasına atılmışlardır. Hakiki mâlike kulluk vazifesini yerine getirmenin yüksek faziletiyle mücehhez olmaları, itaatin ehemmiyetini kavramaları, vefakârlığın haysiyetine ulaşmaları esas tutularak, ilâhî davete muhatap edilmişlerdir,

Ne yazık ki elimizde mevcut bulunan İncillerde Hazret-i. Mesih (A.S.) in heyeti tam ve açık bir tarzda beyan edilmemiştir. Kur'an-ı Kerim'deki gibi sarih, vazıh ve toplu halde anlatılmamıştır. Yukarıda söz edilen üç mesele, dağınık işaretler seklinde birbirine karıştırılarak anlatılmıştır. Meselâ, İncildeki şu âyetten, Hazret-i Mesih (A.S.)'ın yalnız Allah'a kulluk yoluna davet ettiği anlaşılmaktadır:

"Zira yazılmıştır ki, Rabb Allah'ına, secde ve yalnız O'na ibadet eyleyesin."11[52]

Bu cümleden yalnız, Hazret-i Mesihin Allah'ın vahdaniyetine ve yalnız O'na ibadet edileceğine kaîl olduğu anlaşılmaz; O'nun bütün çalışmasını ve gayretini hep bu yolda

11[52] (İncil-i Mettâ, Bab: 4, Fıkra 10, Kitab-ı Ahd-i Cedîd, Sahife: 4).

sarfettiği anlaşılır. İsâ (A.S.), Allah'ın emr-i şer'îsine tam mânasiyle itaat edilmesini sağlamak için büyük gayretler sarfetmiştir. Meselâ:

"Melekûtun gelsin, muradın gökte nice kılınırsa yerde dahi böyle kılınsın."

(Mettâ Bab, 6. fıkra: 10, Sahife: 7.)

Hazret-i Mesih (A.S.), kendi kendini semavî hükümetin mümessili sıfatı ile ileri sürmüş ve halkı bu yolda kendi itaatına davet ettiği bir vakıadır. Bu husus, O'nun muhtelif sözlerinden açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Hazret-i İsa (A.S.), kendi memleketi bulunan Nasıra'da mukaddes davete başlayınca, orada ilk önce kendi yakınları ve hemşehrileri tarafından muhalefetle karşılandı. Bu hususta, Mettâ, Markos ve Luka (İncili tertip edenler) her üçü de müttefiktirler. Bu kimselerin üçünün de rivayetleri hemen hemen birbirlerinin aynıdır.

"Nebi kendi ülkesinde kabul edilmedi."

Ne zaman ki, bu büyük peygamberin öldürülme hazırlıkları başladı; bu sefer halk: "Buradan çekil, gizlice git." Dediler. O, öteler habercisi peygamber de bu tavsiyelere şu cevabı verdi:

"Bir Nebi bu şartlar altında çekilip gitmez. Buna imkân yok."

(Luka, Bab: 19, Fıkra: 38).

Son defa Urşelim'e geldiği zaman, O'nun

bağlıları yüksek sesle şu sözleri haykırdılar:

"Dediler ki, Rabbîn isminde gelen Melik mübarek olsun."

(Luka, Bab: 19, Fıkra: 38)

Bu sözler: duyan Yahudi âlimleri gücendiler. Hazret-i Mesih (A.S.) a: "Bu kimseleri sustur." dediler. Peygamberleri de:

"Ol dahi cevap verip onlara dedi ki, ben size derim ki: Eğer bunlar sükût ederler ise taşlar çağıralar."

(Luka, Bab: 19, Fıkra: 40)

Yine aynı masum peygamber şöyle buyurmuşlardır:

"Ey cümle yorgun ve yüklü olanlar! Bana gelin ve ben size rahat vereyim. Boyunduruğumu üzerinize alın ve benden ki halim ve alçak gönüllülüğü öğrenin ve canlarınıza rahat bulasınız."

(Metta, Bab: II, Fıkra: 28 - 29, Sahife: 14)

Hazret-i Mesih (A.S.) da diğer peygamberler gibi, insanların yapıp uydurdukları kanunlar yerine İlahi kanunların yürürlükte olması yolunda çalışıyordu. Metta ve Markos'un rivayetlerinden apaçık bir şekilde bu nokta anlaşılmaktadır. Her iki İncil'in de rivayetlerinin hülâsası şöyledir: "Yahudi uleması, senin talebelerin, büyüklerin ve ileri gelenlerin rivayetleri zıddına ellerini yıkamadan nasıl yemek yerler

diye itirazda bulundular. Bunun üzerine Hazret-i Mesih buyurdu ki: Riyakârların hâli böyledir; onlar vaktiyle sair peygamberlerin sözlerine de itiraz etmişlerdi. Bu ümmetin dili bana hürmet ediyor, fakat gönülleri benden uzaktır." Ve bu itiraz edenlere şu şekilde insanî ahlâkı öğretmişlerdi:

Siz de Allah'ın hükümlerini iptal edip, kendi tarafınızdan uydurduğunuz kanunları yürürlüğe koymaktasınız. Allah, Tevrat'ta ana, babaya hürmet edilmesini emir buyurmuştur Her kim ana ve babasına fena bir şey söylerse o kimse öldürülsün diye hüküm vermiştir. Şimdi siz kalkmış diyorsunuz ki, birisi kendi anasına ve babasına diyebilir ki, benim size karşı yapmakta olduğum hizmetler sizin işinize yaramıyorsa, ben onları Allah'a adarım. Bu verdiğiniz hükümden, baba ve anaya hizmet etmemek caiz olmuyor mu?

(Metta, Bab: 15, Fıkra: 3-9 ve Markos, Bab: Fıkra: 5 - 13)[12[53]]

F. *"İşte Rabbiniz O Allahtır ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra da kendi makamında sağlam olarak karar buldu. Ardı arkası kesilmeden geceyi takip eden gündüze, gecenin perdesi örtüldü. Güneş de, ay da, yıldızlar da hep O'nun fermanına boyun bükerler. Dikkat! halk etme*

12[53] Tefhim - ül - Kur'an, Cild: I, Sahife: 253 - 256

(yaratma) ve emr (hükümetime) ona aittir. Bütün âlemlerin Rabbı bulunan Allah ne mübarektir."

(El - A'raf: 54).

Hak Taalâ, isteva ale'ı-arş: "makamında sağlam olarak karar buldu.", cümlesinin etraflıca şerhi ve açıklamasını anlamak bizim için pek zordur. Şu kadar var ki. Allahu Taalâ, kâinatı yarattıktan sonra, kendisinin şu hudutsuz saltanatına, herhangi bir makamda bir merkeze karar verdi. İşte bu merkezde tecelliyâtını yoğunlaştırdı kıldı. Ve bu tecelliyatın yoğunlaştırıldığı makamın ismi de Arş'dır. Oradan bütün âlemlerin üzerine feyz ihsan eyler. Oradan bütün kâinatın idaresini düzenleyip, emir buyurur. Şu cihet de mümkündür ki, bu âyet-i kerime'deki Arş kelimesinden maksad, iktidar ve hüküm sahîbi bulunmaktır. "Arş üzerinde karar bulmak" tan maksad da, Hak Taalâ kâinatı yarattıktan sonra, onun idaresini de eline aldı demektir.

Her ne ise, istevâ al'el arş'ın mânası ne olursa olsun, Kur'an-ı Kerim bu mevzuyu ele alarak, Hak Taalâ'nın yalnız kâinatın Halikı olmayıp, aynı zamanda kâinatın mutlak idarecisi ve yöneteni olduğu hakikatini en güzel şekilde insan zihnine yerleştirmektedir. O, dünyayı yoktan var ettikten sonra dünya ve yarattığı bütün mahlûkattan alâkasını kesmediği gibi, yarattığı şeyleri de kendi

başınbırakmamıştır. Amelen ve bilfiil, bütün âlemin her cüz'ünün ve küllî âlemin idaresi ve saltanatı bizatihi o sonsuz kudrettedir. Fiili olarak. Her şeyin, her varlığın ve her zerrenin takdiri O'nun hükmüne bağlıdır.

Kur'an-ı Kerim, bu şekilde, esasa ait yanlış anlayışın önüne set çekmek yolunu tutmuştur. Böyle olunca, hiçbir şekilde insan şirk'in sapık yoluna saplanmaz ve kendisini de muhtar ve başıboş saymak dalaletinin sevdasına kaptırmaz. Kâinatın nizam ve düzeni ile Hak Taalâ'nın alâkasız olduğunu zannetmenin gerektirdiği netice şudur ki, insan, kendisini yahut da diğerlerinin mukadderatını Allah'dan başka birisinin elinde olduğu kanaatine sahip olur. Böyle düşünen mahlûk karşısında da boyun eğmek yolunu tutan, yahutta kendi mukadderatını kendi tayin ettiği zehabı ile şahsını serbest zanneder.

Burada üzerinde durulacak bir nokta daha vardır. Kur'an-ı Kerİm'de. Hak Taalâ'nın yaratma ve idare işlerine ait kullanılan kelimeler ve ıstılahlar, ister hakikî mânada olsun, ister mecaz ve istiare mânasına alınmış bulunsun, ekseriya saltanat, hükümet ve padişahlığa ait kelime ve ıstılahlar kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in bu beyan tarzı o kadar açık bir şekildedir ki, herhangi alelade anlayışlı birisi Kur'an-ı Kerim'i okuduğu zaman, bundan başka bir şey

anlamaz ve hissetmez.

Aklı noksan bazı tenkîtçiler, kendi akıllarının noksanlığını hesaba katmıyarak hep tersinden düşünüp şu neticeyi çıkarmak istemişlerdir: Güya bu Kitap telif edildiği zaman, insanın zihninde hükümet ve saltanat nizamının hâkim olduğu fikrini ileri sürerek bu kitabın müellifi (Bu sersem kafalılara göre, Hazret-i Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) neüzübillâh Hak Taalâ'ya sözüm ona padişahlık izafe ederek ortaya çıkarmak istemiştir. Halbuki işin esasında Kur'an-ı Kerim'in ileri sürdüğü daimî ve ebedî hakikat, bu düşüncesiz kafaların iddialarından veya anladıklarının tamamen aksinedir. En büyük ve tek gerçek şudur ki, şu yeryüzünde ve sonsuz göklerin saltanat ve padişahlığı ancak bir "zat" a aittir. Hâkimiyet (sovereignty) diye isimlendirilmiş olan husus da yine O'nun Zat'ına mahsustur. Bu kâinat nizamı da bir merkezî nizamı kâmildir ki, bu nizamda bütün seçme hakkı yine o Zatın elindedir. İşte bundan dolayıdır ki, bu nizam'da herhangi bir kimse, şahıs veya zümre cüz'î veya küllî olsun, her ne şekilde olursa olsun hâkimiyet iddiasında bulunursa, kendisini korkunç bir şekilde aldatmış ve feci bir yalana saplamış olur. Ve yine bu nizamı düzene koymuk için de O'nun gösterdiği yoldan başka herhangi bir yol doğru değildir- Şurası da yine doğru ve değişmez bir gerçektir ki, dinî ve mezhebi

bakımdan ibadet edilen Mâbud'a, siyasî ve medenî hükümdarlığı (Sovereignty) da teslim etmek lâzımdır.

"Lehü'l - halk ve'l - emr: Halk etme (yaratma) ve emr (hüküm verme) O'na mahsustur." Cümlesinin şerhine gelince, (İstevâ al'el - arş) cümlesinin şerhinde etraflı olarak açıklanmış oldu Bu mesele hakkında demiştik ki, Allah Taalâ yalnız Halik değil, aynı zamanda emir veren ve hüküm buyurandır. O kendi mahlûkatını yarattıktan sonra, onların işlerini başkalarına bırakmamış ve cümle mahlûkatının üzerinde hükmünü icra kılmağa devam etmiştir. Halk ettiklerinden hiç birisini de kendi başına bırakıp, onları kendi başına buyruk sahibi kılmamıştır. Yaratılmış olanlar istedikleri gibi hareket edemezler. Amelî ve fiilî olarak bütün kâinatın ideresi Hak Taala'nın elindedir. Geceyle gündüzün biribirini takip etmeleri de kendi başlarına olmayıp Allah'ın hükmü iledir. Allah isterse, bunları istediği gibi değiştirir ve istediği şekle sokar. Onları istediği bir nizamla yeniden tertipler. Güneş, ay ve yıldızların da kendilerine mahsus bir iradeleri yoktur; Bu büyük nesnelerin de her türlü işleri Hak Taala'nın elindedir. Yalnız Cenab-ı Hak'kın fermanına boyun bükerler. Bunlar da mahkûm ve mecbur birer köledirler.

G. *"Elbette ki, Allah istediği gibi*

hükmeder."

(El – Mâide: 1)

Allahu Taalâ mutlak hâkimdir ve bütün küllî irade yalnız kendisine mahsus bulunmaktadır. Dilediği gibi hükmeder; kullarından hiç bir kimsenin O'nun hükümlerine karşı söz söylemek, niçin ve nasıl demek hakkı yoktur. Elbetteki bu ilâhî hükümlerin hepsi derin birer hikmete, sonunda mutlaka hayır olan bir maslahata dayanır. Fakat Müslüman bir kul, bu hükümlere itaat ederken, bu kudsî hükümlerin hikmet *ve* maslahatı nedir diye peşin bir araştırmaya girmez. Ancak hüküm sahibi böyle hüküm vermiştir diye itaat eder. Hüküm sahibi bir şeyi haram kılmışsa o haram olan şey ne olursa olsun *ve* niçin olursa olsun mutlak surette haramdır. Helal olan şey de yine ne şekilde olursa olsun helâldir. Niçin *ve* ne sebepten helâl olmuştur diye araştırmak bize düşmez. Zira, Hak Taalâ her şeyin yegâne mâliki olduğuna göre, bu şeyleri kullarına ya haram kılmıştır, yahut da müsaade vermiştir. İşte bunun için Kur'an-ı Kerim nimetlerin helâlliği ve haramlığı hakkında Mâliki Hakikinin müsaadesinin veya olmamasından başka hiçbir araştırma yapılmasına lüzum olmadığım bildirmektedir. Yine aynı şekilde, kulların yapacakları işlerin caiz veya gayrı caiz olmasının da esası bundan başka bir şeye dayanmaz. Hak Taalâ'nın caiz kıldığı câizdir.

Caiz kılmadığı da asla caiz değildir.13[54]

H. *"Kendi dilinizle tavsif edip yalan uydureraktan, bu helâldir ve şu haramdır demeyin. Böyle olursa Allah'a yalan iftira atmış olursunuz. Elbette Allah'a yalan iftira atan kimseler asla felah bulmazlar."*

(En – Nahl: 116).

Bu âyet-i kerime gayet açık bir şekilde, helâl ve haramın değerlendirilmesinde ancak Cenab-ı Hak'kın yetki sahibi olduğunu bildirmektedir. Başka bir tabirle şöyle ifade edilebilir ki, Kanun koyoco yalnız Allah'tır. Herhangi bir kimse, kendi bildiğine göre, beşerî hâdiseleri değerlendirip bu fiillerin caiz ve gayrı caiz olduğunu ileri sürerse, böyle bir adam, haddini aşmış ve kulluk vazifesini çiğnemiş olur. İnsanlar yalnız, İlâhî kanuna dayanarak bu örnek hükümlerden sonuç çıkararak, falan umumî kanuna muvacehesinde şu hususî şey de helal veya haramdır; yine aynı şekilde filan umumî kanuna göre şu fiili yapmak, caiz veyahut da caiz olmadığının söylenmek, Hak Taalâ'ya yalan isnad edip, iftira atmaktır. Böyle çirkin bir iş iki sebepten dolayı işlenebilir. Ya ileri sürülen bu hüküm, tek dayanak olan İlâhî Kitap dikkate itibara alınmadan verilmiştir; yani kitabın caiz kıldığını o kimse, gayrı caiz saymış, caiz kılmadığına da caiz demiştir. Ve-

13[54] Tefhim - ül - Kur'an, cild, 1. Sahife, 438.

yahut da Hak Taalâ, helâl kılmak, haram kılmak işini insanın eline vermiş, insanı da yaşayışında serbest kılıp, "Sen kendin için bir şeriat meydana getir" demiş olmalıdır. İşte bu şeklin her ikisi de yalan uydurarak Allahu Taalâ'ya iftira atmak demektir.14[55]

İ. *Söyle: "Allah'ın size göndermiş bulunduğu rızık hakkında hiç düşünmediniz mî? Bunlardan helâl kıldığı da var, haram kıldığı da. Söyle, acaba Allah mı size izin verdi, yoksa siz Allah'a iftira mı atarsınız?"*

(Yûnus: 59).

Urdu lisanında rızk: (rızık) kelimesi halk arasında umumiyetle yiyecek, içecek gibi şeylere denir. Bu kelimeye verilen bu basit mâna ile, yemek sofrasını dikkate alan halkımız, dinî hurafeler, gelenekler ve merasimler gibi şeylerin üzerinde dururlar. İşaret ettiğimiz bu yanlış anlayış, doğrudan doğruya câhil halk tabakasının işi olmayıp, ulema unvanlı bir zümrenin yetersiz ve gelişi güzel çalışmalarının bir neticesi olduğu gayet açıktır. Halbuki Arapçada rızk kelimesi yalnız yiyecek ve içeceğe münhasır değildir. Belki, "in'âm", "ihsan", "hediye", "atiye" ve "bahşiş" ve her verilen şey demektir. Bu kelimenin mânası geniş ve umumîdir. Hak Taalâ, dünyada insana ne vermiş ise, bunların hepsi de rızkdır. Hatta çoluk ve çocuk bile "rızk"

14[55] Teflıim - ül - Kur'an, Cild: II, Sahife: 578

dır.

Meşhur adamlar ansiklopedilerinde: "esma'ür- ri-cal" kitaplarında, bir çok râvilerin isimlerine rastlıyoruz. Bunlar hususla ilgili olarak rızk, kûzeyk ve rızkullah isimlerine de tesadüf ediyoruz. Bunların hemen hemen mânaları birbirlerinin aynı ve Urduca "Allah verdi" demektir. Meşhur duayı hatırlayalım:

Allahümme erinâ'l - hakka ve erzuknâ ittibâ'ah. "Ya Rabbi, bize hakkı göster ve bize ona tabi olmayı nasib et."

Umumî konuşmalarda söyle bir tâbir kullanılır: "Ruzika ilmen: falan adama ilimden nasib verildi, Hadis-i Şerif'de şöyle buyurulmuştur;

"Hak Taalâ her hâmile kadının karnındaki çocuk için bir melek gönderir, bu melek, çocuk var olur olmaz, onun bütan ömrü boyunca rızkını hazırlamakla mükelleftir."

Bu Hadis-i Şerif'de kullanılmış olan "rızk" kelimesinden maksat sadece yiyecek, içecek değildir. Çocuğun bir ömür boyunca elde edeceği sadece yiyecek, içecek değildir. Buradaki "rızk" tan maksat, çocuğun dünyada yaşadığı müddet içinde ihtiyacı bulunan herşeydir.

Kur'an-ı Kerim buyurur ki:

"Ve mimmâ rezakna - hum yünfikun":

Onlara verdiğimiz rızıktan, başkalarına, da verirler.

Görülüyor ki "rızık" kelimesinden, yalnız yiyecek, içecek ve yemek sofrasında bulunan şeyleri düşünmemek gerekir- Allahu Taalâ sadece yiyecek, içecek üzerinde durmuş olduğu, diğer hususlarda insanı serbest bıraktığı şeklinde yanlış bir düşünceye kapılmamak gerekir. Böyle bir sakat anlayışa saplanmak, alelade bir hata olmayıp, muazzam ve çok mühim bir iman zaafıdır. Halbuki Allah'ın dini, hayatın her dalını ve her şubesini kuşatan emsalsiz bir sistemdir. Diğer bir hatalı düşünüş de, "Din ilmi" olarak bir şeyin haramlığını bilmek, sadece bu mevzu üzerinde çalışıp ömür tüketmeği anlamışlardır. Onların medeniyet anlayışına göre, insan kendi işinin idaresi için, kendisi hudud tayin eder. Yaşama tarzına istikamet veren usuller kararlaştırır. Allah'ın kitabına ihtiyaç hissetmeksizin kendi başına kanun koymaya da kalkar. Bu fahiş hata ve gerçekten kopup uzaklaşmış zihniyet, ne yazık ki, yalnız halkın bilgisiz tabakasına mahsus bir keyfiyet değildir. Bu topluluk içinde, din uleması, yüzeysel ve kısır bilgi sahib müftüler, idraksiz Kur'anı Kerim müfessirleri ve hadis şeyhleri gibi etiket sahibi yığın yığın şahsiyetin, dine böyle bir anlayış merceği ile bakmanın bizzat dinî parçalamak ve bölmek olduğunu bilmelerine

imkân yoktur. Böyle bir düşünceye sahip olduktan sonra ve İlâhî Şeriatı yalnız yiyecek ve içecek mevzuunda hüküm veren bir müessese haline getiren bu kimselere şöyle bir sual yöneltilebilir: Böyle bir düşünceye sahip olmanızın, ne kadar büyük bir günah ve cürüm olduğunu biliyor musunuz? Rızkın Allah'tan geldiği gibi, siz kendiniz de Allah'ın değil misiniz? O zaman nasıl olur da, Allanın mülkünde istediğiniz gibi tasarrufta bulunabiliyorsunuz? Keyfinizin istediği şekilde hududlar ve usuller tayin ediyorsunuz?

Herhangi bir hizmetkâr, herhangi bir uşak, ben kendi efendimin, patronumun veya ağamın sahibi olduğu bir malına, istediğim gibi tasarruf etmek ve dilediğim gibi bu malın tasarrufu hakkında usuller koyabilirim iddiasında bulunsa; efendimin, patronumun ve ağamın da sözünü dinlemem hususunda bir sebep yoktur dese, böyle bir uşak hakkında ne gibi bir hüküm verirsiniz? Evinizdeki hizmetçiniz, yahut da iş yerinizdeki hademeniz, evinizde veya iş yerinizde, "her şeyi ben bildiğim gibi, keyfimin istediği şekilde kullanırım; mevcut eşyalardan istediğim gibi faydalanırım diyerek bir nevi muhtariyet iddiasına yeltendiği takdirde acaba siz bu uşağınıza ne gibi bir muameleyi reva görürsünüz?

Bu uşağın yahut da odacının tutumu o

zaman başkalaşmış olur; yani bu uşak veya odacı efendisini tanımıyor ve kendi başına buyruk kesilerek aynı zamanda hizmet ettiği yerin malına da sahip çıkıyor demektir. Böyle bir uşak veya odacı o zaman haddi aşan ve gasb edici durumuna düşmez mi? Artık bu uşak hakkında şöyle bir durum oluşur: Uşağın kendisi uşak olduğunu bildiği halde, uşak olduğunu kabul ettiği halde, çok iyi biliyor ki, mal ve eşya kendine ait olmayıp uşaklık ettiği kimsenindir. Bunlara rağmen, yani bile bile, sonra da kalkıp mallar hakkında istediğim gibi tasarruf etmek, istediğim gibi kullanmak hususunda usuller koyacağım, kanunlar yapacağım, diyor. Malların tasarrufu hakkında usul koymak ve kanun yapmak da benim hakkımdır diye iddiaya kalkışıyor. Hem de efendisine bir şey sormak lüzumunu duymadan ben istediğimi yaparım diye ortaya atılmaktan çekinmiyor..

Nihayet netice olarak şöyle bir vaziyet ortaya çıkar: Bu efendi, bu ağa kendisi uşağına, malını kullanmak hakkını vermiştir. Bu bakımdan, malların tasarrufu için nizam ve kanun yapmasına da müsaade etmiştir. Bu hak kendisinin iken, uşağına vermekte mahzur görmemiştir. Böyle bir iddianın sahibi olan uşağa, senin bu iddian ne gibi bir şeye dayanıyor diye bir sual tevcih edilebilir. Yoksa bu sözleri sen kendi kafandan mı uyduruyorsun diye uşak itham altında

tutulabilir. Eğer birinci şekil geçerliyse, yani uşağın malları kullanması için hakikaten efendisi emir vermişse, o zaman mesele yoktur. Aksi takdirde, yani- ikinci şekle göre, uşak herhangi bir dayanak göstermekten mahrumsa, bu uşak yalancı ve iftiracıdan başka bir şey olamaz. Cürmün de en büyüğünü işlemiş bulunur.15[56]

J. *"Allah'ın gönderdiği ile hüküm vermeyen kimse-ler kâfirdirler, zâlimdirler, fasıktırlar.."*

(Maide: 44, 45, 47).

Bu âyet-i kerimede, Allahu Taalâ, kendi gönderdiği kanun gereğince işleri çözmeyen ve bu Örnek kanuna uygun bîr şekilde hüküm vermeyenler hakkında Üç şekil buyurmuştur: Kâfir.. zâlim.. fâsık...

Gerçek açık şekilde anlaşılmıştır ki, insan, Allah'ın hükmü ve O'nun göndermiş bulunduğu ulvî kanunu bırakıp da, kendi uydurduğu veya başkalarının uydurup ortaya attıkları kanun. ile, işlerin halli yoluna gider ve içtimaî hayatı tanzime yönelirse, yukarda sayılı olan şu üç suçu işlemiş olacaktır.

Evvelâ böyle bir tutumun ilk kademesi, Allah'ın kanunlanrını inkâr etmiş olmaktır. Allah'ın hükmü inkâr edilince böyle meş'um bir fiilin faili kâfir olur. Sonra böyle bir iş

15[56] Tefhim - ül - Kur'an, Cild II, Sahife: 293 - 294 .

adalet ve insanlık vasıfları ile bağdaşamaz. Çünkü adaletin en doğrusu Allah'ın koymuş olduğu adalettir. Allah'ın lütfettiği adalet hükmünü bırakıp kendi bildiği gibi, yahut da başkalarının koydukları kanunla hüküm vermek zulmün tâ kendisi olur. Bunu yaparı da zâlim olur. Üçüncü sıfat da şöyle bir mânayı ifşa etmektedir: Böyle bir kul, kul olduğu halde, kul olduğunu bildiği halde kendi mâlikinin, kendi sahibinin kanununu bırakarak ve bu kanundan kaçınarak; kendisinin yahut da herhangi bir kimsenin uydurduğu kanunu câri kılmak yoluna giderse, hakikatde kulluk ve itaat dairesinin dışına çıkmış olur. Bu da "Fısk" demektir. Küfür de, zulm de, fısk da bu her zehirli sıfatın üçü de Allahu Taalâ' dinlememenin isimleridir. Her nerede Hak Taalâ'nın hükdinlememenin isimleridir. Her nerede Hak Taalâ'nın hükmünün dışına çıkılıyorsa, orada bu üç şeyden üçünün de bir arada olmamasına imkân yoktur. Mutlaka bu üç mezmum sıfat bir arada bulunur. Ancak İlâhî fermana karşı gelmenin, Hak'kın hükmüne karşı diretmenin de dereceleri ve şekilleri vardır. O zaman bahsâ geçen bu üç fena işin de azlığı ve çokluğu bakımından dereceleri olacaktır. Meselâ, Allah'ın emrettiği kanunum hîlafına işleri tedvir etmeğe yeltenen birisi, Allah'ın o en güzel hükümlerinin yanlış ve insanların uydurduğu kanunların doğru oldu-

ğunu ileri sürecektir. Bu şahıs tam mânasiyle hem kafir, hem zâlim ve hem de fâsık olur. Fakat başka bir kimse, İlâhî hükümlerin doğruluğuna inanıp, amelî bakımdan ve fiiliyatta Allah'ın kanunu ile değil de insanların uydurdukları sözde kanunlarla işleri yürütmeğe yeltenirse; bu adam İlahi hükme itikad ettiğinden dolayı akîde bakımından kâfir olmaz ve İslâm ümmetinin dışında kalmaz; fakat böyle bir kimsenîn imanı, küfür fısk ve zulmün karışımından bir şey olur. Her kim, hayatını tanzim eden bütün iş ve gücünde İlâhî hükümden ayrılmış olup, başka bir tarafa saparsa, tam ve katıksız bir kâfir ve aynı zamanda fâsık ve zâlim demektir. Fakat bazı işlerinde Allah'ın kanununa tâbi olup da bazısına da tâbi olmazsa, böyle bir akide sahibinin imanı, küfr zulüm ve fısk ile karışık bir hal almış demektir. Bu kimsenin vaziyeti bazı yerde kâfirine olur, bazı yerde olmaz. Bu şahsın küfr, fısk ve zulüm derecesi yaptığı işlerin mahiyetine göre ayarlanır.

Bir kısım müfessirler, bazı âyetleri kasıtlı olarak tevil edip, ehli kitabın Önüne sermek için çalışırlar. Fakat aslında İlâhî Kelâm'da bu tevil için herhangi bir uygun durum bulunmaz. Bunun gibi tefsircilere, bu tarz bir işe ve bu şekilde bir tevile en iyi cevabı Hazret-i Huzeyfe (R.A.) vermiştir. Bir ara bir zat gelerek Hazret-i Huzeyfe'ye şöyle bir sual

sordu; "Beni israil hakkında söylenmiş bulunan bu üç âyet-i kerime'de, Yahudilerin. Allah'tan nazil olan ahkâmı bırakarak, bu ahkâmın hilâfına işlerini kendi bildikleri gibi çözme yoluna gittikleri beyan edilmektedir. Bu kavim, bu âyet-i Kerime'ye göre kâfir, zâlim ve fasık mıdır?

Huzeyfe (R.A.) bu suale şu şekilde cevap verdi:

"Bütün acılar Beni İsrailin, tatlılıklar da sizin olsaydı, şu Beni İsrail size ne iyi kardeş olurlardı. Hayır, böyle değil, Allah'a yemin ederim ki, siz de onlara gittikleri yolu adım adım takip ediyorsunuz; o yoldan gidiyorsunuz."16[57]

Hâkimiyetin bu temel usûlü, Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yerlerinde anlatılmıştır. Allah'tan başka her kim bir nesneyi yahut da bir kimseyi mutlak tarcih sahibi olarak kabul ederse, Kur'an-ı Kerim'in bildirdiği ıstılah karşılığı olarak bu nesne "Tağut" tur. Böyle yapan da Tâğut'a kulluk etmiş bulunur, O da Allah'a kulluk et menin tam tersinedir.

K. *"Her kim Tağut'u bırakıp da Allah'a iman ederse, işte o, hiç kopması imkânı olmayan sağlam bir tutanâğa sarılmıştır. Elbette Allah duyan ve bilendir."*

(El - Bakara: 256)

16[57] Tefhim - ül - Kur'an, Cild I. Sahife, 475 - 476

Burada Tâğut kelimesi, lügat noktayı nazarından; haddini bilmeyen, aşırı giden, haddini aşan, herhangi bir şahsa denir. Kur'an-ı Kerim ıstılahına göre Tağut'dan maksat, aşan, kulluk haddini tecâvüz eden, kendisini efendi ve patron koyan; Allah'ın kullarını da kendisine kul yapmak istiyen kimsedir.

Bir kimsenin Allah karşısında boyun eğmekten kaçınması, isyan etmesi, aşırı gitmesi, haddini bilmemesi üç şekilde olur.

Birinci şekil: Kul esâs itibariyle boyun eğmektedir. Hakkı kabul edip, Hakka teslim olmaktadır. Fakat iş amele gelince, fiiliyatta bu usulden uzaklaşır; ya kendisini şahsen serbest kılmaya yeltenir, yahut da başka birisinin kulluğuna boyun eğmiş olur. İşte bu "fısk" dır.

İkinci şekil: Kul Hak Taalâ'nın emrine boyun bükmek hususunda usulen sapar, ya kendisini muhtar kılmaya yeltenir, yahut da başka bir kimsenin kulluğuna girmek yolunu tutar. Bu vasıftaki bir insanın durumu da "küfr" dür.

Üçüncü şekil: Bu kul, Mâlikine karşı gelir, haddini aşar, Mâlikinin mülküne sahip çıkmaya kalkışır, O'nun ebaasına hükmetmeye yeltenir. İşte bu üçüncü şeklin ismi de Tâğuttur. Aslında herhangi bir kimse Tağut'u bırakıp, Tâğutu inkâr etmedikçe

Allah'a iman etniş sayılmaz, mümin durumunda değildir.17[58]

Başka bir âyet-i kerime'nin üzerinde de düşünelim:

"Sana nâzil kılınmış bulunana ve senden evvel de nâil kılınmış olana iman ettiklerini sananları görmedin mi? İstiyorlardı ki, işlerini Tâğut yolu ile halletsinler;" halbuki onlara bundan vaz geçmeleri için hüküm verilmişti.

(Nisa: 60).

Bu âyet-i kerime'de Tâğut'tan maksat, açık olarak bilinmektedir ki, Allah kanunundan başka bir kanundur. Ki böyle bir kanunla işlerin hal ve faslı yolu ihtiyar edilmektedir. Allah Taalâ'nın yüce iktidarının koyduğu nizamın dışındaki gayrı meşru bir nizamdır. Allah'ın kitabına dayanmayan bir kanundur. Bunun için de bu âyetin manası şu şekilde bir açıklığa kavuşmaktadır: Adalet yolunda Allah'ın kanununu bırakıp da Tâğut'a tâbi olmak ve cemiyet sistemini bu Tâğut kanunu ile yürütmek, imâna aykırıdır gereği. Allah'ın ve O'nun kitabına imân etmenin iktizası şudur ki: İnsanın, adalet diye ortaya atılmak istenen Tâğutî nizam ve kanunları temelinden reddetmesi gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim'e göre de Allah'a imân etmekle, Tâğutu reddetmek aynı kapıya çıkar.

17[58] Tefhim - ül - Kur'an, Cild: I, Sahife: 196 – 197.

Yani Tâğut reddedilmedikçe Allah'a iman, tamamlanmış olmaz. Bu ikisi hiçbir zaman birarada bulunamaz. Allah'a inanmak ve iman etmek; aynı zamanda Tâğut'a tabi olmamak demektir.18[59]

Yukarıdaki bahiste, Kur'an-ı Kerim'in bildirdiği hâkimiyet tasavvuru açık bir şekilde açıklanmış oldu. Bu tasavvura göre, hâkimiyet hususunda insanın herhangi, bir şekilde, hakkı olmadığı belirtilmiştir. Bunun için, Kur'an-ı Kerim insanı yeryüzünde Hak Taalâ'nın halifesi ve vekili olarak vazifelendirmiştir. Bu vekilliğin de heyeti ve evsafı şu şartları gerektirmektedir: Bu nâib, kendisini nâib tâyin etmiş bulunanın, yani hakiki mâlikin emrine ve hükmüne göre hayatı tanzim etmesi lâzımdır. Aşağıdaki âyet-i kerime bu hususu işaret etmektedir:

"Senin Rabbin, meleklere, ben yeryüzünde bir halife kılacağım dediği zaman..."

(El - Bakara; 30)

Halife, o kimseye denir ki, herhangi bir mülkte her-hangi bir yerde, kendisine muayyen bir serbestlik verilir ve mülkün hakikî mâlikinin emrine göre, o da bu mülkün işlerine bakar. Yani mülkün sahibi bulunan Mâlik'in yerine geçer ve onun vekili

18[59] Tefhim - ül - Kur'an, Cild, l, Sahife, 367. (2) Tefhim -ül - Kur'an, Cild, 1. Sahife 62 .

olur. Bu halifenin yahut da naibin elindeki bu serbeslik kendisine ait değildir; kendinden gelmemiştir; onu vekil yapan, onu bu işin başına getiren Zattan çıkmıştır; bu kimseye yetki, onu bu makama tâyin etmiş bulunan tarafından verilmiştir. Eğer bu, kimse, kendisini mâlik bilmeye yeltenirse ve kendisine emanet edilmiş olan bu serbestlığı gerektiği gibi kullanmazsa, asıl Malik'e değil de herhangi türedi birisine teslim etmeye kalkışırsa, bu uydurma mâlike tabi olursa, gaddarlığın ve zulmün en büyüğünü işlemiş olur.

İTAAT VE SADAKAT USÛLÜ

Yukarıda anlatmış olduğumuz, Hâkimiyet ve hilâfet tasavvurunun fıtri ve mantıkî gereği itaat ve sadakattir. Bu itaat ve sadakatin aslî kaynağı da yine ancak Halik-i Zülcelâl ve O'nun hidayetleridir. Hükümet işlerinde ve devlet meselelerinde ve diğer bütün hususlarda da bu aslî kaynağa itaat edilip sadakat gösterilmelidir. Bu meselenin izahını Kur'an-ı Kerim şu şekilde beyan etmiştir:

"Ey iman etmiş bulunan kimseler. Allah'a itaat ediniz, O'nun Resulüne de sizin içinizden bulunan ülû'l - emrede. Bir mesele üzerinde anlaşmazlığa girerseniz ve eğer hakikaten Siz Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimseler iseniz, bu meseleyi de Allah'a

ve O'nun. Resulüne havale ediniz, iste bu hayırlı ve en iyi yoldur."

(En Nisa, 59)

İşte bu âyet, İslâmın bütün mezhebi, medenî, siyasî, nizamının temel kaidesidir. İslâmî hükûmetin de ilk düsturudur. Bu esas üzerine aşağıda geniş ve etraflı olarak anlatılacak olan hususlar bina edilir:

1. İslâmî nizamda asıl itaat edilecek olan Allahu Tealâ'dır. Bir müslüman her şeyden önce Allah'ın kuludur. Bundan ötesi teferruattır. Müslümanın ferdî yaşayışında ve müslümânların içtimaî yaşayış nizamında, merkez ve mihver olarak Allah'a İtaat ve O'na sadakardaima en başta gelen bir konudur. Diğer İtaatler vefakârlıklar ve sadakatler, ancak, Allahu Taala'ya karşı olan itaatin karşısında bulunmamak, bu itaata muhalif olmamak şartiyle kabul edilebilir. Yoksa, bu aslî itaatin muhalifi olan her itaat bâtıldır ve ona cevaz verilmez. Bu hususta Hazret-i Risaletpenahi (S.A.V.) buyurmuşlardır:

"La tâ'ate li - mahlûkin fî masiyetil - Halıkı."

Yaratana karşı gelmede hiçbir mahluka itaat edilemez.

2. İslâmî nizamın ikinci temeli de Resûl'e itaat etmektir. Bu itaat kendisi müstakil (apayrı) bir itaat değildir. Allahu Taalâ'nın itaatinin zımnında (içeriğinde) bir itaattır.

Resûl'e itaat edilmesinin sebebi, Resûl'ün dayanağı olan bir vasıta ile Allah'ın hükümlerini ve emirlerini bize ulaştırmasıdır. İşte biz Allah'a itaat etme işini de ancak Resule itaat etmekle gösterebiliriz. Allah'a itaat denilen herhangi bir şekildeki itaat, Resûl'e itaat olmaksızın mûteber olamaz. Resule itaatsizlik etmek, Allah'a itaatsizlik demektir. Allah'a karşı gelmektir. Bu hususta şu hadis-i şerif gözönüne alınmalıdır:

"Her kim bana itaat ederse, Allah'a itaat etmiştir ve her kim bana karşı gelirse, Allah'a karşı gelmiştir."

Bu hususu Kur'an-ı Kerim'de de tam bir açıklık ve kesinlikle görmek mümkündür.

3. Yukarıda bahsettiğimiz iki itaatten sonra üçüncü bir itaat daha mevcuttur. Bu üçüncü itaat ise, bahsedilen iki itaatin bir alt kademesinde, bu iki itaatin yan bölümü ve bunlara göre elbetteki talî derecededir. Diğer bir ifade ile iki itaatin bir devamıdır. Bu itaat da islâm Nizamında, bütün müslümanlar için vâcibdir. Bu husus da Müslümanların kendilerinden, kendi aralarından çıkmış olan "ulu'l -emr" e itaat etmeleridir.

Bu "Ulu'l - emr" mefhumuna bütün İslâm camiası ferdlerinin hepsi dahildir. Bunlar Müslümanların bir millet halinde yaşamalarını tanzim ve tertibe koymak için aralarından çıkan tanınmış kişilerdir. Bu zümre Müslümanların içtimaî hayata ait

bütün işlerini yöneten kimselerdir. Bunlar ister fikrî ve zihnî çalışmaları ile rehberlik etsinler; - Ulemâ-i dîn gibi - ister siyasî rehberlik yolunu tutsunlar; Vali, Lider ve Önder gibi, - ister mülkî ve intizamı işlerde rehberlik etsinler; - Vali ve Hâkimler gibi, yahut da adalet işlerini düzenlesinler; kadılar ve hâkimler gibi medenî, muaşeret ve içtimaî işlerde Müslümanların işlerini görüp rehberlik etsinler - kabile ve aşiret şeyhleri gibi, köylerin, kasabaların işlerini çeviren köy ağaları gibi, isterse askerî işleri yürütmek yolunu tutsunlar; kumandanlar ve serdarlar gibi. Kısacası her ne suretle olursa olsun, müslümanlar arasından çıkmış emir sahibi kimselerdir. Bunlara da itaat etmek lâzımdır. İdareci zümreye karşı gelmek, bunlarla çekişmek, İslâm nizamını bozabileceğinden doğru ve caiz sayılmamıştır. Cemiyet işlerini üzerine alan bu kimselere itaat edilmesinin şartı da bu zevatın müslümanların kendi aralarında bulunmalı ve Müslüman zümrelerinin içinden çıkmış olmalıdır. Bunların kendilerinin de Allah ve Resul'e itaat etmeleri zarureti vardır. Bu iki şartı haiz oldukları zaman, onlara itaat edilir. Yoksa yukarıdaki âyet-i kerimenin emrettiği mâna gereğince ve aynı durumu aydınlatan Hadis-i Şerif'in açık beyanına göre, itaat edilme vasfını kaybetmiş olurlar. Böyle idarecilere asla itaat edilmez. Misâl olarak aşağıdaki

Hadisi Şerifleri tetkik edelim:

"İster hoşlansın ister hoşlanmasın, dinlemek ve İtaat etmek bir Müslümana lâzımdır. Fakat ma'siyet Allah'a karşı gelmekiçin emir verilmemiş olacaktır. Ma'siyet için emir verilince bu emir ne dinlenir ne de itaat edilir."

(Buhari ve Müslim)

"Ma'siyet için ne dinlemek vardır ne de itaat etmek. İtaat etmek ancak mâruf (doğru iş) içindir."

(Buhari ve Müslim).

"Sizin için, bazı emirler çıkar ki, siz bu emirlerin bazısını doğru bulur, bazısını da eğri kabul edersiniz; eğri bulduğunuzu kabul edemezsiniz, sizden mesuliyet kalkar; beğenmezseniz, kurtulmuş olursunuz. Fakat eğri bildiğiniz halde itaat ederseniz ve tâbi olursanız mesul olursunuz. Sahabiler sordular: Bir ara, bir zaman böyle hâkimler ortaya çıkarsa onlarla dövüşelim mi? Buyurdular: Namazlarını doğru dürüst kıldıkları müddetçe hayır."

(Müslim).

Bu Hadis-i Şerif'den anlaşılıyor ki, namazı terk etmek, açık bir şekilde itaat edilmemek için bîr delil teşkil ediyor. Namazı doğru dürüst kıldıkları müddetçe onlara karşı dövüşyoktur. Demekki onlar Allah ve Resulünün yolundan ayrılmamışlardır. Buna

göre de onlara karşı gelmek, onlarla savaşmak doğru olmayacaktır.

Aynı durumu açıklayan diğer bir Hadis-i Şerif:

"Sizin en kötü Önderleriniz, kendilerine karşı sizin düşmanlık beslediklerinizdir ki, onlar da size karşı düşmanlık beslerler; siz onlara lanet edersiniz, onlar da size lanet ederler. Dedik: Ya Besulallah (S.A.V.) biz o zaman; onlara karşı koyalım mı? Buyurdular: Mademki sizin içinizde namazlarını kılıyorlar, karşı koymayın, namazlarını madem ki, kılıyorlar, karşı koymayın."

(Müslim)

Bu Hadis-i Şerifler, yukarıda beyan edilen şartları açıklamaktır. Yukardaki hadis-i şerifde "namaz kılmak" kelimesini görenler, bu kelimeden, yani hususî olarak namaz kılmak mefhumunu anlarlar. "Madem ki namaz kılıyorlar bunlara karşı koymak yoktur." diye düşünürler, halbûk Hadisi, Şerif de beyan edilen namazdan maksat iyi bir müslüman olmanın işaretidir. Namaz, islâm'ın fer dî ve içtimaî yaşayışının nizamını hakim kılmak demektir. Namaz kılınan bir yerde demek ki, İslâmî Nizam ve İslâmî Hükümet aslını muhafaza etmiş oluyor. Yoksa böyle olmasaydı iş başında bulunanlar Namaz kılmakla beraber hakikaten İslâm dairesinin dışına çıkmış, İslâm'dan ayrılmış oldukları takdirde nasıl olur da böyle

islâm'dan uzaklaşmış bir kimseye Müslümanlar itaat ederler? Bu hususta yine Hazret-i Resul-i Ek-rem (S.A.S.) yol göstermektedir:

"Siz kendi amirleriniz (önderleriniz) le çekişmeyin, ancak onların tuttukları yol, açıktan açığa küfre giderse ve bunun için her ne suretle olursa olsun, siz bir delil eIde ederseniz, o zaman onlara karşı gelmek, bizim indimizde de Allahu Teâlâ'nın indinde de makbul bulunmuş olur. O zaman iş değişir."

(Buharî ve Müslim)

4. Ayet-i Kerime'nin değindiği dördüncü bir mana daha vardır. Kesin ve müstakil bir şekilde görü yoruz ki, İslâmî nizamda, Allah'ın hükmü ve Resul'ün usulü üzerine en son kanun ve en son dayanak (Final Autorithy) bu yoldur. Müslümanlar arasındaki meselelerde yahut da Müslümanlarla hükümet erkanı arasındaki me selelerde anlaşmazlık olabilir. O zaman bu anlaşmazlıkları Kur'ân ve sünnete hayale etmek lâzımdır. Herne şekilde iş neticelenirse, müslümanların buna teslim olmaları icabeder. Bunun gibi yine bütün yaşayış meselelerinde kitabullah ve Sünnet-i Resul-i Ekrem'i son dayanak ve son merci olarak kabul etmek icab eder. İslâmî nizamın bu zarurî usulü islâm nizâmını, kâfirâne nizamdan ayırır. Bu nizama uymak istemiyen

her şey de elbette ki İslâmî nizam olmayacaktır.

Bu mevzuda halkın bazısı şöyle bir şüpheye düşerler. Hayatın bütün yaşayış şubelerinde Kitabullah'a ve Sünnet'e nasıl başvurabiliriz? Meselâ belediye işlerinde, demiryolu meselelerinde, yahut postahane ve buna benzer birçok çeşitli mevzularda... Kitabullahta ve Sünnetde bunlara ait açık hükümler yoktur.

Halbuki hakikatte bütün bu işler, Dîn'i usulün benzerleridirler. Müslümanla kâfiri ayıran belirleyici fark ta buradan doğar. Kâfir kendisini işde ve her hususta mutlak olarak serbest kabul eder. Müslüman ise, aslında kul olduğunu hesaba katarak, bu kulluk dâiresi içinde serbestliği gözönüne almıştır. Bu kulluk dairesindeki serbestliği de yine kendi kendinden değil, Rabbi Zül celâlden elde etmiştir. Kâfir bütün işlerinde ve muamelelerinde, kendi uydurduğu kanun ve nizamlara tabidir

Hak Teâlâ'nın usul ve nizamına bağlanmak hususunda bir dayanak edinmez. O'na ihtiyacı olduğunu da idrak etmez. Fakat müslüman, kafirlerin tam aksine olarak, her işinde ve her muamelesinde ilk evvelâ Hak Teâla'nın rızâsını arar. Sonra Resul-i Ekrem'in bütün bir insanlığa Örnek olan sünnetine uymak yolunu tutar. Müslüman, yapacağı işlerde Kitâb ve Sünette açık bir

hüküm bulursa bu hükme uyar, bulamadığı zaman, o işi yapıp yapmamakta serbest olur. Ancak bu serbestlik de bir delile ve bir kanıta dayanmalıdır. Şeriatı getiren Zat, bu hususta bir hüküm koymamış ise, o zaman Kitaba ve Sünnete muhalif olmamak şartiyle müslüman da yapacağı işde serbest kalır.

5. Bir müslüman yahut da Müslümanlarla ülul'emir arasında ihtilâf çıkabillir. Bu ihtilâfı en son halledecek olan husus yine kitabullah ve Sünnet-i Resul-i Ekremdir. Bu son mesnede inanıp itikad etmiş bulunan, bunlardan başka bir şeyle meselenin halledilmesi yoluna gitmez. Bu ihtilâfın hallinde ister ül'ülemr haklı çıksın isterse halk çıksın, her ikisi de neticelenmiş olan hükme boyun eğmek zorundadırlar.

Şimdi, böyle bir meseleden diğer bir mesele meydana çıkmaktadır. Böyle bir ihtilâf çıktığında hangi makam bu işi Kitabullah ve Sünnete göre çözecektir? Bu makamın bir İlmi meclis ve Ulemâ toplantısı, yahut da bir Yüksek adalet divanı (Superme Court) olmasını yüce şeriat bize tayin etmemiştir. Bizi buna mecbur kılmamıştır. Böyle bir makamın bulunması gerektiği takdirde, bu makamın vazifeleri şu hususlar olacaktır: İslâm'ın ruhuna uygun kanun düzenleme; Adlî makamların neticelendirdiği davalara icabettiği takdirde hususî bir şekilde bakmak ve Kitabullah ve Sünnetin garaktirdiği şekilde

meseleyi çözmektir. Hakkı batıldan ayırt edip bildirmektir.

Kur'an-ı Kerim, sadece bir ayin ve usul kitabı değildir. Aynı zamanda bir tâlim, terbiye ve telkin kitabı da olduğundan bu İlâhi Kitapta gayet ibretli vaazlar, beşer aklını hayranlığa sürükleyen nasihat ve öğütler vardır. Bu itibarla, bu mukaddes kitap bir kanun ve bir nizamı temsil etmekle beraber, aynı zamanda bir hikmet ve maslahat kitabı olduğu da açıktır. Kur'ân-ı Kerim, bu iki meseleyi birden dikkate alarak, insanlığı hidayete sevk etmek yolunu tutmuştur. Birinci şekle göre, Kur'ân -ı Kerim'deki sözünü ettiğimiz dört usule iman etmek lâzımdır. Müslüman olmak iddiasında bulunmak, bu iki şeklin birleştiği bir bütüne inanmakla olabilir. Bunlardan birinden sapmak, doğru olamaz. İkinci bir mesele de şudur: Bu müslüman kendi yaşayışını tanzim etmek için Kur'an-ı Kerim'in koyduğu her iki şekile de dikkat etmesi gerekir. Yani hem ahkâma dikkat edecek hem de vaaz ve nasihatleri gözönünde bulunduracaktır. Yalnız bir tek şey, insanı doğru yola (Sırat elmustakim'e) ulaştırır ki o da Kur'ân-ı Kerimi tam olarak gözönünde bulundurmaktır. Oradaki nasihatlerin bir çoğunda Yahudilerin ahlak ve hareketleri misal diye gösterilmiştir. Bu misâller gösterilmekle müslümanlar ince bir şekilde ikâz

edilmişlerdir.

Onlara denmiştir ki, sizden önce gelmiş geçmiş veya henüz hayatlarını idâme ettiren milletler, ümmetler, dîn usulünden ayrıldıkları için böyle aşağılıklara saplanmış gitmişlerdir. Sizin için onlar birer ibret teşkil etmelidirler. Şimdi bundan böyle Allah'ın Kitabından ve Resulün hidayetinden dönen ve kendi bildikleri gibi giden milletler ve yine Allah'ın Kitabına ve Resulün hidayetine boyun eğmek istemeyen, başkanlar, liderler, önderler'in peşinde gitmek, hatta Kitab ve sünnetten başka kendisine dayanak edinen "din" büyükleri ve siyasi rehberlerin peşine takılmak, insanları öyle bir fenalıklara saptırır ki, taunun sonunun ne olacağını kestirmek kolay değildir. İşte bu gibi kimseler veya zümreler Benî İsrailin düştükleri uçuruma düşüp yuvarlanıp giderler;

ÖNSÖZ

İslâmın siyasi nazariyesi, soya dayalı olarak intikal eden, yani babadan oğula geçen merkezi bir sistem değildir. Geçen bölümlerde İslâm'ın siyasi tasavvuru üzerinde durulmuş ve mevzular ayıklanmıştır. Bu bahislerde bu tasavvurun bir merkezi makamı olduğunu bildirdik. Şimdi Kur'an ve lugatta kullanılan kelime ve İstilahların manalarının üzerinde durup bunları incelemek ve şerh etmek gerekiyor; Bazıları bu ıstılahların tam manalarını bilmediğinden, hatta halkın, "hilâfet"in manasının "vekalet" olduğuna dair fikirleri olmadığından ve hilâfet'ın manasının yalnız "yerine geçmek", "birisinin yerine geçip oturmak" onun işini takib etmek, Urduca "canişîni" anlamında olduğunu ileri sürüyorlar. Kur'ân-ı Kerîmde, bu lafızdan maksad, sadece insana emanet edilmiş bulunan yetki ve dünyadaki işleri yürütmek hakkına sahib olmak değildir. Daha insanoğlu yeryüzüne inmeden orada bulunan mahlukun varlığında da yerine geçmesi, o mahlûkun yerini tutması için insana verilmiş bir husustur. Bu meseleyi açıklamanın sebebi,

bu hususta istidlal edilen Hadisi Şerifi kabul etmeyenlerin aydınlanması içindir. Bu mevzu hususi bir tarzda okuyucuların dikkatlerine sunulmak istendi. Bu Hadîsi Şerifin medlulünü kabul etmeyenlerin ileri gelenleri, şu iddiayı ileri sürmektedirler: Hazreti Adem'e verilmiş olan "hilâfet," Hak Teala'nın o'nu yeryüzünde halife yapması, yani kendisine vekil tayin etmesi manasında değildir. Cenabı Hak, Adem'i yeryüzünde bulunan daha evvelki mahlûkatın yerine geçirmek bu mahlukatın yerine oturtmak istemişti. Hatta Hadisi Şerifin medlulünü bizim söylediğimiz gibi kabul etmeyen zümre, şu iddiada da bulunmaktadırlar. Hilafet'in manası sadece, yerine geçmek olduğuna göre, Hilâfet-i İlâhiye tasavvuru, manasız olur. Yani insanın Hak Teâla'ya vekil olduğunu kabul etmek istemiyorlar.

Bu hatalı iddiayı, yeni yetişenler, Hadisi Şerifi inkâr edenler ile dinsizliğin ele başları, durmadan ileri sürüyorlar. Zamanımızda bunlar her tarafta yine seslerini yükseltiklerinden, bu meselenin de açıklamasına zaruret hasıl oldu.

Şunun İçindir ki, Mevlânâ Mevdudî Sahib'in "Tercüman ül-Kur'ân" daki istidlal tarzını, burada ortaya koymak icab etti. Diğer taraftan bazı eli kalem tutanlar da Mevlâna'ya (Mevdudî) itirazlar da bulunmuşlardı. Mev-tana da onlara cevap vermek için bu konuyu

etraflıca izah etmiş ve Tercüman ül - Kur'an'da neşr etmişlerdir. Bu yazı Tercüman ül- Kar'ân'ın zilkade 1352 tarih (Şubat 1935) tarihli nüshasında çıkmıştır.

(Hazırlayıcı)

BÖLÜM: IV

HİLÂFETTİN MANASI

Hilafet konusuna gelince, ilk önce Arap dilinin üzerinde durup araştıralım. Bakalım, bu kelimenin manası hakikaten Arap dilinde acaba, sadece yerine geçmek, arkasından gelip birinin yerine oturmak (Orduca: Cânişini = Sussess) midir, yoksa, niyabet, vekâlet == (Vicegerenty) manasına da gelmiş midir?

Lügat bahsi:

İmâm Râgıb İsfahani, "Müfredat" isimli eserinde hilâfet kelimesini şu şekilde tarif eder:

"Ve'l-hilâfetü niyâbetün an'il gayri, immâ bigaybetil-menûbi anhu ve immâ li-mevtihi ve immâ li aczihi, ve immâ li-teşrifi'l-mustahlifi"

Hilâfet demek, başka birine niyabet etmek demektir. İster niyabet edilen kimse gâîb kayıp olsun, ister ölüm sebebiyle olsun, isterse azcinden durumunun sağlık yetersizliğinden dolayı, yahutta bu hâlife yapılan kimse, kendisini halîfe yapan kimse

tarafından yüceltilmek için de böyle bir vazifeye getirilmiş olabilir.

"Leane" meşhur lugatında (Arabic Englishlexicon) da, "halife" kelimesinin manasını (successor) yerine geçen diye, kaydettiği gibi bundan başka (Vicegerent) = nâib (vekil), manasına geldiğini de yazmıştır.

Hilâfet işinde, kendisine halife tayin eden, nâib kılan kimsenin ölmüş olması veya mevcut bulunmaması da şart değildir.

İmâm Râgıb'ın yazdığı gibi:

"Halefe fulânen, kâme bil'emri, anhü, immâ ma'hü ve immâ bâ'dehü."

Filan kimse filan kimseye halife tayin oldu demek, onun işini eline aldı demektir. İster onunla bir arada olsun, ister onun bulunmaması ondan sonra olsun.

Bu kelimenin kökünden bir yığın kelimeler de türetilmiştir. Bu türetmelere göre mâna itibariyle bazı değişiklikler de oluşabilir.

Halefe hilafeten: Cümlesinin manasındaki "halife olmak" ya onun arkasından gelmektir, yahut da onu takib etmek demektir.

"Halefehü hilâfeten, kâne halifetehü ve bakiye ba'de hü ve câ'e ba'dehü." Onun halifesi oldu, onun halifesi idi, ondan sonra kaldı veya ondan sonra geldi, demektir. (Tâcül-arüs)Kur'ânı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

"Onun ardından da (ayetleri tahrif karşılığında) şu değersiz dünya malını alıpnasıl olsa bağışlanacağız diyerek Kitab'a varis olan birtakım kötü kimseler gedi"

(A'raf: 169)

"Musa, kardeşi Harun'a dedi, benim kavmimin arasında sen benim yerime geç naibim ol."

(A'raf: 142)

Dedi: Siz benden sonra ne de kötü niyabet ettiniz?

(A'raf: 150)

"Biz isteseydik, yeryüzünde sizin yerinize geçen melekler yaratırdık."

(Zuhruf: 60.)

"Tehallefe"nin manası ise, ardından yol tutmak demektir. onun yolunu geriden takibetmektir. Gerek Medine halkına, gerekse civarındaki Araplara Resulullah'dan geri kalmaları yakışık almazdı."

(Tevbe 120).

"Ahlefe" harap olmuş, dağılmış şeyi asıl haline getirmek, önceki haline döndürmek, yahut bunun .yerine bir şey vermek, bozulmuş şeyin yerine konacak bir şey koymak demektir.

"Allah sana bedel verdi ve senin için bu iyidir, demek, yani sana onun yerine geçen bir şey verdi. Senin elinden çıkmış bulunanın

yerine bir şey verdi. Sana bunun yerine bir karşılık verdi."

(Nihaye, ibn - i Kesîr)

Nitekim Hak Taalâ buyurmuştur ki:

"Her ne infak ederseniz (başkalarına verip onları geçindirirseniz) o zaman O da bunun yerine konacak size bir şey verir. İşte O rızk verenlerin en iyisidir."

(Sebe: 39.)

Hadis-i Şerifde de şöyle buyurulmuştur:

"Allah, gazinin nafakasını tekeffül etmekle ona bedel verir."

Hallefe ve istahlefe'nin mânası da kendisine halife tayin etmek demektir.

Filan kimse filan kimseyi halife kıldı. Yani kendi yeıine geçen birisi kıldı.

(Tâc - ül - arûs)

Onun yerine onun işini görecek bir kimse kıldı. *Ni-tekim istahlefe* de böyledir.

İstahlefe dendiği zaman, "menûbün anh": niyabet edilen kimse şeklinde anlaşılmaz, o zaman bunun mânası şu olur: "Kendisine halife kıldı", onun yerine onun işini görecek birisi kıldı.

"İstahlefe fülânen, ey ce'alehü halifeten lehü."

Yani, bir kimse filan kimseyi kendi yerine geçirdi. Kendi yerine işlerine bakacak adam kıldı.

Eğer, "halife kılan", işlerinin emanet eden kimse açıkça belli olsa, o zaman kendisinin, yerine geçen veya naib tayin edilmiş bulunan şahsın da bahsi geçmiş olur. "İstahlefe fülânen min fülânin; ey ce'alehü mekânehü" Filan kimse, filan kimseden yerini ele aldı demek, yani onun yerine geçti demektir.

(Ekreb ül - mervarid)

Buna göre, Kur'an-ı Kerim'de sadece "istihlâf" kelimesi kullanılmış olup, fakat "müstahlefün - leh" (yerine geçilmiş olan) dan bahsedilmemiştir.

"Biz onları yeryüzünde halife edeceğiz, nitekim onlardan evvelkileri de etmiş idik."

(En – Nur: 55).

Burada "istîhlâf" ın mânası şöyledir: Allahu Taalâ onları yeryüzünde kendisine halife tayin etti. Fakat her nerede "müstahlefun leh": (yerine geçilecek kimse) den bahsedilmişse, orada mâna, başka birisinin yerine başka birisinin halife tayin edilmesi vardır. Fakat, ne zaman, bir evvelki nâib ortadan kaldırılırsa, elbette onun yerine başka bir yeni nâib geçeceğinden bahs edilir. O zaman, bu mefhum her ikisine de şâmil olur. Nitekim biz de kendi konuşmalarımızda böyle bir ifade kullanırız. En üst mevki sahibi, filan kimseyi filan kimsenin yerine tayin etti ve filan falan kimseden sonra nâib oldu deriz. Meselâ: *"İstahlefe'l - Melikü'l- Lordu Ardene*

ba'de'l - lordi Raydinge fi vilâyeti'l Hindi." O zaman bu cümlenin mânası şöyle olur: Kral, Lord Arden', Lord Riding'den sonra Hindistan ülkesinde iş başına geçirdi. İşleri ona emanet etti etti. Kendisine nâib kıldı. Yahut da şöyle söylememiz icabeder: Lord Arden, Lord Riding'den sonra Hindistan ülkesinde Krala vekalet etti. Bu iki mefhumun arasında herhangi bir tezat ve çelişki yoktur. İki cümle de aynı mânadadır. Burada ikisi birden bulunmuyorlar ki, zıt şeylerin bir araya toplanmış olması vuku bulsun; birisi iş başında iken, ondan sonra, yani o çekildikten sonra, diğeri iş başına geçmektedir.

Bunun gibi:

"İn yeşâ' yüzhibküm ve yestahlif min ba'dikü'm mâyesâ'ü."

Dilerse, sizi ortadan kaldırır ve sizden sonra istediğini istihlaf ettirir (İş başına geçirir). Buradan şöyle bir mâna anlaşılmaktadır: Allahu Taalâ, sizin yerinizi başkasına verecek; aynı zamanda şu da anlaşılır ki, Allahu Taalâ sizden sonra başkasını kendine "nâib" tayin edecektir: Fakat lugatin hakikî manasında her iki tarafı da düşünürsek yine bu iki mananın ikisinin mevcudiyeti birbirlerine zıt ve aykırı değildir.

"Ce'alehü halîfeten" in mânasına gelince, bu cümlenin mânası sadece halife kıldı demektir. İster bu halife, nâib olsun, ister

yerine geçen olsun, hangi mânada olursa olsun bu mefhumla cümle tamamlanmaz; bu cümleye bir tamamlayıcı cümle yahut mefhum lâzım gelir. Bunun için "müstehlafün - leh": (yerine geçilen) yahut "menu-bün - anh": (kendisine niyabet edilen) den de sözedilmesi lâzımdır. İster bu mefhumlar açıkça yahut da umumî olarak bahsedilsin; ne şekilde olursa olsun cümle tamamlanmalıdır. O zaman cümlenin mefhumu açık olur. Meselâ:

"Ve'zkürû iz ce'aleküm Hülefâ'e min ba'di kavmi Nûhin."

(A'râf: 69)

Hatırlayın ki, sizi Nuh kavminden sonra halife kıldı.

"Ve'zkürû iz ce'aleküm hülefâ'e min ba'di kavmi Adin."

"Hatırlayın ki sizleri Ad kavminden sonra halife kıldı."

(A'râf: 74).

"Sümme ce'alnâküm hel'ife fi'l - ardi min ba'dihim li - nanzure keyfe ta'melûne"

Sonra sizi onların ardından yeryüzünde halife kıl
dık ki, nasıl İş tutacağınızı görelim? (Yûnus: 14).

Fakat her nerede "mustahlefün - leh" den işaret yok ise, orada bir "mustahlefün - leh"

in mukadder ve gizlenmiş olduğunu cümlenin gelişinden hesaplamak lâzımdır. Meselâ:

"Yâ Dâvûdu innâ ce'alnâke halîfeten fi'l - ardı. Ey Dâvûd; biz seni yeryüzünde halife kıldık."

(Sad 26),

"İnniy câ'ilün fi'l - ardı halîfeten. Ben yeryüzünde halife kılacağım."

(Bakara: 30).

Bunlar ve bunlar gibi olan diğer ayet-i kerime'lerde, (halîfe) kelimesi "kılmak" ile bir arada zikredilince şu sualin cevabı verilmesi icabediyor: "İnsanı halife kılan kimdir?" Siz eğer derseniz, insandan önceki mahlûkat yahut da geçmiş kavimler, milletler, padişahlar, daha eski halifeler... O zaman yine cümle noksan kalmış olur. Bazı âyetlerin mânası, cümle ile tamamlanmıştır; fakat bazısının daha tamamlanmamış halde görünür. Meselâ:

"Ve yec'alüküm hülefâ'e'l - ardı."

Sizi yeryüzünün halifesi kılar.

Cümlesinde "hülefa" kelimesi, "yeryüzüne" muzafdır. İzafe ettirilmiştir (tamamlama yapılmıştır). Bu cümlenin kelime kelime tercümesi "yeryüzünün halîfesi" olur. O zaman, bu cümleden, "yeryüzünde daha önce bir mahluk vardı da onların yerine halîfe kıldım" mânası nasıl

çıkarılabilir? Ve yine:

"İnnîy câ'ilün fi'l - ardı halîfeten" in mânasını da bu şekilde düşünürsek yeryüzünün daha evvelki sakinlerine halîfe olmak icabeder. O zaman, şu suâl karşısında kalmış oluruz: Allahu Taala, niçin Kur'an-ı Kerim'de bu yeryüzünün daha evvelki sakinlerinden ve bunların kimler, ve neler olduklarından hiç bahsetmemiştir? Onların yerine insanı halife kıldığına dair bize herhangi bir haber vermemiştir? Vermiş ise, nerede? Eğer vermemiş ise, o zaman, diyebiliriz ki, lisan ve edebiyat bakımından bu cümlenin mânası hangi şekilde anlaşılmaya daha fazla yakındır? "Ben vaziyetleri belli olmayan: (Mechulülhal) yeryüzü sakinlerine bir halife tayin etmekteyim" mi? Yoksa aynı cümleden şöyle bir mâna mı anlaşılır? "Ben yeryüzünde kendime bir nâib tayin etmekteyim" mi? Şimdi eğer dinleyici Arapçanın gramerini bilse ve Mevlânâ'nın[1][60] öne sürdüğü olduğu aklî mukaddemelere de tamamen uzak olduğunu kabul etsek bile, yine bu cümleyi duyan bu iki mânadan hangisinin asıl maksat olduğunu kolaylıkla anlamış olacaktır.

---

[1][60] Mevdûdî Sahib'e cevap yazan zât. (Mütercim)

HİLÂFET VE HÜKÜMDARLIK MEFHUMU

Bu lûgat ile ilgili bahisler incelendikten sonra ben sizden hilâfetin bu anlamı üzerinde biraz .düşünmelerini istirham ediyorum. Nitekim Mevlânâ Hz. kendileri de, kendileri için neyi kasdetmiş olduklarını göreceklerdir. Zatı Faziletleri şöyle buyuruyorlar:

"Hilâfetün fi'l - ard'dan maksad yeryüzündeki saltanat ve hükümetin yerine geçmektir."

Mevlânâ... "İnniy câ'ilün fi'lardi halifeten" in tercümesini şu şekilde yazmış bulunuyorlar:

"Ben yeryüzünde bir padişah nasbettim." Sonra da altına bir de not ilâve etmişlerdir: "Hazret-i Adem, kendisinden evvelki yeryüzü sâkinlerinin yerine padişah nasbedilmiş oldu."

Lütfen düşünsünler, hilâfet kelimesinin mânası sadece yerine geçmek, kaymakamlık, birinin ardından iş başına gelmektir. Böyle olunca, bu kelimenin neresinden padişahlık ve hükümdarlık mefhumu çıkar? Eğer "hilâfe-tin" kendisinde böyle bir mefhum yok ise, — elbette ki yoktur — o zaman, bu anlam "hilâfet" için bir nevi itibarî mâna olur. Halife hilâfeti elde edince, ne şekilde olursa olsun, idareyi ele alacak herhangi bir hükümdarlığa

ve iktidara da kavuşmuş bulunacaktır. Şimdi insan da böyle bir "hilâfeti" elde edince, ki burada efendilerinin itirafına göre, saltanat ve hükümdarlık bütün ihtişamı ile önünde parlamaktadır. O zaman hiç olmazsa şuna da inanmalı ki, insan "halife" olunca da — ne olursa olsun — bir hükümdar olmuştur.

Buyuruyorlar ki, Kur'an'da ilmi tahkik ile sabit olduğuna göre, insandan önce yeryüzünde herhangi bir mahluk vardı. Bu mahlukata da bir hükümdar hükümdar olmuştu.

Şimdi, hükümdar olmak için, ilim, hikmet, irade, ihtiyar kudret ve daha birçok başka sıfatların mevcud olması şartı vardır. Nitekim bunlar olmaksızın yeryüzüne ve yeryüzünün sakinlerine hükümdarlık etmenin imkânı yoktur. İlmî tahkikattan anlaşıldığına göre, insandan Önce yeryüzünde bu saydığımız sıfatlara haiz olabilecek bir mahlûk bulunmamaktadır. Bu hususu Kur'an-ı Kerim dahi tasdik etmektedir. Biz kendimiz de diyoruz ki, insan, Hak Taalâ'nın mahlukatı arasından en efdal mahluktur. Yani Meleklerden de — ki, onların hakkında *"İbâdün mükerremûn: Değerli yakın kullar"* Enbiya: 26) buyurulmuştur. — daha efdal yine insandır. Çünkü bu meleklerin ilmi eşyadan: (şeylerin bilgisi) haberleri yoktur.

"Sonra onları Meleklere göstererek dedi: "Siz doğru iddiada iseniz, bunların isimlerini

bana bildirin. Onlar da dediler, Hamd olsun sana, senin bize öğrettiklerinden başka bizim bu hususta bir bilgimiz yok."

(Bakara: 30-31)

Hatta melekler irade ve serbestlikten de tamamen mahrumdurlar:

"Emr edildikleri hususlarda Allah'a karşı gelmezler ve ne emredilmişse onu yaparlar."

(Et – Tahrim: 6).

Melekler bir tarafa dursun; ikinci mahlûk da cinlerdir. Kur'an'da bunların yeryüzünde hükümdarlık ettiklerini anlatacak bir işaret yoktur. Bu ikisi de bir tarafa dursun; kaldı hayvanlar, bitkiler ve cansız varlıklar... Bunların durumunu siz de pekâlâ biliyorsunuz. Şimdi bu saydıklarımızın dışında kim yeryüzünde hükümdarlık edebilecek bir durumda olabilir ki; insan da onun yerine geçip, o hükümdar ortadan kalktıktan sonra hilâfeti devir almış olsun?

Şimdi bu insanın yeryüzüne eski sakinlerine halife olacağını kabul edelim. — ki, bu yeryüzünün eski sakinleri, insandan önce yeryüzünde hükümdar idiler — O zaman şöyle bir sual hatıra gelmez mi? Bunlar asil olarak mı hükümdarlık ediyorlardı? Yoksa bunlar vekaleten birinin yerine hükümdar mı olmuşlardı? Beyefendileri de birinci şıkkı kabul edemezler. Çünkü İslâmî akideye göre, asil olarak ve bizzat hükümdar ve hüküm

sahibi Hakk Taalâ'dır. Ondan başka kimsenin hüküm sahibi olmağa hakkı yoktur. Her kime de hüküm verme hakkı verilmiş ise yine Hak Taalâ tarafından verilmiştir. Şimdi ikinci şıkka gelince, bu şıkkı kabul ettiğimiz takdirde, o zaman size göre "hilâfet ardından hilâfet" diye bu iş sonu gelmiyecek bir zamana kadar uzar gider; insandan evvelkiler kimdi diye sorulur. Bu halifeler birbiri ardından halifeliği nasıl teslim almışlardı, diye de sorulabilir. Nihayet bu halifenin kendisinden önceki halifeden evvelki halifenin daha evveli ve en ilk kaynağı nedir denir. İşte o zaman en ilk kaynağın Allah Taalâ olduğu meydana çıkar. O zaman mevzuumuz aydınlığa kavuşarak, iktidar ve hükümdarlığın da yine "ilâhî hükümdarlık" olduğu ortaya çıkmış olur.

KUR'ANİ İŞARETLER

Şimdi beyefendilerinin dikkatini Kur'an-ı Kerim'e doğru çekelim. Bu aslî kaynak, insanın elde etmiş olduğu bu hilâfetin hakikatde İlâhî hilâfet olduğunu en Kesin şekilde bildirir. Kur'an-ı Kerim, Hak Taalâ'nın insanı en güzel şekilde yarattığını beyan eder.

"İşte biz, insanı en güzel şekilde yarattık."

(Et - Tin: 4)

Biz onu kendi elimizle yarattık.

Dedi: *"Ey iblis, benim kendi elimle yarattığıma senin secde etmen için ne mani oldu."*

(Sad: 75)

"Sonra biz kendi indimizden ona ruh üfürdük."

(Secde: 9).

Sonra onu güzel bir şekle koydu ve O'nun ruhundan ona üfürüldü.

Daha sonra ilim ve nimet vermekle şereflendirildi.

"Ve ademe bütün isimleri öğretti."

(Bakara: 31).

"Ve sizin için göklerde ve yerde ne var ne yoksa onların hepsini emrinize verdi."

(El - Casiye, 13).

İşte bu saydığımız vasıflar, insanın yaradılışından kemal derecesine yükselmesine kadar elde ettiği şeylerdir. Hak Taalâ, o zaman, Adem'e (İnsana) secde etmeleri için meleklere emir buyurdu. Bu mevzu Sâd Sûresinin sonunda öyle bir şekilde beyan edilmiştir ki, üzerinde uzun uzun düşünmek icabeder.

"O zaman, senin Rabbin, Meleklere dedi ki; işte ben beşeri topraktan yaratmış bulunuyorum. Onu güzel bir şekilde ortaya çıkardım ve kendi ruhumu ona üfledim; simdi siz de onun karşısında secde ederek

durunuz. Melekler hep birlikte secde ettiler. Ancak iblis şanına yediremedi (kendini büyük saydı) ve kafirlerden oldu. Dedi ki: Ey İblis benim elimle yarattığıma secde etmekten seni ne alıkoydu (ne mani oldu). Acaba sen şanına yakıştıramadın mı? (kendini büyük mü saydın?) Yoksa sen (hakikaten) yücelerden misin? Dedi ki: Ben ondan iyiyim. Sen beni ateşten yarattın, onu ise topraktan yaratmışsın. Dedi ki: çık oradan, sen kovulmuşsun."

(Sad, 71 - 77)

Bu âyetlerden anlaşıldığına göre, Meleklerin insana secde etmeleri için emir verilmesinin sebebi, Allahu Taalâ'nın kendi eli ile manen insanı yaratmış olmasıdır. Bu itibarla insan, Hak Taalâ'nın sanat ve kudretinin tam bir göstergesidir. Aynı zamanda insanın içine Hak Taalâ kendi ruhunu üfürmüştür. Ve mahdud miktarda insana Hak Taalâ kendi sıfatlarından bir şeyler de vermiştir. Bu şekilde hiçbir mahlûkun erişemediği yüksek bir seviyede Hak Taalâ'ya yaklaşmak imkânı insana armağan edilmiştir. İşte Hak Taalâ'nın sıfatlarından bir miktar, insanda tezahür edince de insanın yeryüzünde "Halife" kılınması ilân edilmiştir. Nitekim Sûre-i Bakara'nın dördüncü rükûunda işaret buyurulmuştur. Melekler de bu hususta tereddüde düşmemişlerdi. O zaman da Allahu

Taalâ, Meleklerin karşısına insanın faziletini ortaya koymak istemiş ve kendisine en yakın mahlûkunun ilmî vasfını Meleklere anlatmıştı Bununla da Meleklere, insanın "halife" olmak kabiliyetini bildirmiş ve Meleklere insanın halifeliğini kabul etmeleri emredilmişti. Kabul edip etmiyeceklerin de meydana çıkması için ona secde edilmesi buyurulmuştu. Bu emri bütün melekler kabul etmişler, baş eğip secdeye kapanmışlardı. Ancak Şeytan o zaman bu Halifeliği kabul etmek istememiş ve bunun neticesinde de ilahi huzurdan kovulmuştur.

Bütün bu işaretlerden, bu cümlelerden acaba neler anlaşılmaktadır? insanın bütün mahlûkattan efdal olmasının sebebi ne olabilir? Bütün bu Önemli suallerin cevabını yine Kur'an-ı Kerim'de bulmaktayız. Buyuruluyor ki:

"Biz onu kendi sıfatlarımızdan iyi bir mazharı kıldık. Ona kendi ruhumuzdan bir şeyler üfledik."

Ve diğer mahlûklardan çok üstün olan bu yaratığa, meleklerin secde edilmesi emrediliyor. Bütün bu safhalardan sonra da "Biz onu halife kıldık." diye ilân ediliyor. Hilâfeti ilân edilen bu "Halife", nasıl olur da yeryüzünün eski sakinlerine hâlife olabilirdi?

Yeryüzünün eski sâkinlerinin yerine başka biri gelecek ve bu yeryüzünün eski sakinlerine

halife olacaksa o zaman meleklerin karşısında insanın halife ilân edilmesine, onun faziletlerinin sayılıp dökülmesine, onun bu makama lâyık olduğunu ispat etmeğe ne lüzum vardı? Sonra yine bu Meleklere emir verilerek, "gidin şu toprak küresini yani yeryüzünü imar edin, sonra da siz orada bulunan eski sakinlerin yerini alın da orada secde edin" mi deniliyordu?

HİLÂFET-İ İLÂHİYE'DEN MAKSAD NEDİR?

Kur'an-ı Kerim'de işaret edilen başka bir mesele de Hilâfet-i İlâhiye mefhumunun apaçık anlatılmış bulunmasıdır.

"Biz Emanet'i göklere, yere ve dağlara teklif ettik; onlar bunu üzerlerine almaktan çekindiler ve bundan korktular. İnsan ise bunu yüklendi. İşte insan şüphesiz zalim ve habersizdir."

(Ahzâb: 72)

Bu âyet- Kerime'deki Emanet'ten maksad, "İhtiyârat": (Freedom of choice): "Seçme serbestisi" ve bunun mesuliyeti (Responsability) dir.

İşaret-i İlâhî'yeden, maksat şudur: Gökler, yer ve dağlar bu yükün altından kalkacak durumda değillerdi; onlarda bu yükü

kaldıracak kudret ve takat yoktu. İnsandan önce bu ağır yükü yüklenecek ve bu ağır yükün altına girecek durumda bulunan hiçbir mahlûk olamazdı. Nihayet insan yaratıldı ve bu çok ağır yük insanın üzerine yüklendi. Bu beyandan şu çeşitli noktalar ortaya çıkmaktadır:

1. İnsandan önce yeryüzünde ve göklerde, bu emanetin yükünü kaldıracak kabiliyette hiçbir mahluk yoktu. İnsan, bu yükü yüklenen ilk mahluktur. Bunun için, o, bu Emânet hususunda herhangi bir mahlukun yerine geçmemiştir. (Succesor): bir evvelkinin yerine gelip oturan olmamıştır.

2. Sûre-i Bakara'da, Hilâfet diye bildirilen bu şey, burada "Emanet" kelimesiyle anlatılmıştır. "Emanet" ıstılahı ve sözü kullanılmıştır. Nitekim Meleklere de ispat edilmiştir ki, siz "hilâfete" layık varlıklar değilsiniz. Bu işi görecek vasıflara malik bulunmuyorsunuz. Ancak însan bu hilafete ehliyet sahibidir. Bu ağır mesuliyet yükünü ancak insan taşıyabilir. Yine buyurulmaktadır ki yerde ve gökte bizim emanetimizin yükünün altından kalkacak vasıflara sahip, herhangi bir mahluk yoktu. Yalnız ve ancak insan bu yükü yüklenebilir ve ancak insan bu yükün altından kalkabilir...

3. "Hilâfet" ve "emanet" mefhumları aydınlatılmak istenmiştir. Bu iki kelime şu nizamı âlemde, insanın sahih haysiyetini,

mukaddes memuriyetini ve hususiyetlerini aydınlatmaktadır. İnsan yeryüzünün hükümdarı, idarecisidir. Fakat bu hükümdarlık, bu idarecilik, "bilasâle" (kendisine ait) değildir. Bu hükümdarlık "bilemâne" (kendisine emanet edilmek suretiyle: Delegated) dir. Bunun için Allahu Taalâ, ver etmiş olduğu bu seçme serbestisini (Delegoted power) "Emanet" diye vasıflandırmıştır. İnsan da emanet edilmiş olan bu ihtiyarâtı elinde bulundurup bunları kullandığından insan bir "Halife": (Vicegerent) dir diye söylenmiştir. İşte bu açıklamaya göre, "halife" nin mânası şu oluyor ki, bu iş kime hangi şahsa verilirse, o kimse, o şahıs veren kimsenin yerine, veren zat tarafından bu seçme serbestisini kullanacaktır. İngilizce bir tâbirle (Person Exercising Delegated Powers) olur. Yani "kendisine emanet edilen ihtiyarât seçme serbestliği kuvvetlerini kullanacak olan kimse."

BÖLÜM: V

TAKDİM

Hind - Pakistan ülkesi taksiminden önceki Hindistanda, siyasî meselelerin en başında bulunan en mühim mevzu milliyet tasavvuru meselesi idi. Müslümanlar her zaman kendileri için, ayrı bir "milliyet" düşünüyorlardı. Kendi camialarının da yarı bir millet olduğunu ileri sürüyorlardı. Onlar asla gayrı - Müslim milletlerle bir arada yaşayamayacaklarını ve gayrı - Müslim kavimlere ile bir millet olmayı tasavvur edemiyorlardı. Böyle bir şeyi de asla kabul etmelerine imkân yoktu. Fakat yirminci asırda, Avrupa'nın tesiri altında, kalan Hindistanın siyasi durumları yüzünden "Birleşik Milliyet" fitnesinin ateşi alevlendi. Bu mesele, ileri gelen şahsiyetlere hatta derin görüş sahiplerine bile tesir etmişti.

Merhum Allame İkbal, Mevlana Mevdûdi Sahib ve diğer mütefekkirler, bu zümrelerin bu şekildeki düşüncelerine cevap vererek "Birleşik Milliyet" fikrini ağır bir surette tenkid ettiler. İşte *o* zamanki fikri rehberliğin neticesinde Müslümanlar. "Birleşik Milliyet" fikrinden vazgeçtiler. İki ayrı millet mefhumu

kabul edilerek, Pakistanın kurulması hareketine yol açıldı.

Bu uyanışta Mevlânâ Mevdudi Sahib'in de büyük bir hissesi vardır. Biz de Zatı Faziletlerinin bu husustaki yazmış ve söylemiş bulunduğu mevzuları biraraya getirip bunların arasından en mühim iki konuyu seçtik. Bu iki konu Tercüman - ül - Kur'an'-ın, 1933 • Kasım - Aralık aylarında ve yine 1939 Haziran nüshalarında neşredilmiştir. Bundan önce de bu husustaki mevzular ayrıca bir kitapta da toplanmıştır. Şüphesiz, bu mevzular on milyonlarca (Lakhon: 10 milyonlar) halkın fikrine tesir etti. Neticede Müslüman Milliyetçiliğinin ne demek olduğu ortaya çıkmış oldu.

Hazırlayıcı.

İSLÂMİ MİLLİYETİN MAHİYETİ

İnsan, yabanî yaşayıştan medenî hayata adım attığı zaman, toplum arasındaki fert için bazı vecibeler (sorumluluklar) kendiliğinden ortaya çıkar. Birlikte yapılması gereken işler ve çoğunluğun meseleleri, fertleri ister istemez bir araya getirir; böylelikle şahısların biribirileriyle kaynaşması, anlaşması ve karşılıklı yardımlaşması mümkün olur. Bu birlik onları, daha güçlü ve hayata karşı daha hazırlıklı kılar. Medeniyetin yeni mesafeler katetmesiyle beraber, toplumdaki bu birlik dairesi de daha genişleyip gider Nihayet büyük bir insan kitlesi, bir araya gelir ve bir hayli, insan da bu dairenin içine girer. Fertlerin biraraya toplandıkları bu dairenin ismine "Kavim: Millet" diyoruz. Bu kelimeye yani millet veya milliyet bugünkü mânada ve bugünkü istilahta yeni ortaya çıkmış bir tâbirdir. Fakat bu kelime eskiden beri, medeni milletler ve medenî kavimler için yine de kullanılmış bir ıstılahtır. Bu kelime ile eski Mısır, Babil, Roma, Yunan ve diğer bir hayli medenî topluluklara isim verilmiştir. Bugün Avrupada da böyledir. İngiliz milleti, Fransız

milleti, Alman milleti, İtalyan milleti vesaire... denmektedir.

MİLLİYETİN AYRILMAZ ZARURİYETİ:

Şüphe yoktur ki, milliyet ilkönce masum bir cazibe gibi ortaya çıkmıştır. Yani, bu cereyanın ilk maksadı, hususi bir topluluğu bir araya getirmek ve bu yek vücut haline gelen kütleyi müşterek bir gaye ve hedefe sevketmekti. Bu hareket toplum için mecburi bir oluş şeklinde gösterildi. Fakat bu tarzda ortaya çıkan bir millet, bu oluşla beraber bir asabiyet: Taassup (şovenlik) boyasına boyandı. Milliyetler her nerede olursa olsun, kuvvet bulunsca "taassup" boyası da rengini koyulaştırdı. Ne zaman, bir kavim: Millet efradı millî menfaatlerini ön plâna alarak bir birlik meydana getirmişlerse, yahut da başka bir tabirle, kendi milliyetlerinin kalesine girerek bu kalede toplandıkları takdirde, o zaman zarurî olarak bu kalenin içindekilerle dışındakiler arasında bazı farklar ve imtiyazlar da kendini gösterdi. Kaleye sığınmış millet efradı bu defa her muamelede, her hususta kendilerini kalenin dışındakilere tercih etmek yolunu tuttular. Dışardakilerden kendilerini ayırmağa başladılar. İşte o zaman, bu iki zümre, yani kalenin dışındakilerle kalenin içindekiler arasında, menfaat temin etmek ve nüfuzlarını yaymak hususunda ihtilâflar da doğmuş oldu. Neticede bu zihniyeti ideal haline getiren

milletler, kendi menfaatlerini korumak için, diğerlerinin yani kalenin dışındakilerinin menfaatlerini de feda etmek yoluna gittiler. Neticede bu zihniyetin peşinden savaşlar ve barışlar türeyip gitti. Fakat İster barışta, isterse savaşta bu iki millet zümresinin arasında daima bir ayrılık fikri coğrafî mânada da yeni hududların meydana çıkmasına sebebiyet verdi. Bu milletlerin yeni tutumlarının ismi de "millî asabiyet: taassup" ve "millî gurur" dur. İşte bu anlayış milliyetin ayrılmaz bir zaruriyetidir ki, "milliyet" ile birlikte, milliyetle beraber doğmuştur.

MiLLiYETİ OLUŞTURAN UNSURLAR (Elemanlar)

Bir toplumda milliyet fikrinin diğerlerinden ayırıcı bir vasıf kazanabilmesi için fert ile kitle arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ile mümkün olabilir. Her ne şekilde olursa olsun kuvvetli ve kudretli bir disiplin tatbikatı umumî efkârı muayyen bir gayeye sevkedebilmelidir. Fertlerin her birinin ayrı bir varlık oldukları hesaba katılmakla beraber, onlar toplu halde bir vücudu andırmaları gerekir. Bu ferdlerin sözü bir, düşüncesi bir maksadı bir, çalışma yolu bir, işleri de bir olup bir daire içine toplanmaları icabeder. Millî gaye, sayısı çok olan fertleri yekpare haline getirmelidir.

Sağlam sarp kayanın parçaları gibi birbirlerine kaynamış bulunmaları gerekir. Milletin fertlerinin fikirlerine bu kaynama öyle yerleşmiş olmalıdır ki, millî menfaatlerde ve millî gayelerde onlar hep bir tek şahıs gibi düşünüp bir tek şahıs gibi hareket edip, her işte ve her güçte birbirlerine bağlanıp, her hususta fedakârlığa hazır olmaları icabeder.

Bu birleşme, bir araya gelme, iş birliği yapma, birliği teşkil etme muhtelif sebepler ve muhtelif nedenlerden meydana gelebilir. Fakat dünyanın tâ başından bu güne kadar, tarihin başlangıcından günümüze kadar, dünyaya bir çok mîlletler, kavimler gelip gitmişler veya gelip gitmemişlerdir. Ancak İslâmî milliyetin aşağıdaki sayacağım bazı hususiyetleri özelliklevardır ki, gelmiş geçmiş veya gelip geçmemiş milliyetlerde bu hususiyetlere asla rastlanamaz. O milletlerdeki iş birlikleri, birleşmeler, bir araya gelmeler, unsurların terkibi, aşağıda sayacağımız bazı diğer yan sebeplerle olmuştur.

1. Irk birliği: Buna soydaşlık da diyebiliriz. Nesil birliği demek de mümkündür.

2. Ülke ve memleket birliği: Buna da vatancılık, memleketçilik diyeceğiz.

3. Dil birliği: Bu da milliyetin teşekkülü, birliğin kurulması için zamanımızda en kuvvetli âlet, en kudretli vasıtadır. Milliyetin meydana gelmesinde bu hususun büyük bir hissesi vardır.

4. Renk birliği: Vücutlarının derisinin aynı renkte olduğunu gören fertler, kendilerinin aynı cinsten olduklarını hissederler. Bu his sebebiyle ilerlemiş olduklarını zannederler ve mevcut kuvvetlerine istinad ederek, kendi vücutlarının rengine benzemiyen kavimleri hakir ve aşağı görürler. Kendi vatanları içinde bu kabil zümrelere hayat hakkı tanımak istemezler. Ve ayrı renkte olan insanları ayrı bir şey telâkki ettikleri gibi onlarla kaynaşmak steınez ve onları ayrı bir nazarla görürler.

5. Geçinme dâvası birliği: Bu birliğin de asal gayesi üstün bir geçim seviyesine ulaşmaktır. Bu zümrenin ferdleri kendilerine daha iyi geçinme imkânı elde etmiş olduklarımı ileri sürerler. Bunun neticesinde de d'ğerle-rinin menfaatleri karşısında kendi çıkarlarını korumak için mücadele ve çekişme yolunu tutup giderler.

6. Hükümet nizamı birliği: Bir hükümetin tebaasının müşterek kanunların altına girmeleri ve bu kanunlara boyun eğmeleri, diğer hükümetlerin tebaasına karşı, kendi aralarında birleşmiş olmalarıdır.

Bunlar da kendi hükûmetler'nin tebaası olmayanlarla kendi aralarına bir hudud, bir sınır, bir ayrılık vücuda getirirler.

Tâ eski zamanlardan, yirminci asra kadar, gelmiş geçmiş, ortaya çıkmış bir şu kadar "milliyet" lern ana unsurunun bir araya gelmelerinin hususiyetini araştırıp tahkik ettiğimiz zaman görürüz ki, bu anasır, her şeyden ziyade yukarıda saydığımız sebeplerle bir araya gelmişlerdir.

Şimdi iki üç bin sene evveline dönelim. İlk önce Yu-nanhlık, sonra Romalılık, daha sonra îsraillüik ve sonra İranîlik vesaire... Hep bu sebepler üzerine teşekkül etmişti. Bugün zamanımızda da Almanlık, îtalyanlık, Faransızlık, îngilizl؛k, Amerikanlık, Rusluk, Japonluk ve saire de hep yukarıda saydığımız saikalarla ortaya çıkmış bulunuyor.

Şurası da tamamen doğrudur ki, dünyanın muhtelif kavim ve milletlerinin teşekkülünde bu saydığımız temel sebepler, milletlerin fertleri arasında bir bağ meydana getirmiştir. Ancak böyle olmakla beraber, şu hakikat da inkâr edilemez ki, yukarıda söylediğimiz bu sebeplerle oluşmuşbulunan milliyetler, her zaman insanlık âleminin başına bir belâ kesilmiş ve büyük felâketlerin doğmasına yol açmışlardır.

Bu şekilde oluşmuş bulunan milliyetler dünyayı ve büyük insanlık ailesini yüzlerce,

binlerce parçaya bölmüş, darmadağın etmiştir. Bu kısımlardan, bu parçalardan, her biri de diğer kısımlara, diğer parçalar hakkında düşmanlık hisleri beslemiş ve daima diğerleri hakkında kötü niyetlerin sahibi olmuşlardır. Bu arada müstevli devletler ülkelerine zorla kattıkları parçalarda da olumlu bir değişiklik yapamamış ve onları da düzeltememiştir. Aslında bir neslin başka bir nesle, bir soyun başka bir soya tahvili imkânsızdır. Bir memleket, bir ülke, bir vatan başka bir ülke, başka bir memleket ve başka bir vatan olamıyacaktır. Milletçe bir dil konuşanlar hep birliktediğer bir dili ana dilleri gibi konuşup benimsemeleri daima imkansız bir şeydir. Bir renk taşıyanların başka bir renk taşımalarına imkân ve ihtimâl yoktur. Bir kavmin geçim dâvası, diğer kavmin geçim dâvası (koşulları) ile aynı değildir. Bir hükümet öteki bir hükümetle aynı olamıyor. Bunların neticesinde şöyle bir mesele ortaya çıkıyor: Yukarıda sayılan zorlayıcı sebeplerle teşekkül etmiş bulunan milliyetler, herhangi bir şekilde anlaşma ve barış yolunu tamamen ortadan kaldıran bir ortanın içine düşmüşlerdir. Millî taassupla birbirleriyle ihtilâfa düşen ve hırsla yarışan bu siyasi kuvvetlerin bu savaş ve döğüşleri deli bir yarışma içinde daima bir çekişme atmosferinde devam edip gidecektir. Saydığımız sebeplerle oluşmuş bulunan milliyetler arasında daima fesat alevi

kendisini gösterecektir. Dünya yüzünde daimî bir fesada, emniyetsizliğe ve güvensizliğe yol açılmış oluyor. Elbette ki, Hak Taalâ bunların hepsine ağır lanet yağdıracak, şeytan ise bu feci duruma sevinecektir. Çünkü bu gibi şeyler, şeytanın ezelî ve ebedî düşmanı olan insana kargı kullanabildiği en kuvvetli silâhıdır.

CAHİLİYE TAASSUBU

Bu şekilde kurulmuş bulunan Milliyetlerin "taassubu" meydana çıkarmış olmasıfıtratının bir gereğidir. Bir millet, bir kavim, diğer millet ve diğer kavme karşı yabancılık hissi ile bizden değildir diye nefret besler, onlara karşı muhalefete kalkar. Nefret hissi beslemenin ve muhalefetin sebepleri nedir? Burada hak, sadakat, temiz insan olma, namuslu bulunma, adalet sahibi olma ve bunlar gi bi şeylerin işin içinde yeri yoktur. Ancak ve ancak şu vardır: Meselâ bir kimsenin rengi siyahtır, bu kimse beyazın indinde hakir görülmeye lâyık ve bu yüzden aşağı olmaya mahkûmdur. Yahut birisi Asyalıdır. Avrupalı bu adama karşı nefret hissi besler; ona karşı her türlü zulmü reva görür; yaptığı haksızlıkları meşru görür. Meşhur Einstein, ünlü bir âlim olmasına ve zamanımızda dün-yada eşine az rastlanan kimselerden bulunmasına rağmen, sırf Yahudi ve İsrail kavmindendir diye Almanyada kendisine

insanlık haysiyet ve şerefine yakışmayan muameleler yapıldı. Taşkidi[61][61] bir habeşi zenci ve siyah kimse olduğundan kendisine nasıl bir muamele yapıldığını biliyoruz. Medeniyetin merkezi diye tanınan Amerika'da, zencilere yapılan zulümlerin derecesi karanlık çağları pek aratmamaktadır. Orada medeni Amerikalı bir cenciyi yakalayıp canlı canlı yakabilir. Zenciler beyazların evine giremez. İstedikleri caddelerde çoğu zanan yürüyemezler. Eğitimden istifade edemezler. İnsan haklarının birçoğundan mahrumdurlar.

Bir Almanın Alman olması, bir Fransızın da sadece Fransız olması, birbirleriyle düşman olmaları için yeterli bir sebeptir.

61[61] Bu zat Biçvanaland'in Baminydalû kabilesinin reisi idi. Kendi ülkesinde Avrupalılar cürüm işledikleri zaman, diğerleri gibi dayak yemelerini bildirmişti. Bunun üzerine İngilizler onu kabilenin basından alaşağı ettiler. Fakat onun ülkesinde yaşayanlar arasında, İngiliz yüksek komiserinin kendisinin de itiyah bir kimse olduğundan kendisine nasıl bir muamele yapıldığını biliyoruz. Medeniyetin merkezi diye tanınan Amerika'da, zencilere yapılan zulümlerin derecesi karanlık çağları pek aratmamaktadır. Orada medenî Amerikalı bir zenciyi yakalayıp canlı canlı yakabilir. Zenciler, beyazların evlerine giremezler. İstedikleri caddelerde çoğu zaman vakit yürüyemezler. Eğitimden istifade edemezler. insan haklarının bir çoğundan mahrumdurlar.

Bunların her birinin iyilikleri, güzellikleri, diğer tarafın gözünde daima kötülük ve çirkinlik olarak görünür. Afganlıların sadece Afganlı olmaları ve Suriyede Şam halkının Arap olmaları, İngiliz ve Fransız uçaklarının bu zavallıların kafalarına bomba yağdırma hakkı vermektedir. Geri kalmış milletlerin şehirlerini ve memleketlerini tahrip etmek ve bir harabeye çevirmek ileri (!) memleketlerce tabiî bir hadisedir. Ve yine sömürgelerdeki katliam hareketleri ihtiyar tarihin yüzünü adamakıllı kızartmıştır. Bu arada Avrupalıların karşılıklı olarak, şehirlerini yerle bir edecek derecede viraneye çevirmeleri, kendilerine milliyet prensibinin neye mal olduğunu çok kat'î bir şekilde göstermektedir.

Hülâsa olarak diyebiliriz ki, bu cins imtiyazlar, inraf ettiğine göre, Avrupalılar edepsizliği son haddine vardırmışlardı. Sonra şu zavallı Taşkidiye, sen Avrupalılarla yerlileri aynı şehilde yargıladın, diye yapılmadık kötülük bırakılmadı. İngiltere hükümeti ile aralarında bulunan anlaşma gereğince, Avrupalı zevatı kiram ile yerli halk arasında bir fark gözetilecek diye de bir madde konmamıştı. Fakat bu zavallı sadece siyah renkli insan olduğundan kendisine bu eza ve cefa reva görülmüştürsafı ve hakkı tanıyan gözleri kör edip, insanı dalaletin karanlığına bırakmıştır. Bu yüzden de

insanlığın alemşümül ahlak, şeref, namus gibi bütün manevî güzellikleri, bu şekilde zehirlenmiş ve milliyetlerin içinde yok olup gitmiştir. Bu faziletlerin ortadan kalkmasiyle, adalet yerine zulüm, doğruluk yerine eğrilik, doğru yerine yalan, şeref yerine alçaklık yükseltilmiş oldu.

Acaba liyakatsiz, kötü, pis ve şirret bir kimseyi, liyakatli, iyi, temiz ve namuslu bir insana tercih etmekten daha feci, bundan daha korkunç bir zihniyet tasavvur edilebilir mi? Çünkü kötü kimse sırf milliyeti itibariyle iyi olarak kabul edilmektedir... Siyah ise aaaslında iyi olduğu halde kötü olarak damgalanmıştır. Birincisi tesadüf eseri, Avrupanın bir dağında doğmuştur. İkincisi ise yine tesadüf eseri olarak Asyanın bir şehrinde dünyaya gelmiştir. Birincisinin konuştuğu dil, ikincisinin konuştuğu dilden ayrı bir dildir. Birincisi bu hükümetin yebaasıdır, ikincisi bu hükümetin tebaası değildir. Acaba vücud derisinin rengi, ruh temizliğinin üzerinde bir tesiri varmıdır? Derinin siyahlığı, ruhu da karartmaya muktedir midir? Bu nasıl bir iştir? Acaba denizlerin, dağların, ovaların ve nehirlerin insan ahlâkı ve vasıfları üzerinde bir tesiri mi vardır? Nasıl olur da aklı başında bulunan ve beyni işleyen bir insan, doğuda hak olan bir şeyi batıda bâtıl olarak kabul eder? Nasıl olur da bir kalbi selim, bir temiz yürek, iyilik,

şeref, namus, ve insanlık vasfını bir tarafa bırakır da, bunların yerine damarlardaki kanın rengini konuşulan dili, toprak ve memleketi, insanî meziyetlerin ölçülmesinde bir ölçü olarak tanır?

Bugünkü milliyet teşekkülünün ve millî bütünlük binasının nelerin üzerine kurulduğunu bir parça düşünelim. Ve bu mevzuyu garaktiği şekilde inceleyelim. Söz konusu edilen milliyet esasları acaba gerçek üzerine mi, yoksa bir hayal ve serap üzerine mi kurulmuştur?

Bu görüşün dayandığı temellerin sağlamlık veya çürüklük derecesi nedir?

İlk önce ırkçılık üzerinde duralım. Irkçılık ne demektir? Irkçılık üzerine kurulmuş bulunan milliyet sağlam bir kaideye oturtulmuş olabilir mi? Bu görüş ilk önce bir kan gurubu ortaklığı esasından harekete geçmiştir. Ve bu fikrin başlangıç noktasını da baba ve annenin spermi oluşturmaktadır. Bu suretle insanların kan gurupları meydana gelmiştir. Bu spermler çoğalınca aileler oluşturmaktadır. Sonra kabileler aşiretler ve daha sonra ırk meydana çıkar. Bu şekilde insan soy ve sopunu düşünerek daha gerilere giderek ırkçılık sevdasına saplanır ve kendi ırkını en yüksek bir ırk olarak görmeye başlar. Biraz daha da uzaklara daha geri zamanlara gidersek göreceğiz ki, irsiyet ve ırkçılığın temeli ve ,kökü tamamen çürüktür. Zira bu

hususta biraz daha düşündüğümüz takdirde, insanlık denizine çeşitli ırklara ait kan ırmaklarının aktığını tesbit etmiş oluruz. Acaba bu ırk denizine akan kanlar veya ırkların asıl kaynağı neresidedir? Ne olursa olsun bunların arasında saf ve temiz kalmış ve başka kanlar ve ırklarla karışmamış olan bir saf ırk bulunabilir mi? Daha geri zamanları düşündükçe bunların hepsinin kaynağının aynı ve bir olduğunu da hesaba katmak garakir. Buna rağmen, yine de ırkçılar bu karışıklık ve kanı hesaba katmayarak yine nesil ve ırk esası üzerine milliyet fikrini kurmak isterler. Bunları bir birlik sebebi olarak ortaya atarlar. Şurasını bildikleri halde — bütün insanların babası ve annesi birdir. — yine de bu çürük nazariyenin peşine takılırlar. Nasıl olmuş da bütün insanlar bir babadan ve bir anneden türedikleri halde ayrı ayrı ırklara bölünmüşlerdir? Bu noktayı hiçbir zaman düşünmezler. Bütün insanların asıl soylarının bir ve aynı olduğunu da hesaba katamazlar. İnsanlığı muhtelif nesillere, soylara ve ırklara bölmek istiyorlar; fakat onlar daha ileriye ve daha eskiye gitmek yolunu tutmuyor, insanlık ırkının daha eski zamanlarda araştırmasına yanaşmıyorlar. Hatta insanların ırk bakımından hepsinin de bir ve aynı ırktan geldiğini de gözönünde bulundurmak zahmetine bile katlanmak yolunu

tutmuyorlar. Madem ki insanların nesli nesebi, aslı faslı birdir, o halde bu Ârîlik bu Sâmilik ne demek oluyor? Bu hususu derinliğine düşünmüyorlar...

Ülke ve memleket birliği fikri de hakikat noktayı nazarından tamamen ve büsbütün hakikatte olmayan bir şeydir. Bunun da aslı faslı, bütünüyle gerçeği çürük ve sun'îdir. İnsanın doğduğu yer, olsa olsa bir metre kare kadar bir şeydir. Bundan fazla bir yer değildir. Acaba insan bu bir metrelik yeri mi kendisine vatan ve yurt bilmesi lâzımdır? O zaman bu kaideyi gözönünde tutarsak hangi memleket, vatan ve yurt olmaz ki... Bu şekilde olsa olsa ancak bu bir metrelik yer vatan olmalıdır. Halbuki bu zavallı kendisine vatan olarak bazan bir kaç, yüz veya bir kaç bin ve milyon metre kareyi kendine vatan biliyor. Aklınca bir hudud çizerek burası benim vatanımdır diyor. Aklında çizdiği bu hududun haricindeki yerleri hiç bir zaman hiçbir surette kendisine vatan ve yurt diye düşünmüyor ve o çizdiği hududun dışı ile alâkası olmuyor. İşte bu da, dar görüşün kısa bakışır bir neticesidir. Bunun neticesinde yeryüzünün bütünü vatan olabilmek vasfını kaybediyor. Bu zavallıya bütün yeryüzünün vatan olmasına ne endel vardır? Bu düşünceden mahrum olan insan, bir metre karede doğmuş olduğu halde, bu kadarcık bir yeri genişleterek binlerce mil kareye kadar

çıkararak, burası benim vatanımdır dediğini görüyoruz. Bu yer biraz daha genişlerse, acaba bütün arz küresi bu adamın vatanı olmıyacak mıdır? Eğer insan, bir parça şu dar görüşten kendini kurtarabildiği zaman görecektir ki, yanlış inancının ayırıcı hudud diye tayin ettiği dağlar, ovalar, denizler, nehirler ve sairenin. arkasındaki yerlerle, vatanım dediği yerler arasında hiç bir fark yoktur. Diğer bütün ülkeler de kendi barındığı toprak gibidir. Her ülke, yeryüzünün birer parçasından başka bir şey değildir. Şimdi hangi sebeple ve neye dayanarak, denizleri, dağları, ovaları, nehirleri, hususî bir maksada bağlı olarak ayırabilmek hakkını kazanmışoluyorlar? "Ben yeryüzünün sakiniyim, bütün arz kürresi de benim vatanımdır" şeklinde bir itiraf herhalde gerçeğe en yakın bir söz olsa gerektir. Ve bu söz şu şekilde devam etmelidir: İnsanlar, hep bu yeryüzünün, yerleşim yeri olan dörtte bir bölümünde otururlar. Benim vatanım da şu dörtte bir yerleşim yeri olan bölümdür. Bu yer küresinin dörtte birinde oturan, yaşayan barınan ve geçinen insanların hepsi de benim vatandaşlarımdır. Bu gezegen üzerindeki insanların hepsi de hukuk bakımından benimle aynı hak ve hukuka sahiptirler. Ben nasıl yeryüzünde bir metre karelik bir yerde doğdumsa, onlar da benim gibi bir metre bir

yerde doğmuşlardır.

Dil birliği bahsine gelince: Halk toplulukları ayrı ayrı dilleri konuşurlar. Bu dil ile birbirlerine fikirlerini anlatırlar. Ayrı diller, halk topluluklarını biribirine daha çok yabancı etmiştir. Bir dili konuşanlar kendilerini diğerlerine nazaran birbirlerine daha yakın hissederler. Fakat konuşulan dilin aynı oluşu, hiçbir zaman fikir birliğine de bir sebep teşkil etmez. Çünkü bir fikir en azandan ayrı ayrı olmak şartiyle on dilde söylenebilir. Acaba bu on çeşitli dili konuşan kimselerin hepsi de bir fikir birliği içinde midirler? Bu durumun tam aksi olarak, en azından on çeşitli fikri de bir dilde anlatmak mümkündür. Hatta şu noktayı da dikkate almak lâzımdır: Aynı dili konuşanlar arasında çeşit çeşit fikirler ve düşünceler, biribirinden tamamen ayrı mefkureler de bulunur. Bunun için, Milliyetin esas prensibi olan düşünce birliğine, dil birliği ile karşı gelinemez. Düşünce birliği, dil birliğini gerektirmez, hatta dil birliği ile de düşünce birliği ortaya çıkmaz. Bu noktada gayet mühim bir sual karşımıza çıkmaktadır. İnsanın insan olarak değerlendirilmesinde ve onun iyi veya fena oluşunda hangi dilin tesiri olabilir? Almanca konuşan bir insanın, Fransızca konuşan bir insana tercih edilme sebebi acaba bu kimsenin sadece Almanca konuşması mıdır? Halbuki asıl dikkat edilecek nokta, kişisel

niteliktir, konuşulan dil değildir. Biraz derin düşündüğümüz takdirde, görmüş olacağız ki, dil denilen şey, bir memlekette iş gücünü yürütmek, muamelâtı yoluna koymak için kullanılan bir vasıta ve bir aletten başka bir şey değildir. Bir memleketin dilini bilen bir şahıs, işini gücünü yürütmesi bakımından, bu dil kendisine bir fayda temin eder. Fakat insanlığın dil bakımından bölünmesine bu iş bir delil oluşturmaz. Bu da sahih ve doğru olarak dayanılacak bir temel değildir.

İnsan toplulukları arasında renk farkı ile milliyet olmaya gelince: Bu yukarıda sözünü ettiğimiz iddiaların hepsinden daha boş ve daha manasız ve daha hayalidir. Renk demek, vücudun bir şeklinden başka bir şey değildir. İnsanın da insan olmak şerefi vücud rengiyle olmadığından, aksine ruha ve akla bağlı bulunduğundan, bu insanın vücud derisi her ne renkte olursa olsun, hiçbir ehemmiyeti olamaz. İnsanların sarı, kırmızı, siyah ve beyaz renkli olması niçin bir ayrılık sebebi olsun? İnsanlar niçin renk ayrılığı yüzünden biribirine düşman kesiliyorlar? Acaba beyaz inekle, siyah ineğin sütünde bir fark görülebilir mi? Asıl mesele sütün süt olmasıdır; isterse bu süt beyaz ineğin sütü olsun, isterse kara ineğin sütü olsun. Fakat insan aklı bozuk yollara saptığı için, insanlık vasfını bir tarafa bırakmış ve insanları sadece derilerinin rengine bakarak, bir değer hükmü

imâl etmiş ve insanları birbirinden ayırmağa kalkmıştır. Dikkatler de bu deri rengine odaklanmıştır kılınmıştır.

Geçim meselelerinin ortak olmasına gelince: Bu da insanın yalnız kendisini düşünüp de diğer hemcinsini düşünmekten alıkoyan bir çocukluk eseridir. İlâhî kud ret böyle bir şeyi asla vücuda getirmemiştir. Âdem evlâdı daha çocukluk yaşından itibaren, az veya çok kendi geçimini düşünmeye başlar. Çalışmak ve geçimini temin etmek için önünde geniş bir meydan vardır. Yaşayışta sayısız ve hesapsız vasıta ve vesileler, geçim ihtiyacını temin etmek maksadı ile insanın emrine verilmiştir Gözleri ihtirasla parlayanlar bütün bunları yeterli saymazlar. Şunu da bilmezler kî, rızık kapıları her taraftan yüzlerine açıktır. Buna rağmen, şu rızık kapıları, başkalarına kapansın da bize açılsın diye düşünürler. İşte bu kötü düşünceye saplanmış büyük topluluklar bir araya gelip kendi menfaatlerini ön plâna alan bir birlik vücuda getirmek yolunu tutarlar. Ve milliyet binalarının temelini böyle bir menfaat görüşü ile kurmuşlardır. Onlar şu tarzda bir düşünceye sahiptirler: Bizleri geçim meselesi birleştirmiştir. Bir zincirin halkaları gibi kenetlenmiş bir durumdayız. Ancak bu birlik sayesinde kendi haklarımızı korumak imkânını buluyoruz.

Bu şekilde kurulmuş olan cemaatler kendi etraflarına bir duvar inşa etmişler ve böyle bir surun içine sığınarak, diğer insanlarla ilgilerini kesmiş bulunuyorlar. Kendi elleriyle kendi hayat sahalarını daraltmışlardır. İşte onlar yalnız koyu bir bencillikle, bayağı menfaatlerini düşündüklerinden; kendi elleriyle kendi ellerini çolak ve ayaklarını da topal bir duruma getirmişlerdir. Gözleri dönmüş bir vaziyette rızk ararken, başkalarının rızkını kapatmaya uğraşmaktadırlar. Başkalarının rızık kapılarını da kapatalım derken bu defa kendi rızık kapılarının da anahtarını kaybederek, uğraşıp dururlar.

Bu mevzuda uzağa gitmeğe lüzum yoktur; günümüzdeki Avrupa ülkelerinin ekonomik tutumunu gözönüne getirelim. Aynı ihtirasla yanıp tutuşan Amerikaya ve Japonya'ya bir bakalım. Bu ülkeler, geri kalmış memleketleri öyle bir sömürmüşlerdir ki, elde ettikleri zenginlik onları tatlı bir uykunun kollarına atmıştır. Böyle rahat uykudan uyandırılıp rahatsız olmamaları için, etraflarına çevirdikleri ekonomik duvarı daha ziyade tahkim etmek için müthiş bir gayret göstermekten geri kalmazlar. Böyle bir emperyalist zihniyet, yeryüzü sakinlerini sömüren ve sömürülen diye iki guruba ayırmıştır. Daha açıkçası, "Ben yiyeyim sen yeme; ben iyiyim sen fena" gibi bir tutum

zamanımızın sözde medenî devletlerine bir slogan olmuştur. Elbette ki, böyle bir yol, hakkaniyet bakımından akıllıca bir iş değildir. Hak Taalâ, yeryüzündeki insanlara fazlı kereminden, geçimini temin etmek için serbestlik vermiş ise bir kabahat, bir kusur mu işlemiştir?

Hükümet nizamı birliğine gelince: Bu husus yukarıda anlatıla gelen çeşitli şekillerin en çürüğü ve en mesnetsizidir. Bu temel ve bu mesned üzerine hiçbir zaman sağlam bir milliyet kurulamaz. Bir imparatorluğun içindeki çeşitli tebaaları ayrı ayrı bir devlet haline getirip bu devletleri sadakat ve vefakârlığa zorlayarak merkezî hükümete bağlamak ve böyle karımdan bir milliyet meydana çıkarmak hiç bir zaman muvaffak olmamış ve netice vermediği gibi, pek az sonra dağılıp gitmiştir. Bu merkezi hükümet ne zaman kuvvetli olursa tebaasına boyun eğdirecek, kendisine sadakat göstermeye mecbur edecektir. Fakat devlet dizginleri bir parça gevşedi mi, o zaman bu sun'î şekilde bir araya getirilmiş unsurlar (elemanlar) hemen dağılmaya yüz tutarlar. Hindistandaki Moğol (Timurî) hükümeti zayıflayınca, bu ülkenin muhtelif mıntıkalarındaki unsurların ayrı ayrı siyasi yollar takip etmelerine ve ayrı ayrı teşekküller haline gelmelerine hiç bir şey mani olamadı. Aynı şekildeki dağınıklık, Osmanlı devletinin başına gelmekte de gecik-

medi. Son zamanlarda Genç Türkler, (jön türkler güya Osmanlı devletinin binasını tamir etmek içinuğraştıkları halde bir fayda temin edilemedi. Ufak bir darbe ile, bu duvarın tuğlaları dökürdü gitti. Daha yeni bir misâl de Avusturya - Macaristan devletidir. Tarihde bu tür örneklere pek çok rastlamaktayız. Bütün örneklerden sonra, devlet ve hükümet nazariyesi üzerine millet oluşturmayı düşünenlere ve bunun mümkün olduğunu ham hayallerinden geçirenlere, bizim de bir kerecik uğurlu olsun demekten başka bir sözümüz kalmamıştır.

Bu tenkidin neticesi olarak, şu gerçek kesinlikle ve açık olarak ortaya çıkmıştır ki, insan ırkını ne kadar da çok parçalara ayırmak istemişlerdir. Fakat bu işi yapanların, hiç bir aklî mesnede istinad etmemişlerdir. Onları bu işe sevkeden neden, maddî ve hissî sebepler olmuştur. Bu ayrımların dairesi de elâstikidir; istenildiği kadar genişler ve istendiği kadar daralabilir. Bu gibi zorlamaların tutunup kalması da cehaletin karanlığına, bakışın ve görüş zaviyesinin darlığına dayanır. İlim ve irfan yayıldıkça, basiret arttıkça, kalb açılıp genişledikçe maddî ve hissî engel ortadan kalkar. Öyle bir seviye kazanılır ki, ırkçılık yalnız insan ırkı, vatancılık şu ülke ve bu memleket sınırlarından taşarak, bütün biryeryüzü olacak; ve insanlar arasındaki

renk ve dil farkı diye bir şey kalmayacak ve insanî düşünce insanlık birliğinin temeli olacaktır. Hak Taalâ, yeryüzünde yaşayan kulları için, çalışma ve rızık temin etme imkânı vermiştir. Siyasî nizamlar bazan güneşin karşısına çıkan bulut gibi bu rızık aramanın önüne geçmek istiyorlarsa da buna rağmen yine de Allah kulları bütün bu gayri meşru nizamlara karşı direnerek, gerçek hayat nizamını bulmaya çalışmaktan geri kalmıyorlar.

İSLAMIN GENİŞ NAZARİYESİ

İslâmın ortaya attığı nazariye hakikî bir nazariyedir. İslâm, insan ve insanlık arasında herhangi bir maddî farka öne sürmemektedir. İslâmın bildirdiğine göre, insanların hepsinin aslı ve menşei birdir:

"Sizi bir tek varlıktan (nefs-i vahid'den) yaratmıştır. Ondan da onun eşini (refikasını) yaratmış ve bunlardan bir *çok* erkek ve kadınlar (türetip dünyaya) yaymıştır.*"*

(En – Nisa: 1)

Yanlış telâkkilere göre; ülke, memleket, doğum yeri, ölüm yeri, defin olunan yerler, bir tercih sebebi olurken, islâm bütün bu değerleri reddederek, bütün insanların asılda

ve cevherde eşit olduklarını bildirmiştir:

"İşte, sizi bir varlıktan (nefs-i vahidden) yaratmış bulunan O'dur. Sonra siz, bir müddet karar bulur, sonra da (toprağa) tevdi edilmiş olursunuz."

(El-En'âm, 98)

Aynı zamanda, nesil, neseb, aile ve sülâle ihtilâfları çıkaran zihniyeti ve bu görüşün mesnedlerini de tamamen yıkmıştır:

"Ey İman etmiş olan kimseler, biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyasınız ve tanışasınız diye sizi milletler ve aşiretler kıldık. İşte sizin içinizden, Allah'ın indinde en değerlisi en muttaki (ahkâmı ilâhiyeye dikkat eden) nizdir.

(El Hücûrat: 13)

Büyük insanlık ailesinin milletler ve aşiretler halindeki durumu, ancak birbirlerini tanımak için bir vesile olabilir. Yoksa ayrı milletten veya ayrı aşiretten olmak bir çekişme, bir haksızlık ve bir üstünlük sebebi olamaz. Ve bu ayrı ayrı camialar, insanlık çapındaki birliği unutmamalıdırlar. İnsanlar arasındaki veya milletler arasındaki imtiyaz ve esas üstünlük, ahlâkî yükseklik ve amellerdeki iyilik ve fenalık derecesine göredir.

Mukaddes âyetler, ayrılık çıkaran grupların ve taraf taraf bölünerek çekişen

milletlerin neden bu karanlık yola saptıklarını ibret dolu sözlerle açıklamaktadır. İmparatorlukları ve sınırlarına sığmayan koca devletleri yerle bir eden bu korkunç nifak hastalığının tek sebebi, bu toplulukların fitne çıkarmaları ve taraflara bölünerek yeryüzünü kana boyamalarıdır. İşte milletlerin bu şuursuzca boğuşmaları, pek tabiidir ki, Hak Taalâ'nın gazabına çarpılmış olmaları yüzündendir. Milletlerarası düşmanlık, düşmanlık azabının tadını tatmak demektir:

Yahut da sizi gurup gurup yapar ve size bazınızla bazınızın kuvvetini tattırır.

(En'am: 5)

Yukarıda bahsedildiği şekilde, tefrika çıkarmak, bloklara ayrılmak işini, Kur'an-ı Kerim, ağır cürümlerden saymıştır. Bu sebeple de bu işin elebaşılarından olan Firavun'a Kur'an lanet etmiştir ve onu İlâhî azaba müstahak görmüştür:

*"Firavun kendini yeryüzünde büyük gördü ve yeryüzü halkını guruplara ayırdı."*62[62]

(El – Kasas: 4)

62[62] Bu âyet-İ kerime, *Mısır* tarihinin meşhur vak'asına işaret eder. Mısırda Firavun, Mısır halkını "Kıbti: Mısırlı" ve Gay-rı - Kıbtî: (Mısırlı olmayan) diye iki gurupa ayırmış ve haklarında ayrı ayrı muamele tatbik edilmesini kararlaştırmıştı.

Kur'an-ı Kerim, yeryüzünün Hak Taalâ'ya ait olduğunu bildiriyor ve Hak Taalâ'nın insanoğlunu bu yeryüzünde kendi hilâfeti ile yüceltmiş olduğunu beyan ediyor. Yeryüzünde ne var ne yoksa, Beni nev'i Beşerin emrine tahsis edildiği anlatılıyor. İnsanın muayyen bir ülkeye bağlanıp, bu ülkeye kul olmasının bir sebebi olmadığı açıklanıp, yer küresinin geniş sahasının her tarafı insan için açık bir sahadır deniyor. Bir ülkede adaletsizlik olursa, darlık baş gösterirse, başka bir ülkeye gidilmesi tavsiye ediliyor.

Hak Taalâ, ilk insanı yarattığı zaman buyurdular ki;

"Ben yeryüzünde bir halife kılmaktayım."

(Bakara: 30)

"Görmedinmi ki, Allah yeryüzünde ne var ne yok sizin emrinize verdi."

(El – Hacc: 65)

"Acaba Allah'ın yerinin yüzü geniş değil midir? Orada her tarafa göç edip durun."

(En – Nisa: 100)

Şimdi Kur'an-ı Kerim'in tamamını gözden geçirebiliriz. Acaba Kur'an-ı Kerim'in emirlerinin birinde nesliyet: (ırkçılık), nesebiyet: (soyculuk), vataniyet: (ülkecilik) ve (memleketçilik) gibi fikirlerin teyidi

hususunda bir şeye raslamamız mümkün müdür? İlâhî davet, bütün insanlar ve bütün insanlık alemi içindir. O, yeryüzü sakini bütün insanları, insan denilen mahlûkları iyiliğe ve doğru yola çağırmaktadır. Orada herhangi bir kavim için tahsis edilmiş bir şey yoktur. Herhangi bir ülkeye de yine hasredilmiş bir mevzu bulunmuyor. Orada yeryüzünün herhangi bir köşesine bir hususiyet tahsis edilmiş olsaydı ancak Mekke için olabilirdi. Halbuki Mekke hakkında da şöyle buyurulmuştur:

"Sevâen el-âkifü fiyhi ve'l – bâdiy."

(Hac: 25)

Yani ister asıl Mekke'nin yerli halkı olsun, isterse Mekke'nin haricindeki yerlerin halkı olsun, müslümanlar hep birdirler. Birbirleriyle aynı seviyededirler.63[63]

63[63] Bu sebepten dolayıdır ki, İslam fukahasmdan bir zümre, Mekke mülkiyetinin hususî olarak kimseye teslim edilmesini doğru bulmamaktadır. Hazret-i Ömer. (R.A.) Mekke halkına emir vererek, evlerinin kapılarını dahi kapatmamalarını bildirmişti. Hacılar hangi eve gitmek isterlerse, o eve girebilirlerdi. Ev sahibi bu hacıyı misafir eder. Kendisine izzet ve ikramda bulunurdu. Hazret-i Ömer ibni Abdulaziz, Mekke'de, evlerin kiraya verilmesini men etmişti. Mekke emirine yazılı bir emirname yazarak, gelen hacıların istedikleri eve inebileceklerini ve orada kalabileceklerini kendilerinden ücret talep edilmemesini, irade

İSLAMIN TAASSUBA KARŞI OLDUĞU

Kör bir taassuba karşı herkesden önce

---

buyurmuştu. Fakat fukahânın bazılarının da içtihatlarına göre, Mekke arazisi (arsa, yer ve bu gibi şeyler) herkesin hakkıdır. Bu yerler kiraya verilemez ve satın alınamaz. Fakat birisi kalkıp da kendisi masraf ederek bina yaptırmış ise, bu bina yukarıdaki hükme girmez.

Hazret-i Rasul-ü Ekrem (S.A.V.) buyurmuşlardır ki:

"Mekke haramdır, onun arazisinin satılması helâl olmadığı gibi, evlerinin kirası da helâl olmaz."

Diğer bir Hadis-i Şerif de şu hususu açıklamaktadır:

İnneıuâ hiye münâhün min sebakın. İşte bu yerin hali böyledir. İslâm buraya bu hususiyeti bahsetmiştir.

Burada diğer bir mühim mesele de şudur: Mekke'nin eski ve aslî sakinleri olan müşriklerin "pis" ve "necis" oldukları bildirilerek, bu münkirlerin, mukaddes şehirden çıkartılmaları emr edilmiştir.

İşte müşrikler, necis: (pis) dirler, bunun için bu seneden itibaren müşrikleri Mescid - ül - Harâm'a yaklaştırmayın. (Et – Tevbe: 28).

Bu gayet açık emirden sonra, islâm'da vatancılık, ülkecilik mefhumu tamamen ortadan kalkmış oluyor. Hakikatte müslüman vatan için, ülke için, yurd için ancak şöyle söyliyebilir:

Her mülk. mülk-i mâ-st ki mülk-i Hüdâ-yi mâ-st.

Tanrı, mülkü, bize yurd, işte bütün dünyadır.

(İkbal, Peyami Meşrik, Tarık kıtası)

(Ali Gencelinin manzum tercümesinden)

Hazreti Resul-ü Ekrem (S.A.V.) bizzat ve en müessir bir şekilde mücadele etmiştir. Aile, sülâle, soy - sop imtiyazları, bunlarla övünmeler, nesep ve ailevî şerefi dile dolayarak üstünlük iddiasında bulunmak gibi âdetlerle, İslâm doktrini arasında geniş bir uçurum vardır- Böyle bir zihniyetin o zaman ki, temsilcileri Kur'an-ı Kerim hakkında şöyle düşünmüşlerdi: "Bu Kur'an Allah tarafından nazil kılınmış olsaydı, herhalde Mekke yahut da Tâif'in ileri gelen şahsiyetlerinden birisi vasıtasiyle nazil kılınmış olurdu."

"Ve dediler: Yoksa, bu Kur'an, iki büyük şehirden birinin halkından bir kimseye nazil kılınmış olurdu."

(Ez – Zuhruf: 31).

Din düşmanlığının o devirdeki en azılı örneği olan Ebu Cehil, Zat-ı Risaletpenâhilerinin (Peygamberin) nübüvvet iddiasında bulunmalarını, ailelerinin övüçlerine bir övünç daha eklemek için olduğunu ileri sürüyordu. Ve bu zift beyinli inkâr mümessili şöyle diyordu:

"Biz, Abdi Menaf oğullarının karşısında bulunuyoruz. Her hususta onlarla yarışmaktayız. Biz, binicilikte onlara rakibiz. Biz yedirmek, içirmek, bol bahşişte onlardan üstünlük iddiasındayız. Şimdi onlardan biri kalkmış da "Bana vahy geliyor" diye ortaya bir laf atmıştır. Yemin

ederim ki, bunun için biz Muhammed (Sallallahü aleyhi ve sellem'i) kabul etmiyeceğiz."

Bu düşünce yalnız Ebu Cehil'in düşüncesi değildi. Bütün Kureyş, inkarcıları da Ebu Cehil gibi düşünüyordu. Onların çarpık zihniyetlerine göre Allah Elçisinin ileri sürdüğü nübüvvet dâvasında ve getirdiği dinde şu kusur vardı:

Mezheb-i û kâti'i mülk ü neseb, Ez Kureyş ü münkir ez fazl-i Arab. Der nigâh-i û yeki balâ vü pest, Bu gulâm-i hviş ber yek hvân nişest Kadr-i ahrâr-i Arab ne'şnahte, Bâ kiliftân-i Habeş der sahte Ah meran bâ esvdan âmihtend, Abrûyi dûdimânî rihtend.

Din'i kesip atmıştır, bütün mülk ü nesebi,
Ne Kureyş'i bıraktı ne şeref-i Arab'ı.
Yüksek, alçağı gördü hep aynı seviyede,
Aynı sofrada yemiş yemeği kölesiyle,
Ve kıymet vermemiştir Arabın eşrafına,
Habeşli köleleri öğüp almış yanına.
Siyahlarla Beyazlar, karışmış bir birine,
Irkçılık iftiharı ortadan kalkmış yine.
(ikbal. Esrar-i Hodî, III. Baskı, 1948

Lahor, Sahife: 20)64[64]

İşte bu sebepten dolayı Kureyş kabilesi, Benî Haşime cephe aldı. Benî Haşim de onların bu saldırganlıklarına karşı Hazret-i Resûl-ü Ekrem'i himaye etmeğe kalktılar. Halbuki Benî Haşim'in çoğu müslüman değillerdi. İslâmiyeti kabul edenleri de pek azdı. Ebu Tâlib ve onun etrafı, akrabalık, gayretiyle Kureyşin karşısına dikildiler. Kureyşin din düşmanı azılı kafirleri de bu sefer hücumlarını bütün peygamber ailesi üzerinde yoğunlaştırdılar. Fakat Müslümanlar, o zaman sayı İtibariyle çok az olduklarından inkarcı gurupların saldırılarına karşı daha fazla mukavemet etmelerine maddeten imkân yoktu. Bu sebeplerden dolayı bir kısım Müslümanlar Habeşistana göç etmek zorunda kaldılar. Gidenlerin çoğu nüfuzlu ailelere mensup kimselerdi. Ve bazıları hakperest olduklarından değil, kabilecilik taassubu yüzünden Kureyşle çatışıyordu. Fakat o sıralarda Kureyş kâfirleri çoğunluğu teşkil ettiklerinden, inananlar ve inananları destekleyenler amansız bir baskıya mâruz kalıyorlardı. Bu sebeple

Habeşistana iltica eden Müslümanlar ve

64[64] Ali Gencelinin Manzum Türkçe tercümesinden aynen nakledildi. (Mütercim)

onları akrabalık bağlarına dayanarak takip eden kimseler, bir müddet için Kureyş düşmanlığından kurtulmuş oldular.

Araplar, Benî İsrail peygamberlerinin, önceden verdikleri habere dayanarak, uzun bir zamandan beri böyle müstesna bir oluşu beklemekte idiler. Ne zaman ki, Allah Resulü, insanları ebedî gerçeğe davet etmeye başlayınca ve bu mukaddes haber Medine'ye ulaştığı zaman, Medine şehrinin çoğunluğunu teşkil eden bir zümre İslâmın nur saçan prensiplerini kabul ettiler. Medinedeki Yahudiler de son peygamberin zuhur etmesini bekledikleri halde, sırf Yahudilik taassubu yüzünden gerçeğe gözlerin kapattılar. Ve bu inkârlarını şu kavmiyet tüten kelimelerin kalıbına döktüler: *"Gelecek olan peygamber mutlaka Benî İsrail'den olmalıdır. Benî İsrail dururken, nasıl olur da Benî ismail'den bir peygamber gelebilir?"* Onlar bu taassuba öyle bir saplanmışlardı ki, bunun neticesinde muvahhidliği (Allah'ın birliğini bir tarafa bırakıp, kalkıp Müşriklerle birleştiler.

Hıristiyanların da vaziyeti bundan pek farklı değildi. Onlar da gelecek olan bu peygamberin mutlaka Şam (Suriye ve Filistin) civarından çıkmasını düşünüyorlardı. Araplar arasından herhangi bir peygamberin zuhur edebileceğine bir türlü inanamıyorlardı.

Zatı Risaletpenahilerinin (Peygamber) (S.A.V.) ferman-ı saadetleri (mektubu) İmparator Herakliyos'a ulaştığı zaman, Kureyş tüccarlarına şöyle söylemişti:

"Evet, ben bir peygamberin zuhur edeceğini biliyordum. Fakat bu peygamberin sizin içinizden çıkacağını hiç de ümit etmiyordum."

Yine, Mısır ülkesi hükümdarı Makokos'a Zat-ı Risaletpenahilerinin ferman-ı saadetleri ulaştığı zaman, bu hükümdar da şöyle söylemişti:

"Evet gelecek olan peygamberlerden, bir tanesinin daha gelmesi halâ beklenmektedir. Bunların biri daha gelmemiştir. Bu hususu ben de biliyorum, fakat bu Zat'ın Şam ülkesinde çıkaracağını ümit ediyordum."

Bundan daha da katı bir taassup Acem ülkesinde hüküm sürmekte idi. Zat-ı Risaletpenahilerinin ferman-ı saadetler Acem hükümdarı Hüsrev - Pervîz'e (Kisra Eberviz) ulaştığı zaman, bu hükümdarı kızdıran acaba ne idi? Niçin bu hükümdar, Zat-i Saadetlerinin elçisine şöyle demişti:

"Nasıl olur? Bir köle milletin (Yani Araplar) ferdi, Acem Şehinşahına böyle hitâb edebilir?"

Çünkü- Hüsrev - Perviz, Arapları aşağılık ve alçak bir millet olarak düşünüyordu.

Arapları kendi hükmü altında ezilmek zorunda bulunan bir zümre kabul ediyordu. Bu şekilde bir kanaata sahip olduğundan, böyle bir millet efradı arasından bir Hak elçisinin çıkmış olabileceğini kabul etmeye hazır değildi.

İslâmın en azgın düşmanlarından biri olan Yahudiler, Arap veya diğer milletler arasında hüküm sürmekte olan taassup cehaletini, islâm aleyhine kuvvetli bir silah olarak kullanmak yolunu tuttular. Medine münafıkları ile anlaşarak, bir zamanlar "Bi'as" muharebesi yüzünden kan döken tarafların tekrar birbirlerine düşmelerini temin için, aralarına nifak tohumu ekildi. Evs ve Hazrec kabilelerinden meydana gelen Medine halkı, birbirlerine karşı kılıca davrandılar. İşte bu hâdise üzerine şu muazzez âyet-i kerime nazil kılındı:

"Ey iman etmiş bulunan kimseler! Siz eğer, kendilerine kitap verilmiş bulunanlardan bazı zümrelere uyarsanız, tâbi olursanız, onlar mutlaka sizi iman ettikten sonra, tekrar küfr yoluna saptırırlar."

(Âl-i İmrân: 100)

İşte bu, ırkçılık, nesepçilik, vatancılık ve ülkecilik taassubunun alevlendiği bir ortamda, Allah Resulü, mukaddes vazifesini yürütmüş, Muhacirinle Ansârı birleştirmiş,

Muhacirin, Ansârın bağ ve bahçesinde elele vererek çalışmıştır. Bu kalb ve iş birliğini gören Kureyş Müşrikleri Medine münafıkları ile anlaşarak, Müslümanları içten yıkmak yolunu tecrübe ettiler. Münafıkların elebaşlarından bulunan Abdullah İbni Ubeyy yıkıcı bir maksadla şöyle söylemeğe başladı:

"İşte Kureyşin fakir fukarası bizim ülkemize gelerek, gül çiçek oldular. Onların misâli şuna benzer ki, kargayı besle gözünü oysun."

Aynı iğrenç münafık, Ansar'a da şu sözleri söylüyordu:

"Sîz onları başınıza çıkardınız. Kendi ülkenizde onlara yer verdiniz. Kendi mallarınızdan onlara da bir hisse ayırıp teslim ettiniz. Yemin ederim ki, siz bir gün onların elinden zarar göreceksiniz."

Kur'an-ı Kerim de bu kabil nifakçılara şu muhteşem cevabı vermiştir:

"Onlar, o kimselerdir ki: Resulün yanında bulunanlara geçim imkanıvermeyiniz de dağılıp gitsinler. Diyorlar. İşte göklerin ve yerin hazineleri Allahındır. Fakat münafıklar bunu kavrayamazlar. Onlar derler ki, Biz Medineye dönersek, o zaman, bizim ileri gelenlerimiz, aşağılık kimseleri oradan çıkarıp atacaktır. Fakat izzet sahibi olmak Allah'a, O'nun Resulüne ve müminlere mahsustur. Ancak münafıklar bunu da

bilmezler."

(Munafikûn: 7 - 8)

İşte bu taassub çabasının neticesinde, Abdullah İbni Ubeyy Hazret-i Ayşe Radıyallahü teala anha töhmetini arttırdı. Fakat Hazreçlilerin himmetiyle, Allah'ın ve Resulünün düşmanı bulunan bu kimse, kendi cezasmı kendi eliyle hazırlıyarak, münafıklar zümresine ibret verici bir örnek oldu.

İSLAMDA TAASSUBA KARŞI GİRİŞİLEN MÜCADELE

Yukarıda etraflıca ele alınan meselelerden açık ve kesin olarak şu netice elde edilmiştir: Küfr ve şirk gibi kapkara bir cehaletin yanı başında yer alan en büyük düşmanlık, ırkçılık, nesebcilik, vatancılık, ülkecilik ve bu sınıfa giren kanaatlerdir. Bütün bu sapık zihniyet, İslamın kurtarıcı davetine ve islâm'ın ilerlemesine kötü bir engel teşkil etmiştir. Bu şeytanî fikirleri temsil eden guruplarla İslâm daima çarpışmak zorunda kalmıştır. Öyle ki, Hazret-i Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) yirmi üç senelik peygamberane yaşayışları müddetince, küfrün sapkınlığından sonra üzerinde durup mücadele ettiği ve ortadan kaldırmak istediği mesele de işte

bu "cahiliye taassubu" denilen ve hemen hemen bütün bir insanlık ailesine musallat olan korkunç illettir.

Zat-ı Risaletpenahilerinin örnek hayatları ve hadis kitapları okuyup tetkik edildiği zaman görülecektir ki, Fahri Kâinat Resul-ü Ekrem (S.A.V.) Hazretlerinin ne şekilde ve ne vaziyette bu toprak ülkede kan, ırk, renk, dil, ileri gelen aile, geri bulunan aile, zenginlik, fakirlik, eşraflık, gayrı eşraflık farklarını ortadan silip süpürüp, insanlık mefhumunu bu pisliklerden kurtarmış, insanlarla ve insanlar arasına girmiş bulunan, fıtrata aykırı bu duvarları söküp atmıştır. Bütün insanları aynı seviyeye getirmiş, insan olmak vasfını onlara öğretmiştir. Zat- Saadetlerinin bu husustaki öğretisi şöyledir:

"Taassup yoluna devam ederek ölen bizden değildir. Taassup yoluna çağıran bizden değildir. Taassup yolunda savaşan bizden değildir."

Yine Zat-ı Saadetleri buyurmuşlardır ki:

"Kimsenin kimseye bir üstünlüğü yoktur. Varsa ancak din ve takva iledir. Halkın hepsi de Adem evlâdıdırlar. Adem de topraktan yaratılmıştır."

Irk, soy, vatan, memleket, ülke, lisan, renk farkını ortadan kaldırmak yolunda Zat-ı Saadetleri şöyle buyurmuşlardır:

"Ne bir Arabın bir Acem'e (Arap olmayana) ne de bir Acem'in Araba üstünlüğü vardır. Siz hepiniz Adem evladısınız."

(Buharî ve Müslim)

"Ne bir Arabın bir Acem üzerine ne de bir Acemin Arap üzerine ne de bîr beyazın siyah üzerine, ne de bir siyahın beyaz üzerine bir imtiyazı, bir üstünlüğü (fadl) vardır. Varsa ancak takva iledir."

(Zadü'l - Maad)

"Elbette ki, dinleyecek ve itaat edeceksiniz. İster, sizin için kafasındaki saçları kuru üzüm gibi kıvırcık bir Habeşi köle dahi emir tayin edilmiş olsun, yine siz dinleyecek ve itaat edeceksiniz."

(Buharî Kitabü'l - ahkâm)65[65]

Mekkenin fethinden sonra, kılıç zoru ile Kureyş kâfirleri boyunlarını eğdikleri zaman, Zat-ı Risaletpenahileri şöyle bir hutbe vermişlerdi:

"İyi dinleyiniz; imtiyaz ve iftihar için vesile olan ve imtiyaz ve iftiharın mayası bulunan kan (ırk) ve mal (zenginlik) gibi şeyler şimdi benim ayağımın altındadır."

65[65] Bu Hadis, Arap eşrafına hitaben söylenmiştir. *"Size Habaşi zenci bir köle dahi emir tayin edilse, yine dinleyip itaat edeceksiniz."* İşte şövenliğe (ırkçılığa) karşı İslamî milliyetin en güzel cevabı.

Ey Kureyş topluluğu! İşte Hak Taalâ sizden cahiliye böbürlenmesiyle, ata baba ile övünmeği silip kaldırdı.

"Ey halk! Sizin hepiniz Âdemdensiniz. Âdem ise topraktandır. Soy ve ırk ile iftihar edilmez. Ne Arabın Aceme ne de Acemin Araba iftihar edecek bir üstünlüğü yoktur. İşte Allah indinde sizin en makbul bulunanız en fazla takva yolu tutmuş olanınızdır."

İbadeti İlâhiye esnasında Zat-ı Saadetleri kendileri için Allah huzurunda üç hususa şehadet etmişlerdir. Birincisi: Allah'ın hiçbir şeriki ve ortağı olmadığı. İkincisi: Muhammed (S.A.V.) in Allah'ın kulu olduğu. Üçüncüsü ise, bütün Allah kullarının kardeş olduklarına dairdir.

Kulların hepsi de kardeştir.

İSLÂM MİLLİYETİNİN TEMELİ

Hak Taalâ ve O'nun Resulü, cahiliye milliyetinin bütün maddi, hissi ve hayali temellerini yıkıp, yok etmişlerdir. Dünyadaki milletlerin bir çoğunun kuruluşuna esas teşkil eden bütün bu mevhum şeyleri, cemiyetin sinesinden kesip, atmışlardır. Renk, soy, ırk, neseb, vatan, ülke, yer, dil, geçim sebebiyle birleşme ve bu sayılan ayrılık unsurlarını besleyen ve meydana getiren koyu cehaletle beraber mâkul olmayan her düşünceye son

vermişlerdir. Şerefli ve haysiyetli bir yaşama imkânı, istisnasız olarak, insanlığın her ferdine aynı ölçü ve seviyede tanınmıştır.

İnsanlık ailesini, biribirine hasım ve düşman eden, ayrı ayrı milletler topluluğunu zehirlemiş olan bu fikirler, tamamiyle ortadan kaldırılırken yeri de boş bırakılmamış, geceyi silip süpüren bir güneş gibi, o bölüm nur ve ışık saçan yüce prensiplerle süslenmiştir. Temiz ve saf aklî delillere dayanmayan yepyeni bir milliyet mefhumu (kavramı) ortaya konmuştur. Bu yüce mefhum, madde, ülke ve neseb gibi unsurlara dayanmaz. Dayandığı tek husus, öze ve ruha mahsus olan bir temeldir. Böyle bir nizamda bir fark ve bir üstünlük söz konusu ise bu mutlaka manevî ve ruhîdir. İnsanın karşısına, yapmacık olmayan, doğrudan doğruya kendi öz gerçeğini temsil eden fıtrî bir sadakat ortaya konmuştur ki, bu muhteşem fikrin adına da İslâm diyoruz. Allahu Taalâ'ya ibadet ve kulluk etmek, nefs temizliğine dikkat etmek, âmelin iyi olmasına özen göstermek ve Allahtan korkup çekinmek ve insanlığı bu hayat dolu prensiplere davet etmek islâm'ın şaşmayan bir şiarıdır. Bu ebedî kurtuluş davetini kabul eden bir kimse, islâm Milletinin fertlerinden biri olur. Bu daveti kabul etmeyen ise, bu Millet fertlerinden olmaz ve yabancı sayılır. İslâm'a

iman etmiş bulunanların hepsi de bir millettirler.

"İşte böylece sizi aracı bir ümmet kildik."

(Bakara: 143)

Bu millet, islâm milletidir; diğerleri ise, İslâm milleti değil, küfr ve dalalet milletidirler. Küfr ve dalalet toplumları arasında ihtilâf mevcut olduğu halde, yine İslâm milletinin karşısında hep bir millet sayılırlar.

"Allah, kâfir kavmi hidayete eriştirmez."

(Tevbe: 37)

Bu iki millet arasındaki fark; İslam milleti hiçbir zaman soy ve ırk üstünlüğüne dayanmaz. Buradaki tek imtiyaz ancak akide ve âmel itibarı iledir. Bu ölçüye göre, bir babanın iki oğlundan biri Müslüman diğeri kâfir olduğu takdirde aralarında kapanması mümkün olmayan bir fark olacak ve ebediyen biribirinden ayrılmış bulunacaklardır. Bu iki maddî kardeş birbirlerine tamamiyle yabancı olacaklardır. Fakat iki yabancı kimseden biri dünyanın bir köşesinde diğeri de dünyanın bir ucunda olsada, eğer bu iki kimse, islâmı kabul etmiş iseler, hemen kardeş olup giderler. Onlar bu milliyetin ortak fertleri olurlar.

Bu iki kavim arasında; vatan, ülke ve memleket ihtilâfı da üstünlük sahibi olmak için bir delil oluşturmaz. Burada vatan, ülke,

memleket üstünlüğü olmayıp, ancak hak ile bâtıl üstünlüğü vardır. Olabilir ki, bir şehir, bir mahalle, hatta bir eve mensup iki kimseden biri Müslüman kavimden diğeri de kâfir kavmindendir. İhtilâf yalnız İslâm ve küfür arasındadır. Şehir, mahalle ve ülke kavgası mahiyetinde değildir. Bir Habeşistanlı, İslâma girmekle, İslâma girmiş bulunan bir Merakeşli (Mağribli) ile kardeş olur.

İslâmda, vücudun derisinin rengi de milliyet ayırımına bir sebep oluşturmaz. Bu sebeple rengin de bir ehemmiyeti yoktur. Hak Taalâ kullarından birini beyaz. bir diğerini de siyah yaratmıştır. Renk de Hak Taalânın yarattığı bir şeydir. İslâm mefkuresine göre, en iyi renk, en iyi boya Allah boyasıdır.

"Allah rengine boyarsınız, O'nun boyasından daha iyi acaba kimin boyası vardır."

(Bakara: 138)

İslâm nazarında bir beyaz ile bir siyah insan aynıdır. Bir milletin efradıdırlar. İslâmda ancak iki millet vardır: Biri İslâm milleti, yani Ümmet-i İslâmiye bir diğeri de Küfr milleti, yani kâfirler. Asıl ayrılık bu iki kavim arasındadır.

Lisana (dil) gelince, İslâmda lisan, İslam ile Küfr arasında bir ayrılık vasıtası değildir. İslamda konuşulan herhangi bir lisan değil,

kalbin lisanı mühimdir. Bütün dünyada, nekadar dil konuşan varsa, İslâma girerek Müslüman oldukları takdirde, İslâm ümmetinin bir ferdi sayılırlar. Bu itibarla Arapça konuşanla, Afrika dili konuşan arasında İslamada bir fark gözetilemez. Orduca konuşanların müslümanlığı ile Arapça konuşanların müslümanlıkları arasında bir fark gözetilmez. Bunların dilleri ayrı olduğu halde müslümanlıkları birdir.

Geçim işleri ve siyaset ihtilâfları da İslâmda bir değer ölçüsü değildir. Bu mevzuda da Küfr ile islâm farkı vardır. Tutulacak yol, altın servetine göre değil, iman servetinin hükmüne göredir. İnsanî saltanat yerine İlâhî saltanata baş eğilir. Gerçekten hür karekterli olanlar, ilâhî hükümranlığa sadakat gösterir ve İlâhî hükümete bağlanırlar. Bu kurtuluş nizamına vefakâr olurlar. Kendi mal ve canlarını Hak Taalâ'ya satarlar. Bu inanışın havasını teneffüs edenler, ister Hindistanda olsunlar, isterse Türkistanda bulunsunlar veya başka bir ülkede yaşasınlar, hepsi de bir tek vücut ve tek bir ruh gibi yalnız İlâhî saltanata boyun bükerler. Bu gerçek inanışın dışında olanlar ise, İlâhî saltanata karşı gelmiş mevcut imkânlarını şeytana ve nefislerinin isteklerine satmış olurlar. O zaman bu zümre İslâm kavmi olma şerefini kaybetmiş bir başka kavim hüviyetine girmiştir. Böyle bir yaşama

sistemiyle kâfirlik vasfına bürünmüş olurlar. Bunların herhangi bir devlet tebaasında olmaları veya iktisadî nizamları ne şekilde olursa olsun bu hususlar İslâmı alâkadar etmez. İslâmı alâkadar eden tek husus, bu insanların her mevzuda ilâhî saltanata uymuş olmalarıdır.

Bu şekilde, islâm dairesinin ışık saçan ortamında, hissî ve maddi tek prensibin olmadığı kesin bir şekilde anlaşılır. Ve bu ortam doğruyu temsil eden aklı, saf ve temiz düşünceyi temsil eder. Bir evin içindeki iki kişiden biri bu daire çevresi içinde bulunabilir, diğeri de bu dairenin çevresi dışında kalabilir. Biri doğunun tâ uzak bir köşesinde diğeri de batının tâ bilmem neresinde oldukları halde bu iki şahıs da İslam dairesinin çerçevesi içine girerler.

Sırr-ı aşk ez âlem-i erhâm nist, Û zi
Sam ü Rûm ü şam nist Kevkeb-i bî
şark ü garb ü bî gurûb Der medareş ney
şimal ü ney cenûb.
Aşkın sırrı değildir, alem-i erham'dan, Aslı

gelmemiş onun Sam ü Rûm u Şam dan Bir
yıldız ki yok onun, şarkı garbı, gurubu
Medarında bulunmaz ne şimal ne cenubu.

İkbal

Bu dairenin muhiti bir tek kelimedir. Bu kelime Lâ-ilâhe illallah Muhammedun Resulullah'dır. Bu kelimeler dostluğun da düşmanlığın da temelidir. Bundan başka islâm muhitinde temel yoktur. Bu kelimelere kabul eden ile bu kelimeleri kabul etmeyenler arasında sonsuz fark vardır. Bu kelimelerin ayırdığını ne ırk ne kan ne soy, ne de başka şey birleştirebilir. Ne toprak, ne ülke, ne memleket, ne renk, ne iktisadî sistem, ne geçim, ne ekmek kaygısı, ne devlet, ne hükümet, ne de başka bir şey, bir araya getirebilir. Bu mukaddes kelimelerin birleştirdiklerini hiçbir şey ayıramaz. Bu kelimelerin birleştirdiğini ne deniz derya, ne nehir dere, ne dağ ova, ne de yeryüzünde bulunan herhangi bir kuvvet bu iman etmiş kimseleri birbirinden ayırmağa kadir olamaz. Bu en büyük gerçeği ifade eden kelimelerin çizdiği dairenin içindeki Müslüman her nerede olursa olsun müslümandır. Bu Müslümanların arasında herhangi bir fark yoktur. Bu Müslümanlar. Çinde de olabilirler, Marekeş (Mağ-rib) de de olabilirler. Siyah da olurlar, beyaz da olurlar. Hindistanın Urducasını da konuşurlar. Arapça da konu-

şurlar. Sami ırkından da olurlar. Aryâî ırkından da olurlar. Şu hükümetin tebaası da bulunurlar, bu hükümetin de... Dünyanın neresinde olursa olsun, her Müslüman İslâm milletinin ve islâm kavminin bir ferdidir. İslâm camiasının birer rüknüdürler islâm sitesinin hemşehrisi (citizen) idirler. İslâm ordusunun askeridirler. İslâm kanunlarının muhafızıdırlar. İslâm şeriatı yalnız ibadet, muamelât, muaşeret, geçim, siyaset değil, yaşayışın her dalında, her şubesinde olduğu gibi, tabiiyet, milliyet, ırk, lisan, vatan gibi bir Müslümana tanıdığı hakları bütün müslümanlara da tanımıştır.

İSLAMDA BİRLEŞTİRME VE AYIRMA USULÜ

İslâm, kendi camiasını ve bu birliğin fertlerini maddî ilişkilerden tamamiyle tecrit etmez. En mükemmel bir ölçü dairesinde bu mevzulara ait müeyyideler koyar. Meselâ, (Sıla-yi rahm) için hüküm koymuştur. "Kat'-i rahm'i" yasaklamıştır. Baba ve anneye itaati, onlara boyun bükmeği bildirmiştir. Bu hususu ehemmiyetine binaen teyid etmiştir. Kan (neseb) alâkaları için veraset kanunları koymuştur. Hayır işlerinde sadakalarda, infakda (başkalarını da geçindirmek) hususunda akraba olanları, akraba

olmayanlara tercih etmiştir. Kendi aile efradına, ev halkına yakınlık göstermeği, düşmanlara karşı mal ve canın korunmasını emretmiştir. Zalimlere karşı savaşa girmeyi emretmiştir. Böyle bir savaşta ölenleri şehid olarak kabul etmiştir. Yaşayışa ait bütün muamelelerde din ve mezhep farkı gözetmeden, bütün insanlar için — Kendisiyle savaş halindeki kâfirler hariç — dertlerine ortak olacak ve çare bulacak şekilde hükümler koymuştur. İnsanlara karşı sevgi ve şefkat gösterilmesini öğretmiştir. İslamın hiçbir hükmü, memleket ve vatanın korunması için çalışılmamak; yahut da gayri müslim komşu ile sulh ve sükûnet içinde geçinmemek mânasına gelmez66[66]

66[66] Burada şu meseleyi de izah etmek lâzımdır ki, gayrı müslim kavimlerle müslüman kavim arasında rabıta ve alâkanın iki ayrı hususiyeti bulunmaktadır.

Birincisi: Bu gayri müslimlerin de insan olmaları bakımından diğer insanlar gibi aynı haklara mâlik bulunmalarıdır. Bu noktadaki ayrılık, îslam ile Küfr'e sâlik olmak keyfiyetidir. İslâm bu durumda yine onlara karşı, yüksek insanlık hasletlerine göre muamele eder. İyi geçinmeği kendisine usul ittihaz eder. icabı halinde onların dertlerine koşmağı bir vazife bilir. Onlara karşı cömert davrandığı gibi, şeref ve haysiyetlerini de korur.

İkincisi: Gayrı müslim milletler, mütecaviz olmadıkları ve İslâm'a düşmanlık etmedikleri müddetçe, onlarla dostane bir geçim yolu tâkibedilir; müşterek maksatlara matuf olan işlerde yardımlaşmak cihetine gidilir,

İslâm daima bir Ölçü içinde, dış ilişkilere yer vermiştir. Fakat İslâm milliyeti (kavmiyeti) ile gayrı İslâmî milliyet (kavmiyet) arasında ancak şu tarzda bir fark nazarı İtibara almıştır: İslâm dışında bulunan başka zümreler, ayrı bir kavmiyet teşkil eder. İslama karşı muhalefete kalkar, İslâmı baltalar, iman dışındaki düşüncelere kapılır, bu düşünceleri iman düşüncesine tercih eder ve kavmiyet esaslarını saplandıkları o fikir üzerine kurmaya kalkışırlarsa, o zaman İslâm her zaman ve mekânda, bu tuttukları yol için onlardan uzak kalmak feda karlığını gösterir.
,

Bu hususta Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

"İbrahim ve onunla birlikte bulunanlar sizin için en iyi örnektirler. Onlar kendi kavimlerine şöyle demişlerdi: Biz sizden ayrı ve uzağızdır. Biz sizi ve sizin Allah'tan gayrı

---

gerektiği takdirde o millltlere yardım eli uzatılır. Bütün bu münasebetler islâm'ın yüksek faziletlerine istinat ettirilirken, hiç bir zaman bu gibi dış münasebetlerde İslâmî hükümlerden ferağat edilmediği gibi, onlarla kültürel bir kaynaşmağa gidilmez. Hiç bir zaman, islâm milliyeti bir tarafa bırakılıp, ırkçılığa müstenit bir Hindistan milleti, veya Çin milleti gibi bir kuruluşa gidilmez. Küfr ile islâm bir arada mütalâa edilemediği gibi, Küfr - islâm karışımı bir kavim vücuda getirmek muhal ve imkân harici bir iştir.

ibadet ettiklerinizi kabul etmiyoruz. İşte bunun için de bizimle sizin aranızda düşmanlık başlamıştır. Siz de Allah'a iman edip O'nun vahdaniyetini kabul ettiğiniz zamana kadar bu düşmanlık devam edecektir."

(El – Mümtehinne: 4)

Yine buyuruluyor ki:

"İman yolu tutmayıp küfre karşı sevgi besleyen, babalarınızı ve kardeşlerinizi dost edinmeyin, sizler arasından her kim böylelerini dost edinirse zalimlerdendir."

(Tevbe: 23)

Yine emredilmiştir ki:

"Sizin kendi karılarınızdan ve çocuklarınızdan da size düşmanlar vardır, bunlardan çekininiz ve korununuz."

(Et – Teğabün: 14)

Sizin vatanınızda dininize karşı düşmanlık edenler bulunuyorsa, din için vatanınızı ve ülkenizi bırakıp başka yere göç edin. Her kim din uğruna vatanını bırakıp da hicret etmezse hakikatte münafık sayılır. Böyleleri ile sizin alâkanız kalmaz.

"Allah yolunda hicret etmedikleri müddetçe onları dost edinmeyin."

(Nisa: 89)

Bu şekilde, Küfr ile İslâmın ayrılması hususunda, en yakın ve en kuvvetli akrabalık bağı olan kan (nesil) bile feda edilmiştir.

Anne, baba, kardeş, evlat, müslüman olup olmamak hususunda birbirlerinden ayrılırlar. Biz, kendi soyumuzu, soydaşlarımızı, Allah'a düşman olup olmamak için bırakır, terk ederiz. Vatana da, memlekete de bu yolda Allah'a ısmarladık deriz, onu da terk ederiz. Böyle bir vatanda Küfr ile İslâm çekişmesi olunca o vatandan ayrılmamız icabeder. İslam dünyada her şeyden önce gelir. Her şey İslama feda edilir İslam hiçbir şeye feda edilemez.

İslâm, çeşitli insanları birbirine kardeş kılmıştır. Bunların arasında ne kan, ne nesil, ne vatan, ne ülke, ne memleket, ne dil, ne renk, ne başka bir maddî birlik vardır. Fakat bunlar İslâm dairesinde birbirlerine kardeştirler.

İslâm bu mevzuda bütün müslümanlara hîtab ederek buyurur:

"Hep birlikte Allah'ın ipine sarılın ve dağılmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın, siz bir zamanlar birbirinize düşmandınız. O sizin kalblerinizde ülfet vücuda getirdi. Onun nimeti ile siz birbirinizin kardeşi oldunuz. Siz ateş çukurunun dibindeydiniz. O sizi bundan kurtardı."

(Al-i İmrân: 103)

Bütün diğer gayrı müslimlere hitaben de buyurulmuştur ki:

"Tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı öderlerse, onlar da sizin din kardeşleriniz olnrlar."

(Tevbe: 11)

Müslümanların vasfı da şu şekilde bildiriliyor:

Allah'ın Resulü Muhammed ve onunla birliktte bulunan kimseler, kâfirlere karşı şiddetli ve kuvvetlidirler, kendi aralarında birbirlerine merhametlidirler.

(El – Feth: 29)

"Allah'tan gayrı bir mâbud bulunmadığına ve Muhammed (S.A.V.) in onun kulu ve Resulü olduğuna şehadet vermedikleri müddetçe insanlarla dövüşmek için izin verilmiştir. Yine onlar bizim kıblemize yönelmelidirler; bizim kestiğimiz eti yemelidirler. Bizim gibi namaz kılmalıdırlar. Böyle yapan kimselerin canları ve malları bize haram olur. Ancak adalet ve kanun onların haklarını helâl kılar. Bundan sonra onlar da müslümanların sahip bulundukları bütün hak ve hukuka sahip olurlar; Müslümanlara farz olan hususların hepsi onlara da farz olur."

(Ebu Davud Kitabü'l - Cihad)

Müslümanlık dairesine girmiş bulunan bu müslümanlar bütün hak ve hukuk, farize ve vecibelerde diğer müslümanlarla aynı olmakla kalmayıp, hatta bu müslümanlar

diğer müslümanlara destek bile olurlar, onlarla birlikte islâm "bütün" ünün "cüz" lerini teşkil ederler. Bu hususta da Hadis-i Nebevi şöyle hidayet kılmıştır:

"Müslümanın müslümana bağlılığı bir duvarın tuğlalarının birbirlerine bağlılıkları gibidir, bunların biri diğerini tutar ve sağlamlaştırır."

(Mişkât, Kitabü'l - âdâb, Bâb eş - şefkati ve'r - rah-meti ale'l - halkı.); Muttafakunaleyh

Başka bir yerde:

"Muhabbette ve sevgide müminlerin misali bir tek cisim misalidir. Bu vücudun uzuvlarından birisi sızlarsa, bütün vücudü rahatsızlık ve ızdırap sarar."

(Mişkât, Muttefekunaleyh)

İslâm Milletinin bu şekilde birleşerek ortaya çıkmış bulunan vücuduna Resûlullah (S.A.V.) "Cemaat" kelimesi ile isim vermişlerdir. Bu hususta da yine Zatı Risaletpenahileri buyurmuşlardır ki:

"Allah'ın eli cemaatin üzerindedir, bu cemaatı dağıtmak isteyen ateşe düşer."

Ve yine:

"Cemaatten bir karış ayrılan kimse, İslâm halkasından kendi boynunu kaçırmış olur.

(Ahmed, Ebu Davud ve Mişkat

rivayetlerine göre. Kitâb - ül - iman).

Bu kadarla iktifa yetinilmemiş olup hattâ şöyle buyurulmuştur:

"Sizin cemaatinizi dağıtmak isteyen kimseyi öldürünüz."

Ve bu inci tanelerinden daha ışıltılı olan mukaddes emirler şu noktaya dayanmaktadır:

"Bir araya toplanmış bulunan bu ümmeti dağıtmak için yeltenen kimseyi her nerede bulunursa bulunsun, kılıçla vurunuz."

(Müslim, Kitabü'l - emare).

İSLÂMÎ KAVMİYETİN TEŞEKKÜLÜ NE ŞEKİLDE OLUR?

Bu cemaatin kuruluşu ve bir araya gelmesindeki esas, rabıta, kan, ırk, ülke, memleket, toprak, dil ve renk gibi şeyler değildir. Bu cemaat arasında Hazret-i Selmân-i Farisî (R.A.) vardı. Hazret-i Selman İranlıydı. Fakat ne zaman onun hangi ırktan olduğu sorulduysa, "Selman ibni İslâm": İslâmın oğlu Selman diye cevap alındı. Hazret-i Ali Radiyallahu Teâlâ anhü, Selman hakkında şöyle buyurmuştur:

"Selmanü minnâ ehli'l - beyti:

Selman bizim ehli beyttendir."

Yine bu arada zikredilmesi gereken iki

mühim sahabi vardır. Bunlar Bâzan ibni Sâsân ile onun oğlu Şehr ibni Bâzân'dır. Bu iki zatın nesepleri de İran hükümdarı Behram Gûr'a ulaşır. Hazret-i Resûl-ü Ekrem, Bâzân'ı

Yemen'e oğlunu da Sana'ya vali tayin etmişlerdi. Ve bu misallere eş olarak, bu ulvî cemaatın arasında Hazret-i Bilâl-i Habeşî de vardı. Bu büyük sahabi hakkında Hazret-i Ömer Radıyallahü teâlâ anh şu kıymetli sözleri söylemişlerdi:

"Bilalün Seyyidinâ ve mevlâ seyyidinâ:

Bilâl bizim efendimizin kölesidir, fakat birim de efendimizdir."

Bu örneklere ilâveten Hazret-i Suheyb-i Rûmî Radıyallahü teâlâ anh vardı. Bu zata Hazret-i Ömer Radıyal lahü Teâlâ anh, namazda kendi yerine imamet ettirmiştir. Hele Ebu Huzeyfe Radıyallahü Teâlâ anh'ın kölesi Hazret-i Salim Radıyallahü Teâlâ anh için Hazret-i Ömer kendisivefat edeceği sırada şöyle demişti:

"Salim bugün hayatta olsaydı hemen hilafeti eline teslim ederdik ve müslümanların işlerini ona verirdik."

Zeyd ibni Harise Radıyallahü Teâlâ anh da azadlı bir köle idi. İşte bu zat öyle bir zattır ki, Fahri Kâinat Hazret-i Risaletpenahi (S.A.V.). kendi halasının kızı ümmül - müminin Hazret-i Zeyneb-i ona vermişti. Bu zatın oğlu Hazret-i Üsâme ibni Zeyd'i Resûl-ü Ekrem

(S.A.V.) İslâm ordularına kumandan tâyin etmişti. Hem de Hazreti Ebu Bekir Sıddık, Hazret-i Ömer - ül- Faruk, Haz-ret-i Ebu Ubeyde ibni Cerrah Radıyallahü Taalâ anhüm, gibi zevatın ve bir hayli ileri gelensahabîlerin katıldıkları muharebede kumandanlık etmiştir. Üsâme hakkında Hazret-i Ömer kendi oğlu Hazret-i Abdullah ibni Ömer Radıyallahü anha şöyle buyurmuştur:

"Ey Abdullah, Üsamenin babası senin babandan daha efdâl, Üsâme'nin kendisi de senin kendinden daha efaldir."

MUHACİRİN ÖRNEĞİ

İşte, bu mübarek cemaat, İslâmın baltasını ellerine alarak, cehaletin ve taassubun bütün putlarını kırıp ortadan kaldırdılar. Irk, nesil, vatancılık, memleketçilik, renk lisan ve bunlar gibi eski cahiliye devri ile yeni ve modern cahiliyenin isimlendirerek zamanımıza kadar tapına gel-dikleri şeylerin hepsini, istisnasız olarak, baştan sona kadar silip süpürüp dünyayı bu gibi mülevves şeylerden temizlediler.

Resûl-ü Ekrem (S.A.V.), kendileri de ta İbrahim Peygamberden (A.S.) beri ecdadının bulunduğu, yaşadığı vatanı olan Mekke'yi terkederek maiyetini, ashabını alıp Medine'ye

hicret etti. Bu hicretin sebebi olarak, Resûl-û Ekrem'in ve sahabîlerinin kendi yurduna, vatan ve memleketlerine karşı bir sevgileri olmadığı neticesi çıkarılamaz. İnsanlarda memleket sevgisi doğuştandır. Zat-ı Saadetlerinin Mekkeyi terkedip hicrete karar verip, yola çıkacakları zaman buyurmuş oldukları Hadisi Şerif'e dikkat edelim:

"Ey Mekke! Sen dünyada benim için en kıymetli şeysin. Fakat ne yapalım ki, senin sakinlerin, sende yaşayan halk, benim için barınma ve kalma imkânı bırakmadılar."

Hazret-i Bilâl-i Habeşî, Medineye geldikten sonra orada hastalandı. Hastalığı sırasında Mekkede cereyan etmiş bulunan hâdiseleri birer birer hatırlayıp, memleket hasreti ile su şiiri irticalen söylemişti. Bu şiirler günümüze kadar şöhretini muhafaza etmiş, dilden dile dolaşarak, müslümanlara o günlerin elemini duyurmuştur:

Keşke ben bilseydim ki Fahh'da geceyi nasıl geçiriyordum. Ve nasıl ezharı (bir kokulu yaprak ve celil (papatya cinsi bir çiçek) kokluyordum. Ve yine nasıl ben bir gün Mahbet'in (bir yerin ismi) su çukuruna dalıp, oradan Şama ve Tufeyl (iki dağın ismidir) eteklerine bakıyordum?

Bu kadar vatan ve memleket sevgisi beslemesine rağmen, bu Zevat-ı Kiram, islâm için sevdikleri memleketlerini bırakıp hicret

etmişlerdir.67[67] Kendilerine böyle bir emir verilince yapamayız demediler.

ANSAR'IN DAVRANIŞI

Diğer taraftan Medine'de bulunan Ansar, Mekkeden hicret edip gelmiş olan muhacirlere başları ve gözleri üzerinde yer verip, onlara emsalsiz bir kabul gösterdiler. Canları ve malları ile onlara hizmet etmek yolunu tuttular. Bu hususta Hazret-i Ayşe Radiyallahü Teâlâ Anhâ şöyle buyurmuştur:

"Medine Kur'an ile feth olmuştur."

Nebiyyi Ekrem, Sallallahü Aleyhi ve Sellem, Muhacirlerle, Ansarı birbirleriyle kardeş etti. Aralarında kardeşlik bağlarını kurdu. Her Ansar bir Muhaciri kardeş edindi. İş o kadar basit değildi. Kardeşlerden biri kendisine birini kardeş edinince, kendi malından ona miras bile vermek yolunu tuttu. Bu hususta o kadar ileri gidildi ki, diğer miras sahiplerinin zarar görmemeleri için Hak Taalâ bu usulü âyet-i kerime ile yasakladı

67[67] Bazı cahiller Resûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şöyle bir yalan uydurur ve iftira etmekten çekinmezler. Güya Zatı Saadetleri şöyle buyurmuşlardır: Hubb ül vatanı min el îmân: Vatanı sevmek imandandır. Halbuki bu hadis doğru değildir. Ve Zatı Saadetlerinin aslî öğretisine uygun düşmemektedir.

"Veraset hususunda kan bağlılığı (neseb) bulunanlar diğerlerine tercih edilme hakkın sahiptirler.

(El – Enfâl: 75)

Ansar, kendi tarlalarını, bağ bahçelerini, edinmiş oldukları bu kardeşleriyle yarı yarıya bölüşmek yoluna gittiler. Benî Nuzayr arazisi fethedilince Ansar Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) e şu hususu arzettiler:

"Yâ Resulullah, bu araziye bizim ihtiyacımız yoktur, bu araziyi bizim muhacir kardeşlerimize ver."

Onların bu tok gözlülükleri ve cömertlikleri hakkında Hak Taalâ Kelâm-ı Kadim'de şöyle buyurmuştur:

"Onlar öyle kimselerdir ki, kendileri sıkıntı içinde oldukları halde başkalarına cömertlik ederler."

(El – Haşr: 9)

Hazret-i Abdullah İbni Avf ile Hazret-i Saad İbni Rabî' Ansari arasında kardeşlik bağı kurulmuştu. Hazreti Saad kendi din kardeşine yalnız malının yarısını vermekle kalmadı, özveriye bakınız ki, iki karısından birini boşayıp da din kardeşini evlendirmeği bile düşündü.

Devri Risaletten sonra Muhacirin arka arkaya hilafet vazifesiyle riyaset mevkiine geçtiler. O zaman Medine halkından kimse

çıkıp da, siz bu ülkenin halkı değilsiniz, nasıl olur da siz hükümetin başına geçersiniz de biz geçemeyiz? Sizin bizim ülkemizde hükümet etmekte ne hakkınız var? Diye bir itirazda bulunmadı.

Zat-ı Risaletpenahileri ile Hazret-i Ömer (R.A.) Medine civarında Muhacirlere arazi dağıttıkları zaman Ansardan hiçbir kimse kalkıp da "bunları ne diye bizim ülkemize yerleştiriyorsunuz?" demedi. Böyle bir sözü kimse hatırından bile geçirmedi.

DİNE BAĞLILIK UĞRUNDA MADDİ İLİŞKİLERİN FEDA EDİLMESİ

Daha sonra, Bedir ve Uhud muharebeleri oldu. Bu çarpışmalarda Mekkeli muhacirler, kendi yakınları ve kendi akrabaları ile, din yolunda dövüştüler. Hazret-i Ebu Bekir, kendi oğlu Abdurrahman (R.A.) a kılıç çekmekte tereddüt göstermedi. Hazret-i Huzeyfe (R.A.) kendi babası Ebu Huzeyfe'ye karşı hücuma geçti. Hazret-i Ömer (R.A.) bu savaşlarda kendi dayılarının kanı ile ellerini boyadı. Hazret-i Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) in amcası Abbas (R.A.) amcazadesi Ukayl (R.A.) damatlardı. Hazret-i Ömer (R.A.) o ara bütün esirlerin öldürülmesini ileri sürüyordu. Elbette ki, bu meyanda Resul-ü Ekremin

yakınları ve akrabaları da öldürülecekler arasında bulunuyordu. Hatta Ömer (R.A.) in kendi akrabaları ve yakınları da vardı. Ve hatta Hazret-i Ömer (R.A.) bu mevzuda çok şiddetli bir fikir ileri sürmüştü:

"Herkes kendi yakınını ve akrabasını öldürsün de ibret olsun."

Fakat hidayeti ilâhîye bu işi durdurdu.

Mekke fethi sırasında Hazret-i Resûl-ü Ekrem, (S.A.V.) kendi kabilelerinden başka kabile mensuplarını ve kendi akrabası olmayan kimseleri yanına alarak kendi kabilesi efradına ve kendi memleketi ve ülkesi ve vatanı olan Mekke'ye hücuma geçmişti. Soy ve neseb yakınlıkları olmayanların, memleketlisi bulunmayanların elleriyle kendi memleket halkına, kendi akrabalarına, yakınlarına, ve kendi kabile efradına karşı silahlı bir mücadeleye girişmiş ve bu korkunç çatışmanın neticesinde bir çok mühim savaşlar baş göstermişti. Böyle bir şey, Araplar için tamamen yepyeni bir şeydi. Arap tarihinde buna benzer bir hadiseye asla rastlanmamıştı. Araplar arasında o zamana kadar kimsenin kendi kabilesi efradı olmayanlarla ve yabancılarla birleşerek kendi kabilesinin mensuplarına, hemşehrilerine, memleketlilerine ve vatandaşlarına karşı savaşa giriştiği görülmemişti. Bu gaye uğruna yapılan savaşlar, herhangi bir intikam hissi, toprak kazanmak, arazi elde etmek, mal

edinmek, maddî menfaat sağlamak için değildi. Bir tek amaç gözönünde tutuluyordu. O da Kelimeyi Hakk'ı yükseltmek...

Kureyşin ipsiz sapsızları öldürüldükleri zaman, Ebu Süfyan huzuru saadete gelerek arz eyledi:

"Yâ Resulullah, Kureyşin genç fidanları kesildiler, bundan böyle Kureyşin şanı şöhreti artık kalmamıştır."

Rahmeten li'l - âlemin, bu sözü duyunca, Mekke halkına güvence verdi. Güvence verildiğini gören Ansar zannettiler ki, Fahr-i Kâinat, kendi memleketlilerine ve kendi akraba ve kabile mensuplarına karşı merhamet gösteriyorlar. Kendi aralarında şu şekilde konuşmaya başladılar:

"Nihayet Zat-ı Saadetleri de bir insandır, ne de olsa kendi memleketlilerine ve kendi kabilesi efradına karşı bir parça yakınlık hissi duymuştur."

Zat-ı Saadetleri bu kabil konuşmaları haber alınca, Ansarın toplanmalarını emir buyurdu; onlara hitap ederek:

"Ben hiçbir zaman kendi aile efradıma ve kendi kabile mensuplarıma yakınlık ve mhabbet hissi beslemem. Ben Allahın kulu ve O'nun Resulüyüm. Allah için sizin ülkenize hicret edip sizin yanınıza geldim. Şimdi benim yaşayışım ve benim Ölümüm de sizinle bir arada olacaktır."

Allah'ın Resulü, bu konuşmalarında ne söylemişlerse, olduğu gibi tatbik etmişlerdir. Mekkeyi Muazzama inkarcıların elinden kurtarıldıktan sonra, artık Zat-ı Saadetlerini Medineye hicret ettiren sebeplerden hiçbirisinden eser kalmadığı halde yine de Zat-ı Saadetleri Mekke'de kalmak arzusunu izhar etmediler. Medineye dönmeği arzu buyurdular. İşte bu mesele de isbat ediyor ki, Zat-ı Risaletpenahilerinin Mekke'ye karşı hücuma geçmiş olmaları, ne bir intikam hissi, ne de vatana bağlılık duygusu ile, ne de başka bir neden ile olmuştur. Sadece ve yalnız Kelime-i Hakk'ın yükseltilmesi uğruna yapılmıştır.

Bundan sonra da Hüvâzin ve Sekîf toprakları feth edilip ele geçti. O zaman yine, halk arasında bir nevi yanlış anlayış doğdu. Allah Resulünün bu topraklardan Kureyşin yeni müslüman olmuş bulunan gençlerine fazla hisse verdiği ileri sürüldü. Ansar gençlerinin bu fikirleri; Zatı Saadetlerinin kabile ve hemşehri gözettikleri şeklinde ortaya çıkmıştı. Bu gençler şöyle diyorlardı:

"Allah Resulünü afetsin, Kureyşlilere fazla verdi ve bizi unuttu. Halbuki, şimdiye kadar, bizim kılıçlarımızla onların kanları akmıştır."

Bu sözleri duyan Resul-û Ekrem, onları toplayarak kendilerine şöyle buyurdu:

"Benim bu zümreye daha çok mal ve mülk tevzi etmemin sebebi, bu kimselerin müslümanlığa yeni girmiş olmalarıdır. Bu bakımdan kalblerinin kazanılması gözönüne alınmıştır. Sizler bu dünya malına karşılık, Allah Taalâ ve O'nun Resûlü'nün yakınlığını elde etmek istemez misiniz?"

Beni Mutallaka gazvesinde, bir Gıfarî ile bir Avfî biribirleriyle çekiştiler. Avfilerle Ansar arasında anlaşma vardı. Bunun üzerine Avfiler Ansardan yardım istediler. Gıfârîler'in de Muhacirin ile aynı şekilde bir ahitleri vardı. Aynı şekilde Gıfârîler de Muhacirini yardıma çağırdılar. İki taraf da kılıca sarıldığından, kan dökülmesine ramak kalmıştı. Resulullah (S.A.V.) e haber ulaştırıldı; iki taraf birbirlerine girmek üzeredirler dendi. Zat-ı Saadetleri buyurdular ki:

"Bu nasıl bir iştir? Siz nasıl olur da kendi dilinizle, taraflarınızdan cahiliye usulü ile yardım talebinde bulunursunuz?"

"Mâ leküm ve - li - da'vet'il - câhiliyyeti.

Bu cahiliye davetiyle ne oluyorsunuz?"

Bir Muhacirin bir Ansan vurduğunu söyledikleri zaman Allah Resulü:

"Cahiliye âdetlerine göre, yardıma çağırmayı bırakınız, bu gayet kötü bir iştir."

Bu gazvede, kabilecilik taraftarlarının meşhur ele başısı Abdullah ibni Ubeyy de

vardı. Muhacirinle anlaşması bulunan bir kimsenin, Ansarla anlaşması bulunan bir kimseyi vurduğunu duyunca şöyle söylemişti:

"Bunlar bizim ülkemize geldiler ve bizim ülkenin gülleri çiçekleri oldular. Biz hepimiz onların karsısında baş eğmek zorunda kaldık. Bunların durumu, "besle kargayı oysun gözünü" misaline benzer. Yemin ederim ki, Medineye varınca, şeref sahibi bulunan bizler bu alçakları oradan çıkarıp atmaya çalışağız."

Sonra Ansara da şöyle konuşmuştu:

"Bu ne biçim iş, siz bunlara kendi yerlerinizi verdiniz; kendi yurdunuzda bunları barındırdınız; kendi mallarınızı onlarla bölüştünüz. Yemin ederim ki, siz bir gün onların ellerine düşerseniz size yapmadıklarını bırakmazlar."

Bu sözlerden Resul-ü Ekrem haberdar edilince, adı geçen şahsın müslüman oğlunu huzuruna çağırtarak, bu gerçekten inanmış gence babasının nifak saçan sözlerinden bahsetti

Genç müslüman, babasına karşı büyük bir sevgi beslerdi. Kabilesi içinde babasına olan bağlılığı ile meşhurdu. Fakat böyle bir hadiseden sonra, Allah Resulünden şöyle bir müsaade taleb etti:

"Yâ Resulullah, eğer emir buyurduğunuz takdirde, hemen gider babamın kafasını

keser, onun vücudundan ayrılmış başını huzurunuza getiririm."

Alemlere rahmet olarak gönderilmiş büyük ve biricik insan böyle bir şeye müsaade etmedi.

Muharebeden geri dönülüp Medineye gelindiği zaman, İbni Ubeyy'in oğlu, babasına giderek, yalın kılıç bir vaziyette, şöyle haykırdı:

"Resulullah izin vermedikçe, sen artık bundan böyle Medinede barınamazsın. Şeref sahibi olan bizler bu alçakları Medineden çıkaracağız demişsin. Sen bilmiyormusun ki, şeref yalnız Hak Taalâ'nın, O'nun Resulünün ve Müminlerindir.

Bu beklenmedik hitap karşısında şaşıran baba, şuursuzca bağırıp kabilesinden yardım istemişti:"

"Ey Ehl-î Hazrec! Bakınız ne günlere kaldık. Benim kendi oğlum, kendi evimde beni barındırmak istemiyor!"

Bu feryada benzer sözleri işiten halk, oraya koşuştu. Fakat Abdullahın kararı gayet kesindi. İlk sözlerinde şiddetle ısrar ediyordu:

"Resulullahdan müsaade almadıkça bu adamı Medine gölgesinde barındırmama imkân yoktur!"

Hâdise tekrar oradaki topluluk tarafından Allah Resulüne intikal ettirilince, Zatı

Saadetleri şöyle emir buyurdular:

"Gidin Abdullaha söyleyin babasını evinde rahat bıraksın."

Abdullah bu emri alınca, kılıcını kınına soktu ve babasına:

*"Sen ancak Allah Resulünün müsaadesiyle burada barınmak imkanına sahip olabilirsin!"*68[68]

Beni Kaynukâ vakasında, Hazret-i Ubâde ibni Sâ-mit, onların işleriyle meşgul olmak için emir almıştı. Hazret-i Ubâde, hiyanet eden kabilenin Medine ve civarından uzaklaştırılmasına karar verdi. Bu cemaat, Hazret-i Ubbâdenin kabilesi Hazreclilerle anlaşma halinde idi. Fakat Hazret-i Ubbâde bu hükme varırken, böyle bir anlaşmayı dikkate almadığı gibi bu hususu hatırından ve hayalinden bile geçirmedi.

Beni Kurayza hâdisesinde de, Evs'in ileri gelen lideri Hazret-i Saad ibni Maâz, bu işi halletmekle vazifelendirildi. Hazret-i Saad, Beni Kurayzânın yaptıkları işleri değerlendi-rerek, onların erkeklerinin öldürülmesine, kadın ve çocuklarının alıkonmasına ve mallarına el konulmasına karar verdi. Bu hükmü verirken, Beni Kurayza ile kendi kabilesi arasındaki mevcut anlaşmayı dikkate

---

68[68] Bu hadisenin bütün tafsili İbni Cerir tefsirinin cild: 28, sahife: 66 - 70 de zikredilmiştir.

almamış, yalnız islâmi bakımdan nazardan hareket etmişti. Kendisinin dahi uzun bir müddet aynı kabilenin arasında yaşadığını ve adı geçen kabilenin içinde Ansarın birçok akrabalarının bulunduğunu katiyyen hesaba katmamıştı. Halbuki Araplar o zamanlar böyle anlaşmalara son derece ehemmiyet verirlerdi.

İSLAM CEMAATİNİN ASLİ RUHU

Yukarıda sıraladığımız deliller ve vakalar bize şu gerçeği teslim etmektedir: tslâmî Milliyetin kuruluşunda, ırk, nesil, soy vatan, memleket, ülke, lisan ve rengin hiçbir önemi yoktur. Bu binayı kuran mimar, bir hayalden değil, doğrudan doğruya hayatın gerçeklerinden hareket etmiştir. İnsanlık âleminin bütün ham maddelerini gözönünde bulundurmuştur. Her nerede elle tutulur iyi ve mükemmel bir malzeme görmüş ise, binasında o malzemeyi kullanmıştır. İmanın ve salîh amelin, malzemesini yoğurup pişirerek bu binanın yapışmasın yerleştirmiştir. Bunlardan bütün insanlığı çerçeveleyen bir bina meydana getirmiştir. Bu milliyet binası bütün küreyi arzı kaplar. Bu muazzam binanın devamı ve ayakta durması, bu binada bulunan muhtelif asılların, muhtelif şekillerin, muhtelif ülkelere ait

parçaların bir tarafa bırakılmasına ve muhtelif ayrı asılların unutulmasına bir asıl ve bir kökün dikkate alınmasına bağlıdır. Bu binada ayrı ayrı renkler ortadan kaldırılarak, her yer bir boyaya boyanmıştır. Ayrı ayrı yerler, ayrı ayrı yurtlar bırakılmış bir Mahrece-i Sıdk (doğru çıkış) dan çıkılmış ve bir medhal-i sıdk: (doğru girişten) girilmiştir. İşte bunlar Millî birliğin: (Vahdet-i milliyetin) esaslarıdır.

Eğer bu millî birlik dağılır, bu vahdet bozulur, milleti teşkil eden cüz'ler birbirinden ayrılır, kendi asıllarını bırakır, nesillere, ırklara bölünür, kendilerine mahsus vatan, memleket ve ülkelere ayrılır, muhtelif renk ve şekillerle birbirlerinden uzaklaşırlarsa muhtelif ve birbirine zıt dünyevî amaçların peşine takılırlarsa, o zaman bu binanın temelleri çöker, duvarları yıkılıp gider. Bu binanın parçaları her biri bir tarafa dağılır. Bu şekilde olan hiçbir hükümet yaşamamış ve hiçbir devlet devam edememiştir. Aksine dağılıp gitmişlerdir. İslâmi milliyette, islâmî kavmiyette, yukarıda saydığımız milliyet ve kavmiyet esasları yoktur. Orada nesil, soy, ırk, vatan, ülke, lisan, renk ve herhangi bir maddî sebebin bulunması kesinlikle ve imkânsızdır. İşte yukarıda bahsi geçen milliyetlerden bu ikinci şekil dayanıklı ve daimi bir şekildir.

İşte onun gömleği, dini için kefendir.

Buna göre her kim, müslüman olursa ve İslâm yolunu tutmak isterse, milliyet esasında ne kadar kan ırk, toprak, ülke, ve buna benzer şeylere dayanan prensipler varsa, bunların hepsinden uzak kalmalıdır. Her kim, bu esaslara bağlanırsa, islâmın daha onun ne kalbine ne de ruhuna nüfuz etmediğini bilmesi lâzımdır. Böyle bir kimsenin burnu daha cahiliye kokusu ile doludur. Bu gün olmasa bile yarın muhakkak ki, bu kimse İslâm'dan ayrılacak. İslâm' da elbette ki, ondan uzaklaşmış olacaktır.

RESULULLAH SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEMİN SON VASİYETİ

Allahın Resulü (S.A.V.) kendi devri saadetlerinden bir müddet sonra, müslümanlar arasında tekrar cahiliye taassubunun hüküm süreceğini sezmişlerdi. Böyle menfur bir zihniyetin tekrar müslümanlar arasında hüküm sürmesi korkunç bir dönüş demekti. Bu eskiye ait taassup kasırgası pek tabii olarak, İslâm binasının temellerini sarsmaktan geri kalmıyacaktı. Bu noktayı gözönünde bulunduran Allah Resulü müteaddit defalar bu tehlikeyi ısrarla bildirmişlerdir:

"Benden sonra küfre geri dönüp de bazınız bazınızın boyunlarını vurmuş olmayasınız."

(Buharî, Kitab - ül - Fiten)

Zatı Risaletpenahi, ömürlerinin, sonuna doğru gittikleri "Haccet - ül - veda" da Arafatta verdikleri hutbede, tüm müslümanlara şu emsalsiz gerekleri bildirdiler:

"Şunu duymuş olun ki, bugün, bütün cahiliye işleri, âdet ve ananesi benim ayağımın altındadır. Ne bir Arabın bir Aceme (Araptan olmayana) ne de bir Acem'in bir Araba imtiyazı ve fazileti vardır. Siz hepiniz Adem evladısınız. Adem ise,

topraktan yaratılmıştır. Müslüman, müslümanın kardeşidir. Bütün Müslümanlar da birbirleriyle kardeştirler. Cahiliyenin bütün zihniyetleri silinmiş, bâtıl kalmıştır. Şimdi, sizin kanlarınız sizin namuslarınız ve sizin mallarınız birbiriniz için haramdır. Nitekim, siz bugün hac mevsiminde bulunuyor ve sizin için, bu ay ve bu günler nasıl haram ise, sizin birbirinizin kanına, malına, şeref ve namusuna tecavüz etmeniz de böyle haramdır."

Sonra Zatı Saadetleri Minâya teşrif buyurdular. Bu hususu daha iyi belirtmek ve daha kuvvetli bir şekilde belirtmek için orada da şu mealde bir hitabede bulundular:

"Dikkat edin! Benden sonra, sapık yola sapıp da sakın birbirinizin boyunlarını vurmayınız.

Çok geçmeden siz de Rabbinize kavuşacaksınız. O zaman yaptıklarınızdan ve ettiğiniz amellerinizden sorulacaksınız.

Dinleyiniz! Eğer sizin için bir zenci (Habeşî) köle de emir olarak tayin edilmiş olursa ve Allah'ın Kitabına mutabık olarak işlerinizi idare ettiği takdirde elbette ki, siz onun sözünü dinleyecek ve itaat edeceksiniz."

Allah Resulü, islamın bu hayat dolu emirlerini bildirdikten sonra, kendilerini can ve gönülden dinleyen halka şu suali yönelttiler:

"Bu haberleri sizlere olduğu gibi ulaştırdım mı? İslâm cemaati bir ağızdan cevap verdiler:

Evet, Ya Resulallah!

Tekrar buyurdular:

Allah'ı bu hususta şahit tutarım."

Alemlerin kendisiyle öğündüğü son peygamber, bu hitabelerini şu sözlerle bitirdiler:

"O mevcuttur, vardır, fakat bu hususları size haber veren mevcut ve var değildir."69[69]

Veda Haccından sonra Uhud Harbi şehidlerinin mezarlığına geldikleri zaman orada da şu hakikati açıklamış oldular:

"Ben bakî âleme gittikten sonra, sizin şirk yolunu tutacağınızdan korkmam, ancak sizlerin dünyaya sarılarak birbirinizle savaşmanızdan korkarım. Böyle yaparsanız helak olursunuz, nitekim sizden evvelki ümmetler de böyle yaptıklarından helak olup gitmişlerdir."

İSLÂM İÇİN EN BÜYÜK TEHLİKE

Kâinatın Efendisinin, ümmeti namı hesabına üzüldüğü, endişe ettiği ve korktuğu

---

69[69] Bakınız: Buharî Kitâbü'l - Fiten. Müslim, Mişkat. Ki-tâbe'l-imare ve Sîretî ibni Hişam.

bu şekilde bir fitnenin ortaya çıkmasıdır. Böyle bir durumun ne kadar büyük bir tehlike oluşturduğunu Zatı Risaletpenahileri elbette ki, çok iyi biliyorlardı. İsâm'ın ilk mes'ut devrinden günümüze kadar, islâm Ümmetinin felâketlerine bu feci fitneden başka bir şey sebep olmamıştır, demek mümkündür. Zat-ı Saadetlerinin bu fânî dünyayı terk ettiklerinden bir kaç sene sonra, Hâşimi ve Emevî taassubunun neticesinde fitne baş gösterdi. İşte bu kahredici fitne, İslâmın asli siyaset nizamını o zaman dağıtıp param parça etmekte gecikmedi. Bu yıkıcı kasırganın neticesinde çok geçmeden Araplık, Acemlik, Türklük taassubu çeşitli şekillerde meydana çıktı. Bu parçalanmalar ve esastan kopma hareketleri İslâmın siyasî birliğine son vermiş oldu. Daha sonra, İslâm ülkelerinde muhtelif hükümetler kurulmaya başladı. Bu yeni kuruluşlar fitnenin son halkalarını meydana getirdi. Bu başka başka devletler İslâm'ın aslî birliğinden ayrıldılar. Son asırlarda dünyada iki büyük İslâm Devleti vardı. Bu iki, devlet dünyadaki öbür İslâm devletlerinin hepsinden kuvvetli ve hepsinden daha büyük ve nüfuzlu idiler. Bunlardan birisi Türk Osmanlı devleti, diğeri de Hindistan Moğol (Timu-rî) devleti idi. Ayni fitne bu iki devleti de yeryüzünden sildi süpürdü. Hindistandaki Timurî hükümeti, halkı Hindistanlı ve Moğol (Timurî) diye ikiye ayırdığı için son buldu. Türkiye'de ise, halkı

Türk, Arap ve Kürt diye birbirinden ayırdıkları için koca imparatorluk dağılıp gitti.

İslâm tarihinin başından beri, bu tarihin tamamına bir kere göz atalım. O devirde her nerede bir İslâm Devleti kurulmuş ise, bu hükümette, ırkçılık, nesilcilik, kavmiyetçilik imtiyazları dikkate alınmaksızın, her zümreden ordu kumandanları, kalem erbabı, kılıç sahibi kahramanlar devlet hizmetinde istihdam edilmişti. Siz bir Iraklıyı Afrikada, bir Şamlıyı Iranda, bir Afganlıyı Hindistanda diyanetle, vefakârlıkla, sadakatle ve emanetle ittiba ile hizmet gördüklerini görebilirdiniz. Bunlar bu ülkelerde sanki kendi memleketlerinde bulunuyormuş gibi canla başla çalışıyorlardı. İslâmî hükümetler kurulduğu zaman, hiçbir vakit, bu hükümetin elemanları muayyen bir yerden muayyen bir ırktan seçilmiş değillerdi. Her ırktan ve her memleket halkından seçilmişlerdir. Her yerden, her memleketten iş başaranlar, ellerinden iş gelen müslümanlar bu hükümette vazife almışlar ve işleri en iyi şekilde yürütmüşlerdir. Bu elemanlar, Darül - İslâm olan her ülkeyi kendilerine vatan, memleket ve yurt bilmişlerdir.

Fakat ne zaman, şahsi garaz ve taassup ortaya çıkmış, fitne baş göstermiş, fesat ayaklanmışsa böyle bir ortamda renk, nesil, ırk, ülkecilik, memleketçilik imtiyazları

görülmüştür. Bu defa islâm düşmanlarına karşı kullanılacak olan kuvvetler, birbirlerini ezmek için harekete geçmişlerdir. Müslümanlar arasında iç çekişmeler baş göstermiş ve müslümanlık kudreti ve kuvveti zayıflayıp ortadan kalkmış, yabancılar da müslümanlara musallat olmak imkânını bulmuşlardır.

KÖRÜKÖRÜNE AVRUPA TAKLİTÇİLİĞİ

Günümüzün müslümanları herhangi bir inceleme ve tahlile lüzum hissetmeden, hatta körü körüne denecek bir tarzda Avrupa milletlerinden ırkçılık, kavmiyetçilik, memleketçilik, vatancılık, ülkecilik gibi fikirleri benimsemekle iktifa etmeyip, bu sistemleri kendi ülkelerinde uygulamaya koymuşlardır.

Arapların sanki islâmlıkla hiçbir alâkaları yokmuş gibi, hali hazır durumda Araplıkları ile övünmek yolunu tutmuşlardır. Keza Mısırın yeni idarecileri, tarihin zâlim simaları olan Firavunlarla iftihar ederek, bu kanlı saltanat tacidârlarına millî kahramanlık payesi vermişlerdir. Asırlarca İslâmın bayraktarlığını yapmış olan Türkler de manevî hüviyetlerinden soyunarak, kavmiyetçiliği ön plâna almışlar. Cengiz ve Hülâgü Han gibi kimselerin şahsında bir

şığınacak yer aramışlardır. Irkçılık rüzgârı, İranda da tahribat yapmaktan geri kalmamıştır. Kavmiyetçilik taassub ve gayretine kapılarak, sırf mevhum Arap emperyalizmine karşı koymak gayesiyle Hazret-i Ali (R.A.) ve Hazret-i Hüseyin (R.A.) i kendileri için kahraman ilân ederken, diğer taraftan da millî kahraman olarak Rüstem ve İsfendiyarı ileri sürmektedirler. Bu şahısların menkibelerini söyleyip durmaktadırlar. Hindistanda bu fikir hastalığına yakalanmaktan kendini kurtaramamıştır. Bu gibi zümreler, Zemzem suyundan alakalarını keserek, Ganj nehrinin sularını mukaddes su telâkki ederek, neredeyse bu bulanık suyu cennet suyu diye halka sunacaklardır. Bu gibi fikir öncüleri, islâm ileri gelenlerini bir tarafa bırakıp, Bohem ve Ercen'i kendilerine millî lider, millî kahraman kılmışlardır. Gerçekten uzaklaşan bu kimseler, Mekke ülkesini unutup Tekselâ, Mohen, Cadaro ve Herpâ'ya bağlanıyorlar. Her fırsatta bu yerlerden bahsederek, çevrelerine tesir etmek istiyorlar.

Bütün bu menfi örnekler, körü körüne yapılan Avrupa taklitçiliğinden başka bir şey değildir. Bu tür yabaniliklerin ismine bir de kalkıp medeniyet diyorlar. Bu kopyacı ve basma kalıp kafalı kimselerin hakikatleri görmelerine elbette ki, imkân yoktur. Onlar bu çarpık zihniyetle ancak zahirî görürler. Dış görünüşün süslü püslü rengi onların gözlerini

büyülemiştir. Avrupa medeniyetine göre Ab-ı Hayât gibi görülen hususların, islâm medeniyetinde bir öldürücü zehir olduğunu anlıyacak bir idrâk ve dirayetten mahrum oldukları için yaptıkları tahribatı sezecek şuurları yoktur.

Avrupa milliyet ve kavmiyetinin temeli, ırk, nesil, memleket, ülke, vatan, dil ve renk biriği zeminine atılmıştır. Bu görüşün neticesinde, herkes diğer millet ve diğer ırkın fertlerinden çekinip uzak kalması icabeder. Milletdaş, kavimdaş, ırkdaş, dildaş, ülkedaş olmayanlardan nefret etmesi lâzım gelir, isterse bu kimseler, sözüm ona kararlaştırılmış huduttan bir mil mesafeden daha az bir uzaklıkta yaşamış olsun, yine onlara yabancı gözü ile bakılır. Neden bakılmasın ki, orada başka bir ırkın mensubu olan fert, ne kadar doğru insan ve ne kadar temiz bir kimse olsa dahi yine de öbür millet mensubu için doğru ve faziletli bir kimse sayılmaz. Bir ülkede oturan bir kimse, diğer ülkenin vatandaşlarına her ne kadar sadakatle hizmet etmeye amade olsa dahi makbule geçmez. Bir ırkın bir ferdi, diğer bir ırkın ferdi tarafından itimada şayan kimse değildir.

İslâm milliyetine, islâm kavmiyetine gelince, durum tamamiyle değişir. Bu mevzuda iş her bakımdan başka türlüdür. Yukarıda anlatılanların tamamen aksi ve

zıddıdır. İslâmdaki kavmiyetin ve milliyetin temeli, ırka, nesle, nesebe, vatana, ülkeye, memlekete, yere - yurda dayanmaz. Ancak itikada ve amele dayanır. Bütün dünya müslümanları hangi cinsten, hangi ırktan, hangi nesilden, hangi ülkeden, hangi memleketten, hangi vatandan olurlarsa olsunlar, bu sayılan özellikleri ve ayrılıkları gözönünde bulundurulmaksızın, hiçbir suretle dikkate alınmaksızın, hep birdirler, hep birbirlerinin yadımcıları ve hayatın çeşitli sahalarında hep birbirlerinin ortakları hükmündedirler. Bir hintli Müslüman Mısıra gider, o ülkenin sadakatli bir hemşehrisi olur, hizmet yolunu tutar; sanki Hindistanda bulunuyormuş gibi bu diyarın müslümanları ile her bakımdan kaynaşır. Bir Afganlı Müslüman, meselâ Şam'da (Suriyede) hudutları korumak için canını feda eder; sanki bu kimse Afganistan için canını feda etmiştir. İşte bunun için, bir müslümanın ülkesiyle diğer bir müslüman ülkesinin arasında herhangi bir coğrafî hudut yahut da ırkî ve saire ayrılık - gayrılıkta yoktur. Müslüman bu ayrılık ve gayrılığı düşünmez ve düşünemez. İşte bu farklılık nedeniyle islam milleyeti ile diğeri arasında büyük bir uçurum vardır. Orada kuvvetin sebebi olan nesne, burada öldürücü zehirdir.

Merhum Allâme İkbâl ne de güzel söylemiştir:

Apnî millet per kıyâs akvâm-ı mağrib see ne ker,

Hass hee terkîb - meen, kavm-i Resûl-i Hâşimi, Un

ki cemi'iyyet ka hee mülk ü neseb per imtiyâz,

Kuvvet-i mezheb-see mustahkem hee cem'iyyet teri.

Kendi milletini, Avrupa milletleriyle mukayese etme,

Haşimî Resulün, ümmet terkibi ayrı ve hususî bir vaziyettedir.

Onların cemiyetlerinin temeli ülkeye ve nesebe münhasırdır,

Fakat senin cemiyetinin temeli din üzerinde sağlamlık bulmuştur.

Bazı kimseler, vatancılık, milletçilik, kavmiyetçilik, ülkecilik, hemşehricilik ve ırkçılık gibi fikirlerin yanında, İslâm Milliyetçiliği ile de bir alâka kurulabileceğini ileri sürerek içine düştükleri fikrî perişanlığı belli etmişlerdir. Bu zavallıların iki çeşit milliyetçiliği bir arada göstermek istemeleri ve iki zıt mefhumu bir araya getirme gafletinde bulunmaktadır Böyle imkân dışı bir meseleyi ileri sürerek, gerçeğe giden yolu bir çıkmaza çevirmişlerdir. Bu meselenin sebebi cehaletten ve dar görüşlülükten başka bir şey değildir. Hak Taalâ hiçbir vakit bir

göğüs içinde iki gönül yaratmamıştır. Bir gönüle de iki ayrı ve birbirine zıd sevgi konmamıştır. Bir kalbde de iki ayrı milliyetçilik esası vücuda getirilememiştir. Bu birbirine zıt iki şey bir araya toplanamaz. Milliyet mefhumunun esası, kendisi ile kendisinden başkasını ayırt etmekten başka bir şey değildir. İslâmî millyette ve İslâmî kavmiyette yalnız Müslümanla Müslüman olmayan vardır. Ve başka bir şey yoktur. Bir Müslüman diğer birisini ya Müslüman bilir, yahut da Müslüman bilmez; işte ayrılık ölçüsü bundan başka bir şey değildir. İslâmî milliyetçilik, İslâm kavmiyetçiliğin gereği budur. Vatancılık, memleketçiliğin, ırkçılık, nesilcilik ve saire gibi esaslar üzerine kurulmuş bulunan milliyet ve kavmiyet, diğerleri ile alâkayı kesmek demektir. İsterse bu yabancı görülen kimseler iyi insan olsalar dahi düşman kabul edilmeğe mahkum olurlar. Şimdi hangi akıl sahibi bu iki ayrı şeyi, bu iki ayrı ve birbirlerine zıt hususların bir araya toplanabileceğini iddiaya kalkışabilir? Siz bir müslüman olarak, hem bir müslümanı kendinize milletdaş kabul edecek, hem de bir gayrı-Müslimi kendinize yine aynı şekilde milletdaş sayacaksınız. Böyle bir şey mümkün olabilir mi? Siz kendi ülkenizde bulunan bir gayrı - Müslimi milletdaş sayacak ve kendi ülkeniz dışındaki bir Müslümanı yabancı kabul edeceksiniz.

Böyle bir anlayışa hangi müslüman tahammül edebilir?

"Bunlar bir araya toplanabilirler mi? Hiç sizin içinizde dirayetli kimse yok mudur?" (Sûre-i Hud: 78)

İşte şimdi iyice anlaşılmıştır ki, Müslümanlıkla, Hindistanlılık, Türklük, Afganlılık, Araplık, İranîlik diye hissiyata kapılmak, İslâmî milletinin temellerini bozar, çürütür, ortadan kaldırır. İslâm Birliğini dağıtır, param parça eder. Böyle bir durumun neticesi sadece aklî değil; tecrübe ve müşahedelerle de meydandadır. Müslümanlar, ne zaman ve ne şekilde olursa olsun, vatancılık, ülkecilik, kavimcilik, ırkçılık, nesilcilik taassubuna kapılmışlarsa, Müslümanlığa zarar gelmiştir. Nitekim Zat-ı Risaletpenahileri bu hususta şu gerçeği buyurmuşlardır:

"Benden sonra siz küfr yolunu tutup da birbirinizin boyunlarınızı vurmuş olmayasınız."

İşte Resulü Ekremin (S.A.V.) in endişesi de budur. Bunun için, Müslümanlar sapık fikirlere kapılıp, hiçbir beşer fikriyle mukayese kabul etmiyecek derecede yüksek ve yüce olan islâm fikriyatından uzaklaşmamalı, elindeki emsalsiz cevherin kıymetini takdir etmek ferasetini göstermelidir. Bütün müslümanlar için

yapılacak tek iş, Müslüman milliyetçiliğinin esasını, Hazret-i Resul-ü Ekrem, Muhammed Sallallahü aleyhi ve sellemin tebliğ ettiği ve tatbik ettiği şekilde anlamak ve fiiliyata dökmektir. Bunun aksine gitmek, onun davetine sığmaz ve doğru olmaz.

İSLÂMİ MİLLİYETİN HAKİKÎ MEFHUMU

Zamanımızda Müslüman cemaatlerini "Kavim" veya "Millet" kelimeleriyle mânalandırmak yaygın bir adet haline geldiği gibi aynı kelimeler ıstılah olarak da kullanılmaktadır. Bu kelimeler İslâm'a has bir toplumun vaziyetini belirtmek hususunda revaç bulmuştur. Bazı kimseler bu ıstılahın Kur'an-ı Kerim'de kullanıldığını hesaba katarak, kendi fikirlerini ileri sürmek maksadiyle suiistimal yoluna gidiyorlar. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadis-i Şerif'te Müslüman topluluklar için "Kavm" kelimesinin kullanılmasını (Nation: Millet) mânasına alıyorlar ve bu millet mânasını da günümüzdeki ırka dayalımillet mefhumu şeklinde anlıyorlar. Halbuki Kur'an-ı Kerim'deki ve Hadis-i Şerif'deki kavim kelimesi (Nation: Millet) mânasına gelmemektedir.

Hülâsa olarak şunu belirtmek isterim ki,

bu lafızların bu şekilde kullanılması ve böyle bir mâna çıkarılması haddi zatında İslâmda kabul edilebilir değildir. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadis-i Şerif' de kullanılan diğer kelimeler de vardır. Bu sadece bir ilmi bahis değildir, bizim umumi olarak hatalı tasavvurumuz ve hatalı düşüncemizdir ki, kelimenin asıl manasını ve mefhumunu bırakıp da kendimiz bir mefhum uyduruyor ve bu mefhum üzerinde kendi yaşayışımıza göre içtihadlara girişiyor ve yaşayış nizamımızı da buna göre düzenlemeye kalkıyoruz.

"Kavim: Millet" lafzının İngilizce karşılığı "Nation" dur. Bunlar cahiIiye devrinin ıstılahlarıdır. Cahiliye devrindeki "kavmiyet: Milliyet" (Nationality) hiçbir zaman hususi bir medeniyet topluluğu ifade etmez. Gerçek bir medeni temele (Cultural Basis) dayanamaz. Ne eski cahiliye devrinde ne de yeni ve modern cahiliyede kavmiyet veya milliyet bir kültür temeline bağlı değildir. Orada gönül ve düşünce kökü, nesle, nesebe, ırka ve bir takım rivayetlere dayalı ilgilere sevgi beslemek esasına dayanır. Bir de bazı tarihî rivayetleri birbirine ekleyerek bir kavmiyet tasavvuru: Milliyet tasavvuru, ortaya çıkabiliyor. Bu milliyet ve kavmiyet tasavvuru, şaibelerden uzak değildir.

Eski Araplarda "Kavim: Millet" kelimesi umumiyetle bir soya, bir kabileye, bir ırk bölümüne, bir aşiret halkına isim olarak

verildi. Bu şekilde İngilizce "Nation: Millet" de yine bir kimsenin neslinden gelenlerin müşterek cinsi (Camımın Descent) diye tasavvur edilirdi.

Bu şekilde düşünmek, İslâmî kavmiyet veya milliyet tasavvurunun tamamen hilâfınadır. Kur'an-ı Kerim'deki "Kavim: Millet" mânasına kullanılan kelimeleri, hakikatte Millet diye tercüme edemiyeceğiz; bu kelimenin karşılığına diğer Arapça bir kelime koymak istersek "Şaab: ulus" ve buna benzer kelimeler kullanacağız ki, islâm milletine de bu kelimeleri kullanmak doğru olmaz. Müslüman cemaatler için de bu ıstılah kullanılmamıştır. Bu ıstılah kullanıldığı takdirde, kelimenin mefhumu içinde, kan birliği, nesil ve ırk birliği yahut da toprak ve ülke birliği ve saire bulunmaktadır. Fakat bahsettiğimiz gibi İslâmî cemaatlerde ve islâmî topluluklarda bu gibi bağlardan kurtulmak ve kesin bir şekilde bütün bu alâkalardan sıyrılmak lâzım gelmektedir. Nesebden, toprak birliğinden ve maddî alâkaların cümlesinden kurtulmak gerekmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de, islâm topluluğunu ifade etmek için kullanılan kelime "hizb" kelimesidir. Bunun da İngilizce karşılığı "Party" dir. Kavimler, nesil, soy, toprak birliği ve saireye bağlıdır. Fakat partilerde böyle bir şey yoktur. Yalnız meslek ve düşünce birliği

vardır. Nitekim partiler yalnız kendi maksat ve amaçlarının peşinde koşarlar. Maksat ve amaçlarına son derece bağlıdırlar. Bunlar bir usûl, bir meslek ve bir amaca inanırlar; o usul, o maksat ve o amacın yolunda çalışır giderler. Bu usul, bu maksatve amaca bağlı olmayanları — isterse en yakın kimseleri bulunsun, — kendilerinden saymazlar.

Kur'an-ı Kerim, bütün yeryüzünde, yeryüzünün mâmur ülkelerinde, meskûn bölgelerinde sadece iki partiyi (hizbi)dikkate almaktadır İki partinin dışında başka bir parti tanımaz. Bu partilerden bir tanesi "Allah Partisi" (Hizbullah) dır, Kur'an-ı Kerim'in tanıdığı ve mevcudiyetini bildirdiği ikinci parti ise "Gayrullah partisi" yani Allah'a bağlı olmayanlar partisidir. Biz buna Şeytan partisi: Hizb - üş - şeytan diyeceğiz. Bu şeytan partisi mensupları ister usul, meslek ve amaç bakımından birbirleriyle aynı olsunlar, ister birbirleriyle ihtilaflı bulunsunlar, Kur'an-ı Kerim bunları bir partiden sayar. Nitekim her ne şekilde olursa olsun, her ne surette bulunursa bulunsun, onların partisinde İslâmî renk yoktur. Aralarında az veya çok ihtilâflar olsa dahi; İslâmî olmayınca şeytanî parti olmakta müttefiktirler.

Kur'an-ı Kerim'de şöylebuyurulmuştur:

"Onların üzerine şeytan çullanıp, Allahı zikretmeyi unutturdu. İşte bunlar şeytan partisindendir. Dikkat!. Şeytan partisi

mensupları zarar görenlerdirler."

(Mücadile: 19)

Bu durumun aksine, Allah partisine dahil olanlar, ister, soy sop, nesil neseb, ırk olsun; ister vatan, memleket ve yurt olsun; isterse lisan, yahut da tarihi rivayetler birliği olsun, her hususta birbirleriyle ayrı olabilirler Hatta bunların arasında dededen ve atadan kalma kan davası dahi olsa, bunların hepsini bir tarafa bırakırlar ve yalnız Allahu Taalâ'nın gösterdiği yolda bir fikir birliği içinde olur, bir meslek ve bir amaç için birleşirler, birbirlerine sarılırlar, birbirleriyle birleşir giderler. Bunlar sanki Allah'ın ipine (Hablullah): "İlâhî Riştec" de birbirlerine sımsıkı bağlanarak, sarılarak her bakımdan örnek bir topluluk meydana getirirler. Bu Allah ipinde yeni bir partinin azaları (üyeleri) mahiyetine girerler. Şeytanî parti mesuplarından tamamen ve her bakımdan her yönden alâkalarını keserler.

Parti ihtilâfları, baba ile evladın arasını açar, hatta evladı baba mirasından bile mahrum eder. Hadis-i Şerif-de buyurulmuştur:

"İki ayrı milletin (ümmetin) mensupları birbirlerinden, miras almazlar."

Parti ihtilâfı kadını kocasından ayırır. Bu inanç ayrılığı bu çiftin tekrar nikahlanmalarını da haram kılar. Hayat

yolunda bu ailenin iki ferdini iki başka yola sevkeder. Kur'an-ı Kerim'de buyurulmuştur:

"Ne o kadınlar o erkeklere helâldirler ne de o erkekler o kadınlara helâl olurlar."

(El – Mümtehinne: 10)

Parti ihtilâfı bir kardeşi bir kardeşten uzaklaştırdı

ğı gibi, bir kimseyi de bütün aile efradından ayırır. O kimseyi, bütün aile efradiyle görüşmekten ve her türlü alâka göstermekten meneder. Hattâ Hizbullah mensupları, bazı yakın akrabaları ile de evlenmekten menedilmişlerdir ki, Hizbüşşeytan mensupları ile tam mânasiyle her türlü alaka sebepleri ortadan kalkmış olsun. Kur'anı Kerim buyurmuştur:

"Müşrik kadınlar imâna gelmedikleri müddetce kendileriyle evlenmeyiniz ve nikâhlanmayınız. Mümin cariye, müşrik hür kadından iyidir, hoşunuza gitmese dahi; kendi kadınlarınızı da iman etmedikçe müşrik erkeklerle evlendirmeyiniz, nikahlamayınız. İsterse hoşunuza gitmesin, elbette ki, iman sahibi köle, hür bir müşrikten daha iyidir, isterse sizin hoşunuza gitmesin."

Bu partide yalnız, nesil, vatan, ülke, kavmiyet ihtilâfları ortadan kalkmakla kalmaz, belki bu partiler ayrılarak bir davayı yürütmek için birleşir ve Allah partisinin usul

ve amacını kabul ederler. Başka her türlü bağlardan da alâkalarını kesmiş olurlar. Kur'an-ı Kerim'-de buyurulmuştur:

"İbrahim ve onun yanındakiler sizin için en güzel bir örnek idiler. Hani onlar kavimlerine demişlerdi ki: Bizim sizinle ve Allah'ı bırakarak ibadet ettiklerinizle alâkamız yoktur; biz sizi kabul etmiyoruz. İşte böylelikle bizimle sizin aranızda ebedî olarak adavet ve düşmanlık başlamıştır. Siz bir olan Allah'a iman edinceye kadar da hu düşmanlık sürüp gidecektir. İşte İbrahim de babasına, ancak senin için afv isterim, demişti."

(El – Mümtehine: 4)

Yine aynı şekilde:

"İbrahimin babası için mağfiret talep etmesi ona vaad ettiği sözünü tutmak içindi. Fakat, ne zaman, onun (babasının) Allaha düşman olduğu açığa çıkıncas, o da (babasından) uzaklaştı."

(Tevbe: 114)

İşte bu parti ihtilâfları, yakınların ve aile efradının arasındaki bağları da haram kılar. Hatta baba, kardeş veya oğul Şeytan partisine mensup olurlarsa, Hizbullah mensuplarına karşı da gaddarlık yoluna giderlerse, o zaman Hizbullah mensupları, onlarla olan sevgiyi keserler. Kur'an-ı Kerim'de buyurulmuştur:

"Allah ve ahiret gününe inanan kavim

(cemaat) tarafında bulunanlardan Allah ve O'nun Resulüne karşı cephe alanlarla dost olamaz. İsterse, bunlar babaları olsun, isterse evlatları olsun, isterse kardeşleri olsun, isterse aşiret mensupları olsun Bunlar Allah partisi (mensuplarıdırlar) ndendirler. Dikkat Allah partisi (mensupları) felah bulanlardırlar."

(Mücadile: 22)

Kur'an-ı Kerim'de Müslümanlar için bu şekilde parti mefhumu ifade eden ikinci bir kelime daha kullanılmıştır. Bu kelime de "Ümmet" lafzıdır. Bu kelime Hadisi Şeriflerde daha fazla kullanılmıştır. Ümmet demek miayyen bir gaye için toplanan camia demektir. Bu camianın efradı arasında müşterek bir gaye, müşterek bir amaç ve maksat bulunur. Bu cihetle de bunlar "Ümmet" olurlar, bunlara "ümmet" denir. Bunun gibi aynı devirde yaşayan cemaatlerin efradına da yani asırdaşlara da "ümmet" denir. Hattâ bir nesilden gelen, bir soya mensup veyahut da bir ülke halkına, bir memleket ahalisine dahi ümmet denir. Müslümanların ümmet olmalarındaki esas ise, böyle nesil, toprak, ülke, geçim birliği meseleleri üzerine dayalı değildir; onların ümmet olmaları amaç, meslek ve gaye birliğine dayanır. Kur'an-ı Ke-rim'de buyurulmuştur:

"Siz, halk edilmişler arasından seçilmiş

olan en iyi ümmetsiniz ki, halka doğruluğu (mârufa) emreder, halkı fenalıklardan (münker) meneder; Allah'a da iman edersiniz."

(Al-i İmran: 110).

"Ve böylece biz sizi mutavassıt (orta) bir ümmet kıldık ki, Resulün sizi gözettiği gibi siz de halkı gözetesiniz.

(El - Bakara)

Bu "Mutavassıt Ümmet" (Bîç ki ümmet) lafzından maksat, müslüman milletler arası bir cemaatin (International Party) nin ismidir. Dünyanın bütün ümmetleri, bütün halkı arasında öyle kimseler seçilirer ki, bunlar belirli, bir usule ve bir amaca inanırlar, hususî bir program dahilinde çalışırlar ve bu amacı diğerlerine duyururlar. Başkalarını da bu usulü kabul etmeğe hazırlarlar. Bu zümre, her millet, her ulus arasından seçilip toplandığı ve bir parti oluşturduklarından bunların aslında hiç bir milletle, kavimle ve ulusla alâkaları yoktur. Bu sebepten dolayı bunlar "mutavassıt ümmet" dirler. Fakat bu ümmetin efradı diğer kavimlerle, diğer milletlerle, tirler uluslarla, her türlü ve her çeşit alâka ve bağları kesip koparıp atmakla beraber, bu milletlerin, bu kavimlerin, bu ulusların arasında yepyeni bir bağ, yepyeni bir alâka, yepyeni bir ilgi kurmak için çalışırlar. Bu alâka da dünyada

Allah kanunu nu hakim kılmak için yapılan mukaddes gayret ve çalışmalardır.

"Siz insanlık üzerinde gözcüsünüz."

Cümlesinden şu anlaşılıyor ki, Hak Taalâ, Müslüman ümmetin efradına insanlar üzerinde düzeni temin etmek, inzibatı sağlamak için bir nevi zabıta vazifesi gördürmektedir.

"Halk arasından seçilip çıkarıldınız" demek ise, şu mânayı ifade eder ki, Müslümanların düzeni dünya çapında bir düzendir. Bu heyetin özü ve ruhu "hizbullah": (Allah partisi, bu partinin reisi ve Lideri Efendimiz Hazret-i Muhammed Resulullah aleyhi ve sellemdir. O da, bu partinin amacı, mesleğini ve düşüncesini, çalışma sistemini, İlâhî kanunlardan almıştır. Bütün zihnî, ahlâkî, maddî kuvvetlerle bu uğurda çalışma yolunu tutmuştur. Bu partinin meramı ve maksadı karşısında; muhalif olan her şeyi silip süpürmüştür. İşte Müslüman Ümmetinin temeli de bu maksada ve bu amaca dayanır.

Müslüman topluluğu için kullanılan üçüncü ıstılah da "Cemâat" kelimesidir. Bu kelime Peygamber efendimiz Sallallahü aleyhi ve sellem tarafından Hadis-i Şeriflerde pek çok kullanılmıştır. Bu kelime de hizib kelimesi gibi tamamen parti mefhumunu ifade eder. Parti ile aynı mânayı taşıyan bir

kelimedir.

Nitekim buyurulmuştur ki:

"Size cemaate sarılmanızı tavsiye ederim."

Yahut da:

"Allanın eli cemaatin üzerindedir."

Bunlar gibi Hadis-i Şerifler üzerinde düşünürsek, Resulullah Sallallahü aleyhi ve sellem, özellikle, bilerek ve kasden, "Kavim": Millet, "Şaab": Ulus ve buna benzer mefhumları ifade eden kelimeler kullanmaktan bilhassa çekinmişlerdir. Bu kelimelerin yerine hep "Cemaat": (topluluk) kelimesini kullanmışlardır. Hiçbir zaman Zatı Saadetleri buyurmamışlardır ki:

Siz her zaman "Kavimle" birlik olunuz. Yahut da yine buyurmamışlardır ki: Allahın eli kavmin üzerindedir.

İşte Müslüman topluluğunun, biraraya toplanmış olmalarını belirtmek için her zaman ve her yerde "ka-vim" yerine "cemaat" kelimesini veya hizb: (parti) ıstılahını kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu gibi kelimeleri kullanmayı daha münasip ve daha uygun görmüşlerdir.

"Kavim" lafzı da kullanıldığı zaman, bir kısım insanların bir maksat, bir amaç ve bir fikir birliği yolunda birleşerek, bir düşünce yolunda yürüdükleri, manası anlaşılır. Ve

böyle bir mânayı ifade etmek için bu kelime kullanılır. Bu zümre kendi yaşayış nizamlarına ve amaçlarına göre, kendilerine bir "kavim" ismi verirler. Fakat parti ve hizb kelimelerinin mefhumları ile "kavim" kelimesinin mefhumu arasında bazı farklar vardır. Partide ya bir düşüncenin peşinde bulunulacak veya bulunulmıyacaktır. Bulunup bulunulmamakla partinin içinde olmak ve parti harici kalmak ortaya çıkar Siz bir partinin amacını ve yolunu kabul etmezseniz, o partiden olamazsınız. O partinin ismini de kullanamazsınız. Pek tabiidir ki, o partiden mebusluğa (milletvekilliğine) nadaylığınızı koyamazsınız; dolayısiyle vekil seçilemezsiniz. O partinin prensiplerini müdafaa etmezsiniz. Parti mensupları size, siz de parti mensuplarına karşı yardımlaşmada bulunmazsınız. Eğer siz herhangi bîr partinin gayesine tam manasiyle ve şuurlu bir şekilde iştirak ediyorsanız ve kendi partinizden başka hiçbir partiye bağlı değilseniz, fakat sizin ana-babanız da sizin partiden değil de başka bir partinin mensubu iseler, kalkıp da sizin kabul etmediğiniz parti azaları yanında sizin de isminizi yazdırılarsa, halbuki böyle bir partiye inanmıyor ve güvenmiyordunuz; işte o zaman bu meseleyi duyanlar veya görenler muhakkak ki, kahkaha ile güleceklerdir. "Amma da acayip bir durum" diyeceklerdir.

Fakat parti tasavvuru, kavim tasavvuruna dönüştürülürse, o zaman durum başkalaşır. Yukarda saydığımız hususların hepsi de bir tarafda kalmış olur.

İslâm, bir milletler arası parti mahiyetindedir. Onun partisindeki parti erkânı, parti üyeleri ve parti mensupları arasında bir eşitlik sağlanarak, bir camia: (Society) vücuda getirmek için hüküm vermiştir. Bu camianın arasında evleniniz, nikahlanınız, kaynaşınız demiştir. Bu camianın çevresi içinde kendi çocuklarınızın eğitimiyle meşgul olunuz, onlara da bu partinin amacı ve gayesini öğretiniz, onları da bu partiye üye kaydettiriniz; öğrensinler, benimsesinler, inansınlar tâ ki bu partiye bağlanmış olsunlar.

İşte böyle bir partinin kavmi olunmalıdır ki, bu mukaddes bağın ve insanlık için en büyük gerçeği temsil eden bu nizamın, soy - sop, ırk, nesil bağlarından da, vatan, ülke, toprak alâkasından da, tarihi rivayetlerden de, kavmiyetten de çok üstün olduğu görülebilsin.

Böyle bir gayeye ulaşabilmek için ne yapılmışsa hep doğru olmuştur. Fakat ne yazık kî, Müslümanlar, gitgide bu hakikati unuttular. Aslında bu manevî partinin üyeleri olan Müslümanlar, zaman geçtikçe parti üyeliğini bırakıp kavmiyetçilik, milliyetçilik, ulusculuk esasları peşine takıldılar. Nihayet

bu marazi hal ilerleyerek o dereceye geldi ki, parti düşüncesi, milliyetçilik, kavmiyetçilik, ulusçuluk tasavvuru içinde eriyip gitti. Böylelikle müslümanlar da Almanlar gibi, Japonlar gibi yahut da İngilizler gibi milletlere bölündüler; kendilerine çeşit çeşit, türlü türlü isimler taktılar. İslâmi, kavim ve millet değil de bir ümmet hazırlamak istediğini ve bu yolda çalıştığını unuttular. İslâmın hazırlamak istediği ve parti şeklinde vücuda getirmek için uğraştığı heyetini tamamen değiştirdiler. Bu hakikatleri unutarak, kendilerinden ayrı ve kendilerine yabancı bulunan gayrı - Müslim kavimler, gayrı - Müslim milletlerin cahilce "kavmiyet, milliyet ve ulusçuluk" tasavvurlarının peşine takılıp gözlerini onların gittikleri yola diktiler. Bu hatalı temel üzerine kurulan bina kötü ve çirkin tesirlerini göstermekte gecikmedi. İşte bu hatadan ve bu yanlışlıktan vazgeçilmediği müddetçe İslâmın ihyası ve aslına uygun bir (Re-form) için çalışmak faydasız olacaktır.

Bir partinin üyeleri, arasında muhabbet, sevgi, birbirine bağlılık, birbirlerine yardam esası var olunca, böyle bir ortamda şahsi, zati yahut da ailevi hususiyetler görünmez. Bu partide birbirine yakınlık ve bağ ancak bir usule bağlanıp, bir meram takip etmekle olur. İşte bu partinin herhangi bir üyasi, cemaat, usul ve amacından ayrılırsa, partiyi yıkmak yolunu tutarsa, o zaman diğer parti üyelerinin

yalnız ona yardım etmekten kaçınmaları yeterli olmadığı gibi, bilâkis o bozguncu üyeyes karşı acımasızca hareket etmek, zorlayıcı hareketlere baş vurmak farz olur. Partinin gayesine inanmayanlar ise, parti dışı kalırlar. Bu söylediğimiz hususlar bugünkü dünyamızın parti nizamnamesinde mevcut usullerden ve hususlardandır. Hatta bazı partilerde parti gayesinden ayrılanların ve partiyi baltalamak yolunu tutanla rın ölüm cezasına çarptırıldığı görülmüştür.70[70]

Burada bir parça da Müslümanların haline bakalım: Bu zümre, kendi partilerini bırakarak, parti yerine "kavim: millet" anlayışının peşine takılmak hususunda ne kadar yanlışlığa kapıldıkları ifadeye sığmaz. Onlar arasında çok kimseler şahsi menfaatlerini düşünerek gayrı -islami usullere baş vurmuş ve diğer Müslümanlardan da yardım beklemek gafletine düşmüşlerdir. Yadım görmedikleri zaman şikayet yaygarasını basarlar: Müslüman Müslümana yardım etmiyor diye, feryad ederler. Müslüman, Müslümanın kardeşi olduğu tavsiyesini de çoktan unutmuşlardır. Bazan yardım eden kimse

70[70] İslâm'da mürtedin öldürülmesi bu esas Üzerinedir. Daha fazla bilgi edinmek için bakınız: "Mürtedin Cezası" Yazan, Seyyid Ebul - A'lâ Mevdûdî, İslamic publishins ltd. Lahor.

çıkar da yardım ederse, bunun ismine İslâmî yardım derler. Hepsinin dilinde de İslâmî yardımlaşmadan bahis geçer, İslâmî kardeşlikten dem vurulur. İslamdaki yakın ilginin ismi ağızlarda tekrarlanıp durur, fakat hakikate gelince, bunların yaptıkları işlerin hepsi de İslâmın hilâfına, İslama aykırı mahiyettedir. Bunlar İslama uymayan işlerine İslâmî isim takarlar, bu şekilde yardım iddiaları da boş sözlerden ileri gitmez. İslâm, bir cemaatin, bir topluluğun, bir zümrenin ismidir ki, hakikatte yukarıda bahsedilen vasıflar canlanmış olacaktır. İslâmî cemaat arasında herhangi bir şahıs, İslâma aykırı olan bir işe girişemez. Bilmeden veya herhangi bir sebeple böyle bir işe girişirse tevbe etmesi gerekir. Herhangi birine herhangi bir şekilde yardım edilirse, islâm yolunda edilir. Böylelikle İslâm camiası hayati prensiplerini yaşayarak, canlılığını muhafaza eder. Bu camia içinde de kimse İslâmın aksine hareket etmeye kalkmaz. Fakat sizin camianız, İslâmî düşünceye aykırı olarak, kendi düşündüğünüz, kendi duyduğunuz "kavmiyet, milliyet" düşüncesi yolunu takip eder ve müslümanlar arasında da — sırf bunların adı müslümandır diye İslâmî kardeşliğe aykırı olarak — müslüman olmak taassubu maksadiyle yakınlık ve yardımlaşma yolunda giderseniz, o zaman cahiliye kavmiyetçiliğinin adını islâm

camiasına koymuş olursunuz.

Bu safhalara ek olarak cahiliyenin bir kerametini daha gösterebiliriz: Meselâ, sizin içinizde bir kavmî: millî duygu doğar. Siz de kalkıp, teklifsizce, mahiyetini düşünmeden buna "İslâmî duygu" ismini takarsınız. Sizin İslâmî duygu diye isim taktığınız bu millî veya kav mî duygudan hareket ederek, bir kimseye müslüman diyorsunuz; bu kimseye müslüman diye hürmet ediyorsunuz; O'na yakınlık gösteriyorsunuz. Günün birinde takdir ettiğiniz bu kimsenin eline iktidar geçiyor. Ve icraat devri başlayınca, siz bu iktidar sahibinin işlerinin ve yaptıklarının İslama uygunluğunu veya tamamiyle zıd bir tavır takındığını hesaba katmıyorsunuz. Böyle bir şahıs aileden gelen bir örfe dayanarak, taklidi bir müslümanlıkla mı yetinmektedir? Bütün bu hususlar nazarı itibara alınmadan peşin hüküm vermişsinizdir. Siz ona müslüman dediğiniz halde onun düşüncesi, fikri ve yaptığı işler müslümanlığa tamamen aykırı olsa bile yine de böyle bir insan sizin nazarınızda müslümandır. Böyle bir kanaatle müslümanlığı ruhen değil de cismen tanımış oluyorsunuz. Karşınızdaki insanın isminin Ahmed, Mehmed, Ömer ve Ali olması sizin için yeteli gelmektedir. Bu noktadan hareket ederek ve İslâmın hakikatini bir tarafa bırakarak, bu gibi kimselerin toplanıp kurmuş oldukları hükümete de İslâmî hükümet

ismini takar ve böyle bir hükümetin ilerlemesini de kendi ilerlemeniz olarak addedersiniz. Bu hükümete faydalı olmayı da İslâma faydalı olmak sayıyorsunuz. Onun ilerlemesi, kalkınması, İslâmın tamamen zararına bile olsa, zıddına dahi olsa, siz her şeye rağmen bu hükümete İslâm hükümeti ve İslâm devleti diyorsunuz. Sizin isim verdiğiniz bu şey, Almanların da benimseyip kendilerine verdikleri, Almanlık ismi gibi bir şeydir. Almanlık, herhangi bir usul ve nizamın ismi değildir. Sırf bir kavmiyet ve bir milliyet ismîdir. Bir şoven milliyetçi Alman, ancak Almanların ilerlemesini ve yükselmesini ister; diğer milletlere mensup olanların ilerlemesini ve yükselmesini istemez. Başka milletlerin ilerlemesinin onlarca bir ehemmiyeti yoktur. Yalnız Alman ilerlemelidir. Siz de o şoven Almanlar gibi bir şoven müslümanlık peşine takılmışsınız. Bu zihniyete göre tasavvur ettiğiniz bir "müslümancılık" uyduruyorsu nuz. Sizin gibi milliyetçi şoven müslümancılar da yalnız müslüman ismi taktıklarının ilerlemesini ve yükselmelerini isterler. Fakat bu ilerleme ve bu yükselme, ister islâm usulüne uysun, ister uymasın; İslama muvafık olsun veya olmasın; onlar için hiçbir ehemmiyeti yoktur. Hatta bu uğurda bazen amelen ve fiilen, İslâmın aleyhine bile çalışılmaktan çekinilmez. Bütün bunlara "cahiliyet" demiyelim de başka ne

gibi bir isim verelim?

Herhalde şu nokta zihnimize çıkması imkânsız bir şekilde nakşedilmelidir ki, Müslüman, yalnız milletler arası partinin üyelerinin ismidir. Bu parti, dünyada insanlığın kurtuluşu ve ilerlemesi için, bir hususî meram, bir hususî nazariye, bir hususî iş programı ve bir hususî çalışma tarzıdır. Bu programdan ayrılıp kendi kişisel veya içtimaî vaziyetinizi gözönünde tutarak, başka bir program, başka bir nazariye, başka bir çalışma sisteminin üzerinde yürürseniz, o zaman siz nasıl olur da bu yaptığınız işlere kalkar islâmî isim takabilirsiniz?

Meselâ, filan devlet, kapitalizm (sermayecilik) sistemini takip ediyorsa, dünya kamuoyunca belli ve açık olan bu durumdan sonra, siz nasıl kalkar da bu devlet için "hayır kapitalist değildir de sosyalist veya komünisttir" diyebilirsiniz? Nasıl olur da kapitalist (sermayedar) bir hükümetin ismi, sosyo-komünist hükümet olur? Nasıl böyle zıt bir şeye, onun tam zıddı ile isim takılabilir? Nasıl olur da faşist bir idare tarzının hükümet rejimine siz kalkıp da cumhuriyet veya demokratik bir sistemdir, diyebilirsiniz? Herhangi bir kimse kalkıp da hatalı bir şekilde, bir ıstılah yerine diğer bir ıstılah kullanırsa, onun ismini buna, bunun ismini şuna, şunun ismini de ona takarsa, siz hemen itirazı eder ve bu kimsenin cahil ve bilgisizli-

ğine hüküm verirsiniz. O kimseyi cehaletle vasıflandırmakta hiç de gecikmezsiniz. Fakat şimdi görüyorsunuz ki, "islâm" ile "Müslüman" ıstılahlarını siz böyle yerinde olmayarak kullanıyorsunuz. Hakikatte İslâmla ve Müslümanlıkla alâkası olmayana da kalkıp Müslüman ismi vermekte tereddüt etmiyorsunuz. Cahiliyetin ismine kalkıp Müslümanlık adı takıyorsunuz. Bu, cehaletten de öte kötü bir sıfattır.

"Müslüman" kelimesinin kendisinden anlaşılıyor ki, bu kelime "ism-i zât: şahıs ismi" değildir. Bu kelime "İsm-i sıfat: Vasıf ismi" dir.

Müslüman ismi, İslâma bağlı bulunan, islâm öğretisini takip eden, İslâm yolunda giden kimseye verilir. Bundan başka bir mefhum ifade etmez. Bir kimse bu yolda, hususî surette, ahlâkî, fikrî, amelî vasıflarla vasıflanmış olursa, bu vasıfları belirtirse, onun bu iyi sıfatlarının toplamına "islâm" denir. Bu ölçüye göre, siz bu kelimeyi "Bir müslüman kimse için" bu anlamda kullanmıyorsunuz. Siz bu kelimeyi meselâ, Hindu, Japon, Çinli kelimelerinin, kullanıldığı şekilde söylüyor ve Hindu, Japon veya Çinli bir kimseye söylediğiniz isimler gibi isini takıyorsunuz. Sizin isim verdiğiniz bu müslüman, ister bütün davranış ve tutumlarıyla, İslâma aykırı hareket etsin, sizce ona "müslüman" denecektir. Çünkü bir

kere adı müslümandır. İsterse bu kimse yaptığı işlerle kendini tamamen İslâmdan İslâm dışı bir hale getirmiş olsun, siz yine ona müslüman diyeceksiniz. Onun yaptığı işler, hep kendi şahsî, keyfî işlerde olabilir. İslamla ilişiği de olmayabilir. Ama bir kere kendisine müslüman adı takılmıştır. Hakikatte ise böyle bir kimsenin islâm ismi taşıması, haksız bir kazanım olur.

Yine yukardaki örnek gibi, "Müslüman menfaati", "Müslümanların ilerlemesi" "Müslümanlığın yükselmesi", "Müslüman hükümet", "Müslüman devlet", "Müslüman rejim", "Müslüman bakanlık", "Müslüman idare", "Müslüman nizam" ve bunun gibi bir sürü tabirler ağızlarda dolaşıp durmaktadır. Ancak siz bu kelimeleri hakiki mânalarına göre kullandığınız zaman, bu saydıklarımız, İslâmî nazariyeye, İslâmî usule uygun olup, islâmî yapıya uysun ve bu İslâmî yapıya her hususta tamamlasın. İslâmın getirmiş olduğu öğretiyes bağlı bulunsun. Böyle olmayınca, bu saydıkarımızın hiçbirisine "müslüman" kelimesi ilâve etmek ve bunları müslümana izafe etmek asla doğru olmaz. Artık bu gibi kimselere istediğiniz takdirde istediğiniz ismi takabilirsiniz. Fakat bunlara yalnız müslüman ismi takamazsınız. Çünkü İslâma ait vasıfları da bir tarafa bıraksak bile, müslümanlık noktasından da bunların bu hükümetin başında bulunan şahısların ismen

bile müslüman olmadığını söyleyebiliriz.

Siz hiç bir zaman, sosyalist yahut da komünist vasfı bulunmayan ve bu gibi şeylerle ilişiği olmayan bir şahsa kalkıp da sosyalist yahut da komünist der misiniz? Meselâ sosyalist yahut da komünist olmayan bir hükümete "sosyalist hükümet", "komünist devlet" vesaire diye bir şey söyliyebilir misiniz? Öyle ise, Müslüman muamelesine lâyık bir kimsenin de İslâmdan alâkasını kesmiş, kendi şahsî ve keyfî usulüne tabi olmuş yahut da gayrı-islâmî milliyete bağlanmış ve bu gibi şeyler sarılmış olmaması lâzımdır. Böyle olmayınca nasıl ona müslüman diyebiliriz?

İşte bu yanlış anlayışın neticesinde, siz kendi medeniyetinizi, kendi sosyal durumunuzu, kendi tarihinizi de yanlış yola saptırmış oluyorsunuz. Meselâ, İslâmın yüzde yüz aksine, islâm nizamının zıddına hükümet kurmuş bulunan padişahlara ve hükümetlere siz "İslâmi hükûmetler" diyorsunuz. Bu fahiş hatanın yegâne sebebi de bu hükümetin başında bulunan şahsın ismen müslüman olmasıdır.

Meselâ; Kurtuba, Bağdad, Delhi ve Kahiredeki tarihi eserlere bakarak bunlara İslâmî medeniyetin bir parçası olarak bakıyorsunuz. Halbuki bütün ömrünü ayyaşlıkla geçiren ve saraylarda dilediği gibi zevkü sefa süren bu gibi padişahların

yaptırmış olduğu eserlere islâmî bir hüviyet atfetmek doğru olmayan bir harekettir. Ne zaman size islâm medeniyet eserlerine dair bir şey sorulursa, hemen Agra şehrine döner, oradaki "Tac Mahal" i gösterip, işte islâm medeniyet eserlerinin en iyi örneği" dersiniz. Halbuki, bu eserin İslamla katiyyen bir alâkası yoktur. İslâmın neresinde ölen bir kimseyi toprağa gömerler de onun gömüldüğü yerin üzerinde miazzam kubbeler yapar, binalar vücuda getirirler. Bu uğurda on milyonlarca para sarfederler. Bu taş yığınlarının meydana gelmesinde İslâmî olarak hangi zorlayıcı sebepler gösterilebilir?

İslâmın iftihar edilecek tarihinden size sual sorulunca hemen bir bülbül gibi, Abbasilerin, Selçuklularıns ve Moğolların (Timurîlerin) isimlerini sayıp dökersiniz. Fakat gerçek islâm tarihi gözüyle bu vakalara bakılınca, övünülen birçok işleri değil altın suyu ile yazmak, bu günah listelerini (diğer bir tabirle bu suçlar fihristini suçlar) kara mürekkeple yazmak icabeder.

Siz, ismi müslüman olan hükümdarların ve padişahların tarihine kalkıp da "islâm Tarihi" ismini takıyorsunuz. Hatta bu mevzuda daha da ileri giderek, islâm tarihi diyorsunuz. Bu hataya düşmenizin sebebi de isimlere göre hüküm vermiş olmanızdır.

İslâm kimliğini, usul ve esasını dikkate almadan tarih sayfalarına eğildiğinizden

İslâmî hareketlerle gayrı - İslâmî hareketleri biribirine karıştırıyorsunuz. islâm tarihine kıymet verdiğinizi zannederek, sözde ve isimde Müslüman olan hükümdarları himaye etmek ve onları tarih bakımdan müdafaa etmekten başka bir şey düşünmüyorsunuz. Bakış açınızın eğriliğinden dolayı, herhangi bir müslümana ait olan şeyin veya işin ismine İslâmî şey veya islâmî iş demektesiniz. Sizin düşüncenize göre, herhangi bir kimseye Müslüman dendiği takdirde, ister bu kimse gayri - İslâmî iş ve harekette bulunsun, isterse bütün davranışında gayrı - İslamî usule göre tanzim etsin, ismi Müslüman ismi olduğu için, siz onun işlerine de İslâmî damgasını çekinmeden vurmaktasınız.

Şu yanlış görüş açınız, kendi milli siyasetinizi de yanlış bir kaide üzerine oturtuyor. İslâmın usul, nazariye ve yapısından gözünüzü başka taraflara çevirmiş olduğunuz halde, bir kavim bir millet uydurup ortaya çıkarıyor ve bunun ismini de "Müslüman kavim, Müslüman millet diyorsunuz. Sonra bu kavim tarafından yahut bu kavmin namına veya bu kavim için sizden herkes ve her zümre, çalışıp hayatını böylece sürdürmek yolunu tutuyor. Size göre herkes Müslümanların milletvekili, Müslümanların temsilcisi veya lideri olabilir. Sizce bu adam Müslüman kavme, Müslüman millete mensup olmalıdır, isterse bu zavallı islâmın

"i" sinden bile haberdar olmasın ve îslâmla hiçbir ilişiği de bulunmasın... Bu adamın sadece ismi müslümandır ya...

Herhangi bir partinin peşine takılıp gidersiniz. Bu patinin gayesi ve hedefi herhangi bir şekilde olabilir. İster bu partinin istikameti İslâmî olsun, isterse olmasın, sizin islâm dedikleriniz bu partideler ya, artık bu partiye islâm partisi dememeniz için bir sebep kalmaz ve sizce her türlü şüphe yersiz bir şeydir. Büyük ümitlerle bağlanmış olduğunuz partinizin yaptıkları işlerden elde edilen emekler haram olsa bile, sizce ehemmiyeti yoktur. İktidar kürsüsünde oturan kimselerin isimlerinin Müslüman olması sizi her bakımdan tatmin ettiğinden, bu kimseler bulundukları iktidar koltuğundan İslâmî maksatlara aykırı hükümler vermeleri ve İslama uymayan kanun çıkarmış olmaları kanaatinize göre mühim bir mesele olmaz.

Aynı şekilde, bir çok şeylere islâmî diyorsunuz ki, hakikatte bunların îslâm ile hiçbir alâkaları ve hiçbir alış verişleri yoktur. Bunlar esasen gayrı - islâmî şeylerdir. Halbuki bu gibi işleri de himaye etmeyi, onları korumayı kendinize vazife bilmektesiniz. Koruduğunuz, müdafaa ettiğiniz, bu şeyler ise hakikatte islâmın aksine ve zıddınadır. Fakat sizin için islâmî sayılırlar. Sizin gayret sarf ettiğiniz, uğraşıp

didindiğiniz, paranızı, liralarınızı harcadığınız maksatlar, hiçbir zaman islâmî değildir. İşte bunların hepsi de bir yanlış anlayışın neticesidir ki, siz, kendi bendinizi bir "kavim", bir "millet" kılmış, fakat islâmın hakikatte bir "Milletlerarası parti" olduğunu, onun maksadının dünya hükümranlığını kurmak olduğunu, bütün bir İnsanlığın refahı ve kurtuluşu için çalıştığını unutmuş bulunuyorsunuz.

Siz, kendi "kavim veya milletinizi" parti olarak tasavvur etmedikçe ve bu partinin maksat ve amacınıs takip etmedikçe, yaşayışınızın hiçbir muamelesi doğru olmayacak ve siz de hakikate erişmeyeceksiniz,

ÎSTİDRAK (ANLAYIŞ)

İslâmî cemaate, kavim yerine parti demek gerektiğine ilişkin yayınlanan yazı üzerine birçok kimselerin bu kanaatimize katılmadıkları anlaşılmış bulunmaktadır. Halbuki parti yerine kavim kelimesi kullanıldığı zaman, vatana bağlı milliyet mefhumu ortaya çıkmış olur. Bir millet arasında muhtelif siyasî partilerin bulunması ve her birinin ayrı ve değişik gayelerinin bulunması tabii bir şeydir. Buna rağmen bunların hepsi bir memleket için bir bütün oluştururlar. Bu mevzuda olduğu gibi, Müslümanlara da bir "parti" dendiği zaman, Müslümanların o ülkenin veya o memleketin bir parçası sayılmış olduklarını düşünmek gerekir. Bu bakımdan Müslümanlığın da bir vatana ve bir millete bağlanması gerekir.

Cemaat, yahut da parti kelimesi umumiyetle halk arasında siyasî partiler ve oluşumlar için söylendiğinden yukarıda bahsedilen yanlış anlayışın doğmasına sebebiyet vermiştir. Fakat bu mefhum, (kavram) bu kelimenin asıl ve hakiki manası değildir. Bu mefhum kullanıla kullanıla bu manayı almıştır. Bu kelimenin hakiki mana ve mefhumu şudur: *Halkın bir kısmının hususî bir akide ve nazariyeye bağlanarak bir maksat ve meram için bir araya toplanmaları ve bir cemaat teşkil*

etmeleridir. Kur'an-ı Kerim bu mefhumu ifade eder şekilde hizb ve ümmet lâfızlarını kullanmıştır. Cemaat kelimesi hadislerde ve diğer İslâmî ilimlerde de kullanılmıştır. İfade ettiği mefhum da yine parti mefhumudur.

Pek tabiîdir ki, bir millet arasında, bir kavim içinde, bir ülkede veya memlekette, bir cemaat olunca, bu zümrenin kendine has, hususî düşünceleri ve bazı siyasi görüşleri olabilir. Bu gibi cemaatlere örnek olarak siyasî teşekkülleri gösterebiliriz. Bunlar mensup oldukları kavmin veya milletin bir parçası olarak faaliyet gösterirler.

Bu açıdan, ikinci bir cemaati de gözönüne alabiliriz. Bu cemaat küllî nazariyeye ve âlemşümul bir tasavvura (World İdea) sahipdir. Bu cemaat fertlerinin karşısında bütün bir nevi beşer, bütün bir insanlık camiası vardır. Millet, vatan, ülke vesaire farkı gözetilmeksizin, dünya çapında bir gayenin temsilcileridirler. Onlar, bütün yaşa-yış yolunun düzenlenmesi ve bir ölçü dahilinde tanzimi için yepyeni bir yolun ufkunu açarlar. Kendi nazariyelerinde, tuttukları yol ve amaçlarında, akide, fikir ve ahlak prensiplerinden tutun da ferdî ve içtimaî mevzuların hepsini gözönünde bulundururlar. Müstakil bir yaşayış nizâmı, müstakil bir medeniyet ve müstakil bir içtimaî toplum (Civilisation) için çalışırlar.

Bu cemaat hakikatte bir cemaat olmakla

beraber, bildiğimiz şu kavimlerin parçası olan cemaatlerden değildir. Bu cemaat, hududlarla çevrili ve belirli bir alana sığdırılmış kavim ve milletlerle kıyas kabul etmiyecek bir üstünlüğü temsil eder. Bu birliğin nizamnamesinde, nesil, neseb ve tarihi rivayetlerle övünme taassubu gibi ilkel bir anlayışa yer yoktur.

Bu yegâne nizamın heyetinde nesil, neseb, tarihi rivayet taassupları yoktur. Bu gibi şeyler tamamen silinmiş, süpürülmüş ve ortadan kaldırılmıştır. Dünya yüzündeki çeşitli kavmiyet ve milliyet sebeplerini giderip, yerine gerçek değerlere göre bir milliyet ve bir kavmiyet meydana getirmiştir. Şimdi bu cemaatin nasıl bir kavmiyet ve nasıl bir milliyet meydana getirdiğini detaylıs olarak izah edelim:

İslâmın meydana getirdiği milliyetle, nesle, ırka ve tarihî rivayetlere dayalı milliyet yerine bir akli kavmiyet ve milliyet (Rational Nationality) vücuda getirilmiştir. Kuru ve cansız kuvvetler yerine akla dayanan bir kavmiyet ve milliyet (Expanding Nationality) kurulmuştur. Öyle bir kavmiyet ve öyle bir milliyet kurulmuştur ki, bu kavmiyet ve bu milliyetin temelleri akla ve medenî birlik esaslarına dayanır. Yeryüzünün bütün mamur mıntıkalarını kendi dairesi içine almağı hedef tutar. Aslında böyle bir kavmiyet vücuda getirmek, hakikatte bir cemaat

vücuda getirmek demektir. Nitekim, böyle bir cemaatin ortaya çıkması, doğum yeri vesaireye istinad etmez. Belki bir nazariye ve bir yol ve bir amaç takibetmek esasına istinad eder. Bu prensiplere istinad eden bir cemaat kurulmuş olur.

Şimdi, müslüman diye isimlendirilen gurup, bu ikinci kısım cemaatin ismidir. Bu şeklilde teşekkül etmiş olan cemaat, bildiğimiz manadaki partiler gibi bir parti değildir. Bu partiler bir kavmin, bir milletin içinden çıkan teşekküllerdir. Fakat bu cemaat aksine kavmi ve milleti vücuda getiren partidir. Bu vasıftaki parti müstakil bir medenî nizam ve müstakil bir medeniyet (civilisation) kurmak ister. Küçük küçük veya ufak tefek milliyetlerin dar çerçevesini bırakarak, aklî temeller üzerine pek geniş ve pek büyük bir dünya kavmiyeti ve pek büyük bir dünya milliyeti (World Nationality) vücuda getirmek ister. Bu şekle "Kavim" demek şu bakımdan doğru olabilir: Siz kendiniz, dünyadaki nesil, neseb, ırk veya tarihi kavmiyetlerinizi bir tarafa bırakır, bu gibi kanaatlere bağlı bulunmayı gözden tamamiyle çıkarmış olursunuz. Ancak, bu şartların gerçekleşmesi ile, kendi medeniyetinizin nizamını, hayat nazariyenize ve toplumsal düşüncenize (Social philosophy) göre kurabilirsiniz. Fakat şu mânada da "kavim" olmak, hakikatte bir "cemaat" olmak

demek oluyor. Nitekim bir tesadüf eseri olarak muayyen bir yerde doğmak (Mere Accideut of Birth) dolayısiyle bir kimse bu kavmin bir üyesi olamaz. Bir kavmin üyesi olabilmek için, herhangi bir şahsın, herhangi bir kavimden olup da sonradan o kavmin akidesini, yolunu ve amacını bırakıp da bu kavmin yol ve akidesine girmesine engel olacak bir şey yoktur. Bu kavmin sistemini kabul eden herkes bu kavmin azası olur. Buna göre, biz burada ne söyledikse, esas olarak şu hususu ortaya atmak istedik: Müslüman kavmiyeti, müslüman milliyeti, bir parti ve bir cemaat olması esasına dayanır. Cemaat olmak asıldır, esastır ve köktür. Kavmiyet ve milliyet ise onun dalı, onun fer'i ve esasa göre tâli derecededir. Cemaat olmak vasfının dışında bulunulduğu takdirde ve sırf soyut bir kavim veya millet olmak yolu tutulduğu zaman yıkılışı hızlandıran dejenere olmak (Degeration) durumu baş göstermekte gecikmiyecektir.

Hakikat şudur ki, bütün bir insanlık tarihinde, islâm cemaatının hususiyetleri daima en alâka celbedici ve en belirli bir safha teşkil etmekte ve diğer bütün hadisata ışık tutacak ehemmiyettedir. Zira, İslâmdan önce Buda dini (Budhamet) ve Hıristiyanlık, kavmiyet ve milliyet hududunu yıkarak topyekün insanlığa hitap etmişlerdi. Bir nazariye ileri sürerek bir yol ve bir amaç öne

sürerek âlemşümul bir kardeşlik vücuda getirmek için çalışmışlardı. Fakat bu iki dinin ikisi de bir kaç ahlâkî usul ve bir kaç nasihattan başka bir şey söylememiş ve bir olumlu iş görememişlerdir. Toplumsal yaşayışı düzenleyen ve medenî hayatın ihtiyacı olan küllî bir nizam ve umumî bir kanun ve geniş ölçüde bir usul ortaya koymamışlardır. Alemşümul kardeşliği (Brotherhood) u yapmak yolunda bir çığır açamamışlardır.

İslâmdan sonra Avrupanın ilmî medeniyeti kendi varlığını ortaya koydu. Bu medeniyet kendisini alemşümul olarak tanıttı. Halbuki bu medeniyet, ilk çıktığı günden itibaren "milliyetçilik: Nationalism" yolunu tutmakta gecikmedi. Bu sebepten dolayı alemşümul bir kavmiyet vücuda getirmek bakımından başarısızlığa uğradı.

Halihazır durumda, Marksizm ve sosyo-kornünizmi gözönüne alalım: Bu nazariye, kavmiyetin hududlarını kırmak ister. Alemşümul bir medeniyeti: temsil etmeğe çalışır. Fakat daha şimdiye kadar, bu yeni medeniyet, tam portresini ortaya çıkaramadığından önümüzde bulunan bu Marksizm nazariyesi de yine kavmiyet ve müliyet yoluna girmiş ve bu yolda yürümeye

başlamıştır.71[71]

Bu zamana kadar, bu meydanda yalnız ve yalnız İslâm at koşturabilmiştir. Irkçılığa dayanan ve bir tarihi temele dayanan milliyetleri ortadan kaldırıp, medeni temeller üzerine kavmiyet ve milliyet yahut da cemaat meydana getiren yine ancak ve ancak İslâmdır. Alemşümul kavmiyeti ortaya koyan yine İslâm'dır. İslamın bu pek yüce idealini iyi bilmeyenler için, onun yaşanan hayata sunduğus prensiplerle hem bir kavim hem de bir parti meydana getirdiğini anlamak pek zordur. Dünya yüzündeki hiçbir sistem ve hiç bir millet böyle bir müeyyide ile kurulmuş değildir. Görülüyor ki, İtalyada doğmuş bulunan bir adam, İtalyan oluyor, İtalyan kavminin bir parçası sayılıyor. Bu adam İtalyada doğmamış olsaydı, İtalyan olmayacaktı. Hiçbir zaman da italyan kavminin bir parçası sayılmıyacaktı. Bu esasa

71[71] Mârksizmin günümüzdeki tatbikatı da milliyetçilik (nasyonalizm) in tuzağına düşmekten kurtulamamıştır. Stalin ve onun etrafındaki idarecilerin çalışma programı, bu kadronun Rus milliyetçiliğinin cazibesine kapılmış olduklarını açık bir şekilde göstermektedir. Rus sosyo komünizm edebiyatında, hatta 1936 daki yeni devlet anayasasında yer yer, (Ana Baba vatanı): (Fatherland) den bahsedilmektedir. Fakat islâm, her yerde (Dar - ül -İslâm): (islâm Ülkesi) kelimesi kullanmaktadır. Fatherland, veya motherland: (Ana - Baba yurdu) veya ülkesi kullanılmamıstır.

dayanarak kavmiyet mefhumunu düşünenler, bir insanın itikad ve düşünüş bakımından bir millet, daha doğrusu bir kavim veya ümmetin fendi olabileceğini katiyyen düşünemiyorlar. Bir ferd, inanış ve düşünce tarzını değiştirmekle bir kavmin ferdi olmaktan çıkar ve bu topluluktan uzaklaşır. İşte bu vasıf bir millet olmak vasfı bir kavim olmak vasfı değildir. Belki bu, bir parti olmak vasfıdır. Şimdi görüyoruz ki, bir parti kendisi için ayrı bir medeniyet usulü takip etmek istiyor. Kendisi için ayrı ve müstakil bir kavmiyet iddiasında bulunuyor. Bu kavmiyeti kalkıp da herhangi muayyen bir yere, muayyen bir ülkeye bağlamak istemiyor. Aynı zamanda yine de kalkıp muayyen bir yere bağlanıp kalıyor. Bu mesele o zaman içinden çıkılmaz bir muamma ve bir bilmece halini alıyor.

Uzun müddet gayri - İslami Öğretim ve eğitim neticesinde, İslâma uymayan usullerle yetişmek sebebiyle, Müslümanlar da gayrı - Müslimler gibi düşünmekte ve "Tarihi kavmiyet" in cahilane tasavvuruna kapılmış görünmektedirler.

Müslümanlar, vahye mahsus bir fikir cevherine sahip bir topluluk olduklarını, dünya çapında bir inkılap yapmak için ortaya çıkmış bulunduklarını, yaşayışın gayesini kendi görüşlerine göre izah ettiklerini, cemiyetlerine bu İlahi kanunları etmeye muvaffak olduklarını, dünyadaki yanlış

nizamları devirip, muntazam ve planlı prensipler tatbik edeceklerini, unuttular.

Onlar, bunların hepsini, bir tarafa bırakarak, kendilerini bir kavim, bir millet bilmek yoluna gittiler. Yani şu bildiğimiz kavim ve şu gördüğümüz milletlerden birisi gibi "kavim ve millet".

Şimdi, onların meclislerinde, toplantılarında, konferanslarında, cemiyetlerinde, gazetelerinde, dergilerindes, kitaplarında gerçek toplumsal yaşayışlarından söz edilemez. Dünya "kavimliğini" bâr tarafa bırakıp da bir "ümmet" olduklarını görmek imkânsızdır. Batı taklitçiliğinde bir ümit ışığı arayan bu milletlerde yüzeysel bir müslümanlık ortada dolaşır durur.

Bu tarz Müslümanlık daha ziyade nesle, sülâleye veya siyasete dayanır. Bir ferdin babasının veya dedesinin Müslüman oluşu ona da mirass yolu ile intikal etmiştir. Bu mefhumu muhafaza etmek ve bu hususu geliştirmek yolunda çalışır, didinirler. İtalya diktatörü Mussolini de böyle yapmıştı. O da İtalyanların ilerlemesi için çalışıp uğraşırdı. Bir usul ve bir nazariyeye bağlıydı ama bu usul ve nazariyenin ancak italyanlar için faydalı olması söz konusu idi. Diğerleri için böyle bir şey ehemmiyete alınmıyordu. Müslümanlar da buna benzer bir yol tuttuklarından yıkılışın pençesinden

kurtulamadılar.

Bu çok elim ve feci yıkılışın sebeplerinden en mühimi, koca bir ümmetin kavmiyet ve milliyetlere ayrılarak parçalanması ve tek tek yutulacak ve yok edilecek bir duruma gelmesidir. Bu yıkılışın sebeplerini araştırdığımız zaman, şu hususu hatırlatmak gerekiyor:

Siz, ırkî ve tarihî bir esasa dayanarak, bir kavim olamazsınız, hakikatte siz kavim değil sadece bir cemaat olabilirsiniiz. Sizin kurtuluşunuz, sizin felah bulmanız, sizin ilerlemeniz için, sizin içinizde sizin gönlünüzde cemaat olmak hissi (Party sense) doğmuş ve gelişmiş olması lâzımdır.

Cemaat olmak hissinin unutulması ve ortadan kalkmış bulunması o kadar fena neticeler meydana getirmiştir ki, saymakla ve sıralamakla bitmez ve tükenmez. Bu hal, müthiş bir iman zaafının korkunç neticesidir. Müslüman kendi kurtuluş yolunu terkettiği için, önüne çıkan herhangi bir yolu takip ediyor. Her fikri, her doktrini ve her sosyal görüşü tereddütsüz kabul ediyor. Kabul ettiği bu fikir, bu doktrin ve bu sosyal görüşler ister islâm fikriyatına uysun, isterse uymasın bu mevzuları bir tahlil süzgecinden geçirecek seviyede değildir. Ne acıdır ki. bir Müslüman, Nasyonalist (Milliyetçi şöven) oluyor, Komünist oluyor, Faşist usulüne boyun eğiyor. Bu

gibi fikir tuzakları hakkında katiyyen fikir yorup düşünmek istemiyor.

Avrupanın çeşitli toplumsal felsefelerinin "mavera üt - tabia": (Tabiat ötesis) fikirlerin diğer ilmî ve gayrı -ilmi nazariyelerin her birinin peşine takılmış bulunan bir hayli Müslüman görebilirsiniz. Dünyanın herhangi medeni, siyasi, toplumsal hareketlerinde az çok bir kaç Müslümana rastlarsınız. Bu da hayrete vericidir ki, böyle yapmakla beraber bu zevat yine de kendilerine "biz Müslümanız" diyorlar. Hattâ kendilerini de Müslüman olarak biliyorlar. Çeşitli yollara kapıldıkları halde yine de Müslümanlık iddiasından vazgeçmemektedirler. Fakat şunu bir türlü akıllarına getirmiyorlar ki, "Müslüman" kelimesi doğum ile bir kimseye takılan bir lakap değildir. Müslüman, islâm yolunu tutup gidenlere verilmiş olan bir sıfatın ismidir. Hakikatte İslâm yolundan ayrılmış, islâm yolundan başka bir yola sapmış, başka bir yol takip etmiş bulunan bir kimseye "Müslüman" ismini vermek "Müslümandır" demek her bakımdan yanlış ve hatalıdır. Milliyetçi Müslüman, "Şoven Müslüman" (Müslim Nationalist) "Komünist Müslüman" ve bunun gibi kavram kullanmak Müslüman için imkansız bir şey olup, böyle bir şey: "Komünist sermayedar", "Komünist kıral", "Komünist padişah" demek gibi olur.

İKİNCİ KISIM
BÖLÜM. 6

HAZIRLAYICININ NOTU

Kitabımızın ikinci bölümünü oluşturan bu kısımda, islâm'da Hükümetin esasları, temelleri ve çalışma sistemini değerlendireceğimiz gibi, aynı zamanda tatbikata ait plânlar hususu üzerinde de duracağız.

Ancak bu şekilde islâm'da Anayasanın açıklığa kavuşmuş bir plânı gözümüzün önünde bulunacaktır.

İlk önce, bu kısımda islâm'da Anayasanın ve kanunların kaynaklarından bahsetmek daha uygum olacaktır. Bu mevzu açıklandıktan sonra, sırasiyle diğer konulara geçeceğiz. islamın Anayasası üzerinde bu araştırma yapılırken, bu anayasanın asıl mehazının Kur'an ve Sünnet olduğu ispat edildikten sonra, diğer ülkelerde tatbik edilmekte olan tecrübeler hakkındaki birçok yanlış anlayışlar da kendiliğinden ortadan kalkmış bulunacaktır.

Müslüman ülkelerdeki mevcut hükümdarlıklar ve zamanımızın yenilik taraftarı ilericilerin fikirlerindeki hatalar da ortaya çıkmış bulunacaktır. Bunların bu

hatalı uygulamalarının sebebi, islâm'da Hükûmet'in asıl kaynaklarına kadar gitmeyip, Avrupai usullere, İslâmî hükümeti dayandırmak yolunu tutmalarıdır. Şüphesiz biz diğer ülkelerin de tecrübelerinden faydalanmış bulunuyoruz. Fakat yine de kendi nizamımızın dairesinin dışına çıkmamamız lâzımdır. Bu nizamımızın ruhunu muhafaza etmeliyiz. İşte bunun için her şeyden önce Anayasanın kaynağı için istifade edilecek olan şekillerde de kendi önümüzde bir yığın engeller çıkarıp kendi kendimize problem çıkarıyoruz. Bu bahis üzerinde dururken zarurî olarak bir mesele ile karşılaşıyoruz. — Bu da Hadisi Şerifi inkar etmek gafletidir — Bazıları, Hadisi Şerifler hakkında zihinleri şüpheye sokmak yolunu tutarlar. Hadisi Şeriflerin hüccet ve kanun kaynağı olmasına itiraz ederler. İşte bu yüzden bu noktayı eleştirmek, bu hususu etraflıca açıklamak ve meselenin doğru şeklini ortaya koymak gerekiyor.

İslâm'da, devlet nizamı hakkında Hadisi Şeriflerden başka aydınlatıcı ve açık bir formülün ortaya konamıyacağı bir gerçektir.

Muhterem Müellifin bu husustaki muhtelif yazılarını bir araya getirip bir düzene koyduk. Dipnotlarda da bunların nerelerde ve ne zaman kaydedilmiş olduklarını belirttik.

Hazırlayıcı

İSLÂM ANAYASASININ VE KANUNLARININ KAYNAKLARI

islâm'da hükümet nizamı öyle bir kuruluştur ki, bu siyasî kuvvetin temeli ve memleket düzenimin esası İlâhî Hâkimiyet ve Nübüvvet gerçeklerine dayanan hilâfet'e (Hilâfet âlâ minhâc in nübüvve) dayanır. İslâm, bütün kanun ve nizamların bu noktaya dayandığını ve bu noktanın kapsamı dahilinde yürütüleceğini bildirir. Bu gün, dünyanın her neresinde böyle bir hükümet kurulmaya kalkışılırsa, bu hükümetin şekli, çalışma sistemi, memleket nizamı bakımından dayanacağı kanun kaynakları için, bir kaç önemli hususun gözönünde bulundurulması gerekir. Bu belli kaynaklar, Kur'an-ı Kerim, Sünnet-i Resulullah Sallallahû Aleyhi ve Sellem, Hûlefa-i Raşidîn'in teamülü ve Müctehid-i Ümmet'in işleri ne şekilde çözümlediklerine dair verdikleri örneklerdir.

İslâmın yazılı olmayan ve kâğıt üzerine geçmemiş bulunan Devlet Anayasası bu dört kaynaktan alınmaktadır. Bunları tetkik edip

gözden geçirdiğimiz zaman islâm Hükümetinin şekli ve bu hükümetin mahiyetine ait bir harita önümüze serilmiş olacaktır. Usûlde, külliyatta, ahkâmda, hadiselerde, bizim dayandığımız esaslar bu dört kaynaktır. İslâm Devletinin Anayasası da bu dört değişmez kaynaktan alınmıştır.

1. KUR'AN-I KERiM.

İslâm Hükümeti Anayasasının dört esas kaynağından birincisi, en önemlisi ve en başta geleni Kur'an-ı Kerim'dir. İslâm ıstılahında[1[72]] "Kitab" dendiği zaman, Hak Taalâ'nın, kullarına hidayet olmak üzere, Resulü vasıtasiyle göndermiş bulunduğu Kitab demektir. Mefhum bakımından bu kitab, resmî bildiri (Oficial Version) veya İslâm ıstılahına göre "İlâhî Kelâm" dır. Bu resmî beyanı halka iletmek ve açıklayıp anlatmak ve amelî olarak tatbikini temin etmek için de Peygamber gönderilmiştir.

Allahın sünneti ise Hak Taalâ'nın, Peygamber vasitasiyle kullara öğretmek istediği hususlardır ki, bu mevzuların ince meselelerini ve usullerini Peygamberin kalbine indirmiştir. Vahiy yolu ile bildirilen

1[72] "İslâmî medeniyet ve bunun usul ve mebdeleri" isimli eserden alındı.

bu İlâhî emirlerin ne sözlerinde ne de mânalarında, her ikisinde de Peygamberin şahsına ait ne akıl, ne düşünce, ne fikir, ne irade ne de isteğinin en ufak bir müdahalesi olmaktadır. Peygamber ise, bu kelâm için ancak çok emin bir emanetçi mevkiindedir. İlâhi bir postacı hüviyetinde olup, Hak Taalâ tarafından aldığı emaneti Hak Taalânın kullarına ulaştırmaktan başka bir vazifesi yoktur. Aynı zamanda Hak Taalâ'nın bahşetmiş olduğu ilim, basiret ve derin anlayışla bu yüce Kelâm'ın mânalarını ve mefhumlarını şerh ve beyan eder. Bahsi geçen İlahî usuller üzerinde ahlâk, muaşeret, medeniyet ve toplu yaşama nizamlarını gerçekleştirir. Kendi yaşadığı ve telkin ettiği pâk ve temiz ahlâkı ile halkın düşüncesinde, fikir hayatında gerçek bir inkılap vücuda getirir. Fenalıklardan kaçınma, manevî temizlik ve nefisle mücadele gibi gerçek insanların sıfatları olan değerleri halkın ruhuna yerleştirir. Bu amelî ve fazilet örneği rehberlikle halkı öyle bir şekilde yetiştirip geliştirir ki, yeni bir camia (Socety) yeni bir zihniyet, yeni bir fikir ve düşünce sistemi, yeni bir Örf ve âdet, yeni bir kanun ve nizam ortaya çıkmış olur. Sonra, Peygamber bu halkı Allah'ın kitabı ve yine aynı kaynaktan doğan Sünneti ile yetiştirir. Ve kendilerinin örnek ahlakını çevresine işler. Bu şekilde Peygamberin yetiştirmiş olduğu bir cemaat

vücuda gelir. İlâhî bilgi, ahlâk ve aşkla tezyin edilmiş bu topluluk, kendilerinden sonra, gelecek olan nesillere hidayet meşalesini yakmak için çalışıp giderler.

Kur'an-ı Kerim, Hak Taalâ tarafından indirilmiş bulunan semavî kitapların en sonuncusu ve en mükemmelidir. Müslümanlar, bütün bu İlâhî kitapların hepsine birden iman etmelidirler. Fakat bu kitaplar içinde, hidayet kanunu ve yaşayış nizamı olmak bakımından yalnız Kur'an-ı Kerim'e ittiba uyulur Ve yalnız Kur'an-ı Kerim'e bağlılık esas ve zarurîdir. Şunu da iyi biliyoruz ki, fiili olarak uymanın ve bağlı bulunmanın hududu nereden başlarsa, o noktada diğer kitapların hükümlerinden alâkayı kesmek icabeder. Yalnız Kur'an-ı Kerime bağlanmak ve ona tabi olmak ve kendimiz için yalnız bu kitabı hidayet kaynağı ve delili (Authority) bilmemiz lâzımdır. Bunun da bir kaç sebebi vardır:

1. Kur'an-ı Kerim'in mukaddes sözleri ve kelimeleri noktası noktasına, Hazreti Resulullah Sallallahû aleyhi ve Sellem'in beyan buyurdukları gibi aynen ve harfiyen korunmuştur. En ufak bir değişikliğe uğramamıştır. ilk günden itibaren yüzlerce, binlerce hatta on binlerce insan tarafından, hiç ara verilmeksizin, olduğu gibi öğrenilip, ezberlenip okuya gelinmiştir. Yüz binlerce ve milyonlarca İnsan da her gün bu kitabı yazılı

nüshalarından okumaktadırlar. Kitabın yazılış şeklini aynen muhafaza etmeye çalışmaktadırlar. Bu kitabın cümlelerinde, ibarelerinde, hatta kelime ve harflerinde bile zerre kadar ihtilaf olmamasına dikkat edilmiştir. Bundan dolayı artık bu hususta hiçbir şek ve şüpheye yer yoktur. Hazreti Resulü Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, Kur'an-ı Kerimi kendi saadet devirlerinde Arapça dilinde nasıl duyurmuş ise, bu güne kadar bütün dünyada, dünyanın her tarafında, ihtilafsız olarak yayılmış bulunmaktadır. Dünyanın en uzak yerlerine kadar yayılmış olan, yeryüzündeki bu tek İlâhî ikitap, ilk vahyedildiği tazeliği ve asliyeti muhafaza etmektedir.

2. Kur'an-ı Kerim'in indirilmiş olduğu dil, Arapçadır. Arapça ise yaşayan bir dildir. Açık ve ebedî bir lisandır. Kur'an-ı Kerim, indirildiği zaman ise, en ileri gelen edebî bir dildi. Bu yüce-kitabın mâna ve mef-humlarını anlamak hususunda ölü dillerde çekilen zor-luklara, külfetlere ve zahmetlere katiyyen rastlanmaz.

3. Tamamen haktır ve başından sonuna kadar, ilahi öğretiden ibarettir. Bu kitapta herhangi bir şekilde, insanî cazibeler, nefsanî istekler, millî veya kabile ve aşiretlere ait garazlar, cahilane sapıklıklar ve şaibeler yol bulamamıştır. Bu kitapta, İlâhî kelâma her hangi bir şekilde katiyyen zerre kadar insanî

kelâm karışmamış ve karıştırılmamıştır.

4. Bu kitap mükemmel ve camî bir kitap olarak, bütün hakikatleri, maarifi, hayrat ve salihatı bir araya toplamıştır. Kendisinden Önce nazil kılınmış bulunan semavî kitapların da bütün hakikatlerini, maarifini, hayrat ve salihatını ihtiva etmektedir. Ve öyle bir cami kitaptır ki, insan bu kitabı gözönünde bulundurduğu zaman kendi, kendisini diğer semavî kitapları gözönüne almaktan ihtiyacını hissetmez.

5. Bu kitap, Rabbani Hidâyetlerin ve İlâhî öğretinin en son kitabıdır: (Latest Edision). Birtakım özel durumlarda bazı kitaplarda gösterilmiş olan bazı hidâyetler de Kur'an ile açıklanmış olup, önceki kitaplarda bulunmayan bazı hidayetler ilâve edilerek bazısı da değiştirilip daha mükemmeli konmuştur.

"Biz bir ayetin hükmünü başka bir ayetle değiştirir ve yahut unutturursak elbette ki, ondan daha iyisini veya onun gibisini göndeririz. Allah'ın her şeye kadir olduğunu acaba bilmez misiniz?"

(El – Bakara: 106).

Bundan dolayı, herhangi bir kimse, ata ve babasının yoluna değil de İlâhî yola girip İlâhî hidayete uymak isterse, elbette ki, bu kitaplar dizisinin yeni baskısından, son nüshasından istifade etmesi icabeder. Bu yeni nüsha ve

emsalsiz hüccet de yine Kur'an'dır. Ondan evvelki kitaplar değildir. İşte bunun içindir ki, İslâm, bundan evvelki kitaplara, uymaktan ve onlara bağlı bulunmaktan alâkayı keserek yalnız Kur'an-ı Kerime uyarak, yalnız Kur'an'a bağlı bulunmayı emretmiştir. Bütün dünya halkına da, Kur'an'a bağlanmayı ve bu kitabı tek kanun olarak kabul etmeye çağırmıştır. Müslümanlar için de bu kitap ilk ve temel hidayet kaynağı olarak kararlaştırılmıştır.

"Biz sana kitabı hak ile nazil kıldık ki, bununla halk arasında Allah'ın sana gösterdiği gibi hüküm veresin."

(Nisa: 105).

"O'na (Nebî'ye) iman edenler, O'na hürmet gösteren ler, yardın edenler ve O'nunla ııazil kılınmış bulunan nûr'a tabî olanlar, işte felah bulan kimselerdir."

(A'râf: 157)

"Allah'ın nazil kılmış bulunduğu ile hüküm vermeyen böyleleri, kafirdirler... Böyleleri zâlimdirler... Böyleleri fâsıktırlar."

(El – Mâide: 44, 45, 47).

İşte görülüyor ki,2[73] Hak Taalâ'nın nazil kılmış bulunduğu kanuna göre hüküm vermeyen kimseler yine Hak Taalâ tarafından üç ayrı sıfatla cezalandırılmış olmaktadırlar.

2[73] Tefhim - ül - Kur'an, Cild: 1, Sahife: 475 – 476.

Birincisi, böylelerinin kâfir oluşlarıdır. İkincisi bu güruhun zâlim oluşlarıdır. Üçüncüsü ise böylelerinin fasık olduklarıdır. Bu âyet-i kerimeden kesin olarak şu mesele ortaya çıkmaktadır: Kim olursa olsun, Allah'ın kanununu ve yahut da O'nun hükümlerini bir tarafa bırakarak, kendisinin veya başka insanların uydurdukları kanunlar ve hükümler üzerine işlerini hal etme yoluna giderse, o zaman üç büyük suç işlemiş olur. Birincisi, İlâhî Hükümleri inkâr etmekle, Hak Taalâ'yı da inkâr etmiş sayılacağından böyle bir fiil küfürden başka bir şey değildir. İkincisi, yapılan bu iş adalet ve insafın aksine olduğundan — nitekim en doğru ve en sahih adalet, İlâhi adaletten başka bir adalet olamıyacağından — O'nun hükmünü bir tarafa bırakarak uydurma hüküm vermek doğrudan doğruya zulümdür. Üçüncüsü ise, insan kul olmak hasebiyle kendi efendisinin ve kendi malikinin koymuş bulunduğu kanun ve nizamdan dönüp de kendisinin yahut da başka insanların uydurup ortaya atmış bulundukları kanunları icra etmeğe kalkarsa, hakikatte kulluk ve itaat dairesinin dışına çıkmış olacağından bu iş de fısktır.

İşte, bu küfr, bu zulüm, bu fısk kendi çeşitleri bakımından hakikatte her üçü de Hak Taalâ'nın hükmünden ayrılmak, O'nun emrinden kaçınmak demektir. Her nerede, Hak Taalâ'nın hükmüne karşı gelmek varsa,

bu üç şeyin orada bulunmamasına imkân yoktur. Pek tabiî olarak, kaçınmanın, karşı gelmenin, derecesine ve yerine göre bu cürümlerin farkları ve dereceleri vardır.

Müslümanlar için[3[74]] asıl kaynak ve hüccet Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'e muhalif bulunan her şey kesin olarak bilinmelidir ki, tâbi olunacak, bağlanılacak şeylerden değildir.

"Rabbınızdan size indirilmiş bulunana tâbi olunuz. Ve O'ndan başka koruyucu edinip tâbi olmayın."

(A'râf: 3)

Kur'an-ı Kerim hükümlerinde ve onun tâliminde kimsenin hatta peygamberin kendisinin bile kat'iyyen değiştirme, tağyir ve tebdil etme hakkı yoktur.

"Söyle (Ey peygamber) ben bunu istediğim gibi değiştiremem. Ancak bana vahyolunana tâbi olmak zorundayım. Elbette ki ben Rabbıma isyan etmekle büyük günün azabından korkarım."

(Yunus: 15)

Kur'an-ı Kerim, İslâmî hükümetin ilk ve en başta gelen kaynağıdır. Onda Hak Taalâ'nın ahkâmı ve buyrukları vardır. Bu

---

3[74] "İslâmî medeniyetin usul ve mebdeleri"isimli eserden alındı.

ahkâm ve buyruklar, insanların bütün yaşayışlarında onlara bir örnek teşkil eder. Eksiksiz olarak hayatın her dalı için muteber ve geçerlidir. Burada yalnız münferid ahlâk dersi verilmemiştir. Sosyal yaşayışın (Social life) her cephesinin ıslahı ve tanzimi için hidayet yolu gösterilmiştir. Kesin hükümler konmuştur.

İşte bu itibarla İslâm hükümeti kurulacağı zaman hangi esaslar üzerine bina edileceği de anlatılmıştır.

2. SÜNNET-İ RESÛLULLÂH4[75]

İkinci kaynak5[76] Resulü Ekremin sünnetidir. Malumdur ki, Nebî Sallallahû aleyhi ve Sellem Kur'an-ı Ke-rim'in hidayeti altında ve koyduğu usul gereğince, islâmı, Arap ülkesinde geçerli kılmıştır. İslârnî tasavvuru amelî olarak ortaya koymuştur. Bu tasavvur gereğince bir camia teşkil etmiştir. Bu camiayı tanzim ederek bir devlet kurmuştur. Bu devletin muhtelif şubelerini ortaya çıkarmış ve bunların plânlarını çizmiştir. Bu işlerin Sünneti Resûlullâh olduğu elbette ki malûmdur. Bunların yardımı ile Kur'an-ı Kerimin hidayetleri belirmiştir. Ve Kur'an-ı Kerim'in bu hidayet ışığı altında bu işlerin amelî vaziyetleri tatbik sahasına girmiştir. İşte bu düsturu gözönünde bulundurarak, biz de İslâmî düsturun (kanun) son şeklini (Precedents) dikkate alıp bu düsturî rivayetlere (Convensions of the Constitution) çok büyük meseleleri halletmiş bulunuyoruz.

Buna göre, bizim kabul ettiğimiz kanun için, Sünnet ikinci mühim kaynaktır. Fakat maalesef bu hususun ehemmiyetini küçümsemek için, bir zümre bunun kanunî

4[75] İslâmî Anayasanın temelleri. Sahife, 5

5[76] Bu hususta detaylı bahis için bak: Sünnetin Düstur olma hususiyeti. Tefhimat, cild: I ve Tefhimat Cild: III.

Hüccet (Legol Sanction) olmasını önlemek istemektedirler. Bu kimseler bu hususun ehemmiyetini yalnız inkâr etmekle kalmıyorlar, aynı zamanda kamuoyunu da bu esasa karşı gelmek için hazırlıyorlar. Bu bakımdan, biz burada Sünnetin asla. vazgeçilemiyecek bir Hüccet (delil) olduğunu açıklamak zorunda bulunuyoruz.

İşte bu6[77] bir tarihî hakikattir ki, Nebî Sallallahü aleyhi ve Sellem'e nübüvvet verildikten sonra, kendilerine Hak Taalâ tarafından Kur'an-ı Kerim nazil oldu. Fakat iş Kur'an-ı Kerim'in nüzulü ile kalmadı. Dünya çapında bir rehberliği temsil eden bir islâm topluluğu meydana getirildi. Yeni bir medeniyet nizamı ortaya çıkıp yeni bir rejim ile hükümet oluştu. Şimdi ortaya şöyle bir sual çıkmaktadır: Hazret-i Muhammed Sallallahü aleyhi ve Sellem Kur'an-ı Kerim'i elde ettikten sonra başka ne gibi işler yapmıştır? Nasıl bir nizam meydana getirmiştir? Acaba sadece Peygamberlik vasfı ile diğer peygamberler gibi Kur'an-ı Kerim'de bahsedilen Hakkın rızasını talep etmekten

---

6[77] Milletler arası İslâmî toplantılarda okunan bu makaleye itirazlar olmuştur. Bunların cevabında Tercüman - ül -Kur'an. Ocak 1958 de üstadın yazıları neşredilmiştir. Bundan başka "Sünnet ki âyini haysiyet": Sünnetin düstur olma hususiyeti, isimli makaleden'de buraya alıntı yaptık.

başka bir şey yapmış mıdır? Yoksa peygamberlik hususiyeti gereğince Kur'an-ı Kerim'i duyurduktan sonra iş bitmiş midir? Acaba Kur'an-ı Kerimin öğretisine bağlı olarak kendi söz ve fiilini, Müslümanlar için bir dayanak ve bir delil olarak koymuş mudur, yoksa koymamış mıdır? Birinci şıkkı kabul edersek, Sünnetin de Kur'an-ı Kerim'le birlikte dayanak ve delil olduğuna inanmaktan başka çaremiz yoktur. İkinci hususu kabul edersek, Sünneti de ayrı bir kanun ve bir nizam olarak kabul etmemiz gerekir. Başka bir şekil olamaz ve olmasına da imkân yoktur.

Kur'an-ı Kerime ait bulunan hususlarda şu husus tamamen açıktır ki, Hazret-i Muhammed sallallahü aley-hi ve sellem yalnız mektup dağıtan postacı hükmünde değildir. O, Hak Taalâ tarafından gönderilmiş bulunan bir rehber, bir hâkim ve bir muallimdir.

Bundan dolayı ona itaat etmek, onun yolundan gitmek Müslümanlara farz ve elzemdir. O'nun yaşayışı bütün iman ehlf için bir örnek ve bir nümunedir. Her hususta ve her yönde "memurun minallah" tır. Mekkede iken İslâmı kabul edenler arasında kendilerini bir Lider olarak ortaya atmadı. Neûzü billah bu liderlik mansıbını da ortaya koymak istemedi. Böyle olsaydı Medineye hicret etmezlerdi. Medineye yerleştikten

sonra, orada bir islâm hükümeti kurdular. Çünkü emir böyle idi. O zaman Muhacirler ve Ansar ile muhtelif mevzularda müşaverede bulundu. Muhacirler ile Ansar İslâm hükümeti kurulunca Hazret-i Resulü Ekrem Muhammed Mustafa Sallallahü aleyhi ve Sellemi kurulmuş oran devletin basına getirdiler O'nu memleket idaresinin başkanı (Sadr), umumî kadı (Genel hâkim) ve orduların başkumandanı olmasını istediler. Kur'an-ı Kerim, Zatı Saadetlerinin bütün bu hususiyetlerinin hududunu ve ölçüsünü tayin etmiştir. Mansıbı nübüvvetin yanı başında bunlara da yer vermiştir. Şu noktaya da dikkat etmek gerekir ki, akılca kabul edilen bu husus yani bir peygamberin yalnız ve sadece Allahın Kelâmını okumaktan başka vazifesi olmayıp bundan başka daha birçok işleri de olduğunu inkâr etmek mümkün değildir. Bir peygamber Allahın kelâmını duyurduğu müddetçe peygamberlik vasfını haizdir. Bunun dışında alelade bir insandır. Alelade insanlar gibi hareket eder. Böyle olmakla beraber yine kendileri bizatihi insanlar için bir örnek ve bir numune insandır, İslâmın başından günümüze kadar müslümanlar arasında ittifakla Hazret-i Muhammed sallallahü aleyhi ve sellemin en mükemmel bir Örnek ve bir emsalsiz numune olduğu kabul edilmiştir. Her zaman ve mekânda ittiba edilmesi vacip ve itaat

edilmesi farz olarak inanılmıştır. O'nun emirlerine uymanın ve nehyettiklerinden (yasakladıklarından) uzaklaşmanın bir saadet vesilesi olduğuna canü gönülden inanılmıştır. Hattâ herhangi bir gayrı -müslim âlim bir kimse bile, Müslümanların peygamberlerinin daima emir ve (yasaklarına) nehyine inandıklarını ve onun Sünnetini kendilerine örnek aldıklarını inkâr edemez. Ve hattâ bu gayrı müslimler bile İslâmm ikinci kaynağının Kur'an-ı Kerim'den sonra Resulü Ekremin Sünneti olduğuna kanaat getirmişlerdir. Şimdi hiç bir kimse kalkıp da itiraz edemez ki, İslâm kanunlarının esası ve İslâm nizamının temeli Sünnetin haricinden başka bir şeye dayanır. Şimdi şöyle bir şey düşünmek imkansız bir şey oluyor: Resulü Ekrem sadece Kur'an-ı Kerimi okumak ve okutmakla kalmış ve Kur'an'ın tâlimini (öğretisini) kendi davranışlarına örnek tutmamıştır. Belki Kur'an-ı Kerim 'in tâlimini kendi davranışlarına örnek tutmakla ancak peygamberlik vazifesini tamamlamıştır. Buna göre Zat-ı Saadetlerinin tavrı ve hareketlerinin bir bütün olarak. Kur'an-ı Kerimin amelî cephesinden başka bir şey olmadığına kanaat getirmek icabediyor. Birinci şekil düşünülürse, o zaman Hazret-i Resulü Ekremin mübarek sözleri islâm'ın kendisinden başka bir şey olamaz. İkinci şekle göre düşündüğümüz zaman, Fahri

Kâinat Efendimizin, o büyük dâvasını Kur'an-ı Kerim ile ispat etmiş olduğu anlaşılır.

Kur'an-ı Kerim, Zat-ı Saadetlerinin mevkisini tayin etmiş ve Risâlet vazifesini nasıl yapacağını da bildirmiştir.

A. Öğretmen ve eğitici olmak bakımından Resulün vasfı.

Kurlan-ı Kerim'de7[78] dört yerde Nebî sallalahü aleyhi ve sellemin Peygamberlik görevinin açıklanması hakkında beyan vardır:

"Hatırlayın: ibrahim ile ismail, Beyt'in temellerini yükseltiyorlardı... (Onlar şöyle dua ediyorlardı)... Yâ Rabbi bunlar arasından kendileri için bir Resul gönder ki, Kitabı, hikmeti öğretip onları temizlesin."

(El – Bakara:, 127 - 129).

"Nitekim içinizden size bir Resul gönderdik ki, size bizim âyetlerimizi okur ve sizi temizler ve size kitabı ve hikmeti öğretir, hem de sîzin bilmediğiniz şeyleri size öğretir."

(El - Bakara, 151)

"Allah müminlere, kendilerinden bir Resul göndermekle ihsan. Bu Resul onlara

---

7[78] "Sünnet ki ayini haysiyet: Sünnetin düstur olma hususiyeti" isimli eserden iktibas edilmiştir. Sahife: 74 - 85.

O'nun âyetlerini okur ve onları temizler ve onlara Kitabı ve hikmeti öğretir."

(Al-i İmran: 164)

"O, öyle bir kimsedir ki, ümmîler (okuma yazma bilmeyenler) arasından onlar için bir Resul gönderdi. (Bu Resul) onlara O'nun âyetlerini okur ve onları temizler ve kendilerine kitabı ve hikmeti öğretir."

(El - Cum'a: 2)

Bu âyet-i kerimelerde sık sık tekrarlanıp bildirilmiş olan şu mesele vardır: Hak Taalâ kendi Resulünü sadece Kur'an-ı Kerimin âyetlerini duyurmak için göndermemiştir. Belki bir peygamberin gönrilmesinin üç maksadı vardır.

Birincisi: Zât-ı Saadetleri halka kitabı öğretir.

İkincisi: Kitabın derin mânalarını açıklayarak hikmeti de öğretir.

Üçüncüsü: Zatı Risaletpenahileri, halkın içtimaî ve ferdi fenalıklarını ve kötülüklerini ortadan kaldırıp bunların yerine onları İslâmın güzel ve yüksek ahlâkı donatır. Ve aynı zamanda Hak Nizamını gerçekleştirerek, üstün ve sıhhatli cemiyet düzenini meydana getirir.

Şu da açık bir husustur ki, kitap ve hikmet üğretmek, Kur'an-ı Kerimin sözlerini duyurmaktan başka bir iştir. Yoksa böyle olmasaydı bir de Kitabın ve hikmet'in öğre-

tilmesinden bahsedilmesine lüzum yoktu. Yalnız tebliğle değil aynı zamanda fiilî ve tatbiki olarak hareket etmek, değişmez bir kuraldır. Aksi takdirde, terbiye etmek ve temizlemek gibi kelimeler kullanılmazdı. Âyet-i Kerime gayet açık bir şekilde Zat-ı Saadetlerine öğretmenlik Ve eğitimcilik görevinin verildiğive bu islerle de vazifeli bulunduklarını bildirmektedir.

Şimdi nasıl olur da Kur'an-ı Kerimin bu kadar açık ve mükerrer beyanlarına rağmen, bir kimse kalkıp da bu iki şeyin yani öğretmenlik ve eğitimciliğin risaletin bir parçası olmadığını söylemeye cesaret eder? Ve Hazret-i Re-sulü Ekrem Sallallahü aleyhi ve Sellem'in bu işler için görevlendirilmediğini, kendi şahsî düşüncesine göre böyle hareket ettiği iddiasında bulunabilir? Bu gibi sapık fikirleri kabul edemiyeceğimize göre, Kur'an-ı Kerimin sözlerini duyurmakla beraber Zatı Saadetlerinin beyan buyurdukları sözlerin de kitabı öğretmek ve hikmeti öğretmek için olduğu açıktır. Zatı Risaletpenahilerinin yüce hal ve harekâtından fertlerin ve içtimaî kütlelerin Huzuru Saadette terbiye olmaları lâzımdır. Peygamberimizin mukaddes sünnetinin Allah terefından olduğunu kabul eylemek ve boyun eğmek bir iman ve bir vicdan borcudur. Yoksa bu gerçekleri kabul etmeyip, inkâr yoluna gitmek, risaletin kendisini kabul etmemeye denk bir küfür

değil midir?

B. Resulün kitabı açıklayıcı vasfı.

Nahl suresinde Hak Taalâ buyurmuştur:

"(Ey Peygamber) Biz sana hatırlatmayı (zikr) da öğrettik ki, nazil kılınmış bulunanı halkın kendilerine açıklamış olasın."

(Nahl: 44).

Bu âyeti kerimeden apaçık bir şekilde anlaşılıyor ki, Nebî sallallahü aleyhi ve selleme emanet edilmiş olan kutsal vazifelerden biri de Kur'an-ı Kerim'deki Hak Taalânın insanlık için emir buyurduğu yüce kanunları ve hidayetleri açıklamaktır. Herhangi bir akıl sahibi olan kimse dahi anlar ki, bir sözü anlatmak veya bir kitabı öğretmek sadece bu sözlerin tekrarlanması ile mümkün olmaz. Mukaddes kitabın açıklanması ve anlatılması bir ihtiyaç ve bir zarurettir. Açıklamak ve anlatmak bir ihtiyaç ve bir zaruret olunca, bu vazifeyi yerine getiren kimse, bu kitapta ifade edilen yüksek ve derin manalı mefhumları açıklayacak ve bazı sözler ilâve edecek ve bu manaları yepyeni kelimelerle anlatacaktır. Ancak bu şekilde kitabın mahiyeti daha iyi anlaşılabilir. Hatta kitapta amelî (pratik) olarak gösterilmesi gereken konular olursa, kitabı açıklamakla vazifeli kılınmış olan kimse, bu hususları bizzat amelî olarak göstermek (Practical

Demonstration) yolunu seçecektir. Böyle bir usulü uygulama alanına koymak suretiyle kitabın mefhumu en güzel bir tarzda anlatılmış olur. Eğer bu şekilde bir usule müracaat edilmemiş olsaydı kitabın yüksek ve derin manalı mefhumunu anlamayanlar boyuna sual sormak zorunda kalacaklardı.

Şimdi şöyle bir mesele de kendini hissettirmektedir. Acaba Kur'an-ı Kerimin sözlerini ve mefhumunu açıklamak ve anlatmak hususunu Zatı Saadetleri kendi ihtiyarları ve şahsî arzularına göre mi yerine getiriyorlardı? Yoksa Hak Taalâ, Zatı Saadetlerine bu mevzuda ayrı bir talimat mı vermişti?

Bu noktada görüyoruz ki, Hak Taalâ, kendi Resulüne kitap indirmekteki maksadını açıklarken, Resulün kendi düşünce ve fiilî ile açıklama yapmasının lâzım geldiğini bildirmiştir. Şayet, böyle olmasaydı Zatı Saadetlerinin Kur'an-ı Kerimi anlatma ve açıklama hususiyetleri, kendilerinin peygamberlik görevinden ayrı tutulur muydu? Zatı Saadetleri de vahyolunan Kur'an-ı Kerim âyetlerini tefsir etmekten ve her türlü açıklamaktan sakınıp çekinmezler miydi? Şimdi bu gerçeği kabul etmekten uzaklaşmak acaba risaleti kabul etmemekten başka ne ile izah edilebilir?

C. Resûl'ün önderlik vasfı ve örnek olma hususiyeti.

Al-i îmran suresinde Hak Taalâ buyurmuşlardır ki:

"(Ey Peygamber) Söyle: Siz Allahı severseniz bana uyun ki, Allah da sizi sevsin... Söyle: Allaha itaat ediniz ve Resule de... Eğer dönerseniz elbette ki Allah kafirleri sevmez."

(Al-i İmran: 31 - 32).

Sure-i Azab'da da şöyle buyurulmuştur:

Elbette ki, sizlerden Allahı ve Ahiret gününü isteyen kimselere Resulullah'da en güzel örnek vardır.

(Ahzab: 21)

Bu iki aziz âyet-i kerimenin her ikisinde de Hak Taalâ kendi Resulünün önder edinilmesini ve örnek alınması gereken en mükemmel bir insan olduğunu bildirmiştir. Resule candan ve gönülden bağlanmayı emrediyor. Yalnız O'nun yaşayışının örnek alınması isteniyor. Gayet açık bir şekilde anlatılıyor ki, Cenabı Hakkın bizden ümidini keseceği şekilde hareket etmiş olmayalım. Hak sevgisini kazanmak isteyenler için yapacak başka bir iş kalmasın, deniyor. Bu İlâhî tebliğe karşı gelmelerin cezası da küfür damgası ile damgalanmaktan başka bir şey olmadığı bildiriliyor. Şimdi buyurun bakalım, Zatı Risaletpenahileri kendi kendilerine mi

önder ve rehber olmuşlardır? Yoksa Hak Taalâ mı O'nu bu makama çıkarıp önder ve rehber kılmıştır?

Eğer Kur'an-ı Kerimin bu apaçık ve asla şüphe kabul etmez emirlerini gözönüne alarak Zatı Saadetlerinin Hak Taalâ tarafından bütün insanlığa önder tayin edildiğini kabul gerekirse, pek tabiidir ki, Onun her türlü hal ve hareketine uymamız gerekir ve yine O sevgili peygamberin yaşayışını örnek yaşayış diye kalbimize nakşetmemiz lâzımdır. Bu güneşten daha belirgin hakikat nasıl inkar edilir ve nasıl kabul edilmek istenmez?

Şimdi şöyle bir iddiada bulunmanın ne kadar akıl ve feraset dışı bir anlayış olduğunu söyliyebiliriz: "Resulü Örnek edinmek Kur'an-ı Kerimi örnek edinmek değildir." Böyle idrâk ve iman dışı bir şey sözkonusu olsaydı, Kur'an-ı Kerim'de "Fe'ttebi'ûniy": (bana tabi olunuz) "Fe'ttebi'u'l - Kur'âna: (Kur'ana tabi olunuz) yerine dedi.

İşte bunun içindir ki, Resulullah sallallahü aleyhi ve sellemin yaşayışı en güzel örnekdir diyen Allah kelâmından başka hangi mâna geçerli ve sahih olabilir?

D. Resûl'ün teşriî (kanun koyma) vasfı.

A'raf suresinde Hak Taalâ, Peygamberi

sallalahü aleyhi ve sellem hakkında buyurmuştur ki:

"Onları doğru yola götürür, eğri yoldan men eder, kendilerine teiniz şeyleri helâl kılar. Ve yine kendîlerine pis (habis) şeyleri haram eder. Sırtlanndaki ağır yükleri kaldırır ve zincirlerini kırar."

(Araf: 157)

Bu âyet-i kerimeden anlaşıldığına göre, Hak Taalâ, açık olarak, Nebî sallallahü aleyhi ve selleme teşri yetkisi (kanun koyma hakkı) (Legistatice Powers) vermiştir.

Allah tarafından emir ve yasak, helâl ve haram kılmak yalnız ve sadece Kur'an-ı Kerimde bildirilenler kadar değildir. O aziz peygamber, Kur'an-ı Kerimin ışığında haram ve helâli tayin etmiştir. O'nun hüküm verdiği ve yahut da yasakladığı şeyleri de Allah Taalânın kendisine vermiş olduğu yetkilerle yapmıştır.

Bu bakımdan, Sünneti Seniye de ilâhî Kanunun bâr parçasıdır. Bu husus Haşr suresinde daha açık ve daha kesin bir şekilde belirtilmiştir:

"Size gönderilmiş (verilmiş) bulunan Resulü kabul edin, sarılın ve O'nun yasakladığı şeylere de son verin. Allahtan da korkun (çekinin) Elbette ki Allah şiddetli azab edendir."

(El – Haşr: 7)

Bu iki âyet-i kerime üzerinde düşünürsek hiçbir zaman ve hiçbir şekilde, Kur'an-ı Kerimin tamamiyle helâl ve haramı emr ve nehyi beyan ettiği neticesine varamayız. Böyle bir ifade Kur'an-ı Kerimin tevilidir de diyemeyiz. Belki bu Allah kelâmının bir izahıdır. Allah Taalâ emr ve nehy, helâl ve haram hususunda Resulünün ef'âlini bütün insanlık için bir ve bir ölçü kılmıştır. Her hususu olanca teferruatiyle Kur'an-ı Kerimde beyan buyurmamıştır. Bu esas bilinen bir gerçek olduğuna göre bir insan kalkıp da nasıl o büyük ve emsali olmayan peygamber için, hata ve yanlış isnadında bulunabilir? Bu çirkin ve sefil iddia aslında Allahu Taalâ'ya yöneltilmiş olmaz mı? Ve hele Allahu Taalâ unutmuş da Resulullah bu usulleri kendiliğinden yapmıştır denebilir mi?

E. Allah Resulünün Hakimlik (yargıçlık) vasfı.

Kur'an-ı Kerim bir yerde değil, birçok yerde ve gayet açık olarak, Nebî sallallahü aleyhi ve sellemin hakimlik yapmasını beyan etmiştir. Misâl olarak bir kaç âyeti kerimeyi gözden geçirelim:

"İşte, biz sana Kitabı hak ile gönderdik ki, bu Kitapla Allahın sana gösterdiği gibi, halk arasında hüküm veresin."

(Nisa: 105)

"(Yâ Muhammed) ve söyle, Allahın nâzil kılınış bulunduğu kitaba imân eyledim. Sizin aranızda da adaleti yayayım diye emir aldım."

(Eş – Şûra: 15)

"Onlara ne zaman "Allahın nazil kılmış bulunduğuna ve Resûl'e gelin" dense münafıkların senden öyle bir çekilip uzaklaştıklarını görürsün ki..."

(Nisa: 61)

"Hayır Senin Rabbına and olsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmamazlıkta seni hakem kılıp verdiğin hükümlere hiç bir şekilde sıkılmadan, tam bir itaatle sana bağlanmadıkça iman etmiş olmayacaklar."

(Nisa: 65)

Bu ayet-i kerimelerden açık olarak anlaşılıyor ki Nebi sallalahü aleyhi ve sellem, kendiliğinden ortaya çıkmış yahut da müslümanlar tarafından seçilmiş bir hakim durumunda değildir. Bir mümin, Allah Resulünün tebliğ ettiği Risalete inandığı gibi o yüce peygamberin hâkim olduğuna da iman etmesi gerekir. Bu şekildeki bir itikat, İmanın en mühim bir şubesi ve ayrılmaz bir parçasıdır. Bu şekilde İman edilmedikçe, mükemmel bir itikata sahip olunması imkânsızdır. Allah Resulüne karşı niçin ve neden demeden itaatte bulunmak ise farzdır. Dördüncü ayeti kerimede "Allahın nazil

kılmış bulunduğu Kur'an" ve "Resul" den ayrı ayrı kelimelerle açıkça söz edilmektedir. Buradan da kesin olarak anlaşılıyor ki, bu iki şey ayrı ayrı ve müstakil olarak birer kaynaktırlar. Birincisi Kur'an-ı Kerimdir ki, kanun olmak bakımından bir kaynaktır. ikincisi de Resul ve hâkim olmak bakımından bir kaynaktır. Bunların herhangi birinden dönmek ve bunların herhangi birinden karşı yüz çevirmek küfrü gerektirir. Mümin olmaya engel olur.

Son ayeti kerimede hiç bir şüpheye yer bırakmadan şu gerçek de bildirilmiştir: Allah Resulünün hakimliğini tam olarak ve en ufak bir itiraza kapılmadan kabul etmeyen kimse katiyyen mümin olamaz. Hatta Allah Resulünün vermiş olduğu hükümlerden bir kimsenin kalbi sıkıldığı takdirde iman. sahibi olmuş sayılmaz. Tâ ki içinden yani kalbinden bu olumsuz duyguyu kazıyıp atmadıkça...

F. Allah Resulünün hükümdarlık, idarecilik ve amirlik vasfı.

Kur'an-ı Kerimde şu husus dahi gayet belirli bir şekilde tekrar tekrar bildirilmiştir: Nebi sallallahü aleyhi ve sellem, Allah tarafından tayin edilmiş bir idareci ve bir amirdir. Bu vazife de Zatı Saadetlerine riaalet ile birlikte verilmiştir.

"Hiçbir Resul göndermedik kî, ancak,

Allahın izni ile kendisine itaat edile."

(En – Nisa: 64)

"Her kim, Resûl'e itaat etmiş olursa elbette ki, Allaha da itaat etmiştir."

(En – Nisa: 80)

"İşte sana biat edip sarılanlar, muhakkak Allaha da biat edip sarılmışlardır."

(El – Feth: 10)

"Ey iman etmiş bulunan kimseler: Allaha itaat ediniz, Resulüne de itaat ediniz ve amellerinizi boşa çıkarmayınız."

(Muhammed: 33)

"Ne mü'min bir erkeğe ne de mü'min bir kadına şu hak düşmez ki, Allah ve O'nun Resulü bir işte muhakeme yapıp da hüküm verdikten sonra itiraz etmiş olsunlar. Her kim Allaha ve O'nun Resulüne karşı gelirse elbetteki apaçık bir dalâlete düşmüş olur."

(El – Ahzab: 36)

"Ey iman etmiş olan kimseler! Allaha itaat ediniz ve O'nun Resulüne de itaat ediniz. Ve kendi içinizden olan "ululemr" e de. Bir şey hakkında aranızda ihtilafa düşerseniz ve siz Allah ve ahiret gününe iman ediyorsanız, bunu Allaha ve O'nun Resulüne havale ediniz."

(En – Nisa: 59)

Bu âyet-i kerimelerden açıkça anlaşılıyor ki, Allah Resulü kendi kendine ortaya çıkıp

"ben idareciyim, ben hâkimim, ben amirim" diyen bir lider değildir. Yahut da "halk beni seçip bu makama getirmiştir" diye iddia etsin: Gerçek olarak, O, Allahu Taalâ tarafından böyle bir makama getirilip bu vazifeye tayin edilmiştir. Bu işe de memur edilmiştir. Onun bu hakimliği, bu idareciliği ve bu amirliği risaletinden ayrı, risaletinin dışında bir şey değildir. O, Resul olunca, bu vazifeler de Allah tarafından kendisine verildi. Allah tarafından O'na itaat ve O'nun huzurunda boyun bükmek emri verilmiştir. O'na itaat etmek aynen ve aslında Allaha itaat etmektir. O'na biat etmek de aynen ve aslında Allaha itaatetmek olur. O'na itaat etmemek ve karsı gelmenin tek ve kesin manası, Allaha itaat etmemek ve Allaha karşı gelmektir. Böyle bir durumda insanın her işlediği amel gayrı makbul olup Allah indinde bir kıymet taşımaz.

Aynı zamanda, Ehl-i imana (Ehli imandan maksat bütün ümmet efradı ve ümmetin başındaki idarecilerin hepsidir) kendi işlerinde ve muamelelerinde istedikleri gibi hareket edip işlerini kendi diledikleri şekilde halletmek hakkı verilmemiştir.

Son âyet-i kerime, şu gerçekleri de kesin olarak ortaya koymuştur. Birbirini arka arkaya takip eden üç itaat için hüküm verilmiştir:

1. Evvela ve başta Allahu Taalâya itaat.

2. Bundan sonra Resul'e itaat.
3. Daha sonra da "ulul-emr'e" itaat.

Bu cümlelerden ilk önce şu nokta anlaşılır ki, Resul "ulul-emr"e dahil değildir. Belki Resulün derecesi ululemr'den daha üstün ve ulul - emr'den ayrıdır. Resulün derecesi Allahtan sonra ikinci gelmektedir.

Bu mevzud'a önemli olan nokta şudur: Ulul - emr ile bir ihtilâf ve bir anlaşmazlık olabilir, fakat Allah Re-sulü ile katiyyen ihtilaf çıkarılamaz. Ve aynı zamanda ortaya çıkmış bulunan her husustaki ihtilafın halli için iki merci vardır: Birincisi Hak Taalâ, ikincisi de Allah Resulüdür. İhtilafı haledecek merci yalnız ve sadece Allah olsaydı o zaman ayet-i kerimede bahsi geçen "Resulü" kelimesinin söylenmesine ne lüzum vardı ve bu ifadeden başka ne anlaşılabilir?

Ayet-i kerimedeki "Allaha havale ediniz" emrinden ve "ihtilaflarınızda Allahı merci tanıyınız" ifadesinden maksat da elbette ki Kur'an-ı Kerim'dir. Yani Allah Kitabından başka bir şey değildir. "Resule havale ediniz, ihtilaflarınızda Resulü merci tanıyınız" demekten maksat da Resulü Ekremin, saadet asrındaki ulvi hayatlarıdır. Allah Resulünün ahrete teşriflerinden bu yana bu merci ancak sünnettir.8[79]

8[79] İncelediğimiz zaman göreceğiz ki, saadet devrinde

SÜNNETİN KANUN KAYNAĞI OLMASI ÜZERİNE ÜMMETİN İCMAI

Biz eğer Kur'an-ı Kerime hakkiyle inanır da, kendi uydurduğumuz fikir ve nazariyelerin bataklığına saplanmazsak, o zaman göreceğiz ki, Kur'an-ı Kerim açık, kesin ve şüphe kabul etmez bir şekilde şu gerçekleri ortaya koymuş bulunmaktadır: Allahın Resulü, Sallallahu aleyhi ve sellem, bütün bir insanlığa gönderilmiş bulunan, bir Muallim, bir Mürebbi, (Öğretmen ve

---

bile çok mühim işlerde, İslâmın ileri gelenleri tarafından Allah Resulünün Sünneti merci (kaynak) olarak tanınmış ve bir hadise karşısında Resulü Ekremin ne şekilde hareket etmiş olduklarına bakılmıştır. Resulü Ekremin devri saadetlerinde islâm hükümeti bütün Arabistan yarımadasını idaresi altına almıştı. On milyonlarca mil karelik geniş bir ülkede her işin, her muamelenin ve her hususun, Zatı Saadetlerinin kendilerine intikal ettirilmelerine (iletilmesine) imkân yoktu. Zatı Saadetlerinin her işi şahsen ve müstakil olarak çözmeleri mümkün değildi. O zaman da İslam Hükümetinin valileri, idarecileri, amirleri memleketi idare ediyorlardı. Kadılar, hakimler de İslâmı olanca güzelliği ile tatbik ediyorlardı. Bu aziz kimseler için de Kur'an-ı Kerimden sonra, baş vurulacak ikinci merci Allah Resulünün muazzez Sünnetleri idi.

eğitmen), bir önder, bir Lider, bir Rehber, Allah Kelâmının bir açıklayıcısı, bir Şari ve Kanun yapıcı (Law giver), bir Hakim, bir İdareci ve Âmir, bir Başkumandan vasıflarını da taşımaktadır. Allah Resulü bu vasıflanrı Kitab-ı Kerime istinaden Risaletin ayrılmaz bir parçası olarak elde etmiş bulunuyor. İlahî Kelâmdaki bu apaçık görülen gerçekler, Sahabe-i Kiram devrinden bu güne kadar bütün müslümanlar tarafından ittifakla kabul edilmiş ve benimsenmiştir. Buna göre, yukarıda bahsedilen bu vasıflar dairesinde Zatı Saadetlerinin bütün yaptığı işler, davranış ve fiiller Kur'an-ı Kerimden sonra ikinci kanun kaynağı (Source of law) dır.

Sünnetin kanun kaynağı kabul edilmesinin kararlaştırılmış olmasından sonra şu soru meydana çıkar: Sünneti belirtmek, ve bunu açığa çıkarmanın usulü nedir? Hangi vasıtalarla ve nelerle biz sünneti elde edeceğiz?

Bu sualin cevabı olarak, şunu arz edeceğim ki, bugün on dört asırdan bir çeyrek kadar az bir zaman geçmiştir. Bu soru yalnız devrimizin müslümanlarına özgü olmayıp her devirde aynı soru söz konusu edilmiştir. Bir buçuk bin seneye yakın bir zaman önce Resulullaha Peygamberlik verilmiştir. O zamandan günümüze kadar sünnet nasıl devam etmiş ve bırakılmamıştır? Bu hususta iki tarihi hakikat vardır:

1. Birincisi şudur ki: Kur'an-ı Kerimin talimi ve Hazret-i Munammed Sallallahu aleyhi ve sellemin sünneti üzerine İslama mahsus yaşayışın başladığı ilk günden beri bu tâlim ve bu usul gayet canlı olarak günümüze kadar zincirleme devam edegelmiş ve ayakta tutulmuştur. Yaşayışta bir gün bile bu tarz tatbikatın arası kesilmemiş ve kesintiye uğramamıştır. Bütün İslami yönetim işleri de buna. göre yürütülüp gitmiştir. Bugün, bütün dünyada yaşayan müslümanları akidelerinde, düşünce tarzında, fikirlerinde, ahlâk ve âdetlerinde, ibadet ve muamelelerinde, yaşayış nazariyelerinde ve hayat yollarında bu esas bütün titizliği ile gözönüne alınmıştır. Bu hususta bazı ihtilaflar varsa da bunlar arasında yine bir ahenk mevcuttur. Bu şekilde, bütün yeryüzüne yayılmış bulunan müslümanlar bir ümmet olmak vasfını bu - kopmaz bağ sayesinde kazanmışlardır. Bu geniş camianın ümmet olma temeli de yine bu cevher olmuştur. Buradan şu mesele de sabit oluyor ki, muaşeret usulü üzerine yürürlükte olan bir sünnet vardır. Bu sünnet yüzlerce senedenberi zincirleme bir şekilde devam ettirilmiştir. Bu sünnat kaybolmuş bir şey değildir ki, biz onu aramak, bulmak ve elde etmek için uğraşalım? Buna kavuşabilmek için karanlıklarda uğraşıp didinelim?

Yukarıda geniş olarak anlattığımız gibi, Nebi Sallallahu aleyhi ve sellem, kendi devri

saadetlerinde müslümanlar için, sadece bir vaiz, bir mürşid ve bir tarikat şeyhi değildi. Belki fiili olarak, islâmî cemaatın, yani İslâm ümmetinin lideri, Önderi, rehberi, yol göstericisi, amiri, idarecisi, hakimi, kanun koyucusus, terbiye edicisi, muallimi idi. Her ne şekilde olursa olsun, akide ve düşünceden tutun da fiili yaşayışın bütün noktalarına kadar, islâm camiasını oluşturan yalnız Zatı Saadetleridir. Zatı Risaletpenahilerinin bildirdikleri, öğrettikleri, kararlaştırdıkları usuller ve yollar üzerine İslâm camiası oluşmuş bulunuyor.

O yüce peygamberin öğrettikleri sadece namaz, oruç ve hac gibi işlere sınırlı değildir. Bunları öğretmekle işi bitirmemişlerdir. Müslünanlar da sadece vaaz dinlemek ve öğütlere kulak asmakla kalmamışlardır. Vaaz-ı dan sonra da müslümanlar kendi hallerine bırakılmamışlardır. Halbuki gerçek tamamen başkadır. Zatı Saadetlerinin Öğrettikleri namaz, derhal mescidlerde, camilerde bir cemaatin oluşmasına sebep olmuş ve müslümanlar bu usulü ayakta tutmuşlardır. Yine aynı şekilde evlenmek aile kurmak, talak ve miras hususlarına ait, Zatı Saadetlerinin kararlaştırdıkları kanunlara, derhal müslüman aileler uyarak, işlerini bu kanunlar üzerine tanzim etmek yolunu tutmuşlardır. Alış verişte de Zatı Risaletpenahilerinin kararlaştırdıkları İslâm iktisadına ait kanun

ve nizamlar, çarşı ve pazarda geçerliilik kazanmış, herkes tarafından da benimsenmiştir. Adlî işlerde ve ihtilafların halledilmesinde Zatı Saadetleri ne yapmışlarsa islâm hukukuna temel ve kaynak teşkil etmiş ve bütün İslâm memleketlerinde tatbik edilmiştir. Muharebelerde ve dış devletlerle münasebetlerde Zatı Saadetlerinin tutumu devletlerarası hukukun doğmasına sebebiyet vermiştir. Hülâsa, topyekûn İslâmî yaşayışta ve islâmi hayat nizamında o mukaddes peygamberin yaptıkları işlerin her cephesinde İnsanlığın Efendisinin Sünneti'nin yürürlükte olduğu görülmüştür. Zatı Saadetleri, Sünnetini ya kendi devirlerinde tamamen yürürlüğe koymuşlar yahut da kendilerinden sonra bu sünnet üzerine kararlar verilmiştir. Buna göre Zatı Risaletpenahilerinin sünneti islâmın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Çünkü Allah Resulü kendileri bu hususu İslama bir cüz yapmışlardır.

İşte Sünnet diye bilinen malum ve genel geçerliliği olan bu örf ve âdetlerdir ki, camiden iktisadî hayata, adalet, hükümet daireleri, devletlerarası hukuka kadar, müslümanların sosyal yaşayışlarının bütün şubelerinde Zatı Saadetlerinin amelî olarak başladıkları işler kendilerinden sonra Hulefa-i Raşidin tarafından devam ettirilmiş ve zamanımıza kadar da sosyal hususlarda süre

getirilmiştir. Son asra kadar da hiç bir kesinti olmadan zincirleme sürüp gelmiştir. Son zamanlarda bir kesinti olmuşsa da bu kesinti ancak hükümet, adalet, umumî kanunlar ve idarî işlerde olmuştur ki, bu durum işleri karma karışık bir hale getirmiş ve içinden çıkılmaz bir şekle sokmuştur.

Sünnet hususunda, bir tarafta istinadlı hadislerin rivayeti diğer tarafdan da mütevatiren süregelen ümmetin yaptığı işler ve tuttuğu ameller vardır. Bunların her ikisi de birbirlerine uymakta ve mutabakat etmektedirler.

3. İkinci tarihi gerçek de şudur ki, Nebi Sallallahu aley hi ve sellemin devri saadetlerinden sonra da her zaman müslümanlar şu konu üzerinde titizlikle durmuşlardır: Sünnetin sabit bir halde tesbit edilebilmesi için çok büyük ilmî çalışmalar yapılmış ve bu uğurda büyük gayretler sarfedilmiştir. Burada bir de şu husus vardır ki, yukarıda bahsettiğimiz belli ve genel geçerliliği olan sünnetler ile bilinen ve mutaaref sünnetlerden başka diğer bazı sünnetler de vardır. Bu ikinci kısım sünnetler Zatı Risatetpenahilerinin devri saadetlerinde pek bilinen ve genel geçerliliği olmamışlardır. Bunlar muhtelif zamanlarda, Zatı Risaletpenahilerinin ihtilaflar hakkındaki çözümleri, bazı nasihatleri ve öğütleri, bazı emir

ve nehiyleri, bazı takrir ve beyanları,9[80] müsaadeleri, yahut da amelen gösterip duyurdukları şeylerdir. Ancak bazı özel kişiler bunları biliyorlardı. Umum halk bunları bilmiyorlardı.

Bu sünnetlere ait bilgiler, halk arasında dağılmış bulunuyordu. Ümmet efradı Zatı Saadetlerinin devrinden ve ahrete teşriflerinden sonra bunları toplamaya başladılar. Hemen işe koyulup o mübarek hadis-i şerifleri islâm ülkelerinin dört bucağından topladılar. Nitekim, o zamandan beri, halifeler, idareciler, âmirler, hâkimler, müftüler, hatta avam halk bile kendi işleri gereği bir çok meselelerle karşılaşıyorlardı. Bu meseleleri ne şekilde değerlendireceklerini düşünmeden önce, acaba Zatı Saadetleri bu iş hakkında ne gibi bir hüküm vermiştir diye titiz bir araştırmaya girişiyorlardı. Eğer böyle bir emir ve hüküm varsa ona göre hareket ediyorlardı. Olmadığı takdirde ise o zaman diğer çarelere baş vuruyorlardı.

Yaşanılan hayatın her şubesinde cereyan eden hadiseleri İslâma göre değerlendirmek

---

9[80] Şeri ıstılahda Takrir, Zatı Saadetlerinin huzurunda yapılan işler hakkında buyurdukları beyanat demektir. Bazı şeyleri caiz görmüşler bazısını da men etmişlerdir. Diğer manada ise "Takrir" herhangi bir şeyi beyan etmektir.

ihtiyacı, "Sünnet" i aramayı gerektirdi. Ve bu çalışmalar Hadis ilminin doğmasına yol açtı. Böylelikle Sünnet hakkında bilgisi olan kimseler araştırıldı. Böyle bir bilgisi olan şahıslar da bu bilgilerini başkalarına duyurmayı ve başkalarını haberdar etmeyi kendilerine bir vazife bildiler. İşte bu iş Hadis rivayetlerinin başlangıcını oluşturdus. Hicretin 11 inci senesinden itibaren işe girişildi ve hicretin üçüncü hatta dördüncü yüz yılına kadar bu çalışmalar devam etti. İslâm âleminin her tarafında dağınık bir halde bulunan Hadisler toplandı. Bir araya getirildi. Hadis konularını düzenleyenler, her türlü karışıklıkları bertaraf edebilmek için en zor usullere baş vurdular. Nitekim, bir hakkı isbat yahut da iptal eden herhangi bir Sünnet, veya helâl ve harama ait bulunan yahut da birisinin ceza görüp görmemesine ait olan kısacası bütün ahkâm ve kanunlar kaydedildi. Bunlar hakkında İslâm hükümetleri, adalet makamları, fetva daireleri, o kadar titizlikle durdular ki, her kim kalkıp da (Zatı Saadetleri şöyle buyurdu. Kale'n - Nebiyyü sallallahû aleyhi ve sellem) dedi mi, hemen hâkim, kadı veya müftü onun sözüne itibar eder ve bu söz üzerine hüküm verirdi. Bu defa bu mevzuların üzerinde daha da titizlikte duruldu. Ahkâma ait olan Sünnetler üzerinde inceden inceye incelemeler ve eleştiriler yapıldı. Rivayetlerin zincirlerine dikkat edildi.

Rivayetler arasında da incelemeler başladı. Bütün bunlar yapıldıktan ve bütün malzemeler toplandıktan sonra, incelemelere girişildi. Rivayetler sağlam bulunduğu takdirde kabul edildi. Yahut da rivayet sahiplerinin vaziyetleri şüpheli görülerek kabul edilmedi. Bundan sonra sünnetlerin sıhhat ve doğruluk derecelerini ölçen kaide ve ölçüler hususunda artık herkes aynı fikre sahip oldu. Sünnetlerin kanun kaynağı olması dolayısiyle, her işte, adalet işlerinden, hükümet muamelelerine kadar Sünnet göre hüküm vermek yoluna gidildi. Bunun için yapılan araştırma ve incelemelerde katiyyen müsamaha ve ihmal gösterilmedi.

Bu hususları tahkik etmenin ve incelemelerin usulü ortaya kondu. Bu ilmî ve usule uygun çalışmaların neticeleri İslâmın ilk Hilâfet devrinden, zamanımıza kadar, nesilden nesile zincirleme bir şekilde, bize kadar manevî bir miras olarak gelmiştir. Arası kesilmeden, her nesil tarafından muhafaza edilmiştir.

Bu iki gerçeği, bir kimse iyi anlarsa ve sünneti tahkik etmenin usul ve kaidelerini ilmî bir şekilde mütalâa ederse, halledilmesi zor görünen bu çok mühim meselede kendiliğinden halledilmiş olacaktır.

III

HÜLAFA-İ RAŞİDİNİN UYGULAMALARI VE ÜMMETİN MÜCTEHİDLERİN ÇÖZÜMLERİ

Üçüncü kaynak10[81] hülefa-i raşidinin uygulamalarıdır. peygamber sallallahU aleyhi ve sellemden sonra, Hülefa-i

Raşid'in İslâm devletini ne şekilde idare ettiklerine dair rivayetler, tarihİ misaller pek canlı olarak Hadis, tarih ve siyret kitaplarında yer almıştır. Bunların her biri bizim için birer örnek olmak özelliğiniini taşımaktadır.

İslâmın tâ başından bu güne kadar, dinî ahkâm ve emirle anlatılması hususunda, Sahabe-i Kiramın (radiyalahü teâlâ anhüm) ittifak ettikleri usul gözönünda bulundurulmuştur. Buna istilahta "icma" denir. Anayasa ve kanunî işlerde de Hülefa-i Raşidin, Sahabilerle müşavere etmişler, onlara fikir danışmışlardır. Bu müşaverelerin ve danışılan fikirlerin neticesi, bizim için delildir. Yani onların vardıkları isabetli ve sağlam karara bağlı bulunmak lazımdır. Nitekim, Sahabilerin bir iş hakkında ittifakla vardıkları karar, gerekçeli kanun ve gerekçeli çalışma kaidesi olmuştur. İslâmın bu ön

10[81] İslâmî Düstur kî tedvin: (islâm Anayasasının hazırlanması) isimli Ebul A'Iâ Mevdûdinin eserinden iktibas edildi. İslamic Pbl. Ltd. Lahor.

saftaki temiz zümresinin vardıkları kararlar arasında ihtilaf mevcud olduğu takdirde ve böyle bir meselede iki veya ikiden fazla muhtelif ifade şekilleri olabileceğini hesaba katmak lâzım gelir. Yine bu şekildeki muamelatta (uygulama)da bir söz ile diğer bir söz arasında ihtilaf alabilir. O zaman bu iki sözün her ikisine de itibar edilebilir. Söyle bir hüküm de çıkabilir ki, bir kere Zatı Saadetleri, zaman ve zemin icabına ve meselenin vaziyetine göre böyle hüküm vermişler, diğer bir defa da aynı meseleye benzer bir meselede yine zaman ve zemin icabı başka türlü hüküm vermişlerdir. Fakat Sahabiler arasında ittifak olursa şurası anlaşılmış olur ki, bu işin bir tek çözüm şeklinden başka bir şekli olamaz. Zira Sahabiler doğrudan doğruya Allah Resulünün sallallahü aleyhi ve sellemin talebeleri mahiyetindedirler. Onun elinde terbiye görmek gibi eşsiz bir imkanın sahibidirler. Onlar hiçbir zaman ittifakla ne muamelatta hata ederler, ne de doğru yolu eğri yolla değiştirirlerdi.

Ne de doğruyu bildikleri halde eğriyi kabul edecek kimselerden idiler.

Dördüncü kaynak ise, Ümmetin müctehidlerinin çözümleridir. Bu zevat, kendi ilim ve basiretlerini kullanarak muhtelif kanuni meseleleri aydınlatmak ve açıklamak yolunu tutmuşlardır. Bunların

içtihadları hüccet olmasa bile fakat yine de İslâm Anayasasının ruhu ve usulü olarak bilinmeli ve bizim için en iyi rehberlerden sayılmalıdırlar.

İşte bizim Anayasamızın ve kanunlarımızın temelini bu dört esas kaynak oluşturur. Şimdi biz islâm Anayasasını yazmak ve kâğıt üzerine kaydetmek istersek, bu dört kaynağın kaidelerini gözönünde bulundurmamız icap eder. Meselâ İngilterede halk yeni bir Anayasa hazırlamak isterlerse, kendilerinin daha önceden ortaya koymuş oldukları kanunları (Statüte Law) ile Örf ve âdetlerine ait medenî kanunlarını (Commun Law) ve eldeki mevcut Anayasalarını (Constitutions of the cinstitution) bir arada bulundurup bunların konuyla ilgili kısımlarını bir kâğıt üzerine yazıp tespit ettikten sonra ancak başka bir kanun veya nizam çıkarırlar ve bu şekilde işleri yürütmek yoluna giderler.11[82]

RESULÜN SÜNNETİNİN KANUN KAYNAĞI OLMA VASFI

11[82] İslâmî kanunun diğer bahisleri için bak: Müellifin "İslami kanun" eseri. İslamic Publ. Ltd. Lahor: (Hazırlayıcı)

Aşağıda Hakim S. E. Rahman Sahib ismindeki bir zâtin yazmış bulunduğu bir mektuba cevap olarak müellifin bir uyarısını ve açıklamasını nakllediyoruz. Bu mektup Tercüman El - Kur'an'ın sahifelerinde, bahsi geçen Sahib

(Beyefendi) ile Profesör Abdülhamid Sıddıkî arasında cereyan etmiştir. Bu mektupta Sünnetin kanun kaynağı olduğuna dair müellifin ileri sürdüğü gayet kıymetli fikirler ve bu hususla alâkalı konular yer almıştır. Bu bakımdan böyle bir yazıyı okuyucularımıza sunmak, bizim için mutluluk verici bir vazife oldu. Bu yazının yazılmasına sebebiyet veren mektubu burada aynen nakletmeye lüzum hissetmedik. Çünkü aşağıda muhterem müellifin verdiği cevaptan mektupta ne denmek istendiği pek iyi bir şekilde anlaşılmaktadır.

Mektup sahibi muhterem zat, kendi vaziyetini açıklamış ve sıra ile şu hususlara işaret buyurmuşlardır: Şunlardan 3 numaralı husus hakkında bazı sorular yöneltmişlerdir. Bu işaret edilen hususta, mevcut yanlış anlayışlara göre bazı istekler ortaya çıkmıştır. Bu sebepten dolayı biz de bu bahse ait bazı meseleleri gün ışığına çıkarmak ve soru sahibi muhterem zata arzetmek isteriz ki, iyi ölçerek, tartarak ve dikkatle bunların üzerinde dursunlar. Ve bu düşünceden sonra bize de hak versinler.

Sıddıkî sahib, Müctehidlerin tertip ve tasnif etmiş oldukları fıkhı yeniden gözden geçirmenin gerektiğini ileri sürüyor. Ve onların bu hususta yaptıkları herhangi bir içtihadi mesele ve istinbat için Kur'an ve Sünnete ne derece sadık kaldıklarını veya kalmadıklarının da üzerinde durmak lâzım geldiğinin tespitini istiyor. Mektup yazan muhterem, iddialarına şu şekilde devam ediyorlar:

"Şu da malumdur ki, Kur'an-ı Hakim'e ait olan hususlarda ve ona ait tefsir de hakikaten, herkes müttefiktir. Ve kimse bu husustan ayrılmıyor. Fakat beyefendileri biliyorlar ki, Sünnet meselesi ihtilaflıdır."

Bu beyan edilen kelimelerden biz de şunu anlıyoruz ki, muhterem zata göre, İslami ahkâmın anlaşılması için Kur'an-ı Kerimin zaruri bir kaynak ve dayanak olması hususunda bir diyecek olamaz. Fakat Sünnetin bu vasıfta bulunması hususunda biraz düşünmek lâzımdır. Çünkü bu husus ihtilaflıdır. Bu zatın sözlerinden, ihtilaflı olan hususlar ne gibi mevzulardır? Nelerdir ve hangileridir?

SÜNNETİN KANUN KAYNAĞI OLDUĞU HAKKINDA MÜSLÜMANLAR ARASINDAKİ İHTİLAFLAR HANGİ

MESELELERDİR?

Sünneti bizatihi (Yani Resulullah sallallahu aleyhi ve sellemin ahval ve fiilleri, emirleri ve nehiyleri) kanun kaynağı olması hususunda İhtilaf vardır, diye bir gaye mevcutsa, o zaman biz de şunu arz ederiz ki, bu hakikatin tam aksine ve zıddına bir meseledir. Müslüman ümmetin varlık meydanına çıktığı o mesut günden zamanımıza kadar böyle bir ihtilaf Ehl-i islâm arasında mevcud olmamıştır ve asla mevcut değildir. Ümmetin hepsi de daima şu meseleyi kayıtsız ve şartsız olarak kabul etmişlerdir: Hazret-i Resulü Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, müminler için Allahu Taalâ tarafından itaat edilmesi icabeden ve O'nun hükümlerine itaat etmek, emirlerini ve nehiylerini dinlemek ve uymak her müslümana farz kılınmıştır. Zatı Saadetleri de bu yolda yürüyerek Müslümanlara, kendi ahval ve fiillerini, takrir ve beyanları ile öğretmişlerdir.12[83] Biz de ona uymakla vazifelendirilmiş bulunu

yoruz. Yaşanılan hayatın her şubesinde

12[83] Takrirden maksat, zaman ve zemin icabı herhangi bir şekilde Zatı Saadetlerinin hüküm verip beyan buyurmalarıdır. Yahut da herhangi bir kimsenin yaptığı bir işi görüp de ona böyle yapmıyacaksın, böyle yapılmaz dememiş olmalarıdır.

olan her hadisede yalnız O'nun göstermiş olduğu yoldan yürür ve işlerin çözümlerinde onu takip ediyoruz. Başka türlü çözümlerede izin veremeyiz.

İslâm tarihinde geçmiş olan şu 1381 sene zarfında böyle bir ihtilâf ne zaman ve nerede olduğu bizce bilinmemektedir. Böyle bir ihtilafın mevcut olduğuna dair ekimizde hiç bir tarihî bilgi ve delil yoktur. Ufak tefek düşünce ayrılıkları, pek mevziî ve münferit bir şekilde başka türlü anlayışlar, her zaman ve her yerde, her milletin arasında, her zümre içinde olabilen şeylerdir. Bu ümmetin fertleri, hiç bir zaman, ümmetin veya milletin herkes tarafından kabul edilmiş olan meseleleri hakkında muhalif olma mışlardır; böyle bir şeyi düşünmek dahi yanlış bir şeydir. Böyle alemşümul ve herkes tarafından kabul edilmiş bir konunun açık bir şekilde ihtilaflı olabilmesi doğru değildir. Böyle olduğu takdirde, esasen bu herkes tarafından kabul edilmiş olan konuya, mesele de diyemeyiz. Yine bu türdeki kin ve saldırılardan Kur'an-ı Kerim bile kurtulamamıştır. Kindar iddiacılar işi o derece ilerletirler ki, Kur'an-ı Kerimin tahrif edildiğini bile iddîa etmekten kendilerini alıkoyamazlar. Şimdi biz neye dayanarak Kelâm-ı ilâhinin kaynak ve dayanak olması hakkında ihtilaf vardır diyebiliriz?

SÜNNETİN KANUN KAYNAĞI OLMASI NA ENGEL OLAN İHTİLAFLAR NEREYE SIĞABİLECEKLER?

Eğer ihtilaflı Sünnetler kendi başlarına bir tarafta bırakılıp dayanak ve başvuru kaynağı olmasalar; ihtilaflar da mevcut olsa bu iş için herhangi bir hususi meselede Sünnet olarak bildirilen şey de ileri sürülürse, o zaman şunu düşünmek lazımdır ki, hakikaten bu şey ispat edilmiş Sünnet midir, yoksa değil midir? Böyle olunca, bu gibi ihtilaf Kur'an-ı Kerimin âyet ve mefhumunun menşeinde de olabilir. Her ilim sahibi, herhangi bir mesele ve hüküm hakkında Kur'an-ı Kerimde, açık bir emir olduğu veya olmadığı hususunu anlayabilir.

Mektup yazan başvuru kaynağı muhterem, kendileri Kur'an-ı Kerimin tefsir ve yorum ihtilaflarından bahsediyor. Bu ihtilafların nereye sığabilecekleri dikkate alınmakla beraber, Kur'an-ı Kerimi haddi zatında başvuru kaynağı ve dayanak olarak kabul ediyor.

Şimdi karşımıza şöyle bir soru çıkıyor: Bu şekilde ayrı ayrı meselelerde Sünnetlerin ispatı ve doğrulanması hususunda ihtilafın olduğu ileri sürüldüğü halde yine de bu Sünnetleri, aslında "fi nefsihi" Sünnet olarak dayanak ve başvuru kaynağı olarak kabul

etmeyi niçin düşünüyor?

Mektup yazan kanun âlimi zat için elbetteki, Kur'an-ı Kerimin herhangi bir hükmünün muhtelif şahıslar tarafından muhtelif yorum ve tefsirleri olabilir. Bir kimse idarî yahut da adli işlerde bu yorum ve tefsirleri dikkate alarak ilmî usul ile hüküm verir. Fakat hüküm verdikten sonra da yine hükme esas olarak, dikkates aldığı hüküm menşeini kendi ilim dairesinde verdiği bu hükmü, hükmü ilâhiye dayandırır. Halbuki kendi verdiği hüküm, hükmü ilâhinin kendisi değildir. Bu hüküm hakkında böyle bir iddiada bulunamaz.

Bu şekilde Sünnetin doğrulanması hakkında da ilmî vasıtalar kullanılır. Herhangi bir mesele hakkındaki Sünnet, bir fakihin veya bir kanun koyucunun (Legistator) yahut da adalet hakiminin indinde sabit olunca, bu hüküm esasta Resulün hükmüdür. Kat'î olarak bunu söylemese dahi — ki verilen bu hüküm Resul tarafından verilmştir — verilen hüküm Resulün hükmüne dayanarak verilmiş olduğuna göre yine Resulün hükmü demektir. Her iki şeklin, ikisinde de şu mesele zarurî olarak ihtilaflı olur: Hakikatte bu hükümlerin hangisi aynen Allahın hükmü veya hangisi aynen Resulün hükmüdür? Bence böyledir. Acaba sizce nasıldır? Fakat benim de sizin de Allah ve O'nun Resulüne ait olan son

dayanağı (Final Authority) kabul eder inanırsak, bizim aramızda ihtilaflı bir husus kalmaz. O zaman Allahın ve O'nun Resulünün hükmü de kendi yerinde bizim için kanun olup, kabul edilmesi ve uyulması lazım gelen kanunun esası ve temeli olur.

Buna dayanarak, ben S. E. Rahman Sahibe şu meseleyi anlatmak istemekten özür dilerim. Fıkıh meselelerinde, kendileri, Kur'an-ı Kerimdeki tefsir ve yorum ihtilafını kabul etmekle beraber, Kur'an-ı Kerimi kanun başvuru kaynağı ve dayanak kabul ediyorlar da Sünneti de aynı şekilde kabul etmekten niçin çekiniyorlar? Sünnet meseleleri hakkında ihtilaf olduğunu ileri sürerek - ki ihtilaf da ileri sürülebilir Sünnetin kanun kaynağı olmasını kabul etmekte böylesine düşünceye dalmalarında sebep ne olabilir?

UYDURULMUŞ HADİSLERİN BULUNMASI GÜVENSİZLİĞE NİÇİN SEBEP OLUYOR?

Sahib Hazretleri, Sünnetin dayanak olarak kabul edilmemesi hakkında şöyle beyan buyuruyor: "Bir hayli uydurma hadisler, geçerli olarak, Hadis kitaplarında bulunmaktadır." Bu iddiadan sonra şu sözleri de ilâve ediyorlar: "Uydurulmuş Hadisler

hakkında koca koca kitaplar da yazılmıştır." Zatı Muhterem, bunları söylemekle şunu ortaya atmak istiyorlar: Sünnetin kendisi şüpheli bir şeydir. Olabilir ki, bu şüphe, sözü kısa kesmek istemesinden doğmuştur. Belki aslında Zatı Muhterem, böyle bir iddiada bulunmak istememiştir, Fakat iddiada bulunulmuş ise, ben de şunu söylemek isterim ki, bu hususta daha fazla düşünsünler. Ciddi bir incelemeden sonra, inşallah kendileri keşfedeceklerdir ki, Sünnetin şüpheli olduğuna dair delil olarak ileri sürdükleri hususlar, hakikatte Sünnete ait olan aslın korunmuş bulunduğuna ve her türlü şüpheden uzak olduğuna en kesin delildir. Bu deliller Sünnete güven vermek için ortaya konmuştur. Bir parça geç kalmış olmakla beraber şu soruyu sormak mecburiyetindeyim: Acaba hangi geçerli hadis mecmuaları ve hangi hadis kitapları böyle uydurulmuş hadislerle doludur? Muhtelif muhaddisler, hadis kitaplarını tedvin etmiş (kaydetmiş) olmalarına rağmen, kendi imkânlarının son haddine kadar ince eleyip sık dokumuşlar ve şu nokta üzerinde ittifak etmislerdir: İtimad edilir ve güvenilir Hadisleri bir araya getirsinler ve itimad edilecek şekle koysunlar.

Bu hususta Sihah-i Sitte (Altı hadis kitabı) ve Muvatta'nın ilmî seviyesi o kadar yüksektir ki, ilim erbabı ittifakla bu kitaplara dayanır ve

onları her hususta baş vurulacak, şaşmaz ve kiymetli, bir kaynak olarak bilirler.

Yine bir parça geç olsa dahi şunu da söyliyelim ki, bütün Hadis mecmualarına bir kaç tane uydurma hadis gimiş olduğunu farzetsek bile düşünülecek şey Muhteremin işaret buyurdukları, o koca koca kitaplar bunların hangileridir? Halbuki o koca kitapların mevzuları şudur: Hangi hadisler ne şekilde uydurulup ortaya atılır? Kimler hadis uydururlar? Hadis uydurucusu yalan cı (kezzab) raviler kimlerdir? Uydurma Hadisler nerelere girebilmişlerdir? Hangi kitaplardaki hangi hadislere itibar edilemez? Hangi ravilere itimad ederiz ve hangilerine itibar edemeyiz? "Uydurma" hadisleri "Sahih" hadislerden nasıl ayırabiliriz? Rivayetlerin doğrulukları, zayıflıkları ve sakatlıkları ve saireyi nasıl anlarız? O koca kitaplar vasıtasiyle uydurma Hadisleri ayıklamakla biz öyle bir emniyet kazanmış oluruz ki, sanki hırsızlık yapan hırsızları yakalamış, çalınan mallan onların elinden tekrar almış ve kendilerini de hapishaneye tıkmış gibi oluruz. Nasıl ki, çalınmış mallar ele geçtikten sonra bunların sahiplerini bulmak için özel bir usul (yöntem) konduğu gibi, ilerde de yapılacak hırsızlıkların yine bu usulle keşfedilmesi sağlanmıştır. İşte Hadisler de bu şekilde ayıklanıp uydurmaları bir tarafa bırakılmıştır.

Fakat hayret edilecek nokta şurasıdır ki,

her nasılsa bir kere hırsızlığın olması, emniyetsizliğe sebep olur. Bu emniyetsizlik de her zaman ve her yer için olamaz. Elbette ki, tedbir alındığı zaman böyle bir emniyetsizlik söz konusu edilemez. Şüphesiz ki, bu gibi uydurmalar güveni sarsmış olacaktır. Fakat yaşayışın her yerinde ve her sahasında güvensiz olamayız. Eğer böyle olmasaydı ve hırsızlar yakalanıp tedbir alma imkânı bulunmasaydı biz dünyanın neresinde rahat barınabilirdik? Şimdi nasıl olur da, muhterem yargıç hazretleri, bir hırsızlık vakası olmuş, failleri yakalanmış olmasına rağmen, sırf hırsızlık olmuş diye artık emniyet kalmadığı iddiasında bulunabilirler?

Nasıl olur da fazılı muhteremleri, Sünnet hakkında böyle ilmî bir emniyet tedbiri varken güven sahibi olmak istemezler? Ve hele bu tedbirler hırsızlığa imkân verilmeyecek bir tarzda olunca halâ güvensizlik iddiasında nasıl söz sahibi olurlar?

RİVAYETLERİN SIHHATİNİ ARAŞTIRMA USÛLÜ

Muhterem, beyefendileri mektuplarının sonunda şu fikrî ileri sürüyorlar:

"Bendeniz, bu hususta ifrat ve tefrit olduğuna kani değilim. Sünen-i Mütevaris (Anane ile gelen Sünnetler) yani ibadetlere

meselâ: Namaza, oruca, veya menasik-i Hacca ve saireye ait sünnetler - uydurmalarla karışmamış ve mahfuz kalmıştır. Fakat diğer hususlara ait Hadislerin, hadis rivayetleri ile birlikte dirayet (görgü) üzerine de kurulmaları icabederken, böyle olmadıklarından onların hüccet olduklarını kabul edebilmek için tarihî eleştiriye taraftarız." diyorlar.

Bu mesele bir yere kadar doğru bir bakış açısıdır. Fakat bu noktada da bazı hususlar vardır ki, ben zatı muhteremi bir parça daha fazla düşünmeye ve incelemeye davet ederim. İhtiyaç hissettikleri tarihî eleştirileri, daha önce Hadis ilmî âlimleri yapmışlardır. Buna da Hadis ilmi denmiştir. Hadis ilmi demek, bu tarihî eleştirinin başka bir ismidir. İslamın ilk yüz yılından bu güne kadar bu ilim hususunda o kadar eleştiri ve incelemeler yapılmıştır ki, herhangi bir fakih veya muhaddis de şu meseleye ister ibadetlerde olsun, İster muamelatta olsun veya hangi meselelerde olursa olsun, Resulü Ekrem sallallahu aleyh ve selleme isnad ettirilmiş bulunan herhangi bir rivayeti eleştiri ve incelemesiz hüccet olarak kabul etmeğe hazır olmamışlardır. Bu ilim, hakikatte tarihî eleştiri ve incelemenin en iyi örneğidir. Modern zamandaki tarihî eleştiri metodunun en iyisinin de îyisidir. Bundan daha iyi eleştiri ve incelemenin imkânı da yoktur. Bunun

üzerine herhangi bir ilerleme ve ileri gitme (improvement) yapmak imkânı da kalmamıştır. Belki bunu da söyleyebiliriz ki, Hadis âlimlerinin eleştiri ve inceleme usulleri öyle incelikler ve öyle kılı kırk yarma şeklinde olmuştur ki, zamanımızda bile tarihi eleştirmenlerinin zihinlerine bile sığamıyacak kadar ileri gidilmiştir,

Bu mevzuda şu gerçeği de korkmadan ve çekinmeden söyliyebiliriz ki, dünyada yalnız ve sadece Hazret-i Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellemin Sünnet ve Siyret ve O'nun devrinin tarihî olayları kadar hiç bir kimsenin davranışları incelenmemiş ve hiç bir kimsenin hayatı dikkate alınmamış ve hiç bir kimsenin yaşayışı üzerinde durulmuş değildir. Hiç kimsenin ne hayatı ne de Siyret ve Sünneti, Zatı saadetlerininki gibi böyle muhaddisler tarafından olduğu gibi incelenip sık dokunarak araştırılıp ve eleştirilmemiştir. Hatta bugüne kadar dünyada hiç bir kimsenin, hiç bir tarihî devrin bu kadar ince noktaları mahfuz kalmamış ve üzerinde titizlikle de durulmamıştır. Bunu kabul etmek de tarihî bir zarurettir.

Bence üzülecek bir nokta daha vardır ki, bizim şu yeni zamanımızın ilim ehli, bu ilmî gerçekleri inceliyerek değerlendirmemektedirler. Bu zümre, eski devrin ilim ehlinin görüşleri ve onların beyan uslûbundan mahrum bulunmaktadırlar.

Yoksa şurası da anlaşılmış olurdu ki, Hadis ilminde sakat hadisleri ayıklamak, tarihî eleştirinin ikinci isminden başka bir şey olmadığı gibi hem de en mükemmelidir.

Biz şunu da söyliyebiliriz ki, ıslah etmek ve ilerletmek için yine de kapılar kapanmış değildir. Kimse de kalkıp iddia edemez ki, Mıhaddislerin sakat hadisleri ayıklıyarak tertipledikleri şekil son şekildir ve bundan sonra artık bir şey yapılamaz.

Günümüzde de herhangi bir kimse çıkıp da Hadis ilminde vâkıf olduğunu ortaya koyarsa ve gerçekten de bu ilme yetkinlik kazanmış bulunursa, aynı usullerle ve yahut daha başka usullerle Hadislerin uydurulmuş olanlarını sahihlerinden ayıklamak yolunda incelemelerde bulunabilir.

Resulullahın hakikî Sünneti olan şeyler bir tarafa bırakılıp da, uydurulan şeylerin Zatı Saadetlerine isnat ettirilmesini nasıl istemiş olabiliriz?

DİRAYET (GÖRGÜ) NÜN HAKİKATİ

Hadis-i Şerifler okunurken, rivayetlerin yanı başında dirayet (görgü) den de bahis geçer. Muhterem mektup yazarı, bu hususa da temas etmiştir. Bu mevzu muttafakun aleyh bir şeydir. "Dirayet" (Görgü) mefhumunda usul ve husus noktalarından,

muhaddisler ve fukahânın arasında ihtilaflar olmakla beraber, bu kelimenin mefhumunda, hemen hemen ihtilâf yoktur. Bu ıstılah, Sahabiler devrinden günümüze kadar süregelmiş ve kullanılmıştır. Elbette ki, bu hususta da şu meseleyi gözönünde bulundurmak isteriz ki — ben de ümid ediyorum ki, benimle muhterem mektup yazan arasında da bu ıstılahın mefhumunda bir ihtilaf olmasın — dirayet o kimseler için kabul edilir ki, onlar Kur'an-ı Kerim, Hadis-i Şerif ve İslâmî fıkıh mütalâası ve incelemesinde ömürlerinin büyük bir kısmını harcamış olsunlar. Uzun ve çetin tecrübelere girişip tecrübe kazansınlar. Basirete ve tahkike erişsinler. İslâmi düşünce nizamı ve çalışma ölçüsünün nazariyelerinde yetkinlik elde etsinler. Ancak İslâmî usul ve kaideler hususunda söz sahibi olacak ilim erbabını bu saydığımız vasıflar içinde kabul edebiliriz. Aksi, takdirde başka Ölçülere itibar edemeyiz. Şüphesiz ki, aklî delillerin üzerinde durmak için de bizi herhangi bir şey, alıkoyamaz. Ve kimsenin, de dilini tutamayız. Fakat ne olursa olsun, İslâmî ilimlerde bilgisiz bulunan kimseler, hoşlarına giden bir Hadisi kabul eder, hoşlarına gitmeyen diğer bir Hadisi de reddederlerse, bu da bizim için ölçü olamaz. Yahut da İslamdan başka herhangi bir gayrı - islâmî fikir nizamı ile ve gayrı - islâmî düşünce ile terbiye görmüş olan zevatı

kiramdan biri, kalkıp da gayrı - İslâmî Ölçü ile Hadislerin üzerinde durup bunların bazılarını red ve bazılarını da kabul ederse, biz yine böyle bir ölçüyü dikkate alamayız. Müslüman milleti için, ne onların dirayetleri (görgüleri) kabul edilecek bir şey olur ne de bu milletin toplumsal ruhunda, böyle şeylerle işleri aklen çözümlemek doğru olur. İslâmın şaşmaz ölçüsüne göre, İslâm terbiyesi görmüş bulunan akıl ile İslâma ait karekterin ahenkli olması Şarttır. Gayrı islâmî akıl ve yabancı karekter ile ve yabancı usûl ile terbiye görmüş olanların bu daire içinde herhangi bir hizmet yerine getirmesi mümkün değildir.

SÜNNETİN İTİBAR EDİLİR OLMASININ DELİLLERİ

Sünneti ayırmak hususunda muhterem mektup yazarı, Sünen-i Mütevaris (anane ile gelen sünnetler) yani ibadetlere ait sünnetler ve "diğer hususlara ait Hadisler" demektedir. "Bunların birincilerinin mahfuz ve güvenilir olduklarından, ikincilerinin ise eleştiri ve incelemeye muhtaç bulunduklarından bahsetmektedir. Bu hususta muhterem mektup yazarı ile müttefik olmak bizim için zordur. Dış görünüşe göre bu ayırmada şu nokta gözönünde bulundurulmuştur: Nebi Sallallahu aleyhi ve sellemin ibadetler hakkında göstermiş bulundukları yol ümmet

arasında amelî olarak yaygın haldedir; nesilden nesle uyulup gidilmektedir. Bunun için de "mütevaris" Sünnetler mahfuz kalmıştır, diğerleri ise yani muamelata ve yaşayışın diğer hususlarına ait olanlar veya Resulü Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin diğer hidayetleri, amelî olarak yayılmamıştır; bunlar üzerine de herhangi bir medenî ve sosyal nizam kurulmamıştır; iktsadi işlerde revaç bulmamıştır; adalet işlerinde de bunlar üzerine hükümler verilmemiştir; bu hususlar ancak, dağınık kimselerin hafızalarında kalmış dağınık rivayetler halinde rivayet edilmiştir. Bu sebeplerden dolayı bu gibi hususlar inceden inceye tetkik edildikten sonra itibar edilebilir." demektedir.

Muhterem mektup yazarı, bu şekilde bir incelemeden başka bir şey düşünmüyorlarsa, beni yanlış anlayıştan kurtarmakta kendilerine minnettar etmiş oluyorlar. Fakat düşünceleri bunun dışında ise, o zaman arz edeyim ki, bu da, Sünnet tarihinin hakikatine uygun değildir.

Asıl hakikat şudur ki, Nebi sallallahû aleyhi ve sellem, kendi devri saadetlerinde müslümanlar için sadece bir vaiz, bir mürşit ve bir tarikat şeyhi değildi. Belki amelî olarak, İslâmî cemaatın yani islâm Ümmetinin lideri, önderi, rehberi, yol göstericisi, âmiri, idarecisi, hâkimi, kanun koyucusu, terbiyecisi, muallimi idi. Her ne şekilde

olursa olsun, akide ve düşünceden tutun da amelî yaşayışın bütün noktalarına kadar, islâm camiasını kuran yalnız Zatı Saadetleridir. Zatı Saadetlerinin bildirdikleri, öğrettikleri, kararlaştırdıkları usuller ve yollar üzerine, İslam camiası teşekkül etmiş bulunuyor. Zatı Saadetlerinin öğrettiklerinin yalnız namaza, oruca ve menasıki hac gibi işlerle sınırlı kalmasına imkân yoktur. Yalnız ibadetlere ilgili işlerle yetinilmesini düşünmek islâmın dünya çapındaki inkılâbını görmemezlikten başka bir şey değildir.

Belki hakikat tamamen başkadır. Zatı Saadetlerinin öğrettikleri namaz yayılmış, derhal mescidlerde ve camilerde cemaat teşekkül edip, bunu ayakta tutmuşlardır. Yine aynı şekilde, evlenmek, aile kurmak, boşanma, miras hususlarına ait Zatı Saadetlerinin emir buyurdukları kanunlara, derhal müslüman aileler uyarak, işlerini bu kanunlar üzerine tanzim etmek yolunu tutmuşlardır. Alış verişte de, Zatı Risaletpenahilerinin kararlaştırdıkları kanun ve nizamlar, çarşı, pazarda revaç bulmuş ve herkes tarafından benimsenmiştir. Adlî işlerde ve ihtilafların çözümünde Zatı Saadetleri ne yapmışlarsa, hemen memleketin temel kanunu haline gelmiştir. Muharebelerde ve dış devletlere karşı yapılan muamelelerde, Za-tı Saadetlerinin düşmanlara karşı uyguladıkları stratejilere

uyulmuştur. Fethedilen ülkelerin halkına ve işgal edilen araziye ait hususlarda doğrudan doğruya sünnet tatbik edilmiştir. Hülâsa bütün İslâmî yaşayışta ve hayatın her şubesine ait işlerde daima sünnetin yürürlükte olduğu görülmüştür. Zatı Saadetleri, bu Sünneti ya kendi devirlerinde tamamen kaim kılmışlar, yahut da kendilerinden sonra bu Sünnet üzerine kararlar verilmiştir. Buna göre, Zatı Risaletpenahilerinin sünneti İslâmın ayrılmaz bir parçası olduğu şüpheden uzak bir gerçektir. Çünkü Zatı Saadetleri, kendi sünnetlerini İslama bir cüz yapmışlardır.

İşte Sünnet diye, bilinen bu malum ve tarif edilmiş örf ve âdetler ki, camiden başlayıp da çarşı pazar, adalet ve hükümet daireleri, milletlerarası siyasete kadar müslümanların toplumsal yaşayışlarının bütün alanlarında Zatı Saadetlerinin ameli olarak başladıkları işler kendilerinden sonra Hülefa-i Raşidin tarafından devam ettirilmiş ve zamanımıza kadar da toplumsal hususlarda devam ettirilmiştir. Son asra kadar da bu hususlarda hiç bir kesinti olmadan, zincirleme sürüp gelmiştir. Sonra kesinti olmuşsa da bu kesinti ancak, hükümet, adalet ve umumî kanunlarda ve idarî işlerde olmuştur ki, bu olay bulma da bu işleri karma karışık bir hale getirmiş, içinden çıkılmaz bir şekle koymuştur.

Eğer zatı âlileri (mektup yazan zat) mütevaris sünnetlerin mahfuz kaldıklarını söylüyor iseler, ki, bunlar ibadetler ve muamelata aittirler ve bu şekilde bilinen ve herkes tarafından kabul edilen Sünnetlere Mütevaris Sünnetler deniyor. Bu hususlarda bir tarafta istinadlı hadisler, diğer taraftan da ümmet arasında tevatürü amel vardır. Bunların ikisi de birbirlerine mutabıktırlar. Bunlara Müslümanların dikkatliliklerinden herhangi kâr karışıklık, arttırma ve eksiltmeler girmemiştir. Ümmetin uleması da kendi devirlerinde her zaman "bid'at" ler üzerinde titizlikle durmuşlar ve bid'atleri ayırmak için çareler bulmuşlardır. Hemen hemen de her bidat'ın muayyen bir tarihi vardır. Bu da Nebî sallallahu aleyhi ve sellem zamanından beri sünnetler hükmüne sokulmak imkanını göstermiş ve her zaman da ayıklanmıştır. Müslümanlar da bu bid'atleri, herkes tarafından kabul edilen ve hakiki sünnetlerden ayıklamakta pek de zorluk çekmemişlerdir.

MUTAFARRIK HABERLERİN HUSUSİYETİ

Bilinen ve herkes tarafından kabul edilen Sünnetlerden başka bir kısım Sünnetler de vardır ki, bu Sünnetler Zatı Risaletpenahilerinin saadet devrinde şöhret

bulmamış ve umumî olarak revaç görmemiştir. Bunlar çeşitli zamanlarda, çeşitli vesilelerle münferit hallerde Zatı Saadetlerinin işler hakkında vermiş oldukları hükümlerle, bazı mevzularda çözüm işleri, bazı hidayetler, bazı emirler ve nehiyler, takrirler ve icazetler (müsaadeler), yahut da hususî şahıslara amelî olarak gösterip duyurdukları mevzulardır ki, herkes bunlara vâkıf değildi. Ancak bazı muayyen kimseler bunları biliyorlardı. Ümmet efradı arasında, bunları toplama işi de Zatı Saadetlerinin vefatlarını müteakip başlamıştır. Nitekim, o zamandan beri Halifeler, idareciler, âmirler, hâkimler, kadı ve yargıçlar, müftüler, hatta avam halk da kendi işlerinin muhiti icabı, bir çok meselelerle karşılaşıyorlardı. Bu meseleleri nasıl çözümleyecekleri hakkında kendi düşüncelerine baş vurmadan, Zatı Saadetlerinin, acaba bu işler hakkında ne gibi hüküm vermiş olduğunu araştırıyorlardı. Böyle bir emir ve hüküm varsa ona göre hareket ediyorlardı. Eğer o mevzuda bir hüküm yoksa o zaman diğer çarelere baş vuruluyordu.

Bu şekilde, Sünnet arama işi başladı ve bu bir ilim halini aldı. Bu defa, acaba kimler sünnet hakkında bir şeyler biliyor diye araştırıldı. Böyle bir bilgisi olan kimseler de bu bilgilerini diğerlerine duyurmak ve başkalarını haberdar etmeyi kendilerine bir

vazife bildiler. İşte bu safha, Hadis rivayetinin başlangıcını teşkil etti. Hicretin 11 inci senesinden itibaren, şurada burada dağınık, halde bulunan Hadisler toplandı. Bir araya getirildi. Mevzuları tertipleyenler, bunların üzerinde o kadar titizlikle durdular ki, her türlü karışıklıklardan korunmasına azami dikkat sarfedildi. Nitekim bir hakkı ispat yahut da batıl eden herhangi bir sünnet veya helâl ve harama ait bulunan, yahut da birisinin ceza görüp görmemesine ait, kısacası bütün ahkâm ve kanunlar sünnetlerin üzerine tedvin edildi. Bu müeyyideler hususunda hükümetler, adalet makamları, fetva daireleri, o kadar titizlikle durdular ki, her kim, kalkıp da "Zatı Saadetleri şöyle buyurdu (Kâle'n - Nebiyyü Sallallahû aleyhi ve sellem)" dedi mi hemen hâkim, kadı veya müftü onun sözüne itibar eder ve derhal bu mübarek sözlere göre hüküm verirdi. Bu defa Sünnetler üzerinde daha da titizlikle dururlardı. Ahkâma ait olan Sünnetlerde inceden inceye incelemeler ve yorumlar yapıldı. Rivayetler zincirine dikkat edildi. Dirayetlerle rivayetler arasında da incelemeler başladı. Bütün bunlar yapıtdıktan ve bütün maddi deliller toplandıktan sonra incelemelere girişildi. Ya rivayetler sağlam bulunup kabul edildi. Yahut da rivayet sahiplerinin vaziyetleri şüpheli görülerek kabul edilmedi. Bu safhadan sonra da,

Sünnete ait rivayetlerin kabul edilip veya kabul edilmemek hususunda konulan kaide ve ölçüler, bu mevzuda çalışan bütün ilim çevrelerince kabul edildi.

Bu Sünnetlerin çoğu hakkında ulemâ, fukahâ ve muhaddisinin büyük bir zümresi müttefiktirler. Bir kısmı da ihtiraflıdır. Bazılarının Sünnet olarak kabul ettiğini, bazıları kabul etmezler. Bu ihtilaflar hakkında yüzlerce ulemâ arasında, asırlarca önceden başlayan ilmî tenkidler son derece geniş tutulmuş ve bu hususta her türlü bakış açısı dikkate alınarak kararlar verilmiştir. İstidlallerin esasları ve mesnedleri de fıkıh ve hadis kitaplarında kayıtlıdır. Bugün artık herhangi bir ilim sahibi için, bir mevzunun Sünnet olup olmadığı hakkında karar verebilmesi de bu istidlaller ışığında pek zor bir iş değildir.

Buna göre, Sünnetin isminden ürküp çekinme sebebinin neye dayandığını bir türlü anlıyamıyorum. Elbette ki, bu ilim üzerinde yetkinlik sahibi olmayan zümreler ve bu ilimden uzak bulunan kimseler, Hadisiler arasında ihtilaf vardır diye duydukları zaman ürpermeye başlıyorlarsa haklı değillerdir.

AHKAM OLAN HADİSLERİN İMTİYAZINA AiT HUSUSİYETLER

Bu hususta şu meseleyi de iyice anlatmak isteriz ki, Hadisler içinde "Ahkâm" İhtiva etmeyenler de vardır. Bunlar sadece tarihi Hadisler yahut da zamanın kargaşalıklarını anlatan veya insan ahlâkını tedavi eden ilâç mahiyetindekilerle, menâkıb, fezail ve bu gibi işlere İlgili olanlardır. Bunların üzerinde fazla inceleme yapmaya ve ahkâm ihtiva eden Sünnetler gibi kılı kırk yarmak için ter dökmeye lüzum yoktur. Bunun için bu mevzulardaki Hadisler ancak rivayet hükmünü taşır ve rivayet kiymetini haiz olurlar.

Fakat ahkâm ihtiva eden Sünnetler böyle değildir. Ahkâma ait Sünnetler, asılsız ve uydurma yahut da yalan rivayetlerden tamamen temizlenmiş bulunmalıdır. Bunları rivayet eden ravilerin rivayetlerinde zayıf haberler mevcut olabilir. Fakat mevzu yani uydurma olanları ayıklama işleri pek kolay olmamıştır. Zayıf haberleri de yine Fıkıh okulları (mezhepler) çok kere kabul etmişlerdir. Çünkü bu haberler ve Hadisler Kur'an-ı Keri-min hükmüne uymaktadırlar. Bunun için herkes tarafından kabul edilmiş Sünnetlerde rivayetlerin zayıf olması dikkates alınmıyarak, dirayetler (metinler) kuvvetli

olduğundan bu gibi Sünnetlere itibar edilir. Dirayetin de kuvvetli oluşu, rivayetin sahih olduğuna delil teşkil eder.

Muhterem mektup sahibine kısaca yapmış olduğum bu uyarma ve açıklama şu sebebi hedef edinmektedir: Bu yazılar alelade halk tabakasından biri tarafından kaleme alınmamıştır. Aksine bu kalem sahibi memleketimizin Yüksek Mahkemelerinin bir hâkimi ve bir yargıcıdır. Bu durumda bulunan büyüklerin, Sünnetin şer'i ve kanuni hususiyetine ait bu şekilde zayıf tarafları olursa, bunun gibi mevki sahiplerinden, beklenilmeyen bir hayli hareketler doğabilir. Adliyenin bazı ileri gelen zevatı da Sünnete ait bu gibi, ilim dışı düşüncelere kapılmışlardır ki, bu durum sahih ve ilmi bakış açısına uygun değildir. Bu yanlış anlayışlardan dolayı ben de istedim ki, bu meselelerin gerçek mahiyetini gün ışığına çıkarayım. Bu açıklama şüphesiz ki, yalnız muhterem mektup yazarının şahsıyla sınırlı olmayıp, diğer bütün adlî mercilerde bulunan hâkimlerimizin dikkatini çekmek içindir. Biz kendi Adliyemizi, islâmm mukayese kabul etmeyen üstün ve yüce hukuk bilgileri ile donatılmış görmek istiyoruz.

Tercüman - ül - Kur'an, Aralık, 1958

BÖLÜM: 7

HAZIRLAYICININ NOTU

1952 senesi Kasım ayının 24 ünde Karaçi'de baro birliği başkanı, Mevlana Ebu'l A'lâ Mevdûdî'yi İslâmi Anayasa konusu hakkındaki toplantıda, konferans vermek için davet etmişti. Bu toplantıdan maksad, aydın zümreye, adli çevrelere ve özellikle genç hukukçulara İslâmi Anayasa konusunda doğru bilgiler vermek ve aynı zamanda zihinlerdeki menfi anlayışları bertaraf etmekti. O zaman memleket, tarihi ve mühim günler geçiriyordu Memleketin her tarafında İslâmi Anayasanın bir an önce yapılması isteniyordu. Bunun için her tarafta milletin sesi yükseliyordu. Kasım 1952 senesi Nazimuddin'in raporu ileri sürüldü. Fakat halkın isteği üzerine bu raporun icra edilmesi bir ay kadar gecikti. Tabii olarak, Avrupa usulü ile yetişmiş ve Avrupada eğitim görmüş kimselerin zihnini bu hususta bir çok sualler kurcalıyordu. Bunlara cevap vermek zarureti vardı.

Mevlana Mevdûdî bu toplantılara katıldı. Bu suallerin cevaplarını mükemmel bir şekilde ortaya koydu. Müzakerenin

başlangıcında, Mevlana Mevdûdî bir rapor ile, islâmi hükümetin ve İslâmî Anayasanın esaslarına ait plânı ilmî bir yetkinlikle açıkladıktan sonra, bu konuda kendisine birkaç saat, sorular yöneltildi. Mevlana da bu sualleri gayet parlak bir şekilde cevaplandırdı.

Mevlana'nın aşağıdaki satırları İslami Hükümet'in esaslarını aydınlatan beyanları ihtiva eder.

(Hazırlayıcı)

İSLÂMİ HÜKÜMETİN ESASLARI

İlk Önce, Anayasa ve hükümetin birkaç mühim ve esasa ait meseleleri üzerinde durmak isteriz. Kısaca şuhu söylemek isterim ki, İslâmın asli kaynaklarında acaba elimizde ne gibi kaideler bulunmaktadır? Buradan da işlâmın Anayasasına ait meseleler üzerindeki Ölçüler anlaşılır. İslâm bu hususta ne gibi noktalar üzerinde durmuş ve neler üzerinde durmamıştır. Onun yapmak istediği şeyler sadece tavsiyeden ibaret midir? Yoksa kesin hükümlermidir ki, bunları biz müslümanlar, kabul etmek zorunda olup reddedemeyiz. Bu açıdan İslâmî Anayasa hususunu ele alarak dokuz esas mesele üzerinde konuşacağız.

1. Bu mevzuda karşımıza ilk çıkacak olan sual şudur: Hâkimiyet kimin hakkıdır? Herhangi bir hükümdarın mı, herhangi bir zümrenin mi, yahut da bütün bir milletin mi, ve yahut da Hak Taalânın mı?

2. İkinci sual: Hükümetin çalışma dairesinin hududu nedir? Ne dereceye kadar ve hangi hudud dairesinde hükümet itaat edilmeye hak eder ve nerelerde ve hangi

şartlar dahilinde bu hak ortadan kalkar

3. Üçüncü ve esasa ait soru Anayasa hakkındadır: Hükümetin muhtelif organları (Organ of the state) yani icra kuvveti: (Executive), Adliye: (Judiciary) ve kanun yapma: (Legistatiutre) ün ayrı ayrı çalışma sahaları nelerden ibarettir? Bunlardan her biri ayrı ayrı ne gibi vazifeler yerine getirirler. Bu vazifelerin Ölçüleri nelerden ibarettir? Ve bunların birbirleriyle ilgi dereceleri ne orandadır?

4. Dördüncü mühim soru de şudur: Hükümetin varlığından maksat nedir? Hükümet hangi maksatlar için kurulur ve hangi maksatlar için çalışır ve ayakta tutunmak için hangi esaslara uyması lâzımdır?

5. Beşinci soru: Hükümet kendi nizamını yürütmek için (İcra üyeleri Heyetini) ne şekilde oluşturur?

6. Altıncı soru: Hükümet nizamini yürütenler ve devamını sağlayanların ne gibi vasıflarda (qualifications) olmaları gerekir? Hangi topluluk veya ne gibi kimseler bu mevkilerde vazife alabilirler? Ve hangi vasıftaki kimseler bu gibi işleri yürütmek ehliyetinde ve kabiliyetindedirler?

7. Yedinci soru: Anayasada vatandaşlığın temelleri ve esaslarının nelerden ibaret olduğudur? Hangi kimseler bu hükümetin medenî vatandaşları olabilirler ve hangi

zümreler olamazlar?

8. Sekizinci soru: Medeni haklara sahip olan vatandaşların veya ülke içinde yaşayan zümrelerin esas hak ve hukukları nelerdir?

9. Dokuzuncu soru: Hemşeriler, vatandaşlar ve ülkede yaşayan diğer zümreler üzerinde hükümetin ne gibi hakları vardır ve bu haklar nelerdir?

Her Anayasada bu esas hak ve temel hususiyetler gözönünde bulundurulur. Şimdi bakalım, islâm bu sorulara nasıl ve ne gibi cevaplar vermiştir?

HAKİMİYET KİMİN HAKKIDIR?

İlk önce şu sualin üzerinde duralım: İslâmî hükümetin Anayasasında "Hâkimiyet" hakkı kime verilmiştir?

Kur'an-ı Kerim, bu sorunun cevabını bize açık ve kesin olarak vermiştir. Her manada ve her şekilde hâkimiyet Allahu Taalânındır. Bunun içindir ki, hakikaten hakikî ve mutlak hâkim Hak Taalâdır. İslâmda Hak Taalânın en yüce hüküm sahibi olduğuna inanmak zarureti vardır. Bu meseleyi, bir kimse iyiden İyiye anladığı zaman şunu da kavramış olacaktır: İlk önce hâkimiyetin manasının ne demek olduğunu bilmek gerekir.

Hâkimiyet Mefhumu

Siyaset ilmindeki istilahta bu kelime En Yüksek İktidar ve Mutlak iktidar anlamında kullanılır. Herhangi bir kimse, yahut da bir topluluk veya bir idarenin başında bulunanın hâkim olması ve hâkimiyeti elinde tutmasından maksat şudur: Onun her hükmü kanun mahiyetini taşır ve kanun olur. Böyle bir kimse, hükümetin ülkesinde yaşayan fertlerin üzerinde hükümlerini yürütür ve hudutsuz tercih ve yetki sahibi olur. İdare edilenler de böyle bir kimseye kayıtsız şartsız itaat etmeye mecbur olurlar. Bu kayıtsız şartsız itaat ister istekle olsun ister isteksiz ve kerahette olsun, kabul edilmelidir. Onun

hükümranlık yetkilerini ve onun tercihlerini, kendi iradesi altında, hiç bir şey sınırlandırmaz ve kısıtlamaz. Fertlerin de onun karşısında herhangi bir hakları olamaz. Fertlere verilmiş bulunan bir hak var ise, bu hak da ancak onun tarafından verilmiş olur. Böyle birisi isterse verilen bu hakları genişletir, yahut da kısar veya tamamen ortadan kaldırabilir. Kanuni bir hak ortaya çıkarsa, bu da ancak kanun koyan "şarî" (Lavvgiver) den gelmiş ve ortaya çıkmış olacaktır. Buna göre bu şari (kanun koyucu) verilmiş olan bu hakkı almak isterse geri alacak ve artık hiçbir hak da ortada kalmamış olacaktır ki, böyle bir hak istenebilsin. Kanun da hâkimiyeti elde bulunduranın iradesinden çıktığına göre, fertlerin ona itaat etmek zorunda bulunduklarına nazaran, tamamen ve her şeyde onun isteği olacaktır: Hâkimiyeti elinde bulunduranı da herhangi bir kanun zorunlu kılmadığı için, böyle birisi tam manasiyle kendi zatında Kaadir-i Mutlak'tır. Onun hükümleri hakkında, iyi veya kötü, sahih veya hata, doğru veya yanlış diye soru sorulamaz. O ne yaparsa, yapsın hep iyidir. Onun itaatına girmiş olanların, bu işlere fena demek hakları da yoktur. Onun yaptıklarını da kabul etmemek olamaz. Bunun için, onun Sübbûh (Tesbih edilen) Kuddûs (Mukaddes) ve hatadan Münezzeh (Temiz, pâk) olduğuna inanmak icabeder. İster bu varlık böyle bir

durumda olsun isterse olmasın, üzerinde durulmaz.

İşte bu, Kanuni Hâkimiyet (Legal Sovercignty) düşüncesidir ki, kanun bilen bir kimse (Fakih: Jurist) bu düşünceyi ileri sürer. Bundan daha az bir kudret veya imkâna da artık "Hâkimiyet" denemez, bu isim verilemez. Fakat böyle bir "Hâkimiyet" bugün artık farazi bir mefhum haline gelmiştir. O kadar küçülmüştür ki, hakikî bir hakimiyet yahut da siyaset ilmi ıstilahında "siyasî hâkimiyet": (Political Sovereignty) bile kalmamıştır. Yani amelen bu iktidarın mâliki bulunan da böyle bir kanunî hâkimiyet tasallutuna uğramıştır.

HÂKİMİYET HAKİKATEN KİMİNDİR?

Şimdi ilk önce şu soru ortaya çıkıyor: Böyle bir hâkimiyet hakikaten insanlık camiası içinde mevcut mudur? Eğer bu şekilde bir hâkimiyet varsa, nerededir? Bu tarz bir hâkimiyeti elde tutabilen kimdir ve nedir?

Niçin, herhangi bir padişahlık (mutlakıyet) nizamın da herhangi bir padişah böyle bir hâkimiyeti elinde bulundurur? Yahut'ta niçin hiçbir zaman bulundurmaz ve bulunduramaz? Şimdi, herhangi bir diktatör yani mutlak müstebid bir hükümdarın durumunu ele alalım. Böyle bir iktidarı tahlil

ederek ve üzerinde durup çeşitli cephelerden incelediğimiz takdirde, görülecektir ki, bu idarecinin yetki ve tercihini birçok harici sebepler kısmıştır. Bunlar onun iradesine tabi değillerdir.

Ve sonra herhangi bir Cumhuriyet nizamında herhangi muayyen bir hususta parmak kaldıranların gerçekten bir hâkimiyetleri var mıdır? Bu mevkide bulunan kimselerin de hâkimiyet diye ortaya attıkları şeyleri incelediğimiz zaman, görülecektir ki, bu zahiri mutlak tercihlerin arkasında esas iktidarı elinde bulunduran başka kuvvetler de vardır.

İşte bu sebeplerden dolayıdır ki, siyaset ilminin ileri gelenleri, Hâkimiyet nazariyesini açık bir şekilde ortaya atmak istedikleri zaman, insanlık camiasının geniş dairesi içinde, bu konunun tam mefhumunu aramak için çırpınıp dururlar. Neticede de birşey elde edemez olurlar. Bu maksatla yapılan fikir elbisesi hiçbir vücuda yakışmaz ve bu giyim de hiç bir bedene uymaz.

Bunun için insanlık dairesinde, hatta bütün mahlûkat arasında bu elbisenin ve bu giyimin uyabileceği bir vücut ve beden bulunmaz. Ancak... Bu hakikati Kur'an-ı Kerim, çok yerde tekrar tekrar ortaya koymuştur ki, hakikî hâkimiyeti elinde bulunduran yalnız ve sadece Allahu Taaladır. Ancak ve yalnız O, mutlak tercih sahibidir.

Failün li mâ yüriyd: (İstediğini yapan) dır.1[84] Ancak O, gayrı mesul ve her ne yapmışsa veya etmişse soru sorulmaktan münezzehtir. Hiç kimseye cevap vermek zorunda da değildir.

La yüs'elü ammâ yef'alü: (Ne ettiğinden sorulmaz).2[85] Tam iktidarın mâliki de yine O'dur.

"Bi yedihî melekûtu külli şey'in: (Herşeyin iktidarı O'nun elindedir.)3[86] O, öyle bir varlıktır ki, onun tercihlerini hiçbir kuvvet ve kudret kısamaz ve huduttandıramaz.

"Ve hûve yüciyru ve la yucâru aleyhî (O himayesi altına alır ve onu hiç bir şey himaye edemez.)4[87] O'nun zatı herhangi bir hatâdan münezzeh ve pâk'tır.

"El - melik el - kuddûsü's - selâmü: (Hakiki padişah, eksiklikten münezzeh ve selâmet verendir.)5[88]

HÂKİMİYET KİMİN HAKKIDIR?

Şimdi ikinci soru sorulabilir. Hakikaten meselenin aslını bir tarafa bırakırsak eğer

1[84] Hûd: 107

2[85] El-Enbiyâ: 23.

3[86] El-Mü'minûn: 88.

4[87] El-Mü'minûn: 88.

5[88] El-Haşr: 23.

Hak Taalâ herhangi başka bir kimseye hâkimiyet vasıflarından bazısını vermek isterse, o zaman hakikatte kim bu hâkimiyet vasıflarını elde etmek hakkına sahiptir? Tâ ki, onun hükmü kanun olsun? Onun karşısında başka bir kimsenin itiraz etmek hakkı olmasın. Ona kayıtsız ve şartsız itaat edilsin. Onun hükmüne karşı her ne suretle olursa olsun iyidir veya fenadır denmeyip, doğrudur yahut yanlıştır diye iddia edilmeyip, sorgulanmasın. Böyle bir hak ister herhangi bir şahsa verilsin, ister herhangi bir idare sistemine bahşedilsin, isterse bir ülke halkının çoğunluğuna verilsin, kime verilirse verilsin, ne şekilde olursa olsun, yine şu husus sorulabilir: Bu hak hangi esas üzerine verilmesi gerekir? Bu meselenin sebebi nedir? Fertler böyle bir hüküm sahibi olmaya nasıl hak kazanacaklardır? Bu sorunun, en geniş şekline herhangi bir şekilde cevap verilmek istenirse, bu cevap şu olabilir: Halkın rızası, acaba bu hâkimiyetin meşru olması için delil teşkil edebilir mi? Fakat nasıl olabilir de böyle bir şeye inanılır ve razı olunabilir? Herhangi bir şahıs, kendi isteği ve kendi rızası ile, kendini kendi eliyle başka bir kimseye satıp, kendini başka bir kimsenin malı kılabilir? Satın alan kimse de bu şahıs üzerinde nasıl meşru bir mâliklik ve sahiplik hakkını elde etmiş sayılabilir?

Eğer halkın bu şekildeki rızası bu kabil bir

mâlikiyeti haklı ve meşru kılmazsa, demek olur ki, o zaman hangi yanlış anlayış üzerine, sadece çoğunluğun (Cumhur) un rızası olmakla bir kimse hâkimiyet hakkını ele geçirebilir?

Kur'an-ı Kerim açık ve gayet belirli bir şekilde bildirmiştir ki, Allahu Taalânın mahlûklarının üzerinde herhangi başka bir mahlûkun hüküm sürmek hakkı yoktur. Hüküm sürmek hakkı yalnız ve sadece Allahu Taalânındır. Çünkü, Allahu Taalâ, kendi mahlûkatının Hâliki'dir. Yaratmış olan O'dur.

"Ela lehü'l - halku ve'l – emrü:

Dikkat, yaratmak da emir de O'nun değilmidir."

(Araf: 54)

Bu öyle makul bir meseledir ki, halkın hiç bir ferdi bunu inkâr edemez ve Allahu Taalâ'nın Halik (Yaratıcı) olduğuna itiraz edemez. O'nun Hâlikliğini herkes kabul eder.

HAKİMİYET KİMİN HAKKI OLABİLİR?

Şimdi üçüncü soru ortaya çıkıyor ki, faraza hak ile bâtıl bakımından ele alınırsa, Hâkimiyet yetkisinin hangi insanî iktidara verilmesi gerekir. Ve insanlık camiası içinde hangileri bu iş için tercih edilir? insan için

ister bu insan, bir fert olsun, yahut da bir zümre olsun, veya bir millet veya kavim topluluğu olsun, ne olursa olsun — Hâkimiyet denilen nesne öyle kolay kolay yenilir yutulur ve hazmedilir şeylerden değildir ki, bunun üzerinde fertlerin hüküm yürütmeleri hususunda hudutsuz yetkileri ve tercihleri olabilsin. Onun karşısında da hiç bir kimsenin söz söyliyebilecek bir hakkı olmasın. Herhangi bir hüküm vermekte ve işleri düzene koymakta, onun hatasız olduğu kabul edilsin. Bu şekilde tercihler, herhangi bir insanın eline geçti mi zulmün ortada bulunması da muhakkaktır. Bu zulüm, toplumsal ve sosyal ilişkiler de olabilir. Bu konuların haricindeki meselelerde de yani devletin dış ilişkilerinde de olabilir. Böyle bir düzene koymanın fıtratının içinde fesadın bulunması muhakkaktır. Hiç bir insanî yaşayışın da bu fesattan kurtulmasına imkân yoktur. Çünkü bu gibi hâkimiyetler hakikî bir hâkimiyet değildir. Böyle hâkimiyetler hakikatte hâkimiyet hakkı olarak elde edilmemiştir. Uydurma bir şekilde hâkimiyet makamı elde edilince böyle bir otorite makamının tercihleride sahih, doğru ve meşru olamaz. Bu mühim mesele, Kur'an-ı Kerim'-de şu ifadelerle beyan buyurulmuştur:

"Allahın nazil kıldığı ile hüküm vermeyen böyleleri. zâlimdirler."

(El - Mâ'ide: 45)

ALLAH'IN KANUNÎ HÂKİMİYETİ

İslâm, bütün bu sebeplerden dolayı, şu meseleyi kesin olarak ortaya koymuştur: Kanunî hâkimiyet, hâkimiyet diye kabul edilen hakikî ve bütün kâinat üzerindeki hâkimiyettir. Böyle olunca bu hâkimiyeti elinde bulunduran ortaksız ve şeriksiz olarak insanlar üzerinde de hâkimiyete sahiptir. Bu husus, Kur'anı Kerim'in çok yerinde beyan buyrulmuştur. O kadar çok yerde beyan edilmiştir ki, bunları tek tek saymak güçtür. O kadar kuvvetli bir şekilde beyan edilmiştir ki, bundan daha kuvvetli bir beyan olamaz. Misal olarak bazı yerlerdeki âyetleri nakledelim:

"İşte hüküm yalnız Allahındır ki, Yalnız kendisinden başkasına ibadet etmiyesiniz diye emir vermiştir. İşte sağlam din de budur."

(Yusuf: 40)

Başka bir yerde:

"Rabbınızdan size nazil kılınmış bulunana tâbi olunuz ve ondan başka kimseyi koruyucu edinip tâbi olmayınız."

(A'raf: 3)

Diğer bir yerde, Hak Taalâ bu kanunî hâkimiyetten, kaçınanı açık olarak kâfir tâbiri

ile vasıflandırmıştır.

"Allahın nazil kıldığı ile hüküm vermeyen böyleleri kâfirdirler."

(El – Mâide: 44)

Bu âyet-i kerimeden apaçık olarak anlaşılır ki, Allah Taalânın kanunî ḥâkimiyetini kabul etmenin ismi iman ve İslâmdır. Bunu (kabul etmeyip reddedip inkâr eylemek de katiyyetle küfürdür.

RESUL'ÜN HUSUSİYETİ

Dünya üzerinde Allah Taalânın bu kanunî hâkimiyetinin mümessilleri de Enbiya (Peygamberler) aleyhi selâm'dırlar. Yani, onların vasıtasiyle bize malûm olup, bizce anIaşılır ki, bizim için Şârî (Kanun koyan): (Law Giver) ne gibi hükümler vermiş ve ne gibi kanunlar koymuştur?

Bu kanunlar ve bu hükümler Enbiya vasıtasiyle olunca islâm'da Allah Taalânın hükmü altında onlara (Nebilere) kayıtsız şartsız itaat edilmesi hükmü verilmiştir. Kur'an-ı Kerimi tetkik ettiğimiz zaman, görüle-cektir ki, Allah tarafından gelmiş bulunan Peygamber-ler bu hususu şu şekilde ilân etmişlerdir:

"Fe'ttekû'llahe ve etîy'ûni: (Allahtan

çekinin ve bana itaat edin)."[6[89]]

Yine Kur'an-ı Kerim, bu hususta kesin ve açık olarak şu beyanda bulunmuştur;

"Hiç bir Resul göndermedik ki, ancak Allah ın izni ile kendisine itaat edile."

(En – Nisa: 64)

"Her kim, Resul'e itaat etmiş olursa elbette ki Allaha da itaat etmiştir."

(En – Nisa: 80)

Hatta Kur'an-ı Kerim daha da açık bir şekilde şu hususu ortaya koymuştur: ihtilaflı meselelerde Resulün verdiği hükme kayıtsız şartsız tabi olup kabul etmedikçe bir kimse müslüman olamaz.

"Hayır, senin Rabbına and olsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıkta Seni hakem kılmayıp verdiğin hükümlere hiçbir şekilde sıkılmadan, sana tam bir itaatle bağlanmadıkça iman etmiş olmayacaklar."

(En - Nisa. 65)

Ve başka bir yerde buyurulmuştur:

"Ne bir mümin erkeğe, ne de bir mümin kadına şu hak düşer ki, Allah ve O'nun Resulü bir işte duruşma yapıp hüküm verirlerse, bu işde artık bir güne itiraz etmeyeler. Her kim Allaha ve O'nun Resulüne

---

6[89] Sûret-i Şu'arâ, Ayet: 108, 110, 126, 144, 150, 163, 179 .

karşı gelirse elbette ki apaçık bir şekilde dalalete düşmüş olur."

(El – Ahzâb: 36)

Bunlardan sonra artık şüpheye bir mahal kalabilir mi? İslâmda kanunî hâkimiyet sadece ve tam olarak Allahın ve O'nun izni ile de Resûlünündür.

SÎYASİ HÂKİMİYET ALLAHINDIR

Bu mühim Anayasa meseleleri halledildikten sonra. şöyle bir soru ortada kalıyor. Bundan sonra siyasî hâkimiyet (political soverignty) kimin olacaktır?

Bu sorunun cevabı da şu olabilir ve şu olmalıdır: Bu Allahın olmalıdır. Nitekim insanlar da bir temsilci gibi siyasî iktidarı Allah Taalânın kanunî hakimiyetini geçerli (en force) kılmakla ayakta tutabilirler. Bu şekilde dahi kanun ve siyaset ıstılahında hâkimiyetin (Sovereign) sahibi, olan kimseye dahi hakikî hâkimiyet sahibi diyemiyeceğiz. Gayet açıktır ki, kudret ve iktidar sahibi olmak kanunî hâkimiyet demek değildir. Çünkü böyle bir iktidarın tercihlerinden daha yukarıda, dana üstün bir kanun, onun tercihlerini sınırlandırır. Ve onun ayağını bağlar. Yahut da bu tercihleri değiştirmek imkânı bırakmaz. O zaman da iktidar sahibi bulunana da hâkimiyete sahiptir diyemeyiz.

Şimdi bu vaziyette bulunan bir kimseye sahih bir mefhum olarak ne diyebileceğiz? Bu sorunun cevabını da Kur'anı Kerimin kendisi halletmiş bulunuyor. Kur'an-ı Kerim bu mefhumu "hilafet" lafzı ile beyan etmiştir. Yani ikti darı elinde tutan kimse haddi zatında hâkimiyeti elinde tutmaz, hâkimiyeti elinde tutan Hâkimi A'lâya (en yüce hüküm sahibi) vekalet eder.

CUMHURİ HİLAFET

Bu vekalet lafzından sizin zihinlerinize "Zilllullah" veya "Papalık" veyahut da "Padişahın İlâhî hukuku": (Divine Right of the King) gelmemelidir. Kur'an'ın hükmüne göre Allah Taalânın bu "vekalet makamı" herhangi bir kişinin, yahut herhangi bir hanedan veya herhangi bir zümrenin hakkı değildir. Belki bu, bütün halkın hakkıdır ki, bu halk Allahın Mutlak Hâkimiyeti kabul etmişlerdir. Bu da kendilerine Resul vasıtasiyle ulaştırılmıştır. Bunlar İlâhî Kanuna en yüksek ve en üstün kanun olarak inanmışlardır.

"Sizin içinizden iman edip de salih amel işlemiş olanlara Allah yeryüzünde halife kılacağını vaadetmiştir."

(En - Nur: 55).

Bu mesele, İslâmî hilafeti, kayserlik (imparatorluk), papalık ve Avrupai

tasavvurdan alınmış olan dinî hükümet (Theocracy) nin tam aksine bir Cumhuriyet kılmıştır. Bu büyük fark olmasına rağmen, Avrupa halkının Cumhuriyet diye isim taktıkları şeyle halk hakimiyetini ellerinde tuttuklarını iddia ederler. Biz müslümanlar da Cumhuriyet dediğimiz zaman — bizim Cumhuriyet dediğimiz Cumhuriyette de — halk yani Cumhur-i Halk (Halkın hepsinin topluluğu) ancak sadece hilafeti ellerinde tutarlar. Hükümet nizamını yürütmek için Avrupalıların Cumhuriyetinde genel oy verenlerin ve oy sahiplerinin oylarıyla hükümet kurulur, değiştirilir ve yürütülür. Bizim Cumhuriyetimizde ise bu husus yine böyledir. Şu farkla ki, onların düşüncelerine göre Cumhuriyet hükümeti, mutlak hakimiyet ve mutlak tecih sahibidir. Bizim düşüncemize göre ise, Cumhuriyet hilafeti, Allah Taalâ'nın kanunlarına bağlıdır. Mutlak hakimiyet sahibi değildir.

HÜKÜMETİN ÇALIŞMA SAHASININ HUDUDU

Bu şekilde Hilâfetin açıklanmasından sonra şu mesele de kendiliğinden halledilmiş olacaktır: İslâm Anayasasına göre hükümetin çalışma sahasının hududu nedir? Madem ki bu hükümet Allah hilâfetidir ve Allah

Taalânın kanunî hâkimiyetini kabul ediyor, o zaman ne de olsa böyle bir hükümetin tercihler dairesini de Allahu Taalânın belirli bir hudud çerçevesinde tahdit etmiş olması da kararlaştırılmış olacaktır. Hükümet ne yaparsa ve ne ederse ve nasıl çalışırsa çalışsın hep bu hududun dahilinde olacak ve bu hududu tecavüz etmeye kanunen ve Anayasa gereğince müsaadeli olmayacaktır. Bu mesele sadece mantıkî olarak Allah Taalânın hâkimiyeti, kanun usulüne bağlı değil, belki bu meseleyi açık bir şekilde Kur'anı Kerim, kendisi de beyan buyurmuştur. Kur'an-ı Kerim'de yer yer hükümler konup bu husus üzerinde durulmuştur.

"İşte bu Allahın hudududur ki, bu hududa yaklaşmayın."

"İşte bu Allahın hudududur ki, bu hududu aşmayın."

"Her kim Allahın hududunu aşmış olursa, böyleleri zalimlerdendir."

Bunlardan başka umumî kaide olarak şu hüküm de verilmiştir:

"Ey iman etmiş bulunan kimseler, Allaha itaat ediniz ve O'nun Resulüne de itaat ediniz ve kendi içinizden olan ülülemr'e de.. Bir şey hakkında aranızda ihtilafa düşerseniz ve siz Allah ve ahiret gününe iman ediyorsanız, bunu Allah'a ve O'nun Resulüne havale ediniz."

(En – Nisa: 59)

Bu âyet-i kerimeden anlaşıldığına göre, hükümete itaat etmek, Allah ve O'nun Resulüne itaat etmeye bağlı olarak gereklidir. Serbestçe ve alelade bir şekilde değil Buradan yine açıkça anlaşılıyor ki, Allahın hükümlerinden ve Resulün itaatından uzak bulunmak şartiyle, hükümete itaat etmek isteği için bir hak ve bir sebep ortada kalmaz. Bu noktanın daha açık bir şekilde anlaşılması hakkında da Hazret-i Resûlü Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuşlardır:

"La ta'ate limen 'asa'llah.: Allaha karşı isyan eden kimseye itaat yoktur." *Ve yine;*

"Hiç bir yaratılmış için Yaratana karşı masiyet için, itaat yoktur."

Bu âyet-i kerime bu usulün yanı başına şu usulü de koymuştur: Müslüman camiasında her ne suretle olursa olsun, anlaşmazlıklar olabilir. Bu anlaşmazlıklar, ister fertlerin kendi aralarında yani bir fert ile diğer bir ferdin arasında olsun, ister zümrelerin ve bir zümre ile diğer bir zümrenin, yahut da bir fert ile bir zümrenin arasında olsun, ister memleket halkı ile hükümetin arasında ve yahut da hükümetin muhtelif elemanlarının arasında olsun, kısaca her nerede olursa olsun, bu meselelerin çözümünde ve karara bağlanması için esas ve son merci Allahu

Taalâ ve O'nun Resulü olacaktır. Bu usûl de aslında kendi sınıfı bakımından şu meseleyi gerektirir: Hükümet işlerinde iktidarı ellerinde tutanlar da her hangi bir ihtilaflı muamelede ve çözülmesi lâzım gelen işlerde karşılaştıkları problemin hal edilmesini Kitabullah ve Sünneti Resulullaha göre yapıp neticelendirmeleri gerekir.

HÜKÜMET ORGANLARININ ÇALIŞMA HUDUDU VE BUNLARIN BİRBİRLERİYLE ALAKALARI

Şimdi şu mesele de hal olunmalıdır: Acaba hükûmetin muhtelif organlarının (Organ of the state) tercihleri ve çalışma hududu neler olmalıdır?

TEŞRİ (Kanun yapıcı / yasama) MECLİSLERİN HUDUDU

Teşriî (Kanun yapıcı: Legislature) organ o şeydir ki, biz ona eski istilahta (Ehlü'l-halli ve'l'akd) deriz. Bu mevzuda şu mesele de tamamen açıktır ki; bu teşriî organ Allahın Kitabı ve Resulullahın Sünnetinin hidayeti ışığı altında çalışacak ve bunların aksine, kendi icmâı (oy birliği) ile dahi her ne suretle olursa olsun, herhangi bir kanun yapmak yetkisinde olmayacaktır. Şimdi ben sizlere Kur'an-ı Kerimde bu meselenin nasıl anlatılmış olduğunu arz edeyim:

"Her hangi bir erkek veya kadının Allah ve O'nun Re, sulünün herhangi bir işte yapmış oldukları çözüm ve vermiş oldukları hüküm karşısında, her ne şekilde olursa olsun, lıiç bir suretle hüküm vermek hakkı

yoktur. Böyle yapmak isteyen ve buna yeltenen kâfir olur."

Bunun için de bu hükümler şunu gerektirir: Allah ve O'nun Resulünün hükümlerinin hilafına her ne suretle olursa olsun kanun yapmak teşri meclisin tercih ve yetkilerinin haricinde kalır. Bu gibi yine herhangi bir kanun da kanun yapıcılar tarafından yapılmış ve kanun hükmüne getirilmiş olsa dahi, yukarıdaki esas kaidenin gerektirdiğine göre, Anayasa (Düstur) ve kanunların hududuna tecavüz etmiş ve Anayasayı çiğnemiş (Ultro vires of the Constitution) hükmünde olacaktır.

Bu durumda şu sorular sorulabilir: ilk önce îslâmî Hükümette teşri organı (kanun yapan) ne vazife görecektir?

Bu sorunun cevabı şudur: Elbette bu organ da bazı vazifeler görecektir. Bunları sıralayalım:

1. Herhangi bir işte ve hususta, Allahın ve O'nun
Resulünün açık ve kesin bir hükmü varsa, teşriî organı bunlar hakkında hiçbir değiştirme yapamamakla beraber, bunların icrası ve yerine getirilmesi için zarurî olankaideleri ve nizamları (Rules and Regulations) kararlaştıracaktır.

2. Allah'ın Kitabında ve Resulullahın Sünnetinde bulunan bazı ahkâm'ın çeşitli

tâbir ve tefsirleri olmak ihtimali mevcut olduğundan teşri meclisi bu ifade ve tefsirlerin üzerinde çalışacak, son şeklini tespit edecek ve kanun haline getirecektir. Bunun için de teşri meclisinde çalışan şahısların hep, ehli ilim olmaları ve muhtelif meseleler üzerinde çalışabilmek ehliyetini sahip bulunmaları şarttır. Yoksa onların yarım yamalak yapacakları çözümler, varacakları netice ve karar şeriatı karmakarışık hale sokar. Fakat bir soru da seçime iştirak ederek oy verenlerin hakkında sorulabilir. Böyle vasıflara sahip kimseler nasıl seçilebilir? Usulen bunu da kabul etmek gerekir ki, kanun yapmak için değil de esasında kanun yazmak için, bu meclis hazırlanır. Şu şartla ki, bu meclis salahiyetini aşıp da tahrif yoluna gitmemelidir.

3. Bazı muamelelerde de herhangi bir usul ve esasa ait hüküm mevcut değildir. O zaman teşri organının vazi fesi şudur: İslâmın usuli âmmesini (Umumî kaidesini) gözönünde bulundurarak bu hususlar hakkında kanun yapar. Yahut da bu gibi meseleler hakkında daha önce fıkıh kitaplarında bir hüküm veya hükümler mevcut ise bunları inceler ve bunlardan münasib bulduğu birini seçip umumî kanun haline getirir.

4. Bazı meseleler ve muamelelerle de karşılaşabili
nir ki, bunlar hakkında ne rehber olabilecek bir usul, ne
de buna benzer bir hüküm bulunur. O zaman teşri orga
nının vazifesi, bunlar üzerinde hükümler oluşturmak ve kararlar vermek olur. Zira böyle hususlarda Hak Taalâ kanun koymak hususunu serbest bırakmıştır. Bunun için böyle meselelerde ve bu gibi muamelelerde teşri organı münasib kanunlar yapar. Bu kanunlar da ancak şu şartla yapılır ki, her ne suretle olursa olsun, herhangi bir şer'î hüküm veya usule aykırı olmamalıdır. Bu gibi meselelerde de esas usul şu olacaktır: Verilen bu hükümler ve kararlar yasaklanmış hususlara ait olmayıp mubah hususlarda olmalıdır.

Bu dört esas kaideyi, biz Allah Resulünün Sünneti ile Hülefa-i Raşidinin teamüllerinden ve Ümmetin Mücte-hidlerinin reylerinden ve nazariyelerinden elde etmiş oluruz. Gerektiği takdirde bunlar hakkında kaynak alınan hususlar da bildirilmelidir. Fakat benim düşünceme göre, herhangi bir kimse, İslâmî Hükümetin esas kaidelerini bildikten sonra, genel akıl ile: Akli âmm: (Common Sense) şunu kavrar ki, bu şekildeki hükümette teşri organının vazifelerinin hududu bunlardan başka bir şey olamaz.

İCRAİ YÜRÜTME ORGANIN HUDUDU:

Şimdi de icra organına gelelim: Bir îslâmî Hükümette icraî organın (Executive)asıl işi ilâhî Ahkâmı yürürlükte ve geçerli kılmaktır. Bu ahkâmın yürürlükte ve geçerli kılınması için de memlekette ve camia arasında uygun durumu hazırlamaktır. Burada islâm Hükümeti ile islâm olmayan bir hükümet arasında bir ayrıcalıklı hususiyet farkı vardır. Bu imtiyazî hususiyet ortada olmazsa, o zaman herhangi bir kâfir hükümet ile îslâmî hükümet arasında bir fark kalmaz, ikisi de birbirinin aynı olurlar. İslâm hükümetinde icra organ: Kur'anı Kerimde "Ülül-emr", Hadis-i Şerif'te "Ümerâ" diye zikredilen organdır. Kur'an-ı Kerimde de ve Hadis-i Şerifte de her ikisinde Ülül-emr için "dinlemek ve itaat etmek: (Obedience) hükmü verilmiştir. Şu şartla ki, bunlarda Allahın ve O'nun Resulünün hükümlerine tâbi olmalıdırlar. Bu hükümlerden muaf masiyet, bid'at ve din'de yeni ve uydurma şeyler çıkarmak yoluna gitmemelidirler.

Kur'an-ı Kerim, bu hususta açık bir şekilde şöyle beyan buyurmuştur:

"Kalbini bizim zikrimizden gafil bildiğimiz ve kendi havasına tabi olan ve işin

haddini aşan, kimseye itaat etme."

(El – Kehf: 28)

"Ölçüyü kaçıranların emrine itaat etmeyin. Böyleleri yeryüzünde fesad çıkarırlar ve ıslâh etmezler.

(Eş – Şuara: 151 - 152).

Hazret-i Resul-ü Ekrem Sallallahû aleyhi ve sellem de bu hususu izah ederek bu mesele hakkında şöyle beyan buyurmuşlardır:

"Size herhangi bir zenci köle de âmir tayin edilirse ve Allahın Kitabı ile sizin işinizi idare etmek yolunu tutarsa, onu dinleyip itaat ediniz."

(Müslim)

"Masiyet (günah) için emir verilmemiş ise, isterse hoşlansın, isterse hoşlanmasın her Müslüman kişiye dinleyip itaat etmek düşer. Fakat masiyet için emir verilince ne dinlemek var ne de itaat etmek."

(Muttefikun aleyh hadis)

"Masiyet için itaat yoktur. İtaat ancak doğru iş içindir."

(Müttefikim aleyh hadis)

"Her kim, bid'atcı birisini överse, elbetteki İslâmın ortadan kalkması için yardım etmiş bulunacaktır."

(El-Beyhakî, fî Şuab il - iman)

Bu izahtan sonra İslâmî hükümette icra

organının çalışmasının hududu ve ölçüsü hakkında artık hiçbir şüphe kalmamış olacaktır.

ADLİYE (YARGI) NINÇALIŞMA HUDUDU:

Şimdi de Adliye (Judiciary) ye gelelim. Biz eski ıstılahta buna "Kaza": (Kadılık) diyoruz. Bunun da çalışma dairesinin ve iş hududunun ilâhî Hâkimiyet kanunu çerçevesinde olacağı kendiliğinden anlaşılır. İslâm ne zaman kendi hükümet usulünü kaim kılmış ise, o zaman ilk kadı (Hâkim: Yargıç) Peygamberlerin kendileri olmuşlardı. Onların bu husustaki vazifeleri, halkın işlerini ve ihtilaflarını ilâhî kanunun ışığı altında hal edip hüküm vermekti. Peygamberlerden sonra, bu makama geçmiş bulunanlar da onların gittikleri yoldan başka bir yoldan gitmiyeceklerdir. İşlerin çözümünde İlâhî Kanunu göz önünde tutacaklardır. Bu kanunu da Hak Taalâ peygamberi vasıtasiyle indirmiş bulunuyor. Kur'an-ı Kerim-de Sûre-i Mâ'idenin iki rükû'u, bilhassa bu mevzu üzerine nazil kılınmıştır. Orada Hak Taalâ buyuruyor ki, Biz Tevratı nazil kılmakla hidayet ve aydınlık gönderdik. Benî îsrailin bütün Nebileri ve sonra Rabbanileri (Yahudi âlimleri) ve Ahbar'ı (Yahudi din adamları)

Tevratın hükümleri gereğince Yahudilerin işlerini çözümlerlerdi. Daha sonra İsa İbn-i Meryem'i gönderdik. O'na da İncil'i verdik. Bunda da hidayet ve aydınlık vardır.

Kur'an-ı Kerim, bu tarihi hadiseleri beyan ettikten sonra, Hak Taalâ Resul-ü Ekrem'i muhatab alarak şöyle hitab buyuruyor:

"Biz bu Kitabı (Kur'an-ı) hak olarak sana gönderdik: Onların arasında Allahın nazil kılmış bulunduğu ile hüküm ver ve "ana Hak (hakikat) geldikten sonra onların keyfine tabi olma."

(El-Maide: 48)

Devamında Hak Taalâ, bu beyanı şu sözler ile tamamlıyor:

"Acaba cahiliye hükümleri gibi işlerinin çözümünü mı isterler? İyi anlamış olan kimseler için acaba Allahın hükmünden daha iyi olabilecek ne gibi bir hüküm vardır?"

(Maide: 50)

Bu takrir meyanında Hak Taalâ üç yerde şöyle buyuruyor:

"Allahın nazil kılmış olduğu kanunu ile işleri çözümleyip hüküm vermeyenler, kâfirdirler, zalimdirler, fasıktırlar."

Bunlar olduktan sonra, bilmem artık şunu söylemeğe lüzum var mıdır ki, bir İslâmî hükümetteki adalette ilâhî Kanunu icra ve

uygulamaktan başka bir şey olsun ve işlerin çözümünde bundan başka bir kanun yürürlükte bulunsun?

HÜKÜMETiN MUHTELİF ORGANLARININ BİRBİRLERİYLE ALÂKASI

Şimdi ortada şu soru kalıyor: İslâm'da hükümetin bu üç organının birbirleriyle alâka dereceleri nelerdir? Bu hususta açık ahkâm mevcut değildir. Ancak saadet devri ve Hülefaî Raşidinin teamülü (Convention) bize bu hususu aydınlatıyor. Bu teamülden biz şunu anlıyoruz: Hükümet reisinin alakası nereye kadardır ve nelerdir? O zaman hükümet reisi olmak bakımından bu reis, bu üç organın üçünün de başında bulunuyordu. Bu hususiyet Nebi sallallahû aleyhi ve sellem'den elde edilmiştir. Hülefâ-î Raşidin de aynı ölçü içinde hareket etmişlerdi. Fakat bu devirde Reisin emri altında biz bu üç organı bir birlerinden ayrı tutmuş bulunuyoruz. O devirde "Ehlil-hal ve'l akd' (Teşri Organı) ayrı idi. Bunların müşavereleriyle Hülefa-î Raşidin devrinde düzenleme işleride yürütülür, kanunî meseleler de tartışılır, hükme bağlanırdı. Fakat güvenlik ve memleketin idaresi işi, Emir'ler (ümerâ') nın elinde idi. Bu da ayrı

idi. Bunlar Kaza: (Adalet) işlerine müdahale etmezlerdi ve edemezlerdi. Kadı (Hâkim: Yargıç: Judge da ayrı idi ve bu Kadı, Emirlerin hükmü altında değildi.

Memleketin mühim meseleleri için polis kuvvetleri teşkil etmek, intizamı ve kanunî meseleleri hal eylemek yolunda bazan öyle meselelerle karşılaşılırdı ki, Hülefa-i Raşidin, o zaman hep "Ehlü'l hall vell akd" i çağırıp onlarla müşaverede bulunurlardı. Müşavere bitince de bu Ehlü'l - hal ve'l akd'in işi sona ermiş olurdu.

İntizamî (îcraî) işler, Halifenin emri altında yürütülürdü. Onun kararlaştırmış olduğu kararlar gereğince ve onun hükümlerine mutabık icra organı da çalışıp giderdi.

Kadıları tayin eden, halifenin kendisi olmakla beraber, bir kadı bir kere tayin edildikten sonra, Halifenin bu kadının işine karışmaya hiçbir hakkı ve yetkisi yoktu. Bir kimse mevki bakımından hükümet başında bulunmuş olsa bile, herhangi bir şahıs tarafından aleyhinde bir iddiada bulunulduğu takdirde, o zaman kadı, hakikatı aydınlatmak için, bu mevki sahibi kimseyi alelade halktan bir kişi gibi çağırır ve yaptığından hesap sorardı.

O zaman için bizim elimizde bulunan misallerin hiç birisinde, hiçbir islâm ülkesinde bir kimsenin, aynı zamanda hem

kadı hem de âmil (Memleket idarecisi) olduğuna dair malumat yoktur. Yahut da herhangi bir âmil veya valinin (Governor) veya devletin başında bulunan kimsenin de bir kadının adalet hususunda verdiği hükümlere karışmış olduğunu ve karışmak hakkına sahip bulunduğunu göremiyoruz. Yine bunun gibi, en kodamanın kodamanı kimsenin de meselâ, devlet ricali veya askeri erkân ve ileri gelen kumandan ve sairenin de hesap vermek için kadının huzuruna çağrıldığı zaman gitmemezlik ettiğini de bilmiyoruz.

Bu plân üzerine biz, şimdi de mevcut ihtiyaçlarımızı halledip gitmekteyiz. Ancak bu hususta ufak tefek değişikliler yapılmıştır. Buna rağmen bu usulü yine ayakta tutmak için uğraşıyoruz. Bu ufak tefek değişiklikler de şudur: Meselâ Hükümet reisinin icraî (yürütme) ve adlî (yargı) hususlarda. Hülefai Raşidinden daha az yetkisi vardır. Buna göre, bizim kendi reisimizin bu yetkisini kısmamızdan maksadımız, reisin bir gün kalkıp da diktatörlük taslamasını önlemek içindir. Bir de bu kısmanın diğer bir sebebi, onun işleri elinde tuttuğu zaman, herhangi bir sebepten dolayı halka karşı adaletsizlik yapmaması içindir.

Bu soruya bir zatı muhterem kalkıp şu soru sordu: Sizin bu husustaki fikrinizin kaynağı nedir?

Bu suale şu cevabı verdim: Benim delilim

şudur: Hülefa-i Raşidin devrinde icraî ve adlî organlar birbirlerinden ayrı idiler. Hükümet başkanı da şerî hükme göre bu ikisini birden her ne suretle olursa olsun elinde bulunduramazdı. Fakat şu hususta vardır ki, Hükümet başkanı bazan kadılık vasfı ile adalet kürsüsüne oturur ve o zaman da kendisi icraî işlere müdahale etmezdi. Fakat Hülefa-i Raşidin devrinde halk bu halifelere o kadar itimat etmişlerdi ki, son adalet hükmünün halife tarafından verilmesini isterlerdi. Halife de hüküm verince artık kimsenin diyeceği bir şey kalmazdı. Şimdi biz eğer, böyle güvenilir bir şahsı bulamazsak, — Hülefa-i Raşidin gibi — o zaman islâm Anayasası gereğince, islâm hükümetinin başkanını hem "baş kadı" (En yüksek rütbeli hakim): (Chef Justs) yapar hem de icraî kuvvetlerin en yüksek başkanı kılarız. Bu iki vasıf zarurî olarak bu zatın elinde birleşir.)

Bu şekilde biz bu planda bazı değişiklikler de yapabiliriz. Meselâ biz "Ehl ül-hal ve'l-akd" seçmenin usulünü ve kaidelerini değiştirir ve günün şartları gereğince, bunlarla muntazam bir meclis kurabiliriz. Adalet dairesinde de muhtelif dereceler ihdas edilebilir. Meselâ inceleme kısmını ayırır ve çalışma kısmına da ve işin üzerinde kararlar aldıktan sonra yürütme kısmına da ayrı şekiller verebiliriz. Ve bunlar gibi olan başka hususları da değiştirebiliriz.

Burada iki soru ortaya çıkar. Bu sorulara da cevap vermek zarureti vardır. Birincisi şudur: Acaba islâm'da şu mesele olmuşmudur ki, adliye işlerinde kaza hususunda Ehlül-hal ve'l - akd, bir meseleyi bu mesele Allahın Kitabına ve Resulullahın Sünnetine aykırıdır diye geri çevirip kesip atmış mıdırlar? Bu hususta da bir hüküm verildiğine dair benim bir bilgim yoktur. Hülefa-i Raşidinin teamülünde "kaza" mevzuunda böyle bir şey görünemezdi. O zamanki kadılar arasında da böyle bir hüküm verebilecek bir kadıyı göstermek mümkün değildir. Benim düşünceme göre, o zamanki Ehl ül - hal ve'l akd, Kitab ve Sünnetin ışığı altında basiret sahibi kimseler idiler. Bunların, hepsi de bir tarafa, Hülefa-i Raşidinin kendileri bu meselelerde o kadar güvenilir kimseler idiler ki, onların başkanlıkları devrinde; herhangi bir şekilde, Kitab ve Sünnetin hilafına hiçbir şey yapılamazdı. Biz eğer bugün Anayasamızda bu husus için herhangi bir itimad edilir ve güvenilir bir nizam bulamazsak ve bizim her ne suretle olursa olsun, kanun yapan meclisimizin yapacağı kanunlar hakkında Kitabullah ve Sünnetde bir hüküm olmazsa ve o zaman da Adliye, Kitap ve Sünnetin hilâfına bulunan hükümleri reddederse, bu Adliyeye böyle bir yetki tanımamız lâzım gelir.

İkinci soru da şudur: İslâmda Teşriî

Organının yasama yani "Ehl ül - hal ve'l - akd" ın sahih vasfı nedir? Ne şekilde olursa bu organ sahih olur? Acaba bu heyet, sadece hükümet riyasetinin istişare heyetimidir? Hükümetin başında bulunan zat bu heyetin çoğunluğunun yahut da ittifakla verdiği kararları kabul edip etmemekte veya reddetmekte veya istediği gibi değiştirmekte serbest ve tercih sahibi mi olsun?

Yoksa Hükümetin başında bulunan kimse, bu heyetin çoğunluğunun veya ittifakla verdiği kararların mefhumuna ve medluluna bağlı bulunmak zorunda mıdır? Bu hususta Kur'an-ı Kerim bazı emirler beyan etmiştir. Müslümanların toplumsal işlerde birbirleriyle müşaverede bulunmalarını emr eylemiştir.

"Ve emrühüm şûra beynehüm: Onların işleri, aralarmda müşavere ile olur."

Peygamberi Zîşan Efendimize de bu husus'ta hitap edilerek Hükümet başkanı bulunmaları nedeniyle hitap edilerek, Hak Taalâ şöyle buyurmuştur:

"Emr (Memleket işleri) hakkında onlarla müşaverede bulun. (Müşavereden sonra) karar verirsen, Allaha tevekkül et."

(Al-i İmrân: 159).

Bu iki âyeti kerime gereğince müşavere zarurî oluyor. Hükümet başkanına da müşavere etmek yolunda hidayet ediliyor. Müşavereden sonra bir karara varılırsa o

zaman Allah'a tevekkül edilecek ve iş sonuna kadar yürütülecektir. Fakat burada bu sualin cevabı tam ve açık bir şekilde ortaya çıkmıyor. Hadis-i Şerifte bu hususu bize aydınlatacak açık bir hükme raslamıyoruz. Elbette ki, Hülefa-i Raşidinin teamülünden, İslâm uleması umumî olarak şu neticeyi çıkarmıştır: Hükümet intizamının asıl mesulü hükümetin başkanıdır. Hükümet başkanı, Ehlü'l-hal ve'l-akd ile müşavere etmek mecburiyetindedir. Ancak, onların ittifakla yahut da ekseriyetle vermiş bulundukları göre hareket etmek mecburiyetinde değildir. Başka bir tabirle diyebiliriz ki, hükümet başkanının müşavereden sonra bir nevi "veto" hakkı da vardır.

Fakat bu nazariye, umumiyetle bir hayli yanlış anlayışlara yol açmaktadır. Nitekim halk bu noktadan bazı değişikliklerin bulunabileceğini anlamaktadır. Her hususta bir müşavere edilmesini düşünüyorlardı. Hülefa-i Raşidinin devrindeki müşaverelerde bulunan kimselerin yani Ehlü'l - Hal ve'l - akd'in meclisleri muntazam bir şekilde değildi. Bunlar dağınık kimseler idiler. Ancak lüzumu halinde toplanır, konuşur ve sonra dağılır kendi işlerine giderlerdi. O zaman şimdiki gibi muntazam parlamenter bir şekil de yoktu. Bugün mevcud olan muntazam teşri

mecliside bulunmuyordu. Bu işlere kendilerini adamış kimseler de dağınık halde idiler. İş icabı toplanır, bir şekil bulur, sonra çekilip giderlerdi. Zamanımızdaki gibi, partiler de mevcut değildi. Parti mitingleri de yapılmazdı. Partiler olmayınca da elbette ki, bunların programları da yoktu ki, her biri bir toplantı, bir miting tertipleyip kendi meramını anlatması da muhaldi. Müşavere lâzım olduğu zaman, çağrılanlar gelir, gönül huzuru ile oturur, halife kendisi de mecliste bulunur, mesele ileri sürülür, muvafık, muhalif her cephesi konuşulur, görüşülür, serbestçe tartışılır, duruşulur herkes bildiği ve güvendiği delilleri ileri sürer, herkes görüşünü beyan eder, Halife de görüşünü beyan eder ve netice alınırdı. Öyle bir görüş üzerinde durulurdu ki, bütün meclis bu görüşü kabul eder ve karar verilirdi. Bazan da bir hususta ittifak elde edilmezdi. Fakat ittifak elde edilmemesi bu meselenin hakkında öne sürülen görüşlerin veya kararların hatalı olduğundan değil, kararların birinin diğerine tercih edilmesindendi. Fakat yine de Hülafa-i Raşidin devrinden katiyyen böyle bir misal veremeyiz ki, Hallü akd meclislerinin herhangi birisinde bu meclisin azaları arasında esaslı bir ihtilaf çıkmış olduğuna dair bir vak'a zikr edilegelsin. Yalnız Hülefa-i Raşidin devrinin

bütün süresinde ancak iki vakada zamanın Halifesi, Ehli Hall ü akd'ın toplu olarak verdikleri kararın hilâfına hareket ettiği görülmüştür. Birisi Üsame'nin ordu sevki meselesinde oldu. ikincisi de Mürted'lerin üzerine açılan cihad meselesi hakkında. Fakat bu iki vakanın her ikisinde de Sahabiler, Halifenin verdiği karara teslim oldular. Bu da şu demek değildir ki, İslâm Anayasası Halifeye her zaman ve tamamen "veto" hakkı tanımıştır. Kanun gereğince o bu işte istediği gibi hareket eder diye Halifeye bir hak vermiştir. Sahabiler de ister istemez Halifenin kararlarına gönülleri razı olmasa dahi itaat edeceklerdir. Hayır mesele böyle değildir. Belki mesele şu şekildedir ki, o zaman Sahabiler, Hazret-i Ebu Bekir Radiyallahü anh'e o kadar itimat eder, onun dirayetine, bilgi ve ferasetine o kadar güvenirlerdi ki, artık Ebu Bekirin verdiği karardan daha iyisi olamaz diye düşünüyorlardı. Dini işlerde Ebu Bekir Radiyallahü Taalâ anh'ın ne kadar ehemmiyetle durduğunu biliyorlardı. İşte bunun için hepsi Ebu Bekirin fikrini kabul etmekte tereddüt etmediler. Hattâ işin neticesi ortaya çıktıktan sonra da Ebu Bekirin ne kadar isabetli karar vermiş olduğu anlaşıldı ve herkes bildi ki, Ebu Bekir böyle bir karar vermemiş oldaydı İslâm ortadan kalkmak tehlikesiyle başbaşa kalacaktı.

Nitekim, mürtedler meselesinde Hazret-i Ömer, radıyallahü anh herkesden ziyade Ebu Bekir'in fikrine muhalefet ediyordu. Açıktan açığa şu sözleri söylüyordu: Allah Ebu Bekir'in işinde benim göğsümü açsın da bana bu işin hakikatinin ne olduğu belli olsun."

Şimdi, size örnek verdiğimiz bu hadiselerden islâm'da "Veto" nedir ve bu meselenin nasıl değişikliğe uğradığını çıkarabilirsiniz. Ve daha sonradan buna benzer şeyler başka yerlerde de ortaya çıkmıştır.

Eğer Hülefa-i Raşidin devrindeki Şûra'nın şekli, onun ruhu, Şûra meclisinin azalarının zihniyeti, onların ahlakı ve onların diğer hususlarını örnek alarak göz-önünde bulundurursak, bundan daha iyi bir örnek olmadığı gibi, bundan daha iyi bir çalışma tarzı olamıyacağını anlamakta zorluk çekmeyiz. Biz, eğer bu şekilde çalışmakla, son mantıkî neticelere varırsak, o zaman her şeyden ziyade şu nokta üzerinde durup şunu söyliyebiliriz ki, bu şekildeki bir şûra meclisi. (Müşavere meclisinde) eğer Sadaret makamını elinde bulunduran bir kimse veya meclis erkânı, kendi görüşlerini ortaya atarlarsa, ve bu görüşlerin karşısında muhalefet edilmezse o zaman bu görüş umum tarafından kabul edilmiş sayılır ve "istisvabi amm"

Referandum mahiyeti almış olur. Yok eğer herhangi bir görüşü, umumî görüşler reddederse, o rey sahibi muaf sayılır. Fakat şimdi, bizim için kendi memleketimizde böyle bir ruh ve böyle bir zihniyet ve bu şekilde Şûra meclisi kurmak mümkün değildir. Bunun için de bizce, ister icraî mecliste olsun ister teşriî meclisine olsun, ekseriyetin görüşlerine tâbi olmaktan başka bir çare kalmamıştır.

HÜKÜMETiN VARLIĞININ AMACI

Şimdide şu meseleye gelelim ki, islâm hangi temel amaçları (Objectives) ileri sürerek İslâmî hükümetin kurulması için çalışmıştır. Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Resulullah bu maksatları etraflıca izah etmişlerdir. Kur'an-ı Kerimde buyurmuştur ki:

"Biz Resullerimizi aydın delillerle gönderdik. Onlarla birlikte Kitap ve Mizan (ölçü) da nazil kıldık ki halkın arasında adalet kaim kılınsın."

(El-Hadid: 35).

"Yeryüzüne, işte böyle yerleştirmiş bulunduğumuz kimseler, namazı ayakta tutarlar, zekâtı Öderler, doğruluğa emrederler ve eğriliklerden de menederler."

(El-Hac: 41).

Hadis-i şeriflerde de bu husus şöyle beyan edilmiştir:

"Allah elbette ki Kur'an ile ortadan kaldırmadığı şeyleri Hükümet vasıtasiyle ortadan kaldırırdı."

(Tefsir-i İbn-i Kesîr).

Yani, mevcut bulunan fenalıklar ve kötülükler Kur'an-ı Kerimin nasihatleri ile ortadan kalkmayınca Hak Taalâ hükümeti bu iş için memur kılar ve bu fenalıkları ortadan kaldırtır.

Bunlardan anlaşılıyor ki, İslâmî bir hükümetin kurulması ve ayakta tutunmasından asıl maksat, İslâmın ıslah proğramının bütün ülkelerde tatbik edilmesi için lâzım ve gereklidir. Bu şekilde İslâm, insanlık için daha iyi çalışma yolunu bulabilir. Yalnız emniyeti sağlamak, yalnız memleketin hududunu korumak, yalnız halkın yaşayış seviyesini yükseltmek İslâmın son maksadı ve amacı değildir. Belki, İslamı diğer gayrı - İslâmî hükümetlerden ayıran ayrıcalıklı özellik, İslâmın, bütün insanlığın fenalıklarını ortadan kaldırmak istemesi ve bütün insanlığı iyiliğin aydınlık caddesinde yürütmek yolunu tutmak için çalışmasıdır. İslâm, fenalıkları ve kötülükleri ortadan kaldırmak ve silip atmak için bütün

imkânlardan istifade etmeyi gözönünde bulundurduğundan, hükümet de bunun için bir vasıta olarak kullanılmaktadır.

HÜKÜMET NASIL OLUŞUR

Bu temel meseleleri izah ettikten sonra, şimdi karşımıza beşinci soru çıkmaktadır: Hükümetin esası nasıl kurulmalıdır? Bu hususta en mühim mesele devlet başkanının (Head of the Satate) nasıl kararlaştırılacağıdır. Bu devlet başkanına, islâmda "Halife" veya "îmam" yahut da, "Emir" ve başka ıstılahlar da kullanılmıştır. Bu meseleyi iyi anlatmak veya anlamak için bir islâm tarihinin tâ başından beri bu işi gözden geçirmemiz icap ediyor.

Devlet Başkanının Seçimi:

Muhterem okuyucular ve dinleyicilerin bildikleri gibi, bizim İslâmî yaşayışımızın başlangıcı Mekke'de küfr içinde başladı, O zaman Hazret-i Resulü Ekrem Sallallahü aleyhi ve sellem, Mekkede islâmî yaşayışı kaim kılmak için küfr ile mücadeleye girişmiş bulunuyorlardı. Bu islâmî yaşayış, kendi dairesi içinde, muhtar bir hale gelerek kendisi için siyasî ve toplumsal nizamını kurmak yolunu tuttu. O zaman bir bağımsız ülke (State) kurularak maksada doğru ilk adım atıldı. Bu

bağımsız hükümet, ilk îslâmî hükümettir ki; bunun başında da Zat-ı Saadetleri bulunuyorlardı. Zat-ı Risaletpenahileri ise, ne bir kimse tarafından seçilip bu makama getirilmişti, ne de kendi kendilerini, ellerindeki kuvvet ve kudretle, bu makama çıkarmıştı. O, Hak Taalâ tarafından doğrudan doğruya bu iş için memur edilmişti.

Zat-ı Risaletpenahüeri, on seneden fazla bir zaman için, bu hükümetin başında bulunmak vazifesini ifa etti. Sonra kendi yerlerine kimin geçeceği hakkında açık ve kesin bir emir buyurmadan çekilip gittiler. Bu sükûtun sebebi, Kur'an-ı Kerimin şu hükmü gereğincedir:

"Ve emrühüm Şûra beynehüm: Onların (hükümet) işleri, aralarında müşavere iledir."

Sahabeyi Kiram da bunu bildiler ki müslümanlar için kendi ülkelerini idare edecek olan başkanın bu mevkiye gelmesi seçim ile olacaktır. Yani müslümanlar toplanarak birbirleriyle müşavere edecekler ve aralarından birini seçecek ve bu işe memur edeceklerdir.7[90] Nitekim,

---

7[90] Şuna da şüphe yoktur ki, Şiîler, şu mesele hakkında şöyle derler: İmamet mansıbı da nübüvvet mansıbı gibi Allah tarafından verilmiş olması lâzımdır. Fakat bu ihtilâf fiili ve ameli olarak

müslümanlar hep toplanıp birinci Halife olan Hazret-i Ebu Bekir radıyallahü Taalâ anh'i seçtiler ve iş başına getirdiler. Sonra, Hazret-i Ebu Bekirin de son günleri yaklaşınca kendi fikrine göre, Hilâfet için en uygun şahıs Hazret-i Ömer olmasına rağmen, yine de kendisine bir halef tayin etmedi. Ancak Hazret-i Ömerin münasip olacağını vasiyetinde bildirdi. Hastalığı sırasında ve tam bu dünyadan göçeceği zaman müslümanların umumî toplantısında şöyle hitap etti:

"İstermisiniz ki, ben sizin İçin birisini halef tayin edeyim? Allaha yemin ederim ki, düşünüp taşındım ve böyle bir kimse üzerinde duramadım. Akrabamdan da kimseyi bu işe münasip görmedim. Ancak ben size Ömer İbni Hattab'ın Halife olmasını münasip görüyorum. Onun sözünü dinleyiniz ve ona itaat ediniz." dedi.

---

zamanımızda kendiliğinden ortadan kalkmış bulunmaktadır. Şiilerin itikat ettikleri on ikinci imamın gaybetinden sonra, onun tekrar ve ikinci defa orteye çıkacağı zamana kadar, imamet mansıbı durgunluk devri geçirmektedir. Buna göre, müslümanların içtimaî işlerinin yürütülmesi için herhangi bir kimsenin ortaya çıkması lazımdır ki, böyle bir kimse Şiîlerce de imamlık vasfını taşımadığından ve Allah tarafından görevlendirilmediğinden alelade bir kimse olacaktır.

Halk da hep bir ağızdan şöyle cevap verip haykırdılar:

"Dinledik ve itaat ettik."

(Taberî, cild: 2, sahife: 618, Matbaayi İstikamet, Mısır) Bu şekilde Müslümanların ikinci hali fesinin hilafete namzetliği de birinci halifenin müşaveresiyle oldu ve umum müslüman halkın da fikri alınarak Hilafet makamına getirildi.

Bundan sonra Hazret-i Ömer radiyallahu Taalâ anhda dünyadan göçecekleri zaman, Hazret-i Resulü Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin en yakın altı arkadaşının bulunduğu hesaba katarak, bu altı kişi ile bir meclis kurulmasını ileri sürdü ve bunlara da: *"Aranızdan birini seçiniz ve Müslümanların işlerinin başına getiriniz."* Dedi. Sonra şunu da ilân etti ki: *"Sizlerden herhangi biriniz Müslümanların müşaveresinin hilafına kendi kudretini kullanarak, kendisini Emir yapmak isterse, onun boynunu vurunuz."*8[91]

Bu meclis konuşarak, danışarak, müşavere ederek, evvela Hazret-i Abdurrahman ibni Avf'ı seçim işine memur etti. O da Medinenin umumî efkârını

8[91] (Ömer El - Faruk, Mehmed Hüseyin Heykel Paşa, Cild: 2, sahife: 313).

(kamuoyunu) yoklayıp geldi. Bu işi yaparken de ev ev gezip kadınlara kadar halkın fikrini sordu. Fikir sormak için ne müderrisleri bıraktı ne de talebeleri ihmal etti. Yalnız bununla da iktifa etmedi. Memleketin her tarafını köy köy, kabile kabile dolaştı. Ümmet efradının bu husustaki fikirleri üzerinde titizlikle durdu. Çadır çadır nabız yokladı ve neticeyi elde ederek geldi. O zaman Hazret-i Osman ile Hazreti Alinin en çok itimada şayan kimseler oldukları ve halkın güvenini kazanmış bulundukları anlaşıldı. Halk bu iki şahıstan Hazret-i Osman'a daha fazla rağbet gösteriyordu. Bu netice üzerine nihayet Hazret-i Osman Radiyallahu anh, Hilafet mansıbına (mevkisine) getirildi. Ve Halife-i Müslimin seçildi. Müslümanlar da umumî bir toplantı yaparak Hazreti Osman radiyallahu Taalâ anh'a biat ettiler.

Daha sonra Hazret-i Osmanın şehadeti vak'ası ortaya çıktı. Ümmet arasında büyük üzüntü verici meseleler doğdu. Bu sırada bir kısım sahabiler, Hazret-i Ali radiyallahu Taalâ anh'ın evinde toplandılar. Kendisine: *"Bu gün zat-ı hilafetpenahilerinden bu iş için daha evla bir kimse yoktur."* Dediler. Onlar ısrar ediyorlardı. Fakat Hazret-i Ali böyle ağır bir yükün altına girmek istemiyordu. Sahabilerin aşırı derecede ısrarı karşısında Hazret-i Ali Hilafet mansıbını kabul etmek

zorunda kaldı. Ve sahablilere şöyle buyurdu: "Hilafeti bana yüklemek istiyorsanız, Camiye kadar gelmelisiniz. Bana biat etmeniz gizlice olamaz. Bu ancak bütün Müslümanların rızası ile olabilir."9[92]

Zat-ı Hilafetpenahileri, camiye geldikleri zaman, bütün Muhacirin ve Ansar orada toplanmışlardı. Bunların çoğu uzak yerlerden gelmiş bulunuyorlardı. Kendi istek ve rızaları ile biat elini uzattılar.

Daha sonra da malum olduğu gibi Hazret-i Ali Radiyallahu Taalâ Anha karşı suikast hazırlandı. Tam vefat edeceği sırada kendisine "Kimi halef tayin edeceği" soruldu. Zat-ı Hilafetpenahileri bu hususta bir şey demediler. Bu sefer oradaki halk tarafından tekrar şöyle bir sual soruldu: "Sizden sonra büyük oğlunuz Hazret-i İmam Hasan'a biat edelim mi?" Zat-ı hilafetpenahileri ne müsbet ne de menfî bir cevap verdiler ve ancak şöyle dediler:

"Mâ âmir küm ve lâ enhâ küm, entüm ebsar."

Ne size böyle bir şey emr eder, ne de sizi böyle bir şeyden menedebilirim, siz daha iyi bilirsiniz.10[93]

İşte devlet başkanı seçiminin Hülafa-yi

9[92] (Taberî, Cild: 3, Sahife: 450)

10[93] (Taberî, Cild: 2, sahife: 112)

Raşidin devrinde teamülü bu şekilde olmuştur. Sahabeyi Kiramın toplu olarak çalışmaları bu işin böyle olması, Nebî Sallallahu aleyhi ve sellemin sükûtu ve Hak Taalânın emri gereğincedir.

"Ve emrühüm şûra beynehüm:

Onların işleri müşavere iledir."

Bu istinada göre de İslamın Anayasası olacak olan esaslardan kat'i şekilde sabit oluyor ki, İslâmda devlet reisi hükümet başkanı seçim üzerine ve umum müslüman halkın rızasına bağlıdır. Bu şeklin başka türlüsü yoktur. Herhangi bir kimse kolunun kuvvetine, gücüne, zoruna dayanarak kendisini Müslümanlar için başkan veyahut da emir yapıvermek hakkına sahip değildir.11[94] Bu da bir tarafa dursun, yalnız

---

11[94] Bazıları şu sebepten dolayı şüpheye düşmüşlerdir: İslâmda mademki tamamen seçime dayanan bir usul vardır. Nasıl olur da padişahlık devrindeki ulemâ kuvvet ve zor kullanarak kendilerini devletin başına geçiren kimselere müsaade etmişlerdir? Bu şüphenin esası iki ayrı meseleyi biribirine karıştırmak-tan ileri geliyor. Meselenin biri şudur: İslâm da Halifelik ile Emirlik biribirine karıştırılmaktadır. Diğer mesele de şöyledir: Birisi çıkıp da böyle hatalı bir usul ile emir olmuş ve devletin başına geçmişse böyle bir durumda ne yapılacağının bilinmemesidir. Birinci meselenin cevabı şöyledir: İslâm ulemasının ittifakla kabul ettikleri Halifelik, ancak umumî seçimle ve bütün Müslüman hal-kın

bununla da iş bitmiyor, müslümanlar için böyle başkanlık etmek ve yahut da halife olmak, herhangi bir aile, hanedan veya zümrenin elinde olmasına müsaade edilmez.12[95] Seçim hususunda da her ne şekilde olursa olsun, zor kullanılamaz ve serbestçe Müslümanlar tarafından seçim yapılır. Şu mesele de vardır ki, bu seçim ve Müslümanların rızasının temin edilmesi nasıl anlaşılacaktır? Bu hususta İslâm herhangi bir muayyen usül belirtmemiştir. Zaman ve zeminin koşulları gereğince bu iş

---

rızası ile olmalıdır. İkinci meselenin doğru cevabı şöyledir: O zamanki ulemanın yumuşak davranmalarının sebebi, böyle bir Emirliğin yalnız intizamı sağlamak ve asayişi korumak bakımından faydalı olduğundandır. Bu şekilde memleketin başına musallat olmuş bulunan Emirin, din nizamını bozmaması lâzımdır. Bu şartlar tahakkuk ettiği taktirde, ulema, zorla Emirliği eline geçirmiş bulunan şahsa karşı, ayaklanmayı doğru bulmamışlardır. Bunun sebebi de bir anarşiye yol açmamak içindir. Bunun dışında ulemâ hiçbir zaman Emirliği ele geçirenlerin emirliklerini sahih saymamışlar, cebir ve tasallut ile Hilafetin doğru olabileceğine hüküm vermemişlerdir.

12[95] Bu hususta bazıları şu şüpheye düşüyorlar ki; "Hilâfetin Kureyş kabilesi mensuplarında olacağına" dair hadisler vardır. Kureyş kabilesi mensupları Halifelik için daha haklı görül-müştür. Bunun cevabını da telif ettiğim "Resâil ve Mesâ'il isimlieserde vermiş bulunuyorum.

için muhtelif usuller ortaya konabilir. Ancak şu şartla ki, makul bir tarzda ümmet efradının kime daha fazla itimat ve güvenleri olduğu anlaşılabilsin.

ŞURA MECLİSİNİN TEŞEKKÜLÜ

Emirin (Hükümet başkanının) seçiminden sonra ikinci, mühim mesele de "Ehl ül - hal ve'l-akd" i yani (Şûra Meclisinin erkânını) seçmek meselesidir. Acaba kimler bu meclise seçilecek, nasıl seçilecekler ve kaç kişi seçileceklerdir? Dikkatsiz ve incelemeden değerlendirmelerde bulunanlar bu hususta şöyle düşünmüşlerdir: Hülefa-i Raşidin devrinde Şûra Meclisinin azaları umumî seçim usulü ile (General Elections) seçilmemişlerdir. İslâmda müşavere heyeti için muayyen bir kaide yoktur. Belki bu mesele zamanın halifesinin uygun gördüğü şekilde olmuş ve istediği kimseyi çağırıp müşavere etmiştir. Fakat böyle düşünmek, bu zamanın meseleleri ile, o zamanın meselelerini aynı şekilde değerlendirmek ve aynı şekilde görmekten ileri geliyor. Halbuki bu gibiler, o zamanın meselelerini, o zamanın şartlarına göre gözönünde bulundursalardı bu işin ne şekilde olduğunu ve bu hususta da nasıl çalışıldığını anlarlardı.

İslâm, Mekkeyi Mükerremede, bir

hareket olarak ortaya çıktı. Hareketin karekteri şöyle idi: İlk defa İşlama "Lebbeyk" deyip de sarılanlar İslâmî hareketin liderinin arkadaşı, dostu, işlerde yardımcısı, müşaviri ve çalışan eli kolu mahiyetinde olmuşlardı. Nitekim, islâm'da bunlara "Sabıkıyn-i evvelin" denerek, tabiî bir şekilde Hazreti Nebî Sallallahü aleyhi ve sellemin arkadaşları ve müşavirleri diye kararlaştırılmışlardır. Hak Taalâ tarafından sarahatle hüküm gelmemiş olan mevzularda, Zatı Saadetleri de bu zevat ile her zaman müşaverede bulunmuşlardır.

Daha sonra, bu harekete yeni yeni kişilerde katıldılar. Bu defa muhalifler işe girişerek, bu hareketi baltalamaya koyuldular Berikiler de onların karşısında çalıştılar. Bunlar yaptıkları hizmetlerde, fedakârlığa katlanan, dirayet ve basiret sahibi kimseler olmakla seçkin bir cemaat idiler. Bunlar, o zaman seçimlerle ve oylarla iş başına getirilmiş kimselerden değillerdi. Bunlar denemeler ve tecrübeler üzerinde kendiliklerinden müşavir olmuş kimselerdi ki, böyle olması elbette ki, seçim (Election) den daha doğrudur. Mekkeden hicret edilmeden önce durum böyle idi. O zaman Zat-ı Risaletpenahilerinin etrafında iki çeşit müşavir bulunuyordu. Birinciler Sabikin-i Evvelin yani ilk müslümanlar, ikinciler de sonradan İslâm dairesine intisap etmiş

bulunanlar arasındaki, bilgili, dirayetli, tecrübe sahibi ve elinden iş gelen kimselerdi. Bu iki zümrenin mensupları öyle kimselerdi ki, bu zevata bütün müslümanlar, Peygamberi Ekrem Sallallahu aleyhi ve sellem'e itimat ettikleri gibi güven duyarlardı.

Bundan sonra meşhur hicret hadisesi vuku buldu. Bu hadisenin başlangıcı da şöyle oldu: Hicretten iki buçuk yıl önce, Medine halkının ileri gelen şahsiyetlerinden bir kaç zat, İslâmı kabul etmişti. Bu kimseler nüfuz sahibi olduklarından İslâmı Evs ve Hazrec kabile halkına da yaymış bulunuyorlardı. Bu defa Medine halkının daveti üzerine Zat-ı Saadetleri ve diğer muhacirin kendi yer ve yurtlarını bırakarak Medineye gittiler. Orada bu İslâm hareketi bir siyasî nizam şeklini aldı. Ve zamanla bir hükümet haline geldi.

Şu da ayrı ve mühim bir meseledir ki, Medinede İslâm, bu gibi zevatın sayesinde yayılıp her tarafa sirayet edince, bu kimseler de yeni içtimaî ve siyasî nizam için ayrı ayrı yerlerin liderleri şekline geldi. Onların makamları da şu oldu ki, Zat-ı Saadetlerinin müşavere meclisinde Sabıkıyn-i Evvelin ve Muhacirin'in tecrübeli ve ileri gelenleri ile aynı ölçüde gözönünde bulunduruldu. Ve müşavere heyetinin evvelki iki unsuruna bir üçüncü unsur daha ilâve edildi. Bu zevat yani "Ansar": yardımcılar yine fıtrî ve tabiî

bir şekilde seçilmişlerdi. Bunlar da müslümanlar tarafından itimad edilir ve güvenilir kimselerdi. Nitekim, bunlar öyle güvenilir kimseler oldular ki, zamanımızda ki gibi bir seçim usulü ortada olsaydı ve bunlar da oylamaya göre seçilmek isteselerdi muhakkak seçilirlerdi.

Sonra medenî yaşayış başladı. Müşavere edilecekler de kendiliklerinden iki zümreye ayrılmış oldular. Birinci zümre, sekiz on sene kadar siyasî, askerî ve tebliği (İslâmı tanıtma ve yayma) işlerinde çalışmış bulunan tecrübe sahipleri ve iş bilen kimselerdi. Halk da bunların bilgi ve iş başarma kabiliyetlerine güvenir ve her meselede onların fikirlerine itimat ederlerdi. İkinci zümre ise, Kur'an-ı Kerim anlayışında, dinî bilgi hususunda ve fıkıhta şöhret kazanmış kimselerdi. Bunlar da yine halk tarafından güvenilir ve itimat edilir zevat idiler. Hattâ Resulü Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemden sonra halk bu zevatın din ilmi hakkında en fazla bilgi sahibi olduklarına kani idiler. Hattâ bazan Zat-ı Risaletpenahileri, kendileri de *"Kur'an-ı Kerimi filan kimseden öğreniniz"* diye tavsiyede bulunmakla, bu zevatın Kur'ana olan vukuflarını tasdik buyurmuşlardır.

İşte bu iki ayrı hususiyet taşıyan zümrelerin ikisi de birlikte o zamanki Şûra Meclisine tabiî bir şekilde kendiliklerinden

seçilip gelmişlerdi. Ve bu meclisin azaları olarak meclisi teşekkül ettirmişlerdi. Bunlardan hiç birisinin, bugünkü alelade seçim usulü ile seçilmelerine ihtiyaç kalmamıştı. Herhâlde bildiğimiz bugünkü seçit usulü ile rey toplayarak seçilmek lazım gelseydi, o zamanın müslümanları elbette ki, bu zevattan başka kimseyi de seçmiyeceklerdi.

İşte bu suretle Zat-ı Saadetlerinin devrinde Şûra Meclisi teşekkül etmiş oldu. Bu meclis, Hülefa-i Raşidirn devrinde de müşavere meclisi olarak devam edegeldi. Bunlar Düsturî hususlarda (Kanunlara esas olacak meselelerde) titizlikle duruyorlardı. Daha sonra bunlar, başkalarını da yetiştirdiler. Yeni yetişenlerin içinde dirayetlerine ve bilgilerine güvenilir bulunanları yeniden muşavere meclis'ne getirdiler. Bu cemaat, kendilerine "Ehl ül - hal ve'l - akd" denilen cemaat efradıdırlar. Bu ıstılahını manası da (çözmek ve düğümlemek: Yani meseleleri hail etmek ve hükme bağlamak) demektir. Hülefa da bu zevat ile müşavere etmeden hiç bir mühim meselede kararl vermezlerdi, işte bunların yaptıkları ve yapacakları işlerin kanunî olma hususiyetinin ölçüsünü şuradan anlayabiliriz ki, Hazreti Osman Radiyallahu Taalâ anh'ın şehal detinden sonra, Sahabilerden bir kaçı Hazret-i Ali Radiyallahü Taalâ anh'ın evine toplanmış ve kendisinden halifeliği kabul etmesini istedikleri zaman, Hazret-i Ali

Radiyallahu anh onlara şu cevabı vermişti *Bu iş size düşmez. Bu ancak şûra ehlinin ve Bedr ehlinin yapacakları iştir. Şûra ehli ve Bedr ehli kimin halifeliğine rıza gösterirse, halife o olacaktır. Toplanalım da bu meseleyi görüşelim."*13[96]

Bu cümlelerden açık olarak anlaşılır ki, "Ehl-ül-hal ve'l - akd" o zaman muayyen bir kaç kimseden ibaret idi. Bu zevat daha önceden de bu duruma sahip bulunan kimselerdi. Milletin mühim meselelerinde karar vermeğe salahiyetli ve ehliyetli kişiler idiler.

Buna göre şöyle düşünmemek icap eder: Zamanın halifesi bu gibi zevatı keyfi istediği gibi tayin etmiştir. Yahut da kendisi seçmiştir. İstediği zaman bunları çağırıp müşavere eder, istediği zaman da çağırmaz.

Fakat burası da bilinmiyor ki, o zamanki "Ehl - ül - hal ve'l - akd" yahut da Şûra Meclisi, kimlerden teşek-kül etmişti. Ve milletin meselelerinin hangi hususları kimlere sorulurdu ve kimler bu meselelerde fikir beyan etmek salahiyetine haiz idiler?14[97]

13[96] (El-imame ve's - siyase, İbn-i Kuteybe, El-Futûh matbaası Mısır, Sahife: 41).

14[97] Burada şöyle bir mesele üzerinde de durmak icap ediyor: Ehl-ül-hal ve'l - akd niçin yalnız Medinede idiler? Bunların Medinedeki vaziyetleri ne idi? îslâm

ülkelerinin diğer mıntıkalarından niçin güvenilir mümessil ve saire çağrılmıyordu ?

Bu meselenin şu şekilde iki makul cevabı vardır: îslâmî hükümet, herhangi bir millî hükümet değildir. Belki islâmî hükümet Şu şekilde ortaya çıktı: îlk evvelâ bir nazarî tebliğ (fikir yayma) yolunu tuttu ve halkın düşüncelerini ve ahlakını değiştirip bir inkılap meydana getirdi. Sonra bu inkılâbın neticesinde bir medeniyet usulü ve yaşayış şekli ortaya çıktı. Daha sonra bir hükûmet şeklini aldı. Tabiatiyle, bu gibi bir hükümette fıtraten itimadın ve güvenin merkezi, inkılabın temelini kuran o şahsı vanid idi. Sonra bu inkılabı benimsemiş bulunanlar ve inkılabın temelini kurmuş bulunan zatın sağ eli ve sağ kolu olan kimseler de bu itimat ve güven merkezinin etrafında toplanıp ikinci iti-mat ve güven noktaları oldular. Böyle bir hükümetin liderliği de fıtrî ve tabiî liderliktir. Bu liderden başkasına ve bu liderin güven duymadığı kimseye de halktan bir fert dahi itimat etmez. Bu suret-le, o zaman tenkid etmek ve söz söylemek tamamen serbest olma-sına ve herkese böyle bir hak tanınmış bulunmasına rağmen Arabistanın herhangi bir köşesinde yahut da diğer İslâm ülkelerinde şu şekilde bir ses duyulmadı ki, niçin yalnız Medine halkı veya Medinedekiler "halletmek ve hükme bağlamak" meclisine aza ol-mak hakkına mâliktirler.

2. İkincisi de şudur: O zamanki medeniyetin vaziyetine göre, şu da mümkün değildi ki; o zamanın o kadar geniş ülkelerinde Afganistandan tutun da kuzey Afrikaya kadar umumî seçim yapılması imkânı olsun. Sonra da buralardan hükümet merkezine mümessiller gelsin ve alelade veya fevkalâde (gündemli ve

Hülefa-i Raşidinin teamülleri de Resulü Ekrem örneğinden alınmıştır. Emir için, herkes müşavir olamazdı. Emir de kendi keyfinin istediğini bu işlerde müşavir seçemez ve tayin edemezdi. Belki bu işe getirilmiş olan zevat, umum müslümanlar tarafından itimad edilir kimseler idiler. Müslümanlar bu seçkin zümrenin iyi niyetlerine, bilgi ve ehliyetlerine tam manasiyle güven duyuyorlardı. Devletin ve devletin başında bulunanların da bunlarla müşavere ederek verdikleri kararlar öyle bir karar oldu ki, halk bu kararları can ve gönülden kabul ederdi. Çünkü kendilerine inanırlardı. Hükümetin verdiği kararların tatbikatında halk yardımcı dahi olurdu.

Şimdi bir de şu soru kalıyor: Halkın itimadını kazanmış bulunan kimselerin hangi vasıfta olmaları lâzım geliyor? Bu da nereden belli olacaktır? Şimdi şu da malumdur ki, islâmın başlangıcında bu gibi zevatın vasıflan kendiliğinden belli idi. Bugün o vasıflar mevcud değil ve o şartlar da ortada yoktur. Ve o zaman medeni durumlarda bir hayli engellller vardı ki, bugün o engellller ortadan kalkmıştır.

Bunun için biz, bugünün hal ve

---

gündem dışı) toplantılar yapılsın ve ülkenin her yerinden de gelmiş bulunan mümessiller bu toplantılara iştirak etsinler.

vaziyetinin iktizasına göre, herhangi bir şekilde, mümkün olan ve gayri meşru olmayan bir yol ile bu gibi zevatı araştırıp bulup seçebiliriz. Cumhurî kavmin yani (Millet efradının kalabalık çoğunluğu) nun güvenini kimler kazanmıştır diyebilebiliriz. Ve bunları iş başına getirebiliriz. Zamanımızda dahi mevcut bulunan seçim şekillerinden birini tatbik edebiliriz. Ancak şu şartla ki, bu seçim şekli öyle bir vaziyet alsın ki, işin esas gayesi ortadan kalkmış olmasın,

DEVLETİN ŞEKLİ VE BİÇİMİ

Bundan sonra üçüncü meseleye gelelim. Bu mühim mesele de şudur: İslâmda devlet şekli ve biçimi nasıl olacaktır? Bu hususu anlamak için de yine Hülefa-i Raşidin devrine dönerek, o zamanın tarihine göz atarsak, bu husus da anlaşılmış olacaktır. O zaman "Emir_el müminîn" o zata denirdi ki, müslümanlar bu zata; "sem' ve taat (sözünü dinlemek ve itaat etmek) şartiyle" biat ederlerdi. Böyle bir zat, ümmet efradı tarafından güvenilir, itimad edilir ve halk içtimaî işlerini onun eline teslim eder, kendisinden bu işleri mükemmel bir surette yürütmesini beklerlerdi. Yani devleti bu zatın eline teslim ederlerdi.

Bugün ne ingiltere Kralı, ne Fransız Cumhur Başkanı, ne Büyük Britanyanın Başbakanı, ne Amerikan Başkanı ne de Rus Diktatörü Stalinin vasfı, böyle bir vasıf gibidir. Onlara hiç benzemez. İslâm Emir el - mümininini sadece devlet başkanı yahut da hükümet reisi değildi. Aynı zamanda Başbakan yani "Reisi vüzerâ" idi. Yine aynı zamanda islâmî parlamentonun bir azasıydı. Ve hatta bazan da bu parlamentonun başkanı idi. Konuşulacak ve danışılacak mevzuların büyük bir kısmı kendisine düşerdi. Devletin bütün işlerinden de o mesuldü. Hem de bu mesuliyette kendi kendisine de hesap vermek zorunda idi. Böyle bir parlamentoda ne hükümet (veya iş başında bulunan devlet) ne de iktidar partisi vardı. Ne de onun karşısında muhalefet partisi bulunuyordu. Butün parlamentoda bir tek parti vardı. Devletin başında bulunan zat, eğer hak tarafını iltizam edip, doğru yolu tuttuğu zaman, bütün parlamento muvafakat parti olurdu. Yok eğer devlet başında bulunan zat, bu defa batıl tarafını ve batıl yol tutarsa o zaman bütün parlamento muhalif parti olurdu. Bu parlamentoda parlamentonun her üyesi de her hususta serbest idiler. Bir hususta ittifak ettiler mi, ittifak ederlerdi. İhtilaflı olan hususta da ihtilaflı olurlardı. O zaman, Halife de Halifenin yardımcıları

bulunan vezirler de parlamentonun reyine karşı kendi reylerini bildirirlerdi. Bu rey ya kabul edilir yahut da red edilirdi. Birisinin bu işle ilgili olarak istifa etmesinden yahut da çekimser davranmasından dolayı ona hiçbir şey sorulmazdı ve sorulamazdı. Halifeye gelince, Halife de yalnız ve sadece parlamentoya karşı sorumlu değildi. Belki bütün ümmeti islâmiyeye karşı sorumlu idi. Halife yalnız memleket işlerinde sorumlu tutulmazdı. Her işinde ve hatta şahsî ve kişisel işlerinde de sorumlu idi. Her gün beş defa, halkın önünde camiye gelip, halk ile birlikte bulunurdu. Halkın karşısına çıkardı. Her cuma günü de hutbesini okuyarak, halka hitap ederdi. Ülkenin umumî ahvali hakkında bizzat beyanda bulunurdu. Halk ile birlikte, her gün bulunduğu şehrin çamurlu sokaklarında dolaşıp dururdu. Herkes ve her şahıs, istediği zaman, Halifenin eteğini tutup söz söylemek hakkına sahip idi. Umumî toplantılarda herkes kalkıp Halifeye soru sorabilirdi. O zaman hükümet reisinden veya hükümeti temsil eden kimselerden ancak parlamento azalarının soru sorması ve başka kimselerin sormaması gibi bir kaide yoktu. Parlamento azaları soracakları sualleri daha önce not edip bildirsinler diye bir kaide de yoktu. Herkes, her zaman ve her yerde halifeye her hususta soru sorardı. Bu umumî bir

kaide idi. Ve bu kaide şu şekilde halifelerin kendileri tarafından ilân edilmiştir:

"Eğer ben sizin için iyi çalışırsam, bana yardımcı olunuz. Şayet ben sizin için iyi çalışmaz ve kötü yol tutarsam, o zaman beni siz düzeltip doğru yola götürünüz. Ben Allaha ve O'nun Resulüne itaat ettiğim müddetçe siz de bana itaat ediniz, yoksa ben Allaha ve O'nun Resulüne karşı masiyet yolunu tutarsam o zaman sizin için bana karşı itaat etmeniz için bir sebep kalmaz."[15[98]]

Bu devlet idare tarzına, zamanımızdaki devlet tarzları ve rejimleri ıstılahından hiç bir ıstılah bulmak mümkün değildir. Ancak, İslâm mizacına en uygun bir devlet idare tarzı ve rejimidir ki, bizim de idealimiz budur. Ancak İslâm camiası, bu şekilde idare edilebilirdi ki, İslâm inkılabı nazariyesinde bunun en mükemmel şekli hazırlanmıştır. Bu bakımdan İslâm camiası gerilemeye yüz tuttuğundan bu şekilde bir idare zor olacaktır. Şimdi, biz eğer bu ideal rejimimize dönmek istersek, o zaman bizim için dört esasa sarılmamız icap eder ki, ancak bunlarla kendi durum ve zaruriyatımızı düzene koyabiliriz.

l. Devletin mesuliyeti bir kimsenin eline

15[98] (Es - Sıddıyk, Muhammed Hüseyin Heykel, Sahife: 67).

tevdi edildiği zaman, bu zat sadece halkın mümessili olmayacak, aynı zamanda halkın alelade bir ferdi olarak halkın diğer fertlerinin karşısında bulunacak, yapacağı işlerde de sadece müşavere etmekle kalmıyacak, aynı zamanda herkese karşı her işinde hatta kendi şahsi işlerinde dahi, mesul olup, suallere cevap verecek durumda bulunacaktır.

2. Particilik sisteminin tamamen ortadan kalkmış olması lazımdır. Zira particilik sisteminde manasız taassup başta gelir. Böyle bir devlet rejiminde parti taassubunun bulunması gayet manasızdır. Particilik sisteminde hükümet nizamı manasız ve yersiz taassuplara kapılır ve şöyle bir ihtimal de ortaya çıkar: Herhangi iktidar düşkünü bir kimse, iktidarı elinde tutmak veya iktidarı elde etmek için halkın parası ile kendine müstakil himayeciler sağlar. İstediği gibi müşaverede bulunur. Ve istediği gibi de kendi dileklerini ve fikirlerini halka kabul ettirir.

3. Böyle bir hükümette asayiş nizamları karma karışık ve dolambaçlı yollara sokulmamalıdır. Hesap sorulduğu zaman ne hesap soranlar ne de hesap sorulan kimse ve ne de kötülükler meydana gelirse bu kötülüklerin asıl mesullerini bulmakta zorluk çeksinler.

4. Son olarak ve en mühimi de şudur ki,

her Emir, yani devletin başında bulunan kimse ile Şûra ehli, yani müşavere heyeti azalarının, öyle kimselerden seçilmeleri lâzımdır ki, bu kimselerin kalblerinde İslamın tavsif ettiği vasıflar tam olarak bulunsun.

ÜLÜLEMR'İN VASIFLARI:

Bu vasıflar (Qualifications) meselesi hakkında İslâ

mî noktayı nazardan büyük ehemmiyeti bulunduğunu düşünmek lâzımdır. Hattâ, ben şu kadar da diyebilirim ki, İslâmî düsturun yürümesi veya yürümemesi münhasıran buna bağlıdır.

Emaret (Emirlik: devlet (başkanlığı) ve Şûra Meclisinin azası olabilmek için kanunî bir ehliyet tanınmalıdır. Bunun için, seçim üzerinde nezaret edecek birisi veya bir heyet ve yahut da bir hâkim veya hâkimler heyeti bulunmalıdır ki, bir kimsenin seçilip seçilememek hususunda ehliyeti olup (Eligible) olmaması üzerine daha önceden karar versin. Bundan başka ikinci bir şekil ehliyet dahi bulunmalıdır: Bu ehliyet de seçecek olan kimseler hakkında olması icap edecektir ki, bunlar seçilecek olan şahsın da seçilebilmesi, seçimin olabilirliği veya hakkında onay verilmesi bakımından

ehliyetli midirler, değil midirler bunun önceden tayin edilmiş olması gerekir. Birinci şekil ehliyet, bir ülkenin on milyonlarca ahalisinin arasında herkes için olabilir. Fakat ikinci şekildeki ehliyet ancak amelî ve fiilî olarak bir ülkenin milyonlarca ahalisi arasından bir kaç kişi de bulunabilir. Birinci kısım ehliyet için Anayasada bazı amelî maddeler ve hükümler (Operative Clauses) konmalıdır ki, bunlar seçimlerde dikkate alınırlar. Fakat ikinci kısım ehliyet için, bu ehliyetin ölçüleri, Anayasanın ve Düsturun bütün ruhunda mevcut bulunmalıdır. Bir Anayasanın, bir Düsturun muvaffakiyeti münhasıran o zaman mümkündür ki, cumhuri halkın (Halk topluluğunun hepsinin) fikirlerini ve düşüncelerini terbiye edip sahih ve doğru bir seçim için hazırlıyabilsin. Tâ ki, halk da seçecekleri kimsenin evsafını Ana yasa veya Düsturun ruhuna uygun olup olmıyacağını ayırt edebilsinler.

Kur'an-ı Kerimde ve Hadis-i Şerifde bu her iki kaynakta da, bu iki çeşit ehliyetten bahisler vardır. Birinci kısım ehliyet için, dört esas üzerinde durulmuştur:

1. Müslüman olmak. Nitekim Kur'an-ı Kerim bu hususta şöyle buyuruyor:

"Ey iman etmiş bulunan kimseler Allaha itaat ediniz ve O'nun Resulüne de itaat ediniz ve kendi içinizden olan ülülemre de..."

(En – Nisa: 59).

2. Erkek olması lâzımdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim-de buyurulmuştur:

"Erkekler kadınların koruyucularıdır."

(En – Nisa: 34)

Bu hususta Peygamber Sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuşlardır:

"İşlerinin idaresini kadınların eline bırakmış olan kavim felah bulamaz."

(Buharî)

3. Akil ve reşid olması lâzımdır. Nitekim. Kur'an-ı Kerim de bu hususta şu emri ihtiva etmektedir:

"Allahın sizi başına koymuş bulunduğu mallarınızı, akılsızların eline vermeyiniz."

(En-Nisa: 5).

4. İslâm ülkelerinin sakini olması lâzımdır. Nitekim bu mevzuda da Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur:

"İman edip de hicret etmemiş olanları, hicret edinceye kadar korumak hususunda size bir şey düşmez."

(El-Enfâl: 72).

İşte kanunî vasıflar bu dört vasıftan ibarettir. Bu vasıflara malik bulunan herkes, Emirliğe (devlet reisliğine) ve Şûra Meclisinin

azalığına (Parlamento üyeliğine) seçilebilme hakkına sahiptir. Bunlar için bu kimsenin ehliyeti vardır. Şimdi de şu sual ortaya çıkar: Sayısız ve hesapsız kimseler bu vasıflara sahip bulunduktan sonra, seçilmek isterler veya seçilmek istemezler. Böyle bir durumda ne olacak? Bu sualin de cevabını yine Kur'an-ı Kerimde ve Hadis-i Şerifte bulacağız:

"Allah size emreder ki, emanetleri ehil olanlara emanet edesiniz."

(En-Nisâ: 58)

"Allah indinde sizin en değerliniz, sizin en muttaki bulunanızdır."

(El-Hücurat: 13)

O dedi ki: Elbette Allah onu sizin üzerinize seçti. Ona bilgi ve cisim (kuvveti) bakımından üstünlük verdi.

(El-Bakara, 247)

"Kalbini kendi zikrimizden gafil kıldığımız ve kendi hevâ-i nefsine tabi olan ve işinin ölçüsünü kaçırmış bulunan kimseye itaat etme."

(El-Kehf: 28).

"Her kim bid'at koyan kimseyi överse, elbette ki İslâmın dağılması için yardım etmiş olur."

(El-Beyhakî)

"Allaha yemin ederim ki, biz öyle bir

kimseye işlerimizi emanet edemeyiz ki, bu kimse herhangi bir kimseden bir şey beklesin yahut da haris bir kimse olsun."

(Buharî ve Müslim)

"Elbette ki, bizim indimizde sizin içinizde en hain kimse, en çok şey isteyen haris kimsedir."

(Ebu Davud)

Bu vasıfların bazısı her zaman Anayasaların birçoğunda da bulunabilir. Fiilî olarak da dikkate alınır. Meselâ mevki düşkünü bir kimse seçilmek hususunda ehliyetsiz olarak vasıflandırılmıştır. Başka vasıflarda kanunî ölçüler tayin edilmiş olmamakla beraber, bizim Anayasamızda veya Düsturumuzda esas hidayetler de vardır. Seçime nezaret edecek olan şahıs veya heyetin vazifelerine şunu da ilâve etmek icap eder ki, bu şahıs veya heyet her seçim zamanı seçilecek olan kimsenin vasıflara uygun olup olmamak hususunu halka bildirsin. Şunu da bildirsin ki, böyle bir kimse İslâmın istediği ülülemr olmak bakımından ehliyete haizdir.

MEDENİLİK (VATANDAŞLIK) VE BUNUN ESASLARI

Şimdi de medenîlik (vatandaşlık)

meselesine gelelim. İslâm bir fikir ve iş nizamı olduğuna göre, bu nizam üzerine bir hükümet kurup ayakta tutmak ister. Bunun için de kendi hükümeti dairesinde vatandaşlığı iki kısımda kararlaştırır. Sonra, doğru olmak ve temiz bulunmak İslâmın esas ruhu olduğundan, islâm herhangi bir hile ve aldatmaca olmaksızın vatandaşlığı şu taksim üzerine beyan eder. Dünyayı aldatanlar gibi de şu noktayı gözönünde bulundurmaz ki, sadece sözde bütün vatandaşları ve hemşehrileri aynı seviyede görüp de fiiliyatta bunların arasında farklar gözetmiş olsun. Belki islâm herhangi bir unsura insan haklarını tanıdı mı, onun hakkında hiç bir şekilde adaletsizliğe müsaade edemez. Meselâ bugün Amerikadaki zencilere, Rusyadaki komünist olmayanların durumu ve bütün dünyanın gayrı - dinî rejimlerdeki azınlıklara yapılan muameleleri kabul etmez.

İslâm noktayı nazarından medenîlik (vatandaşlık) şu iki noktada ayrılır:

1. Müslümanlar.
2. Müslüman olmayan zımmiler.

1. Medenî Müslüman vatandaşlar ve hemşehriler hakkında Kur'an-ı Kerimde şöyle buyrulmuştur:

"İman edip de hicret eden malları ve

canları ile Allah yolunda çalışan (cihad eden) ve bunları barındıran ve yardım eden kimseler birbirlerinin dostları ve (hamileri) dirler. İman edip de hicret etmemiş olanları, hicret edinceye kadar korumak hususunda size bir şey düşmez."

(El – Enfâl: 72)

Bu âyet-i kerimede medenîliğin yani vatandaşlık ve hemşehriliğin iki esası beyan edilmiştir. Birincisi, iman, ikincisi ise, Darül-İslâmda oturup, Dârül-İslâm vatandaşı ve hemşehrisi olmaktır. Şimdi herhangi bir kimse iman etmiş fakat Darül - küfr tabiiyetini terk etmeyip ki bu hususu hicret kelimesi ile anlatmak istiyoruz. — Da-rül - İslama gelmemiş ise, bu kimse Darül - İslâm vatandaşı ve hemşehrisi değildir. Bunun aksi ne, Darül - İslâmda bulunan ve Darül - İslamda oturan ve yaşayan kimseler, isterlerse doğum itibariyle Darül - küfre mensup olsunlar, isterlerse Darül - İslâma mensup bulunsunlar ve sonradan Darül - küfrden hicret edip de Darül - İslama gelmiş olsunlar16[99] burada Darül-İslâmın

16[99] Hicret edip gelenler hakkında Kur'an-ı Kerimde, ihtiyati tedbir olarak bir deneme (Exanüne: imtihan) meselesinden bahsedilmiştir. Bu tedbir muhacir kadınlar hakkında beyan buyrulmuş olmasına rağmen buradan umumî bir usul elde edilebileceğinden dışarıdan gelen herhangi birisi

vatandaşı ve hemşehrisidirler ve Darül - İslâmın diğer vatandaşları ile aynı haklara sahip bulunmaktadırlar. Darül - İslâmın diğer vatandaşları ve hemşehrileri de bu kimseleri korumak ve yardım etmekle mükelleftirler. Bu müslüman vatandaşlar üzerinde, İslamın bütün nizamını ayakta tutmak bir vecibe olur. Vatandaşlar İslâmın hükümlerini yürütmekten sorumlu olurlar. Nitekim bunlar usulen bu nizamın hak olduğuna inanırlar. Bunun için de tamamen kendi kanunlarını yürür hale koymak isterler. Kendilerini bütün dinî, ahlâkî, medenî ve siyasî hususlarda kendi kanunlarının hükümlerine bağlı bulundururlar. Bütün feraîz ve vecibeler onların boyunlarına borç olur. Onların hükümetleri, hükümeti korumak ve müdafaa etmek için kendilerinden her türlü fedakârlığı ister. Yine onlara şu hakkı da verir ki, böyle bir hükümet için "ülülemr" seçebilir veya seçilebilirsiniz ve

---

veya muhaceret iddiasında bulunan bir kimsenin Darül İslama kabul edilmesinden önce bu kimsenin müslüman ve muhacir olması hususunda emniyet telkin etmesi icap ediyor. Çünkü hicret bahanesiyle başka niyetler için de İslâm ülkelerine gelebilir. Bir kimsenin de hakiki imanın ne olduğunu Allah Taalâdan başka kimsenin bilmemesine rağmen yine de zahirî durumdan onun ne gibi bir kimse olacağının tahkik edilmesi icabeder.

Şûra Meclisi (Parlamento) ya da iştirak edebilirsiniz. Böyle bir hükümetin kilit noktalarında da vazife almak hakkınız olur. Ta ki, bu hükümet hakiki vasfı ile ayakta tutunup devam edegelsin. Bu kaidenin en bariz mevcudiyeti saadet devri ile, örnek dört halife devirleridir. O zamanlar hiç bir zımmînin Şûra Meclisi azası olduğu görülmemiştir. Yahut da herhangi bir ülkeye vali (Gouvernor) olduğu vaki değildir. Aynı zamanda kadı veya hükümetin herhangi bir dairesinde bakan yahut başkan, ordu kumandanı olmaları da imkânsızdı. Halife seçimlerine de karışmaları gayrı mümkündü.

Halbuki, bu zımmîler yine Hazret-i Resulü Ekremin devri saadetlerinde de mevcut bulunuyorlardı. Örnek dört halife devrinde de bunların İslâm ülkelerindeki sayıları on milyondan fazla idi. Eğer hakikaten zımmîlerin yukarda saydığımız işlerde bir hakları ve bir hisseleri olsaydı, herhalde Allahın Nebisi onların bu haklarını teslim etmemezlik etmiyeceği gibi, Nebî sallallahu aleyhi ve sellemin elinde yetişmiş ve terbiye görmüş kimseler, zincirleme olarak otuz seneden fazla bir zaman devlet idaresini ellerinde bulundurdukları halde niçin bunların bu haklarını teslim etmemişlerdir?

2. Zimmî vatandaşlardan maksat, İslâm

ülkeleri hudutları dahilinde yaşayan bütün gayrı müslimlerdir ki, bunlar İslâma itaat edip İslâmî hükümete sadakat gösterirler. Bunların da Dârül-İslâmda doğmuş olmaları veya Dârül-İslâm dışından Dârül-İslâma gelip zımmîlik hakkını talep etmelerine bakılmaz, İslâm, bu şekildeki vatandaşların dinlerini, kültürlerini: ve şahsî haklarını can ve mallarını, namus ve şereflerini korumayı üzerine alır. Onlara yalnız mülkî kanunlar icra edilir, diğer kanunlar icra edilmez. Bu mülkî kanunlarda da müslümanlarla aynı haklara mâlik olurlar. Kilit noktası olan memuriyetlerden başka herhangi bir memuriyete de intisap ederler. Vatandaşlık serbestisinde de müslümanlarla aynı haklara mâlik bulunurlar. Muamelatta ve iş güçte müslümanlardan ayrı bir şekilde kendilerine muamele edilmez. Fakat memleketin korunması ve müdafaa edilmesi hususunda onlar muaf tutulmuşlardır. Bu hususta bütün yük yalnız müslümanların üzerine konmuştur.

Bu şekildeki iki çeşit vatandaşlık üzerinde ve bunla rın ayrı ayrı vasıfları olduğu hakkında, birisi kalkıp itirazda bulunacak olursa, o zaman biz de ona diyeceğiz ki, ilk Önce bunlara İslâmın ne surete muamele ettiğine bak, bir de dünyanın medenî geçinen devlet rejimlerinin azınlıklara yapmış olduğu muameleleri gözden geçir. Diğer rejimlerde, o

rejimi kabul etmeyenler, yahut da millî hükümetin hududunun dışından gelmiş olanlar, veya millî azınlıklar hakkında ne gibi muameleler yapıldığını göz. önüne almak icabeder. Pek haklı olarak diyebileceğiz ki, başka rejimdeki hükümetlerle, İslâmî hükümet rejimi arasında bu vaziyet mukayese edilirse, İslâmın bütün rejimlerden bu durum hakkında çok daha insaflı davrandığı anlaşılır. İslâm bunların hepsinden daha adaletli, daha da cömert olup başka rejimlerin halledemediği bir şekide bu işi halletmiştir. Diğer rejimlerde bin bir türlü karışıklıklarla, memleket halkı çeşitli tasniflere tâbi tutulmuştur. Fakat İslâmda bir tek tasnif vardır. O da islama inananlar ile İslâma inanmayanlardır. İnananlar ise, onun bütün usul ve kaidelerine bağlı bulunurlar; bu usul ve kaidelere göre İslâmî hükümeti kurup yürürtürler. Bunu kabul etmeyip inanmayanlar ise, memleketin intizamını devam ettirmek için bir ölçü dahilinde memleket işlerinde çalışırlar. Onlar hükümet nizamını devam ettirmek külfetinden de kurtulmuş olurlar. Fakat kendilerinin bütün insanî ve medenî haklarının muhafazasını İslâmî hükümet ve müslümanlar güvence altına alır.

VATANDAŞLIK HAKLARI:

Şimdi şu noktaya gelelim: İslâmda vatandaşlığın esas hakları (Fondamental Rights) nelerdir?

İslâmda vatandaşa ilk verilen hak, onların can, mal, namus ve şerefinin korunmasıdır. Herhangi bir kanunî şekil olmaksızın, onların bu haklarına tecavüz edilmesin. Bu hususu Nebi sallalahu aleyhi ve sellem müteaddit hadis-i şeriflerinde beyan buyurmuşlardır. Veda Haccında Zat-ı Saadetleri meşhur hutbelerinde îslâmî yaşayış nizamının kaidelerini beyan buyurmuşlardır:

Sizin kanlarınız ve mallarınız; ırz ve namusunuza hürmet gösterilmesi lâzımdır. Bu hac gününün hürmeti gibi. Bu hürmet hakkında Zat-ı Saadetleri şu noktayı da belirtmişlerdir:

Ancak İslâm hakkı ile Yani islâm kanunları dolayısiyle bir kimsenin canı, malı, ırz ve namusuna bir tecavüz vuku bulursa, İslâmî kaide ve usul gereğince bu zararın telafi edilmesi lâzımdır.

İkinci mühim hak da şahsî hürriyet hakkıdır. İslâmda kimsenin hürriyeti belli kanunî şekilde kendisine ait bir suç ispat edilmedikçe yok edilemez; elinden alınamaz.

Ebu Davud, şöyle bir rivayeti kaydeder:

Bir ara Medine halkından birisi şüphe üzerine yakalandı. Sahabilerden biri, okunmuş bulunan bu bahsettiğimiz hutbenin okunduğu sırada ayağa kalkarak, Nebi sallallahu aleyhi ve selleme şu suali sordu: Benim komşularımdan biri herhangi bir şüphe üzerine yakalanmıştır. Bu adamın yakalanmasının sebebi nedir? Nebi sallallahu aleyhi ve sellem ikinci defa bu zatın sözünü dinledi ve şehrin emniyetini idare eden zatı ayağa kaldırarak, yakaladığı bu kimsenin yakalanması için makul bir sebep beyan edip edemiyeceğini sordu. Fakat üçüncü defa sahabi sözünü tekrarladı ve şehrin emniyeti ile vazifeli bulunan zat da makul bir cevap veremedi.

O zaman Zat-ı Saadetleri emirlerinde şunu bildirdiler:

*"Hallû lehü ciyranehü: Onun komşusunu kendisine bırakınız."*17[100]

Bu hadiseten şu mesele anlaşılıyor: Bir şahıs hakkında belli başlı ve kesin bir töhmet delili bulunmaksızın ve bu itham sabit olmadan, bu kimseyi tutuklu bulundurmak İslâm kaidelerine uymaz.

İmam Hattabî, telif etmiş bulunduğu Ma'âlim - Es -Sünen isimli eserinde bu hadisi şerh ederek şöyle yazar:

17[100] Ebu Davud, Kitab El Kaza.

*"İslâmda iki çeşit hapis vardır: Biri "Haps-i Ukubet" yani ceza hapsi. Adalet cezayı tayin ettikten sonra herhangi bir kimse haps edilir, tutuklanır. Ikincisi; "Haps-i İstizhar" yani arama tarama hapsi. Müttehem (zanlı) araştırılmak için hapsedilir. Bunlardan başka îslâmda herhangi bir hapis şekli yoktur."*18[101]

Bu hususta imam Ebu Yûsuf, telif etmiş olduğu Kitab-EI-Harâc'da şöyle yazar: Herhangi bir kimse sırf itham yüzünden tutuklanamaz, Resul-ü Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem sadece itham için kimseyi tutuklamamıştır. Elbette davacı ile davalının her ikisinin de adalet huzurunda hazır bulunmalarında zaruret vardır. Davacı kendi davasını ispat etmek için işe girişir, ithamını ispat edemezse, o zaman dava edilen salıverilir.19[102]

Hazret-i Ömer Radıyallahü Taalâ anh bir dava görürken şu hususu beyan buyurmuştur:

*"İslamda hiçbir kimse, adaletsiz olarak tutuklanamaz."*20[103]

Üçüncü mühim hak da fikir hürriyetidir. Bu mevzuda İslâmî kanunların en güzel izahı Hazret-i Ali Radiyallahu anh devrinde oldu. O

18[101] Ma'âlim Es-Sünen, Kitab El-Kaza

19[102] Kitab El - Harac, Sahife: 107.

20[103] Muvattâ, Bâb Şart Eş - Şahid .

zamanlar Havaric güruhu peydahlamıştı. Bunlar günümüzün Anarşist ve Nihlistlerine benziyordu. Hazret-i Ali Radiyallahu Taalâ anh, devrinde bunlar açıktan açığa mevcut hükümeti kabul etmek istemiyorlardı. Bunların ortadan kaldırılması için kılıç kullanmak gerekiyordu. Hazret-i Ali Radiyallahu Taalâ anh, onlara şu şekilde haber gönderdi:

"Bulunduğunuz yerde kalınız; aramızda kan dökülmesin; yolları da kapamayınız ve kimseye zulüm de etmeyiniz."[21][104]

Başka bir zaman yine Hazret-i Ali Radiyallahu anh Haricilere şu mesajı gönderdi:

"Siz fesat çıkarmadıkça, biz de sizinle savaşa girmeyiz."[22][105]

Bu örneklerden açık bir şekilde anlaşılıyor ki, herhangi bir topluluk ne şekilde düşünürse düşünsün, bu düşüncelerini emniyetle açığa vurabilirler. islâm rejimi bu tarz hareketlere engelolmaz. Elbette ki, onlar kendi fikirlerini ve düşüncelerini zorla ve şiddet kullanarak (By Violent Mean) ortaya, koyup kabul ettirmeye kalkar ve hükümet düzenini bozmak ve dağıtmak yolunu tutarlarsa, o zaman iş

21[104] (Neyl el-evtar, cild: 7, sahife: 139).

22[105] (Neyi el-evtâr, cild: *7,* sahife: 133).

değişir.

Diğer bir hakka da islâm fazla ehemmiyet vermiştir. Bu çok önemli nokta da şudur: islâm devleti sınırları içinde yaşayan halkı, medenî yaşayışın temel gereklerinden mahrum bırakmamaktır. Bu hususta İslam zekâtı farz kılmıştır. Zekâtın farz olduğu hakkında Allahın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle beyan buyurmuşlardır:

"Zenginlerinden alır ve fakirlere verirsin."

(Buhari ve Müslim)

Başka bir hadis-i şerifte Zat-ı Risaletpenahileri şu gerçeği işaret etmişlerdir.

"Hükümet, kimsesizlerin kimsesi ve hamisidir."

Diğer bir hadis-i şeriflerinde de Zat-ı Saadetleri şu ölçüyü *belirtmişlerdir:*

"Hiç bir şeyi olmadan ölen bir kimsenin mesuliyetleri (borçlar ve saire) bize aittir."

(Buhari ve Müslim)

islâm, bu mevzularda vatandaşlar arasında müslüman veya azınlık yani zımmî arasında fark gözetmez. Zımmîler de müslümanlar gibi bu medenî haklardan faydalanırlar. Hükümet, aç olan, çıplak olan, barınacak yeri bulunmayanları açıkta

bırakamaz. Hazret-i Ömer bir ara bir zımmîye rasladı. Bu zımmî dilenen ihtiyar bir Yahudi idi. Örnek devlet reisi Hazret-i Ömer, derhal bu şahsı cizye vermekten muaf tuttu. Ve kendisine maaş bağlanması için hazine memuruna şöyle yazdı:

"Allaha yemin ederim ki, gençliğinde faydalandığımız kimseyi ihtiyarlığında kendi başına bırakmak, insaf değildir."

(Ebu Yusuf, Kitab - El - Harac S: 72) Hazret-i Halid Radiyallahu anh, Hiyre'nin gayrı müslimlerine bir vesika yazıp vermişti. Bu vesikada açık olarak şu hususlar bildirilmişti:

*"Yaşlılardan veya herhangi bir sakatlığı bulunanlar-dan, yahut da iflâs etmiş olanlardan ve fakirlerden cizye alınmayacaktır. Bununla birlikte müslümanların beytülmalinsden de bu gibi kimselerin geçimlerini temin için maaş verilecektir. Bu şekilde geçimleri sağlanmış olacaktır.*23[106]

VATANDAŞLAR ÜZERİNDE HÜKÜMETiN HAKLARI

Geçen bahiste saydığımız haklara karşı hükümetin de vatandaşlar üzerinde bazı

23[106] (Kitabel - Harac, Sahife: 85).

hakları vardır. Bu haklar sınıfında ilk önce itaat hakkı gelir; İslâmda buna "sem' ve tâat": (dinlemek ve itaat etmek) ıstılahı konmuştur. Allanın Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu hususta serahatle şu beyanda bulunmuşlardır:

"Es-sem'ü ve't - taatü fi'l - usri ve'l - yüsri ve'l - müş teha ve'l-mükreh.

Sıkıntılı günlerde ve ferahlık zamanında, hoşa giden ve hoşa gitmeyen şeylerde dinlemek ve itaat etmek vardır."

Yani herhangi bir hüküm birisinin hoşuna gitsin gitmesin, kolay olsun zor olsun, her ne şekilde olursa olsun itaat edecektir.

İslâm hükümetinin vatandaş üzerinde ikinci mühim hakkı da şudur: Vatandaşlar bu hükümete karşı sadakat gösterecekler ve hükümetin, iyiliği için çalışacaklardır. Kur'an-ı Kerimin ve hadis-i şerifin bu husustaki ıstılahında "Nush" kelimesi kullanılmıştır. Arapça tercümesinde buna (Loyality): Meşru tanımak ve (Allegiance): (sadakat göstermek) diyebiliriz. Hatta bu mefhumların manalarından bu husus daha da genişlik arz eder. Bu mesele, insanın iyi bir niyetle ve kalb sadakati ile hükümetine bağlı olması demektir. Bu hükümete zarar gelmesini hoş görmemektir. Kalben de bu devletin yükselmesi için çalışmaktır.

Pek tabiidir ki, iş bu kadarla kalmaz. İslâm vatandaşlarına, var kuvvetleriyle hükümete yardımcı olmak vazifesi düşer. Bu hükümet için mal ve can ile fedakârlık etmek icabeder. Bu fedakârlığı esirgememek lâzımdır. Hatta Darül-İslâm'da bir tehlike baş gösterirse, o zaman Kur'an-ı Kerimin açık beyanına göre, gerekli fedakârlıklardan kaçınan kimse münafık sayılır. Kudreti kuvveti olduğu halde İslâmı mal ile can ile müdafaa etmeyenler münafıklardan addedilirler.

Muhterem dinleyiciler ve okuyucular, İslâmî hükümet dediğimiz hükümetin şekli ve tarzı budur. İşte biz bu zamanımızda kurmak istediğimiz ve kendisine İslâmî hükümet diyeceğimiz hükümet de ancak bu şekildeki bîr hükümettir. Siz ne isterseniz söyleyiniz, ister sekülar (Laik) hükümet, ister demokratik hükümet ve isterse teokratik hükümet deyiniz. Biz bu ıstılahlar üzerinde durmuyoruz. Biz sadece şu nokta üzerinde duruyoruz ki, İslâm olmak ve İslâmî itikada inanmak iddiasında bulundukça bizim yaşayış nizamımız ve hükümet rejimimiz bahsettiğimiz bu esaslar üzerinde kurulmalı ve bu esaslar üzerinde ayakta tutunmalıdır.

BÖLÜM: 8

HAZIRLAYICININ NOTU

Bu makaleler 1952 senesinin sonuna doğru kaleme alınmıştır. O zaman erbabı kalemden olan tanınmış adliye avukatlarından birisi şöyle bir itirazda bulunmuştu: "Kur'an'da herhangi bir Anayasanın planı hakkında hiçbir şey yoktur." Bu mevzu üzerinde hususî bahislere girmişti. Mevlânâ Mevdudî Sâhib, o zaman bu hususta aşağıdaki makaleyi yazmış ve Anayasanın (Düstur) meselelerini birer birer ele alarak Kur'an ve Hadislerdeki bu esasları göstermiştir.

(Hazırlayıcı)

İSLÂM ANAYASASININ (DÜSTÜR'UN) ESASLARI

Bu zamanda, yani devletin Anayasasının hazırlık safhalarının son merhalelerine gelindiği şu sırada, ilim erbabı tarafından "Düstur sâz asambli" (Anayasa hazırlama kuruluna) tam manasiyle ve imkân haddinin son derecesiyle yardım edilmelidir ki, doğru bir İslâm Anayasası hazırlamak mümkün olabilsin. Biz bu mevzuda, kendi kudretimiz nisbetinde hizmet görmeye gayret ediyoruz. 1951 senesinin başında bütün müslüman partilerinin mümessilleri ve âlimler dahi İslâmi hükümet için 22 esas maddeyi ittifakla tertip ederek, mühim bir hizmet yerine getirdiler.1[107] Fakat bu çalışma meyanında bazı kimselerin muhtelif düşüncelerini gördüm. Bir tarafta müslüman halk, diğer tarafta tahsil görmüş zümreler başka bir taraftan da Anayasa hazırlayan kurul erkânı aralarında bir hayli kimse yanlış anlamalara kapılmışlardır. Nitekim onlar tarafından bu fikirler muhtelif ve çeşitli

---

1[107] Bakınız, Ek No: l.

şekillerde, türlü türlü kelimelerle ortaya çıkarılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir Anayasa için rehberlik edecek mevzu bulunmamaktadır, diyorlar. İslâm'da hususî ve herhangi bir şekilde hükümet rejimi gerekmez ve İslâmî Anayasa (îslâmî Düstur) diye bir şeyin de ismi olamaz diye iddia ediyorlar.

Bu şaşırtıcı sözlerin arkasında bazı deliller de yok değildi. İlmin ortadan kalktığı devirde, fikrî kargaşalıklar doğurmak için böyle gürültülü işler bilhassa tesirli olur. Bunun üzerine ben de bu hususta ve bu babta bir bahis kaleme almayı zarurî gördüm. Kitap ve Sünnetin bu husustaki bütün tasrihlerini bir araya toplayarak Anayasaya ait ahkâm bulunanları toplu hâle getirip halkın istifadesine sundum. Bununla şimdiye kadar, islâm ulemasının islâm Anayasası için hangi usûller koydukları ve hangi mehazlara başvurdukları açıklanmış olacaktır. Bununla da yine Anayasa hazırlama kurulu (Düstur sâz asambli) erkânının karşısında da Allahın hücceti tamamlanmış olacaktır. Yine bu kurul için, Allahın ve O'nun Resulünün hükümleri beyan edilmemiştir gibi bir bahane de ortadan kalkmış olacaktır.

Bu bahisler, bu ihtiyacı karşılamak için kaleme alındı. Burada sırasiyle Anayasaya

ait meselelerdeki Âyât-ı Kur'aniye ve sahih hadisleri kaydedecek ve bunlardan ahkâmın nasıl çıkarıldığını da anlatacağız.

İLÂHİ HAKİMİYET

"İşte hüküm sadece Allahındır. Ancak ve ancak kendisine ibadet edilip başka birine ibadet edilmemesi için emir vermiştir. Elbette ki sağlam din de budur."

(Yusuf: 40)

Bu âyet-i-kerime açıkça bildiriyor ki, işlerin çözümü onlarla ilgili tercihler ve emir buyurma hakkı (yahut da başka bir tabirle söyleyelim "Hâkimiyet") sadece Allahu Taalâ'ya, aittir. Burada herhangi bir şekilde, karineli ve iki mana verebilen kelime olmadığına göre bu hâkimiyetten sadece "Kâinat hâkimiyeti": (Universal Soverignty) mefhumu anlaşılıyor. Allah Taalânın bu hâkimiyeti öyle bir kâinat hâkimiyetidir ki, hem siyasî hem kanunî olmakla beraber aynı zamanda hem ahlakî ve hem de itikadîdir. Kur'an-ı Kerimin kendisi de böyle bir hâkimiyetin — bütün kısımları ve ekleri ile beraber — Allahu Taalâya ait olduğunu açık delillerle beyan buyurmuştur. Nitekim Kur'an-ı Kerimde açıkça bildirilmiştir ki, Allah Taalâ sadece Rabbünnas "Halkın Rabbı" ve

İlâhün-nas "Halkın ilâhı" değildir. Aynı zamanda o, Melikün-nas "Halkın padişahı, hükümdarı" dır da.

"Söyle: Halkın Rabbına, halkın ilâhına ve halkın Padişahına (Melikine) sığınırım."

(En-Nas: 1-3).

Orada deniyor ki, Allahu Taalâ mülkün mâlikidir. O'nun bu hükümdarlığında, bu padişahlığında, hiçbir şekilde şeriki ve ortağı diye bir şey yoktur.

"Söyle, Ey mülkün mâliki Allahım, istediğine mülk verirsin, istediğinden de alırsın..."

(Âl-i İmran: 26).

"Mülk'de O'nun şeriki olamaz."

(İsra: 111).

"Dikkat! Yaratmak ve emir vermek O'nun değil midir?"

(El - A'raf: 54)

"Rabbinizden size nazil kılınmış bulunana tâbi olunuz ve ondan başka kendinize kimseyi koruyucu edinerek tâbi olmayın."

(A'raf: 3).

"Her kim, Allahın nazil kılmış bulunduğu ile hüküm vermezse, böyleleri kâfirlerdirler."

(EI-Maide, 44)

Allah Taalânın siyasî ve kanunî

hâkimiyetinin bu tasavvuru, İslâmın ilk temel usullerindendir. İslamın tâ başından bugünkü günümüze kadar, bütün İslâm hukukçuları, "hüküm vermek Allah Taalânın kendisine hastır." prensibinde müttefiktirler. Nitekim Allâme Amidî meşhur "Usul-ü Fıkıh" kitabında (Kitab El - İhkâm fî usûl il – ahkâm) da şöyle yazar:

"Bilmek gerektir ki, Allahtan başka bir hüküm sahibi yoktur ve O'nun hükmünden ve hükmettiğinden başka da yine bir hüküm yoktur."

Şeyh Muhammed Hıdrî de kendi Usûl-ü Fıkıhında, bu husus, bütün Ehl-i İslâmın müttefik bulundukları bir akide olarak beyan eder.

Elbette ki hüküm Allahın hitabıdır. Allahtan başka birinin hükmü yoktur.

Bu da bütün müslümanların ittifak ettikleri bir kaidedir.

Herhangi bir İslâm Anayasası (Düstur), her şeyden önce Allah Taalânın siyasî ve kanunî hâkimiyetini kabul etmeden, İslâmî bir Anayasa olamaz.

Bu husus o Anayasanın maddeleri arasında açıkça yazılmış olmalıdır. İlâhî hükümete itaat edileceği ve Hâkim-i A'lâ-ya boyun bükülеceği ve O'nun ahkâmının yerine getirilmesinin farz olduğu da aynı

şekilde yazılmalıdır.

RİSÂLET MAKAMI:

Peygamberler Aleyhisselâm umumiyetle ve Hazret-i Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem bilhassa Allah Taalânın bu siyasî ve kanunî hâkimiyetinin mazharıdırlar. Yani Allah Taalânın bu hâkimiyetinin insanlara tatbik edilmesi peygamberlerin vasıtasiyle olmaktadır. Ve bu sebepledir ki, Allahın Peygamberi olmuşlardır. Bu itibarla onların hükümlerine itaat etmek ve onların yolundan gitmek, onların hükümlerine niçin ve neden demeden, kayıtsız ve şartsız inanmak, her ferdin, her zümrenin, her kavmin üzerine farz ve lâzımdır.

Bu husus, Kur'an-a Kerimde çok yerde açıkça bahsedilmiştir. Misal olarak aşağıdaki âyet-i kerimelerden bir kaçına göz gezdirelim:

"Her kim Resule itaat ederse, Allaha da itaat etmiş olur."

(En-Nisâ: 80)

"Hiç bir Resul göndermedik ki, ancak Allahın izni ile kendisine itaat edile."

(En – Nisa: 105).

"(Yâ Muhammed) Biz sana kitabı hak ile nazil kıldık ki, Allahın sana gösterdiği gibi, halkın arasında hüküm veresin."

(En – Nisa: 105).

Resul size ne getirdiyse onu alınız ve sizi neden men ettiyse, ona son veriniz.

(El-Haşr: 7)

"Hayır; senin Rabbına and olsun ki, Onlar aralarında çıkan anlaşmazlıkta, seni hakem kılmayıp ve verdiğin hükümlere hiç bir şekilde sıkılmadan, sana tam bir itaatle bağlanmadıkça iman etmiş olmayacaklardır."

(En-Nisa: 65).

İşte bu nokta da İslâmî hükümetin Anayasasının ikinci esasıdır. Burada Allahın hâkimiyetini kabul ettikten sonra ikinci kabul de şu olmalıdır: Böyle bir hükümette Kitabullahın yanı başına Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin ispatlı sünnetlerini de kanun mehaza olarak kabul etmek icabeder. İcraî (yürütme) teşriî (yasama) ve adlî (yargı) gibi hususlarda bu sünnete aykırı hükümler ortaya konamaz ve kanun yapılırken yapılacak olan kanun da bu sünnetlere aykırı bulunamaz.

HİLAFET DÜŞÜNCESİ:

"Sizin aranızda iman edip de salih amel eden kimselere, Allah yeryüzünde hâlife kılacağını vaad etmiştir. Nitekim sizden önceki kimseleri de halife kılmıştı."

(En-Nûr: 55).

Bu âyet-i kerimeden açıkça iki mühim temel kanun anlaşılıyor. Birincisi, İslâmî hükümette sahih makam, "hilâfet" makamıdır. Hâkimiyet makamı değildir. İkincisi de şudur: Bir islâmî hükümette hilâfeti elinde bulundurmak herhangi bir şahsa, herhangi bir hanedana veya herhangi bir zümreye mahsus değildir. Belki bütün İslâm ümmetine, İslâm ümmetinin her ferdine atittir. AllahaçıklamasıTaalâ bunlara serbest bir hükümet vermiştir.

Birinci noktanın açıklaması şudur ki, aynı hakikat şu işi icabettirir ki, hâkimiyet sahibinin kendi zatının haricinde öyle bir kudret bulunmayacak ki, onun tercihlerini sınırlandırsın ve kıssın, onun kendisinin yaptığı kanunlar ve nizamların dışında onun elini ayağını bağlayan ve kendisinin yapacaklarına engel olabilen herhangi bir kanun ve nizam bulunsun.2[108]

Şimdi eğer bir hükümette ilk adımda şunun üzerine iman edilirse ki, Allahın ve O'nun Resulünün bildirdikleri kanunlara aykırı üstünde hiçbir kanun ve nizam yoktur; bu kanunlara aykırı da bir iş yapılamaz. Bu hükümetin Teşriî (yasama)

2[108] Bu hususun açıklaması birinci kısımdaki bahislerde geçti.

Organı da bu kanunun hilâfına bir kanun koyamaz. Adliye işlerinde de bu kanuna aykırı hükümler olamaz. O zaman, bundan açıkça şu mana anlaşılır ki, Allah ve O'nun Resulünün hâkimiyeti karşısında böyle bir hükümet hâkimiyet iddiasında bulunamaz ve hakikî hâkimiyetin de esasta Allah ve Resulüne ait olduğu kabul edilip, mevcut hükümetin başında bulunan yahut da idarecisi, ancak ilâhî hâkimiyetin bir mümessilinden başka bir vasıf taşımaz. Bu mevkideki idareciye de "halife" diyeceğiz. Bu şekildeki vaziyetin ismine doğru ıstılahda "hâkimiyet" diyemiyeceğiz. Sadece "hilâfet" diyeceğiz. Bu vasıf kararlaştırılmış olursa, bu vasıf üzerine böyle bir hükümetteki işe "Hâkimiyet" diyecek olursak, o zaman istilah (terim) bakımından da çelişkiye düşmüş oluruz. Elbette ki, Allahın hükmü ve O'nun Resulünün Sünneti altında kendi yapacağı işlerde, isteyerek, uymazsa, o zaman şüphesiz doğrudan doğruya bu iş hâkimiyet olur. Fakat böyle olunca da İslâmî hükümetteki ıstılahta bir çelişki yeniden baş gösterir.

İkinci noktanın açıklaması da şudur: Bir İslâmi hükümetin bütün sakinlerinin müslüman olması vasfiyle, toplu olarak, bunlar hilâfet mansıbını elde bulundururlar. İşte bu mühim ve hakikî usul İslâmî Cumhuriyetin esasıdır. Bu

şekilde gayrı - islâmî cumhuriyetlerde ise esas olan toplumsal hâkimiyettir, (Popular Şivereignity). Fakat hakikatte bu şekildeki İslâmî Cumhuriyetin temelleri toplumsal hilâfet (Popular Vicege-rancy) usulü üzerine kurulmuştur. Bu nizamda hâkimiyet yerine Hilâfet ıstılahını kullanmak gerekir. Buradaki iktidar Hak Taalâ tarafından verilmiş bulunan bir iktidardır. O'nun çizmiş bulunduğu hududlar dahilinde, bu iktidarı kullanmak gerekir. Fakat bu Hilâfetin şu sınırlı iktidarı yukarıda bahsettiğimiz Kur'an-ı Kerimin hükümleri gereğincedir. Bu hükümlere göre, herhangi bir belirli şahıs veya belirli bir zümreye bu iktidar verilmiş değildir. Belki hükümetin ülkesi dahilinde yaşayan bütün müslümanların "min haysül cemâa": (Toplu olarak) haklarıdır. Bunun gereği şudur ki, müslümanlar kendi rızalariyle aralarında müşavere ederek, kendi işlerini yürütmek için bir kimseyi vekil tayin ederler. Bu kimsenin vekâleten başkanlığı müslümanların rızasına bağlı olur. Müslümanlar kendisinden razı oldukları müddetçe onların işlerini yürütür. İşte bunun içindir ki, Hazreti Ebu Bekir "(R.A.) Taalâ "Hilâfetullah kelimesini kullanmaktan, müslümanları menetti. Zira hilâfet aslında Müslüman Ümmetinin hakkıdır. Doğrudan doğruya Ebu Bekirin veya diğer halifelerin

hakları değildir. Hilâfetin de esas vasfı, müslümanların kendi istekleri ve rızaları ile halifelik tercihlerini bir şahsın eline emanet etmeleri ve bu şahsı kendi işlerini idare etmek için vazifelendirmeleridir.

Bu iki noktanın her ikisi de gözönüne alınarak İslâmî Hükümetin Anayasası (Düstur) u öyle bir şekilde yapılmalıdır ki, bu Anayasa ile iş başına gelecek olan kimse veya kimseler herhangi bir şekil ve surette, Hâkimiyet iddiasında bulunmayıp bu hükümette ancak aydın ve açık bir şekilde halife olduklarını gözönüne alsınlar.

MÜŞAVERE USULÜ:

Yukarıda bahsettiğimiz gibi toplumsal Hilâfetin gereklerini Kur'an-ı Kerim açık sözlerle beyan buyurmuştur:

"Onların işleri, aralarındaki müşavere ile olur."

(Eş – Şura: 38).

Bu âyet-i kerimede İslâmî yaşayış nizamının şu hu-susiyeti beyan edilmiştir . Bütün toplumsal işler müşavere ile icra edilsin. Bu, sadece bir beyan değildir. Belki sözün mefhumundan anlaşılır ki, bu bir emir ve bir hükümdür. Bunun için herhangi bir toplumsal iş, müşavere olmaksızın yapılamaz. Müşaveresiz toplumsal işleri yapmak menedilmiş bulunuyor. Nitekim

Hatib Bağdadî, Hazret-i Ali Radiyallahu Taalâ Anh'dan rivayetle şu hususları nakleder.

"Arz ettim ki, Ya Resulallah! Senden sonra öyle işlerle karşılaşabiliriz ki, bunlar hakkında ne Kur'an-ı Kerimde bir hüküm bulabiliriz ne de Zat-ı Saadetlerinin Sünnetinde bunu aydınlatabilecek bir mevzu ile karşılaşmak mümkün olabilir? Buyurdular ki: Benim ümmetimin ibadet eden (âbid) zümrelerini toplar[3[109]] *ve onlarla müşavere edersiniz. Müşavere sırasında da bir tek kimsenin görüşüyle yetinmeyesiniz.*

(Ruhül - Maânî)

Sonra yine bu müşaverenin asıl ruhunun da Nebî sallallahu aleyhi ve sellemin lâfızlarında beyan edilmiş olduğunu görürüz:

"Her kim bir hususta bir kardeşiyle müşavere eder, fakat bu işi o kardeşten başkasının daha iyi bildiğini bilirse, bu işte hiyanet etmiştir."

(Ebu Davud)

Bu hüküm gayet geniş bir mefhumla beyan edilmiştir. Burada müşavere için

---

3[109] Yani öyle kimseleri toplayın ki, Allaha ibadet ederler, bu kimseler kendi başlarına buyruk olmayıp O'na karşı gelmek yoluna da gitmezler.

herhangi hususî bir şekil tayin edilmemiştir. Bu bakımdan, İslamın ahkâmı bütün dünya için olduğuna ve her zaman geçerli bulunduğuna göre bu şekilde bildirilmiştir. Eğer her ne suretle olursa olsun, müşavere için belirli bir usul konulmuş olsaydı, o zaman İslâmın ebedî ve âlemşümûl, mahiyeti kalmazdı. Müşavere doğrudan doğruya umum halk ile mi yapılır, yoksa halkın mümessilleriyle mi? Bu mümessilleri alelade halk mı seçer, yoksa avam halk değil de ileri gelen halk (Havas) mı seçer? Bu müşavere edilecek olanların seçimi bütün memlekete mi şâmil olur, yoksa devletin başında bulunan kimse tarafından mı seçilirler? Bu seçim, bildiğimiz gibi görüş toplamak suretiyle mi olur? Yoksa mümessilliği aşağı yukarı belli olabilecek kişiler kendilerini mümessil diye mi ortaya atarlar? Şûra Meclisi bir dereceli mi olur? Yoksa iki dereceli mi olur? Bunlar öyle sorulardır ki, her camiada bunların cevapları ayrı ayrı şekildedir. Her medeniyet bu hususta kendisi için bir şekil üzerine karar vermiştir. Yine bunların cevapları durum ve şartların değişmesine, zaman ve zeminin icabına göre değişecektir. Zaman ileriledikçe bunlar da yeni yeni şekiller alabileceklerdir. İşte bunun içindir ki, Şeriat bu hususları serbest bırakmış ve üzerinde durmamıştır. Ne hususî bir şekil tayin etmiş

ne de herhangi bir şekli yasaklamıştır. Elbette ki yukarıdaki âyet-i kerimeyi açıklayan hadislere de göz atmamız icabeder. Bu hadisleri gözden geçirdiğimiz zaman üç mesele üzerinde durmuş oluruz:

1. Müslümanların herhangi bir içtimaî işi müşaveresiz yapılamaz. Bu mesele diktatörlüğün kökünü kazımak için lâzımdır. Bunun için devlet işlerinde mühim işleri devlet reisinin kararlaştırmasının önüne geçilmiş olur. Devlet reisinin nüfuz kullanarak istediği gibi işleri idare etmesine meydan verilmez. Böyle olunca da diktatörlük için açık kapı bulunamaz. Nitekim diktatörlük demek istibdat ve mutlakıyet demek olduğundan istibdat (hakimiyet) ve mutlakiyet (kraliyet) de müşavereye muhalif bir husustur. Bu şekilde yine Anayasada arızî veya müstakil bir şekilde duraklama olamaz. Tam tercih hakkı da Devlet başkanına ve memleketin reisine verilmemiş olur. Her ne şekilde olursa olsun, istibdat menedilmiştir. İstibdat ve mutlakiyet üzerine İslâmî hükümet kurulamaz.

2. İçtimaî (toplumsal) işlerle ilgili olan herkes bu işlerde müşaverede bulunmalıdır. Bunlar isterlerse, doğrudan doğruya müşavereye iştirak ederler; isterlerse güvendikleri ve itimat ettikleri bir kimseyi (Mutemadün aleyh) mümessil olarak ortaya çıkarırlar ve bu kimse ile

müşavere edile gelir.

3. Müşaverenin serbest ve herhangi bir garaz ve riyadan uzak bulunması icab eder. Dalavereli ve dolambaçlı yollardan müşavere edip de görüş ve fikir almak hakikatte müşavere değildir, dalaveredir. Müşavere manası bu gibi şeylerden anlaşılamaz.

Buna göre, Düsturun (Anayasanın) ne olursa olsun bu husustaki açıklamasıda de anlaşıldı. Bu meselelerde Şeriat, ne şekilde olursa olsun bu üç noktayı gözönünde tutmuştur. Bu esaslara göre, halk ile veyahut da halkın itimat ettiği ve güvendiği ve güvenerek vekâlet verdiği kimselerle müşavere edilmeksizin, devlet işleri yürütülemez Yürütülmesi de sahih ve doğru olamaz. Bunların seçilmesi hususunda da herhangi bir nizam konabilir. Fakat nizam öyle bir şekilde olmalıdır ki, bütün Ümmet bu işe katılabilsin. Hattâ bu işte halkı ve yahut da halkın mümessili ve vekili olan kimseler aldatılıp tamahlandırılmasına da meydan verilmemesi icabeder. Yoksa bu şekilde görüşleri alınan mümessillerin görüşlerinin hakikatte kıymeti kalmaz.

SEÇİM USULÜ:

Devlet başkanı, bakanlar, şûra ehli (Parlamento azaları) valiler ve idarecilerin

seçimleri üzerinde ne gibi hususlar gözönünde bulundurulmalıdır? Bu hususta da Kur'an-ı Kerimin ve Sünnetin hidayetlerini nazarı itibara almak icabeder. Buyrulmuştur ki:

"Allah size emrediyor ki, emânetleri ehillerine tevdi edesiniz."

(En – Nisa: 58).

"Elbette ki, sizin Allah indinde en değerliniz en muttaki olanınızdır."

(El-Hüccurat, 13).

Hadis-i Şerifde:

Sizin Önderleriniz meyanında en iyileri, sizin sevdiklerinizdir ki, onlar da sizi severler. Siz onlara hayır dua edersiniz, onlar da size hayır dua ederler. Sizin önderleri, nizin en kötüleri de onlardır ki, siz onlara karşı nefret hissi duyarsınız, onlar da size nefret hissi duyarlar. Siz onlara lanet edersiniz, onlar da size lanet ederler.

(Müslim'in rivayeti.).

Allaha yemin ederim ki, bir şey isteğinde bulunanları yahut da makam hırsına sahip olan kimseleri kendimize koruyucu seçemeyiz.

(Müttefekun Aleyh Hadis)

"Elbette ki, bizim indimizde, en hain kimse sizin aranızdaki en haris kimsedir."

(Ebu Davud)

Bu Hadis-i Şeriflerden sonra, yine aynı mevzuya temas eden tarih sahifelerini, karıştırdığımız zaman, göreceğiz ki, İslâmla şereflenmiş devirlerde, en kötü şey olarak vasıflandırılan hareketin, hırs ve fazla istek olduğu görülür. Nitekim ulemadan Kalkaşandî, "Subh ül A'sâ" diye telif ettiği eserde bu hususu şu şekilde ifade eder:

*"Hazret-i Ebu Bekir bir ara üzülerek şu şekilde beyanda bulundu. Hazret-i Resul-ü Ekrem sallallahu aleyhi vesellemden bu iş hakkında sordum. Buyurdu ki: Ey Eba Bekir bu iş, o kimse içindir ki, bu işe karşı aşırı derecede istekli olma malıdır. Bu iş yırtınan kimse için değildir. Buna karşı isteksiz olan kimse içindir. Buna istekli olan için değildir. Bu iş o kimse içindir ki, bu senin hakkındır, densin. Bu benim hakkımdır diyen kimse için değildir."*4[110]

4[110] Bu husus Hadis kitaplarında aynı kelimelerle ve aynı lâfızlarla da bize gelmemiş olmakla beraber, bu bir tarihçinin beyanı olduğuna göre, biz de bunu bu şekilde naklettik. Hadis olsun, olmasın istinatlı bir rivayettir. Bu mealde diğer rivayetler de vardır. Bu şekilde olunca zayıf rivayetlerin de istinat edilmesinde bir mahzur yoktur. Zira bu gibi

(Subh - ül - A'sâ, Kalkaşandî, C. 1: S: 240).

Bu hidayetler, vaziyet bakımından sadece "Usulî hidayetler" olmalarına rağmen yine de bu rivayetlerde seçilecek olan başkanın veya idarecinin vasıfları belirtilmiş oluyor. Beğenilmeyen ve istenmeyen kimselerin iş başına getirilmelerinin ne gibi neticeler vereceği de ortaya çıkmış bulunuyor. Fakat her ne şekilde olursa olsun, şimdi Anayasa hazırlayan kurul (Düstursâz) ların vazifesi şudur ki, bu hidayetleri gözönünde bulundurarak bunlara amelî bir şekil versinler ve bu hususta münasip tedbirler alsınlar.

Seçim için her ne nizam koyarlarsa koysunlar, bu nizamda emin, güvenilir ve muttaki kimselerin seçilmelerini düşünsünler. Seçilecek kimselerin halk arasında sevgi kazanmış olmalarına dikkat etsinler. Millete iyilik edecek kimselerin seçilme imkânlarını sağlasınlar. Seçim reylerini toplamakla halkın nefretini kazanacak kimselerin seçilmelerine mani olmak yolunu bulsunlar. Zira böyle olmazsa onlar da halkın bedduasını alır ve lanetini kazanmış olurlar. Bu işi üzerlerine almış bulunanların elbetteki bu işi iyi başaracakları ümit edilir.

---

rivayetlerin teyidi hakkında bir hayli sahih rivayetler de vardır.

KADINLARIN KONUMLARI

"Erkekler kadınların koruyucularıdırlar."

(En – Nisa: 34).

Hadis-i Şerif:

"İşlerini kadınlara teslim eden kavim felah bulamaz."

(Buharî)

Bu nass ile bu hususta kesin hüküm verilmiştir ki, memleket işlerinde mesuliyetli işler ve mevkiler (isterse memleket reisi yahut hükümet başkanlığı olsun, bakanlık Şûra Meclisi azalığı, yüksek idarelerin ve yüksek mahkemelerin azalığı olsun) kadınlar için münasip işlerden değillerdir. Bunlar, kadınların eline bırakılamaz. Bunun için İslâmî hükümette kadınları bu gibi işlerin başına getirmek doğru değildir. Belki de onların vücut yapıları bu gibi işler için elverişli değildir. Açık nass'ların hilâfına, Hak Taalânın itaatını ve Resule bağlılığı kabul etmiş bulunan kimseler tarafından Kurulmuş olan böyle bir hükümette bu açık emirlerin hilafına gidilemez. Bu gibi işlere müsaade edilemez.5[111]

5[111] Bu meselenin açıklaması hakkında bkz. Bölüm: II .

HÜKÜMETİN AMACI:

"Yeryüzüne yerleştirmiş bulunduğumuz bu kimseler namazı ayakta tutarlar, zekâtı öderler ve marufa (doğru yola) emredip, münkerden (eğri yoldan) menederler."

(El – Hacc: 41).

Bu âyet-i kerimede İslâmî hükümetin varoluş amacı ve onun esası görevi anlatılmıştır. Kâfir hükümetler gibi, yalnız memleketin iç güvenliğini sağlayıp ve dış hudutlarını koruma ile memleketin refahını yükseltmekle yetinilemez. Bunların hilâfına, İslâmî hükümetin, İslâm hükümeti olmak bakımından ilk vazifesi, namazı, zekâtı kaim kılmak, iyilikleri İslâmın aydınlığı altında, Hak Taalâ ve O'nun Resulünün iyilik olarak bildirdikleri hususların yayılmasını sağlamak ve fenalıklardan — Hak Taalânın ve O'nun Resulünün kötü olarak bildirdikleri — fiillerden de insanlığı korumaktır. Böyle bir hükümete ancak, İslâm hükümeti ismi vermek mümkündür. Böyle olmayınca, herhangi bir hükümet İslâm hükümeti olmak hakkına sahip değildir. Böyle bir hükümet namazı ayakta tutmaz, zekâtı ödetmez, iyilikleri emretmez; fenalıklardan menetmez ise, onun İslâmî hükümet olmakla bir alâkası kalmaz. Böyle bir hükümetin idaresi altında

bulunan yerlerde zina, fuhuş, içki, kumar, çeşitli fuhuş edebiyatı, müstehcen şeyler, fuhuş ve müstehcen gösteriler (tiyatro, sinema ve çeşitli eğlence yerleri aracılığıyla), kadın ticareti, karma öğretim ve cahiliye devrinde olduğu gibi kadınların kendilerini satmak için kırıtmaları (teberrüc), erkeklerle kadınların şehvanî karışmaları bulunup, açıkça kötü şeyler (münkerler) yasak edilmedikçe bu hükümet İslâmî hükümet olmak vasfını taşıyamaz.

İslâmî hükümetin Anayasasında (Düstur) bu saydığımız hususlara dikkat edilmesi icabeder. Nitekim Kur'an-ı Kerim de bu hususları belirtmiştir. Hükümetin bu hususlardaki yükümlülüklerini saymıştır.

ÜLÜL-EMR VE İTAAT USULÜ

"Ey iman etmiş olan kimseler, Allaha itaat ediniz, O'nun Resulüne de itaat ediniz. Ve kendi içinizden çıkan ülülemre de. Bir şey hakkında ihtilâfa düşerseniz ve siz Allaha ve ahiret gününe iman edenlerden iseniz, bu işi Allaha ve O'nun Resulüne havale ediniz. İşte bu en iyi ve en güzel tevildir.

(En – Nisa: 50).

Bu âyet-i kerimede, üç mühim nokta belirmektedir. Bunlardan her biri Anayasa hükümleri (Düsturî hükümler) dirler.

Anayasa meseleleriyle alâkalıdırlar. İlk önce şu nokta üzerinde duralım ki, Allah ve sonra Resulüne itaat, itaatın aslıdır. Her müslüman fert, müslümanlık vasfı ile ve her müslüman kavim nıüslüman kavim olmak hususiyetiyle bu meselelere bağlı bulunmalıdır. Bu itaat herhangi bir itaatden en öne alınmalıdır. Ülülemr'in itaat bundan sonra gelir. Bunlardan daha önce ve daha evvel değildir. Bunların zımnında ve bunların tahtındadır. Serbestçe değildir. Bu mevzunun daha geniş izahını aşağıdaki âyet-i kerimede bulacağımız gibi hadisi şeriflerde de göreceğiz:

"Hiç bir mümin erkeğe ve hiçbir mümin kadına şu hak düşmez ki, Allah ve O'nun Resulü bir işte hallü fasl edip (çözüm getirip) hüküm versinler de, ister bu mesele onların lehine ister aleyhine olsun (ona tabi olmasınlar). Her kim Allaha ve O'nun Resulüne karşı gelirse elbetteki apaçık bir dalalete düşmüş olacaktır."

(El . Ahzâb: 36)

"Her kim Allahın nazil kılmış bulunduğu üzerine hüküm vermezse, böyleleri kâfirlerdirler. Böyleleri zalimlerdirler. Böyleleri Fasıklardırlar."

(El- Mâide: 44 - 45 - 47)

Ve Hadisi Şeriflerde:

"İster hoşuna gitsin ister hoşuna gitmesin, her müslüman erkeğe ve her müslüman kadına, masiyet (isyan) yolunda

emir verilmedikçe dinlemek ve itaat etmek lâzımdır."

"Ancak masiyet için emir verilmiş olursa ne dinlemek vardır ne de itaat etmek."

(Buhari ve Müslim)

"Eğer size, işlerinizi yürütmek için Zenci bir köle de tayin edilse, ve sizin işlerinizin başına getirilirse, Kitabullah ile sizin işlerinizi İdare etmek yolunu tutarsa, onu da dinleyecek ve itaat edeceksiniz."

(Müslim)

"Masiyet (günah) için itaat diye bir şey yoktur. Elbette ki, itaat doğru iş (maruf) içindir."

(Buhari ve Müslim)

"Allaha karşı isyan yolunu tutmuş olana itaat yoktur."

(Tabaranî)

Kitap ve Sünnetin bu sağlam ahkâmı şu hususu kuvvetle ifade eder ki, İslâmî hükümetle kanun hazırlayan meclis Hak Teâlanın ve Resulünün ahkâmına muhalif olan bir kanun koyamaz. Eğer böyle bir kanun ortaya koyarsa, bu kanun derhal reddedilir ve yürürlüğe gelmesine mâni olunur. Bu şekilde, ayetler ve hadisler de bu hususu bildirmektedirler ki, herhangi bir İslâmî hükümette adaletin mevcut olması için Allah ve O'nun Resulünün kanunlarını infaz etmek ve yürür hale koymaktan başka bir

çâre olamaz. Hattâ herhangi bir hâkim de ilâhî kanuna muhalif bir kanunu, — kanun yapanlar böyle kanun yapmışlar diye — tatbik edemez. İki kanunun birbirine muhalif ve zıt olduğu görülürse, Allah ve O'nun Resulünün kanunu elbette ki, kanun yapıcı meclisin ve kurulun kanunlarının üstünde olacaktır. Ayetler ve Hadisler bu hususu açık bir surette belirtmişlerdir. İslâmî hükümetin icra organları da böyle, Allah hükmüne ve Resûlullahın Sünnetine aykırı bir kanunu tatbik edemiyeeekleri gibi her hangi bir zabıta veya başka kanunları yürütmekle vazifeli kurullar da bunu yapamıyacaklardır. Hiçbir idarî teşekkül , Allah ve Resûlullaha karşı gelmek mefhumunu taşıyan bir kanun veya herhangi bir nizamı yürürlüğe koyamazlar. Eğer bu hususu gözönünde bulundurmaz ve dinlemezlerse o zaman halk kendilerine itaat etmez ve edemez; itaat ederlerse Hak Taalâ indinde günahkâr olurlar. Kanunu da kanun yapıcısını da, yürütücülerini de dinlemeyip itaat etmezlerse Hak Taalâ indinde mücrim sayılmazlar. Bunun hilafına böyle işlere kalkışan ve Hak Taalânın ve Resulünün ahkâmına muhalif kanun ortaya çıkaran hükümet kendisi cürüm (suç) işlemiş olup günahkâr mevkiine düşer.

ikinci mühim nokta da şudur: Herhangi bir İslâm hükümetinin başında bulunan "ülül-emr" müslüman olmalıdır. Bu noktanın

iki sebebi vardır. İki sebep de âyet-i kerimede belirtilmiştir. Birincisi şöyledir:

"Ey iman etmiş bulunan kimseler"

Ve devamla;

"Sizden olan, sizin içinizden bulunan ülül-emr"

Denmiş olduğuna göre, burada her iki mefhum da açık bir surette anlaşılıyor. Bunlardan birincisi: "Ülül-emre itaat hükmü" dür.

Her müslüman ülül-emre itaat edecektir, fakat ikincisinde de bu ülül-emrin sizin içinizden, sizden olması söylenince yani ülül-emrin de müslüman olması lâzımdır. Müslüman olan ülül-emre itaat edilecektir. Pek tabiîdir ki, müslüman olmayana değil.

İkincisi de şudur: ihtilâf halinde, ihtilaflı mesele Allah Taalâya ve Resûlullaha havale edilecektir. Bu şekilde hüküm verilmiştir. Açıktır ki, halk ile hükümet arasında herhangi bir suretle ihtilâf ortaya çıkabilir. O zaman Allahın ve O'nun Resulünün hükmünün hakem olarak kabul edilmesi lâzımdır. Bu da elbette Müslüman ülül-emr için olabilir; kâfir ülül-emr için olamaz. Bundan başka, istinatlı hadiselerde de bu hususta açıklık vardır. Bunu teyid mahiyetinde hatta tekid mahiyetinde Hadisler mevcuttur. Nitekim yukarıda bahsettiğimiz gibi Hazret-i Resul-i Ekrem sallallahu aleyhi

ve sellemin hadislerini de yine göz önünde bulundurmak icabeder. Buyurmuşlardır ki:

"Eğer size, işlerinizi yürütmek için Zenci bir köle de tayin edilse ve sizin işlerinizin başına getirilse Kitabullah ile sizin işlerinizi idare etmek yolunu tutsa, onu da dinleyecek ve itaat edeceksiniz."

Ve yine:

"Allaha karşı masîyet yolunu tutmuş olana itaat yoktur."

Burada yine Hazret-i Ubâde İbn-i Sabit'den rivayet edilen bir Hadisi nakledelim.

"Hazret-i Ubâde ibn-i Sabit buyuruyor ki: Biz Zat-ı Saadeti Nebevilerine biat ettiğimiz zaman şu hususlar üzerine biat ettik:

Kendi amirlerimiz (hüküm verenler) ile ihtilâf çıkarmıyalım, fakat onların işlerinde açıktan açığa bir küfr görürsek ve onların bu küfrü Allah indinde bizce sabit görünürse, o zaman iş değişir."

(Buhari ve Müslim)

Başka bir hadiste de şu şekilde anlatılmıştır ki, halk, fena muamele yapan hâkimler ve idareciler hakkında, "kendilerine karşı gelelim mi?" diye sordukları zaman, Resulü Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle cevap verdiler:

"Hayır madem ki sizin aranızda namazı ayakta tutuyorlar..."

(Müslim)

Bu en kesin hüccetlerden sonra şu hususta artık şüphe kalır mı ki, İslâmî bir hükümetin başına her ne şekilde olursa olsun gayrı müslim bir Sahibi Emr (Devlet Reisi) getirilmiş olabilsin. Böyle olursa bu iş şuna benzer ki, meselâ komünist ve sosyalist hükümetin başına getirilecek olan devlet reisi komünistliğin yahut da sosyalistliğin muhalifi bir kimse olsun. Veya herhangi bir Cumhuriyet hükümetinin Cumhurbaşkanlığına Cumhuriyete muhalif bir başkanın getirilmesi hiç akla sığarmı? Elbette ki böyle bir şey realite olarak mümkün değildir.

Üçüncü nokta da şudur: Ayet-i kerimenin medlulü gereğince, müslümanlar ile ülül-emr arasında ihtilâf çıkabilir. Buradan da şu anlaşılıyor ki, müslümanlarla ülül-emr arasında ihtilaf çıkması men edilmiş değildir. Müslümanlara da ihtilaf çıkarabilmek hakkı tanınmıştır. İhtilâf çıktığı zaman, bu ihtilâfı halledecek merci ancak Allah Taalânın Kitabı ve O'nur. Resulünün Sünnetidir. Bu iki kaynak, her ne şekilde hüküm verirlerse, —ister ülül-emrin lehine ve halkın aleyhine, ister halkın lehine ve ülül-emrin aleyhine, — her iki tarafda buna razı olacak ve kabul edeceklerdir. Şimdi şu mesele aydınlanmış oluyor ki, her ne suretle olursa olsun, ihtilâfı

halledecek bir idare sistemi de bulunmalıdır ki, bu idare de Allahsın Kitabı ve O'nun Resulünün Sünneti ile ihtilâfı halletsin. Bu idare veya kurul, herhangi bir ulema meclisi, bir yüksek adalet divanı (Superm court) ne olursa olsun bir teşekkül olacaktır. Bunun ne şekilde teşekkül edeceği hakkında Şeriat bizi muayyen bir yer tutmağa mecbur kılmamıştır. Fakat ne de olsa böyle bir idare veya kurul olmalıdır. Bu kurul da şu vasıfları taşımalıdır ki, icrâî, teşriî (kanun yapan) ve adlî organlarının aleyhine ve bu organların verdikleri hükümlere ve kararlara, bu kurul veya idarenin nezdinde dava açılabilip karar istensin. Bu idare veya kurulun da elbette ki, esas usulü Kitap ve Sünnetin hidayetleri ışığı altında işleri çözüme kavuşturmak ve hakkı batıldan ayırmak olacaktır.

TEMEL HUKUK VE İÇTİMAİ ADALET

"Allah size, emanetleri ehline vermenizi emreder. Halk arasında da hakemlik ederseniz adaletle hüküm veriniz."

(En – Nisa: 58)

"Ve bir kavme (zümreye) olan düşmanlığınız, sizi adaletten ayrılmağa sürüklemesin, adaleti gözetirseniz; bu iş takvaya daha yakındır."

Bu âyet-i kerimeler geniş manada

müslümanları ferdî ve içtimaî hususlarda adalete bağlamaktadır. Elbette ki, müslümanlara böyle bir hüküm verilince İslâmî hükümeti de bu işten muaf tutmamıştır. Hattâ, o da adalete bağlı bulunacaktır. Hele İslâmi hükümetin adalete bağlı bulunmasının daha da önemle ele alınması icabeder. Çünkü, halk arasında hüküm vermek daha ziyade hükümete düşen bir iş ve en çok onun kudretindedir. Elbette ki, hükümetin icraatında adalet olmazsa yaşayışın hiç bir sahasında adalet mefhumu diye bir şey kalamaz.

Şimdi bakalım bu iş hükümeti ne dereceye kadar alakadar eder? Resulü Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ile Dört Örnek Halifenin halk arasında hüküm vermek hususunda adaleti nasıl gözetmişler ve hangi hususları nazarı dikkate almışlardır ve adaletin tesbiti için neler yapmışlardır?

1. Veda Haccındaki meşhur hutbede, Hazreti Resulü Ekrem, sallallahu aleyhi ve sellem, İslâmî hükümetin esas usullerini ilan buyurdukları zaman bu hususla ilgili şu mühim usul üzerinde de durmuşlardı.

"Elbette ki sizin kanlarınız, mallarınız ırz ve namusunuz bu günün hürmeti gibi muhteremdir."

Bu ilan gereğince, İslâm ülkelerinin bütün vatandaşlarının canları, malları, ırz ve

namuslarına hürmet edilmesi ve korunması için temel bir hak ortaya konmuştur. Bu hakka her hükümet dikkat etmelidir; bu hakkı gözetmek mecburiyetindedir. Bu şartları yerine getirirse bu hükümetin ismine "İslâmî Hükümet" diyebiliriz.6[112]

2. Bu hürmete dikkat edilmez, ehemmiyet verilmeyip hiçe sayılırsa o zaman ne olacaktır? Bu vaziyetin de cevabını yine Hazret-i Resulü Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin mübarek lafızlarında bulacağız:

"Böyle yaparlarsa kendi canlarını benden kurtarırlar, fakat İslâmın hakkı ve onların hesabı Allah'a kalır."

(Buhari ve Müslim)

"Elbette ki, onların canları ve malları bizce hürmetlidir, ancak bu can ve malın üzerinde hak olursa, onların hesabını görmek ise Allah'a aittir."

(Buhari ve Müslim)

"Herkes O'nu (Yani kelime-i tevhidi) söylerse o zaman kendi malını ve canını

6[112] Hadisin metninde yalnız müslümanların esas hukukundan bahsedilmiştir. Fakat İslâm Şeriatı gereğince, şu da kabul edilmiş bir usuldür ki, İslâmî hükümetin himayesini kabul etmiş bulunan herhangi bir gayrı - müslim de askerî ve mülkî kanunlar bakımından müslümanlarla aynı haklara malik bulunacaktır.

benden kurtarmış olur. Ancak onun hakkı ve hesabı (kalbindeki) Allaha aittir."

(Buhari)

Bu hadisler şu hususu beyan eder ki, İslâmî Hükümette herhangi bir vatandaşın tam bir hürriyeti vardır; malına, canına, ırz ve namusuna hürmet gösterilip tecavüz edilmeyecektir. Madem ki, İslâmî kanunlar gereğince, böyle bir vatandaşın üzerine yahut da aleyhine bir hak isbat edilmemiştir, onun bu hakları korunacak ve hürmet devam edecektir.

3. Birisinin üzerine yahut da birisinin aleyhine hak isbat edilmesi nasıl olacaktır? Bu hususu da İslâmın Peygamberi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle anlatmışlardır:

"Sana iki hasım gelirse, birincisinin iddiasını dinlediğin gibi ikincisinin de iddia (veya müdafaasını) dinlemeden aralarında hüküm verme."

(Ebu Davud, Tirmizî, Ahmed)

Hazreti Ömer radiyallahu anha ait bir dava görme vakası(hadisesini) şu şekilde nakledilmiştir:

"İslâmda hiçbir kimse, adalet (hakkında bir hüküm) olmadan tutuklanamaz.

(Muvatta)

Bu vakanın açıklamasını Muvattâ şöyle anlatıyor: Buradan anlaşılıyor ki, o zaman

Irak'ın yeni fethedilmiş ülkelerinde, bazıları yalan yere jurnalcilik(ihbar) ederek, ihtilafları yahut da bir garazları olan kimseleri yakalatmaya çalışıyorlardı. Şikâyetler Hazret-i Ömer Radiyallahu anha intikal ettirildi. O zaman bu mesele hakkında hüküm vererek yukardaki cümleyi buyurdular: Bu cümlede kullanılan "adalet" demek, "bildiğimiz adaletin kanunî hükmü: (Due processe of law) demektir. Yani bir kimse için isnat edilen suç ispat edilmiş olup açık bir şekilde karara bağlanmış olacaktır. Böyle bir karar olmaksızın İslâm'da herhangi bir kimse tutuklanamaz ve tevkif edilemez.

4. Hazret-i Ali Radiyallahu anhın hilâfeti devrinde bazıları hükümeti meşru tanımak için hazır değillerdi. O zaman Zat-ı Hilafetpenahileri, onlara şöyle yazdı:

"Bulunduğunuz yerde kalınız ve bizimle sizin aranızda kan dökülmesin. Yolları da kapamayınız. Kimseye de zulmetmeyiniz. Böyle yapmazsanız o zaman sizinle savaşa gireceğim."

(Neyl El - Evtâr).

Yani siz istediğiniz gibi düşünebilirsiniz. Sizin fikriniz ve düşüncenizle bizim işimiz yok. Elbette ki, siz bu düşünceniz yüzünden hükümete karşı koymamalısınız. Şayet hükümete karşı baltalama hareketlerine

girişirseniz, o zaman sizin karşınıza çıkılacaktır.

Bu gayet sarih olaylardan sonra, acaba islâm düşüncesine göre, adaletin bu vaziyette dahi icrâi kuvvetler tarafından nazarı itibara alınmamış olduğuna dair bir şüphe kalır mı? İcrâî kuvvetlere, adaletin kanunî hükmü olmadan istediği kimseyi tutuklamak, yahut da istediği kimseyi tevkif edip veya istediği kimseyi şehir dışına veya memleket haricine sürgüne göndermek, istediğinin dilini, ağzını kapatmak ve arzu ettiği fikri açıklamaktan menetmek yetkileri tanınmamıştır. Hükümetlerin çoğunun nizamlarında bulunan böyle yetkiler hiçbir zaman ve hiçbir vakit İslâmî hükümetin nizamında olmamıştır ve olamaz. Ve şimdi, "Halk Arasında Adaleti Gözetme" mefhumundan ikinci bir manayı da yine İslâmın istinatlı rivayetlerinden ve haberlerinden anlıyoruz ki, îslâmda devletin başkanı, hükümetin reisi, umum valiler ve bunların benzerleri, en yüksek kumandanlar, hüküm sahipleri ve buyruk buyuranlar ile umum halk efradının hepsi bir kanun ve bir adalet nizamına tabidirler. Kimsenin kimseye, her ne şekilde olursa olsun, hiçbir kanunî imtiyazı ve üstünlüğü yoktur. Hiç bir kimse için de hususî bir adalet mercii bulunamaz. Yine hiçbir kimse, ne şekilde olursa olsun, kanun karşısında istisnaya tabi tutulamaz.

Hattâ Resul-ü Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem son çağlarında, kendi kendileri için şu şekilde beyan buyurdular:

"Her kimin benim aleyhime bir iddiası varsa gelsin hakkını ispat edip alsın gitsin."

Hazret-i Ömer Radiyallahu Taalâ anh da ileri gelen bir ülke valisini (Cebele îbn-i Heysem el-Gassânî) bir bedeli için kısasa çekti.

Hazret-i Amr İbn-i As, Hazret-i Ömer Radiyallahu Taalâ anh'den valileri için dokunulmazlık hakkı isteyince, Hazret-i Ömer, "Böyle bir şey olamaz" diye kabul etmedi. Bununla da yetmiyerek, halka şu ilânı yaptırdı: "Her kimin herhangi bir validen şikâyeti varsa, bu şikâyetlerini gelip açığa vursun. Tâ ki, adalet tecelli etsin."

"Onların mallarının üzerinde fakirlerin ve yoksulların da hakkı vardır."

(Ez-Zariyat, 19).

"Onların mallarından bir sadaka al, bununla onları pâk kıl, temizle ve kendileri hakkında da hayır dua et."

(Et-Tevbe: 103).

İşte, Allah onlara sadakayı farz kılmıştır. Zenginlerinden alınır, fakirlerine verilir."

(Buharî ve Müslim)

"Koruyucusu bulunmayan kimsenin koruyucusu hükümettir."

(Ebu Davud, Tırmizi, Müsned-i Ahmed, Darimî)

"Her kim ölüp, üzerinde bir borç kalıp da mal bırakmamış olursa, onun bu borcunu karşılamak bana aittir; malı varsa mirasçılarına aittir."

Başka bir rivayette de:

"Her kim bir borç bırakır ve ödiyemiyecek durumda olursa benim yanıma gelmeli, ben onun koruyucusuyum.

Her kim bir mal bırakırsa, bu mal onun mirascılarına aittir. Hiç bir şey bırakmayıp da borçlu giderse bize aittir."

(Buharî ve Müslim)

"Mirasçısı olmayanın mirasçısı benimdir. Onun borçlarını öder ve mirasını alırım."

(Ebu Davud)

Bu âyetlerden ve hadislerden açıkça anlaşılıyor ki, İslâmî Hükümetin vazifelerinin en mühimlerinden biri de zekât işinin tanzimidir. Bu hükümetin, mesuliyetleri arasında bir mesuliyet de şudur ki, kendi ülkesi dahilindeki bütün halkın geçim vasıtalarını sağlasın; yardıma muhtaç olanlara yardım etsin ve âciz bulunanların geçimlerini temin etsin. Bunlar, Kitapta ve Sünnette karşılaştığımız en büyük hükümlerdir. Kur'an-ı Kerimde ve Hadis-i Şerifte Anayasa meselelerine ait daha bir çok hükümler varsa

da bunların Anayasaya aidiyetleri az olduklarından biz de onların hepsini burada beyan etmedik.

Şimdi, herkes Anayasa denilen kanuna bir parça aşina olsaydı, bizim ileri sürdüğümüz bu âyetlere ve hadislere bakarak, bunlarda İslâmî Anayasanın esas temellerinin mevcut olup olmadığını görecektir. Eğer herhangi bir kimse çıkıp da boş iddia yerine, doğrudan doğruya, ilmi istidlal ile, bu ahkâmda Anayasa ile alâkalı bir şey yoktur diyebilir ve bunu ispat edebilirse, biz de o zaman deriz ki, Anayasa hangi temel meseleler üzerine (Teferruat değil esas meseleler) kurulabilir ki, bu meseleleri

Kitap ve Sünnette görmek mümkün olmasın?

Kitap ve Sünnet bunlar hakkında bizi hidayet kılmamış bulunsun?

O zaman elbette ki, bu kimseye bizi aydınlatabildiğinden dolayı minnettar olacağız. Yok eğer bizim yukarıda bahsettiğimiz meselelerin Anayasaya ait olmadığını ispat edemezse ve;

"Böyle meseleler Kur'an ve Hadisin taliminin (öğretisinin) aydınlığında bulunmamaktadır."

Diyemezse, o zaman — münafık olmayan temiz kimseler gibi — iki doğru yoldan birisinde yürüyecektir. Ya doğrudan doğruya

bu hükümleri kabul edecek ve memleketin Anayasasını bunun üzerinde kuracak, diğer hususları da münasip bulacaktır. Yahut da doğrudan doğruya ve açıkça;

"Biz Kur'ana da inanmıyoruz, Sünnete de; bizim iman ettiğimiz şey, bildiğimiz şu demokrasi denilen nesnedir. Kendimize isveyi hasene (en güzel örnek) olarak Amerika veya ingiltere yahut da Hindistan Anayasalarını kabul ediyoruz"

Diye söylemeleri gerekir. İşte, bu iki yoldan birini tutmaları icabeder. Bu ancak temiz insanlara yakışan bir harekettir. Kaldı ki, bizim karşımızdaki yol yarıya gelmiş, güneş de karşımızdaki yolu aydınlatmıştır. Böyle bir aydınlıkta bir kimse nasıl olur da;

"Ben bu karanlık yolda gidemiyorum." Diyebilir? O zaman, acaba halk bu koca yalanı yutar mı yutmaz mı bilemeyiz? Eğer bu, sırf bir şeref kurtarmak meselesi için ise, bu yalanın sahibine ne söylenebilir ki...?

BÖLÜM: IX

SAADET DEVRİ VE ÖRNEK DÖRT HALİFE

DEVRiNE BAKIŞ

HAZIRLAYICININ NOTU

Önceki bölümlerde, İslâmî hükümetin temel usulleri hakkında değişik yönlerden bahislerde bulunuldu. Şimdi bir örnek devirden bahsederek, tarihî araştırmalara girişmek istiyoruz. Başlangıçta bu devirdeki işler Zat-ı Saadet-i Nebevilerinin mübarek elleriyle yapılmış ve bu devirde içtimaî ve ferdî hayat nizamı tamamen değişmiş ve yeni baştan bir hayat nizamı devam etmeye başlamıştır.

Bu devir, aydınlığın ve nur meşalesinin devridir. İslâmî tarihin her çağında da müslümanlar bu devrin meşalesinin nurundan aydınlanmışlardır. Bu nurdan feyz elde etmişlerdir. Ve bu şekilde feyz elde etmeye de devam etmektedirler. İşte İslâmın çizgisi ve ilerleme plânı bu devirdir. Bu devirde hükümet denilen husus için yeni bir düşünce ve yeni bir fikir ortaya çıkmış olmakla kalmamış, belki bu örnek; eti ile, derisi ile, kanı ile bütün vücudu ile dünyadaki hükümet denilen hususun şeklini değiştirmiş ve hükümet denilen mefhum hakkında insanlığın düşüncesini bambaşka yapmış ve yeni

düşünceyle kurulmuş olan hükümet, kendi ölçüsü dahilinde işe devam etmiştir.

Dünyada, herhangi bir nizam bu düşünce ayarında, başka bir hükümet bir gün dahi hattâ bir an dahi dünya yüzünde hakim olmuş iddiasında bulunamaz. Bu tasavvur ve bu nizam ile kurulmuş olan bir tek hükümet vardır, o da yalnız ve yalnız İslâmî hükümettir. Bunu İslâmın mûcizesi olarak kabul etmek gerekir. Ve bu mucize ile İslâmî hükümet, beşerî hükümet çeşîtleri içinde benzerine erişilmesi imkân olmayan bir özellik taşır.

Hazırlayıcı

I

SAADET DEVRÎ

İslâmın doğuşu ile birlikte müslümanlara özgü bir toplumsal yaşayış da meydana çıkmış oldu. Daha sonra, hicret gerçekleşti. Hicretten sonra siyasî kudret ve kuvvet elde edildi. Bu mühim hadiseler kendiliğinden bir İslâmî Hükümetin doğuşuna sebebiyet verdi. Yani işler kendiliğinden bir hükümet şekline girdi. Bu oluşta birkaç açık ve ışıklı usul vardır ki, bu husus bizi her şeyden fazla ilgilendirdiğinden önce bu nokta üzerinde duracağız ve bu bahisler sırasiyle ele alınacaktır.

1. İLÂHÎ KANUNUN ÜSTÜNLÜĞÜ

Bu hükümetin esas kaide ve usulü, "hâkimiyet yalnız ve sadece, Hak Taalânındır" gerçeği üzerine kurulmuştur. İman ehlinin kurduğu hükümet ve devlet aslında ve esasında hâkimiyet değil de bir "Hilâfet" dir. Bu hilâfette hükümetin başında

bulunan kimseye keyfi hareket etmek ve mutlak bir otorite hakkı tanınmadığı gibi, işleri kendi bildiğine göre tanzim etmek yetkisi de verilmemiştir. Bu mevkiye getirilen kimse, ilâhî hâkimiyetin içeriğinde bulunan ilâhî kanunlar gereğince işlerin yürütülmesine çalışır. Bu kanunların kaynağı da Allahın Kitabı ve Resulullahın Sünneti olduğu malumdur. Kur'an-ı Kerim'de bu kaide muhtelif yerlerde bahsedilmiştir. Sûre-i Nisâ'da âyet: 59, 64, 65, 80, 105, Sûre-i Mâ'ide'de 44, 47, Sûre-i A'râf'da 3: Sûre-i Yûsuf'da: 40, Sûre-i Nur'-da: 54, 55, Sûre-i Ahzâb'da: 36, Sûre-i Haşr'da: 7. Bunlardan başka Hazret-i Resulü Ekrem Sallallahu aleyhi ve sellem de birçok hadis-i şeriflerinde esasa ilişkin bu usul hakkında geniş ve etraflı bir şekilde açıklamada bulunmuş ve açıkça şu hususları beyan etmişlerdir:

*"Sizin için Allahın Kitabına tabi olmayı ısrarla tavsiye ederim. Onun helâl kıldığı şeyleri helâl bilecek, haram kıldığı şeyleri de haram bileceksiniz."*1[113]

"Allah sizin için bazı farizeler farz etmiş bulunuyor, bunları ihmal etmemeniz lâzımdır; size, bir kısım haramlar tayin eylemiştir, bunları da dikkatle gözönünde

1[113] Kenz ul – ummâl, Tabaranî ve Müsned-i Ahmed'e istinaden, Hadis No: 907 - 966. Dairetül -Maarif matbaası; Haydar-âabad 1955.

*bulundurmanız, bırakmamanız gerekir; sizin için bir kısım hudutlar tayin eylemiştir, bu hudutları aşmamanız icabeder, bazı şeyler hakkında da hiçbir şey söylenmemiştir, sükût (susarak) geçilmiştir. Unutularak değil, bilerek sükûtla geçilmiştir. Sizin de bunlar hakkında bahse girişmemeniz lâzım gelir."*2[114]

"Her kim Kitabullaha uyarsa, dünyada dalalete düşmez, ahirette de mutsuz olmaz."

"Size, sarıldıkça dalalete düşmeyeceğiniz iki şey bırakıyorum: Bunlar Allah'ın Kitabı ve O'nun Resulünün Sünnetidir."

"Size ne emrettimse, ona, bağlanın, sizi neden men ettimse, ona son veriniz."3[115]

2. HALK ARASINDA ADALET

İkinci esas kaide de halk arasında adaleti temin etmektir. Böyle bir hükümet bu esas üzerine kurulur. Buna göre, Kur'an-ı Kerim ve Sünnet'in ortaya koyduğu kanunlar çerçevesi dahilinde, bütün halkı aynı seviyede tutmak ve aynı gözle görmek gerekir. Memleketin en aşağı seviyesinin daha aşağısındaki bir kimse ile memleketin en ileri

---

2[114] Mişkât, Dar-i Kutnî'ye istinaden, Bab el - İ'tisâm bil-kitab ves – sünnet, Kenz ül – ummâl, cild: 1, s: 981 - 986.

3[115] Mişkât, Rezin'e istinaden, bahsi geçen bölüm.

gelenleri hep aynı şekilde, aynı ölçüde, muamele görmeli, aynı seviyede tutulmalıdırlar. Kanun herkes için hep aynı olmalıdır. Kimsenin kimseye, ister kanunî olsun, isterse kanunun icra edilmesi hususlarında olsun, ne imtiyazı, ne de bir üstünlüğü olmalıdır. Vatandaşlar arasında imtiyaz ve fark gözetmek, bu hükümetin esaslarına uymaz. Kur'an-ı Kerim'de, Hak Taâla bu hususta kendi Resulüne şu hidayeti bildirmektedir:

"De ki: Sizin aranızda adaleti temin etmek için emir aldım."

Yani ben taraftarlık ve düşmanlık gözetmeksizin adaleti ortaya koymak için memur edildim. Herhangi bir kimseye taraftarlık etmek, yahut da herhangi bir kimseye karşı düşmanlık göstermek benim hakkım değildir. Benim dinimde kimsenin kimseye bir farkı ve üstünlüğü bulunamaz. Kendimizden olsun, yabancı olsun, büyük olsun, küçük olsun, zengin veya fakir kimse olsun, bunların hiç birisinin arasında ayrı bir hak ve hukuk yoktur. Bunlar hukuk bakımından, adalet karşısında aynı seviyedelerdir. Günah olan, haram olan şey herkes için günahtır, herkes için haramdır. Helâl olan şey de herkes için helâldir. Farz olan şeyler herkes için farzdır. Ben kendim, kendi şahsım dahi İlâhî Kanunun alemşümullüğünden istisna edilmiş değilimdir.

Hazret-i Resul-ü Ekrem Sallallahu aleyhi ve sellem, kendileri de bu genel kaideyi şu şekilde açıklamışlardır:

*"Sizden öncekilerin helak olma sebebi şudur: Onlar aşağı derecede bulunan kimseleri cezalandırır ve yüksek derecedeki ileri gelenleri bırakırlardı. Muhammed'in (Sallallahu aleyhi ve sellem) varlığını elinde bulundurana yemin ederim ki, Fatime (Hazret-i Resulü Ekremin kızı) da böyle bir şey yaparsa muhakkak onun da elini keser-dim."*4[116]

Hazret-i Ömer (R.A.) buyuruyor ki:

*"Hazreti Resulullah Sallallahu aleyhi ve sellemi gördüm ki, kendi nefislerine bile ihtiyatlı davranıyorlardı."*5[117]

3. MÜSLÜMANLAR ARASINDA EŞiTLiK:

Bu kaidelerin bir detayı: olarak, üçüncü bir kaide de ortaya çıkar. Bu kaide gereğince böyle bir hükümette şu mesele de kesin bir kuraldır: Bütün müslümanlar arasında, hak

4[116] Buharî, Kitab - ül Hudûd, Bab: 11 - 12.

5[117] Kitab - ül – Harac; İmam Ebû Yûsuf, S. 116, Salefiye matbaası, Mısır, İkinci baskı; Müsned, Ebu Davud Et - Tayalîsî,Hadis Nr. 55 Dairet ül - maarif matbaası, Haydarabad, 1321.

ve hukuk bakımından, renk, ırk, soy, sop, lisan ve şurada doğmak, burada doğmak bakımından hiçbir fark dikkate alınmaksızın eşittirler.

Herhangi bir ferdin diğer fertlere yahut da zümreye, herhangi bir zümrenin de diğer zümreye, yahut da ferde ister soy - sop bakımından, isterse başka bakımlardan olsun, böyle bir hükümetin idaresi dahilinde, her ne suretle olursa olsun bir fark ve bir imtiyazı hukuk gözönünde bulunduramaz. Herhangi bir hususiyetle ve vasıfla kimse kimseden farklı ve ayrı - gayrı olamaz.

Kur'an-ı Kerimde muhtelif yerlerde Hak Taalâ bu hususu açık bir surette beyan buyurmuştur:

"Müminler birbirleriyle kardeştirler."

(El – Hucürât: 10).

"Ey iman etmiş bulunan kimseler, biz sizi bir erkekten ve bir kadından yarattık. Ve sizi kabileler ve oymaklar haline getirdik ki, birbirinizle tanışanınız. Elbette ki, sizin içinizden Allah indinde en makbulünüz en fazla takva yolunu tıtanınızdır."

(El – Hücürat: 13).

Hazret-i Resul-ü Ekrem Sallallahu aleyhi ve sellem bu hususa şu şekilde işaret buyurarak, bu kaideyi daha açık bir şekilde beyan etmişlerdir:

"Elbette Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. O, ancak sizin kalblerinize ve amellerinize bakar."6[118]

"Müslümanlar hep kardeştirler. Hiç hir kimsenin kimseye takva hariç, bir üstünlüğü yoktur."7[119]

"Ey halk! Dikkat edin. Sizin Rabbınız hep birdir. Ne bir Arabın bir Acem'e (Araptan gayrisi) ne de bir Acemin bir Araba, ne bir siyahın bir beyaza, ne bir beyazın bir siyaha üstünlüğü vardır. Üstünlük ancak takva iledir.8[120]

Her kim "La ilahe illallah" derse, bizim kıblemizi kıble sayarsa, ve bizim kestiğimizi (hayvanları) yerse, işte o müslümandır. Her müslümanın lehindeki ve aleyhindeki haklar onun üzerinde de bulunur."9[121]

"Müminlerin birbirlerinin kanları aynıdır, başkalarının karşısında aynıdırlar. Bunların

---

6[118] Tefsir-i ibn-i Kesir, Müslim ve ibn-i Mâce'ye istinaden cilt: 4 sahife: 217, Mustafa Muhammed matbaası, Mısır, 1937.

7[119] İbn-i Kesir, Tabaran'îye istinaden C. 4, S: 217.

8[120] Tefsir-i Ruh ül - Maanî, Beyhakî'ye istinaden: ve ibn-i Merdûye, C: 26, S: 148, Müniriye matbaası, Mısır.

9[121] Buharî, Kitab Es-salât, Bab: 28.

en düşük seviyede olanının da hakkı diğerlerinin boynunadır."10[122]

"Müslümana cizye yoktur."11[123]

4. DEVLETİN MESULİYETİ

Böyle bir hükümetin ayakta tutunabilmesi için dördüncü mühim kaide de şudur:

Devlet, kendisine verilmiş bulunan, tercihler, yetkiler ve mallardan mesuldür. Bunlar, Allahın ve müslümanların bu devlete verdikleri emanetlerdir. Bu emanetler, Allahtan korkan, iman sahibi, adaletli kimselere verilmelidir. Emaneti muhafaza etmek için iman sahibi olan kimse, iman itibariyle bu gibi şeylerde nefsi isteklerine göre davranmaya kendini haklı görmez. Kur'anı Kerim bu hususu şu şekilde izah buyurmuştur:

*"Allah size emanetleri, ehline vermenizi emreder. Halk arasında da hakemlik ederseniz, adaletle hüküm veriniz; bununla Allah size ne güzel nasihat veriyor. Elbette ki Allah duyan ve görendir."*12[124]

Resulü Ekrem Sallallahu aleyhi ve sellem de bu hususu şu şekilde izah buyurmuşlardır:

10[122] Ebu Davüd, Kitab Ed-Diyât, Bab: 11; Nesâî Kitab El - Kasame, Bab: 10 - 14.

11[123] Ebu Davûd, Kitab El-Emare, Bab: 34...

12[124] Sûre-i Nisa, âyet: 58.

Dikkat edin! Sizin her biriniz birer çobansınız. Her biriniz de kendi sürünüzden mesulsünüz. Büyük imam (devlet reisi) ise halka çobanlık eden kimsedir. O da kendi sürüsünden mesuldür.13[125]

*"Herhangi bir vali müslüman tebaasının işlerini yola koyarken ölür ve bu işte hıyanet yolunu tutmuş ise, Allah o valiye Cennete girmeyi haram kılar."14**[126]***

*Hiç bir emir yok ki, müslümanların işlerini yönetmeye memur edilir de, sonra da canla başla müslümanlar için çalışmaz ve işe girişmezse, dikkat edin, böyleleri asla müslümanlarla birlikte Cennete giremez."*15[127]

Hazret-i Resul Sallallahu aleyhi ve sellem, Hazret-i Ebû Zer Radiyallahu anh'a hitaben şöyle buyurmuşlardır:

*"Ey Ebâ Zer, sen zayıf bir kimsesin. Hükümet işi ise bir emanettir. Böyle bir iş, kıyamet gününde pişmanlığı ve nedameti gerektirir. Bu iş hakkını tam olarak veremiyen bir kimsenin elinde olamaz."*16[128]

"Hıyanetin en büyüğü bir valinin

13[125] Buhari, Kitab El- Ahkâm, Bab: 8; Müslim Kitab El – Emare, Bab: 5 .

14[126] Buhari, Kitab El – Ahkâm, Bab 8; Müslim, Kitab El -İmân, Bab: 61; Kitab El - Emare Bab 5 .

15[127] Müslim Kitab El – Emare, Bab: 5 .

16[128] Kenz ül – Ummâl, C: 6, S: 68 - 122 .

tebaasını ticaret mevzuu yapmasıdır.[17][129] *Bizim işlerimize valilik edecek herhangi bir kimsenin, karısı olmazsa hemen evlenmelidir; hizmetçisi bulunmazsa hemen kendisine bir hizmetçi bulmalıdır; barınacak evi olmazsa hemen kendisine barınacak bir ev edinmelidir; binecek bir şeyi yoksa kendisine bir binecek bulmalıdır; bunlardan başka birşey elde etmiş bulunan kimse, ya hıyanet etmiştir, yahut da hırsızlık yapmıştır"*[18][130]

"Emir olan kimsenin hesabı hem uzun sürer hem de en şiddetli hesap olur. Azabı da herkesinkinden daha fazla. Emir olmayan kimsenin hesabı ise kısa sürer ve azabı da hafif olur; çünkü Emirler, müminler arasında vaziyetleri itibariyle zulmetmeğe daha elverişli durumdadırlar; herkim kim mü'minlere zulmederse, Allah asla onu bağışlamaz."[19][131]

Hazret-i Ömer Radiyallahu anh buyurmuştur ki: Fırat nehri sahilinde bir keçi yavrusu dahi zayi edilmiş olursa korkarım ki, Allah onun hesabını da bana sorsun.[20][132]

---

[17][129] Kenz ül – Ummâl, C: 6, Sahife: 78.

[18][130] Kenz ül – Ummâl, C: 6, Sahife: 346 .

[19][131] Kenz ül - Ummâl, C: 5, Sahife: 12 - 25

[20][132] Kenz ül - Ummâl, C: 5, Sahife: 12 - 25

5. ŞURA VE MÜŞAVERE (KURUL)

Bu hükümetin uyacağı beşinci mühim kaide de şu dur: İslâmî hükümette her zaman müslümanlarla müşavere etmekle ve müslümanların rızasını elde etmekle devlet işleri görülür. Bu devlet işlerini ancak müşavere ile yürütür ve nizamlarının temeli de müşavere üzerine konmuş olur. Kur'an-ı Kerimde bu hususta şunlar buyrulmuştur:

"Onların işlerinin yönetilmesi, aralarında müşavere iledir."

(Şûra: 38)

"Devlet işi hususunda onlarla müşaverede bulun."

(Al-i İmrân:159)

Hazret-i Ali Radiyallahu Taalâ Anh, şu şekilde be-yan buyurur ki:

"Ben bir ara Resulullah Sallallahu aleyhi ve sellemin huzuru saadetlerinde iken şu suali sordum. Zat-ı Saadetlerinden sonra, karşılaşacağımız bir hadiseye ait ne Kur'an-ı Kerimde ne de Hadis-i Şeriflerde herhangi bir hüküm bulamazsak, o zaman ne yapacağız? Buyurdular ki:

Ümmetim arasındaki abid kimseleri toplarsınız. Onlarla aranızda müşaverede bulunursunuz. Bir tek kimsenin düşüncesi ile

*de hüküm vermezsiniz.*21[133]

Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh, buyurmuştur:

*"Her kim, müşavere olmaksızın, kendisinin yahut da, bir başkasının emirliği için çağırırsa, bu kimseyi öldürmemek size helâl olmaz."*22[134]

Hazret-i Ömer Radîyallahu Taalâ şu hususu da bildirmiştir:

"Müşaveresiz hilâfet yoktur."

6. MARUF'A (Doğru işe) İTAAT

Bu hükümetin kaim olabilmesi İçin altıncı kaide de şudur: Hükümete itaat etmek yalnız ve sadece marufta (doğru işler) vacibdir. Mâ'siyette (yanlış işlerde) kimse için itaat etmek yoktur. Kimse de böyle bir şeyi isteyemez. Başka tâbirle bu kaideden şu husus anlaşılır: Hükümet ve hâkimler (hükümeti ellerinde bulunduranlar) in ancak şu hükümlerine itaat etmek halk için vacib olur: Bu hükümler kanuna uygun bulunsun. Kanunlara zıt ve muhalif olan hükümlere itaat olmadığı gibi, kanun hilafı hüküm vermek de kimsenin hakkı değildir. Hiç kimseyi, böyle bir hükme itaat etmesi için

---

21[133] Kenz ül - Ummâl, C: 5, S: 2577 .

22[134] Kenz ül - Ummâl, C: 5, S: 2354 .

zorlamak olamaz. Kur'an-ı Kerimde, Hazret-i Resul-ü Ekrem Sallallahu aleyhi ve selleme biat edilirken, ancak, maruf (doğru işler) de biat edilip itaat edileceği şartı ileri sürülmüştür. Halbuki yine aynı Kur'anda Zat-ı Saadeti Nebevilerinin herhangi bir masiyetten beri ve uzak oldukları da bildirilmiş ve maruf'tan ayrılamıyacakları da beyan edilmiştir.

"Maruf hakkında sana karşı gelmemeleri şartiyle..."

(Mümtehine: 12.)

Resulullah Sallallahu aleyhi ve sellemin kendileri de bu mevzuda şöyle buyurmuşlardır:

*"Müslümana, dinlemek ve itaat etmek gerekir. İster hoşuna giden, ister hoşuna gitmeyen bir hususta olsun. Mademki masiyet için emredilmemiştir; dinleyecek, itaat edecektir. Fakat masiyet için bir emir verilirse o zaman ne dinlemek, ne de itaat etmek vardır."*23[135]

Allaha karşı masiyet için itaat yoktur. İtaat ancak maruf içindir.

Bu hususta Nebî Sallalahu aleyhi ve

23[135] Buharî, Kitab El - Ahkâm, bab: 4; Müslim, Kitab El-Emare, bab: 8; Ebu Dâvud, Kitab El – cihad, bab: 95; Nese-î, Kitab-El - Biy'a, bab: 33; İbn-i Mâce, Ebvab El - Cihâd, bab 4 .

sellemin bir hayli beyanları ve işaretleri vardır. Bunları sırasiyle arz ediyoruz:

"Allaha karşı isyan edene itaat edilmez."

"Hiçbir mahlûka, Halika karşı masiyet için itaat yoktur."

"Allaha itaat etmeyene itaat yoktur."

*"Valilerden herhangi birisi, Allaha karşı masiyet için size emir verirse ona itaat etmeyeceksiniz."*24[136]

Hazret-i Ebu Bekir Radiyallahu Taalâ anh, bir hutbesinde aynı gerçeği beyan etmiştir:

"Her kim, Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem ümmetinin bir işini eline alır da bunu Allahın Kitabına göre yürütmek yoluna gitmezse, Allahın laneti onun üzerine olacaktır."25[137]

Hazret-i Ebu Bekir Radiyallahu Taalâ anh, Halife seçilince ilk konuşmaları şu şekilde oldu:

*"Ben Allaha ve O'nun Resulüne itaat ettiğim müddetçe bana itaat ediniz. Ne zaman Allaha ve O'nun Resulüne karşı isyan yolunu tutarsam, o zaman siz de bana itaat etmiyeceksiniz."*26[138]

24[136] Kenz ül – Ummâl, C: 6, Hadis No: 293, 294, 296, 299, 301.

25[137] Kenz ül - Ummâl, C: 5, S: 2505.

26[138] Kenz ül - Ummâl, C: 5, Hadis: 2282 . Hazret-i Ebu Bekirin bu mühim ve meşhur konuşması şu şekilde

Hazret-i Ali Aleyhisselam. buyurmuştur ki:

*"İmam Müslümanların üzerine şu şartla farzdır: Allahın nazil kılmış bulunduğu kanun üzerine işleri yürütüp, tatbik etsin; emâneti eda etsin. Böyle yaptıkça halkın üzerine onu dinlemek ve itaat etmek farz olur. Bu imam onları ne zaman bir işe veya yardıma çağırırsa, "Lebbeyk" diyecekler ve imamın çağrısına da itaat edecekler."*27[139]

Yine kendi hilâfeti devrinde bir hutbelerinde aynı gerçeği şu sözlerle açıklamışlardı:

*"Allaha itaat ettiğim müddetçe, size emir verirsem, itaatinizi istemek hakkım vardır. İster hoşunuza giden, ister hoşunuza gitmeyen hususlarda olsun. Ne zaman Allaha karşı gelmek için size emir verirşem; kimseden masiyet için itaat istenemez. İtaat maruf (doğru iş) içindir. İtaat maruf içindir. İtaat maruf içindir."*28[140]

7. İKTİDAR İÇİN İSTEKLİ BULUNMAK VE HIRSLI OLMANIN MEN EDiLMiŞ OLDUĞU

---

rivayet edilmiştir. "*Ben, Allah'a karşı gelirsem, siz de bana karşı geliniz.*" Kenzül – Ummâl, C: 5, S: 2330 .

27[139] Kenz ül - Ummâl C. 5, S. 2531.

28[140] Kenz ül - Ummâl, C: 5, S: 2587.

Hükümet hususundaki mühim kaidelerden biri de şudur: Hükümetin bütün mesuliyetli makam ve mevkilerinde, bilhassa hilâfet makamında, en fazla yakışık almayacak ve münasip olmayacak kimseler, böyle bir makam ve böyle bir mevki elde etmek için çırpınıp duran kimselerdir. Kur'an-ı Kerimde bu hususta şu hidayetler vardır:

"İşte bu âhiret yurdudur; biz onu o kimselerin kılarız ki, onlar yeryüzünde büyüklük peşinde koşmazlar, fesat da çıkarmazlar."

(El – Kasas: 83).

Hazret-i Resulü Ekrem Sallallahu aleyhi ve sellem de bu hususta şu beyanda bulunmuşlardır:

*"Allaha yemin ederim ki, bir kimse bir mevki için istekli ve haris olursa, işimizi öyle bir kimseye teslim etmeyiz."*29[141]

*"Sizin içinizden en haini, en çok istek sahibi haris kimsedir."*30[142]

*"Kim ki, bir makamı ele geçirmeye istekli ve haris olursa, böylesine bir mevki ve işi teslim edemeyiz."*31[143]

29[141] Buharî, Kitab El - Ahkâm, Bab: 7; Müslim Kitab El Emare, Bab: 3.

30[142] Ebu Davûd, Kitab El Emare, Bab: 2.

31[143] Kenz ül - Ümmâl, C: 6, S: 206 .

*"Ey Abdurrahman İbn-i Semere; emirlik isteme, çünkü sen bunu istersen, üzerine bir yük almış olursun. Yok eğer sen istemeden bu işi senin eline verirlerse, o zaman bunun hakkını eda etmek için yardımcı olmuş bulunursun."*32[144]

8. HÜKÜMETİN KURULUŞ SEBEBİ:

Böyle bir hükümetin başında bulunan ve hâkim durumda olan kimsenin ilk vazifesi de İslâmî yaşayış nizamı için çalışmak ve bu İslâmî yaşayış nizamını değiştirmek yoluna

---

32[144] Kenz ül - Ümmâl, C: 6, S: 69. Şu hususta da kimse şüphe etmemelidir: İslamda hükümet işlerine istekli olmamak, lâzım iken nasıl olmuş da Hazret-i Yusuf kıssasında Hazret-i Yusuf, Mısır hükümdarından bir makam istemişti. Fakat şunu da bilmek lâzımdır ki, hakikatte Hazret-i Yusuf herhangi bir İslâmi hükümet içinde ve İslâmi ülkede bulunmuyordu. Bir kâfir hükümette ve bir kâfir ülkedeydi. Sonra Yusuf Aleyhisselam, çok iyi biliyordu ki, padişahtan bu en büyük mevkii istediği zaman red edilmeyecektir. Eğer bu iktidarı ele geçirmek istemeseydi, kâfir kavmi de etkili bir şekilde hidayete davet etmek fırsatını ele geçirmiş olamıyacaktı. Dikkat edilirse Yusuf Aleyhisselâmın hangi niyetle teşebbüse geçtiği açık bir şekilde ortadadır. Burada özel bir durum vardır. Böyle bir durum da İslâmın genel kaidesi olamaz. Böyle bir kaidenin de İslâm düşüncesi ile bağdaşamayacağı meydandadır.

gitmemektir. İyiliklerde ve fenalıklarda ve kötülüklerde İslâmî ölçüyü gözönünde bulundurup iyiliklerin aydınlığı ile fenalıkların ortadan kalkması için çalışmaktır. Kur'an-ı Kerim, bu hükümetin maksadı vücudunu şu şekilde beyan eder.

"Yeryüzüne yerleştirmiş bulunduğumuz bu kimseler, namazı ayakta tutarlar, zekâtı öderler ve maruf (doğru yol) için emredip, münker (eğri yol) dan men ederler."

(El – Hacc: 41)

"İşte böylece biz sizi aracı bir Ümmet kıldık ki, halkın üzerinde gözcü olursunuz, nitekim Resül de sizin üzerinizde gözcüdür."

(El – Bakara: 143).

"Siz, halk için çıkarılmış bulunan en iyi ümmetsiniz ki, marufa (doğru yol) emreder ve münkerden, (eğri yol) men edersiniz; Allaha da inanırsınız."

(Al-i İmran: 110).

Bundan başka, Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem ve Zat-ı Risaletpenahilerinden önce gelmiş bulunan bütün peygamberler, hepsi de Kur'an-ı Kerimin buyurduğu gibi, şu maksat için çalışmışlardır:

"Dini kaim kılıp da, din yolunda dağılmasınlar."

(Eş-Şûra: 13)

Dini kaim kılmaya ve dini dağılmaktan korumaya memur idiler. Bunlar, gayri müslim dünyanın karşısında yalnız şu maksat için çalışıyorlardı:

Tamamen din ancak Allahın dini olsun.

(El – Enfâl: 39).

Hak Taalâ, diğer enbiyanın ümmetlerine olduğu gibi, Zat-ı Risaletpenahilerinin ümmetine de şu emri vermiştir:

"İhlas ile ve temiz olarak, Allaha ibadet etmelidirler."

(El – Beyyine: 5).

Bunun için Zat-ı Risaletpenahilerinin kurmuş bulundukları hükümetin esas gayesi ve varoluş amacı da dini, bütün kanun ve nizamları ile kaim kılmaktır. Dinin içine hiçbir şekilde karışıklık ve yabancı şeylerin girmesine mani olmalıdır. Aksi takdirde İslâmî yaşayışta ayrılık gayrılık çıkar. Bu son nokta hakkında da Hazret-i Resulü Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, kendi ashabı na ve kendisinden sonra gelecek olan haleflerine de bu husus hakkında üzerinde durarak tenbihte bulunmuşlardır:

*"Her kim, bizim işimizde, aslında olmayan bir şey iddia edip de ortaya atarsa, bu şey kabul edilmez."*33[145]

"Size uydurulmuş şeyler hakkında

33[145] Mişkat, Bab El - İ'tisam bi'l - Kitab ve's – Sünne.

*dikkatli olmanızı tavsiye ederim. Çünkü her uydurma şey bid'attir. Ve her bid'at de dalalete götürür."*34[146]

*"Herkes bid'at sahibini (bid'at koyan kimseyi) överse, elbetteki İslâmm dağılmasına yardım etmiş olur."*35[147]

Bu hususta Zat-ı Risaletpenahilerinin şu Hadis-i Şerifleri de bize ulaşmıştır:

*"Hak Taalâ indinde en fazla üç kimse beğenilmez. Bunlardan biri o kimsedir ki: İslâmda ne şekilde olursa olsun cahiliye yolunu yürütmek ister."*36[148]

9. EMR BiL-MARUF (doğru işe emir) VE MÜNKER (eğri iş) DEN MEN ETMENİN HAKLARI VE FARZ OLMASI

Bu hükümetin kaidelerinden en sonuncusu da şu kaidedir ki, bu kaide ile hükümetin ayakta tutunması ve doğru yolda devam etmesi sağlanır. Müslüman her yerde hak sözü söyleyecek, iyiliği ve doğruluğu himaye edecektir. İçtimaî, mülkî ve idarî hususlarda herhangi bir yanlışlık ve hata

---

34[146] Mişkat, Bab El - İ'tisam bi'l - Kitab ve's – Sünne.

35[147] Mişkat, Bab El - İ'tisam bi'l - Kitab ve's – Sünne.

36[148] Mişkat, Bab El - İ'tisam bi'l - Kitab ve's - Sünne.

görürse ve uygunsuz bir işle karşılaşırsa, imkânı derecesinde bunu düzeltmeye ve doğrultmaya çalışacaktır.

Kur'an-ı Kerimde bu mesele hakkında şu hidayetler vardır:

"İyiliğe ve takvaya yardım ediniz. Günah ve aşırı gitmek için yardım etmeyiniz."

(El – Mâide: 2)

"Ey iman etmiş bulunan kimseler, Allah tan çekininiz ve doğrudürüst söz söyleyiniz."

(El – Ahzâb: 70).

"Ey iman etmiş bulunan kimseler, "Kıst'ı" (adalet ölçüsü) nü kaim kılanlardan olunuz. Allah'ın şahid olduğunu biliniz, isterse kendi şahsınız yahut da ana babanız veya yakınlarınızın aleyhine olsun."

(En – Nisa: 135).

"Münafık erkeklerle münafık kadınlar, birbirlerine bağlıdırlar. Onlar münkere (eğri yol) a emreder ve maruftan (doğru yol) dan menederler... Mümin erkeklerle mümin kadınlar da birbirlerinin koruyucularıdır. Bunlar da maruf'a emreder, münker'den menederler."

(Et – Tevbe: 67 - 71).

Kur'an-ı Kerimde ehl-i imanın vasfında şu beyan vardır:

"Marufa emredicilerdir ve münkerden de menedicilerdir. Allahın ölçülerini onlar

korurlar."

(Et – Tevbe: 112).

Hazret-i Resul-ü Ekrem Sallallahu aleyhi ve sellemin bu husustaki hidayetleri şöyledir:

*"Sizden herhangi bir kimse, bir münker (eğri iş) görürse, onu eliyle değiştirmelidir; eli ile değiştirmek imkânı olmaz ise, o zaman dili ile; dili ile de değiştiremezse, kalbi ile; bu da imanın en zayıfıdır."*37[149]

*"Kendilerinden sonra yakışık almayacak bir zümre onların yerine geçer. Bunlar söylediklerini yapmayan kimselerdir. Emir verilen şeyleri de yapmazlar. Eli ile bunlarla mücadele eden kimse ise mümin kimsedir. Dili ile yine bunlarla mücadele eden kimse de mümin kimsedir. Kalbi ile de bunlarla mücadele eden kimse de mümin kimsedir. Bundan sonrasında bir hardal tanesi kadar iman yoktur."*38[150]

*"Cihadın en faziletlisi adl'i, (yahut da hakkı) zalim bir hükümetin karşısında söylemektir."*39[151]

37[149] Müslim, Kitab El – imân, Bab: 20; Tirmizi, Ebvab El-Fiten, Bab: 12; Ebu Davud, Kitab El - Melâhim, Bab: 17; İbn-i Mâce, Ebvab El - Fiten, Bab: 20.

38[150] Müslim, Kitab El - İman, Bab: 20.

39[151] Ebu Davûd, Kitab El - Melâhim, Bab: 17. Tirmizi, Kitab El - Fiten, Bab: 12; Nese-i Kitab El – Bey-a, Bab: 36; İbn-i Mâce, Ebvab El - Fiten, Bab: 20.

*"Halk içinde bir zalimi görüp de onun eline yapışmayıp mani olmayanlar üzerine, Allahın umumi azap göndermesi uzak bir ihtimal değildir."*40[152]

*"Elbette ki, benden sonra bazı emirler ortaya çıkarlar her kim onların yalanlarına doğrudur derse ve onların zulümlerinde kendilerine yardımcı olursa benden değildir. Ben de ondan değilimdir."*41[153]

"Yakınlarda sizin bazı önderleriniz (Eimme) ortaya çıkar. Bunlar sizin rızıklarınızı ele geçirirler. Sizinle konuştukları zaman da yalan söylerler. İş yaptıkları zaman da işleri kötü yola götürürler. Siz onların kötülüklerini (eğri işlerini) iyi görüp iyi göstermedikçe ve onların yalanlarına doğrudur demedikçe sizden razı olmazlar. Siz, o zaman onların karşısında hakla söylemelisiniz. Onlar bundan hoşlanmasalar ve size tecavüz etseler dahi. Herhangi bir kimsede bu yolda ölürse elbette ki şehid olarak ölmüştür."42[154]

"Her kim, Rabbının rızası hilafına yol tutmuş bulunan hükümeti memnun etmek için çalışırsa, böyle kimse Allahın dininden

---

40[152] Ebu Davûd, Kitab El - Melâhim, Bab: 17; Tirmizi, Kitab El – Fiten, Bab: 12.

41[153] Nese-i Kitab El – Bey-a, Bab: 34 - 35.

42[154] Kenz ül Ummâl, C: 6, S: 297.

*çıkmış olur."*43[155]

II
ÖRNEK DÖRT HALİFE

İşte bunlar memleket idaresinin usulleridir ki, Allah Resulünün saadet asrında, hükümet nizamı bunlar üzerinde kaim kılınmış ve devam ettirilmişti. Nebî Sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra, örnek Dört Halife zamanında yine hükümet bu esaslar üzerinde devam ede geldi. Zat-ı Risaletpenahilerinin doğrudan doğruya talim ve terbiyesini görmüş, O'nun eli altında yetişmiş ve ameli irşatlarla tecrübe kazanmış bulunan ve içtimaî hususlarda ve muaşeret adabında ve her türlü devlet işlerinde O'nun yolunu tutup yürümüş olan Örnek Dört Halifenin her ferdi, şunu çok iyi biliyorlardı ki, İslâmın ahkâmı ve İslâmın ruhu üzerine hükümetin kurulup gitmesi ve devam etmesi lâzımdır.

Hazret-i Resulü Ekrem, Sallallahu aleyhi ve sellem, kendileri bizzat, ne şekilde olursa olsun, muayyen bir şahsı kendisine halef tayin etmemiş olmamakla beraber, müslüman camiası halkının kendileri de şunu biliyorlardı ki, İslâmda Şura (müşavere) ile

43[155] Kenz ül - Ummâl, C: 6, S: 309.

bir hilafet oluşmaktadır. Bunun için, orada, herhangi bir saltanat hanedanı ve padişahlık sülâlesinin iş başına gelmesine ne kimsenin tahammülü vardı, ne de kimse böyle bir iktidarı ele geçirmek için yeltenmek cesaretini gösterebiliyordu. Ve ne de kimse, hilâfeti ele geçirmek için çırpınıp duruyordu. Hatta ismen bile olsa bu iş için uğraşılmıyordu. Belki biribirinin ardından gelen dört sahabi (R.A.) halkın serbestçe seçmesi ve rıza göstermesiyle halife tayin edildiler. Bu hilafet için Ümmeti İslâmiye Hilâfet-i Râşide (Doğru dürüst hilafet) demişlerdir. Bundan da kendi kendine şu nokta açık bir şekilde ortaya çıkmış oluyor ki, Müslümanların nazarında en doğru hilâfet usulü de bu usul olmuştur.

SEÇiMLE HİLÂFET

Nebî Sallallahu aleyhi ve sellemin yerine geçmek için, Hazret-i Ömer, Hazret-i Ebu Bekir Radiyallahu anhı münasip görüp, bu fikrini ileri sürdü. Bütün Medine halkı — ki, o zaman bunlar, bütün ülkenin amelen ve fiilen mümessilleri vasfını taşımakta idiler. — arasında kimse bu seçime karşı gelmedi; niçin ve ne sebeple demeden rıza ve rağbet ile, memnuniyetle bu işi karşıladılar ve Hazret-i Ebu Bekir'e biat elini uzattılar.

Hazret-i Ebu Bekir radıyallahu taalâ anh, kendisi de hayata veda edeceği sırada Hazret-i Ömer'in hakkında vasiyet etmek için ahaliyi camiye (Mescid-i Nebeviye) topladı ve halkın önünde şöyle konuştu:

"Ey halk, siz arzu ediyoruz ki, ben kendi yerime geçecek birisi hakkında size bir şeyler bildireyim, siz de ondan memnun olasınız? Allaha yemin ederim ki, bu hususta karar vermek için zihnimi çok zorladım, çok düşünüp taşındım. Kendi yakınlarımdan değil belki benimle alâkası bulunmayan Ömer ibn-i Hattab'ı size münasip gördüm. Onun benim yerime geçmesini size tavsiye ederim. Ben böyle kararlaştırdım. Siz de onu dinleyecek ve ona itaat edeceksiniz."

Bu tavsiye üzerine halk şu cevabı verdi:

*"Biz de senin sözlerini duyduk ve itaat ettik."*44[156]

Hazret-i Ömer Radıyallahu anh da ömrünün son senesinde Hacca gittiği zaman birisinin şöyle söylediğini duydu:

"Eğer Ömer Radıyallahu anh vefat ederse, o zaman filan kimseye biat edeceğiz. Nitekim Ebu Bekir'ede biat edildiği zaman bu biat tesadüfen olmuştu. Fakat muvaffak

44[156] El - Tabarî, Tarih El - Ümmem ve'l - Mulûk, C: 2, S: 618 El - Matbaat ül - istikame, Kahire, 1939.

oldu."45[157]

Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh, böyle bir konuşmaya karşı şu beyanatta bulundu:

"Halk bilmelidir ki, bazıları gâsibane bir şekilde tasallut etmeğe kalkışmak niyetindedirler."

Nitekim Medineye döner dönmez hemen bu meseleyi ele aldı, ilk hutbesinde mufassal olarak anlattı. Sakife-i Benî Sâide hadisesini nakletti. Şu noktayı da bilhassa açıkladı ki, sözü edilen hadise özel bir durumda olan bir meseledir. Hazret-i Ebu Bekir'in hilâfeti ani olarak ileri sürülmüş, halkın kendisine biat etmeleri için de ilk önce kendisinin Ebu Bekir Sıddıka biat ettiğini anlattıktan sonra bu tarihi hadise hakkında şu bilgiyi de cemaate arzetti:

"Ben eğer o zaman böyle yapmasaydım ve bu şekilde hilâfet işini halletmemiş olsaydım, bizlerle toplantıda bulunanlar o

---

45[157] Bu işaret şu husus hakkındadır ki, Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh, Sakife-i Benî Sâide meclisinde tesadüfen ayağa kalkarak, Hazret-i Ebu Bekir Radıyallahu Taalâ anh'ın ismini ortaya atıp bunun münasip olacağını bildirmişti. Hazret-î Ebu Bekirin elini kaldırarak, hemen teşekkür etmişti. Ebu Bekirin Halife olup olmayacağı hakkında daha önce müşavere edilmemişti Bu müşavere orada o esnada ve aniden olmuştu.

*zaman meclisten kalkar giderlerdi ve ihtimal, günler ve geceler boyunca hep bu iş üzerinde münakaşa edeceklerinden bir netice de alamaz ve kimseyi de ikna edemezdik. Bu mühim işin telâfisi de pek zor olurdu. Bu iş bu şekilde bir muvaffakiyete erişti ise, bu demek değildir ki, istikbalde de hep bunu gözönünde bulundurmak icabedecektir. Sizin aranızda acaba Ebu Bekir gibi olgun ve iş bilen, makbul bir şahsiyet bulunuyor mu? Şimdi eğer sizin içinizden herhangi bir müslüman, müşavere olmaksızın bir kimseye biat yolunda elini uzatacak olursa, biat edecek olan da, biat edilecek kimse de, her İkisi de kendilerinin katledilmelerini hazırlamış olacaklardır."*46**[158]**

Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh, kendisinin teşrih ettiği bu kaideye istinaden vefat edeceği sırada, halifelik meselesinin

---

46[158] Buharı, Kitab - ul - Muharibin, Bab: 16; Müsned-î Ahmed, C: 1, Hadis No: 391, Üçüncü baskı. Dârülmaarif matbaası, Mısır, 1949 Müsnedi Ahmed'in rivayetinde Hazret-i Ömer'in sözleri şöyle anlatılmıştır: "Bir kimse, müslümanlarla müşavere etmeksizin herhangi bir emire biat ederse, ki, bu emire de kimse biat etmemiştir... yoksa bu şahıs için herhangi bir biat varsa, o da bu biata göre biat etmişse... Başka bir rivayette Hazret-i Ömer'in beyanı şöyledir: Her kimseye müşavere olmaksızın emir-lik tevcih edilirse, bu kimse için bu sebeple bu emîrliği kabul etmek helâl olmaz." İbn-i Hacer, Feth El - Bari, S: 125, Hayriye matbaası, Kahire, 1325 Hicri.

halledilmesi için bir seçim meclisi kurulmasını emretti ve buyurdu ki:

"Her kim, müslümanlarla müşavere olmaksızın kendisini emir kılmak isterse ve bu yolda çalışmağa girişirse, onu öldürünüz."

Yine bu kaideye istinaden kendi oğlunu halife olmaktan men etti. Bunun sebebi de halifeliğin bir nevi irsî şekle girme ihtimalini önlemek idi.47[159]

Bu seçim meclisi altı kişiden ibaretti. Bu meclisin üyeleri Hazret-i Ömer'e göre İslâm Ümmeti arasında en makbul ve en sevilmiş ve en güvenilir kişiler idi.

Bu meclis işe girişti. Çalışmaya başladı. Kendi azalarından biri olan ve herkes tarafından da güvenilen Hazreti Abdurrahman İbn-i Avf Radıyallahu Taalâ anhı bu işle vazifelendirdi. Hazret-i Abdurrahman İbn-i Avf arayacak tarayacak ve çalışacak, nihayet kimin halife olacağını tesbit edip, onu ileri sürecekti. Bu muhterem sahabi işe girişti. Halk ile temas etti. Cemiyetin fikrini ve temayülünü yokladı. Acaba halk kimin halife olmasını istiyor ve kime daha çok güveniyordu? Hattâ Hac'dan dönmekte olan kafileler de gereken temasa geçti. Nihayet halkın fikirlerinden şu neticeyi

---

47[159] Et - Taberî, C: 3, S: 292; İbn-i Esir, C: 3, S: 34 45, İdâretü't-tıbaat'il - müniriye, Mısır, 1356 H.

çıkardı: Halk ekseriyetle Hazret-i Osman Radıyallahu Taalâ anh'a daha fazla itimat gösteriyordu.48[160] Bu esas üzerine Hazreti Osman da halifeliğe seçildi. Müslümanların umumî toplantısında da kendisine biat edildi.

Hazret-i Osman şehid olduktan sonra, halkın bir kısmı Hazret-i Ali'yi halife seçmek için uğraşıyordu. O zaman Hazret-i Ali bu zümreye şu sözleri söyledi:

*"Bu iş size düşmediği gibi böyle bir şey de yapamazsınız. Bu salahiyet size verilmemiştir. Bu, Şûra Ehli ile Bedr ehlinin yapacağı bir iştir. Ne zaman Şûra Ehli ile Bedr ehli, birini halife yapmak isterlerse, o kimse halife olacaktır. Şimdi hep birlikte toplanalım da bu iş üzerinde düşünüp, konuşalım.*49***[161]***

Taberînin rivayetine göre, Hazret-i Ali şu şekilde beyan buyurmuştu:

*"Bana biat etmek gizliden gizliye olamaz, bu müslümanların rızasına bağlı bir iştir. Onların rızası olması lâzımdır."*50[162]

Hazret-i Ali'nin vefatından biraz önce, halk kendisine şu suali sormuştu: Acaba biz,

---

48[160] Bu bahsin geçtiği eserler: İbn-i Kuteybe, El - İmâme ve's - Siyâse, C: l, S: 23, El - Futun matbaası, Mısır,1331 Hicrî.

49[161] İbn-i Kuteybe, C: 1, S: 41.

50[162] Et - Taberî, C. 3, S: 45.

Zat-ı Hilafetpenahilerinin büyük mahdumları Hazret-i Hasan'a biat edelim mi? Dediler. Zat-ı Hilafetpenahileri de onlara şu cevabı vermişti:

"Ben size ne böyle yapınız ne de böyle bir şey yapmayınız diyebilirim. Siz kendiniz işin daha iyisini bilirsiniz."

Zat-ı Hilafetpenahileri hayatlarının son demlerine doğru, mahdumlarına son vasiyetlerini söylerken bir şahıs şöyle bir sual sordu: Ya Emirel Müminin, neden kendinize bir veliahd (yerine geçecek kimse) tayin buyur muyorsunuz?

Bu suale de şu cevabı verdiler:

"Ben de müslümanları Resulullah Sallallahu aleyhi ve sellem'in bıraktığı vaziyette bırakmak istiyorum."

Bu hadiselerden ve bu vak'alardan açıkça anlaşılıyor ki, Hilâfet meselesine ait, Dört Örnek Halifenin ve Ashâb-ı Resulullah Sallallahu aleyhi ve sellem'in müttefik olarak düşünceleri şu olmuştur ki, bu hilâfet mansıbı, bir seçim mansıbıdır. Müslümanlar, toplanacak birbirleriyle müşaverede bulunacak ve serbestçe, rızaları ile aralarında birini seçeceklerdir. Bu işte soy veya kuvvet ve zor kullanılarak, kendini atamayla iş başına gelmek ve emirlik elde etmek Hülâfa-i Raşidîn ve Sahabeyi Kiramın düşüncelerine göre, doğru değildir.

MÜŞAVERELİ HÜKÜMET

Bu Dört Örnek Halifenin dördü de, ister hükümet nizamında ister hükümetin inzibati işlerinde olsun, isterse diğer işlerde olsun, her hususta ve her muamelede, halkın ileri gelenleri olan Ehl-ür-rey ile müşavere etmeksizin bir işe girişmezlerdi. Sünen - ûd - Dârimî'de Hazret-i Meymûn ibn-i Mihrân'dan rivayet edildiğine göre, Hazret-i Ebu Bekir Radıyallahu Taalâ anh'ın usulü şöyle İdi: Ne zaman Hazret-i Ebu Bekir bir mesele ile karşılaşırsa, ilk Önce bu hususta Kur'an-ı Kerimde bir hüküm olup olmadığına bakardı. Böyle bir hüküm bulamadığı takdirde, Hazret-i Resulü Ekrem'in böyle bir mesele ile karşılaşıp karşılaşmadığını araştırırdı. Karşılaşmış ise, ne gibi karar verdiği ve ne şekilde hareket ettiği üzerinde dururdu. Allah Resulünün sünnetinde bu işe ait bir hususa raslamadığı takdirde o zaman kavmin ileri gelenlerini ve halk arasında bulunan temiz kimseleri toplar, onlarla müşaverede bulunurdu. Müşavere heyeti ittifakla rey verdikleri takdirde bu reye göre hareket ederdi.51[163]

Hazret-i Ömer de kendi halifelik devrinde

51[163] Sünen-i Darimî, Bab El - Fütya ve mâ fiyhi min'eş-şidde.

böyle bir usul takip ederdi.52[164]

Müşavere hususunda Hülâfa-i Raşidîn'in tuttukları tavır şu idi: Onların devrinde Şûra Ehli tam bir serbestlik ve hürriyet içinde çalışırlardı. İstedikleri gibi reylerini beyan ederlerdi. Kimse onları zorlayamazdı. Hilâfet hakkında da Hazret-i Ömer, tertip ettiği bir meclisi açarken şu beyanatta bulunmuştu:

*"Siz halk olarak, bana işlerinizi emanet etmiş oluyorsunuz. Bu itibarla size şu teklifi ileri sürüyorum: Bu emanetin yükünü benim üzerime yüklemiş bulunuyorsunuz. Ben de bu işte, sizin bir iş arkadaşınız, sizin bir iş ortağınız olup, ben de bu işte sizin gibi alelade bir fertten başka bir şey değilim. Bugün, siz halk olarak, hakka ikrar vermiş, hak zümresiniz. Sizinle aramızda herhangi bir ihtilâf vukubulursa, bu hususu birlikte halletmeğe çalışmamız icabeder. Hiç bir vakit istemem ki, benim fikrim ve benim düşünceme göre hareket edip, benim dediğime teslim olasınız. Benim her aklıma gelen şeye de tâbi bulunasınız."*53[165]

BEYTÜLMALİN EMANET OLDUĞUNUDÜŞÜNMEK

52[164] Kenz ül Ümmâl, C: 5, S: 2281 .

53[165] İmâm Ebu Yûsuf, Kitab ül Harac, S: 25.

Beytülmali Hak Taalânın ve halkın (Public) bir emâneti olarak bilmek icabeder. Bu hususta kanunun hilâfına ne yapılırsa ve ne harcanırsa caiz değildir.

Hükümet başında bulunanların şahsi keyifleri, şahsî. işleri ve şahsi maksatları için Beytülmalin harcanması haram ve yolsuzluktur.

Hazret-i Ebu Bekir, Halife seçildikten iki gün sonra, maişetini kazanmak için çarşıya giderken Hazret-i Ömere rasladı. Halifenin üstündeki elbise eskimiş bulunuyordu. Hilâfetten önce mali durumu iyi idi. Hazret-i Ömer Halifeye şu suali sordu: "*Ne yapıyorsun ya Eba Bekir*?" Müminler Emîri, şu cevabı verdi: "*Çoluk çocuğu ne yapayım*?" Hazreti Ömer, fikrini şu şekilde ifade etti: *"Ya Eba Bekir! Şimdi siz müslümanların işlerini yoluna koymakla vazifelendirilmiş bulunuyorsunuz. Bu işle, devlete ait işler birbiriyle bağdaşamaz."* Aynı yere gelerek bu konuşmalara muttali olan Ebu Ubeyde, Beytülmal işlerini tanzim eden memuru çağırdı. Hazret-i Ebu Ubeyde ile şu husus konuşuldu: *"Biz, Zat-ı Hilafetpenahilerine de Muhacirinden herhangi bir kimse için kararlaştırılmış bulunan miktar kadar bir maaş takdir etmiş bulunuyoruz. Zaten bu tahsis, ister zengin olsun, isterse fakir olsun bütün muhacirlere ayrım yapmadan olarak ödenir. Bu şekilde bu kimselere bir geçim*

imkânı temin edilmiştir. Bu miktar ise, aşağı yukarı senelik dört bin dirhemdir."

İki sene sonra, Halife Ebu Bekir, bu fâni âleme gözlerini yumarken Beytülmalden maaş olarak aldığı sekiz bin dirhem tutarındaki paranın tekrar Beytülmale geri verilmesi için vasiyet etti. Bu meblağ, Hazret-i Ömer'in huzuruna getirildiği zaman Müminlerin Emîri şöyle buyurdu:

*"Allah Ebu Bekir'den razı olsun ve ona rahmet eylesin. Kendisinden sonra iş başına gelmiş bulunanı sıkıntıya sokmamıştır."*54[166]

Hazret-i Ömer, bir beyanında Halifenin Beytülmal üzerinde ne gibi hakları olduğunu şu sözlerle açıkladı:

"Allahın malından hiç bir şey benim için helâl değildir. Ancak bir çift ayakkabı, bir entari, soğuktan ve sıcaktan korunmak için bir aba ve Kureyşin orta halli bir ailesinin sarfedeceği kadar evimin geçim masrafı, Ben bir insan ve müslüman olarak bununla yetinmem gerekir."55[167]

Başka bir beyanatında da şöyle buyurmuştur:

"Ben bu hususta üç meseleden başka bîr şeyin doğru olmıyacağını anlıyorum: Hak

---

54[166] Kemz ül - Ümmal C. 5, S. 2280 - 2285.

55[167] İbn-i Kesir, El - Bidaye ve'n Nihâye C. 7. S. 134. Matbaat Es - Sâade, Mısır.

*edilmeksizin bir şey almamak. Hakka mutabık olarak ödemek. Bâtıla karşı koymak. Benim sizin şu mallarınız üzerindeki vaziyetim herhangi bir yetimin malı üzerindeki velinin vaziyetidir. Eğer ben muhtaç olmazsam bundan hiçbir şey alamam. Muhtaç olursam o zaman maruf (doğru yol) ile alabilirim."*56[168]

Hazret-i Ali Radiyallahu Taalâ Anh, Emir Muaviye ile karşılaştıkları zaman halk ile müşaverede bulunuyordu. O sırada Muaviyenin halka bol bol bahşişler dağıttığı söylendi. Ve Muaviyenin bahşişler sayesinde ve para harcıyarak kendisine bir hayli taraftar topladığından bahsettiler. Bütün bu söylentilere İslâmın eşsiz kahramanı şu cevabı verdiler:

*"Nasıl, siz istermisiniz ki, ben de böyle gayrı meşru yollarla muvaffak olayım?"*57[169]

Saadet asrının bu son Halifesine, kendi kardeşi Akîl İbn-i Ebu Tâlib, Beytülmalden kendisine para verilmesini isteyince, bunu da kabul etmeyip şöyle buyurdular:

56[168] Ebu Yûsuf, Kitab ül Harac, S. 117.

57[169] İbn-i Ebi'l - Hadîd, Şerh-i Nehc ül - Belâğa C: l, S: 186 Darülkütüb El - Arabiye, Mısır. 1329 H.

*"Sen istermisin ki, kardeşin müslümanların parasını sana verip de cehennemde kendisine yer hazırlasın?"*58[170]

HÜKÜMET DÜŞÜNCESİ

O zamanki halk hükümetin ne olduğunu ve ne şekilde bulunacağını şöyle düşünüyordu: İdarenin başında bulunmak vasfı ile bunun kendi makam ve vecibelerine ait bazı işleri vardır. Kendi hükümetlerinin başında elbette ki, birisi bulunacaktı. Bu zat da âmil idi. Olan ve olması icabeden şeyleri, düzenli olarak minber üzerinde halka bildirecekti. Halk da memleket işlerinden haberdar olacaktı. Nitekim Hazreti Ebu Bekir Radiyallahu Taalâ anh, hilâfete seçildikten sonra ilk defa Mescid-i Nebevî'de umu mî biatin arkasından minbere çıkarak halka şu sözlerle bitap etti:

"Sizin başınıza idareci olarak iş başına getirilmiş bulunuyorum. Fakat ben içinizden en iyi bir kimse değilim. Varlığımı elinde tutan Zata yemin ederim ki, ben bu makama kendi isteğim ve arzumla gelmiş değilim. Bu mevkii istekle ele geçirmiş değilim. Bu vazifeyi bana başka birisinin yüklemesini de istemedim. Bunun için Allaha dua da

---

58[170] İbn-i Kuteybe, El - imame ve's – Siyase, C: l, S: 71.

etmedim. Kalbimde de bunun için bir istek ve bir hırs da doğmadı. Böylece bunu istemeksizin kabul etmek zorunda kaldım. Bunun sebebi, Müslümanlar arasında fitne ve Araplar arasında da irtidat (müslümanlıktan dönme) önlenmiş olacaktır. Bu vazifede artık benim için rahat ve huzur içinde gün geçirmek yoktur. Belki bu benim için çok ağır bir yüktür ki, üzerime yüklenmiş bulunuyor. Bu yükü benim sırtlayıp taşıma kudretim yoktur. Ancak şu vardır ki, Hak Taalâ bu işte bana yardım etsin. Ben isterdim ki, benim yerime herhangi bir kimse bu yükü taşıyabilsin. Şimdi eğer siz ey cemaat isterseniz, Ashab-ı Resulullah'tan herhangi birisini bulabilir ve bu işi yürütebilecek kudrette olanını ortaya çıkarabilir ve bu işe seçebilirsiniz. Bana biat etmiş olmanız, sizin yolunuzu kesmesin. Yine size söylüyorum ey cemaatı Zat-ı Risaletpenahilerinin sizin için yaptıklarını ben yapabilecek kudrette değilim. Nitekim Zat-ı Saadetleri şeytanın şerrinden mahfuz bulunuyordu. Zat-ı Risaletpenahilerine gökten vahy nazil olurdu. Ben eğer doğru iş görürsem, o zaman siz bana yardımcı olacaksınız. Yok ben eğer eğri iş görürsem, o zaman siz beni doğruluğa sevkedecek ve doğrultacaksınız. Doğruluk emanettir, yalan ise hiyanettir. Sizin aranızda zayıf bulunan kimse, benim indimde kuvvetli olabilir, şu

*kadar ki, Allahın yardımı ile ben onun hakkını kendisine verebileyim. Sizce birisi kuvvetli olabilir, fakat bence o kimse çok zayıftır, Allahın yardımı ile ben ondan hak alabileyim. Hiç bir zaman şu da olmamıştır ki, herhangi bir kavim, Allah yolunda yürümeyi bıraksınlar da Allah da onları zillete düşürmüş olmasın. Yine hiç bir kavim yoktur ki, kötü ve yakışık işlere kapılsınlar da, Allah onların üzerine umumî musibetler yağdırmış olmasın. Mademki ben Allaha ve O'nun Resulüne itaat ediyorum, siz de bana itaat edecektiniz. Yok eğer ben Allah ve O'nun Resulüne itaat etmek yolundan döner, itaatsizlik edersem siz de o zaman bana herhangi bir suretle itaat edecek değilsiniz. Ben (Allah yolunda) yürüyenlerdenim. Başka bir yol tutanlardan değilim."*59[171]

Hazret-i Ömer Radiyallahu Taalâ anh de halifeliğe seçildiği zaman bir hutbe okumuş ve o meyanda şöyle buyurmuştu:

"Ey cemaat! Herhangi bir hak sahibi, kendi hakkını şu dereceye çıkaramaz ki, Allaha karşı masiyet hususunda kendisine itaat edilsin... Ey cemaat! Benim için, sizin üzerinizde haklar vardır. Bu hakları şimdi

---

59[171] Taberî, C: 2, S: 450; İbni Hişam, Es Siyretünnebeviye C: 4. S: 311, Matbâa'i Mustafa El – Bâbî, Mısır, 1936; Kenz ül -Ümmâl, C: 5. Hadis: No: 2261 - 2264, 2268.

*ben size anlatacağım: Bunlara göre siz bana bağlanacaksınız. Benim sizin üzerinizde şu hakkım vardır ki, ben sizden haraç veya Allahın vermiş olduğu şeylerden kanuni bir vaziyet olmaksızın hiçbir şey olmıyayım. Sizin de benim üzerimde şu hakkınız vardır ki, bana bu şekilde teslim etmiş olduğunuz maldan, hak ve kanuna uygun olmadan hiçbir şey harcamıyayım."*60[172]

Hazret-i Ebu Bekir, Şam ve Filistinin mühim meselelerini Hazret-i Amr İbn-i Âs'a tevdi edip ve kendisine şu şekilde nasihat verdi:

*"Ey Amr! Sen her neyi kalbinde gizler veya her neyi açıklarsan Cenab-ı Hak Taalâ hepsini bilir. Allahtan kork ve O'ndan çekin. Nitekim O, senin her işini görür ve bilir. Çalıştığın işlerde, ahiret için çalış. Yaptığın her işte, tuttuğu her amelde, Allahın rızasını gözöniinde bulundur. Kendi maiyetinde bulunanlar ve seninle birlikte ç.u Aşanlarla kendi evladın gibi muamele et. Halkın sırlarını Kurcalama, onların zahirî vaziyetlerine göre kendileriyle muamele et. Kendi kendini doğrultursan, senin elinin al. tındaki halk da kendilerini doğrultmuş olurlar.*61[173]

60[172] İmâm Ebu Yûsuf, Kitab ül – Harac, S: 117.

61[173] Kenz ül - Ümmâl, C. 5. S. 2313 (88) Et-Taberî C. 3, S. 273 .

Hazret-i Ömer de vali tayin edip gönderdiği kimseleri yola çıkarırken, kendilerine şöyle hitap ederdi:

Ben, sizi Ümmet-i Muhammet Sallallahu aleyhi ve sellem üzerine vali tayin ediyorum ki, halkın varına yoğuna sahip çıkasınız diye değil, namazı ayakta tutmanız, halk arasında hak ve adaletle iş görmeniz, halkın hakkını adaletle eda etmeniz için sizi vazifelendirip gönderiyorum.62[174]

Bir ara Zat-ı Hilâfetpenahileri, halkın umum toplantısında şöyle hitap ettiler :

Ben kendi memurlarımı, siz halkı dövsünler, mallarınızı alsınlar diye göndermiyorum. Onları şunun için gönderiyorum ki, sizi ve sizin dinînizi, Hazret-i Resulün yolunda yürütsünler. Her kim bunun hilâfına bir mesele He karşılaşırsa gelip bana şikâyet edecektir. Allaha yemin ederim ki, bunun cezasını hemen veririm. Ve karşı-da telâfi edip öderim.

Bu hitabe irad edilirken Hazret-i Amr tbn-i As, (o Mısır valisi bulunuyordu) Hazret-i Ömer'den şu suali sordu:

Herhangi bir kimse müslümanların valisi olur da bir kimseyi tedib için dögerse, o zaman Zat-ı Hilafetpenahileri bunu da mı cezalandırıp, telâfi mi edecekler?"

62[174] Et-Taberî C. 3, S. 273 .

Bu suale, Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh şu cevabı verdi:

*"Evet, Allaha yemin ederim ki, bunu da cezalandırır ve telâfi ederim. Ben kendim, Resulullah Sallallahu aleyhi ve sellemin bizzat kendisinin tazmin ve telâfi edip ödediklerini gördüm."*63[175]

Bir ara Hazret-i Ömer, bütün valilerin mahkeme huzuruna çıkarılmalarını istedi. Halkın bulunduğu umumî bir toplantıda ayağa kalkarak dedi ki:

"Bunlar aleyhinde her kim kendisine zulm edildiğini iddia edip de şikâyette bulunursa, gelip şikâyetini bidirsin. Bütün halkın içinden yalnız bir kimse ayağa kalktı ve Amr İbn-i As'ı işaret ederek şikâyette bulundu:

Bu zat benden gayrı kanunî şekilde yüz pul: (karâ: bakır para) aldı."

Hazret-i Ömer, Amr ibn-i As'a, bu ithama cevap ver, dedi. Fakat Amr ibn-i As şahsına yöneltilen bu şikâyete cevap veremediğinden, iddia edilen para kendisinden tazmin ettirildi. Buna rağmen, şikâyetçi işi çok ileri vardırdı. Amr ibn-i As öyle bir vaziyete geldi ki, kendi yakasını kurtarmak için, adamcağızın her pulu için iki altın vermekle ancak bu

---

63[175] Ebû Yûsuf, Kitâb ül - Harac, S: 115, Müsned-i Ebû Da-vud Et-Tayalisi, Hadis No: 55, İbn-il Esir, C: 3, S: 30, Et-Taberî, C: 3, S: 273

ithamdan kurtulabildi. Ve adamı razı etti, davasından vaz geçirdi. Bu hadise üzerine Hazret-i Ömer, Amr ibn-i As'a şu sözlerle nasihat etti:

*"Siz valiler, bu kapıyı açmayınız. Ben kendim, Resulullah Sallallahu aleyhi ve sellemin kendilerinin bizzat telafi edip tazminat ödediklerini gördüm, dedi."*64[176]

KANUNUN ÜSTÜNLÜĞÜ

Bu, halifeler, kendi şahıslarını bile kanundan üstün saymazlardı. Belki onlar, kendilerini memleketin alelade bir vatandaşı — bu vatandaş ister müslüman olsun, isterse zımmî bulunsun — ile aynı seviyede görürlerdi. Hükümetin başında bulunmak vasfiyle, kadıları halifeler tayin ettikleri halde, bu kimseler bu makama geldikten sonra dava görüp hüküm vermek bakımından öyle serbest idiler ki, bu kadılar halifenin aleyhine, dava görüp hüküm verdikleri zaman, halifenin bu hükme uyması icabederdi. Sanki halife değil de memleketin alelade bir vatandaşının davası görülüyormuş gibi hareket edilirdi.

Bir ara, Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh ile Hazret-i Übeyy ibn-i Kâab arasında

64[176] Ebu Yusuf, Kitab ul - Harac, S: 116 .

ihtilaflı bir mesele zuhur etti. Her ikisi de Hazret-i Zeyd ibn-i Sabit Radıyallahu Taalâ anh'ı hakem tayin ettiler. Her iki taraf da Hazret-i Zeyd'ın huzuruna geldiler. Zeyd ayağa kalkarak Hazret-i Ömer'i kendi yerine oturtmak istedi. Fakat Hazret-i Ömer bu teklifi kabul etmeyip Hazret-i Ü-beyy'in yanı başına oturdu. Daha sonra Hazret-i Übeyy meseleyi anlatıp davasını ileri sürdü. Hazret-i Ömer de davayı kabul etmeyip reddetti. Usûl gereğince Hazret-i Zeyd, Hazret-i Ömer'e yemin ettirip ettirmemek istediğini sordu. Karşı taraf yemin ettirip ettirmemek hususunda biraz düşününce Hazret-i Ömer kendisi yemin etti ve mesele sona erdi. Hazret-i Ömer bu hadisenin sonunda şöyle buyurdu:

*"Eğer burada Ömer'i alelade bir şahıs gibi kabul edip, adalet huzurunda Ömer'e de herhangi bir şahıs muamelesi yapmamış olsaydı, Zeyd'in kadılık etmek kabiliyeti olmayacaktı."*65[177]

Buna benzer bir meseleyi Hazret-i Ali Radiyallahu anh da karşılaşmıştı. Kufede bir hıristiyan, şehrin pazarında kendisinin kaybolmuş zırhının satıldığını ileri sürdü. Emirülmümininlik vasfı ile, Hazret-i Aliden

---

65[177] Beyhakî, Es - Sünen ül - Kübrâ, C: 1, S: 136, Daretü'l-maarif-i, Haydarabad Matbaası, İlk tabı, 1355 Hicrî.

bu meselenin halledilmesini istedi. Ve kadı'nın yanına götürmeye kalktı. Fakat bu mesele hakkında hiçbir delil ve şahit gösteremediği için Kadı da onun aleyhinde hüküm verdi.66[178]

İbn-i Hallikân'ın rivayetine göre, bir ara Hazret-i Ali Radiyallahu Taalâ anh ile bir zımmî arasında ihtilâf vuku buldu. Ve *iş* kadıya intikal etti. O zaman meşhur Şureyh, kadı idi. Taraflar kadının huzuruna gelince, kadı Şureyh derhal ayağa kalkarak Hazret-i Ali'yi hürmetle karşıladı. Hazret-i Ali bu hürmeti hoş görmedi ve kadıyı azarladı. Ve şöyle buyurdu:

*"İşte bu, senin adaletsizliğinin başlangıcıdır!"67**[179]***

TAASSUPTAN UZAK HÜKÜMET

İslâmın ilk devrinin öyle bir hususiyeti vardı ki, o devirde, her şeyin saf ve temiz, İslâm usulüne, islâm ruhuna uygun olması için çalışılıyordu. Aşiretçilik, kabilecilik, ırkçılık, vatancılık, yurtçuluk, hemşehricilik ve bunun gibi şeylere ait taassuplardan daha üstün, daha yüksek bir birlik ve bir eşitlik halk arasında hüküm sürüyordu.

66[178] A.g.e.

67[179] Vefiyat ül - A'yan, C: 2, S: 168 Mektebet En – Nihzat El-Mısriyye, Kahire, 1948 .

Resulullah SallalIahu aleyhi ve sellemin bu fani dünyaya veda etmesinden sonra, Arap aşiretleri ve kabileleri arasında taassup bir kasırga gibi hortlamağa başladı. Peygamberlik iddiasında bulunanlar da ortaya çıktılar. Bu mesele, irtidad (dinden dönme) hareketlerine vahim bir şekil vermişti. Müseyleme'nin mensuplarından ve müritlerinden biri şöyle diyordu:

"Ben Müseyleme'nin yalancı olduğunu ve yalan söylediğini biliyorum. Fakat Rabîa'nın[68][180] *yalanı, Muzarr'in*[69][181] *doğrusundan bence daha doğru ve daha iyidir."* [70][182]

Nübüvvet iddiasında bulunan başka birisi de Tuley-ha idi. Tuleyha'yı himaye eden Benî Gatfân'ın ileri gelenlerinden bir kimse de şöyle diyordu:

"Allah'a yemin ederim ki, kendi anlaşmış bulunduğumuz (müttefik) bir kabilenin peygamberine mürid olmak, benim için Kureyşin peygamberine mürid olmaktan elbette ki, daha sevimlidir."[71][183]

İşte tam bu kargaşalık devrinde Hazret-i Ebu Bekir Hicrî 11 - 13 (milâdî 632 - 634) ve ondan sonra da Haz-ret-i Ömer Radıyallahu

---

68[180] Bazı arap kabilelerinin adları

69[181] Bazı arap kabilelerinin adları

70[182] Et-Taberî, C: 2, S: 508 .

71[183] Et-Taberî, C: 2, S: 487.

Taalâ anh, (Hicrî 13 - 24: Mi-ladî 634 - 645) tarafsız ve taassupsuz tuttukları yol, yalnız Arabistan kabilelerinin tamamını değil, aynı zamanda Arabistanın dışındaki, İslâm dairesine girmiş bulunan ülkelerin yeni müslümanları arasında da adalet ve eşitliği temin eyledi. Hatta bunlar, kendi aile efradına ve kendi kabileleri mensuplarına her ne şekilde olursa olsun, en küçük bir imtiyaz gözetmekten çekinirlerdi. O zaman, bütün boş taassuplar ortadan kalktı ve Müslümanlar arasında bir nevi milletlerarası kardeşlik mefhumu ortaya çıktı. İslâmın gerektirdiği ruh, İslâm ülkeleri halkı arasında yayıldı. Bu bakımdan da bu iki halifenin devirleri, hakikaten örnek alınacak bir devirdir.

Hazret-i Ömer, son zamanlarında şu noktayı hissetti ki, kendisinden sonra yine Arap kabileleri arasındaki taassup — ki İslâmî hareketin bu kadar kuvvetli olmasına ve inkılâbın tesirine rağmen yine de tamamen ortadan kalkmış değildi. — yeniden hortlayabilir ve bunun neticesinde de İslâm, arasında bir hayli fitneler çıkması ihtimalden uzak sayılamazdı. Nitekim, kendi yerine kimin geçebileceği ihtimali mevzuunda konuşulurken, Hazret-i Abdullah İbn-İ Abbas ile Hazret-i Osman Radiyallahu Taalâ anh üzerinde duruldu. Ve Hazret-i Osman hakkında düşündüklerini şu sözlerle açıkladı:

Eğer ben, O'nu kendi yerime geçmesini

*muvafık görürsem, o, Beni Ebi Mu'ıyt'ı (Beni Ümeyye'den bir kol) halkın başına musallat edebilir. Böyle olunca da bu güruh Alaha karşı itaatsizlık yolu tutarlar. Allaha yemin ederim ki, ben böyle yaparsam, (onu hafife alarak tavsiye edersem) muhakkak Osman da dediğim gibi yapacaktır (Beni Ümeyye'yi musallat edecektir). Osman da böyle yaparsa, halk ister istemez, masiyet yolunu tutar. Halk arasında kargaşılık çıkar ve bu hareket Osman'ın öldürülmesine sebep olur.*72[184]

Bu mesele, Hazret-i Ömerin fikrini, hayatının son demlerine kadar meşgul etmiş ve kurcalamıştı. Nitekim hayata gözlerini yummaya bir kaç gün kala, Hazret-i Ali

Radıyallahu Taalâ anhı, Hazret-i Saad ibn-i Eb-i Vakkas Radıyallahu Taalâ anh ve Hazret-i Osman Radıyallahu Taalâ anhı çağırarak su sözleri söyledi:

"Benden sonra herhangi biriniz halife olabilirsiniz. O zaman kendi kabilenizin mensuplarını, halkın boynuna bindirmeyiniz."73[185]

Bundan sonra Sahabilerin en ileri gelen simalarından altı kişiye, kendi aralarından birini halife seçmek vazifesini verdi. Bu altı

72[184] İbn-i Abdülbirr, El - İstî'âb, C: 2, S: 476, Dairetül ma-arif-i, Haydar-âbad baskısı, birinci bölüm.

73[185] Et-Taberi, C: 3, S: 264

kişilik heyete, İslâmın hidayetlerini gözönünde bulundurmalarını şart koşmakla kalmadı, bir şart daha koştu ki, halife seçilmiş bulunan kimse, kat'iyyen kendi kabilesinin mensuplarına hiçbir imtiyaz hakkı tanımayacak ve hiçbir hususta kendi kabile efradını gözetmiyecektir.74[186]

Fakat talihsizlik esen üçüncü halife Hazret-i Osman, (Hicri 24 - 35: Milâdî 645 - 655) bu prensibi istenilene bir şekilde devam ettiremedi. Onun devrinde Beni Ümeyye, devletin mühim vazifelerini üzerlerine aldılar. Ve beytülmalden kendilerine bol bol maaş kopardılar. Diğer kabilelerin mensupları da bu durumun acısını hissettiler. Hazret-i Osmana göre bu, "sılayı rahmin" icabı İdi. Nitekim bu mevzuda şu sözleri; söyledi:

*"Ömer, Allah rızası için, kendi akraba ve yakınlarını mahrum bırakıyordu. Ben ise yine Allah rızası için kendi akraba ve yakınlarıma bakıyorum."*75[187]

*"Ebu Bekir ile Ömer, Beytülmal hakkında kendilerini, yakınlarını ve akrabalarını sıkıntıda bulunduran şekli nazarı itibara almışlardır. Fakat ben böyle bir sılayı rahmi beğenmiyorum."*76**[188]**

İşte böyle bir tutumun neticesinde Hazret-

74[186] İbn-i Kutaybe, El - imame ve's Siyâse, C: l, S. 25

75[187] Et-Taberî, C: 3, S: 291.

76[188] Kenz 'ül - Ümmâl, C: 5, S: 2324.

i Ömer Radıyallahu Taalâ anh'ın endişe ettiği mesele ortaya çıktı. Hazret-i Osmanın aleyhinde bir isyan hareketi baş gösterdi. Bu vak'anın neticesinde Hazret-i Osman şehid olmakla kalmadı, kabileler arasında bir hayli karışıklıklara yol açıldı ki, bu karışıklıklar da Hülefâ-i Raşidin nizamının nur meşalesini söndürdü.

Hazret-i Osman'dan sonra Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ Anh, (Hicrî 35 - 40 - Milâdî 655 - 660) işleri eski ölçü üzerine yürütmek için çalıştı. Hazret-i Ebu Bekir ile Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anhümâ'-nın koymuş oldukları usulü tekrar kurmak için uğraştı. Hazret-i Ali, tamamiyle aşiretçilik ve kabilecilik taassu-bundan uzak idi.

Emir Muaviyenin babası Ebu Süfyan; Hazret-i Ebu Bekir'e biat edeceği sırada; Ebu Bekir, Ebu Süfyanın, içinde bulunduğu bu taassup ruhunu ortadan kaldırmak için çok uğraştı. Fakat o bu tutumundan vaz geçmiyeceğini ileri sürdü ve Hazret-i Ali (R.A.) ye gelip dedi ki:

"Kureyş'in en ufak kabilesinin bir koluna mensup bu adam (yani Ebu Bekir) nasıl olur da hâlife olur; siz ayaklanmaya hazırlanırsanız, ben gider çöldeki süvarileri toplar getiririm."

Fakat Hazret-i Ali ve oradakiler açıktan

açığa Ebu Süfyana şu cevabı verdiler:

*"Senin böyle yapmak istemen, İslama ve müslümanlığa düşman olduğuna delâlet eder. Biz hiç bir zaman istemeyiz ki, sen çöldeki süvarileri ve piyadeleri toplayıp getiresin; Müslümanların hepsi de birbirinin iyiliği için çalışan kimseler ve birbirlerine muhabbet gösterenlerdir. İsterse onların memleketleri ve onların vücudları birbirlerinden bir hayli uzak mesafede bulunsun. Elbette ki, münafıklar birbirlerini kesmek isteyen kimselerdirler. Biz Ebu Bekir Radıyallahu Taalâ anh'ı bu makamı" ehli olarak tanıyoruz. Eğer o bu mansıba ehil olmasaydı, biz onu hiç bir zaman bu vazife ile vazifelendirmezdik."*77[189]

Hazret-i Ali de Halife olduktan sonra yine bu noktayı gözönünde bulundurdu. İslâmın esas ruhuna uygun olarak, Arapla Acem (Araptan gayrısı) zengin ile fakir, Haşimi ile gayrı Haşimi, bunların hepsini aynı gözle görmek yolunu tuttu. Hepsinin hakkında aynı adalet ve aynı eşitlikle muamele etmeye başladı. Herhangi bir zümrenin diğer bir zümreye, herhangi bir kimsenin diğer bir kimseye tercih edilmesine meydan vermedi. Bu şekilde başka zümrelerin kıskançlık ve rekabet sebeplerini de ortadan kaldırmak

---

77[189] Kenz ül - Ümmâl, C: 5, S: 2374; Et-Taberî, C: 2, S: 449; İbn-i Abdül-berr, El - İsti'âb, C: *2,* S: 689 .

yoluna gitti.

CUMHURİYET RUHU

Bu hilafetin en mühim hususiyetlerinden biri de, böyle bir nizam içinde tenkid, rey beyan etmek, fikir hürriyeti, tamamen serbestçe ve tam bir serbestlikle ortada bulunmasıdır. Halifeler, her zaman halkın elinin ulaşabileceği bir vaziyette idiler. Kendileri de Şûra Ehlinin arasında oturur, görüşmelere iştirak ederlerdi. Orada asla hükümet partileri yoktu. Serbest bir muhitte, meclisin azası ve herkes meclise iştirak eder ve kendi imanlarına ve kalblerinin inancına göre fikirlerini ortaya atarlardı. Bütün muameleler, Ehl-i Hal ve'l akd'ın önünde eksiksiz ve noksansız yürütülüp giderdi. Hiç bir şey saklanıp gizlenmezdi. İşlerin karara bağlanması, delil üzerine istinad ederdi. Kimseden ne korkmak vardı ne de çekinmek. Ne hatır vardı ne de gönül. Ne taraftarlık vardı, ne de kayırmaca...

Sonra, bu Halifeler, yalnız kendi kavim ve milletlerine karşı Müşavere Meclisini idare eden bir alet değillerdi. Her gün beş defa halk ile birlikte namaza gelerek, cemaat ile namazlarını kılarlardı. Her hafta bir kere cuma günleri, umumî toplantı yaparlardı. Halife, her sene iki defa bayramlarda ve Hac toplantısında halkın karşısına çıkardı. Onlar evlerin de ve her yerde kendisinden hesap

sorabilirdi Onların evleri de halka açık evlerin arasında idi. Kapılarında ne kapıcı, ne muhafız, ne teşrifatçı, ne özel kalem müdürü, ne de aracı gibi hizmet erbabı bulunurdu. Evlerinin kapıları her zaman, herkesin yüzüne açıktı. Çarşıda ve pazarda yanlarına muhafız almadan halkın arasında gezip dolaşırlardı. Her noktada, herkes bu halifelere istediğini söyliyebilir ve her yerde onları tenkit edebilirlerdi. Herkes onlardan hesap sormakta serbest idi. Bu serbestliği kullanmak da ayrıca hususî izne ve müsaadeye tâbi değildi.

Hazret-i Ebu Bekir Radiyallahu Taalâ anh, yukarıda bahsettiğimiz hususları hilâfetinin ilk günlerinde halka şu sözleriyle ilân etmişti:

"Doğru yolu tutarsam, bana yardım ediniz, yok eğer ben eğri bir yol tutarsam, o zaman siz beni doğrultunuz!"

Bir ara Hazret-i Ömer, bir cuma hutbesinde: "o andan itibaren kimsenin nikâhta dört yüz dirhemden fazla mehir kararlaştırmaması" fikrini ileri sürdü. Bunu duyan ibr kadın ayağa kalkarak, şu sözlerle bu karara itiraz etti:

"Senin böyle bir hüküm vermeye hakkın yoktur. Çünkü Kur'anda kantarla mehir verilmesi hususunda müsaade vardır. Sen, bunu nasıl olur da bir hududa bağlayabilirsin," dedi.

Bu haklı itiraz karşısında Hazret-i Ömer derhal fikrinden vaz geçti.78[190]

Yine bir gün Hazret-i Selmân-i Farisi, Hazret-i Ömer'den şu sözlerle hesap sordu:

"Herkesin hissesine bir entari düşmüş iken nasıl olur da senin hissene iki entari düşmüş olabilir?" Dedi.

Hazret-i Ömer, oğlu Abdullah ibn-i Ömer'in şahidliğine başvurarak, ikinci entarinin kendisinin olmayıp, oğluna ait olduğunu, bu giyeceği ödünç olarak aldığını bildirdi.79[191]

Adalet sembolü bu halife, başka bir toplantıda hal
ka şu suali tevcih etti:

"Ben bazı işleri geciktiriyorum, siz buna ne dersiniz?"

Bu suale Hazret-i Bişr İbn-i Saad Radıyallahu anh şu sözlerle cevap verdi:

"Sen böyle yaparsan, biz de seni doğru yola getirmesini biliriz."

Hazret-i Ömer, bu cevaptan gayet memnun olup, şu karşılığı verdi:

"O zaman siz de halk için çalışmış

78[190] Tefsir-i İbn-i Kesir, Ebû Ya'Iâ'ya ve İbn-il Münzer'e istinaden, C: l, S: 467 .

79[191] Er - Riyâd En-Nadra fî Menâkıb El - Aşere, lil Muhibb Et-Taberî C: 2, S: 56, Mısır baskısı; Siyretü Ömer İbn-il-Hattab, li - ibn-il Cevzî, S: 127.

olursunuz."[80][192]

En fazla ve en ağır tenkidler Hazret-i Osman zamanında vuku buldu. O da hiçbir zaman zorla ve cebren kimsenin ağzı kapatmak yoluna gitmedi. Her zaman tenkitlere ve itirazlara delillerle cevap verdi. Halka kendisinin kabahatsiz olduğunu bildirirdi.

Hazret-i Ali zamanında Haricilerin dili aşırı derecede uzamıştı. Ağızlarına geleni söylüyorlardı. Hazret-i Ali de emsalsiz bir sabırla bunların taarruzlarına tahammül ediyordu. Bir ara, beş Hariciyi yakalayarak Huzuru Hilefete getirdiler. Bu kimseler açıktan açığa dil uzatarak, işin ölçüsünü kaçırmış küfür ediyorlardı. Hatta açıktan açığa sokaklarda ve halkın arasında;

"Allaha yemin ederiz ki Aliyi öldüreceğiz" diyorlardı."

Hazret-i Ali Radiyallahu Taalâ anh, onların beşini de salıverdi. Ve kendi adamlarına da şöyle buyurdu:

"Siz de istermisiniz ki, onlar gibi dili uzun ve ağzı bozuk olasınız? Onlar mademki fiili bir şekilde isyana girişmemişler ve şiddete baş vurmamışlardır, sadece dilleriyle muhalefet ettiklerinden dolayı kendilerine

---

80[192] Kenz ül - Ümmâl, C: 5. S: 2414.

*herhangi bir cürüm yüklenemez."*81[193]

Dört Örnek Halife devrini teferruatiyle yukarıda anlattık. O zaman aydın bir meşale devriydi. Asırların en nurlu kaynağı idi. O devirden bu yana bütün zaman bölümlerinde, fakihler, muhaddisler ve tüm dindar müslümanlar her asırda bu devri gözönünde bulundurmuşlardır ve İslâmın dini, siyasî, ahlâki ve sosyal nizamı için bu devri bir miyar ve bir ölçü olarak kabul etmişlerdir.

81[193] El-Mebsût, Li-s-Sarahsî, C: 10 S: 125.

BÖLÜM: 10

HAZIRLAYICININ NOTU

1958 senesi Lahor'da milletlerarası İslâmi Meclisin toplantılarına, Avrupa müsteşrikleri (oryantalistler) ve İslam dünyasının mütefekkir üleması iştirak etmişlerdi. Bu toplantının oturumlarının birinde (30-Ocak. 1958) Mevlânâ Seyyid Ebû'l - A'lâ Mevdûdi kanun yapma ve içtihad konusu üzerinde fikirlerini bir makale ile ileri sürdüler. Bu makale İslâmi hükümetin bir yönüyle ilgili bulunduğundan - yâni İslâmî hükümette kanun yapmanın çalışma şekli hususunda - biz de bu bahse dahil ettik. Makalenin sonunda da bazı itirazları cevaplandırmışlar-dır. Bu itirazlar, bir kısım "yenilikseverler: İlericiler" in öne sürdükleri hususlardır. Mevlana ozaman bunlara da cevap vermişlerdir. Bunların yanı sıra, bazı konulara da girişmişlerdi. Bu konular, kanun yapıcılığı ile alâkalı olduğundan onlara da burada yer verdik.

Hazırlayıcı

İSLAMDA KANUN VAZ'I (YAPMA) VE BUNUN ÇALIŞMA DAİRESİ VE BU HUSUSTA İÇTİHADIN YERİ

islâm'da kanun yapma çalışma dairesi nedir ve neresindedir? Bu hususta içtihadın da yeri nedir ve nerededir? Bu bahsi bilmek için, her şeyden önce iki meselenin izah edilip anlaşılması zarureti vardır. Bu iki meseleyi iyice anlayıp gözönünde bulundurmamız gerekir.

İlk önce şu noktaya dikkat etmek gerekir ki, İslâm'da Hâkimiyetin sadece ve yalnız Hak Taalânın olduğunu kabul etmek icabeder. Kur'an-ı Kerim Tevhid akidesini açıklarken, bu hususu da tam bir aydınlıkla ortaya çıkarmıştır. Bu esasa göre Kur'an-ı Kerimin buyurmuş olduğu "Allahü Vahdehü La şerike lehü: Bir tek ve ortağı bulunmayan Allah" sadece dinî manada mâbud değildir. Aynı zamanda siyasî ve kanunî bakımdan da hâkim, (hüküm veren) itaat edilmesi gereken, emir ve nehy'de söz ve yetki sahibi hem de kanun koyucudu. Allah Taalanın bu kanunî hâkimiyetini, (Legal soveregnty) Kur'an-ı

Kerim, o kadar açık ve kesin bir lisan ile beyan edip, o kadar ehemmiyetle bunun üzerinde durmuştur ki, bununla Allah Taalanın dinî mâbudluğunu da iyice belirtmiştir. Ve bu prensibi gayet parlak bir şekilde ortaya koymuştur. Kur'an-ı Kerime göre Allahu Taalânın iki hususiyeti vardır. "Uluhiyet" gereğince bu iki hususiyet birbirlerinden ayrı olmayıp birbirinin ayrı cüzüdürler. Bunlardan birisi inkâr edlidiği zaman gerçekte Uluhiyet de inkâr edilmiş olacaktır. Sonra şu hususta da asla şüphe olmaması lâzımdır. İlâhî kanun dendiği zaman bu kanun fıtrî ve tabiî kanundan başka bir şey değildir. Buna göre İslâm'a "Davet" de insanları Allahın Kanunundan başka kanunlara tabi olmaktan kurtarmak ve onları ahlâkî, içtimaî yaşayışta Allah Taalânın Şerî Kanununa bağlamak içindir. Şer'î kanun da Enbiyayı Kiram aleyhisselâm vasıtasiyle insanlara gönderilmiş bulunan kanunlardır. Bu şer'î kanunları kabul edip inanırsak o zaman bunun karşısında kendi ileri sürdüğümüz yahut da süreceğimiz ve kendi tercihimizle kendi hazırlayacağımız kanunları bir tarafa bırakmamız icabeder. Böyle bir işin ismine de "İslâm": (Surrender) denir. Allahın ve O'nun Resulünün hükümlerini bir tarafa bırakarak, kendi düşüncemizin ve kendi fikrimizce hüküm vermemizin doğru olabileceği ve hakkımızda iyi neticeler

verebileceği zihniyetini, kesin olarak reddetmek lâzımdır. *"Ne bir mümin erkeğe, ne de bir mümin kadına yakışık almaz ki, Allah ile O'nun Resulü bir iş hakkında hüküm versinler de müminler bu hususta başka bir yol seçmek istesinler. Herkim ki, Allah ve O'nun Resulüne karşı gelirse, elbette ki, apaçık bir dalalete düşmüş olur."*

(Ahzab: 36).

İkinci mühim mesele şudur: Tevhidi İlâhî ile aynı derecede önem kazanan bir husus da Hazret-i Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem'in son peygamber olduğuna inanmaktır. Tevhid-i ilâhî akidesi vasıtası ile yani Allah ve O'nun Resulüne tam ve gerçek bir iman sayesinde bir amelî nizam ortaya çıkar. İslâm bütün yaşayış nizamının temellerini bu akidenin üzerine kurar. Bu inanç gereğince Allahu Taalâ bundan önce diğer Enbiyayı Kiram Aleyhisselâma gönderdiği talimi tamamlamıştır. İslâmın Peygamberi Hazret-i Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem de bu talimin hepsini bir araya toplayarak gelmiştir. Bunun için Hidayet-i ilâhiye ve teşri'in (kanun koyma) istinadının kaynağı yalnız bir tek şeydir. İler de de hiç bir hidayet ve teşri' (kanun ortaya koymak) gelmiyeceği için insanların buna bağlanmaları şarttır. Bu Muhammedi tâlim, en üstün kanundur ki, (Supreme law) Hâkim-i A'lâ'nın rızasiyle Hazret-i Muhammed Sallallahu aleyhi ve

sellem buna mümessillik etmiştir.

Bu kanun da Hazret-i Muhammed Sallallahu aleyhi ve selleme iki şekilde ulaşmıştır. Birincisi Kur'an-ı Kerim vasıtasiyle, yani kelimesi kelimesine Hak Taalânın hidayetleri ve ahkâmını ihtiva eden şekilde. İkincisi de Hazret-i Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellemin isveyi hasenesi (en güzel örnek) vasıtasiyle ki, buna da biz-Sünnet deriz. Ve bu Kur'an'ın izahı ve açıklamasıdır. Hazret-i Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem sadece Allah tarafından gelen bir mektup dağıtıcısı mahiyetinde değildir. Kendisine vahy edilen kitabı alıp da bu hususta hiçbir şey söylememesi veya hiçbir açıklama yapmamış olması mümkün değildi. O'nun bir rehber, bir önder, bir hâkim ve bir muallimlik vasfı dahi vardır. Kendi (sözleri) ve yaptığı işler *Ve* ameleriyle İlâhî kanunu şerh etmek vazifesi idi. Sahih olan bu menşe ve bu kaynağa göre, fertleri terbiye edecek. Terbiye görmüş fertlerden bir cemaat hazırlayacak ve yaşayışı tanzim edecekti. Sonra bu tanzim edilmiş yaşayışın sahasındakileri de bir araya getirecek doğru ve Örnek bir hükümet şekli meydana koyacaktı. Ve İslâm usulü üzerine mükemmel bir medeniyet kurulmuş olacaktı. Zat-ı Risaletpenahileri bu işleri tam 23 senelik peygamberlik hayatları devrinde tamamladılar. İşte bu sünnettir ki, Kur'an-ı

Kerim ile birlikte Hâkim-i A'lâ'nın kanun üstünlüğünü ve kâmilliğini ortaya koymaktadır. İşte bu üstün ve bu kâmil kanunun adına da İslâm ıstılahında "Şeri'-at" denir.

KANUN VAZI'ININ (YAPMANIN) ÇALIŞMA DAİRESİ

Bir kimse, bu temel hakikatleri duyunca önce şöyle zanneder. Böyle bir islâmî Hükümette kanun vaz'etmek için imkân bulunmayacaktır. Yani islâm'da herhangi bir şekilde artık kanun vazetmeğe ihtiyaç yoktur. Çünkü İslâmda hakiki kanun Allah tarafından vaz edilmiş ve iş de bitmiştir. Müslümanların da Hazret-i Peygamberin getirdiği ilâhî kanuna tabi olmak ve bağlanmaktan başka bir işi yoktur.

Fakat işin hakikati başkadır. İslâm'da herhangi bir şekilde kanun yapmak menedilmiş değildir. Yapılacak kanunlar İlâhî kanunun, hududu dahilinde alınmış ve hududlandırılmıştır. Bu üstün İlâhî Kanuna bağlı olarak bu kanunun hududu dairesinde insanî kanun yapılmasına müsaade edilmiştir. Buna da bir çalışma dairesi tanınmıştır. Şimdi ben bu hususları bir kaç satırla izah etmeye çalışacağım.

TABİR-İ AHKAM: (HÜKÜMLERİN TEFSİRİ)

İnsan yaşadığı hayat içinde öyle muameleler ve öyle meselelerle karşılaşır ki, bunlar Hakkında ne Kur'an-ı Kerimde ne de Sünnet-i Resulullahda her ne suretle olursa olsun, açık bir hüküm, kesin bir kaide veya her ne şekilde olursa olsun, hususî bir usul bulunamaz. Bu gibi meselelerde ve böyle muamelelerde, Fakih (fıkıh âlimi) veya kadı (hâkim) yahut da herhangi bir kanun vaz' eden idare ve kurul, şeri'atın verdiği hükmü ve kararlaştırmış bulunduğu kaideyi de bozmaz. Bu, şu manaya da gelmez; bunlar kanun yapmak için çalışamazlar. İnsanî kanun yapmak bakımından, bu muameleler hususunda, şu nokta, her şeyden önce gözönünde bulundurulacaktır: Bu meselenin hakikatı ne olabilir? Bu hakikat nasıl ortaya çıkabilir? Bunun hakkında nasıl hüküm verilebilir ?. Sonra karşılaşılacak bu gibi meseleler, esas hükümlere nasıl intikal ettirilecek ve umumî genel hükümler, ferî (yan) hükümler için ne şekilde kanun mahiyeti taşıyacaktır ?. Bu işlerin hepsi *ile* birlikte şu husus da somut bir şekilde tesbit edilmelidir: İstisnaî haller ve vakalarda bu hükümler ve bu kaideler gözönünde bulundurulmaksızın ne dereceye kadar çalışabilme imkânı vardır ve bu iş bu hususta nereye kadar vardırılabilir?

KIYAS:

Yine bu şekilde öyle işler ve muamelelerle karşılaşırız ki, bu hususta da şeriatın herhangi bir has hükmü yoktur. Fakat karşılaştığımız bu muameleler hakkında hüküm vermek ve bunları karara bağlamak zorundayız. Şeriat ise, bu muamelelere benzeyen diğer hususlara hüküm koymuş ve kaidelerini bildirmiştir. Şimdi bu dairenin içinde kanun vaz etme (yapma) işi şu şekilde olabilir: Bu hükümlerin sebeplerini ve illetlerini ayrı ayrı, tek, tek sahih bir şekilde anlayarak, bilerek belirtmek ve bütün muameleleri, bu hükümler ve kaideler üzerine tatbik edip yürütmek gerektir. Şu hususu da gözönüne almak lâzımdır ki, bu muamelelerde asıl sebep olarak gösterilen noktalarda hüküm istinadlı (delilli) olmalıdır. Muamelelerde bu sebepler gözönüne alınmazsa o zaman varılan netice de istinadlı olamaz.

İSTÎNBAT:

Yine bunun gibi bazı meselelerle karşılaşabiliriz ki, Bunlar hakkında herhangi muayyen bir hüküm bulunmaz. Fakat bu mahzuru da ortadan kaldıracak toparlayıcı ve genel bir usul konmuştur. Yahut da şer'î şu

meseleyi ortaya çıkarmıştır ki, Hangi mesele ve ne gibi iş, beğenilirse, o iş iyidir. Buna göre bu usulün aydınlığında beğenilmeyen şeyleri ortadan kaldırmak lâzım gelir. Beğenilir şeyleri de yaymak icabeder. Bu gibi muamelelerde kanun vaz'edenin işi şudur: Şeriatın bu usulüne uygun ve Şari'in (kanun koyucunun) ortaya koyduğu bu esasa göre, amelî meseleler hakkında kanunlar hazırlasın. Ancak hazırlanacak olan kanunlar da Şeriatın usullerine ve Şâri'in koyduğu esaslara aykırı olamıyacaktır.

SERBEST KANUN VAZETMENİN ÇALIŞMA ŞEKLİ

Bunlardan başka, yine bir hayli muameleler ve bir yığın meselelerle karşılaşabiliriz. Şeriat, bunlar hakkında tamamen sükût ile geçmiştir. Bunlara ait ne doğrudan doğruya bir hüküm vardır, ne de bu meselelere benzer meseleler hakkında hüküm verilmiştir. Hiç olmazsa bu benzer meselelerin şekline kıyas ile hüküm çıkarmak imkânını bulalım.

Şeriatın bu hususlarda sükût ile geçmesi şuna delâleteder: Hâkim-i A'lâ bu hususta insanları tamamen serbest bırakmış ve bu gibi işleri tamamiyle insanların reylerine terketmiştir. Bunun için biz bu gibi meseleler

hakkında serbest bir şekilde kanun yapabiliriz. Fakat bizim bu hususlarda yapacağımız kanunlar da yine esas itibariyle İslâmın ruhuna ve umumî usule uygun bulunması icabeder. İslâmın umumî karakterine aykırı ve İslâmî yaşayışın hakikati gözönünde bulundurulmaksızın yapılamaz.

İÇTİHAD:

Kanun yapmak işinin ye İslâmî kanun ve nizamın, zamanın ilerlemesi ve durumların değişmesinde dahi, yürüyüp gitmesi ancak bu iş üzerinde çalışacak olan ilmî araştırma heyetinin tetkikte bulunması ile mümkün olur. Bu işin ismine de İslâm Şeriatinde "İçtihad" denir. Bu kelimenin lügat manası şudur: "Herhangi bir işi neticelendirmek için son derece gayretle çalışmak." İstilahta ise manası şudur: "Son derece gayret sarfedip çalışarak, bir meselenin üzerinde İslâmın ne gibi hükümler koyduğunu ve bu hükümlerin kaynağının ne olduğunu ve niçin böyle olduğunu araştırmak."

Bazı kimseler yanlış anlayarak, "İçtihad" denilen şeyi serbestçe görüş bildirmek ve fikir ortaya atmak manasına alırlar. Fakat İslâmî kanunun ne olduğunu bilen herkes, bu gibi yanlış anlayışa kapılmaz. İçtihadın kanunî nizam hakkında her ne suretle olursa olsun

serbestçe görüş bildirmek ve serbest fikir ortaya atmak olmadığı malûm olan bir gerçektir. Ve kanunun asıl kaynağı Kitap ve Sünnettir. İnsan da kanun yapmak istediği zaman bu hususları gözönünde bulunduracak ve her surette, kendi yapacağı kanunu bunlara dayandıracaktır. Bunların tayin ettikleri hududun dışına çıkmayacaktır. Görüş bildirmek ve fikir beyan etmek de tamamen serbest olmayıp bu dairenin hududu dahilinde olacaktır. Bunlardan uzak kalınarak, içtihad edilirse, buna İslâmî içtihad denemez. İslâm kanun ve nizamlarının da bu gibi işlerde yeri bulunamaz.

İCTİHAD İÇİN GEREKEN VASIFLAR

İctihaddan maksad, Kanuni İlâhiyi, insanî kanunla değiştirmek demek değildir. Kanun hakikatini anlamak ve bunun ışığı altında, bunun rehberliği ile İslâmın kanun ve nizamlarını, zamanın ilerlemesine koşut olarak harekete geçirmektir. Sahih bir içtihadın olabilmesi için, kanun vazeden kimselerde veya kurullarda veyahut da ictihadda bulunanlarda aşağıda sıralayacağımız vasıflar bulunmalıdır.

1. Şeriati İlâhiyeye iman etmiş bulunmak. Bu Şeriatın hak olduğuna inanmış olmak. Bu

Şeriate iyi niyetle bağlanmak. Bu Şeriatten kurtulmak, fikir maksadına katiyen sahip bulunmamak. Herhangi bir usulde ve ölçüde Allah Şeriatından başka bir usul ve ölçüyü dikkate almayı düşünmemek.

2. Arap lisanına, bu lisanın kaidelerine, gramerine, edebî ölçülerine, teşbih ve istiarelerine mükemmel bir şekilde vakıf olmak lâzımdır. Çünkü Kur'an-ı Kerim bu lisanda nazil kılınmıştır. Sünnet de bu dilde olduğundan bu ikisini anlamak ve bunlardan hüküm çıkarmak ancak bu dile tam bir bilgi ile mümkün olabilir.

3. Kur'an-ı Kerimi ve Sünneti Seniyeyi iyi bilmek.Yalnız bir kimse bunu bilmekle ve ahkâmın mevkilerini anlamakla da olmaz. Belki Şeriatın külliyatını da bunun maksatlarını da iyi bir şekilde anlamalıdır. Bir taraftan da şunu ortaya koyabilmelidir ki, Şeriat insan yaşayışının ıslahı için ne gibi toplu bir nizam kurmak istemiştir. Diğer taraftan şunu da bilmeli ve anlamalıdır ki, bu toplu nizamın şubeleri ve dalları nelerdir ve nelere şâmil olur. Şeriat bu toplu nizamın tarihini hangi çizgilerle çizmiştir. Nizamı ıslah etmekte ne gibi maksadlar gözönünde bulundurmuştur Başka bir tabirle söyliyelim ki, ıçtihad, Şeriatın tâ içine kadar işlemiş bulunan Kur'an ve Sünnet'e ait ruhu bulmanın ve ortaya koymanın ilmidir..

4. Müctehiler, ümmetin işlerinde vukuf sahibi olduklarından dolayı ictihadlar ortaya koydular. Bunlar sadece bir tertiplemeden ibaret değildir. Belki bunlar kanunda ilerlemenin zincirleme (continuity) suretiyle devamıdır. İctihaddan maksad herhalde şu da değildir ki, her nesil bir evvelki neslin koyduğu usulleri değiştirip yahut da bırakıp veya bunlara yeni şeyler ilâve etsin.

5. Amelî yaşayış meselelerinde ve karşılaşılan ahvalde, bu mesele ve bu ahvali, durumun icabına göre, Şeriatın hükümleri ve usulü üzerinde tertipleyebilmek.

6. İslâmî ahlâk ölçüsüne göre, kendi şahsî durumlarını tanzim etmiş bulunmak. Nitekim böyle olmazsa, ictihad makamında bulunan kimseye halk itimad etmez. Böyle şahısların verdiği hükümlere ve ileri sürülen kanunlara da hürmet gösterilmez ve dinlenmez. Ve halk bunları salâhiyet (yetkinlik) sahibi olmayan kimseler yapmıştır fikrine kapılır.

Bu vasıfları beyan etmekten maksadımız, içtihada kalkacak bir kimsenin, ictihada başlamadan önce, bu vasıfların kendisinde mevcut olduğunu ispat etmesi değildir. Belki maksadımız şudur ki, İctihad ile İslâmî kanun ve nizamların geliştirilmesi için bu sahih noktalar gözönünde bulundurulursa, ancak o zaman kanunî yollardan yürümek mümkün olur. Bunun içindir ki, bu vazifeyi yerine getirecek olan ilim ehlinin yetiştirildiği

zaman bu vasıfların mevcut olup olmayacağı da dikkate alınmalıdır. Bunlar olmaksızın, yapılacak olan kanunlar ne bir İslâmî kanun ve nizam mahiyetini taşır, ne de İslâm camiası bu kanun ve nizamları benimsemeye tahammül eder.

İÇTİHADIN SAHİH USULÜ

İçtihadın kanun yapıcı mahiyette olması ancak şu şekilde kabul edilebilir ki, ictihadda bulunacak olan kimselerin bu hususta tam bir ehliyet ve kabiliyetleri olsun. Ehliyet ve kabiliyet olduktan sonra da ictihad usulünün sahih olması için müctehid, ister ahkâm tefsir etsin, ister kıyas ve istinbat yolunu tutsun, her ne surette olursa olsun, kendi istidlalinin temelini Kur'an ve Sünnet'e istinad ettirmelidir. Mubahlar hususunda belki serbestçe kanun beyan edebilir. Fakat bu hususta da yine delil göstermesi icabeder. Meselâ falan mevzu veya fIlan mesele hakkında Kur'an-ı Kerimde ve Sünnette bir hüküm yoktur diyebilmelidir. Yoksa kıyas için kendi indinden bir esas ortaya atamaz. Kur'an-ı Kerimden ve Sünnetden elde ettiği istidlaller de ehli ilim indînde malûm olan istidlal şekilleri ve usulleriyle olmalıdır. Kur'an-ı Kerim-den yapılacak olan istidlaller de, muhakkak âyet-i kerimenin manasının ne

demek olduğunu bilmekle mümkündür. Bu âyetin manasını bilmek de Arap lisanına, lisanın kaidelerine ve gramerine (Sarf ve Nahiv) ve diğer teferruatına da vukuf sahibi bulunmakla olabilir. Kûr'anın âyetlerindeki cümlelerin ilerisini gerisini, sözün beyan tarzını ve sözün gelişini de gözönünde bulundurmak icap eder. Bir mevzuda Kur'anın bir yerinde öyle bir şekilde mana verilmesine dikkat etmek lâzımdır ki, bu mananın inceliğinden Kur'anın diğer yerlerindeki âyetler arasında tenakuz olmasın. Bu âyetin teyidi hakkındaki Sünnetler mevcut ise bunları da gözönüne almadan, âyetin açıklaması olan hadislere itibar etmeden mana verilmemeli ve Sünnetin manasının da Kur'an-ı Kerime muhalif bulunmamasma da dikkat edilmelidir.

Sünnetten de istidlal ederken yine Kur'andan istidlal edildiği gibi Arapça lisanına ve bu lisanın kaidelerine (Sarf ve nahiv) cümlelerin ilerisi gerisi ve sözün gelişine de dikkat etmek icabeder. Bundan başka Sünnetin sahih rivayet edilip edilmediğini de rivayet ve Hadis ilmi kaideleriyle gözönüne almak gerekir. Bu mevzuya ait başka rivayetler var mıdır, yok mudur bunları da araştırmalıdır. Eğer bu mevzuda rivayet varsa bunları birbirleriyle karşılaştırmak lâzım gelir. Bunlardan başka, bir Sünnetten istidlal edilen ahkâm, Kur'anın

sahih ahkâmına veya Sünnetin sabit olmuş diğer ahkâmına da aykırı olmamalıdır. İhtiyatlı hareketleri bir tarafa bırakarak, kişisel değerlendirmelerle ile, keyfî yorumlarla, ictihâd eylemek ve icabında siyasî bîr kuvvetin tesiri ve zoru altında ictihad yapılsa bile, bu hükümler kanun mahiyetine sokulsa dahi yine müslümanların gönlü ve viçdanları böyle bir ictihadı, İslâmî kanun ve İslâmî nizamın bir cüz'ü olarak kabul edemezler ve asla bu uydurmaları benimsemezler de.. Siyasî kuvvet ortada bulundukça belki bu hüküm yürür gider. Fakat siyasî kuvvet ortadan kalktığı veya zayıflayıp gevşediği zaman bu kanun ve hükümler de hemen reddedilip ortadan kalkar, kimseler bunları dinlemez.

İÇTİHADIN KANUN MAHİYETİ KAZANMASI

İslâmî kanun ve nizamda herhangi bir ictihâd hükmünün kanun mahiyetine girmesi için muhtelif şekiller vardır.

1 — Birincisi bütün Ümmet Ulemasının bu mevzu
üzerinde icmâ etmeleri.

2 — Herhangi bir kimsenin veya bir zümrenin içti
hadının, kanun mahiyetinde kabul

edilebilmesi için, bütün müslümanlar tarafından umumî olarak kabul edilmesi gerekir. Halkın da kendiliğinden bu içtihad hükümlerine uyması icabeder. Meselâ, koca koca İslâm ülkelerinde yaygın bulunan Hanefî, Şafiî, Maliki ve Hanbelî fıkıhları gibi.

3. Bir ictihad hükmünü, herhangi bir Müslüman Hükümetin kendisine kanun olarak kabul etmesi. Meselâ, Osmanlı devleti Hanefi fıkhını resmi kanun olarak kabul etmişti.

4. Siyasette, Anayasa hazırlayan bir meşru idare veya kurulun, İslâmî nizam ve kanunlar dairesinde bu ictihadı kanun şekline koyması.

Bunların haricinde ehli ilmin ictihad ile verdikleri diğer hükümler, umumî kanun mahiyetine giremezler. Ancak, fetva olarak kalırlar. Fetvalık mahiyetinden ileri gidemezler. Bu da bir tarafa, kadılar (hâkimler) işlerin çözümü hususundaki hususî mahiyetteki meselelerde de bunları gözönünde bulundurup bulundurmamayı takdir edebilirler. Bunların benzeri (Precedents) üzerine hüküm yürütür veya yürütmezler. Fakat bunlar sahih manada kanunî mahiyet taşımazlar. Nitekim, Dört Örnek Halifenin de kendilerinin hususî meselelerde verdikleri şahsi içtihad hükümleri böyle olmuştur. Bunlar İslâmî temel kanun mahiyetine girmemişlerdir.

İslâmî nizamda kadıların içtihadi hükümlerinin de kanun mahiyeti (Judge Made Law) taşımaları düşünülmemiştir.

BAZI İTİRAZLARIN CEVAPLARI

İslâmda kanun yapma ve ictihad hakkındaki makalelerim bazı çevrelerde itirazlara yol açtı. Ben de mümkün olduğu kadar ve kısaca bu itirazları cevaplandırmaya çalışacağım.

İlk itiraz, Kur'an-ı Kerimin yanı başında Sünnetin niçin bulunduğudur. Bu hususta bir kaç noktayı sıra ile arz edeceğim Mesele bu şekilde, tamamiyle ve daha iyi şekilde aydınlanmış olacaktır.

1. Bu inkâr kabul etmez bir tarihî hakikattir. Hazret-i Muhammed Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem, nübüvvet makamı ile şereflendirildiklerinden sonra, kendilerine Hak Taalâ tarafından yalnız Kur'an-ı Kerim gönderilmekle kalmadı. Aynı zamanda bir âlemşümul hareketin önderliği ve rehberliği makamı da verildi. Bunun neticesinde bir İslâmî camia ortaya çıktı. Bu yeni içtimaî ve medenî nizam kuruldu. Ve nihayet bir hükümet vücud buldu.

Burada şu sorulabilir: Kur'an-ı Kerim nazil kılınmaktan başka Hazret-i Resulü Ekrem Sallallahu aleyhi ve sellemin daha

başka ne gibi vazifeleri vardı? Bu vazifelerin vasıfları ne idi? Acaba Zat-ı Risaletpenahileri, peygamberlik vasfı ile, Hak Taalânın mümessilliğini ve elçiliğini yapmakla bu mümessilliği kendisi, mi yapıyordu, yoksa bunu sadece Kur'an-ı Kerim mi yapıyordu? Yoksa, Kur'anı duyduktan ve duyurduktan sonra, Zat-ı Risaletpenahilerinin vazifesi bitiyor muydu? Allahın Resulü diğer müslümanlar gibi bir fert miydi? Zat-ı Saadetlerinin bundan sonra akval (sözler) ve ef'ali (yaptıkları) haddi zatında, bir hüccet bir kanunî mesned değil miydi?

Birinci şıkkı kabul edersek, o zaman şunu da kabul etmekten başka çaremiz yoktur. Sünneti de Kur'an-ı Kerim ile birlikte, kanunî mesned ve hüccet olarak tanımak gerekir. İkinci şık da ise, Sünnetin herhangi bir kanunî mesned olmak vasfı yoktur, demektir.

2. Kur'an-ı Kerime ait hususlarda şu da malûmdur ki, Zat-ı Saadetleri Hazret-i Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem sadece İlâhî haberi tebliğ eden bir ha berci vasfında değildir. Allah Taalâ tarafından, kararlaştırılmış bir önder, bir rehber, bir hâkim (idareci ve âmir) ve bir muallimdi. Bu hususları ihtiva edecek tarzda bütün müslümanların O'na itaat etmesi farzdır. İman ehli için yaşayışlarının her cephesinde yalnız bu yolu örnek kabul etmeleri bir zarurettir. Akıl da şunu icap ettirir. Herhangi

bir peygamber, sadece Allahın kelâmını duyurmakla işini bitirip, Mukaddes Kelâmı duyurduktan sonra bir fertten farksız olması doğru değildir. Müslümanlara gelince, bu ümmet, Hazret Resulü Ekrem'i her zaman için ve her yerde, İslâmın başından bu güne kadar vacibül ittiba (izlenmesi gereken) bir örnek olarak kabul etmişlerdir. O'nun "emr ve nehy" (yapılmasını bildirdiği ve yapılmasından men ettiği işler) leri vâcibül-itâa (uyulması gereken) olarak inanmışlardır. Hatta her hangi bir gayrı müslim âlim de bu hakikî ve gerçek meseleyi inkâr edemez. Müslümanlar her zaman ve her devirde, Zat-ı Saadetlerinin bu vasıflarına inanıp kabul etmişlerdir. Bunun yanı başında da İslâmın kanun nizamını Kur'ana ve Kur'anla beraber Sünnete de istinad ettirmişlerdir.

Şimdi ben bir türlü anlayamıyorum, bir kimse kalkıp da Sünnetin bu vasfını ve bu hususiyetini nasıl olur da inkâr eder ve şunu da nasıl ileri sürebilir ki, Hazret-i Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem, Kur'an-ı Kerimi okuttuğu zaman peygamber idi de Kur'an okutmadığı zaman, peygamberlik vasfı ortadan kalkıyordu. Şimdi, bir kimse böyle bir iddiada bulunduğu takdirde ona deriz ki, bu makamı Hazret-i Resulü Ekrem, kendi kendisinemi elde etmişti? Yoksa bu makamı O'na Kur'an mı vermişti? Birinci şekle karşın İslâmın herhangi bir iddiası

yoktur. İkinci şekle gelince, esasen bu noktayı Kur'an-ı kerimin kendisi beyan etmiştir.

3. Sünnetin haddi zatında kendi başına kanun kaynağı olarak kabul edilmesinden sonra, şu sual ortaya çıkar, bunu anlamak ve bunu belirtmek için ne gibi vasıtalar kullanılabilir?

Bunun cevabında da ben yine şunu arzedeceğim: Bugün aşağı yukarı on dört asır geçmiştir. Bu müddet zarfında da bu mesele ilk defa ileri sürülmüş değildir. Bin beşyüz sene önce peygamber olarak gönderildiğinden bu yana Sünnet süre gelmiştir. Burada da iki tarihî hakikatı inkâr etmek mümkün değildir. Birincisi, Kur'an-ı Kerimin tâlimi (öğretisi) ile Hazret-i Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellemin Sünneti, birarada yaşama usulünde ve toplumsal hususlarda, İslâmın başından bu güne kadar örnek olarak süre gelmiştir. Devam ederek, ardı arkası kesilmeden, zincirleme olarak takip edilmiştir. Bu husus hiçbir devirde, hiçbir zaman kesintiye uğramamıştır. Bütün idare mekanizmasında ve her iş güç sahasında devamlı olarak gözönünde bulundurulmuştur. Bugün, bütün dünya müslümanlarının akideleri, düşünüş şekilleri, ahlâk ölçüleri, ibadetleri, iş güçleri ve muameleleri, yaşayış nazariyeleri, hayat yolları için örnek olarak ayakta tutulmuştur. Bu hususta ufak tefek ihtilaflar da olmuşsa,

bu ihtilaflar ancak teferruatta olmuş, esasta olmamıştır. Bunlar arasında yine ahenk bulunmuştur. Müslümanlar, bütün yer yüzüne dağılmış olmalarına rağmen, bir ümmet olmak hususiyetini esasta sağlayabilmişlerdir. Bu meselenin ispatı da, içtimaî hususların Sünnet üzerine kaim bulunması ve yüzlerce seneden beri Sünnetin zincirleme devam edegelmesidir. Burada kaybolmuş bir şey olmamış ki bunu arayıp bulmak için uğraşalım.

İkinci tarihî hakikat, daha kesin ve daha da aydınlıktır. O da şudur: Hazret-i Resulü Ekremin hayatından sonra, her devirde ve her çağda müslümanlar, ispat edilmiş (belli) Sünnetlerin neler olduğu mevzuunda çalışmışlardır. Ve hayat nizamında sonradan uydurulup, sahte yollarla sokulmuş bulunan yeni şeylerin neler olduğunu araştırdılar.

Bunlar nasıl uyduruldu ve nasıl sokuldular? Müslümanlara göre; Sünnet, kanunî bir vasıf taşıdığından, işlerin çözümünde, adliyede davaların görülmesinde ve bu gibi hususlar Sünnet üzerine yürütüldüğünden, Müslümanların evlerinden tutun da, devlet işlerine kadar, her şey buna bağlı bulunduğundan, muameleler de bu esas üzerine cereyan ettiğinden, bu eşkilde incelemeler ve araştırmalar hakkında müsamaha göstermemiş ve ihmal etmemiş kılı kırk yarmışlardır. Bu incelemelerin ve

araştırmaların vasıta ve şekilleri İslâmın ilk Halifesinin devrinden bu güne kadar nesilden nesle devam ederek, miras olarak bize kadar ulaşmıştır. Ardı arkası kesilmeden de her nesilde muhafaza edilegelmiştir.

Bu iki hakikati iyi anladıktan ve Sünnetin üzerinde ilmî araştırmanın ne şekilde olacağını bildikten ve böyle değerlendirdikleri sonra, Sünnet'in kanun kaynağı olması ve Kur'an-ı Kerimin yanı başında kanunlara dayanak oluşturacağı hakkında artık hiçbir şüphe ve tereddüde mahal kalmaz. Halledilmesi zor görünen bu muamma da kendiliğinden halledilmiş olur.

4. Şüphesiz, Sünnetin incelenmesi ve belirtilmesi ve tespit edilmesi hususunda bir kısım ihtilâflar olmuştur. Gelecekte de bu gibi ihtilaflar da olabilecektir. Fakat böyle ihtilâflar, Kur'an-ı Kerim ahkâmının manalarını tayin etmek hususunda dahi olabilen şeylerdendir. Böyle ihitlaflar, nasıl ki, Kur'an-ı Kerimin kanun kaynağı olmasına engel oluşturmazsa, Sünnetin de kanun kaynağı olmasına ve Kur'an-ı Kerimin yanı başında bulunmasına engel oluşturmaz. Daha eskiden de bu usulün kabül edildiği gibi, bugün de aynı şekilde kabul etmekten başka çare yoktur. Buna göre, her kim, bu hususda, Kur'an-ı Kerimin hükmü ayrı, Sünnetin hükmü ayrı olduğunu ileri sürerse ,o zaman kendi sözü, kendi iddiasını çürütür.

Ölçü böyle olsaydı, herhalde ümmetin ülemasının çoğu hiç olmazsa, ümmet efradının kalabalık bir zümresi bu ölçüyü gözönünde bulundururlardı. Fakat ölçünün böyle olmadığına, itibar edilince, o zaman, mesele de kalmaz. İşte, bu usul üzerinde dünyanın her tarafında, yüzlerce, milyonlarca müslüman herhangi bir fıkıh okulu (mezhepler) çevresinde toplanmışlar ve o koca koca ülkelerde kendi yaşayış nizamlarını da Kur'an ve Sünnetin her ikisinin ışığı altında kurup yürütmüşlerdir.

İkinci tiraz da benim makalem üzerinedir. Makalemde tenakuz olduğu İleri sürülüyor. Ben diyormuşum ki, Kur'an ve Sünnetin açık ve kesin ahkâmında hiçbir şekilde değiştirme olamaz. İtiraz eden zatın düşüncesine göre, benim bu sözlerimde tenakuz bulunuyormuş. Zira ben yine diyormuşum ki, bazı istisnaî hallerde bazı hususlarda içtihad edilebilir.

Fakat bu sözlerimin neresinde tenakuz olduğunu maalesef bilmiyorum. Mecburiyet ve zaruret olunca dünyanın her yerinde istisna umumî kaidedir. Bu husus herhangi bir kanun da olur. Kur'an-ı Kerimde de buna benzer müsaadeler için bir hayli misaller verilmiştir. Bu misaller hakkında Fukahâ muayyen usuller koymuşlar ve bu istisnaların ölçüsünü tayin eylemişlerdir. Nerelerde hangi şartlar dahilinde istisna olabileceğini de bildirmişlerdir. Meselâ, şu örnekler fikrimizin

en güzel ispatıdır:

"Zaruretler, mahzurları ortadan kaldırır." "Sıkıntı kolaylığı çeker."

Üçüncü itiraza gelince, bu itiraza bu güruhun hepsi de iştirak ediyorlar. Sebebi de benim içtihad için bazı şartlar ileri sürmüş olmamdır. Bu hususta ben yalnız kendim bu meseleyi ileri sürdüğümden, cevap vermek de yine bana düşen bir görev oldu. Önce, şunu arz edeyim ki, itiraz eden muhteremler, bir kere benim ileri sürdüğüm şartlar üzerinde doğrudan doğruya düşünsünler, sonra da ileri sürmüş olduğum şartların hangisini ortadan kaldırmak mümkündür ve bu şartların hangisi olmazsa buna rağmen bu iş tamam olabilir? Meselâ, Şeriate iyi niyetle bağlı bulunmayan bir kimsenin içtihad edilebileceği mi ileri sürülecektir? Yahut da Kur'an-ı Kerimin ve Sünnetin lisanı olan Arapça bilmeden mi ictihad yoluna gidilebilinecek? Veya Kur'an-ı Kerimin ve Sünnetin ahkâmını iyice anlamadan ve kavramadan, mütalâa etmeden, Şeriatın hükümleri üzerinde tetkiklerde bulunulmadan mı içtihad yürütülebilinecektir? Yoksa müctehidini selef (daha evvelki müctehidler) in verdikleri hükümleri, hiç nazarı itibara alınmadan mı hüküm verilmeye kalkışılacak? Ya da dünya muamelatına ve dünya işlerine vâkıf olmadan mı işe girişilecek? Yine böylece, herhangi bir şekilde, İslâmî ahlâk

ölçüsü gözönünde bulundurulmadan mı ve İslâmi ahlâk ile donanmış olmadan mı, bir kimse bu işe el atacaktır. Şimdi, saydığımız şartların hepsi de bellidir ve ortadadır. Bu şartların hangisinin lüzumsuz olduğu anlatılsın ve ispat edilsin ki, biz de anlamış olalım. Şu da var ki, bütün İslâm âleminde bu şartları haiz bulunan kimselerin sayısı on kişiden fazla değildir. İhtimal ki, muhaliflerimiz bunu ileri sürmekle bizi ikna etmeğe çalışıyorlar. Ve beş altı yüz milyon müslüman arasında bu şartları haiz olanlar ancak şu on kadar kişidir, fazla niçin olmamıştır? demek istiyorlar. Biz de diyoruz ki, onların dedikleri gibi olsaydı, ictihad edebilecek şahıslarda, bizim bildirdiğimiz vasıfların bulunmasına, lüzum olmasaydı, ortaya çıkan her bilgili bilgisiz ve herhangi bir kimsenin önünde ictihad kapıları açık bulunsaydı, o zaman ictihad edenler de bu kadar az kimse olmaz, her önüne gelen de içtihada kalkışırdı. Bunun neticesinde de bilgisizler, şüpheli niyet sahipleri, iyi niyeti bulunmayan kimseler de, ortaya çıkıp müslümanların boğazlarına sarılmazlar maydı? Herkes meydanı boş görüp bildiğini okumaz mıydı?

KANUN YAPMA, ŞÛRA VE İCMÂ'

Pakistan'da İslâmî kanunun icra kılınması

bahsi meyanında İslâmî kanun yapmaya ait muhtelif fikirler ileri sürüldü. Bu bağlamda bir dost, muğlak bir üslûp ile şu yazıyı yazmıştır:

"İslâmda kanun yapmanın hakikat ve mahiyeti ve bunun çalışma dairesinin tayini hakkında bir hayli ifrat ve tefrit yolu tutulmuştur. Bir taraftan şu mesele ileri sürülüyor ki, İslâmda herhangi bir şekilde kanun yapmanın yeri yoktur. Kanunu Allah Taalâ ve O'nun Resulü koyar. Müslümanların vazifesi de bu kanuna göre işlerini tanzim etmek ve bu kanunu icra etmekten başka bir şey değildir. Diğer taraftan da bazılarının düşüncesine göre, kanun yapmanın çerçevesi o kadar geniştir ki, müslüman hükümdarlar da bu meselede kendilerine, bir hak tanınmış olduğunu düşünürler. Onlara göre Peygamber Sallallahu aleyhi ve sellem, sadece ibadetlere ait esas meseleleri kararlaştırmış fakat diğer işler üzerinde değiştirme ve düzeltmeler yapılabilir. Meselâ, namaz, oruç ve bunlar gibi amelî bir şekilde gösterilmiş olan hususlar hakkında da ilâveler veya çıkarmalar olabilir, diyorlar.

Şimdi lütfedip de şunu bize izah buyurun ki, İslâm'da kanun koymanın ölçüsü nedir ve bunun çeşitleri varsa nelerdir? Ve yine şunu da izah buyurmanız rica olunur ki, Hülefanın ferdî ve müşavereli hükümlerinin ve yine fakihlerinin ve Müctehidler görüşleri ve

hükümlerinin kanun olma bakımından vasıfları nedir ve ne derecededir? Bu meyanda eğer Şûra ve İcmâ'ın hakikati üzerinde de bazı aydınlatmalarda bulunulursa çok münasip olacaktır."

KANUN YAPMANIN USULÜ

İslâmda ibadetler dairesi içinde kanun yapmanın asla yeri yoktur. Ve buraya herhangi bir kanun sığdırılamaz. Elbette ki, ibadetler hariç, diğer muamelât için muayyen bir hudud içinde kanun yapma imkânı vardır. Ve buraya kanun yapma sığar. Kitap ve Sünnetin sükût ile görüş belirtmeksizin geçtikleri noktalarda ve meselelerde herhangi bir şekilde kanun yapmak mümkündür ve olabilir.

İslamda kanun yapmanın esasen şu usul üzerine olması gerekir; İlkönce ibadetlere ait hiç bir noktaya temas edilmeyecektir. İbadetler hakkında ne yapılırsa, ne edilirse kararlaştırılmış gibi olması gerekir. Buraya her ne suretle olursa olsun, yeni bir ibadet şekli, uydurulup sokulamayacaktır. Bunlara ait ne şekilde hükümler konmuş ise o hükümler devam edecektir. Ve kimse bunlardan ayrılmayacaktır. Ne yapılmış ise yapılacak, ne bırakılmış ise bırakılacaktır.

Şâri' (Allahu Taalâ ve O'nun Resulü Sallallahu aleyhi ve sellem) herhangi hususta, elbette ki, muamelât hakkında da sükût ile geçmişse ve nedense bahsetmemişse, bunun üzerinde biz, kendi düşüncemize göre hareket etmekte serbest olduğumuzu anlayabiliriz.

imam Şâtıbî, Kitab El - İ'tisâm'da bu usulü şu şekilde beyan eder:

"İbadetlerin hükmü, âdetlerin hükmünden ayrıdır. Adetlerde kaide şudur ki, her neyin hakkında sükût ile geçilmişse, (yani bir şey söylenmemişse) bunlar üzerinde istendiği gibi düşünülüp çalışılmaya müsaade edilmiştir. Bunun hilâfına, ibadetlerde böyle bir mesele istinbat edilemez. Bu mesele Şeriatın aslında mevcud değildi. Nitekim adetlerin hilâfına ibâdetlerin esası açık hükme ve açık izne tabidir. Şu farkla ki, âdetlerde bizim aklımız doğru yolu tayin edebilir. Fakat ibadetlerde aklın kendisine, Allaha yakın olmak yolunun nasıl olduğu malum değildir."

(Cilt: 2, S: 115)

II

MUAMELAT HAKKINDA KANUN

YAPMANIN DÖRT BÖLÜMÜ

a. Tâbir: Şârı'in (kanun koyucunun) bir mesele hakkında açık emrini veya açık nehyini tayin edip bu mesele hakkındaki Nassın menşeini belirtmek.

b. Kıyas: Şârı'in doğrudan doğruya açık hüküm verdiği hususlara değil de onlara benzer hususları ölçerek hükmün illetini somut hale getirip bu hükmün esası üzerine ikinci bir hüküm meydana çıkarmak. Ve bunların müşterek sebeplerini ortaya koymakla mümasil vak'alarda tatbik eylemek.

c. İstinbat ve içtihad. Şeriatın beyan ettiği geniş ölçüdeki usulleri cüz'i meselelere ve muamelelere intibak ettirmek. Nass'ları belirtmek, delilleri ortaya koymak ve bunların niçin gerektiklerini bildirmek ve Şârı'in bizim yaşayışımıza ait işleri ne şekilde tanzim etmek istediğini ortaya çıkarmak.

d. Şeriat sahibinin bize hidayet yolu göstermediği ve açık bir hüküm vermediği hususlarda, İslâmın geniş maksat ve maslahatlarını gözönünde bulundurarak, zarurî bulunan kanunları koyup bu hususu da tamamlamak.

Bununla beraber bu kanunlar da İslâmın ruhuna aykırı olmamalıdır. İslâmın mizacına muhalif bulunmamalıdır. Nitekim Fakihlere göre ıstılah olarak bunlara Masâlih-i Mürsele

veya istihsan ve başka isimler de verilmiştir. Masâlih-i Mürselenin manası, "Umumî Maslahatlar" demektir. Biz muvafakatımızla bunları gözönüne alırız. "istihsân" dan da maksat şudur: Bir muamele hakkında zahirî kıyas ile hüküm verilir. Fakat bundan daha ehemmiyetli bir mesele için bu hüküm değişir ve başka bir hüküm verilebilir. O zaman birinci hükmün yerine, ikinci hükme tabi olmak icabeder. Buna "İstihsan" denir.

III

MASÂLİH-İ MÜRSELE VE İSTİHSAN

Kıyas ve istinbat tabiri için fazla detaya, girişmeye ihtiyaç yoktur. Fakat Masalih-i Mürsele ile İstihsan hakkında biraz malumat vermek yerinde olacaktır. İmam Şatıbî, Kitab El - İ'tisâm'da bu konu üzerine ayrı ve müstakil bir bölüm yazmıştır. Orada bu hususu güzel bir şekilde açıklamıştır. Hiçbir Usul-ü Fıkıh kitabında onun kadar bu meseleyi iyi anlatan esere rastlamadım. Bu mevzu hakkında detaylı deliller ileri sürerek ispat ediyor ki, Masâlih-i Mürsel'den maksat, bazılarının anladıkları gibi kanun yapmanın kapısını tamamen açık bırakmak, demek değildir. Belki bunun için üç şart lâzımdır:

Birincisi: yapılacak olan kanunun Öyle yapılması lâzımdır ki, Şeriatın maksatlarına tamamen uygun olmalıdır.

İkincisi: Halkın önüne çıkacak olan bu kanunlar akla uygun olup, herkesin kabul edebileceği bir şekil arz etmelidir.

Üçüncüsü: Bu kanunlar hakikî ihtiyaçları karşılamalıdır. Yahut da herhangi bir hakikî probleme cevap verecek bir mahiyette olmalıdır.

(Kitab El-İ'tisâm, Cilt: II, S: 110-114)

Sonra "İstihsan" bahsine geçerek, devamla şunları bildiriyor: Zahirî vaziyete göre, herhangi bir delil üzerine mukayese edilerek bir muamele için hususî bir hüküm verilmişse, fakat Fakihin nazarında, bundan daha iyi bir şekil bulunduğu takdirde ve ilk verilen hüküm maslahata muvafık olmazsa, yahut da verilmiş olan hükümde her ne suretle olursa olsun bir noksanlık bulunur ve yahut da karışıklık ortaya çıkma ihtimali varsa, İslâmî noktayı nazardan bunu bertaraf etmek gerekiyorsa, yahut da verilmiş olan bu hüküm örf ve âdetlerin aksi bulunursa o zaman, bu hüküm bozulup, bunun yerine münasip hüküm vermeye "İstihsan" denir. Her ne suretle olursa olsun "îstihsan" için şu şart vardır ki, zahirî kıyası bırakıp da kıyas hilafı hüküm vermek için, kuvvetli bir şart ve durum olmalıdır ki, makul delillere istinad etmeli ve makul delillerle ispat edilmek imkânı mevcut olmalıdır.

(Cilt: II, S: 118 - 119)

IV

ADLİYE KARARLARI İLE DEVLET KANUNLARININ FARKI

Bahsettiğimiz dört bölüme ait, herhangi bir imamın yahut da bir müctehidin ferdî görüşü ve şahsî araştırmasının neticesi ustalıklı bir görüş ve araştırma neticesi olabilir. Hatta ölçü bakımından ilmî şahsiyetlerin ölçülerine göre de uygun bulunabilir. Fakat buna rağmen yine bunlar "kanun" mahiyetinde olamazlar. Çünkü islâm ülkelerinde, kanun yapmak için Erbâb-ı Hall ü Akd'in müşaveresi yapıldıktan sonra, ya bunların icmâ'ı (ittifakla) ile yahut da cumhuru ile (çoğunlukla) hüküm vermelidir. Yani tâbir, kıyas, istinbat, içtihat ve yahut da istihsan ve maslahatı mürsele yollarından birini seçerek bu yoldan yürünürse ancak bir hüküm kanun şekline konabilir. Hülefa-i Raşidin devrinde de kanun vazetmenin usulü de böyle idi.1[194]

Biz burada o devre ait bazı misaller ileri süreceğiz. Bu misallerle Hülefa-i Raşidin devrinde karşılaşılan kavmî ve millî meselelerde nasıl kanun vazedilmiş olduğu hakkında fikir edinmek mümkün olduğu gibi,

---

1[194] Bu hususun şerhi için bak, bu kitap Bölüm. 8.

o devirde yine adlî hükümlerle kanunlar arasında ne gibi farklar bulunduğunu anlamak imkânı elde edilebilir.

a. Kur'an-ı Kerimde sadece şarabın haram olduğuna dair hüküm vardır. Bunun için herhangi bir ceza, ve had tayin edilmiş değildir. Nebi Sallallahu aleyhi ve sellemin zamanında da bu hususta yine herhangi bir hususî ceza kararlaştırılmış değildi. Zat-ı Risaletpenahileri münasip gördükleri şekilde ceza verirlerdi.

Hazret-i Ebu Bekir ve Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anhüma zamanında bu ceza için 40 kırbaç kararlaştırıldı. Fakat yine de ,bu iş için usulü dairesinde herhangi bir kanun yoktu.

Hazret-i Osman Radıyallahu Taalâ anh devrinde şarap içenlerden şikâyetler çoğaldı. Hazret-i Osman da Sahabilerin müşavere meclisini topladı ve bu meselenin görüşülmesini talep etti. Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ anh, kısa bir takrir vererek bu işin cezasının 80 kırbaç olduğunu bildirdi. Bu takrir ittifakla kabul edildi. Şûranın ittifakla verdiği bu hüküm ilerisi için kanun mahiyetine girdi ve kanunluk vasfını elde etti. Buna göre, bu kanun "icmâ" ile yapılmış bir kanundur.

(El-İ'tisâm, Cilt: II, Sahife: 101).

b. Hülefa-i Raşidin devrinde şöyle bir

kanun dahi vazedilmiştir. İşçilere bir şey yapmak için verilen malzeme (meselâ elbise dikmek için verilen kumaş veya ziynet eşyası yapmak için verilen altın ve saire) zayi edilirse, işçi bu zararı tazmin etmeli ve bedelini ödemelidir. Bu hüküm de yine Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ anhın takriri ile kararlaştırılmıştır. Burada bir nokta daha vardır. Olabilir ki, verilmiş olan malzemenin zayi olması hususunda işçinin hiçbir kabahati bulunmayabilir. İsçi bilerek de bunu zayi etmiyebilir. Fakat yine de sebebiyet verdiği zararın tazmini için hüküm verilmiş ve bu hüküm kanun mahiyetine girmiştir. Bu hükmün dayandığı sebep de ileride işçilerin, müşterilerden ve işverenlerden aldıkları malzemenin korunmasında lâyıkiyle dikkat ve itina göstermelerini temin etmek içindir. Çünkü bu hususta maslahatı amme böyle bir kanunun varlığını gerektirmektedir. Bu hüküm hususunda da yine icmâ' vardır. (Aynı eser cilt: II, sahife: 102).

c. Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh, devrinde bir kaç kişi beraberce bir adamı öldürmüşlerdi. Bunların hepsi de kısasa çarpıldılar. İmam Mâlik ve imam Şafiî Rahmetullah anhüma, bu hükmü kabul ederlerse de yine bu hüküm kanun olma niteliği kazanamamıştır. Çünkü bu bir adlî meselenin çözümlenerek hükme bağlanmış olması idi. Burada Şûranın ne icmâ'ı (ittifak) ne de

Cumhurî reyi (çoğunlukla karar) vardı.

(Aynı eser, C: II, S: 107).

d. Kocasından haber alamayan bir kadın, adalet
izin verirse, ikinci bir erkek ile evlenebilir. Kadın ikinci bir erkekle evlendikten sonra, birinci kocası çıkagelirse, o zaman bu kadının vaziyeti ne olacaktır? Birinci kocanın mı karısı olacak, yoksa ikinci kocanın mı?

Bu mesele hakkında Hülefa-i Raşidin muhtelif şekillerde çözümler getirerek hüküm vermişlerdir. Fakat bu hükümlerin hiç birisi de "kanun olma" vasfını elde etmemiştir. Nitekim, bu meseleler Şûraya da getirilmiş olmasına rağmen ne icmâ ile ne de Cumhurî rey ile de bunun hakkında hüküm verilememiştir.

(Aynı eser, Cilt: II, Sahife: 126).

Yukarıda geçen bahislerden şu mesele anlaşılıyor: İslâmdaki adlî hükümlerin, İngiliz kanunlarındaki vasıfları yoktur. İngilterede hâkimlerin verdikleri hükümler ve kararlar, emsal için kanun mahiyetini haiz olurlar. Fakat İslâmda Kadı'nın yani Hâkimin verdiği hüküm veya karar icra edilmekle beraber emsal teşkil etmeyip, diğer davalar için kanun olma niteliği kazanamazlar, ve diğer hâkimler kendi kıyas veya içtihatları üzerine hüküm verebilirler. Bu hükümler de yine ve hiçbir suretle kanun olma niteliğini

kazanamazlar. Hatta bir hâkim, bir davada verdiği bir hükme de daimî olarak bağlı kalmayabilir. Başka bir davada da başka bir hüküm verip, kendi birinci verdiği hükmün yanlış olduğunu ortaya koyabilir.

Hülefa-i Raşidin devrinden sonra Şûranın nizamı karma karışık bir hale geldi. O zaman Eimme-i Müctehidin fıkıh hükümlerini tertip etmeğe başladılar. Bunlar da bir nevi, yarım kanun olmak mahiyetine girdi. Bir ülke halkının büyük bir ekseriyeti, bir imamın fıkhına bağlandılar. Başka bir ülkenin halkı da diğer bir imamın fıkhına intisap ettiler. Meselâ, Irak halkı, İmam Ebu Hanife Rahmetullahi aleyhin fıkhına, Endülüs halkı da İmam Malik Rahmetullahi aleyhin fıkhına, Mısır ise, İmam Şafiî Rahmetullahi aleyhin fıkhına bağlandıkları gibi... Bu fıkıhların da umum halkın çoğunluğu tarafından kabul edilmiş olmalarına rağmen yine de kanun olma nitelikleri tam değildir. Bu fıkıhlar, yine de sahih manada kanun olmamışlardır. Her nerede bir kanun yapılmışsa, şu esas üzerine yapılmıştır ki, memleketin hükümeti ve devlet bu kanunu, kanun olarak kabul emiş olmalıdırlar.

İCMÂ

İcmânın tarifi hakkında ulemanın

muhtelif beyanları vardır. İmam Şafiî Rahmetullahi aleyhe göre, İcmâ-denilen husus; o şeyin, ismidir ki. "Bir mesele veya meseleler hakkında, ehli ilim tamamiyle ittifak etsinler ve bunların arasında herhangi bir ihtilâf olmasın" İbn-i Cerîr Taberî ve Ebu Bekir Er-Razî'nin ıstılahında, ekseriyetin kavline de "İcmâ" denmektedir. İmam Ahmed Rahmetullahı aleyh de bazı meseleler hakkında şu hususu ileri sürmüştür: "Bizim ilmimizde bir kavlin hilafına başka bir kavil yoksa, yani biz bu kavlin hilâfına, başka bir kavil olduğunu bilmiyorsak, burada "icmâ" vardır." Demek ki adı geçen imam Rahmetullahı aleyhin ıstılahına göre de İcmâ bir kavlin hilâfına başka bir kavlin bulunduğuna dair malûmatın olmamasıdır. Bu hususun en doğrusu İcmâ'nın hüccet oluşudur. Yani, kıyas ve içtihat üzerine yahut da herhangi bir kanun hakkında maslahat icabı ümmetin icmâ'ı olursa, o şeye ittiba edip, onu kabul etmek icabeder. Fakat ihtilâf şu noktadadır ki, icmâ'nın olduğu ve ispatı icabeder. Yoksa aslında icmâ'nın kendisinin hüccet olması zarurî değildir. Hülefa-i Raşidin, devrine ait olan hususlarda ve o zamanki devirde, İslâmî nizam, usulü dairesinde yürütüldüğünden, bu nizam, Şûra ve müşavere üzerinde devam ettiriliyordu. Bunun için o zamanki icmâî ve cumhurî (çoğunlukla varılan netice) hükümler malûm

ve muteber rivayetlerle sabittir. Fakat ondan sonraki devirlerde, nizamın vaziyeti karışınca, şûra (müşavere) usulü de karıştı. Hükümlerin belli olmasına da artık imkân kalmadı. Hakikatte hangi hususun icmâ ile ortaya konduğu, hangisinin konmadığı malûm olmadı. Buna göre, Hülefai Raşidin devrinin icmâ'î hükümlerini ilmen reddetmeden, kanunî mahiyette kabul etmek icabeder. Fakat sonraki devirlerde, herhangi bir kimse, filan mesele hakkında icmâ vardır diye iddiada bulunduğu takdirde, o zaman araştırmacılar ve ilim erbabı bu kimsenin idiasını reddedebilirler.

Bu şekilde ve bize göre, hangi meselede icmâ olup, hangi meselede icmâ olmadığını belirtmek için, yine İslâmî Nizamın ayakta tutulmuş olması zarurîdir.

Umumiyetle şu da meşhurdur: İmam Şafiî Rahmetullahi aleyh ile İmam Ahmed İbn-i Hanbel Rahmetullahı aleyhin, her ikisinin görüşlerine göre esasen icmânın olmadığı kanaati vardır. Yahut da herhangi bir imam bunu reddederse, şu demek değildir ki, bütün meselelerin hepsinde de icmâ yoktur. Asıl mesele şûradadır ki, herhangi bir mesele üzerinde durulurken, bir kimse ortaya çıkıp da şöyle bir iddiada bulunabilir: Ben bu hususta bir nazariye ortaya atarsam, bunda icmâ vardır. Ve artık bu mesele söz konusu

edilmez. Halbuki, bu iddiada bulunan kimse de bu iddiasını bir delille ispat edememektedir. O zaman, halk böyle bir iddia sahibinin davasını kabul etmez ve edemezler.

İmam Şafiî Rahmetullahi aleyh, kendi telifi olan İcmâ'ül - ilm isimli kitabında bu mesele üzerinde etraflıca durmuş ve bu mevzuya geniş bir yer vermiştir. Ve bu mevzuda şu kıymetli bilgi bulunmaktadır:

"İslâm dünyasının genişlemiş bulunması, İlim ehlinin her tarafa dağılmış olmaları, cemaat nizamının da karmakarışık hale gelmesinden sonra, ferî ve cüz'î meselelere ait hükümlerde, ulemanın akval ve nazariyelerinin neler olduğunu tayin etmek pek zor bir iş olmuştur. Bunun içindir ki, ferî meselelerde ve cüziyatta icmâ bulunduğunu iddia etmek hatadır. Elbette ki, İslâmın usulleri ve erkânı ve büyük meselelerde icmâ olduğunu kabul etmek icabeder. Meselâ namazın beş vakit olduğu yahut da orucun Ölçüleri ve saire gibi..."

Bu hususu İmam İbn-i Teymiye Rahmetullahi aleyh şu şekilde izah eder:

"İcmâ'nın manası şudur: Herhangi bir hüküm hakkında bütün İslâm ülemasının ittifak etmesidir. Ve İslâm ülemasının ittifakla kabul ettikleri herhangi bir hüküm veya meselede icmâ bulunduğu sabit olunca,

artık kimsenin bu hükmü tekrar ele almak hakkı olmaz. Nitekim bütün ümmet hiçbir zaman adalet üzerine ittifak etmezler. Fakat bir çok meselelerde öyle vaziyet olur ki, bazı kimseler bazı mevzularda icmâ bulunduğunu zannederler. Halbuki aslında bu meselelerde icmâ yoktur. Hatta çok vakit böyle meselelerde ikinci kavli muteber saymak icabeder."

(Fetava, li - ibn-i Teymiye, Cilt: 1, Sahife: 406). Yukarıda ele alman mevzudan şu husus iyice anlaşılır: Herhangi bir meselede Nass-ı Şer'î ile tabir, kıyas, istinbat yahut da herhangi bir tedbir ve maslahata binaen ehl-i hall ü akd'in icmâ'ı veya ekseriyetin (çoğunluğu) hükmü bulunursa o zaman o mesele hüccet olacak ve kanunluk olma niteliği taşıyacaktır. Bütün islâm dünyasının Ehl-i Hall ü Akd'i böyle bir hüküm verirlerse, o zaman bütün islâm dünyası için bu hüküm kanunî bir nitelik taşıyacaktır. Yoksa herhangi bir islâm ülkesinin Ehl-i hall ü akd'i böyle bir hüküm verirse, bu hüküm de ancak, o Ehl-i Hal ve akd'in bulunduğu ülke için kanun mahiyetinde bulunacaktır.

V
İSLAM NİZAMINA GÖRE İHTİLAFLI İŞLERiN HALLEDİLMESİNDE SAHİH USUL

Soru: Kur'an-ı Kerimde şu şekilde bir hidayet beyan edilmiştir:

"Ey iman etmiş bulunan kimseler, Allaha itaat edin, Resule de itaat edin, kendinizden olan ülülemre de. Bir şeyde ihtilâfa düşerseniz ve eğer siz Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız bunu Allaha ve O'nun Resulüne havale edin. Bu en iyi ve en güzel tevildir."

(En – Nisa: 59).

Bu âyet-i kerimenin tefsiri hakkında Zat-ı Faziletme abları (Mevlânâ Mevdûdî) Tefhim - ül - Kur'an'da şöyle beyan buyurmuştur:

Bahis mevzuu olan bu âyet-i kerimenin alâkadar olduğu meselelerde müstakil ve kat'î usul ile şu noktayı gözönüne almak icabeder. İslâmî nizam'da (rejimde) Allahın hükmü ve Resulün usulü, temel kanun ve son mesned özelliğine sahiptir. Müslümanlar arasında, yahut da müslümanlarla müslüman devlet ve hükümet arasında ihtilaflı bir mesele baş gösterince, bu ihtilâfı halletmek için Kur'an ve Sünnete baş vurulacaktır. Bundan elde edilen ne tice ne olursa olsun herkes tarafından kabul edilip herkes bu neticeye teslim olacaktır. Bu şekilde de bütün yaşayış meselelerinde, Allahın Kitabı ve Allah Resulünün Sünneti son mesned ve merci olup son söz olarak kabul edilmesi ve bunların

ahkâmına baş eğmek İslâmî rejimin lâzım gelen hususiyetlerindendir ki, bu nizamı kâfirane yaşayış nizamlarından ayırır.

Zat-ı Faziletlerinin açıklamalarından şu nokta kesin olarak anlaşılır. Bütün ihtilaflı meselelerde son kararı verecek merci, Allah ve O'nun Resulünün hükümleridir. Bu meyanda şöyle karışık bir durumla karşılaşabiliriz: Nebî Sallallahu aleyhi ve sellemin hayatlarında elbette ki, bu İş mümkün idi. O" zaman, herhangi bir ihtilâf ortaya çıkınca, Resulü Ekrem Sallalahu aleyhi ve sellemin mübarek huzurlarına aksettirilir ve ihtilâf halledilirdi. Fakat mademki Zatı Risaletpenahileri Sallallahu aleyhi ve sellem bizim aramızda bulunmamaktadır. Ve sadece O'nun tâlimi bizim önümüzde duruyor. Ne zaman İslamda bir hükmün tabiri meselesiyle karşılaşırsak, İslâm nizamına göre, bir şahıs, idare veya kurulun bu gibi işleri çözmeye yetki sahibi olması icabeder ki, bu hususta Şeriatın ortaya koyacağı hükmü gözönüne alarak, işi halletsin veya etsinler. Ümit ederiz ki, Zatı Faziletleri (Mevlânâ Mevdûdî) bu noktada bizi aydınlatırlar ve bizi minnettar kılarlar.

CEVAP:
KUR'AN-I KERİMİN UŞÛLE AİT HİDAYETLERİ

Karışıklık olduğu bahsedilen bu soruya cevap verebilmek için, Kur'an, Sünnet, Sahâbi devrinin teamülü, umumî akıl ve dünyanın belli başlı çalışma sistemlerini hep bir araya toplarsak, bize yardımcı olacaklardır. Bunların hepsinin başında Kur'ana bakalım. Mukaddes kitabımızda bu hususta usule ait üç hidâyet vardır. Birincisi:

"Bilmiyorsanız; zikir ehline (bilen kimselere) sorunuz."

(Nahl: 12; Enbiya: 7.

Bu ayet-i kerimede "Ehlü'z - zikr" kelimesinin çok manalı bir ıstılah olduğunu gözönüne almak gerekir. "Zikr" kelimesi Kur'an ıstılahında hususî bir şekil arz eden bir ders için kullanılmıştır ki, bu dersi Allah ve O'nun Resulu, Ümmete öğretmişlerdir. "Ehlü'z-zikr" o cemaat yahut da o halk topluluğuna denir ki, bu dersi gerçek olarak talim etmiş ve öğrenmişlerdir. Burada sadece "bilgi: ilim" (Know ledge) kasd edilmemiştir. Belki böyle denmekle burada Kitap ve Sünnetin bilgi ve ilmine değinilen bir nokta kasd edilmiştir. Buna göre âyet-i kerime şu şekilde anlaşılmış olur ki, muaşeret ve toplumsal hususlarda merci olan makamı o kimseler işgal edebilir ki, bunlar Kitab-ı ilâhî

bilgisine sahip ve onun usullerine de vâkıf bulunurlar. Bunlar, Resulü Ekremin öğrettiği gibi Tâlimi İlâhiyi kavramışlardır.

İkincisi:

"Kendilerine, korkulu veya emniyetli bir mesele vuku bulursa, bunu yayarlar. Eğer bunu Resule ve kendilerinden olan Ülülemre bıraksalardı herhalde bunlar meselenin hakikatini meydana çıkarır ve işin iç yüzünü onlara Öğretirlerdi."

(Nisa, 83).

Buradan anlaşılıyor ki, muaşereti ve sosyal işlerde karşılaşılan mühim meselelerde ister emniyetli işler olsun, isterse korkulu ve endişeyi gerektiren meseleler veya harbe ait hususlar olsun, yahut da endişeyi gerektirmeyen veya üzerinde düşünülen hususlar olsun — müslümanlar için Allahın Resulü ve O ulvi Resulden sonraki devirlerde müslümanlar arasından çıkmış bulunan ülülemr (buyruk sahibi idareciler gibi) merci olarak kararlaştırılmıştır.

Ülülemr mevkiinde olanlar "istinbat" etmek salâhiyetine sahiptir denmektedir. Yani karşılaşılan muamelelerde bunlar, hakikati ortaya koyabilirler. Allahın Kitabı ve O'nun muazzez Resulünün gösterdikleri yollardan, bunun ne olacağını meydana çıkarırlar. Bu âyet-i kerimede sosyal ve muaşeret işlerinde, ehemmiyetine göre

genellikle Ehlü'z-zikir yerine "ülülemr" merci olarak Kararlaştırıldığından, ülülemrin de Ehlü'z-zikirden bu işi daha iyi halledeceklerine delil olur. Fakat ülülemr de, hususiyet itibariyle yine kendileri Ehlü'z-zikir'dendirler. Nitekim, bunlar da karşılaştıkları muameleleri Allahın Kitabı ve O'nun Resulünün kavli ve hidayetleriyle hallederler. Ümmetin çözülemiyen işlerini bu iki mesnedin ışığa altında sahih görüş ile karara bağlarlar.

Üçüncüsü:

"Onların isleri, aralarında müşavere iledir."

(Şûra: 38).

Bu âyet-i kerimede de müslümanların işlerinin çözümünün faslının son şeklinin ne olacağı bildirilmiştir.

Bu üç usulü bir araya toplayınca görürüz ki, bütün ihtilaflı işler hep:

"Bunları Allah'a ve O'nun Resulüne bırakınız."

Mefhumunun menşeine bağlanmıştır. Bilfiil bu hususun gözönünde tutulması emredilmiştir. Halk karşılaştığı meseleleri Ehl'üz-zikre havale edecektir. Onlar da bu meseleleri Hak Taalânın ve O'nun Resulünün hükümlerine göre karara bağlayacaklardır.

Memleket ve toplumsal işler ve daha ehemmiyetli meselelere gelince bunları da ülülemr'in karşısına getirecekler ve birbirleriyle müşaverede bulunarak Kitabullah ve Sünnet-i Resulullah ile hak ve hakikati ortaya koyacaklar ve karara bağlayacaklardır.

DEVR-İ SAADET-İ NEBEVİ'DE İHTİLAFLARIN HALLEDİLME USULÜ

Şimdi, Devr-i Saadet-i Nebevî'de Sallallahu aleyhi ve sellem ve Zat-ı Risaletpenahîlerinden sonraki Hülefa-i Raşidin zamanında ihtilâfların nasıl halledildiğini tetkik edebiliriz. Zat-ı Saadetlerinin hayatlarında, karşılaşılan işler doğrudan doğruya Zat-ı Risaletpenahilerine intikal ettirildi. Bildirildiğine göre, Allahın hükmü ve O'nun Resulünün kararı, ihtilaflarının halledimesinin mesnedi idi. Buna göre Zat-ı Saadeteri kendileri, ihtilafları hallederlerdi. Fakat burada başka bir mesele de vardır ki, o devirde, İslâm ülkeleri bir hayli genişlemişti. İslâm çok geniş beldelere yayılmıştı. Bu ülkelerin muhtelif yerlerinde bir hayli işler ve meselelerle karşılaşılırdı. Bunların hepsini, doğrudan doğruya Zat-ı Saadetlerinin huzuru mübareklerine intikal ettirmenin maddeten ve bilfiil imkânı yoktu. Maddî ve fiilî olarak

da Zat-ı Risaletpenahîlerinin bu kadar işle meşgul olmaları da mümkün değildi.

Bunun için, memleketin muhtelif yerlerine Zat-ı Risaletpenahileri tarafından muallimler gönderilmiş, halkın işlerini öğretmek için memurlar tayin edilmişti. Bu zevat da halka dini öğretirler ve onlara karşılaşacakları meseleleri ne şekilde halledeceklerini öğretirlerdi. Bundan başka her ülkede, her vilâyette, emîr, âmil, kadı (hâkim) ler de tâyin edilmişlerdi. Bunlar da kendilerinin hangi çerçevede nasıl çalışacaklarını bilen kimselerdi. Bundan dolayı, sahih usul ile meseleleri hallederlerdi. Bu zevat;

"Bunu Allah'a ve O'nun Resulüne havale ediniz..." âyet-i kerimesinin ışığı altında işleri mükemmel olarak çözümünü gözönüne alırlardı.

Bu usulü, Zat-ı Risaletpenahileri Sallallahu aleyhi ve sellemin kendileri beğenmişlerdir. Zikredeceğimiz şu hadis-i şerifte Zat-ı Saadetleri, ihtilafların ne şekilde halledileceğini ve meselelerin nasıl karara bağlanacağını açıklamışlardır.

"Resulullah Sallallahu aleyhi ve sellem, Muâz Radıyallahu Taalâ anh'ı Yemen'e âmil: vali tayin ettikleri zaman, buyurdular ki:

— Ey Muâz! işleri nasıl çözecek ve karara bağlayacaksın?

— Allahın Kitabına göre, Ya Resulallah.

—Ya, Allahın kitabında buna göre bir hüküm olmazsa? O zaman ne yaparsın?

—Böyle bir durumda, Sünnet-i Resulullah'a göre karar veririm.

—Ya, Sünnet-i Resulullahta da buna ait bir hüküm bulamazsan?

— O zaman, kendi reyime göre içtihat ederim. Allahın Resulü, şöyle buyurdular:

— Hamd olsun O Allaha ki kendi Resulünün seçtiği konseyi muvaffak kılmıştır.2[195]

Zat-ı Risaletpenahîlerî, devr-i saadeti nebeviyelerinde, müşavere nizamını gözönünde bulundururlardı, Hak Taalâ tarafından vahy gelmemiş bulunan hususlarda müşavere ederlerdi. Müşavere ettikleri zevat da Ehl'ür - rey ve değerli kimselerdi.

Müşaverelerin en parlak misallerinden bir tanesini burada kaydedelim; Zat-ı Risaletpenahilerî Sallallahu aleyhi ve sellem, halkın namaza toplanması için ne yapılacağı hakkında müşaverede bulundular. Bu görüşme neticesinde de bildiğimiz "Ezan" takarrür etti. Zat-ı Risalepenahîleri de böyle olmasına karar verdiler.

2[195] (Tirmizî, Ebvab ül – Ahkâm; Ebû Dâvûd, Kitab ül-Akdiya).

HÜLEFA-Î RAŞİDİNİN TEAMÜLÜ

Hülefa-i Raşidinin devrinde de aşağı yukarı Zat-ı Saadetlerinin devri mübareklerindeki usul devam edegeldî. Şu farkla ki, devri saadette, Zat-ı Risaletpenahilerinin kendileri vardı, Hülefa-i Raşidin devrinde ise bulunmuyorlardı. Devri Saadette, son merci Zat-ı Saadetlerinin kendileri idi. Hülefa-i Raşidin devrinde ise, Zat-ı Saadetlerinin şahsen kendileri değil de, O'na ait rivayetler idi. Sünnet dediğimiz bu rivayetler, halkın arasında yayılmış ve halk tarafından ezberlenmiş ve muhafaza edilegelmişti.

Bu devirde üç ayrı idare vardı. Bu üç makam, işlerin çözümü hususunda meseleleri karara bağlarken yine;

"Bunları Allaha ve O'nun Resulüne havale ediniz..." hükmü celilini gözönünde bulundururlardı.

Şimdi bu üç makamı sırasiyle gözden geçirelim:

1. Genel olarak ehl-i ilim. Bunlar umumiyetle Allahın kitabını bilen kimselerdi. Esasen bu zevatın çoğu ve hemen hemen hepsi de Zat-ı Saadetlerinin huzurunda yetişmiş, O'nun maiyetinde bulunarak kendisinden ilim öğrenmiş, çok defalar Zat-ı Saadetlerinin işleri nasıl hallettiklerine şahit

olmuş kimselerdi. Bu zevat sadece halkın işleri hakkında fetvâ verip, işleri karara bağlamakla kalmazlardı. Hattâ Hülefa-i Raşidinin kendileri de karşılaştıkları bir hayli meseleleri bu kimselere aksettirirler ve bu meseleleri ve işleri nasıl halletmek gerektiği hususunda, bu zümrenin görüş ve fikirlerine müracaat ederlerdi. Aynı zamanda Hülefâ bu zevatın kendilerinden, acaba Zat-ı Saadetlerinin, böyle bir işle karşılaşıp karşılaşmadıklarına ve karşılaşmış oldukları takdirde, meseleyi ne şekilde hallettikleri hakkında malumatları olup olmadığını da sormuşlardır. Çok defalar şöyle bir durumun görüldüğü vakidir ki, zamanın halifesinin bir mesele hakkında bilgisi olmamış, fakat bu zevatın o mesele hakkında bilgileri olduğu görülmüştür. Hatta bazan, zamanın halifesi bir mesele hakkında karar verdikten sonra anlaşılmıştır ki, Resulü Ekrem Sallallahu aleyhi ve sellem, bu mesele hakkında başka türlü karar vermişlerdir. O zaman Halife kararını değiştirmiştir.

Ehl-i ilmin varlığının faydası sadece, halkın fert fert işlerini halletmeleri veya Ülülemrin meselelerini çözmeleri değildi. Belki bundan başka bir faydaları da, bunların, herhangi bir adalet makamının ve devletin veya herhangi bir Şûra Meclisinin yahut da herhangi bir buna benzer kurulun, — Kitabullaha ve Sünneti Resulullaha muhalif

olarak — verebilecekleri ihtimal dahilinde bulunan hükümlere mâni olmalarıydı. Onların sağlam ve umumî görüşleri, İslâm nizamının dayanağı idi. Herhangi bir yanlış hükmü geri çevirir ve bunun doğrusunun ne olduğunu ortaya koyarlardı. Sahih nizamın, yürümesini garanti ederlerdi. Onlar herhangi bir meselede ittifak ettiler miydi, demek olurdu ki, bu meselede din doğru yolu göstermiştir. Bu yoldan başka bir yol ile bu meselenin çözülmesine imkân olmadığı anlaşılırdı. Onların reylerindeki ihtilâftan da şu netice anlaşılırdı ki, bir meselenin çözümünde, iki veya ikiden çok yol takip etmek mümkündür. Çünkü olabilirdi ki, bir defa böyle halledilmiş diğer bir defa da şöyle halledilmiştir. Hal şekli ne olursa olsun, fakat neticenin aslında bir olması icabeder.

Onların varlığının sayesinde, Ümmet arasında herhangi bir şekilde bid'atin yayılması ve bu bid'atlerin de halk tarafından kabul edilmesi asla mümkün değildi. Nitekim her tarafta böyle bir cereyanı önleyecek dini çok iyi anlayan zevat vardı.

2. KAZA (DURUŞMA) YANİ ADLİYE İŞLERİ.

Bu hususta tam bir aydınlıkla Halife Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh, Kadı

(Hâkim) Şureyh'e şöyle bir talimat yazıp göndermişti:

"Allahın Kitabına göre hüküm ver. (Duruşma yap). Allahın Kitabında buna dair bir hüküm bulamadığın takdirde, o zaman Resulullah Sallallahıı aleyhi ve sellemin Sünnetine göre hükümde bulun. Ne Allahın Kitabında ne de Resulullahın Sünnetinde o mevzuda bir hüküm bulamazsan, o zaman sâlih kimselerin içtihatlarına uygun bir şekilde hüküm vereceksin. Ve eğer ne Allahın Kitabında ve ne Resulullahın Sünnetinde ve ne de Sâlih kimselerin hükümlerinde bir şey olmazsa, sen istersen bu işin üzerinde çabukluk göster. İstersen geciktir ve düşün. Bana kalırsa, geciktirip düşünürsen senin için daha hayırlı olacaktır, zannındayım.3[196]

Bu hususta yine Hazret-i Abdullah ibn-i Mes'ud'dan şöyle bir rivayet vardır:

"Biz Öyle bir devir geçirdik ki, bu devirde ne duruşma yapmak ihtiyacında bulunduk.

3[196] Buradaki geciktirmekten iki maksat vardır. Birisi şudur ki, kadı (hâkini) meseleyi geciktirir ki, bu müddet zarfında başka bir (kadı) belki bu meseleye benzer bir mesele ile karşılaşır da bir hal şekli bulur. Neticeyi geciktiren kadı da bu vesile ile davayı karara bağlamış olur. İkincisi de bu kadı, meseleyi kendisi halletmez. Kendisinden daha elverişli başka bir kurul veya makama havale eder. O makam veya kurul da davayı karara bağlar. En-Nesâ'î; Kitabü Âdab-ül-Kuzât).

Ne de duruşma yapacak vaziyette idik. Yani (Devr-i Saadet-i Nebevi) den sonra Allahu Taalâ azze ve cell, bizi gördüğünüz vaziyete düşürdü. Sizden her kim duruşulacak ve halledilecek bir mesele ile karşılaşırsa, bundan böyle Allahın Kitabına göre duruşma yapıp halletmesi lâzımdır. Eğer Allahın Kitabında bulunmayan bir mesele karşısına çıkarsa, o zaman, Allah'ın Nebisi Sallallahu aleyhi ve sellemin nasıl duruşma yapıp işi hallettiği gibi, duruşma yapıp işi halledecektir. Yok eğer bir mesele ile karşılaşırsa ki, bu İş hakkında ne Allah'ın Kitabında bir hüküm bulunup ne de Nebî Sallallahu aleyhi ve sellem, bunun hakkında bir karar vermişse, o zaman, sâlihlerin ne şekilde duruşma yapıp karar verdiklerine bakacak ve o şekilde karar verecektir. Yok eğer. karşılaştığı mesele hakkında ne Allahın Kitabının, ne Nebi Sallallahu aleyhi ve sellemin ne de sâlihlerin bu hususta bir duruşmada bulunup karar verdikleri olmazsa, o zaman kendî reyi gereğince ictihad edecektir. Ben korkuyorum, ben korkuyorum da denmiyecektir. Çünkü helâl de bellidir. Haram da bellidir. Bunların ikisinin arasında şüpheli işler vardır ki, bunlar hakkında da kalbinin huzuru ile şüphesini gidermeye bakacaktır."

(En-Nesâ'î, Kitabü Adab ül - Kuzât).

O zamanki adliye sadece halkın birbirleri

arasındaki ihtilâflı işleri halletmekle kalmazdı. Aynı zamanda icraî organ (yürütme: Exucutive) nın aleyhine de halk dava açar ve bakmasını isterdi. Halkın bu husustaki davalarını da görürdü. Adliye karşısına çıkmaktan kimse istisna edilemezdi. Ne bir hükümdar, ne vali, adalet makamının karşısına çıkmaktan imtina eyleyebilirdi. Hattâ ne de zamanın halifesi, adalet huzuruna gitmemezlik edebilirdi. Adalet ancak Hak Taalânın emri ve O'nun Resulünün getirdiği kanun ile işleri çözerek karara bağlardı. Halifenin aleyhine bile karar verirdi. O'nun işine hiç kimse karışamazdı.

3. Ülül-emr. yani Halife ve onun Şûra Meclisi, son yetki sahibi idare veya kuruldu ki, Kur'anın hidayeti ışığı altında. müşavere ederek, memleketin içtimaî ve muhtelif muaeşrete ilişkin işlerinin hallini, üzerine almıştı. Karşılaşılan meseleleri Allahın Kitabı ve Resulün Sünnetinin hükümlerine uygun şekilde ele alırdı. Bu mesele hakkında acaba Allahın Kitabında ne gibi bir hüküm vardır diye araştırırdı. Sünnet bu hususta ne gibi bir muamele görmüştür diye araştırmalar yapardı. Bu iki kaynakta bulunmazsa, o zaman, din usulünün ruhunu muhafaza etmek şartiyle müslümanların meselelerini gözönünde bulundurarak, "akrebün ile's - sevâb": doğruluğa en yakın bir şekilde neticeye bağlardı.

Bu kurul, işleri daha ziyade, hadişelere, İslâmî rivayetlere, fıkha ve diğer İslâmî istinadlı kaynaklara göre, yürütürdü. İşlerin çözümünü, sahabilerden — ki, bunların çoğu işlerinin halledildiği zaman huzuru saadette bulunuyorlardı — nakledilegelen rivayetlerin neticelerine göre hall ederlerdi.

Bu idare veya kurulun vaziyeti incelendiği zaman görülecektir ki, küllî kaidelerde ve ana hükümlerde tam bir önemle ilk önce Allahın Kitabı gözönünde bulundurulmuş, Allahın Kitabında bulunmayan hükümler hakkında da Allah Resulünün Sünnetine başvurulmuştur. Fakat ne zaman bu ikisinden birinde aranılan hüküm bulunmuşsa, o mesele bu iki hidayet kaynağının nuru altında halledilmiştir. Bütün bir Hülefa-i Raşidin devrinde bu nokta gözönünde tutulmuştur. Bu usulün aksi olarak tek vak'aya rastlamak mümkün değildir.

Fiiliyatta memleketin işlerinin yürütülmesi ve hükme bağlanması yine bu ülülemrin elinde olmakla beraber, hakikatte ise, bu icra heyetinin değil de hakiki ve kanunî hüküm yine Kur'an ile Sünnetindir. Müslümanlar içtimaî hususlarda ve muaşereti durumlarda, ülülemre itaat etmelerinin sebebi de bu ülülemrin işleri Allahın Kitabına ve Sünnete göre yürütmelerinden ileri gelmektedir. Ülülemir hiçbir şekilde Allahın Kitabının ve Allah

Resulünün hududunu aşmak salâhiyetinde değildir. Hattâ bu müessesenin Kur'an nassının aksine bir kanun ortaya çıkarması, yahut da bir hüküm vermesi kimsenin aklından bile geçmez. Nitekim Zat-ı Saadetlerinin devri Saadetlerinden sonra da kimse bunu aklının köşesinden dahi geçirmedi. Zat-ı Saadetleri emir sahibi sıfatında bulunuyorlardı, şimdi biz de emir sahibi olmak sıfatını taşıyoruz. Bu itibarla ve bu sıfata haiz olduğumuz için:

"Zat-ı Saadetlerinin hükümet başında bulundukları devirde, verdikleri hüküm ve koydukları usule bizim bağlı bulunmamız lâzım değildir ve O'nun verdiği hükümler gibi, hüküm vermiyebiliriz."

Türünde herhangi bir değerlendirme ve uygulama asla duyulmuş ve görülmüş değildir.

Zat-ı Saadetlerinin ebedî âleme teşriflerinden sonra hilâfet idaresinin işi ele alması. Birinci Halifenin şu hutbeyi okumasiyle başlar:

Allaha ve O'nun Resulüne itaat ettiğim müddetçe siz de bana itaat edeceksiniz. Ne zaman ben Allaha ve O'nun Resulüne karşı isyan yolunu tutarsam siz de bana itaat edecek değilsiniz.

Bu ilân ile bu mesele açıktan açığa anlatılmış oluyor ki, iş başında bulunan

halifenin de iş başında bulunması yine kayda ve şarta tâbi idi. Başıboş değildi. Halife, Allaha ve Resulüne itaat ettiği müddetçe, ümmet de halifeye itaat edecektir. Başka bir değişle ümmetin halifeye itaat etmesinin şartı şudur ki, bu halife Allah ve O'nun Resulünün hükümlerine bağlı bulunmalıdır. Bu şart ortadan kalktığı zaman, ümmetin halifeye itaat etme farzı da kendiliğinden ortadan kalkmış olur. Ümmet için itaat denilen bir farz kalmaz.

UMUMÎ AKLIN GEREĞİ:

İncelediğimiz bu mevzulardan sonra, şimdi de umu-mî aklın gereği konusunda duracağız. Kur'an-ı Kerimde bahsi geçen âyet-i kerimenin menşei nedir? Ve fiilî olarak neyi gerektirir? Bu âyet-i kerime, müslümanların bütün içtimaî ve sosyal muaşeret işlerini tertip ederek, üç itaati farz kılmıştır. Birinci derecedeki itaat elbette ki, Allah'adır. Sonra sırasiyle O'nun Resulüne ve sonrada Müslümanların kendilerinden olan ülülemre'dir. Müslümanlarla kendi ülülemr'Ieri arasında çıkacak ihtilâflarda da Allah ve Resul'e müracaat edilecektir. Bu hükümden şu husus anlaşılıyor ki, içtimaî işlerde esâs itaat Allah'a sonra Resul'e olması farzdır. Ülülemr'e itaat etmek ise, Allah ve

Resul'e itaat etmeye tabidir. İhtilaf sadece, halk arasında çıkmaz. Halk ile ülülemr arasında da çıkabilir. Bütün ihtilafları halledecek son merci de yalnız ülülemr değildir. Belki Allah ve O'nun Resulüdür. Allahın ve O'nun Resulünün hükümlerine hem halk boyun eğip teslim olacak, hem de ülülemr boyun eğecek ve teslim olacaktır.

Şimdi ilk önce, şu soru ortaya çıkar ki, Allah'a ve Resul'e müracaat etmekten maksat nedir? Ne şekilde Allah'a ve Resule müracaat edilecektir? Şurası da elbette açıktır, "Allah'a müracaat edilecek" cümlesindeki mana, insanın kendisinin Allahın huzuruna çıkıp, ihtilaflı davasını Allahın nezdinde beyan etmesi ve hüküm vermesini istemek değildir. Belki burada "Allaha müracaat edilsin" cümlesinden anlaşılan mana Allah'ın kitabına müracaat etmektir. Bu Kitabın ahkâmına bakılacak, ihtilaflı mesele bu kitabın hükmüne göre halledilecektir. Aynı şekilde "Resul'e de müracaat edilecek" cümlesinden de doğrudan doğruya Resulü Ekrem Sallallahu aleyhi ve sellemin kendisine müracaat edilmesi değildir. Evet bir müddet için bu şekil düşünülebilirdi. Fakat Resul artık Müslümanların arasında olmayınca, bu iş, olsa olsa ancak Zat-ı Risaletpenahilerinin tâlim, akvâl ve ef'âli ile, bize göstermiş bulunduğu hidayet yollarına müracaat etmektir. Esasen Resulün kendisine bizzat

müracaat edilmesi, Saadet Devrinde de her zaman için amelen imkânsızdı. Tebük'ten Bahreyn'e kadar olan geniş bir İslâmî ülkenin içinde yaşayan, her şahıs herhangi bir ihtilâf mevzuunu Resule aksettirmesine imkân bulamazdı. O devirde dahi, "Resul'e müracaat edilecek" mefhumu, Resulün Sünnetine müracaat edilmesi demekti. O'nun hükümlerini gözönüne almak idi.

Bundan sonra ikinci bir sual de ortaya çıkar. İhtilâflı meselelerde Allah'ın Kitabı ve Resulullahın Sünneti ile meseleler nasıl halledilecektir? Bunun usulü nedir? İşin zahirî şekli ile, bu hususta hüküm verecek olanlar, yine insanlardır. Elbette Kitabullahın yahut da Sünnet-i Resulün, konuşan dili yoktur. Fakat bu Kitabı ve Sünneti, hiç olmazsa iyi bilen insanlar, yani âlim kimseler vardır. Bu gibi insanlar, Kitabın ve Sünnetin ahkâmını gözönünde bulundurarak, iki tarafın arasında hüküm verip meseleyi de karara bağlarlar. İhtilaflı bulunan bu iki tarafın, hiç birisinden olmayan, tamamen tarafsız, üçüncü bir şahıs, veya heyet (kurul) ortada bulunur ki, işleri halletsin.

Bazı ihtilaflı meseleler olur ki, bunları bilgi sahibi herkes halledebilir. Bir kısım meseleler de vardır ki, bunların halledilmesinde bir adalet kuruluna ihtiyaç olur. Diğer bir kısım meseleleri de ülülemirden başka kimse halledemez. Fakat

ihtilaflı meselelerin çeşidi ne olursa olsun, yine asıl menşe ve kaynak Allah'ın Kitabı ile Resulullahın Sünneti olacaktır.

İşte âyet-i kerimede bahsedilen urnumî aklın yardımı da bu meseledeđir. Her bilgi sahibi, âyetin manaları üzerinde düşünebilir. Ancak, âyetler üzerinde düşünürken, herhangi bir surette âyetin işaret ettiği mananın hilâfına dolambaçlı yollara gitmemelidir.

Şimdi şu nazariyeye baktığımız zaman görüyoruz ki, dünyanın her tarafındaki bilinen usul, bu âyet-i kerimenin ileri sürdüğü usulden başka bir usul değildir. Her yerde aklın yardımına ihtiyaç vardır. Bugün, dünyada artık "Kanun idaresi": (Rule of Law) diye bir idare tanınmaktadır. Şunu da söylemek icap eder ki, dünyada adaletin kaim kılınması için ancak kanunun her şeyden üstün olduğunu hesaplamak gerekir. Kanun karşısında, büyük, küçük herkes aynı olmalıdır. Alelade halktan bir fertle, iktidar başında bulunan ve hattâ iktidarı elinde bulunduran hükümetin kendisinin bile kanun karşısında eşit olmaları icabeder. Kanun, ister bir parlamento tarafından, isterse bir kurul tarafından yapılmış olsun, her ne şekilde yapılırsa yapılsın, bu yapılan şey kanundur. Bunu yapan parlamento veya kurulun kendisi de kanun karşısında boyun eğmelidir. Kanun hâkimiyeti, her nerede

gerçekten mevcut ise, orada aşağıda sayacağımız dört hususun bulunması zarureti vardır:

1. Kanuna hürmet eden bir camiada hakikî idare kanunla kaim olur, indî veya keyfî olmaz.

2. Böyle bir camiada, halkın çoğunluğu kanunu bilmeli ve kanunun yürümesi için yardımcı olmalıdır. Bu kanunların ilmin aydınlığı altında garantiye bağlanmalıdır ki, ne camia bunu ortadan kaldırabilsin ne de herhangi bir siyasî iktidar bunu ortadan kaldırmaya cesaret etsin.

3. Tam manasiyle tarafsız bir adliye teşkilâtı da bulunmalıdır ki, halk ile hükümet arasında çıkacak olan ihtilafları kanuna göre temiz ve doğru olarak halletsin.

4. Bunların hepsinden daha da kudretli bir makam bulunmalıdır ki, içtimaî hususlarda karşılaşılan bütün meseleleri ve muameleleri halletmekyetkisine sahip olup, hallettiği meselelerde, verdiği hükümler kanun vasfını taşısın ve kanun hükmünde olsun.

Bu gerçekleri gözönüne alıp da düşündüğümüz zaman, anlaşılacaktır ki, Kur'an-ı Kerimde söz konusu olan âyet-i kerimede, İslâm camiasının ne şekilde idare edileceğinin esasa ait ana plânı çizilmiştir. Böyle bir sistemin yürümesi de yukarıda

bahsettiğimiz dört noktaya dayanmaktadır. Ancak şu fark vardır ki, İslâm kanunları, dünyadaki bütün kanunların üstündedir. Çünkü orada, Allah ve Resulünün kanunu en yüksek kanun olarak bildirilmiş ve herkesin de bu kanunlar karşısında boyun eğmesi kararlaştırıldığı gibi, herkesin de bu kanunların karşısında eşit olduğu hükmü verilmiştir. Bu kanuna muhatap olan kimseler, bu kanuna tam manasiyle kalben, gönül ile, iman edip inanmış kimselerdir. Şimdi bu kanunun icaplarının tam olarak yerine gelmesi için de camianın arasında çok sayıda Ehlüz-zikr'in bulunması gerektir. Bu seçkin zümrede, toplumsal, sosyal ilişkiler ve yaşayış işlerinde halka her hususta yardımcı olurlar ve bunun neticesinde de, bu nizam daimî olarak ayakta tutunabilir. Bu iş bir de şunu gerektirir ki, yalnız halkın kendi aralarında çıkması ihtimali bulunan ihtilafları hal etmek için değil, aynı zamanda halk ile halkı idare etmekte bulunan hâkimler (vali, yöneticisi ve saire) arasında da çıkması muhtemel ihtilafları hallederken kanunun her şeyden üstün olduğu dikkate alınmalıdır. Ülülemr'in kendileri dahi böyle bir idare veya kurulun verdiği kararlara boyun eğmeli ve kanunun üstün olduğunu kabul etmelidirler. toplumsal, sosyal ilişkiler ve herhangi bir hususta da bu kanunu ancak bu kurul tefsir ve şerh etmeli ve ancak bu kurulun

içtihadının neticesinde kanun kullanılabilmelidir.

BÖLÜM: XI

HAZIRLAYICININ NOTU

Mevlânâ Mevdûdi Sahib muhtelif Anayasa, (düstur) meseleleri üzerinde zaman zaman beyanatta bulunarak bu mevzunun siyasî ve nazarî taraflarını aydınlatmışlardır. Bu ilmî faaliyetler, memlekette Anayasa hakkındaki çalışmaların yapıldığı sıralarda meydana geldi etti. Bu meyanda bazı meselelerin karışık taraflarım açıklığa kavuşturmak için, Lahor'da adli tahkikatın karşısına çıkarılmış, şerh edilerek, bazısı beyanat şeklinde bazıları da yazı ile bir kısmı da sual ve cevaplara yol açmıştı. Bu gibi soru ve cevapların sayısı pek çok ise de biz burada bazı mühim meseleler hakkında olanları edenleri bir araya getirdik.

(Hazırlayıcı)

I. İSLÂMÎ HÜKÜMETİN BİR KAÇ YÖNÜ

a. Din dışı (Şekular) Cumhuriyet, Teokrasi ve İslamî hükümet:

İslâm hükümetinin kurulup, örnek icraatı ile, yüksek cemiyet hayatını kurarak her tarafı aydınlatması bizim idealimizdir. Buna Avrupa ıstılahındaki gibi "Dinî Hükümet" (Teokrasi: Theocracy) veya Cumhuriyet rejimi hükümet (Democracy) de diyemiyeceğiz. İslâmî hükûmetin bu iki devlet şeklinden tamamen ayrı bir rejimi, ayrı bir siyaseti ve ayrı bir medeniyeti vardır. Bugün Avrupa terbiyesi görmüş, zihinleri tesir altında bulunan zümreler kendi düşüncelerinde "İslâmî Hükümet" mefhumundan Avrupa modeli bir rejim şekli anlamaktadırlar. Avrupa ıstılahlarının tatbik edilebileceğini düşünüyorlar. Bu kimselerin bu şekilde düşünmelerinin sebebi de geride kalmış bulunan Avrupa tarihini gözleri önüne getirip, bu tarihin seyri üzerinde fikir yürütmelerinden ileri geliyor.

Avrupa ıstılahında "dinî hükümet":

(Theocracy) iki esas nazariyenin biraraya toplanmasından ibarettir:

1. Hak Taalânın kanunî hâkimiyeti (Legal Sovereıgnty) lafzının işaret ettiği mefhum,

2. Papaların ve dinî önderlerin bir zümre olarak kendilerini Hak Taalânın mümessili, Hak Taalânın vekilive Hak Taalânın mütercimi yaparak bu hükümette kendileri için kanunî ve siyasî vasıflar ve hususiyetler sağlayıp, amelî ve fiilî olarak işi ele almaları.

Bu iki nazariyenin dışında hakikî bir meseleyi de üçüncü bir unsur olarak zikredebiliriz. Bu mühim unsurda şudur: Hazreti İsâ Aleyhisselâmın İncilinde ahlâkî tâlimden başka, herhangi bir şekilde kanunî hidâyet bahsi geçmemektedir. Diğer taraftan Sen Pol (Saint Paul) un kurduğu Şeriatte de, Hıristiyanları Tevratın ahkâmından kurtarmış ve Tevrata bağlı kalan Hıristiyanları lanetlemiştir.

Şimdi siz, Hıristiyanlıkta, ibadet, sosyal ilişkiler, muamelât ve siyasî meselelerle karşılaşırsınız ki, bu hususta Hıristiyanlık kanunlarında bu dinin önderleri ve İleri gelenleri tarafından icabettiği zaman uydurulmuş ve ortaya atılmış kanun ve ahkâm bulunuyor. Bu kanunların ve ahkâmın İlahî olmak bakımından hiçbir vasfı yoktur.

İslâma göre böyle bir hükümette, dinî hükümet (theocracy) olma vasfı ancak bu

hükümet rejiminin, bir bölümü olabilir. Oda, İlâhî hâkimiyet akidesidir. İkinci bölüme gelince, yani dinî önderlerin iktidarı ellerinde bulundurmaları meselesi İslâmda kesinlikle yoktur. Üçüncü bölümde ise, Hıristiyanlığın hilâfına, İslâmın Kur'an-ı Keriminde, gayet geniş ve herşeyi kapsayıcı bir şekilde yaşayışın her sahasına tatbik edilebilecek vaziyette, ahkâm ve kanun mecmuası vardır. Bunların şerh ve tefsiri için de Nebî Sallallahu aleyhi ve sellemin akval (sözleri) ve ef'ali (eylemleri) hakkında geniş rivayetler elde bulunmaktadır. Bu rivayetlerin de Sahihini, Sahih olmayanından ayırt etmenin ve ayıklamanın şekilleri ve usulleri mevcuttur. Bu iki kaynakta bulunan ve bize ulaşmış olan ne var ne yoksa, Hak Taalâ tarafından (Min canibillah) dır. Bunlardan başka, herhangi bir fakih, imam, velî veya âlimin şu hakkı da yoktur ki, bu kimselerin kavli ve fiilleri (sözleri ve yaptıkları işleri) İlâhîlik vasfını taşıyıp, niçin ve ne sebeple denmeden kabul edilebilinsin?

İşte bu noktalar gözönünde bulundurulduğu zaman, açık bir şekilde anlaşılacaktır ki, Avrupa ıstılahındaki dinî hükümet: (Theocracy) denilen nesne ile İslâmî hükümetin arasında yerden semâya kadar fark vardır.

Diğer taraftan, Avrupa ıstılahında Cumhuriyet rejimi (Democracy) denilen bir

idare tarzı daha yardır. Bu rejim de, iki esas nazariyenin birleşmesinin adıdır.

1. Halkın kanunî ve siyasî hâkimiyeti. Yani halkın çoğunluğunun yahut da bu halkın veya bu halk çoğunluğunun seçmiş oldukları vekiller, mebuslar, mümessiller ve sairenin, vasıtasiyle amelen ortada bulunan bir hâkimiyet.

2. Bu hükümette, devleti kuran ve tanzim eden

halk, serbestçe istedikleri gibi devleti kaldırır veya de ğiştirebilirler.

İslâmda ise, bu iki nazariyenin ikincisi gözönündedir. Birinci nazariye İslâmda iki ayrı hususa ayrılır. Birincisi Kanunî hâkimiyetin Allah Taalâya mahsus olduğudur. Burada ahkâm ve kanunlar, (ister bu ahkâm ve kanunlar Kitabullahda bulunsun, isterse Sünneti Resulullah'da olsun) değişmez ve kaldırılamaz. Sabit olarak kanunluk vasıflarını muhafaza ederler.

İkincisi, İslâmda siyasî hâkimiyette, "Hâkimiyet" yerine "hilâfet" (Yani hakikî hâkimiyet sahibi bulunan Allah Taalânın vekilliği) ıstılahı vardır. İslâmî hükümetin ülkelerinde yaşayan bütün müslümanlar, bu hâkimiyeti ellerinde tutarlar. Yahut da bu hilafeti müslüman halk, ittifakla yahut da çoğunlukla itimat ettikleri kimselere temsilci sıfatı ile verirler. Amelî olarak Hilâfeti bir

kimsenin veya bir heyetin eline verip, işleri yürütürler.

Bu esasa ait farklar, gözönünde bulundurulunca, görürüz ki, İslâmî hükümete, Avrupa ıstılahında yer alan "Cumhuriyet rejimi" bir hükümet veya (Democracy) de diyemiyeceğiz. Böyle söylemek de gerçeğe uygun düşmeyecektir.

b. İslâm'da kanun koyma:

Yukarıda bahsedilen mevzudan kendi kendine bu husus da anlaşılacaktır ki, İslâm, öyle bir hükümet rejimini gerektirir ki, bu rejimde kanun vazeden bir kurul, bir meclis: (Meclis-i Kanun Saz): (Legislature) ın mevcut bulunması zarureti vardır. Bu kurul veya meclis, müslümanların itimad ettikleri, kimseler toplanır icmâ yahut da çoğunlukla, işleri çözümler, kanunlar koyar ve bu kanunlar da Dârül-İslâm'da (islâm ülkelerinde) icra edilegelir. Böyle bir meclisin (Legislature) nasıl teşekkül edeceği, nasıl çalışacağı, üyelerinin nasıl seçileçekleri hakkında, İslâmda herhangi bir şekil kararlaştırılmış değildir. Bu bakımdan, her zaman ve her devir için, zaman ve zeminin icabına göre, bu iş için ayrı ayrı şekiller bulunabilir. Fakat bu hususta da şu noktalara dikkat edilmesi icabeder:

1. Hükümetin işleri müşavere esasına

dayanacaktır.

2. Verilecek olan kararlar ya icmâ ile verilecek yahut da cumhur (çoğunlukla) olacaktır.

3. Kur'an ve Sünnetin hilâfına herhangi bir hususta karar verilemiyecektir. İster verilen bu karar icmâ' (oybirliğiyle) olsa dahi...

4. Kur'an ve Sünnetin ahkâmının şerh ve tefsiri de ancak icmâ veya çoğunluk (cumhur) ile olabilecek veböyle olduktan sonra, ancak bu şerh ve tefsirlerkanunluk mahiyetine girebileceklerdir.

5. Kur'an'da ve Sünnette, haklarında herhangi bir şekilde hüküm bulunmayan meselelerde, bu kurula veya meclise toplanmış bulunan, müslümanların mümessilleri veya vekilleri, bu meseleler için kendileri kanun yapacaklardır. Ancak yapılacak olan bu kanunlar da yine icmâ yahut da çoğunlukla olacaktır.

6. Bu işler öyle bir şekilde tanzim edilecektir ki, hükümet elemanlarının birbirleri arasında, yahut da hükümet ile halk arasında veya halk ile kanun yapan meclis arasında veya hükümetin muhtelif organları ve muhtelif daireleri arasında her ne şekilde olursa olsun bir ihtilâf ortaya çıkarsa bu ihtilâf da ancak Kitabullah ve Sünnet-i Resulullahın hidayetlerinin aydınlığı altında

halledilecektir.

C- Niçin İslâmî hükümet?

Pakistanda böyle bir rejim ile hükümet kurulmasını istemekte hepimiz için bir hayli makul sebepler ileri sürmek imkânı vardır. Bunların en mühimmi üç sebeptir:

Birincisi: Böyle bir hükümet bizim iman ve inancımızın bir gereğidir. Eğer, biz hürriyet ve istiklâl elde edip de özgür olduktan sonra, Kur'anın ve Allah Resulünün ahkâmına, bağlı bulunmazsak ve İslâmî ahkâmı uygulamak yolunda çalışmak istemezsek, bizim iman ve inancımız halis bir niyetten uzak olup, göstermelik bir şey olur.

İkincisi: Pakistanın Pakistan olmasının sebebi İslâm ve müslümanlıktır. Nasıl olur da böyle bir ülkede İslâmî hükümet kurulmadan, İslâm ahkâmı uygulamadan Kur'anın ve Sünnetin gerekleri ortada bulunmadan Pakistan hükümeti diye bir hükümet ortaya çıkabilir ki, bu hükümetin kurulması için, on milyonlarca insan canlarını, mallarını, yerlerini, yurtlarını ve her şeylerini feda etmişlerdir.

Üçüncü sebep de şudur: Pakistan denilen bu ülkede, halkın büyük çoğunluğu Millî hükûmetin, İslâmî hükümet olmasını istemektedir. Herhalde hükümet de çoğunluğun rızası ile ayakta tutunabilir.

Şüphesiz olarak şurası da malûmdur ki, ülkemizde bir kısım Avrupa terbiyesi ile yetişmiş kimseler de vardır. Bunlar Avrupa kültürüne alışmış ve Avrupalıların görüşlerinin hep doğru olacağını düşünen kimselerdir. Bunların düşüncesinde, İslâmî hükümeti tasavvur etmek dahi tamamen alışılmamış bir şeydir. Bunlara kendi öz ve üstün dünya görüşümüzü anlatmak ve bu nizamımızın uygulanabilir olduğunu ispatlamak kolay değildir.

Bunlardan başka, Pakistanda devlet dairelerinde çalışanlar arasında, kafalarına tamamen Avrupa taklidi bir sistem yerleştirmiş ve Batı modeli bir rejim ile hükümet nizamının kurulmasını isteyen bir hayli kimse de vardır. Bunlar, ihtimal ki, İslâmî bir hükümet nizamının kurulduğunu görünce çeşitli karışıklıklar icat ederler.

Bunlar için münasip olan şey şudur: Bu kimseleri yapılacak ve olacakları da kendi keyiflerine göre isterler, ve yine gelirlerini de eski ingiliz efendilerinin devrindeki gibi düzenlemek yoluna giderler. Bu zümrenin çoğu da kendilerini Cumhuriyet hükümetine sevdalı ve âşık gösteriyorlar. Ancak şunu da düşünmek lâzımdır ki, bir kaç kişinin yahut da bir kaç ailenin hatırı için, şu kadar halkı zahmete sokmak ve memleket halkının çoğunluğunun istediğini yapmamak ne dereceye kadar doğru olacaktır?

d. İslâmi Hükümette Zimmîlerin Vaziyeti:

İslâmî hükümette, Zimmîlerin vaziyeti hakkında bir kaç mühim soru ve bunlara ait cevapları burada gözden geçirmekte fayda görüyoruz. Bu soru ve cevaplar sırasiyle şu mahiyettedir:

1. İslâmi hükümette, gayrı, müslim vatandaşlara İslâm ıstılahında "zimmî" denir. Bu kelime veya bu isim hiçbir zaman herhangi bir küfür ve herhangi bir kötükelime manası vermez. Bunun gibi bu kelimenin mefhumu herhangi bir gayri meşru iş veya herhangi bir kötü iş yapan manasına da gelmez. "Zimme" Arap lisanında kendisine tekeffül edilmiş "Guarantec" (Güvence verilmiş) demektir. İslâmî hükümette bu gibi kimselerin hakları İslâm tarafından garantiye alınmış demektir. İster islâmî hükümet onların itaatini garanti altına alsın, isterse islâmî hükümet onların haklarını ve hukukunu garantiye alsın, ortada bir garanti meselesi vardır. Bu garanti iki taraftır.

İslâmî hükümette ehli zimme'nin garantisi İslâmî hükümetin kendisinden verilmiş bir garanti değildir. Belki bu, Allah Taalâ ve O'nun Resulü tarafından verilmiş bir garantidir ki, bütün müslümanların bu garantiye sâdık kalmaları da farzdır. Bu garanti o kadar mühim bir garantidir ki, müslümanlar herhangi bir gayri müslim ülkedeki müslümanlar hakkında girişilen

haksız meselelerde, müslümanlara karşı tutulan zalimanâne işlere karşılık, müslüman ülkelerdeki zimmeti kabul etmiş bulunanlara, zâlim gayri müslimlerin dindaşlarının zulmüne karşılık, müslüman ülkesindeki bu zimmîlik hakkı elde etmiş bulunanlardan hiç bir vakit intikam alamazlar. Onlara karşı hiçbir zecrî harekette bulunamazlar. Hattâ gayrı müslim ülkelerdeki müslümanları katliâm etseler dahi katliamcıların, müslüman ülkelerinde bulunan dindaşlarından, yani zimmî dindaşlarından, bunun intikamını alamazlar. Bu zimmîlerin haklarına tecavüz edemezler. Herhangi bir İslâmî hükümetin parlamentosu da zimmîlerin haklarını hiç bir zaman çiğneyemez ve ayaklar altına alamaz. Alırsa İndallahda (Allah karşısında) mesul olur.

2. Zimmiler üç kısma ayrılırlar:

a. Anlaşmalar ve sözleşmedeler gereğince İslâmî hükümete tâbi olan zimmîler.

b. Kılıç zoru ile, yani muharebe ile fethedilmiş ül kelerde sakin bulunan zimmîler.

c. Ne fethedilmiş ne de anlaşma yapılmış bulunan diğer zimmîler.

Birinci kısmı zimmîler hakkında, ve anlaşmada neler kararlaştırılmış ise o kararlar geçerli olacak ve onun üzerinden hüküm yürütülecektir. İslâmî hükümet de bu

anlaşmanın hükümlerine tâbi olacaktır.

İkinci kısım zimmîlerin haklarını ve hukuklarının hududunu ve ölçülerini İslâm Şeriatı tayin etmiştir. Bu hükümler dairesinde haklarında muamele etmek icabeder. Başka türlü hiçbir şey yapılamaz.

Üçüncü kısım zimmîlere gelince, onların hakkında her ne şekilde olursa olsun, ikinci kısım zimmîlerin hak ve hukukundan daha az bir hak tanınamaz. Bundan başka kendilerine bazı haklar da verilmelidir. Ancak bu haklar, İslâmî kanunlara muhalif olmayacak ve onlara verilen bu haklar da İslâmî kaide ve kanunun karşısında kısılmış bulunmayacaktır.

3. Zimmîler hakkında Şeriatın koyduğu hak ve hukuk en azından şunlardır:

* Dinleri hususunda tamamen serbest olmak.

* Dinî eğitimi kendi dinlerine göre öğretmek hususunda da tamamen serbest bulunmak.

* Dinî edebiyatlarını ve kitaplarını serbestçe neşretmek, yaymak ve kitap basmak.

* Kanun hududu dahilinde dinî inançlarından bahsedip konuşmak ve bu hususta her ne suretle olursa olsun söz söylemek, imkân ve hürriyeti.

* Mâbedlerinin serbestisi ve muhafazası.

* Şahsi ve kişisel hukukunu muhafaza etmek.

* Canlarını, mallarının ırz ve namuslarının muhafazası.

* Mülkî ve askerî kanunlar bakımından müslümanlarla aynı şartlar içinde eşit olmak.

* Hükûmetten, bütün müslüman ve gayri müslim zimmîlerin aynı şekilde muamele görmeleri.

* Müslümanlarla zimmîler arasında kanun yönünden fark gözetmemek.

* Geçim hususunda, iş güç sahasının her cephesinde müslümanlarla aynı seviyede bulunmak.

* İhtiyaç içinde bulunan zimmîleri de müslümanlar gibi Beytülmalden aynı şekilde faydalandırmak.

* Bu hak ve hukuk, İslâmî hükümet tarafından sadece kâğıt üzerinde yazılı kalan hükümler olmayacak. Din ve imanın şartı icabı, fiili olarak İslâmî hükümet ve müslümanlar tarafından da buna dikkat edilecektir. Şunu da hatırlatmak icabeder ki, gayri müslim hükümet nizamında bu gibi şeyler kâğıt üzerinde yazılmıştır. Fiili olarak gözönünde tutulmaz ve o ülkelerde de Müslümanların hakları yerine getirilmez. Müslümanların hakları sadece kâğıt üzerinde

kalır. Bazan kâğıt üzerinde de kalmaz.

4. Zimmîlerin müslüman şehirlerinde yeni mâbed yapmaları meselesine gelince:

Onların eski mâbedleri olduğu gibi muhafaza edilecektir. Bunların tamiri ve bakımı sağlanacaktır. Müslüman şehirlerinden maksat, müslümanların çoğunlukla oturdukları Dârül-İslâmın içindeki şehirler demektir. Meselâ Küfe, Basra, Fustat ve bunun gibi şehirler. Diğer şehir, kasaba ve köylerde yeni mâbedler yapmak ve eski mâbedleri tamir etmek de usulü dairesinde tamamen serbesttir.

5. Zimmîlerin elbise ve giyim kuşamları hakkında bazı kayıt ve şartlar, fıkıh kitaplarında yazılıdır. Bunlar bazan yanlış anlamalara yol açmaktadırlar. Bu mesele esasen üç kısım kayıt ve şartı ihtiva eder. Bu mevzu ilk defa hicrî ikinci yüzyılda, mevcut hâl ve vaziyetin zarurî yatı icabı fukahanın gözönüne alarak verdikleri hükümlerden ortaya çıkmıştır.

Birincisi: Zimmîlerin askerî üniforma giymemeleri ve askerî işaretleri taşımamaları. Bunun sebebi de her reşid müslümanın icap ettiği zaman askerî hizmete çağrılınca gitmesidir. Gitmeyenlerin gayrı - müslim ve zimmî olduklarının bilinmesi içindir. Çünkü zimmîler askerî hizmetlerden muaf tutulmuşlardır.

İkincisi: Müslümanlarla gayri müslimlerin arasında fark bulunmasının bazı hususlarda zarurî olmasıdır. Birbirine benzememelerinin lâzım geldiğidir. Çünkü arada muhtelif medenî meseleler olabilir ki, bu medenî meselelerin de birbirleriyle kaynaşmalarına imkân yoktur. Bu da müslümanların ezici baskısı altında kendi medeniyetlerini ve kendi ahlâk ve âdetlerini bu gayri müslimlerin isteği olmaksızın yüklememelerini sağlamamak içindir. Meselâ müslümanlar, zorla kendi elbise şekillerini giydirmek için gayri müslimleri zorlamamalıdırlar. İslâm camiası dahilinde herhangi bir kâfir zümrenin de yetişmesine meydan vermemek içindir. Bunun gibi yine şu düşüncenin de meydana çıkmaması içindir ki, müslümanlar galip ümmet olmak hasebiyle, gayri - müslimleri, bir nevi köle durumuna düşürmek istemesinler de kendi anane ve âdetlerini onlara kabul ettirmek yoluna gitmesinler. İslâm, bu kâfirlerin de kendi zihniyetleriyle kendi istekleri dairesinde gelişmelerini gözönünde tutmak ister. Buna göre, gayri müslimlere de yetki veriliyor ki, kendi medeniyetlerini, kendi ananelerini kendi âdetlerini muhafaza etsinler ve dini hususiyetlerini koruya gelsinler. Müslümanların camiasının içinde yetki olup gitmesinler. Nitekim Hanefi Fıkhının meşhur kitabı "Bedayi' us sanayi" de bu hüküm şu

cümlelerle beyan edilmiştir:

"Ehli zimme bir kısım hususî alâmetler ve işaretler taşımalıdırlar ki, onlar bu alâmetler ve işaretlerle tanınsınlar ve elbiseleriyle müslümanlara benzemeyip ayrı olarak tefrik edilsinler."

(Cilt: 1, S: 113)

Bunun bir sebebi de bazı kanunî karışıklıkların önüne geçmek içindir. Meselâ müslümanlar için şarap içmek haramdır. Şarap yapmak, satmak, bunu muhafaza etmek de inzibatî kuvvetin karşısında suçtur. Fakat zimmîler için bu meselede bir suç yoktur. Şimdi, bir müslüman bir zimmîye benzerse, elbisesi de onun elbisesi gibi olursa bir zimmi de meselâ şarap içerse, polis zimmiyi, yakalayıp, gel bakalım derse, zimmî müslüman olmadığını ispat edinceye kadar bir hayli uğraşmak zorunda kalıp bir hayli zarar görebilir. Fakat eğer zimmînin elbisesinin şekli, kıyafeti müslümandan ayrı olursa, o zaman polis zimmînin zimmî olduğunu hemen anlar ve kendisine hiç bir şey diyemez.

Üçüncü şekildeki kayıtlar ve şartlar da özel durumlar ve zaman içindir. Bir zamanlar Sindiden İspanyaya kadar, pek çok geniş ülkeler, İslâm ordularının çalışmaları neticesinde fethedilip İslâm halkası dahilinde alınmışlardı. Bu ülkelerin İslâmdan evvelki

halkının bir hayli bakiyeleri mevcut idi. Eski efendilerinin tekrar iktidarı ele geçirmesi için bunların çalışmaları ihtimali vardı. Hattâ bu iddiada bile bulunuyorlar ve bu yolda da çalışıyorlardı. Tekrar ülkelerini eskisi gibi kâfir nizamı altına, sokmak istiyorlardı. Müslümanlar ise, dünyanın başka fatihleri gibi, halkı kılıçtan geçirmek yolunu tutamazlardı. Çünkü müslümanlar toprak almak için değil, Allah mahlukları arasında Allah nizamını hâkim kılmak için çarpışıyorlardı. İslâm dinini kabul etmeyenleri de öldüremez veya memleketten çıkaramazlardı. Ancak onları zimmi yaparak haklarını korumak yoluna gidebilirlerdi. Nitekim tatbikat böyle olmuştur. Fakat burada siyasî meseleler gözönünde bulundurularak zimmîlere uyacakları bazı kaideler tayin etmek icabetti.

Bu hususiyetler de öyle olmalı idi ki, zimmîler bir daha baş kaldırıp müslümanlara karşı ayaklanmasınlar ve yeni yeni hadiselerin çıkmasına meydan vermesinler. Buna göre, kendi bineceklerinde, elbiselerinde ve başka toplumsal ve sosyal hususlarda bazı noktalar üzerinde durulması icabetti. Bu usul de daimî değil, vaziyet icabı geçici bir zaman içindi. Bu hükümler ister fıkıh kitaplarında yazılmış olsun, isterse yazılmış olmasın, daimî olarak ehli zimmenin üzerinde kalacak hükümler değildir.

6. İslâmî hükümette, herhangi bir gayri müslim, devlet reisi, hükümet başkanı, vezir, vekil ve bakan, ordu kumandan, kadı (hâkim ve yargıç) ve bunlar gibi kilit noktaları elinde bulunduran mevki ve makamlara getirilemez. Hatta hükümetin polis teşkilatında bile ileri bir vazife alamaz. Bunun sebebi de bu hüküm İslâmî hükümette taassubun bulunuşu değil, İslâm hükümetinin ana prensiplerine bağlı bir mesele olduğu içindir. Çünkü bu işler, öyle bir kimsenin elinde bulunması icabeder ki, bu kimse, İslâmın ruhunu, İslâmın manasını, İslâmın hakikatini daha iyi bilmiş olsun. Sıdk ve iman ile, halis bir niyet ile İslâma bağlı bulunsun. Böyle bir iman ve böyle bir halis niyet olmazsa o zaman İslâmî hükümetin kilit noktalarına yerleşmiş bulunanların gayri müslim reayaya ihtimal ki, "bencillik ruhuna" (Mercenary Spirit) kapılırlar. Böyle bir zihniyet de İslâmî davranışa uymaz. Şimdi eğer böyle bir hususun onların kendileri hakkında doğru olup olmadığını sorarsak, onlar da açıktan açığa doğru olacağını itiraf ederler. Muhtelif zümrelere mensup zimmîlerin birbirlerine rakip olma ihtimali de vardır. Bu rakabeti de ortadan kaldırmak için bu hususta böyle düşünmek zarurîdir. Bundan başka, İslâmî hükümetin kilit noktalarında bulunanlar, sadakatle imanlarına bağlı olmazlarsa, o zaman karın doyurmak, mide doldurmak,

makam elde etmek gibi süflî yollara da saparlar. Siz de elbetteki böyle bir tutuma razı olmazsınız.

7. Bize göre, şu sorunun hiçbir zaman ve hiçbir şekilde ehemmiyeti yoktur. Yani herhangi bir gayrı İslâmî hükümette, bu hükümetin iktidar dairesinde bulunanlar, müslümanlara karşı, nasıl muamele ediyorlar? Bu tutum nasıl olursa olsun, bir ehemmiyeti haiz değildir. Bizim hak bildiğimiz şeye bağlı olmamız lâzımdır. Hak bildiğimiz mefhumu, kendi ülkemizde yürürlükte ve geçerli kılmalıyız. Başkaları da hak bildikleri hususları gözönünde bulundurabilirler. Yoksa başkaları da kendi ülkelerinde müslümanlara karşı şöyle davrandılar diye, biz hak bildiğimiz hususlardan vaz geçemeyiz. Böyle olunca, o zaman dünya karşısında bizim ne gibi bir iş programımız olduğu anlaşılır. Ne olursa olsun, biz şu hilebazlığı şu dalavereyi yapamayız: Kendi Anayasamızın sahifelerinde gayrı müslimlere karşı göstermece haklar yazıp kaydedelim de amelî hususlara ve fiiliyata gelince, başka türlü hareket edelim. Meselâ Hindistandaki müslümanlara karşı yapılan muameleler gibi... Yahut da Amerikadaki zencilerin hakkında davranılan iki yüzlü politika gibi... Veya Amerikalıların Kızılderililere ettikleri muameleler gibi... Yahut da Demir Perde

Gerisi memleketlerde gayrı komünistlerin mania bırakıldıklan feci vaziyetleri tekrarlayıcı bir şekilde, hareket edemeyiz.

Bunlar da bir tarafa dursun; şimdi bir başka soru da sorulabilir. Nasıl bir hareket tarzı takip edilmeli ki, müs-lüman ülkelerindeki gayri müslim ekalliyetleri İslâm hükümetine karşı "adakat yolunda yürüsünler? Bunun cevabı da şudur: Sadakat ile sadakatsizlik Anayasaya sözde konulmuş olan bir kaç satırlık cümle ile elde edilemez. Belki yapılacak olan muamelelerin heyeti umumiyesi, sadakati veya sadakatsizliği temizi eder. Hükümet ve çoğunluk, kendi elinin ve idaresinin altında bulunan ekalliyetlere aasıl muamele ederse, onun karşılığını görür.

e. İslâm'da mürted'in cezası:

Adalette mürtedin cezası meselesi bir hayli üzücüdür. Bunun sebebi de islâm'da mürtedin nihaî cezasının ölüm olmasıdır. Birisi çıkıpta hayır böyle değildir, diyebilir, bu da ayn b'r meseledir.

Bu itiraz bir yana, fakat eğer derse ki, hakikaten Is-lâmda böyle bir kanun yoktur, o zaman biz de diyeceğiz ki, ya bu kimse îslâm kanunundan haberdar değildir, yahut da "komşuların ağızlarım kapatmak kabilinden" kendi dininde hakikat olarak bildiği bir şeyi

gizleyip üstünü örtü ile kapamak istiyor, İslâmdaki bu kanunu anlamak hususunda halkın karışıklığa kapılmasının bir kaç sebebi vardır.

Birincisi şudur: Bazı kimseler İslâmın hem din olmak hem de hükümet olmak itibariyle iki hususu birbirine bitiştirip birden mütalâa ederler; Din ile hükümetin, İslâmda ayrı ayrı müesseseler olduğunu hesaba katmazlar. Halk bunların ikisini bir arada görmekle bunların ayrı ayrı olduğunu kavrayamıyorlar. Halbuki bunların ikisinin de hükümlerinin ayrı ayn farkları vardır.

İkincisi de şudur: Şimdiki halihazır durumda, içinde bulunduğumuz şartlar dahilinde, gayrı müslim devlet nizamlarındaki hükümlerin mevcudiyetini gözönüne alıyorlar. Müslümanlar kendileri de kendi hükümetlerinin, kendi memleketlerinin içinde bir hayli gayrı - İslâmî terbiye ile yetişmiş kimseleri barındırmaktadırlar. Bu gibi kimselerin çoğu, yeni yetişen nesillerdir ki, yine aynı şekilde yetişmesine sebebiyet veriyorlar. Elbette ki, bunların çoğu, İslâmî kanunlardan habersiz bulunmaktadırlar. Hâlbuki tam manasiyle bir İslâm hükümeti iş başında bulunduğu takdirde yapılacak ilk iş, müslümanlan İslama karşı güvenli kılmak ve İslâm yolunda ortada bulunan güvensizlik için açık kapı bırakmamaktır. Müslümanları hakikî ve gerçek müslüman olarak

yetiştirmek için çalışmaktır. İrţidâda gidebilecek yolları kapatıp gitmektir, İslâmî hükümet kendi vazifelerini tam olarak yaparsa, o zaman gayri müslimlerin dahi küfür yolunu tutmamalarından emin olunabilir. Nerde kaldı ki, böyle bir hükümet içinde müslümanlar müslümanlığı bırakıp da küfür, yolunu tutsunlar.

Üçüncüsü: Müslüman camiası bir taş ve, kaya gibidir, bu taş ve kaya ile İslâmî hükümetin binası yapılır. Onlar bu noktayı unutuyorlar. Bu taş ve kaya ne kadar sağlam olursa, İslâm hükümeti de o kadar sağlam olur. Şunu da düşünmek icabeder ki, acaba dünyada hangi hükümet rejimi kendi temelini baltalamağa kalkar ve kendi bindiği dalı kesmeğe teşebbüs eder? Hükümetin esasını sarsacak hangi işlere müsamaha gösterilebilir ve böyle bir şey nasıl toleransla karşılanabilir? Buna göre, biz de kendi hükümetimizin binasını teşkil eden taşlan ve üzerinde binamız bulunan temel kayasının, her bakımdan ve her tarafının sağlam olmasını ve kolay kolay dağılacak durumda bulunmamasını can ve gönülden niçin arzu etmeyiz? Ancak hiç olmazsa kendisini bizden ayırmak isteyen ve bizim aramızda ayrılık gayrılık çu karmak yoluna gidene, en azından, "Sen de mademki böyle istiyorsun, bizim ülkemizden çık da git" demeliyiz. Yoksa "Sen bizim içimizde bulunup da bizim binamızı

yıkmak yolunu tutarsan, bizim kurduğumuz tezgâhı dağıtmak istersen, elbetteki sana müsaade edemiyeceğiz" deriz.

Dördüncüsü: Şu husus da düşünülmelidir: Bir yanlış anlaşılmağa yol vermemek için şunu da bilelim ki, her çeşit mürted'in cezası ölüm değildir. Bunun da şekli ve çeşitleri vardır. Ancak işin son merhalesi ölümdür. Yalnız mücerredlik cürüm ithamı buna sebep teşkil etmez. Bir kimse akîde bakımından bazı hususlarda ayrılığa düşebilir. Başka birisi de açıktan açığa İslâmdan ayrılıp, diğer herhangi bir dine sülük eder. Üçüncü bir şahıs da İslâmdan döndükten sonra, fiilî bir şekilde Hak dinine karşı muhalefet yolunu tutarak, açıktan açığa zıd gitmeğe ve onu baltalamağa başlar. Şimdi, nasıl olur da îs-lâm kanunları karşısında bu üç kimse aynı şekilde görülüp, bunların üçünün de durumları aynı tarzda mütalâa edilebilir?1[197]

f. İslâmda Harp Kanunu ve esaret:

İslâmdaki harp kanunu ve bilhassa esaret mevzuu üzerinde, adalet bakımından bazı sorular sorulabilir. Bu mevzuda şu meseleyi bilmek gerekir ki; îslâının harp kanunu

---

1[197] Bu meselenin geniş ve etraflı olarak ele alındığı **eser** için, "Mürted kî sezâ İslâmî kanun meen: İslâm Kanununda mürtedin cezası" Mevlânâ Seyyid Ebuli-A'lâ Mevdûdî İslamic Pbl. Ltd. Lahor." bakmalı.

gerçekten bir kanundur, islâm hükümetinin de bu kanuna dikkat etmesi lâzımdır. Başka kavimlerin veya milletlerin harp kanunlarına dikkat edip etmedikleri de yine bizi ilgilendirmez. Biz bu dış mülâhazalardan evvel, yine kendi harp kanunlarımıza dikkat etmeliyiz. Zira tetkik edince göreceğiz ki, milletler arasındaki harp kanunları denilen şeyler, gerçekte kanun değil bir kısım milletler tarafından kâğıt üzerine kondurulmuş ve kendi kendilerini aldatmak için uydurulmuş sözlerdir. Her kavim, her millet, kanun denilen bu şeylere bağlı kalacağın; ümid etmiştir ve diğer muharip devletin de bunları göz önünde bulunduracağını ummuştur, İslâmda harp haklarıda bazı insanî ve medenî kanun ve kaideler koymuştur. İslâmın karşısında bulunan diğer muharip taraf ne yaparsa yapsın İslâm bu insanî hükümlere bağlı bulunacaktır. Onlar bu kanunları ve anlaşmaları bozsalar dahi İslâm ordusu kendi harp kanunlarını çiğnemeyecektir. Bununla beraber; eğer bizim kanunlarımız daha insanî ve daha medenî ise, bu şu demek değildir ki,-diğerleri bize karşı bildiklerini okurken, biz de oturup onların yaptıklarına razı olalım. Savaştığımız taraf, her ne isterlerse yapmakta serbest olsunlar da biz olmayalım? İhtimâl, bunlar, onlara da, harpte daha insanî davranmağı ve medeniyetin ne demek olduğunu öğretmek içindir.

Misâl olarak burada esaret ve kölelik meselesini ele alalım:

İslâm'da bu işe şu şartlar karşısında müsaade edilmiştir: Düşman taraf, esir mübadelesine yanaşmaz, fidye de verip kendi esirlerini geri almak istemez ve aynı zamanda bizim esirlerimizi de geri vermek yoluna gitmezse, İslâm, yine yakalanmış bulunanları hapishanelerde tutmağı yahut da toplama kamplarında alı koymağı ve bu gibi gayri insanî işler yapmayı muvafık görmez. Bunları fertler arasında taksim eder; fertlere dağıtır. Bunun sebebi de Müslümanların bunlar üzerinde nüfuz sağlamalarını kolaylaştırmaktır. O devirlerde dünyanın başka ülkelerinde esirleri köle yaptıkları muhakkaktır. Buradaki "kölelik" kelimesi bizimle onların arasında ıstılah olarak müşterek bir keli medir. Fakat İslâmî **"kölelik"** ile gayrı - îslâmî "köleliğin" arasında fark vardır, İslâmın bu yoldaki tuttuğu hareket tarzının dünyada misli görülmemiştir. Acaba şimdi dünyanın hangi kavmi arasında îs_ lâmdaki kadar çok ve İslâmdaki kadar önemli işlerde köleler ve köle çocuklarını görmek mümkün olmuştur? İslâm ülkelerinde bir hayli köle ve köle çocukları imamet (başkanlık), kadılık (hâkimlik), ordu kumandanlığı, emirlik, hattâ hükümdarlık makamlarını elde etmişlerdir. İşte bu medeniyetin ve insanlığın son

haddidir ki, bu mes'ut manzarayı ancak İslâm kanunları dünyanın önüne sermiştir.

Şimdi, eğer bugünkü dünya milletleri, esir mübadelesini kabul etmişlerse, İslâmın bu hususta hepsinden önce davranmış olduğunu inkâr etmek mümkün olamaz. Biz şu noktaya da memnun olmalıyız ki, yüzlerce sene önce dünyaya öğretmek istediğimiz bir hususu, dünya ancak şimdi razı olup öğrenmiştir.

g. İslamda Güzel Sanatlar:

Şimdi yine şöyle bir sual daha ortaya atılmaktadır: îslâmî Hükümette, güzel sanatların yeri ne olacaktır?. Bu meyanda resim yapmak, tiyatro, musiki, sinema, heykel ve bu gibi şeylerin isimleri bilhassa sıralanıyor.

Ben bu suale kısaca şu şekilde cevap vereceğim: Sanat denilen şey, insanın fıtratından, insanın tabiatından doğan bir hassadır. Halik-i Fıtrat da bunu her işinde gözönünde tutmuştur. Bunun için esasda bu, menedilmiş ve cevaz verilmemiştir diye bir sual olamaz. Fakat sanat denilen şey de bugünkü Avrupa zihniyetindeki sanat mefhumu vaziyetinde mütalâa edilemez. Her medeniyetten, kendi usul ve nazariyesine göre ve kendi fıtratına uygun olmak üzere çeşitli şekillerde sanat eserleri doğmuştur. Milletler de bunu birbirlerinden almışlardır.

Bunun caiz olup olmadığı hususunda durulmamıştır. Şimdi farz edelim ki, güzel sanat denilen şey Avrupai düşünceye göre olsa dahi, o zaman yifıe sanat sanat olarak yerinde kalır, fakat İslâmın yine de sanata ait bir nazariyesi vardır, o da şudur: Bu sanat, yani fıtratın doğurduğu bu hareket, put-perestliğe, şehvetperestliğe, şehvanî güzelliklere bağlanmağa ve bu gibi süflî hislere âlet edilmemesi lâzımdır, îslâmî hükümet de bunun üzerinde durmalıdır. Avrupalılar ne düşünürlerse düşünsünler, ne şekilde sanatı telâkki ederlerse etsinler, bizi ilgilendirmez.

h. Fıkhî ihtilâflar, İslâmî Hükümetin kaim kılınmasına mani teşkil etmez.

Şimdi bir de şöyle bir sual ortada kalıyor: Müslü -manlar arasında bazı akide ve fıkıh ihtilâfları vardır. Hattâ bazan bu'ihtilaf lar esasa ait mevzulara kadar ilerlemektedir. O zaman ne olacak? Meselâ "Sünnet" de, Şiilerle Ehl-i Sünnet ittifak etmezler. O zaman îslâmî hükümet nasıl yürütülecektir? Bu suale karşı sarih olarak benim cevabım şu olacaktır: Pakistanda bence rivayet edilen 73 fırkanın çoğu bulunmamaktadır. Her ortaya atılmış olan bir kimse kalkında bir risale, yahut bir kitap yazmış, b·r kaç kişi de bu risaleyi yahut da bu kitabı okumuş ise, bu kabil kimselere yeni bir fırkaya mensup

denemez.

Bizim ülkemizde hali hazırda yalnız üç fırka vardır.

1. Hanefiler: Bunlar "Deobend'liler ve Brîlevî"2[198] ler diye ikiye ayrılmakta ve aralarında fıkıh ihtilafı bulunmamaktadır.

2[198] (Mütercimin notları) Deobend ve Brîle: Hind - Pakistanda iki meşhur İslâmî Üniversite: 1. Deobend: Zamanımızda, halen faaliyette bulunmakta ve Hanefî fıkhı üzerine çalışan bir yüksek medresedir. Hindistan'ın Sharanpur eyaletinde Deobend kasabasındadır. 15 Muharrem 128$ hicrî kamerî (1867) perşembe günü kurulmuştur. Merhum Mev-îânâ Muhammed Kasım, (vefatı 1297 Hicrî Kamerî 1881 Miladî) tarafından küçük bir medrese olarak kurulmuş, fakat zamanımızda El-Ezher'den sonra islâm âleminin en büyük ilmî müessesesi ve en ileri üniversitesidir. Tahminen 3500 talebesi vardır. Bilhassa Hind - Pakistan ve Güney Asya için ulema yetiştn Bu sac rların yazarı "Mütercim" bu üniversiteden yetişen bir li değerli ulema ile tanışmak imkânını buldu. İlk "Sadr" rekl Mevlânâ Muhammed Yakûb idi. Sonra Mevlânâ Resid Ahmcd Kengûhî (vefatı 1323 Hicrî Kamerî : 1905), daha sonra Şeyh Hind lakabı ile anılan Meviânâ Mahmûd ul - Hasan (Birinci dünya savaşında halkı Türklere müzaharet göstermek yolunda kışkırtmak suçundan ingilizler tarafından Maltaya sürüldü ve 1920 de vefat etti. (Hak Taalâ rahmet eyleye) Onun devrinde Medrese en büyük şöhret sahibi oldu. Daha sonra Mevîânâ Şubbeyr Ahmed Osmanî (1949 da vefat etti), Onun yerine ikinci Şeyh ül -Hind lakabını almış bulunan

Mevlânâ Hüseyin Ahmed Medenî 1950 de vefat etti) ve sonra Mevlânâ Ubeydullah Sindhî (1954 cie vefat etti) daha sonra Mevlânâ İ'zâz Ali ve ondan sonra Mevlânâ Ahmed Ali (1962 de vefat etti). Zamanımızda Deobend "sadr" i Rektörü, Mevlânâ Kaari (hafız) Muhammed Tayyibdir, Yardımcısı ve ders emini Mevlânâ Şeyh ül - hadîs, FVtfıred-din Murâd - âbâdîdir. Deobend kasabanın nüfusu 30 bin kadar vo bu nüfus hep bu üniversitenin talebe, elemanları ve mensuplarından teşekkül eder. Bu üinversite sayesinde bu kasaba koca bir şehir olmuştur.
Deobend uleması sünnet ve hadise çok sıkı bağlıdırlar,
2. Brilâ: Zamanımızda halen faaliyette bulunan, meşhur İslâmı üniversitelerdendir. Ehemmiyet bakımından Deobenddef sonra gelir. Talebe bakımından da Deobendden azdır.
Kurucusu Brilâ eyaleti hükümdarı o zamanki tâbir ve unvanları ile Âlâ - hazret (Majeste) Ahmed Rızâ Han'dır. Alim bir zat olduğundan kendisine Mevlânâ Ala - Hazret Ahmed Rizâ han denir. Hükümdar olmakla beraber ilmü fadl bakımından sayılı âlimler meyanında ismi geçer. İslâmî ilimlerden maada riyaziye ve felekiyat ile de uğraşırdı. Bu ilimlerde de telifatı vardır. 12 cildlik Fetaviyi Rezaviyeyi yazmıştır, Hanefî fıkhı, fetvaları hakkındadır, Şair bir zat idi. Farsça, Arapça ve Orduca, şiirler söyler, koca divanı vardır. 2 cildlik Kur'an-ı Kerim Tercüme ve Tefsiri vardır. Zatı risaletpenahilerinin naatı şeriflerinde bir kaç dilde koca eserler de yazmıştır, İki defa hacca gitti. 25 Sa-fer 1340 hicrî Kameride vefat etti.
Brilâ'da kurmuş bulunduğu îslâmî üniversite, Hind - Pakte-îtan ve Güney Asya içiçn ulema yetiştirir.

2. Ehl-i Hadis.

3. Şiîler.

Bu üç fırkanın arasındaki ihtilâflar, bir İslâm hükümetinin kurulmasına mani teşkil edecek durumda değildir. Şahsî hukuka, dinî

Brilâ uleması, bazı tasavvuf! hususlarda: Meselâ; negir, miyaz, kaside okumak, evliya türbesini ziyaret ve evliya mutasavviflerin vefat günlerini hatırlamak, o günlerde merasim icra etmek gibi hususlarda muhalefet etmez ve ehemmiyet verirler. Brila'nın çok muazzam bir kütüphanesi vardır.

(Mütercim Profesör Ali Genceli, her iki medreseyi ziyaret etmiştir.)

3. Ehl-i Hadis: Hind Pakistan ve İslâm ülkelerinin çoğunda yayılmış bulunan Ehl-i sünnete mensup bir fırkadırlar. Bunlar, hadis'e çok ehemmiyet verirler. Kıyas'ı zayif düşünürler, hatta hadisleri, hüküm istintaç eylemek hususunda hemen hemen Kur'anla aynı kıymette görürler. Bunlar, dört mezhebin dördüne de bağlılığı aynı derecede hesaba katarlar, îmam Şafiî ile îmam Ahmecl îbn-i Hanbel'in içtihadlarını, İmam-ı Azam ile imam Ma-likden üstün sayarlar. Hind - Pakistanda, bu fikrin ileri gelen beş âlimi Merhum Seyyid Ahmed Şehîddir. Bunların ileri gelenlerinden Merhum Nuvvâb Sıddık Hasan han Alim Nuvvâb (hükümdar) dır ki, kendisine Mevlânâ Sıddık Hasan han denir. Zamanımızda ileri gelen âlim Mevlânâ Senâullah Amritseri'dir. Bunların merkezi Lahor, Gucrânvale ve Layalpur (Pakistanda) dır. Her üç şehirde yüksek medreseleri ve darül ulumlan vardır.

(Mütercim ileri gelen Ehl-i hadis'den çok kimselerle görüşmüştür.)

merasim ve ibadetlere ve dinî öğretim ve terbiyede her fırka diğer fırkanın işine karışmazsa bu usul taraflarca kabul edilirse elbette ki, islâm Nizamı kurulmuş olur. Aynı zamanda, memleketin intizamı, kanun ve nizamlara mutabık bir şekilde parlamento tarafından yürütülmesi için bu üç, fırkanın üçünün de fırka hikâyesini bir tarafa atmaları ve bilgisiz halkın zihinlerini karıştıran karışıklıklara meydan vermemeleri lâzımdır.

Gerçek şudur ki, kitaplarda yazılan bir şu kadar müslüman fırkalarının isimleri sadece kâğıt üzerinde mevcuttur. Bunlar haddi zatında mevcut değillerdir, Hattâ bu fırkalara hemen hemen hiç de raslanmamaktadır. Her yerinden kalkan kimse başına elli kişi toplamışsa bunlara da birer fırka mı denecektir? Bizim müelliflerin yazdıkları gibi bu on onbeş kişilik toplulukları fırka mı sayacağız? Eğer böyle olursa bu fırkaların sayılan hesapları belli olmayacak kadar çok olması icabeder. On-üç asırdan beri, birçok yerlerde bir yığın fikir türemiş, sonradan da sönüp gitmiştir. Şimdi yeryüzündeki müsümanlar arasında altı veya yedi fırkadan fazla müslüman topluluğuna rastlamak kabil değildir. Bunların bazıları arasında usule ait ihtilâflar yok. Diğerleri arasındaki ayrılık ise teferruattadır. Bu fırkaların da bazılarının sayıları o kadar azdır ki, hiç mesabesindedir.

Bunlar ya muayyen yerlerde toplanmışlardır. Yahut da dünyanın her tarafına dağılmış bulunuyorlar. Ancak şimdi hali hazır durumda müslümanlar arasında gözle görülür iki fırka mevcuttur.

1. Ehl-i Sünnet .

2. Şiîler.

Dünya müslümanlarının çoğunluğunu da Sünnîler teşkil etmektedir. Sünnîler arasındaki fer'î fırkalara gelince, usul bakımından bunların da birbirleriyle el ile tutulacak ve "işte burada" denecek bir ihtilâfları yoktur. Olsa olsa ancak bir mezhebî, (Mektep} ihtilâfı yani fikir ihtilâfı (Scool of Thought) vardır. Ancak mubahasa severler, bunları ayrı ayrı fırka diye göstermek istiyorlar. Dünyanın herhangi bir amelî siyaset âlimi, dünyanın neresinde olursa olsun böyle ihtilâfların bulunmasını bir İslâmî hükümetin kurulması için manî teşkil etmez diye anlar.3[199]

3[199] Buraya kadar olan bütün yazılar, İslâmic Pbl. Ltd de neşredilmiş olan ve adalete tevcih edilmiş bulunan "Kadiyanî mes'ele — or us le ahlâkî, temeddüni ör siyasî pehlû" : Kadiyanî meselesi — Bunların ahlâki, medenî ve siyasî cepheleri, isimli kitaptan alındı.

II

HİLÂFET VE HAKİMİYET

A. İslamî hükümet ve hilafete ait bazı sualler.4[200]

Bu bahis, İslâmî hükümet ve hilafete ait bazı meseleleri tahkik için bir Alman talebe tarafından sorulmuş olan sualler ve onlara verilen cevapları teşkil etmektedir.

Sualler:

1. Niçin İslâmî hükümeti yürüten kimseye sadece halife ıstılahı kullanılıyor?

2. Acaba Emevî halifelerine sahih manada halife diyebilir miyiz?

3. Benî Abbâs halifeleri ve bilhassa Me'mun hakkında Zat-ı Faziletlerinin fikri nedir?

4. Hazret-i İmamı Hasan ve Hazret-i İmam Hüseyin ve îbn-i Zübeyr (Radıyallahu Taalâ anhüm) hakkında zat-ı faziletlerinin düşüncesi nedir? 680 senesinde islâm Milletinin gerçek rehberi kimdi? Hazret-i Hüseyin Radıyallahu Taalâ anh mıydı, yoksa Yezid miydi?

5. Acaba İslâmî hükümette ayaklanmak

4[200] Tercüman El - Kur'andan alındı. Cilt: 52 sayı: 2. Mayıs 1959.
Hazırlayıcı.

caiz bir iş midir?

6. Eğer ayaklananlar camiye yahut da diğer mukaddes yerlere (Harem, Kabe) ye sığınırlarsa islâm hükümeti bu gibi kimselere nasıl muamele edecektir?

7. Bir islâm hükümeti Kur'an ve Sünnete uygun oir şekilde vatandaşlardan hangi vergileri tahsil edebilmek müsaadesine haizdir?

8. Acaba herhangi bir halife, kendisinden evvelki halifelerin tuttuktan yoldan başka bir yol takip edebilir mi?

9. Haccac İbn-i Yusuf'un valiliği ve inzibatı temin etmek bakımından takip ettiği usul hakkında zat-ı faziletlerinin düşüncesi nedir?

10. Bir İslâm hükümeti, acaba, Kur'anda ve Sünnette bahsi geçmeyen ve sabık halife devrinde de benzeri bulunmayan bir vergiyi vatandaşlardan alabilir mi? Böyle bir tahsilata hakkı var mıdır?

Cevap:

Zat-ı âlilerinin göndermiş bulundukları suallere geniş ve etraflı olarak cevap verebilmek için yeteri kadar bir zamana kavuşabilmem şarttır. Halbuki şu hali hazır durumda bu imkândan mahrum bulunuyorum. -Bu duruma binaenaleyh

vereceğim cevaplar kısa olarak arz edilecektir:

1. İslâmî hükümette, hükümetin başında bulunan başkan veya reis için "halife" kelimesinin kullanılması zarurî bir ıstılah değildir. Bu mevki olanlara emîr, imam, sultan vesaire gibi başka kelimeler de şöylenebilir. Hadiste, fıkıhda, kelâm'da ve İslâm tarihinde bu gibi kelimeler kul lanılmıştır. Fakat burada zaruri olan birşey vardır; O da hükümetin esas nazariyesinin hilâfet üzerine kaim bulunmuş olmasıdır. Sahîh bir İslâm hükümet, ne padişahlık, (kıraliyet) ne amirlik (hükümdarlık) ne de "ava-mî cumhuriyet" yani halk hâkimiyeti (Paktılar Sover-cignty) olabilir. Bunların hiç birisine benzemez. Bu iktidar şekillerinin hilâfına ancak bu hükümet îslâmî olabilir ki, böyle bir rejim de yalnız hakikî hâkimiyetin Hak Taalâya "ait olduğu kabul edilmiştir. Allah ve O'nun Resülünün Şeriatı en üstün kanun olduğu gibi, çıkarılacak kanunların da esas menşei ve mehazı yine o mukaddes hükümlere istinat etmesi lâzımdır. Bu esaslara inanılacaktır. Hududullah dairesinin içinde çalışılacak ve işler bu dairede yürütülecektir. Böyle bir hükümette iktidar dan yegâne maksat, Allahın ahkâmını icra etmek ve O-nun rızası gereğince fenalıkları ortadan kaldırıp, bunların yerine iyilikleri yerleştirmektir. Böyle bir hükûmeteki iktidar

ise, iktidar-ı âlâ (en yüksek iktidar) değildir. Buradaki iktidar veya emir sahibi olmak, Allah Ta-alaya niyabet etmektir. O'nun tevdi ettiği emaneti muhafaza etmektir, îşte "Hilâfetin" manası da budur.

2. Emevî hükümdarlarına gelince, bunların hükümdarlıkları hakikatte hilâfet değildi. Onların devletlerinde İslâm kanunları icra edilmiş olmasına "rağmen, Anayasa "Düstur": (Constitution) da bulunan İslâmî esasları, ortadan kaldırmışlardı. Yine buradan başka, onlar hükümet işinde İslâmî ruhu da silip yok etmişlerdir. Bu fark, böyle b r hükümetin ta başında bile kendisini hissettirmiştir. Nitekim, bu hükümetin kurucusu Emîr Muaviye'nin kendi sözü şöyledir :

Ene evvel ül - mülûk: Ben ilk padişahım.

Hele Emîr Muaviye kendi oğlunu veliahd tayin ettiği zaman, Hazret-i Ebu Bekir Radıyaîlahu Taalâ anhın oğlu Hazret-i Abdurrahman ayağa kalkarak şöyle söyledi:

"İşte bu bir Kayserliktir. Ne zaman bir Kayser ölürse, onun oğlu Kayser olur."

3. Usul bakımından Abbasî hilafetinin vaziyeti de böyle idi. Bu bakımdan Benî Ümeyye ile aralarında bir fark yoktu. Ancak şöyle bir fark vardı: Benî Ümeyye dinî hususlara ehemmiyet vermezlerdi (indîfferent), bunun hilafına Benî Abbas

kendilerinin dinî bir hilâfet ve ruhanî bir hükümet olduklarını iddia ederler ve bu nam altında para basarlardı. Dinî işlerde de Benî Ümeyyeden fazla alâkadar idiler. Fakat onların dinî işlere fazla alâka göstermeleri de bazan dine zararlı olmuştur. Meselâ Me'munun bu alâkası öyle bir vaziyete girdi ki, dinle ilgisi bulunmayan felsefî meseleleri, her ne şekilde olursa olsun, dinî bir akîde şekline sokarak hükümet gücü ile halka kabul ettirmeğe zorladı ve bu yüzden de bir hayli zulmetti.

4. Sual tevcih edilen devre gelince, hakikatte bu devir bir fitne ve kargaşalık devri idi. Müslümanlar o devirde büyük bir fikrî sıkıntı içinde bulunuyorlardı. O devirde müslümanlann hakikî önderinin kim olduğuna hüküm vermek bir hayli zordur. Fakat şurası da açıktır ki, Yezid siyasî kudreti elinde bulunduruyordu. Babası kendisine sağlam bir saltanat sağladıktan sonra kendisini velahd tayin etmişti. Böyle olmasaydı ve Yezid. de diğer müslümanların içine karışmış bulunsaydı, o zaman ihtimal ki, seçimi kazanmak hususunda sondan birinci gelmek şansım elde edebilecekti. Onun hilafına Hüseyin ibn-i Ali Radıyallahu Taalâ anh ise, o zamanki ümmet arasında en seçkin kimse idi. Serbest bir seçim olup da müslümanların reylerine baş vurulsaydı muhakkak ki, halk kendisine rey verecekti.

Reyler onun hakkı olacaktı.

5. Zâlim emirlere karşı ayaklanmak, bu şekilde sadece caiz değil belki bir farzdır. Zâlim emirleri ve hû -kiimdarları kaldırıp, onların yerine adil ve sâlih bir hükümeti iş başına getirmek imkânı bulunduğu takdirde, ayaklanmak farz olur. Bu hususta İmam Ebu Hanifenin fikri gayet açıktır. Ebu Bekir Cassas, Ahkâm ül -Kur'anda ve El -Muvaffak El Mekkî de Menakıbî Ebu Hanife'de bu meseleyi nakletmişlerdir. Bunun aksine âdil ve sâlih hükümete karşı ayaklanmak çok büyük bir günahtır. Bütün ehl-i islâm için böyle bir ayaklanmağı bastırmak için hükümete yardım etmek lâzım gelir. Bu arada bir de şu vardır ki, hükümet âdil olmazsa gerçek bir inkılâp ile de ortadan kalkabilir. Böyle bir imkân yoksa, o zaman nasıl bir yol takip edilmelidir? Bu husus şüphelidir. Eimmenin ve fukahanın bu husustaki fikirleri ihtilaflıdır. Bazılarına göre, sadece hakkı söylemekle iktifa edilir, ayaklanmak caiz görünmez. Bazılarına göre ayaklanmak, hattâ şehid olmak da vardır. Diğer bir kısım fukahaya göre de "İnşaallah İslah olur" diye dua ederek beklemek lâzımdır.

6. Âdil bir hükümete karşı ayaklanmış bulunan halk camilere sığınırlarsa onların bulundukları yer mu. hasara edilir. Eğer bu isyancı zümre, bulundukları yerden silah kullanıp kurşun veya diğer harp vasıtalarını

istimal ederlerse, o zaman onların yaptıklarına karşılık kurşun atılır ve mermi de kullanılır. Hareme sığındıkları zaman, sadece muhasara edilir. Muhasara uzatılır ki, sıkıntıya düşüp silahlarını bıraksınlar. Haremde kan dökmek yahut da haremi taş veya kurşun yağmuruna tutmak kesin olarak doğru değildir. Bu durumun aksine, zâlim bir hükümete karşı ayaklanmış bulunan halkın durumu başkadır. Esasen zâlim hükümetin varlığı haddi zatında günahtır. Böyle bir hükümet devam etmek için baş vurduğu çarelerle günahını çoğaltmış olur. Günahını arttırmaktan başka bir iş yapamaz.

7. Kur'an ve Sünnet gereğince usulsüz vergi hakkında hiç bir cevaz yoktur. Müslümanlar, zekâtı ibadet diye, gayrı Müslimler de cizyeyi (itaati belirtmek için) verirler. Bundan sonra memleket işleri için hükümete kendilen bir şeyler bırakabilirler yahut da hükümetin muvafakatiyle bir şeyler verebilirler. Hirac ve mahsul gelirinden alınan hisse buna benzer bir şeydir ki, bunlar hakkında Kur'anda ve Sünnette şer'an bir karar yoktur. İslâm hükümeti ihtiyaca göre bunları kararlaştırır. Bu hususta asıl ölçü memleketin hakikî ihtiyaçlarıdır. Eğer herhangi bir idareci veya hükümetin başında bulunan kimse, kendi keyfi için bir vergi tarh ederse, bu vergiyi almak haram olur. Fakat memleket ihtiyaçlarına sarf etmek için halkın

rızasiyle alınırsa o zaman helâl olur.

8. Evet böyledir. Yalnız kendisinden evvelkilerin değil kendisinin daha önce verdiği kararları ve hükümleri de değiştirebilir.

9. Haccac ibn-i Yusuf, dünya siyaseti noktayi nazarından değerli bir adam idi. Fakat dinî noktayı nazarda zâlim bir hâkim (vali) idi.

10. Evet bu şartlar da yine 7 numaralı sualin cevabında verilmiştir.5[201]

b. El . Hilafet veya El - Hükümet6[202]

Soru:

İslâm, yirminci yüzyılda dahi, kabili icra ise, o zaman bir hayli müşkilât arzeden nazariyeleri bir tarafa bırakarak, bunların yerine îbn-i Haldun'un hükümet ve devlet nazariyesini nazarı itibara almakla daha iyi bir neticeye ulaşmak mümkün olamaz mı? Yani El - Hilâfet yâ El - Hükümet. Bunlardan hangisi mümkün olabilir?.

Cevap:

Zamanımızdaki bir çok menfî tesirler

5[201] (Tercüman ül - Kur'an, Cilt 52, Sayı 2, Mayıs, 1959)

6[202] Tercüman ül - Kur'an Cilt: 51, Sayı: 1. Ekim 1961. den alındı. Hazırlayıcı

İslâm Nizâmını bozmakta ve gölgelemektedir. Bazı nazariyeler ve bazı rüçhanlar İslama giden yolun önüne mania teşkil ekmektedirler. Bunları birer birer incelersek, açık bir şekilde şu mesele anlaşılacaktır ki, bu gibi tesirler, müslüman ülkelerinin, uzun zaman Batı istilâsına uğrayıp Avrupalı milletlerin sultası altında -kaldıkları sırada, bu sultanın tesiri ile ortaya çıkmışlardır.

Avrupa milletleri, bizim ülkelerimize musallat olunca, bizim kanunlarımızı, ortadan kaldırıp, kendi kanunlarım bize tahmil ettiler. Bizini kendi öğretim ve eğitim nizamımızı atıl ve batıl bırakıp, onlara ait öğretim ve eğitim nizamlarım, bizim ülkelerde icra etmek yolunu tuttular. Büyük küçük her türlü hizmetler ve memuriyetlerde, bizim nizam ve bizim usul ile yetişmiş bulunanları bertaraf ederek, kendi öğretim ye eğitim nizamları ile yetişmiş bulunanlarla kendilerinin mekteplerinde okuyup bitirenleri bizim mekteplerden yetişmiş olanların yerme koydular. Yavaş yavaş iktisadî kuruluşlar, idarî işler ve hemen hemen her şey, Avrupai terbiye ile yetişmiş olan zümrenin eline geçti. Bu usul ve bu şekildeki tarzı hareket, gitgide idare sistemini bizim medeniyetimizden, bizim yaşayış ve düşünüş tarzımızdan ayırdı. Bu yoldan ayrılmış ve başka bir yola sapmış, sapık bir nesil ortaya çıktı. Bunlar, İslâmdan da, İslâm tarihinden

de, İslâmın öğretim ve eğitim usulünden de, İslâmî rivayetlerinden de ve her şeyden ilmî manada bigâne idiler. Kendilerince tercih edilmesi lâzım gelen ve itibar edilecek olan hususlara da alâkasız bulunuyorlardı, işte bizim İslama kaymamıza en büyük mania teşkil eden şey de budur. Bu şekilde yanlış anlayışların neticesinde, İslam yirminci asırda kabili icra değildir diye tutturuluyor.

Gördükleri talim ve terbiyeleri tamamen gayrı islâmî olan bu güruh bundan başka ne yapabilirdi? Onlar ancak, islâm kabili icra değildir diyeceklerdi. Çünkü İslâmı bilmiyorlar. Islâmı bilmedikleri gibi, İslâm yolu ile *de* amel etmiyorlardı. Buna hazır da değillerdi, İslâmın bir yaşayış nizamı olabileceğini de katiyen düşünemiyorlardı. Yaşayış nizamında, bunun amelî cephelerinin bulunduğunu akıllarından bile geçiremiyorlardı.

Şimdi bizim karşımızda ancak iki yol vardır: Biri ırk ve milliyet bakımından hep kâfir olmak için hazır lanmak ve ister istemez İslâmın ortada bulunan ismini de bir tarafa bırakıp bundan da kurtulmak... ikincisi ise halis bir niyet ve imân ile (münâfikane yollarla değil) mevcut eğitim ve öğretim nizamı üzerinde tetkiklerde bulunulup, bu sistemi tahlil edip; araştırarak tesbit eylemek ki, ne gibi şeyler bizi, İslâm yolundan saptırıyor? Ve ne gibi değişiklikler yapmak

lâzımdır ki, bununla islâm nizamını yürütmek için halkı hazırlayabilelim? Ben büyük bir esefle şunu söyliyeceğim ki, bizim eğitim ve öğretim sistemimizde maalesef bu hususa' hiç de ehemmiyet verilmemiştir. Yalnız ehemmiyet verilmemekle de kalınmamış bu husus tamamen ihmal dahi edilmiştir. Bu mesele, üzerinde derinliğine düşünülecek ve ehemmiyetle üstünde durulacak bir problemdir. Biz bu meseleyi kö -künden halletmedikçe, islâm nizamının yürüyeceği yolu da düzeltmiş ve İslâm nizamının caddesini temizlemiş olamayacağız.

İbn-i Haldûnun hangi nazariyesine dönersek dönelim yine bu meseleyi halletmek için bir yardım bulmuş -olmayız. Çünkü, bugün meydana çıkmış bulunan bu meseleler çeşitlilik bakımından, İbn-i Haldun zamanında mevcut değillerdi. Meselenin hakikati ve onun hakikî mahiyeti şudur ki, sömürgeciler, bizim ülkelerimizden çekilip gitmek zorunda kaldıktan sonra, yukarıda bahsettiğiniz neslin eline hükümet ve iktidarı verip de öyle gitmişlerdir. Yani kendi eğitim ve öğretim sistemleriyle yetiştirmiş oldukları kimseleri, kendi medeniyet ve yaşayış usullerinin kaynaklarından su içermiş oldukları elemanları, iş başında bırakmışlardır. Bunlar vücut yapısı itibariyle bizim kavmimizden, bizim milletimizden olmalarına rağmen, ilmî, zihnî ve ahlâkî

bakımdan ingilizlerin, Fransızların, Felemenklerin yerine geçip oturmuşlardır. Bu zümrenin elinde bulunan hükümet de bir hayli manialarla karşılaşır ki, bu maniaları ortadan kaldırmak gayet mühim bir meseledir. İbn-i Kaldunun nazariyeleri bu salıada iş görecek durumda değildir. Bunun için çok ehemmiyetle düşünüp taşınmak lâzımdır. Hali hazır durumu gözönünde bulundurarak bu işin ıslahı için yeni yollar açmak gerekir.

C. İlâhî Hükümet ile Papalık usulünün farkı:

Soru:

Risâl-i Peygam-i Hak'da, En Saîd Bezmi Sahibin kaleme aldığı bir makalede şu fikir ileri sürülmüştür:

İslâmî siyaset nazariyesinde, Mevlânâ Ebu'l - A'lâ Mevdûdî Sahib büyük bir ehemmiyetle şu noktayı ileri sürmüştür ki, böyle bir hükümet esas itibariyle halka karşı mesul değildir. Bu husus tarihî vasfı itibariyle de yeni değildir. Avrupada bir zamanlar "theocray" denilen bir hükümet nizamı vardı. Bu, Roma'nın büyük Papa'sı-mn iktidarı elinde bulundurduğunun tasavvuru idi. Halk da şöyle düşünüyordu: Allahın bilfiil konuşabilen bir idaresi bulunmadığından, bir kimse Allahın adına iktidar ve ihtiyaratı

elinde tutabilir. Bu kimse de gayet kolaylıkla her türlü yanlış işler de görebilir. Mevlânâ Mevdûdî Sahibin halkayı hayâline göre, bu siyaset düşüncesi ile papalık siyaseti düşüncesi ayrı ayrıdırlar. Fakat hükümeti halkın karsioinua mesul, diye hesaba katmadığından bu hükümetin esasının cumhuriyet olacağına düşünmek tamamen hatâdır. Bunun için böyle bir hükümet düşüncesi ile papalık hükümetinin düşüncesi arasında herhangi bir şekilde fark olmayıp, aynı olduğu neticesini çıkarmaktan başka bir hal şekli olamaz."

"Bezmî Sahib, sonra da kendisi -bir hal çaresi bulup ileri sürüyor. Fakat kendi bulduğu bu usul de onu ikna etmiyor. Zat-ı Faziletlerinden ricamız, kerem buyurup da bu yanlış anlayış hakkında Tercüman El - Kur'an'da bir açıklamada bulunup, bu hatayı düzeltmeleridir. O saman bizleri minnettar kılmış olurlar.

Cevap:

Bezmî Sahib ihtimal benim "islâm'da siyasî nazariye: İslâmın siyasî nazariyesi" isimli eserimi okumamışlardır. Eğer o kitabımı okumuş olsalardı, herhalde benim düşünceme karşı 'böyle bir itirazda bulunmazlardı. Çünkü o yazıda Bezmî Sahibin takılıp kaldığı noktaların hepsi de izah edilmiştir. Heri sürülen düşüncelerin hepsine de cevap verilmiştir. Bezmî Sahib,

eğer benim yazılarımı okumuş olmasına rağmen, itirazlarda bulunuyorsa, o zaman bu itirazlara hayret etmekten başka bir şey arz edemiyeceğim. Benim o yazımda şu cümleler dikkate değer:

"Avrupadaki teokrasi bildiğiniz gibi, İslâmî teokrasiden bambaşka bir mahiyet taşır. Bilindiği gibi Avrupa teokrasisinde hususî bir zümre olan dinî liderler, Allahın adına, kendilerinin uydurup koydukları kanunları icra ederler. Fiiliyatta da kendilerinin Allah yerine koyup halk üzerinde tahakküme kalkarlar. Böyle bir hükümete de İlâhî hükümet derler. Halbuki, böyle devlet nizamlarının İlahîlikle alâkalan olmadığı gibi bunlara Şeytanî hükümet denmesi daha doğru olacaktır.

Bunun tam aksi olarak, İslâmda ileri sürülen teokrasi'de, hükümet herhangi bir mezhebi veya dinî zümrenin elinde değildir. Bu hükümet bütün müslümanların — kâffe-i müsliminin — elindedir. Bütün müslümanlar bu hükümeti Allahın Kitabı ve O'nun Resulünün Sünnetinin ışığı altında yürütmeye gayret ederler. Eğer bana bu iş için yeni bir ıstılah vazetmek müsaadesi verirlerse, ben bu şekildeki hükümete "ilâhî Cumhurî Hükümet" Theo Demokratic State) diyeceğim. Nitekim bu hükümet, Allahın hâkimiyeti ve O'nun iktidar-ı A'lâ'sının altında olur. Bu iktidar ve hâkimiyetin altında

müslümanlara da umumî olarak, hududlanmış bir hükümet hakkı verilmiştir. Bu nizamdaki, idareci kadro yani iktidar, müslümanların aylarına dayanır. Müslümanlar bir sahsı seçip iş başına getirdikleri gibi, istedikleri zaman da yine bu kimseyi azletmek hakları vardır. Allahın şeriatında herhangi bir mesele veya muamele hakkında açık hüküm bulunmayan hususlarda müslümanların icma'ı ile işler halledilir, hükme bağlanır. Bu iş herhangi bir zümrenin, yahut da ailenin elinde değildir. Bunun gibi yine İlâhî Kanunu tabir etmek, tefsir ve şerh eylemek de yine herhangi bir hususî zümrenin yahut da ailenin, hanedanın ve sairenin tekeline bırakılmamıştır. Müslümanların umumu bu hakka maliktirler. İctihad kabiliyetini elde etmiş bulunan her müslüman bu iş yapar. Kabiliyeti olan herkes de ictihad devamında elde edebilir."

Ben sonra, yukarıdaki cümlelerin haşiyesinde bu hususu daha da fazla aydınlatmak İçin şu hususları yazmıştım:

"Hıristiyan Papalar ve Patriklerin ellerinde, Hazreti İsa Aleyhisselâmın bir kaç ahlâkî taliminden başka bir şeriat ve kanun yoktur. Bunun için, bu Papalar ve bu Patrikler kendi keyiflerine göre, kendi şahsî istek ve nefsaniyelerine uyarak, kanunlar yapıp uydurmuşlardır. Bu kanunların da Allah indinden geldiğini ileri sürmüş ve icra

etmişlerdir."

Hıristiyanlığı tetkik etmiş ve Papalık tarihine vakıf bulunan herkes, benim bir kaç satırda anlattığım bu hususları çok iyi bilirler. Avrupanın Papalık nizamı, Saint Paul'ün uydurduğu şeriata dayanır. Bu şeriat gereğince, Saint Paul, Musevî şeriatı lanetlemiş ve hıristiyanlığı sadece bazı ahlakî tâlim üzerine kurmuştur. Bunları da "Kitab-ı Ahd-i Cedid" de görebiliriz. Bu ahlâkî tâlimde herhangi bir şekilde medeniyet nizamına dayanan ve siyasetle alâkası bulunan hiçbir kanun yoktur. Papalar sonradan Avrupada ya doğrudan doğruya kendileri yahut da maiyetleri vasıtasiyle teokrasi denilen hükümet tarzını ortaya çıkarmışlardır. Bunun için bir de kanun ve şeriat ortaya koymuşlardır. Şurası da bellidir ki, onların bu kanun ve şeriatleri vahy ve ilham'dan alınmış olmayıp kendileri tarafından uydurulmuş olduğu ortadadır. Bu bağlamda onlar, bazı akâid nizamı, dinî ameller, mezhep merasimleri, nezirler ve niyazlar, adaklar, bazı toplumsal ve sosyal kaideler caiz kılmışlardır ki, bunların hiç birisi onların elinde bulunan Kitabullah'da yani Hazret-i İsâ'ya isnad edilen İncilde mevcut değildir.

Böylelikle, onlar kendilerini Allah ile kullar arasında, bir dinî makam sahibi kılmışlardır. Kendileri için bir nevi müstakil aracı ve simsar vaziyeti uydurup

sağlamışlardır. Onlar kilise nizamlarında dahi, çalışan kimselere bir yığın hak, hukuk ve özgürlükler tanımışlardır. Bundan başka halkın üzerine de bir nevi dinî vergi yüklemişlerdir. Bunların hepsinin kaynağı ve aslı esası yine havayi nefs ve uydurma hükümlerden başka bir şeye istinat etmez. Böyle bir nizama isim takılmak istendiği zaman da "teokrasi" denmiştir. Fakat hakikatte bunun değil teokrasi ile, hattâ "Theo": (Allah) ile dahi hiç bir alâkası yoktur.

Şimdi, böyle bir teokrasinin, İslâmdaki İlâhî Hükümetle veyahut da Şer'î Hükümetle benzerliği nered"edir? İslâmda, ahkâm ve evâmir açık bir şekilde, değişmez, ilâve yapılamaz bir halde, Kur'an ve Sünnetteki kanunlarda mevcuttur. Bunları yürütmek de herhangi bir hususî dinî veya mezhebi zümrenin tekeline bırakılmamıştır.

Sonra, yine Bezmî Sahib'in işaret buyurduğu şu husus da tamamen garib bir noktadır. Diyor ki: *"Biz de, Halifeye, Hıristiyanların Papaya tanıdıkları vasıfları tanıyoruz. Bunun içindir ki, bizim halifemiz de halkın karşısında mesul değildir."*

Bu iddialara cevap olarak, bundan önceki yazılarımda belirtmiş olduğum hususlardan bir kaç cümleyi burada tekrarlıyorum:

Ben aşağıdaki âyet-i kerimenin medlülünden istinbat ederek şöyle

yazmıştım:

"Sizlerden, iman edip de Salih amel edenleri, Allah, yeryüzünde halife kılacağını vaad etmiştir. Nitekim evvelkileri de halife kılmıştı."

(Surei Nur, âyet:55)

"Bu âyeti kerimeden anlaşılan ikinci bir ince nokta da, halife kılınmak vaadi bütün müminler içindir. Burada, "onlardan herhangi birisini halife kılacağını" denmiştir. Buradan şu nokta aydınlanmış oluyor ki, bütün müminler hilafete haizdirler. Allah tarafından müminlere verilmiş bulunan hilâfet umumî bir hilafettir." Sonra devam ederek şu hususları açıklamıştım: İslâm nizamında, her şahıs halifedir. Bu hilâfet herhangi muayyen bir şahsın yahut da bir zümrenin tekelinde değildir. Yani öyle bir kimse yoktur ki, müslümanların hepsinin elinden hilafeti alıp da kendisi mutlak ve müstebid buyruk sahibi olsun. Burada, bir kimse hükümdar veya buyruk sahibi olursa, bunun aslî vasfı ve hususiyeti şudur: Bütün müslümanlar yahut da ıstılahi lafızlarla söyliyelim, bütün halifeler kendi istek ve rızalarıyle kendi halifeliklerinin düzenlenmesi için bu işi herhangi bir şahısta birleştirirler. Bu şahıs, bir taraftan Allah karşısında mesuldür. Diğer taraftan başka halifelerin karşısında halifeliği kendi şahsında birleştirdikleri ettirdikleri için

onlara karşı yine mesul olacaktır.

Bundan sonra yine başka bir yerde, şu açıklamalarda bulunmuştum:

"İslâmî devlette, emîr veya imam yahut da devlet başkanının vasfı şundan başka bir şey değildir: Hilâfeti ellerinde bulunduran bütün müslümanlar kendi rızaları ile, kendi aralarından iyi bir kimse seçerek bu emaneti onun eline teslim ederler. Bunun için halife kelimesinin kullanılmasından maksat onun tek başına biricik halife olmadığıdır. Belki maksat şudur ki, her biri birer halife olan müslümanların halifelikleri bu zatın elinde birleşmiş etmiş bulunuyor."

Yine bu mevzuda yazdıklarım arasında şu husus da vardı:

"Emir, tenkitten muaf değildir. Alelade her müslüman dahi, bu emîri, yalnız içtimaî işlerde değil, bu emîrin kendi, şahsî ve hususî yaşayışına ait işlerde bile her zaman tenkit etmek salâhiyetindedir. Bu emîr, azli mümkün bir kimsedir. Kanun karşısında bu emîr ile alelade bir hemşehri aynı vasıfları taşırlar. Onun aleyhine de herhangi bir adlî makamda dava açılabilir. Adalet bakımından herhangi bir hususî imtiyazı da olamaz. Emîr, müşavere ile işleri yürütür. Şûra Meclisi de bütün müslümanların güvenebildiği bir meclis olmalıdır. Bütün müslümanların itimatlarını kazanmış olması icabeder.

Müslümanların bu meclisi reylere baş vurarak seçmelerinde hiç bir şer'î mahzur yoktur. Her ne şekilde olursa olsun, şu nokta da gözönünde bulundurulmalıdır ki, bütün müslümanlar tarafından kendisine bu kadar geniş yetkiyle emânet verilmiş bulunan emîr, bu geniş yatkilerine rağmen yine de takva ile ve Allahtan korkarak bu yetkilerini kullanmalıdır. Kendi keyfine güre hareket etmemelidir. Böyle olmadığı takdirde müslümanlar bu emîri, elde etmiş bulunduğu, emirlik kürsüsünden hemen alaşağı ederler."

Bu aydınlatmalardan sonra birisi ortaya çıkıp da bizim "teokrasimizi" -Roma'nın son günlerinde kurulmuş bulunan Avrupa teokrasisine benzetirse, elbette ki, biz onu fikir hürriyetinden mahrum edecek değiliz. Buna hakkımız da yoktur. Ancak şurasını da arzedebiliriz ki, böyle bir düşünceye sahip olmak bilgi ve delilden uzak kalır.

d. İslâmî Hükümet ve Müslüman Hükümet7[203]

Soru:

Hülefa-i Raşidinden sonra müslümanlar

7[203] d ve h bahislerindeki sual ve cevaplar 27. Ekim. 1952 de Karaçi barosu tarafından gerçekleştirilen toplantıda bahsedilmişti. Hazırlayıcı

arasında bir çok hükümetler kuruldu. Bunlar İslâm Hükümeti mi idiler, yoksa İslâm dışı hükümetler midirler?

Cevap:

İşin hakikatına bakılırsa, bunlar tam manasiyle ne İslâm Hükümeti idiler ne de İslâm dışı hükümetler idiler. Bu rejimlerde İslâm Anayasasının (Düstur) iki mühim noktası değişmişti. Biri seçim usulü ile kurulacak emirlik. İkincisi de müşavere usulü ile yürütülecek olan işler. Diğer hususlarda, İslâmî Anayasa (Düstur) ortada idi. İsterse, sahih şekilde bunu gözönünde bulundurmasınlar. Fakat bu Anayasayı (Düstur) ortadan kaldırmamış ve değiştirmemişlerdi. Bu hükümetler Kur'an ve Sünneti kanun kaynağı olarak kabul ediyor, buna inanıyorlardı. Adalet sahasında İslâm kanunlarını icra ediyorlardı. Müslüman hükümdarların hiç birisinde İslâm kanunlarını ortadan kaldırmak cesareti yoktu. İslâm kanunlarını kaldırıp, bunun yerine kendilerinin uydurdukları kanunları infaz etmeğe yeltenecek cesaretleri yoktu. İslâm tarihi de tarih boyunca şuna şahittir ki, hiçbir zaman, hiçbir hükümdar böyle bir işe yeltenememiştir. Keyfî icraatların hemen arkasından Allah kulları zâlim emirlerin karşısına dikilip, az çok, iyi fena cihada girişmişlerdir. Fesat ve fıskın kapılarını kapatıncaya kadar da dövüşmüşlerdir.

İbn-i Teymiyenin ve Müceddidi Elf-i Sanî'nin bu gibi işler karşısında nasıl dikilip mücadele ettiklerini tarih kaydeder.

E. Hilâfet meselesi ve fırkacılık.

Sual:

İslâm'da yetmiş iki fırka mevcut iken, nasıl olur da hilafet meselesi böyle bir vasatta, kolay bir şekilde düzenlenebilir ?

Ben buraya kadar bütün İslâm ülkelerindeki hilâfet meselesi bahsini ele almadım. Belki benim sözlerim, Pakistanda İslâmî hükümetin kurulması dairesi içindedir. Eğer muhtelif müslüman ülkeler de benim aydınlattığım bu usul üzerine islâm Hükümetini kurmak isterlerse, elbette bu imkân vardır. Ve olabilecek bir iştir. Yine de mümkündür ki, öyle bir organizasyon yapılsın ki, bu ülkelerin hepsi, bir arada, bir federasyon teşkil etsinler ve aralarından bütün İslâm dünyası için bir Halife seçsinler.

Yetmiş iki fırka meselesine gelince, buna sadece Kelâm ilmi kitaplarının sahifeîerinde rastlamak mümkündür. Hâlen fiilî olarak Pakistanda bu üç fırkadan başka fırka yoktur.

1. Hanefiler.
2. Ehl-i Hadis.
3. Şiiler.

Sizin de malumunuzdur ki, bu üç fırkanın

üleması ilk defa bir İslâm Hükümetinin esas usulleri üzerinde ittifak etmişlerdir. Buna göre, artık fırkaların mevcudiyeti İslâmî Hükümetin kurulmasına mâni olabilir diye bir endişeye yer" yoktur.

III
MEMLEKET İDARESİNDE KADINLARIN VAZİFELERİ

A.Kanun koyucu meclislerde kadınların iştiraki meselesi8[204]

Bizden, hangi İslâmî usul ve ahkâma göre, kadınların kanun koyucu mecliste âza olmaları menedilmiş olduğu sorulmaktadır. Aynı zamanda Kur'an ve Hadiste bu hususta ne gibi işaretler ve hükümlerin olduğu bilinmek isteniyor. Ve sonra da hangi hükümler gereğince bu gibi meclislerin işleri yalnız erkeklerin ellerine bırakıldığı sorulmaktadır.

Bu suallere cevap vermeden önce, biz bu meclislerin çeşidini ve doğru şeklini izah etmek zorundayız. Yani kadınların âza olabileceği bahis mevzuu bulunan meclislere yanlış olarak "kanun - saz" (kanun koyucu) meclisler denmesi esasen bu yanlış anlayışı doğurur. Bunlara "kanun saz": (kanun koyucu) meclisler denemez. Bunlara "kanun kuran, kanun yapan" meclisler denmesi lâzımdır. Çünkü bunların işleri yalnız "kanun yapmak" değil "kanun vazetmektir". İşte bu

---

8[204] Tercüman ül - Kur'an, Şubat 1952 sayısından alındı.
Hazırlayıcı

yanlış anlayıştan bir başka yanlış anlayış da ortaya çıkıyor. Zihinlerin karışmasına sebep oluyor. O da şudur: Sahabiler devrinde kadınların da kanunî meseleler üzerinde durdukları, konuştukları ve görüş beyan ettikleri ve bazı şeyler yaptıkları, hattâ Halifelerin kendileri bile bu kadınlarla çok vakit müşaverede bulundukları ve onların reylerine başvurdukları görülmüştür. Şimdi şu mesele hayrete verici oluyor ki, bu gün, İslâınî usuller diye isim verilen hususlarda bu gibi meclislerde kadınların iştirak etmeleri niçin ve neden doğru olmayıp da hatalı olacaktır?

Gerçek şudur: Bugün adına "Kanun vazeden meclis" denilen bu gibi meclisler, sadece kanun etmekle meşgul değillerdir. Meclislerin daha bir sürü başka işleri de vardır. Bu meyanda bütün memleketin mülkî siyasetini kontrol etmek; bakanları tayin etmek, anlaşmalar yapmak ve bozmak; memleketin asayiş vaziyetini gözönüne almak; emniyet ve zabıta gibi işleri idare etmek; vergi işlerini tanzim ve bütçeyi hazırlamak; memleketin iktisadî işleri ile meşgul olmak; daha bunlar gibi bir hayli meselelerin yanı başında harp ve sulh gibi çok mühim işleri karara bağlamak hep bu meclisin vazifeleri cümlesindendir. Bu bakımdan bu meclislerin azaları sadece bir fakîh veya bir müftü makamında bulunan

kimseler değillerdir. Memleketin her hususunu gözönünde bulunduran "kavvam": (Düzenleyici, koruyucu) durlar.

Şimdi bir parça düşünelim. Kur'an içtimaî yaşayışta bu makamı kimlere vermiştir ve kimlere vermemiştir?

Süre-i Nisâ'da Allahu Taalâ şöyle buyurmuştur:

"Erkekler kadınların koruyucularıdır. Allah bazılarını bazılarından üstün kıldığı ve erkeklerin kendi mallarından kadınlara geçim verdikleri için. Saliha kadınlar itaat eden, Allahın koruması sayesinde gıyabında (kocalarının muhafaza edilecek şeylerini) muhafaza ederler."

(En – Nisa: 33).

Bu âyette Hak Taalâ sarahatle ve açık kelimelerle koruyuculuk ve düzenleyicilik vazifesini erkeklere vermiştir. Saliha kadınların burada iki vasfı beyan edilmiştir. Biri itaat eder olmak, ikincisi de kocalarının bulunmadıkları zaman, onların muhafaza edilmesi lâzım gelen şeylerini muhafaza etmek. Nitekim Allah muhafaza etmiştir.

Şimdi siz diyeceksiniz ki, bu hüküm ev hayatına ait bir mesele içindir. Memleket meseleleri için değildir. Fakat görüyoruz ki, âyet-i kerimenin birinci kısmında "erkekler kadınların koruyucularıdır, düzenleyicileridir" dendiğine göre, burada "fil

- buyûti": (evlerinde veya evlerde) denmediğinden, bu cümledeki meselenin evle sınırlandırılmamış olduğu anlaşılır. Sonra yine siz şunu da kabul etmek istersiniz ki, bize de sorulduğu gibi Allah evde "kavvam" koruyucu kılmamıştır; kadına da "kunût": (itaat etme) makamını gözönünde tutmuştur; o zaman siz bütün evlerin hepsinde yani bütün memlekette "kunût": (itaat etme) makamını kaldırıp bunun yerine kavvamiyet: koruyuculuk makamını mı koyacaksınız? Evi korumak makamı memleketi korumak makamından daha büyük ve daha yüksek derecede midir? Şimdi siz nasıl olur da dersiniz ki, Allah Taalâ bir evin koruyuculuğunu bir kadına vermediği halde bir memleketin koruyuculuğunu bir kadının eline vermek için izin vermiştir? Bunları bütün evlerin koruyucusu yapmakla bütün cemiyetin genel yapısını teşkil eden memleketin koruyucusu kılmıştır hükmü verilebilir mi?

Ve görüyoruz ki, Kur'an-ı Kerim kesin kelimelerle kadınların çalışma dairesini tayin etmiştir:

"Evlerinde otursunlar ve eski cahiliye devrinde olduğu gibi kırıtmasınlar."

(El – Ahzab: 33).

Burada, yine şu meseleyi ileri sürenler vardır: Bu emir Zat-ı Risaletpenahilerinin

hanımları hakkında verilmiş bir emirdir. Biz de şu noktayı soruyoruz: Zat-ı Risaletpenahilerinin hanımlarının ne gibi noksanları vardı ki, onların evlerine bağlanması emrediliyor da, evin dışındaki işlerde, onların ehil olmadıkları ortaya konuyor? Niçin diğer kadınlar bu hususlarda onlardan üstün tutulmuştur? Acaba bunun sebebi nedir? Bu da bir tarafa dursun, Zat-ı Saadetlerinin hanımları bu gibi kırıtma işlerinden menedilirken acaba diğer müslüman kadınlara kırıtma müsaadesi mi verilmiştir? Nasıl olur da Zat-ı Saadetlerinin hanımlarına yabancı erkeklerle kırıtarak konuşmalarına ve yabancı erkekleri tahrik etmelerine izin verilmemiş de diğer müslüman kadınlarının yabancı erkeklerle kırıtmalarına müsaade edilmiş ve bu yabancı erkeklerin erkeklik hislerini tahrik etmelerine izin mi verilmiştir? Bundan başka nasıl olur da Allah Taalâ kendi peygamberinin evini ve ailesini temiz tutmasını emrederken, diğer müslümanların evlerinin bulaşık vaziyette kalmalarına göz yummuş olabilir?

Bundan sonra Hadis-i şeriflere gelebiliriz. Nebî Sallallahu aleyhi ve sellemin açık hadisleri elimizdedir. Buyuruluyor ki:

"Ne zaman sizin emirleriniz halkın en kötüsü, zenginleriniz en cimri kimselerden olur ve işleriniz de kadınların eline geçerse, o zaman yerin altı üstünden elbette ki iyi olacaktır."

(Tirmizî)

Ebî Bekre'den rivayet edilen şu Hadis-i Şerif gerçeği elle tutarcasına göstermektedir:

Allah'ın Resulü Sallallahu aleyhi ve sellem, İran halkının Kisrâ'nın kızını kendilerine padişah kıldıklarını duyunca şöyle buyurdular:

"İşlerini kadınların eline teslim eden bir kavim hiç bir zaman felah bulmaz."

(Buhari, Ahmed, Nesâî, Tirmizî)

Bu iki Hadis-i Şerif de şu hidayeti İlâhiyenin hakikî tefsirini beyan etmektedir:

"Erkekler kadınların koruyucularıdırlar."

Âyetinin hakikî tefsirini; beyan etmekte ve açıktan açığa bildirmektedir ki, siyaset ve memleket idaresi kadınların yapacağı işlerden değildir.

Şimdi şu mesele kalmaktadır: Böyle olunca kadınların yapacakları işlerin ölçüsü nedir ve bu iş dairesinin hududu nerelerdedir? O zaman Zat-ı Risaletpenahilerinin şu Hadis-i Şeriflerini ileri sürerek deriz ki, bu mevzu dahi şu Hadis-i Şerifte beyan kılınmıştır:

"Kadın da kocasının, evinin ve çocuğunun çobanıdır. O da bunlardan mesuldür."

(Ebu Davud)

Bu Hadis-i Şerif de şu âyet-i kerimenin tefsiridir:

"Evlerinde otursunlar."

Bu mevzunun daha geniş tefsiri ve daha etraflıca izahı hususunda, zikredeceğimiz şu Hadis-i Şerif, kadınları siyaset işlerinden ve onların ev dışındaki işlerle ilgilenmekten menetmiştir:

"Cuma (namazı) haktır Her müslümana da cemaat ile farzdır. Ancak dört zümre (bundan muaftır): Boynu bağlı olan köle, kadın, çocuk ve hasta olanlar."

(Ebu Davud)

Ümm-i Atiyye'den şu hadis rivayet edilmiştir:

"Biz cenazelerin arkasından gitmekten men edilmiş bulunuyoruz."

(Buhari)

Bizim için bu hususları aydınlığa kavuşturacak daha birçok deliller mevcut olmasına rağmen, bir karışıklığa meydan vermemek için, bu kadarla yetinmeyi uygun bulduk. Zira bize sorulan sualler de geniş delilleri icap ettirmemektedir.

Şu hususu da tespit etmek gerekir ki, herhangi bir müslümana şu hakkın da verilmiş olduğuna kani değiliz: Bir müslüman Allah'ın ve O'nun Resulünün açık hükümlerini duyduktan sonra, bu emirlere göre amel etmek ve bunların icabını yerine getirmek İçin kalkıp da aklî deliller istemez.

Bir müslüman için — eğer bu kimse hakikî bir müslüman ise — ilk şart amel etmektir.

Sonra kendi fikrini güvenli bir hale koymak için, amel ettiği bu hükme kendisinin delil bulması gerekir. "Aksi takdirde, ilk önce beni aklî delillerle bu hüküm hakkında ikna edin, yoksa Allah'ın ve Resulünün hükümlerine inanmıyacağım" derse, böyle bir kimseye müslüman dememememiz için bir sebep kalmaz. Nerde kaldı ki, bir İslâmî Hükümetin Anayasasını yapanlar için böyle bir isteğe müsaade edilmiş olsun? Amel etmek hükmünü kabul etmek için aklî deliller istemek gibi bir tavrın, İslam içinde yeri yoktur. Böyle bir yer ancak Islâmın dışındadır.

Siyaset ve memleket idaresi işlerinde kadınların hariç tutulmadığına delil olarak, Hazret-i Ayşe Radıyallahu Taalâ anhanın Hazret-i Osmanın kanını isteme davası ileri sürülüyor. "O zaman Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ anh ile Cemel muharebesine girişmişti" deniyor. Halbuki, ilk başta bu delil hatalıdır. Çünkü Allahın ve O'nun Resulünün hükümlerinde açık olarak mevcut bulunan bir mesele hakkında, herhangi bir Sahabinin tek başına yaptığı bir iş, delil olarak ileri sürülemez. Böyle bir şey hiçbir zaman da hüccet olamaz. Evet şurası da doğrudur ki, Sahabilerin temiz yaşayışları, bizim için her zaman bir hidayet meşalesidir. Onların gitmiş

oldukları yolun aydınlığında Allahın ve O'nun Resulünün hükümlerini elde ederek doğru yoldan yürüme imkânını bulabiliyoruz. Fakat bu demek değildir ki, Allahın ve Resulünün hidayet kıldıkları hükümleri bırakıp da onların tek başlarına gitmiş oldukları bir tek yanlış yol varsa o yanlış yola uyarak gidelim. O zaman bile böyle bir yolun yanlış olduğu o güzide Sahabiler tarafından bildirilmiş olduğuna göre, aynı yolun tavsiyesi ciddiyetle bağdaşabilir mi? Sonra ÜmmülMümininin kendisi dahi tuttuğu işin hatalı olduğunu anlamış ve pişman olmuştur. Buna rağmen, nasıl olur da İslâmda yeni bir bid'at başlatmak için bu meseleye istinad edilir ve delil diye ileri sürülür?

Hazret-i Ayşe Radiyallahu Taalâ anha'nın bu harekete girişeceğini haber alan Hazret-i Ümm-ü Seleme kendisine bir mektup göndermişti. Bu mektubun tam metni İbn-i Kuteybe'nin "El - İmame ve's - Siyase" isimli kitabında vardır. İbn-i Abd-i Rabbîh de bu mektubu aynen "İkd ül - Ferid" isimli eserinde nakletmiştir Lutfedip de baksınlar, orada ne kadar kuvvetli bir şekilde bu mevzu üzerinde durulmuştur:

"Zat-ı İffetpenahnerinin eteği Kur'an ile doludur. Siz bununla bir şey kazanamazsınız. Zat-ı İffetpenahileri hatırlamıyor musunuz ki, Resulıllah Sallallahu aleyhi ve sellem zatınıza ifrattan çekinmenizi buyurmuştur. Ve

devamla, Düşünün bir kere, Onun sizi böyle çölün ortasında şu taraftan bu tarafa, bu taraftan şu tarafa deve koştururken gördüğünü farzediniz, Resulullaha ne cevap verebilirsiniz?

Sonra da Abdullah İbn-i Ömer'in şu sözü hatırlatılmaktadır:

"Ayşenin kendi evi onun havdecinden daha iyidir.

Hazret-i Ebu Bekre'nin şu sözünü Buhari nakletmektedir:"

"Benim Cemel muharebesinden uzak kalmak istememin sebebi Hazret-i Resulü Ekremin şu sözü hatırıma geldiği içindir:

İşlerini kadınların ellerine bırakmış olan kavim, hiçbir zaman felah bulamaz."

Hazfet-i Ali Radıyallahu Taalâ anh bir tarafa, acaba o zaman hiç Şeriat ilmini bilen yok muydu? Onlar da açık olarak Hazret-i Ayşe'ye yaptığı işin Şeriat hududuna tecavüz olduğunu yazdılar. Hazret-i Ayşe Radıyallahu Taalâ anha, kemâl-i zekâsı ve fıkıh bilgisine rağmen, bunların karşısında ileri sürecek bir delil bulamadı. O zaman Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ anh'ın sözleri şöyle idi:

"Siz, şüphesiz olarak, Allah ve Resulünün hatırı için, sıkılarak bu işe girişmiş oldunuz. Fakat bu. sorumlu olmadığınız ve sizi ilgilendirmeyen bir iştir. Muharebe ve halk arasında düzen temin etmek (ıslah beynen -

nâs) kadınları nereden ilgilendiriyor? Siz Osman Radıyallahu Taalâ anhın kanını iddia etmek için ayaklanmış bulunuyorsunuz. Fakat ben hakikatı söyliyeyim ki, sizi bu işe sevk eden ve sizi bu davaya sürükleyen kimse, Osmanın katillerinden daha da çok günahkâr kimsedir."

Görüyoruz ki, bu yazıyı Seyyidinâ Hazret-i Ali Radiyallahu Taalâ anh, Hazret-i Ayşeye yazmış ve onun yaptığı bu işi açık bir şekilde şeriata aykırı olarak belirtmiştir. Hazret-i Ayşe de tamamen doğru olan bu sözlere karşı bir şey söyliyememiş ve çekilip gitmiştir.

Cemel muharebesi bittikten sonra Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ anh, Ümmül Müminin Radıyallahu Taalâ anha, ile buluştukları zaman şöyle buyurdular:

"Ey Havdec sahibesi! Allah sana evinde oturmanı emretmiş iken, sen kalkıp da harbe çıktın."

Bu hitaba karşılık Hazret-i Ayşe: "Hayır, biz kadınların evlerimizde oturmamız emredilmemiştir. Siyaset işlerinde ve muharebe meselelerinde de bize hisse verilmiştir" diye cevap vermemiştir.

Sonra şurası da açıktır ki, Hazret-i Ayşe, muharebeye katıldığından dolayı son derece pişman oldu. Zira, allâme İbn-i Abdül - Berr, İstiâb isimli eserinde bu mevzuyu şu şekilde kaydeder:

Ümmül müminin, Abdullah İbn-i Ömer'e sitem ederek şu sözleri söyledi:

"Ya Ebu Abdurrahman, sen niçin beni girişmiş olduğum bu işten men etmedin?"

Ebu Abdurrahman, bu suale şu cevabı verdi:

"Ben o kimsenin (yani Abdullah İbn-i Zübeyr) senin düşüncende olduğunu biliyordum. Ve senin de böyle bir işe kalkışacağını ümit etmiyordum."

Bu cevap üzerine, Hazret-i Ümmül müminin:

"Keşki, sen beni men etmiş olsaydın da, böyle bir işe girişmiş olmasaydım, dedi."

Bunlardan sonra, Cenab-ı Sıddıka Radıyallahu Taalâ Ânhânın bu hareketinin bir delil olma mahiyeti kalırmı ki, ilim erbabı bunu hüccet olarak kabul edebilsin? İslâmda kadınların dahi siyaset ve memleket düzeni işlerinde vazifeleri vardır diye iddia edilsin? Memleket işlerinde kadınlara da bir hak düşer diye fikir ileri sürülsün?.. Dünyada galip milletlerin çalışma sistemini kendilerine ölçü olarak alan zümreyi bir tarafa bırakalım. - Çünkü bunlar, çoğunluk ne tarafa giderse, hemen o tarafa sürüklenip giden kimselerdir. — O zaman şuna bakalım ki, bunlardan hangisi İslâmın, kendileriyle birlikte yürümesini isterler?

Onların gözü dışardadır. Fakat hiç

olmazsa biraz olsun insafa yakın kimseler vardır ki, isim verdikleri şeyin bir parçacık olsun müsemmasına bağlanmak isterler. Hiç olmazsa onlar, Allahın kitabında ve O'nun Resulünün Sünnetinde bulunmayan ve asırlar boyunca tarihin şahadetiyle mevcut olmayan şeyleri, delilsiz olarak, İslâma bağlamazlar.

b. İslâmî Hükümette Kadınların Çalışma Dairesi.

Soru:

Günümüzün İslâm hükümet rejiminde, kadınlara da

erkeklerin yanıbaşında siyasî, iktisadî ve diğer devlet hizmetlerinde vazife görme hakkı, niçin tanınmaz? Halbuki İslâm, en karanlık devirlerde bile kadınlara bir mevki ve makam (Status) tanımıştı. Nasıl olur da bugün, kadınlar da erkeklerle aynı seviyede kendi mirasçılarından hak alamazlar? Hangi sebebe dayanılarak, kız talebelerin mekteplerde, kollejlerde ve üniversitelerde erkek talebelerle omuz omuza karma öğretim görmelerine ve memleketin ve milletin iktisadî işlerinin ilerlemesi için onların çalışmalarına müsaade edilmez?

Farzedelim ki, bir İslâmî hükümette kadınlara oy hakkı tanınmıştır. Bu zümre oyların çoğunluğunu kazanmış ve seçim neticesinde muvaffak olup, devlet başkanlığı ve bakanlık gibi mevkileri de işgal etmeye hak

kazanmış olsalar, böyle bir durumda ve hali hazır 20. nci yüzyılda, nasıl olur da İslâm ahkâmı gereğince kadınların hakkı olan bu yüksek mevkilerin kendilerine teslim edilmesinden imtina edilir? Halbuki yüksek devlet hizmetlerinde kadınların da hakları bulunduğuna dair bir hayli misaller vardır. Meselâ, Seylân Başbakanı bir kadındır. Aynı zamanda Felemenk devlet reisi de bir kadındır. İngiltere Kraliçesinin de bir kadın olduğu herkesin bildiği bir husustur. Sefaret makamına kadar yükselmiş bulunanlar; Bhopal Nuvvabının kızı Abide Sultane (kadın şehzade) ve yine şimdiki Felemenk sefiresi bulunan Begum Ra'na Liyakat Ali Han veya Mrs. Lakhoshmee Pandit, Britanyada yüksek komiser ve Birleşmiş Milletlerde vazife almış kadınlardan değil midir? Bu misallere geçmiş zamanlardan da misaller verilebilir. Nur-i Cihan, Cihansî - ki, Râni (kadın raca) Râziye Sultane (kadın şeh-zade) ve kadınların medarı iftiharı sayılan (Pride of Wo-man) Vâcid Ali Şah'ın (sabık Odh devleti hükümdarının) karısı Hazret-i Mahal gibi. Bu kadın İngilizlerin aleyhine cereyan eden muharebede kumandanlık etmiştir. Bunlar gibi daha bir hayli kadın, iş mevzuunda kabiliyetlerini ispat etmişlerdir.

Yine nasıl olur da muhterem (Merhum,

eser yazıldığı zaman hayatta idi)9[205] Fatma Cinnah'a devlet başkanlığı teslim edilmez? Pakistan'da İslâmî nizam buna

Mütercim niçin müsait değildir? Acaba bugünkü gibi kadınların doktor, adliyede avukat, noter, hâkim ve yargıç, ordu kumandanı ve bunlar gibi olmalarına izin verilmez?

Kadınların da erkekler gibi, meselâ hastaları tedavi etmeleri pekâlâ mümkündür.

İslâmın ilk muharebelerinde kadınların yaralılara baktıklarını ve yaralıların yaralarını sardıklarını, su dağıttıklarını ve diğer işler yaptıklarını İslâmî rivayetler bize bildirmiştir. Şimdi milletin yarısını teşkil eden kadınlar, evlerin dört duvarı arasında hapsedilip bırakılmaları hangi sebebe istinat ettirilebilir?

Cevap:

İslâmî hükümette, dünya ile alâkalı herhangi bir meselede dahi İslâmî usulün kaldırılmasına katiyen müsaade edilemez. Böyle bir şeyin yapılmasına da meydan verilmez. Böyle bir hükümeti idare edenler ve yürütenler eğer gerçekten İslâmî usullere inanmışlarsa, bu usul üzere işleri

---

9[205] Pakistan kurucusu ve ilk devlet başkanı Seyyid Muhammed Ali Cinnah'ın kız kardeşi.

yürütmekten başka çareleri yoktur.

Kadınlara ait muamelede, İslâmî usul şudur: Kadınla erkek, hürmet, namus ve şeref bakımından bu her iki sınıf da aynı seviyede olup aynı haklara sahiptirler. Ahlâkî Ölçülerde ise aynı seviyede değillerdir. Ahirette ecir bakımından yine aynı seviyededirler. Fakat bu iki insan cinsinin çalışma yerleri ve daireleri aynı değildir. Siyaset, memleket nizamı, askerî hizmetler ve buna benzer işler, erkeklerin çalışma sahasına girer. Bu gibi işleri kadınların eline verdiğimiz zaman, aile nizamımızki, bu nizamın mesuliyetinin büyük bir kısmı kadınların üzerindedir temelinden dağılıp gider. Yahut da bir hayli başka yük de kadınların üzerine yüklenmiş olur. Böyle bir durum, fazladan, kadınların fıtrî vazifelerine eklenmiş olur. Elbette ki, kadınların fıtrî vazifelerine her nesuretle olursa olsun, erkeklerin katılması düşünülemez. Erkeklerin vazifelerinin yarısını paylaşan kadınlar, bir de kendi fıtrî vazifelerini yapmak zorunda kalırlar. Fakat erkekler kadınların bu fıtrî vazifelerini paylaşmak imkânına mâlik değillerdir. Bu ikinci şekil, amelen mümkün olamıyacağına göre, ister istemez birinci şekil ortaya çıkar ki, Avrupai memleketlerdeki tecrübeler bu neticeyi göstermiştir. Artık gözü kapalı olarak, başkalarının ahmaklıklarını taklit edip, kendi camiamızın içine sokmanın

akıl kârı olamıyacağı da malumdur.

Şu da İslama sığacak şeylerden değildir ki, irsiyet bakımından kadınla erkek aynı seviyede olsunlar. Bu meseleye Kur'anın açık hükmü manidir. Nitekim İslâmi ahkâma göre, ailenin geçimi ve malî yük, tamamen erkeğin üzerindedir. Kadının mehri, nafakası, geçimi erkeğe yüklenmiştir. Bu hususta kadına herhangi bir yük yüklenmemiştir. Bunun içindir ki, kadın hisse bakımından aynı eşitliğe sahip değildir.

İslâmî usul, karma cemiyete: (Karışık cemiyet) muhalefet etmiştir. Aile nizamını sağlam temellere bağlamak isteyen, herhangi bir ailevî nizam da karma cemiyeti makbul saymaz. Kadınlarla erkeklerin karma cemiyet halinde bulunmalarını doğru görmez. Böyle cemiyetlerin Avrupa ülkelerinde ne gibi kötü neticeler doğurduğu malumdur. Eğer bizim ülkemizin halkı da bu neticelere kavuşmak için çırpınıp duruyorsa, böyle süflî şeyleri İslâma sokmak için çalışmaya ne gibi bir lüzum olabilir? Yok eğer bu neticelerden kurtulmak isteniyorsa, o zaman İslamın bu hususa ne kadar ehemmiyet verdiği ve böyle şeyleri ortadan kaldırmak için nasıl uğraştığı da görünür.

Evet, saadet asrında yapılan muharebelerde kadınlar, yaralılara bakarlar, onların yaralarını sararlardı.

Bunun manası şu değildir ki, muharebe olmadığı zamanda yani sulh devresinde de kadınlar dairelerde, fabrikalarda, kulüplerde, parlamentolarda çalışabilirler.

Erkeklerin çalışma sahasına giren kadınlar, erkekler kadar muvaffak olamamışlardır. Çünkü bunlar erkeklerin yapabilecekleri işler için yaratılmış değillerdir. Erkeklerin yapacakları işler için, ahlâkî, ve cismi evsafın bulunması şarttır. Bu evsafa göre ancak erkekler yaratılmış bulunuyor. Bu vasıfların bir kısmı kadınlarda bulunmuş olsa bile, bu zayıf vasıflarla kadınların erkeklere mahsus iş sahalarında görünmeleri, sunî olarak kadınları erkekleşmeye tabi tutmaktan başka bir şey değildir. Böyle yanlış bir istikamet, bir hayli zararlar doğurur. Böyle bir tutum hem kadınlık camiasını dejenere eder, hem de bütün bir cemiyeti sarsar.

Bu duruma göre asıl zarar şu olur ki, kadın ne tam manasiyle kadındır, ne de tam manasiyle bir erkektir. Kendi çalışma dairesinde çalışamadığı gibi, erkeklerin çalışma sahası içinde de çalışırken tam bir randıman vermesi imkân haricidir. İkisinin arasında bocalayıp gider. Yaratılışında kendisine verilen fıtrî değerini de kaybeder.

Cemiyet ve hükümet işlerinde meydana gelen zararlar da şunlardır: Ehil kimselerin göreceği vazifeler, ehil olmayan kimselerin

ellerinde kalır. Kadınlar da yarı erkekçe ve yarı kadınca vasıfları ve hususiyetleriyle siyasî, iktisadî ve içtimaî işleri yürütmeye uğraşırken bu işleri temelinden berbat ederler.

Kadınların iş hayatındaki verdikleri zararlar hakkında misaller bir hayli çoktur. Fakat bunları bir bir saymakta bir fayda yoktur. Fakat bu mevzuda bir kaç misal vermek faydalı olabilir. Şimdi iş hayatına atılmış olan milyonlarca kadının muvaffakiyet derecesine kısaca bir göz atabiliriz. Meselâ, Mısır devlet dairelerinde ve hususî sektörde yekûn olarak 110.000 kadın çalışmaktadır. Bunlar, hiçbir işi doğru dürüst yürütemediklerinden boyuna şikâyetler yağmaktadır. Verdikleri randıman, istitastik ölçülere göre erkeklerle mukayese edilince % 55 in üstüne çıkmamıştır. Aynı şekilde Mısırdaki özel sektör daima şu durumdan şikâyet etmektedir: Kadınların ağzında söz durmuyor ve ticarî sırları ifşa ediyorlar. Böyle bir durum ise, pek tabiidir ki, büyük zararlar doğurmaktadır.

Avrupa ülkelerinde bir hayli casusluk vakaları cereyan etmiştir. Bunlar da tahlil edildiği zaman, görülüyor ki, bir çoğunda kadın parmağı dönmüştür. Şöyle ki, bu vakalarda kadın parmağı dönmeyenleri hemen hemen göstermek kolay değildir.

İslâmda kadınların eğitim ve öğretimi

meselesine gelince; İslâmda hiçbir zaman men edilmiş değildir. Bunlar en yüksek ilmi elde etmek için çalışabilirler. Ancak hu hususta bir kaç şart vardır:

1. Bu eğitim ve öğretim hususî bir şekilde olmalıdır. Kendisine mahsus bir çalışma dairesi içinde yürütülmelidir. Bu cinse mahsus hazırlıkları bulunmalıdır. Kadınların eğitim ve öğretimi erkeklerden ayrı hususiyetleri ihtiva etmektedir. Çünkü onların yetişmeleri hususunda kendilerine mahsus noktalan gözönünde bulundurmak icabeder.

2. Eğitim ve öğretim sistemi karma olmamalıdır. Kadınlar, kadınlara mahsus dershanelerde ve mekteplerde, kadın Öğretmenler tarafından ders görmelidirler. Karma öğretim sisteminin Avrupanın ve Amerikanın güya ileri: gelen ülkelerinde ne kadar fena neticeler doğurduğu gözümüzün önündedir. O kadar ki, bunu inkâr etmek insan aklını durdurmak demektir. Misâl olarak şurasını arzedeyim ki. Amerikada 17 yaşına kadar olan kızlarla, erkek çocuklar orta okullarda (High Shcool) karma tedrisat görmektedirler. Bu gibi karma tedrisat sistemine tâbi okullarda her sene ortalama olarak binden fazla kız gizli şekilde hamile kalmıştır. Böyle bir şey şimdi bizde görünmez. Fakat biz de karma sistemi uygularsak, aynı netice ile karşılaşacağımız

muhakkaktır.

3. Yüksek tahsil görmüş bulunan kadınlar, çalışmak isterlerse, kadınların çalışabilecekleri iş sahalarında kadınlık şerefine yakışır işlerde ve kadınlara mahsus mevzularda çalışmalıdırlar. Meselâ, (kadın dershanelerinde, kadın hastananelerinde ve bu gibi yerlerde...

c. Cemiyetin Islahı ve Terbiye10[206]

Soru:

Acaba İslâmî hükümet rejiminde kadınların hürriyeti ve ilerlemeleri için herhangi bir mâni var mıdır? Meselâ, onların süslenmeleri, yarı çıplak elbise giyinip modaya uymak istemeleri gibi. Nitekim, zamanımızın yeni yetişen genç kızlarının giydikleri modaya uygun, dar ve gönül avlayıcı bir şekilde giyinip, kokular sürünüp, pudra, ruj, tırnak cilâsı filan kullanıp makyaj yapıp, caddelerde gezinip ve günümüzün genç delikanlılarına gösterişte bulunup, Holivud filimlerinin tesiri altında kalarak "Tidi Boy" gibi artistlik hevesine kapılmak mümkün olabilir mi, olamaz mı?

Böyle bir akıma ve modaya kapılan müslüman ve gayrı müslim delikanlıların ve genç kızların böyle serbestçe arzı endam

10[206] Tercüman ül Kur'an, Ocak 1962

etmelerine kanun (Legislation) vasıtasiyle mâni olmak mümkün müdür? Bu gibi kızların ve delikanlıların baba ve analarına para cezası gibi bir ceza konabilir mi? Böyle bir ceza müeyyidesi tatbik edilirse, onların medenî hakları çiğnenmiş olabilir mi? Acaba kız izciler (Girls Guide), (APWA: Kadınlar birliği) veya (YMCA: Genç Hıristiyanlar Cemiyeti) yahut (YWCA: Genç Hıristiyan Kadınlar Cemiyeti) gibi kurullar İslâmî nizama uyar mı? Acaba kadınlar — İslâmî adliyeden — kendileri için boşanma talebinde bulunabilirler mi? Ve erkekler için bir tek kadınla evlenmek hakkı gözönüne alınabilir mi? Veya ister İslâmî adalet karşısında veyahut da kendilerinin istedikleri gibi medenî nikahla evlilik (Civil Marriage) yapmak hakkı elde edebilirler mi? Acaba kadınlar (kızlar da dahil) gençlik festivalleri, futbol maçları, temsiller (tiyatro gibi), dram ve komedi tiyatrosu, dans, raks, filim artistliği, güzellik müsabakaları ve bu gibi şeylere iştirak edebilirler mi? Veya hava yolları şirketlerinde hostes (Air Hostes) olabilirler mi? Millî ahlakı bozan işlerde meselâ sinema gibi, filim artistliği gibi işlerde veyahut da televizyon ve radyoda açık saçık şarkılar söylemek ve yine çıplak resim basan mecmualarda modellik ve müstehcen edebiyat magazinlerinde, musikide, dans ve rakstaki bütün bu tutumlar menedilebilir mi?

Dans ve müzik ve sair ahlâkı bozan kulüpler ve emsali yerleri kapatmakta bir fayda sağlanabilir mi?

Cevap:

İslâmî içtimaî yaşayışın ve muaşeret usulünün konması ve mevcut usulleri değiştirmek kanun zoru ile olmaz. İlk önce eğitim, öğretim yolu ile halkın fikrini yükseltmek ve bu gibi hususlara bilhassa ehemmiyet vermek lâzımdır. Bu vasıtalara başvurulduktan sonra yine bozukluk devam ederse o zaman İslâmî kanun yolu ile inzibatî tedbirler kullanmakta bir mahzur olamaz. Kadınların çıplaklıkları ve hayasızlıkları hakikaten feci bir hastalıktır. Bu hastalığa hakikî ve doğru bir İslâmî hükümet tahammül etmez. Bu hastalık diğer tedbirlerle ıslah edilip düzeltilemezse, o zaman kanun yolu ile ortadan kaldırılması çarelerine başvurulur. Başvurulması da icabeder. Böyle kanunî bir müdahaleye, medenî hürriyete sekte vurur nazariyle bakmak da doğru değildir. Nitekim, kumarbazlara karşı tedbir olarak, onları yakalarlar. Yankesicilerin ensesine yapışıp ceza verirler. Bu gibi şeyler medenî hürriyeti ortadan kaldırmak ile aynı manayı taşımaz. İçtimaî yaşayışta fertlerin bazı mükellefiyetleri olmalıdır. Medenî hürriyet denilen şey, herkesin bildiğini okuması demek değildir. Fertler, başkalarının huzur ve rahatını kaçırmayacak, başkalarının hürriyetlerine zarar vermeyecek kadar hürdürler. İstedikleri gibi keyiflerinin dilediği şekilde her ne isterlerse yapamazlar.

toplumsal nizamı bozmak için kimseye bir hak tanınmış değildir. Hiç kimse, kendi keyfi için, toplumsal nizamda kötü şeyler öğreterek nizamı bozamaz.

Kız izciler (girils guide) ın İslâmda yeri yoktur. (APWA): Kadınlar Birliğine gelince, bunun da çalışma dairesi kendine göre olmalı ve Kur'an-ı Kerim'in ahkâmına muhalif bir şekli bulunmamalıdır. (YWCA: Hıristiyan Kadınlar Birliği) de Hıristiyan kadınlar için olabilir. Fakat müslüman kadınların bu teşkilâta katılmalarına müsaade edilemez. Müslüman kadınlar da isterlerse kendileri için bir (YWMA): Genç Müslüman Kadınlar Birliği diye bir teşkilât kurabilirler. Ancak İslâm dairesinin dışına çıkmamak şartiyle.

Müslüman kadınlar, İslâmî adliyeye baş vurarak kocalarından ayrılırlar. (Hul). Nikâhın feshi (Nullification) ve geçici ayrılma: Tefrik (Judicial Separation) derecesi dahi adlî makamlardan elde edilebilir. Ancak bu da Şeriatın koymuş bulunduğu kanunlar dairesinde olur ve yine Şeriat kanunlarına göre, bu kararı vermeye yetkili bulunan adalet makamlarından alınabilir. Fakat talak: (Divorce/ Boşanma) mutlaka Kur'an-ı Kerimin açık hükümlerine göre erkeğin elindedir ve hiçbir kimse erkeğe bahşedilmiş olan bu hakkı kendisinden alamaz ve müdahalede bulunamaz.

Maalesef, bu da o meselelerdendir ki,

Kur'an-ı Kerim namına Kur'an-ı Kerime muhalif yol tutulmak istenerek Kur'an-ı Kerime muhalif kanunlar yapılmak isteniyor.

Bütün İslâm tarihi boyunca, Devri Saadeti Nebeviden bu güne kadar, kimse bu hakkı erkeğin elinden geri almayı düşünemediği gibi hiçbir adalet müessesesi de bu işe müdahale etmemiştir.

Bu düşünce doğrudan doğruya Avrupadan aktarma suretiyle bize gelmiştir. Böyle bir kaideyi getirmek isteyenler hiçbir zaman gözlerini açıp da bakmamışlar ki, Avrupanın bu talak (boşanma) kanununun arkasında ne gibi niyetler saklanmaktadır? (Back Ground). Ne gibi kötü neticelere sebebiyet vermektedir. O zaman bizim evlerimizden de skandallar çıkarak çarşı pazarı saracaktır. İşte böyle feci sonuçlar, Allahın kanunlarını kaldırıp, onun yerine uydurma kanunlar koymanın bir neticesi olduğu pek tabidir.

Böyle sapık telâkkiler bir ithal malı gibi bize aktarılmak isteniyor. Onların evlilik sisteminde tek kadınla nikâh vardır. Nikâhlı kadının ve çocuklarının korunması gözönüne alınarak, gayri meşru kadından doğacak olan çocuklara karşı sözde kalan böyle bir tedbire başvurulmuştur. (Fransanın önümüzde bulunan örneği gibi.) Erkeğin nikâhlı karısından başka, diğer bir kadınla evlenmesi bir cürüm sayılmaktadır. Sanki bütün bu bağlılık haramdan kaçınmak için değil de

nikâhlı kadını korumak içindir. Şimdi sorulacak nokta şudur: Kur'anı Mecîd'in ebcedine vâkıf birisi nasıl olur da bu ölçüleri (Volues) gözönüne alabilir? O kimseye göre de zina nasıl caiz olur da, nikâhın kanun yolu ile haram olması için uydurulmuş bulunan bu acaip ve garip felsefe hak olabilir? Bu şekilde bir kanun yapmanın neticesinde, müslümanlar arasında da, zinanın revaç bulması sağlanmış, olur. Bu defa kız arkadaşlar edinmek, (Girl Friends) ve kapatmalar (Misteresses/Metresler) alıp yürür. Tabiatiyle ikinci kadın da ortadan kalkmış olur. Bu şekilde ortaya çıkmış bir cemiyet, bu çehresiyle, asıl İslâmî cemiyet çehresinden çok uzak ve Avrupai çehreye çok yakın bir cemiyet olur. Böyle bir cemiyete birçokları hevesli olabilirler, fakat müslümanlar asla güvenli olamazlar.

Medenî nikâhla evlenmek meselesi elbette ki, müslüman kadının yanıbaşında söz konusu değildir. Bu mesele olsa olsa herhangi bir müşrik kadınla evlenmek hususunda ortaya çıkar veya herhangi bir Hıristiyan veyahut da Yahudi kadınla evlenirken söz konusu olabilir. O zaman bu kadınlar İslâmda böyle bir kanun bulunduğu için Müslümanla nikâhlanmaya razı olmazlar. Müslüman erkek de, aşkının belâsına kapılmış olduğundan evlenirken, dinî bağlara tâbi olmayacağına önceden söz vermek zorunda kalır.

Biri kalkıp da böyle bir işe atılacak olursa, İslâmdan bu hususta fetva istemesine ne lüzum vardır ki. Gidip bildiğini okusun. İslâmda kendi yolunu takip etmeyenlere niçin, neden böyle bir müsaade versin? İslâmî adalet müessesesi de ne zaman ve ne hakla müslümanlara bu şekilde evlenmek için izin çıkarsın?

Şimdi gelelim diğer tarafa, bir İslâmî hükümette kadınlar, gençlik festivaline (Youth Festival), oyun gösterilerine, tiyatrolara, dans ve raks, şarkı ve güzellik müsabakalarına katılmak isterlerse, yahut da hava yolları hostesi olarak yolcuların gönüllerini eğlendirmek için hizmet etmek yolunu tutarlarsa, o zaman İslâmî hükümetin varlığına ne lüzum vardır? Bütün bu işlerin hepsi de küfürde ve kâfir hükümetlerde kolaylıkla yapılacak işlerden, daha da geniş serbestlik içinde istendiği gibi olabilecek şeylerdendir.

Sinema, film, televizyon, radyo vesaireye gelince, bunlar Allah tarafından verilen kudret sayesinde ortaya çıkmış aletlerdir. Haddi zatında kendi başlarına fena şeyler değillerdir. Fakat fenalık bunları fena yolda ve fenalıklar için kullanmaktan doğar. Kötü yolda kullanılırsa insanlığın ahlakını bozar. İslâmî hükümete düşen vazife bu vasıtaları insanlığın felahı yolunda kullanmak ve ahlak fesadı için kullanılmalarını önlemektir.

IV. ZİMMİLERİN HAKLARI

a. İslâmî hükümette zimmî reaya (tebaa)[11[207]]

Soru:

Ben Büyük Hindu Kurulunda (Hindu Mana Sebha) da memurum. Geçen sene Hindu Kurulunun vilâyet propaganda sekreterliğine seçildim. Zat-ı alilerinizi ismen tanıyorum. Kıymetli kitaplarınızdan "Müslümanlar ve Siyasî Çekişmeler, "islâmın Siyasî Nazariyesi", "İslâmî Hükümet Nasıl Kaim Kılınır?" ve "Selâmet Yolu" nu ve diğerlerini okudum. Bu eserleri tetkik ettikçe İslâm hakkındaki görüşüm tamamen değişti. Ve bende şöyle bir kanaat yer etmiş oldu: Eğer bunlar daha evvel, ele alınmış olsalardı, şimdi çok karışık bir durum arzeden Hin-du — Müslüman meselesi böyle bir hal almazdı.

Zat-ı faziletlerinizin, ileri sürdüğü ve insanları davet ettiğiniz bu ilâhî hükümet yolu benimsenip tatbik edilmiş olsaydı, böyle bir rejimde yaşamak benim için de bir övünç vesilesi olurdu.

Buna rağmen, bazı hususları sormak cesaretinde bulunacağım. Bu mevzuda sadece

11[207] Tercüman ül - Kur'an, Receb – Şevval; 1363 Temmuz -Eylül 1944

mektup yazmakla değil, Zat-ı faziletlerinizle bizzat görüşmek de istiyorum.

İlk Önce şu hususun, tarafınızdan aydınlatılmasını rica ediyorum: Hindular, Hükûmet-i İlâhiyede ne derecede yer alırlar? Kendilerine Ehl-i Kitap hukuku mu tanınır, yoksa sadece zimmî hakkı mı tatbik edilir? Ehl-i Kitap ile zimmîlerin hukukuna ait risale ve kitaplarınız elime geçmedi. Ben ancak şu kadarını biliyorum ki, Müslüman Arapların Sindh'e yürüyüş tarihinde islâm orduları kumandanı Muhammed İbn-i Kasım ve Sindh'de onun yerine geçenler, Hindûlara da Ehl-i Kitap hukuku tanımışlar ve Ehl-i Kitap muamelesi yapmışlardır. Ümid ederim ki, Zat-ı faziletleri bu hususta geniş bir şekilde fikir beyan buyururlar. Ve ayrıca, Ehl-i Kitap ile Zimmî hukuku arasındaki farkları da etraflı olarak açıklamanızı rica ediyorum. Acaba bu sınıfa mensup azınlıklar, memleketin asayiş ve inzibat işlerinde vazife alabilirlermi? Asker, zabıta ve kanun icra eden eleman olarak, Hindûlara da bir pay ve hisse verilebilir mi? Şayet verilmediği takdirde, Hindûların çoğunlukta bulundukları eyaletlerde, Hükûmet-i ilâhiye kanunları gereğince, Hindular da hükümet işlerine iştirak edebileceği hususunu Zat-ı faziletleri, kabul etmeğe hazır mıdırlar?

İkinci sualim de şudur: Acaba Kur'andaki askerlik ve devlet işleri (Divanî ahkâm)

müslümanlar gibi Hindulara da teşmil edilebilir mi? Acaba Hindûların kendi millî kanunları (Personal Law) Hindular üzerinde icra edilebilir mi, edilemez mi? Benim şahsî fikrim şudur ki, Hindular kendi irsî kanunlarında aile sisteminde ve buna benzer hususlarda kendi kaidelerine (Menu şaster'a göre) yaşayışlarını devam ettirebilirler. Eğer ettiremezlerse sebebinin açıklanmasını istirham ediyorum.

Şu da malumu âlileridir ki, bu sualler sadece dağınık ve muhtelif hukuk mevzuu olarak takdim kılındı.

Cevap:

Ben, zat-ı alilerinizin, mektupla bildirdiği bu fikirlere, kendimce büyük kıymet vermekteyim. Şurası bir hakikattir ki, Hindistanda Hindu - Müslüman meselesi karma karışık ve halledilmesi gayet zor bir mesele haline gelmiştir. İki ayrı camianın bir arada yaşama problemi, hak ve adaletle çözüm yolu bırakılıp, şahsî, ailevî, zümre ve ırkî esaslar üzerinden halletmek yolu tutulduğundan bu ağır mesuliyet onların boynunda korkunç bir vebal olarak kalmıştır. Böyle ters bir tutum, şimdiki içinden çıkılmaz durumu meydana getirmiştir. Bu talihsiz gidişe biz de katılmak ve işt'râk etmek zorunda kalıp, hiçbir fayda elde

edememişizdir.

Zat-ı alilerinizin, ileri sürdükleri sualleri simdi sırası ile ve mümkün olduğu kadar kısa olarak cevaplandırmaya çalışacağım.

1. Eğer Hükûmet-i ilâhiye kurulursa, böyle bir rejimin vasfı bir kavmin ve bir milletin başka bir kavim veya millete ve yahut da kavimler ve milletlere tahakküm etmesi demek değildir. Belki bu hükümetin vasfı, usul üzerine kurulmuş olmasıdır. Böyle bir hükümetin zahirdeki yöneticileri memleketin halkı ve o memlekette oturanlardır. Bunlar da bu usule inanmış olan kimseler olmalıdırlar. Bu usule inanmak ve bu usulü kabul etmek istemeyen diğerleri, yahut da her ne şekilde olursa olsun, bu usule güvenleri bulunmayanlar, böyle bir hükümetin içinde, böyle bir hükümetin iktidarı altında "Ehl-i Zimme" vasfını elde ederler. Yani bunların muhafazasının mesuliyeti usulî hükümeti yürütenlerin ve yönetenlerin üzerinde olur.

2. "Ehl-i Kitab" ve "Amm Ehl-i Zimme": (Alelumum zimmiler) arasında hukuk bakımından herhangi bir fark yoktur. Ancak fark şu noktadadır ki, Ehl-i Kitap kadınlarla, müslüman erkekler evlenebildikleri halde diğer Ehl-i zimme kadınları ile evlenemezler. Fakat hukuk bakımından ise bu iki camia arasında herhangi bir fark yoktur.

3. Zimmîlerin hukuku hakkında geniş

denecek derecede bir yazı yazmış değilim. Fakat usulen size arzedebilirim ki, zîmmî iki çeşittir. Yani zimmîlik iki şekil ile ortaya çıkar. Biri, İslâmî hükümetin zimmîliğini kabul ettikleri zaman bu hükümetle anlaşma yapılarak ortaya çıkan ikincisi ise, anlaşma olmaksızın zimmîlikleri kabul edilenler. Birinci kısım zimmîler hakkında anlaşmada ne varsa, onlar hakkında dikkate alınır ve anlaşmanın şartlarına göre hareket edilir.

İkinci kısım zimmîler için şeriatte lâzım gelen noktalar gözönünde bulundurulur. Bu esaslara göre, onların canlarını, mallarını, şeref ve haysiyetlerini korumakla mükellef oluruz. Kendi canımızı, malımızı, şeref ve haysiyetimizi koruduğumuz gibi, onların da bu haklarını korumamız gerekir. Onların bu mevzudaki hukuku müslümanlarınki ile denktir. Zimmî kanının değeri de müslüman kanının değeri kadar olur. Kendi dinleri üzerine amel etmek hususunda tamamen serbest olurlar. İbadethanelerini muhafaza ettikleri gibi bu mabetler islâmî hükûmet tarafından korunur. Kendi dini talimlerini tanzim. etmek hakkında mâîik bulunurlar ve zorla Islâınî Tâlha krndüeıine yüklenemez.

Zımmilere ait, islâm Anayasasındaki (düştün) fau nünü inşallah geniş bir şekilde ele alarak kitap halinde neşredeceğim.12[208]

12[208] Bu hususta Cemaatti îslâmî iki risale yayınlamıştır.

4. Zimmilerin şahsi hukuk ve şahsi kanunlarına gelince, bu husus kendilerine tanınmış bulunan dini serbestinin lâzım gelen bir neticesidir. Bu bakımdan îslânu hükümet, onların nikâh, talak (evlenme ve boşanma) irsi, mülkî (Law of the land) ve diğer kanunlarına dokuna. m az. Ancak onların icra edemiyecekleri kanunlar, tatbikiyle memleketin nizamını ve başkalarının serbestisine zarar getirebilecek mahiyette olan kanunlardır. Meselâ simim millet veya cemaat faizciliği caiz sayar. Halbuki İslâm böyle bir şeye müsaade edemez. Bu gibi menfî hareketlere meydan verdiği takdirde, memleketin iktisadî du rumu bozulur gider. Tabiîdir ki, buna maıi olunur, ve yine bu örnek gibi, bir zimmî kavmin telâkkisine göre zina caiz olabilir, islâm rejimi buna müsaade ederse, o zaman onların kötü ve yakışık almaz işleriyle fahişelik (Prosti-tution) memlekette alır yürür. Halbuki insan ahlakının aksine olan bu iş, ceza kanunumuzun (kanun-u ta'zirat: Criminal law) ile dahi men edilmiştir. Elbette ki, medenî kanun ile de men edilir ve müsaade edilmez. Bu ölçülere göre diğer hususları da mukayese edebilirler.

5. Zat-ı alileri bir de zimmîlerin memleket zabıtasında ve diğer mülkî idarelerde vazife alıp alamıyacağını soruyorlar. Meselâ, polislik, askerî hizmetler, kanun icrası işleri ve buna benzer resmî vazifelerde Hindulara

da bir iştirak payı düşer mi, düşmez mi? Düşmez ise, ozaman çoğunluğu Hindûlarla meskûn bulunan eyaletlerde siz müslümanlar, hükümeti İlâhiyede Hindûların da iştirâk edebilecekleri bir durumu kabul etmeye hazır mısınız?

Bu soru bence iki yanlış anlayıştan ileri geliyor. Biri şudur ki, usulî gayrı millî hükümet (İdeological Non-National State) in sahih olan hususiyetini ve doğru vasfını, gözönünde bulundurmuyorsunuz. İkinci nokta da şudur: Çalışma hayatı ve iktisadî sahadaki düşüncenin de aydınlanması icabeder. Birinci sırada ben bunu açıkladım ve aydınlattım. Usul üzerine kurulmuş bulunan hükümeti yani ideolojik devleti yürütmek ve bunu muhafaza etmenin ve ayakta tutmanın mesuliyeti bu nizama inanmış olan halkın üzerindedir.

Ancak inanmış bir camia böyle bir hükümetin ruhunu temsil edebilir. Tam bir iyi niyetle din ve imanlarından aldıkları yüksek hasletlerle hükümetlerini ideal seviyeye çıkarabilmek için büyük gayretler sarfetmek ancak böyle bir topluluktan beklenebilir. Bu hükümetin devam etmesi için icabında harp meydanlarında canlarım da feda etmeye hazır bulunmalıdırlar. Diğerleri ise, bu usule inanmamaktadır. Böyle bir hükümete iştirak ederlerse, o zaman ne bu hükümetin kurulmasının gayesini anlarlar ne

de böyle bir hükümetin ruhuna vakıf olurlar. Bu hükümetin ruhuna göre işleri yürütemedikleri gibi ne de halis bir niyetle bu hükümetin ayakta tutunması için samimiyetle gayret sarfedebilirler. Devletin diğer mülkî ve idarî işlerinde vazife alacak olurlarsa, memur zihniyetiyle iş görür ve gün geçirerek ücret alırlar.

Bu zümre, askerî işlerde çalışmak ve asker olmak isterlerse, böyle bir şeriat içinde, ücretli asker (Merece-naries) vasfından başka bir vasıfları olamaz. Kendilerinden böyle bir ahlâkî bir haslet de beklenemez. Pek tabiî olarak, İslâmî hükümet için bir fedakârlık ve müzaharet göstermezler.

İslâmi devlet sisteminde, ehl-i zimmeye herhangi bir iş yüklenmez. Askerî işlerin bütün ağırlığını müslümanlar yerine getirirler. Ehl-i zimme'den ancak bir nevi müdafaa vergisi alınabilir. Fakat hem askerî hizmet gördürmek, hem de müdafaa vergisi almak gibi, iki vazife ehli zimme'ye yüklenemez. Ancak ehli zimme kendi arzu ve gönül rızaları ile askerî hizmet görmek İsterlerse, o zaman kendilerinden müdafaa vergisi alınmaz.

Mülkî işlerde ve sivil dairelerde çalışmalarına gelince, kilit noktalarda (key positions) ve temel meseleleri ilgilendiren idarî ve asayiş işlerinde yine ehl-i zimmeye bir vazife verilmez. Fakat diğer

memuriyetlerde zimmîlerin çalıştırılmasında bir sakınca yoktur.

Şûra meclisi azalığma seçilmek için de ehl-i zimme'ye oy verilmez. Elbette ki, zimmîler ayrı bir mümessil veya mümessiller bulundurabilirler. Bu mümessiller, zimmîlerin medenî haklarınnı ve özgürlüklerini korumak ve zimmîlerin işleriyle alâkadar olmak için müşaverelere iştirak ederler. Aynı şekilde, memleketin umumî işlerinde, intizam ve asayiş meselelerinde de kendi camialarının isteklerini ve dileklerini aksettirebilirler. Münasip gördükleri şekilleri de ileri sürebilmek haklarıdır. Bütün bu işleri İslâmî noktayı nazara göre idare eden merci, Şûra Meclisi (Assembly) dir.

Açık ve kesin olan mesele şudur ki, hükûmeti ilâhiye herhangi bir kavmin, herhangi bir milletin veya herhangi bir zümrenin sultasında değildir. Bu hükümet ancak, bu usulü kabul edip inananlar tarafından yönetilir ve yürütülür. Hükümete ancak bunlar iştirak edebilirler.

İdareci kadro, ister Hindu - zade olsun, ister Sirkh-zâde olsun. Hangi kavimden olursa olsun yeter ki, bu usule gerçekten inanmış olsun. İslâmın devlet nizamına inanmayanlar Müslüman - zade bile olsalar, böyle bir hükümette yerleri olamaz. Olabilmesi için bir sebep de gösterilemez.

Ancak bu hükümetin muhafazasında (Protection) korunmasında faydalı olabilirler. Fakat hükümeti yöneltmek, yürütmek işine iştirak edemezler.

Zat-ı alilerinizin şu şekilde bir sorusu da var: Diyorsunuz ki, "Hindûların çoğunlukta bulunduğu eyaletlerde, Hükûmeti İlâhiyedeki Hindular gibi bir vaziyetleri olabilmesini müslümanlar kabul edebilecekler midir? Esasen Müslim Legue, liderlerinden bunu istemek lâzımdır. Nitekim alış veriş meseleleri ve değiş tokuş işleri de böyledir.

Şimdi biz burada başka sorular soracak, sonra da bunları kendimiz cevaplandıracağız.

Hindular için her nerede hükümet kurmak icap ederse etsin, orada ancak iki esasî şekilde hükümet görebilirsiniz.

1. Ya bu hükümet Hindu mezhepleri esası üzerine kurulmuş olacaktır.

2. Veyahut da bu hükümet, milliyetçilik ve vatanperverlik yani muayyen bir ülkecilik üzerine bina edilecektir.

Birinci şekil tercih edilirse, böyle bîr durumda siz de kabul edersiniz ki, Hindular, hukukî bakımdan Hükûmeti ilah kurmazlar. O zaman biz de hukuk zaviyesinden bu hükümete "Ram Rac" hükümet diyebiliriz. Böyle bir hükümette pek tabiîdir ki, hükümetin başında bulunacak kimse de Hindu mezhebinden olacaktır. Noktası nokta-

sına mensup olduğu mezhebe göre icraat yapacaktır. Başka türlü hareket etmesi de muhtemel değildir. Eğer böyle bir hükümette hukuk kaidelerine çok iyi dikkat edilirse, muameleleriniz bizimkinden daha iyi olursa elbette ki, o zaman bu hükümet ahlaken bizden üstün olmuş olur. Böyle olunca, şu ihtimal de yok değildir ki, bir gün bizim hükümeti İlâhiyemiz sizin Ram Rac hükümetinizle değişmiş ola. Yok eğer bu hususlar ve bu muameleler dediğimiz gibi değil de, dediğimizin aksine olursa, o zaman da er veya geç neticenin aksine tecelli edeceği şüphesizdir.

İkinci şekle gelince, hükümetiniz vatanperverlik ve milliyetçilik esasına göre kurulduğu takdirde, o zaman da bu hükümet Cumhuriyet (Demokracy) rejimini seçecektir. Böyle bir rejim kabul edilirse, orada bulunan müslümanlar da sayıları nisbetinde bu hükümete iştirak edeceklerdir. Kendilerine de bu hükümette sayıları nisbetinde bir hak tanınacaktır. Fakat Hindu milliyetçiliği, esas olarak alınırsa, o zaman oradaki müslümanlara mağlup bir millet muamelesi yapılacak (Subject Nation) ve onlara bu gözle bakılacaktır.

Bu iki şeklin ikisinde de siz yine Müslümanca muamele yapılmasını mı istiyorsunuz? Her ne şekilde olursa olsun, İslâmî hükümette Zimmîlerin hakkındaki

muameleler, Kur'an-ı Kerim ve Hadislerin hükümlerinden başka türlü olamıyacaktır. Siz istiyorsunuz ki, millî hükümetiniz Müslümanları katliam etsin. Tek bir İslâm çocuğu hayatta bırakmasın. İslâmî hükümet de mukabele-i bil-misil (aynıyla karşılık vermek) olarak, intikam almak maksadiyle, kendi ülkesi dahilinde bulunan zimmîlere aynı muameleyi yapsın. Böyle şey olamaz. Mesele bunun tamamen aksinedir. Hindu hükümette, Cumhurbaşkanı veya başkumandan müslüman vatandaşlardan yapılabilir mi? Bunun gibi, herhangi bir zimmînin de İslâmî hükümetin başına getirilmesi veya islâm ordularının başına başkumandan tayin edilmesi muhaldir, yalnız herhangi bir zimmî İslâmî Hükümetin işlerinde muayyen şartlar dahilinde vazife alabilir.

DETAYLI AÇIKLAMALAR[13[209]]

Sual:

Zat-ı faziletlerinizin eserlerini ve daha önce lütfedip yazmış bulundukları mektupları okuduktan sonra, kendime de hak verdim. Çünkü Zat-ı faziletleri temiz ve halis İslâmî

13[209] Tercüman ül - Kur'an, Zilkade - zilhicce 1363; Kasım, Aralık 1944 sayısından alındı.

bir hükümet rejimine taraftardırlar. Bu islâmî hükümette ehl-i zimme'nin ve ehl-i kitabın vaziyeti Hindulardaki Açhut'lar14[210] gibi mi olacaktır?

Zat-ı faziletleri yazıyorlar ki, "Hindûlarm ibadethaneleri korunacaktır. Ve onların kendi dinî talimlerini düzenlemeğe hakları olacaktır." Fakat Zat-ı faziletleri şu noktaya temas etmemektedirler: Acaba Hindûlara propaganda (dinî tebliğ) için hak verilecek midir, verilmeyecek midir? Bu arada Zat-ı faziletleri şu hususa da temas etmemektedirler: "Böyle bir hükümet kabul edildikten sonra, onlar da bu hükümete inandıkları takdirde, bu hükümeti yürütme hususuna iştirak edebilirler. Bunlar ister Hindu - zade olsun, isterse sirkh - zade olsun." Şimdi lütfedip de kerem buyurup şu hususu da izah buyursunlar ki, bir Hindu, Hindu olarak kalıp da Hindûluğunu muhafaza ederek, aynı zamanda sizin hükümet usulünüze iman edip, bu hükümetin yürütülmesine nasıl iştirâk edebilir?

Sonra yine Zat-ı faziletleri buyuruyorlar ki, Ehl-i Kitap kadınlarla Müslüman erkekler evlenebilirler. Fakat Zat-ı faziletleri şu noktayı da kapalı geçiyorlar, acaba Ehl-i Kitap erkekleri de Müslüman kadınlarla

---

14[210] Açhut: Hindular arasında yaşayan Gayrı Hindu azınlık, el sürülmez kimseler.

evlenemezler mi? Eğer cevap menfî ise, yani evlenemezlerse, o zaman Zat-i faziletleri niçin bu "üstün görme duygusu": İhsâs-ı Berten: (Superiority Complex) hakkında daha etraflı izahta bulunmazlar? Eğer Zatı-ı faziletleri, bunun ispatı için (Justification) İslâma iman etmeye taraftarlık ederlerse, o zaman niçin şunu kabul etmek ve şuna inanmak istemezler ki, kendi buyurduğunuz gibi, "sözde müslüman" kimseler niçin İslâmî kaide ve kanunlardan kaçınıyorlar? Ve niçin bu günün müslümanının meselesi ayrıdır? Ve yine niçin Zat-ı faziletleri, şunu da kabul etmiyorlar ki, Hülefa-i Raşidin devrinde İslâma sarılmış olan halkın çoğunluğu, hangi sebepten dolayı siyasî iktidarı elde etmek için istekli idiler? Eğer Zat-ı faziletleri, şunu da kabul etmek istemezler ise, o zaman 30 - 35 sene bu şekildeki İslâmî hükümetin nasıl devam ettiğini izah buyurmazlar mı? Ve sonra yine Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ anh, o kadar dirayetli ve tedbir sahibi olmasına rağmen niçin kendisinin o kadar muhalifi, vardı? Hatta muhalifleri o kadar çoktu ki, Hazret-i Ayşe Radıyallahu anha da bunların arkasında bulunuyordu.

Bundan başka, şu düğümün de çözülmesi icabeder: Zat-ı faziletlerinin düşüncesine göre, böyle bir hükümeti yürütmek için, öyle yüksek ahlâklı ve öyle karakter sahibi bir kimseyi neri, Hazret-i Ömer, Hazret-i Osman

Radıyallahu Taalâ Anhum, gibi eşsiz ve emsalsiz kimselerin zamanında, bu hükümet ancak bir kaç sene devam etmiştir. On dört asır sonra, böyle bir hükümeti tekrar göz önünde bulundurmak ve o zamanın vaziyetine göre bir hükümet sistemi düşünmek acaba ne derece makul olabilir? Şuna da şüphe yoktur ki, Zat-ı faziletlerinin bu nazariyeleri her zaman müslümanların arasında istek ve zevk ile karşılanıp, beğenilmektedir. Nitekim temas ettiğim bir hayli müslümanlarda bu hususu müşahade ettim. Onlar, sizin söylediklerinizin hepsinin tamamen İslâmın ta kendisi olduğunu düşünüyorlar. Fakat, herkes de, benim, yukardaki satırlarda ileri sürdüğüm hususlarda itirazda bulunuyor ve size göre, Hilâfet-i Raşidin devrindeki gibi halifeliği üzerine alacak karakterde bir kimseyi nereden bulacağız, diyorlar. Hele bu Zevat-ı Kiram, bu kadar iyi insanlar olmalarına rağmen, onların kurmuş bulundukları hükümet sistemi ne sebeple en fazla elli sene bile devam edememiştir? Şimdi bu böyle olunca, böyle bir hükümet nazariyesi, güzel bir inaçtan başka acaba ne olabilir ki?

Cevap:

Sizin sormuş bulunduğunuz sorular tamamen hakikattir. Ben de şimdiye kadar bunların üzerinde durmamıştım. Bu

bakımdan vereceğim cevaplar, bu sualleri tamamen aydınlatacak mahiyette olmazsa bile, beni mazur görünüz. Eğer Zat-ı alileri, ilk önce esasî işler üzerinde söze girişip de, tedricen fer'î işlere ve zamanın siyasetine (Current Politics) gelirseniz, o zaman benimle fikir bakımından müttefik olamayız. Bunun için hiç olmazsa bu mevzular hakkında benim kadar uğraşmış olmanız icabeder. Buna göre ben öyle anlıyorum ki, daha Zat-ı alileri, beni iyi tanımamışlardır ve iyi öğrenememişlerdir.

Lütfettikleri mektupta Zat-ı alileri şöyle yazıyorlar: Benim tahayyül ettiğim İslâmî hükümette, Ehl-i Kitab ile Zimmîlerin durumları, Hindûlardaki Açhut'lar gibi olacak diyorsunuz. Ben de bu satırları okuyunca hayretler içinde kaldım. Çünkü, Zat-ı alileri, ya benim açıkça anlattığım, zûnmîlerin durumunu bilmiyorlar, yahut da Hindu Açhut'ların vaziyetine vakıf değillerdir. İlk önce şunu bilmek lâzım ki, Açhut'ların durumları Mem Dehrem Şaster'den15[211] anlaşıldığına göre, onların hukukî durumları bakımından İslâmdaki zimmîlerin hukukî durumları ile hiç de mukayese imkânı yoktur. Burada en mühim nokta da şurasıdır ki, Açhutlar meselesinde esas ırk ve nesil imtiyazı üzerinedir. Zimmîlikteki esas ise, akide üzerinedir. Eğer bir gün bir zimmî çıkıp

15[211] Hindu dinî esas kanunları. Mütercim

da İslâmı kabul ederse, bu zimmi bize Emîr veya İmam da olabilir. Fakat herhangi bir Şovder,16[212] herhangi bir akide ve mesleği kabul ettikten sonra, Serme17[213] bağlarından acaba, kurtulabilir mi?

Zat-ı alilerinin şu suali de çok tuhafdır. "Acaba bir Hindu, Hindu olarak kalıp da sonra İslâmî hükümete inanırsa, bu hükümeti yürütenlerle iş birliği yapabilir mi?"

Galiba Zat-ı alileri şu nokta üzerinde durmamışlardır: İslâmî hükümetin usullerine iman eden kimse iman ettikten sonra artık bu kimsenin Hindûluğu.kalır mı? O da müslüman olur gider. Bugün bu memlekette on milyonlarca "Hindu - zade" vardır. Bunlar Müslüman olup, islâm usullerine iman etmişler, iman ettikten sonra da artık bunlar müslümandırlar, Hindûlukları da kalmamıştır. İleride de herhalde inşaallah böyle Hindû-zâdeler yine İslâm usullerine inanacaklar, onlar da diğer müslümanlar gibi müslüman olacaklardır. Elbette ki, müslüman olunca, onlar da diğer müslümanlar gibi İslâmî hükümeti yürütmek ve yönetmek hususunda gayretle çalışacaklardır.

Şimdi şu suale gelelim: "Acaba İslâmî

16[212] Gayrı Hindu, Hindu mezheplerine göre temizlenmeyen zümreye mensup. Mütercim

17[213] Hindu mezheperine göre, bir nevi dinî "murdar gibi bir şey". Mütercim

hükümette Hindûlara propaganda yapmak hakkı tanınacak mıdır, tanınmayacak mıdır?

Şunu da hemen arzedeyim ki, böyle bir sualin cevabı pek kısa bir cevap değildir. Çünkü propagandanın çeşitli şekilleri vardır. Ve şekle göre iş değişir.

Biri şudur ki, herhangi bir mezhebe mensup zümre, kendi mezhebini kendi nesline ve kendisine mensup bulunan halka öğretmek ister. Bu hususta yalnız Hindular değil, zimmîlerin hepsine hak tanınır.

İkincisi de şudur: Herhangi bir mezhebe mensup zümre — yazılı yahut da sözlü kendi mezheplerini başkalarına — başka gayrı müslimlere öğretmek ve anlatmak isterler. İslâm da dahil, kendi mezhepleri ile diğer mezheplerin arasındaki farkları belirtmek yoluna da gidebilirler. Bu hak da yine zimmîlere tanınır. Fakat, herhangi bir İslâmî hükümette sadece bir müslümanın dininin değiştirilmesi için yapılacak olan tek taraflı propagandaya müsaade edemeyiz.

Üçüncü şekle gelince: Herhangi bir mezhebe mensup zümre, kendi mezheplerinin esası üzerine muntazam bir şekilde harekete geçmek isteyerek, memleketin temel nizamını değiştirmek, İslâmî usûlleri ortadan kaldırmak ve bunun yerine kendi usullerini koymak isterlerse, bu çeşit faaliyetlere kendi hükümetimizin

hududları içinde asla müsaade edemeyiz. Bu hususta daha fazla bilgi edinmek için, mufassal bir şekilde izah ederek yazmış olduğum "İslâm meen katli mürtedd ka hükm: İslâmda Mürteddin öldürülmesi hükmü" isimli eserime bakınız.18[214]

Ehl-i Kitab kadınlarının, müslümanlarla evlenmelerinin caiz olup da, müslüman kadınlarının ehl-i kitab ile evlenmelerinin caiz olmamasının sebebi şudur:

Böyle bir müeyyidenin istinad ettiği temel, "üstün görme duygusu" üzerine kurulmamıştır. Bu ayrı bir ruhî meseleye istinad eder. Umumiyetle erkek kolay kolay tesir altında kalmaz. Bunun aksine, kadın daha kolay tesir altında kalır. Bir gayrı müslim kadın, herhangi bir müslümanın nikâhı altına girerse, bu kadının gayrı müslim kalacağı çok az ihtimal dahilindedir. Müslüman olması ihtimali daha ziyadedir. Fakat bir müslüman kadın herhangi bir gayrı müslim erkekle evlenirse, o zaman kendi dinini bırakıp da gayrı müslime olması ihtimali, daha çoktur. Bu kadının evlâtlarını müslüman olarak yetiştirmesi ve kendi kocasını da müslüman etmesi beklenemez. Bu mühim sebepten dolayı müslüman

---

18[214] Bu mevzu kitap halinde neşredilmiştir. "Mürtedd kî seza - İslamî kanun meen." (İslâmî kanunda Mürtedd'in cezası) İslâmic Pbl. Ltd. Lahor.

kızlarının gayrı müslimlere nikahlanmalarına müsaade edilmemiştir. Elbette ki, bir gayrı - müslime kadınla, kendi çocuklarının müslüman olarak yetiştirilmelerine rıza gösterirse evlenilebilir. Fakat Kur'an-ı Kerim'de böyle bir hususa müsaade edilmekle beraber, bunun yanı başında da bu gibi kimselerin imanının zayıflayacağını da işaret etmiştir. Şurası da açıkça gösterilmiştir ki, bir kimse, bir gayrı müslimin muhabbetine yakalanırsa, ya onun imanı zayıflamıştır veya imanı tamamen ortadan kalkmıştır. Fakat özel durumlarda bunda faydalar olduğu takdirde, buna kalkışılabilir. Buna rağmen yine de bu tür evlenmeler pek makbul bir iş sayılmamıştır. Bazı durumlarda da bu iş tamamen menedilmiştir. Bu yasağın sebebi de, müslüman camiasına gayrı müslimlerin girmelerini önlemek içindir. Girdikleri zaman, ihtimal, münasip olmayan ahlâkî ve itikadî vasiyetlere tesir icra edebilirler.

Zat-ı alilerinizin şu sualine gelelim: İslâmî hükümet sadece niçin otuz, otuz beş sene devam etmiş ve daha fazla sürmemiştir? Bu husus mühim bir tarihî meseledir. biz, İslâm tarihini iyi tahkik edip, derin mütalâa buyursaydınız, böyle bir neticenin sebeplerini anlamanız pek zor olmayacaktı. Herhangi bir kimse, öne çıkıp, özel bir şekilde bir cemaate liderlik ederek, bir yaşayış nizamı düzenlerse, bu cemaat de bu nizamı tam olarak

yürütmeğe muvaffak olduğu takdirde, böyle bir rejimin devam edebilme şartı ilk liderden sonra gelecek olan liderlerin de seçkin kimselerden olması gerekir. Sonraki liderlerin de ilk liderler derecesinde bu usullere inanmaları lazımdır. Liderlik öyle bir zümrenin elinde bulunmalıdır ki, bu idareci kadroyu umum halk da desteklemelidir. Aynı zamanda bu zümrenin idare edeceği halkın da hiç olmazsa büyük bir kısmının bu ideal nizamın kültür ve terbiyesine vâkıf olmaları lâzımdır. Başta liderin ve daha sonra da idareci kadronun söz dinletme kudretine mâlik bulunmaları icabeder. Buna mukabil halkın da söz dinleme seviyesi olmazsa, bu usul silinir gider ve bunun yerine de başka usuller ortaya çıkar. Bu mühim noktaları İyice zihnimize yerleştirdikten sonra, şimdi İslâm tarihine göz gezdirebiliriz.

Nebî Sallallahu aleyhi ve sellem zamanında medenî bir inkılap ortaya çıktı. Yeni bir yaşayış nizamı kuruldu. Bu sayede Arabistan ülkesinde ayrı bir ahlâkî inkılap (Moral Revolution) meydana geldi. Zat-ı Saadetlerinin liderliği ile temiz kimselerden ufak bir gurup hazırlandı. Bütün Arabistan halkı onların önderliklerini kabul ettiler. Fakat zaman ilerledi. Hülefa-i Raşidin devrinde ülkeler fethedildi. İslâm memleketleri hızla genişledi. Fakat nizamın sağlam bir şekilde yerleşmesi aynı hızla

devam edemedi. Çünkü, o zamanki neşir işi bugünkü gibi kolay değildi. Tâlim ve terbiye işi de bugünkü kadar hızla geliştirilemiyordu. Nakil vasıtaları da zamanımızdaki gibi değildi. Bu sebeplerden dolayı islâm camiasına girmiş bulunan bir çok insan toplulukları; ahlâkî ve zihnî ve amelî bakımdan İslâmî harekete çabuk intibak edemediler. Bunun neticesinde de İslâm diyarında, İslâmın hakikatını anlamış ve bu nizamın ruhuna vakıf olmuş kimseler azınlıkta kalıyordu. Olgun olmayan müslümanların sayısı bunlara nisbetle pek fazla idi. Bu zümre, usulen müslüman hak ve hukukundan istifade ederek islâm camiasının içinde bulunuyorlardı. Gerçek ve doğru müslümanlarla aralarında bir fark gözetilmiyordu. Bu sebepten dolayı Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ anh devrinde irtica hareketleri (reactionary movements) baş gösterdi. Müslümanların büyük bir kısmı bu hareketin tesiri altında kaldılar.19[215]

Bu tarihî hakikatı öğrendikten sonra, biz, İslâmî hükümetin 30 - 35 sene devam ettiğine ve niçin bu müddetten sonra devam etmediğine başka sebep araştıracak değiliz. Bunun için de üzülmemize bir sebep de

19[215] Yani bu hareketin manası, İslâmiyete sarıldıktan sonra bile, az olsa dahi cahiliye nizamına temayül göstermekti.

yoktur.

Bugün, eğer biz, salih ve temiz bir zümre hazırlayabilirsek ve bunlar arasında İslamın menşeine uygun bir şekilde ahlâk ve terbiye yayılırsa ve zamanımızda elde mevcut bulunan vasıtalardan da istifade ederek bir İslâmî nizam tertip edersek, elbette ki, yalnız kendi ülkemizde değil, belki dünyanın başka ülkelerinde de bir ahlâkî ve medenî inkılap vücuda getirebiliriz. Biz şuna da inanıyoruz ki, böyle bir ahlâkî ve medenî zümreyi yetiştirip işleri onların eline teslim edersek, herhalde insanlara Önderlik etmek bundan böyle herhangi bir partinin eline geçmiyecektir. Şimdi siz, müslümanların bugünkü vaziyetini gözönüne aldığınız için, bizim sarılmak istediğimiz ve hedefimizi teşkil eden böyle bir hükümete ve böyle bir nizama "tutunamaz" nazarı ile bakıyorsunuz.

Eğer temiz ahlâk sahibi insanlar iş sahasına atılırlarsa, o zaman siz de inanacaksınız ki, yalnız müslüman halk değil, belki Hindu, Hıristiyan, Parsî ve başka kavimler de bu nizama sarılacaklardır. Kendi dinî liderlerini bırakıp bu nizamı yönetenlere güveneceklerdir. İşte bunun için, tâlim terbiye görmüş ve iyi yetiştirilmiş bir zümre ile bu nizamı tanzim etmek ve hazırlamağı göz önüne alarak, bunun kuvveden fiile çıkması için Hak Taalâdan yardım etmesini niyaz etmekteyim.

b. ZİMMÎLERİN HUKUKU[20[216]]

Soru:

İslâm ülkesindeki ekalliyet (azınlık) mezhepleri arasında, bu meyanda meselâ Hıristiyan, Yahudi, Buddah, Çin, Parsî, Hindu ve saire, acaba müslümanlar gibi hak ve hukuka mâlik olabilecekler mi? Acaba onlara da kendi dinlerini yaymak hususunda, şimdi bütün Pakistan ve diğer müslüman ülkelerde olduğu gibi, müsaade verilebilecek midir? Acaba memlekette dinî ve yahut da yarı dinî dernekler, meselâ "Dinî Felaha Erdirme Ordusu: Salvation Army" Katedral, Kanont, Sen Jan veya Sen Frans ve

bunlara benzeyen dernekler ve merkezler kapatılacak mıdır? (Nitekim bugün Seylanda olduğu gibi, aynı şey, diğer başka bir kaç ülkede de görülmüştür.) Yoksa müslüman çocuklara da geniş bir tolerans tanınarak, o teşkilatların merkezlerine gitmelerine ve orada modern eğitim yapmalarına müsaade edilecek midir?

Acaba, içinde yaşadığımız şu yirminci yüz yılda azınlıklardan cizye almak münasip olabilir mi? Mademki bu azınlık zümresi, ne askerî hizmetlerde çalıştırılabilecekler ne de hükümet işlerinde herhangi bir vazifeleri

---

20[216] Tercüman El - Kur'an, cilt 57, sayı 1. Ekim 1961 sayı-sından alındı.

olacaktır. Milletlerarası insanlık hakları ışığı altında acaba bu sınıf hükümete ne derece sadakat gösterebilirler?

Cevap:

İslâmî ülkede gayrı - müslim zümre bütün medenî haklar (Civil Rits) bakımından aynı haklara sahiptirler. Fakat Siyasî Hukuk (Political Rights) bakımından müslümanlarla aynı haklara sahip değillerdir. Bunun sebebi de şudur: İslâm'da hükümet nizamını yürütmek mesuliyeti yalnız Müslümanların üzerine yüklenmiştir. Her nerede olursa olsun, İslâmî hükümet idareyi elinde bulunduruyorsa, orada Kur'an-ı Kerim ve Sünnet tâlimine uygun bir şekilde hükümet işleri yürütülür. Gayrı – müslimler, Kur'an-ı Kerime ve Sünnet ahkâmına inanmadıkları için pek tabidir ki, bu ahkâmın dairesinde çalışamazlar. Hükümetin mesuliyetlerine de iştirak edemezler. Bu bakımdan, müslümanlar ülkenin düzeni ve asayişi gibi bütün bu gibi mühim mevkileri ellerinde bulundurmak zorundadırlar.

Gayrı - müslim hükümetlerin çalışma şekli samimî olmayıp, münâfıkane bir şekildir. Bunun tam aksi olarak, îslâmî hükümetin çalışma tarzı doğru bir istikamete bağlı olup tamamen imana dayanılır. Müslümanlar apaçık şu esası kabul etmiştir ki, herhangi bir

işte veya herhangi bir sahada çalışırsa çalışsın, kendisini Allah Taalânın karşısında bulunduğunu bilir. Bunun için İslâmî hükümet, gayrı - müslimlere de son derece şefkatli davranmak zorundadır. Müslüman, gayrı müslimlere yalnız kâğıt üzerinde "Milli azınlık" (National Mnorities) haklarını tanımakla kalmaz. Onların fiilî haklarını kendilerine teslim eder. Bir kimse bu hususta şüphe ederse, o zaman Amerikadaki Zenci (Negroes) lerin vaziyetlerini gözönüne getirebilir. Yahut da Rusyadaki gayrı - komünistlerin veya Çin ve Hindistandaki müslümanların durumunu düşünebilir. O ülkelerde bu gibi cemaatlere nasıl muamele edildiğini de hesaba katmak lâzımdır.

Asıl hayrete verici olan durum şudur ki, niçin biz başkalarından utanarak, açıktan açığa kendi çizgimizi, kendi fikrimizi ortaya koymayalım? Ve neden çizgimiz ve fikrimiz üzerine işlerimizi yürütmeyelim?

Gayrı - müslimlerin propaganda yapmaları meselesi ne gelince, şu nokta da vardır ki, biz kendi elimizle kendi kökümüzü baltalayacak değiliz. İntihara da hiçbir niyetimiz yoktur. Bu ahmaklığa da göz göre göre razı olamayız. Kendi ülkemizin içinde bir azınlık ortaya çıkarıp karşımıza dikmek, akıl kârı olabilir mi? Yahut da yabancı sermayeye arkasını dayayarak yabancı hükümetlere güvenip bizim için baş belâsı olmalarına da

hiç lüzum yoktur. Nitekim uzun müddet Türkiyede Hıristiyanlar böyle yapmışlardı.

Hıristiyan misyonerler, yer yer mektepler ve hastaneler yaparak, müslümanların imanlarını satın almak ve yeni yetişen müslüman neslini kendi milletine yabancı kılmak, (De - Nationalise) için çalışmalarına müsaade etmek, bence kendi milletimizi intihar yoluna götürmek demektir. Bizim idaremiz altında bulunan yerlerde bu hususlar üzerinde elbette ki, son derece titizlikle durmak lâzım gelecektir.

Yabancıların kasıtlı olarak giriştikleri bu eğitim faaliyetleri, ilk bakışta bazı köksüz ve manevî yapımızdan uzak olan şahıslar için, faydalı olduğu ileri sürülse dahi, gerçekle bu gibi dıştan güdümlü çalışmalar müslüman için bir dejenerasyon hareketi olduğu bilinen bir husustur. Fakat pek uzak olmayan bu neticeleri görmek onlar için imkânsızdır.

İslâmî hükümette gayrı - müslimlerden alınan cizye muhtelif şekillerde alınır. Bir ülke ya fethedilmiştir. Yahut da anlaşmalarla islâm ülkesine katılmış olabilir. Anlaşma ile olunca, bu anlaşma gereğince belirlenen cizye tahsil edilir. Fethedilmiş ülke ise, umumî cizye ahkâmı üzerinden cizye alınır. Fakat - Pakistan bu iki şeklin hiç birisi ile Müslüman diyarı haline gelmediğinden bence bu ülkenin gayrı müslimlerinden cizye almak için Şer'an bir zaruret yoktur.

V
BiR KAÇ MUHTELiF MESELE

a. Anayasanın (Düstur) un tefsiri yorumlanması) hakkı:

SORU:

Anayasayı tefsir (yorumlamak) etmek hakkı kime aittir? Teşri (yasama) organın mı yoksa adliyenin mi vazifesidir?

Eski Anayasada bu hak adliyeye verilmişti. Yeni Anayasada bu hak Adliyeden alınmış Teşri (yasama) organına verilmiştir. Böyle bir değişiklik, Adliyeye mahsus olan yetkilerin daraltıldığına dair itirazlara sebep oluyor ve bu hakkın Adliyenin elinde kalması isteniyor. Bu mesele hakkında bir zat şu fikri ileri sürüyor: İslâmın ilk devrinde Adliyenin işi sadece davalara bakmaktı. Kanun tefsiri ve şerh etmek işi Adliyenin yapacağı işlerden değildi. Adliye bu hususta bir yetkiye sahip bulunmuyordu. Kanunun doğru ve yanlış olduğu hakkında da bir değerlendirme yapamazdı. Böyle bir fikir doğru mudur? Doğru ise ne derece doğru olabilir?

Cevap:

Zamanımızın kanun ve Anayasa meselelerinde, İslâmın ilk devirlerine mahsus durumu gözönünde bulundurmak gerekir.

Fakat bu şekilde istidlal edenler daima şu büyük farkı gözönünde bulundurmalıdır: O zamanki toplumsl durum ile bizim bugünkü toplumsal durumumuz bir değildir. O zamanın iş başında bulunan idarecileri ile bu devrin iş başında bulunan idarecileri de aynı değildir.21[217]

Hülefa-i Raşidin devrinde Halifenin kendisi, Kur'an ve Hadis âlimlerinin en büyüklerinden biri idi. Temiz ve doğru bir kimse olduğu için de bütün müslümanların itimadını ve güvenini kazanmış bulunuyordu. Yaşayışta karşılaşılan herhangi bir mesele, onu din yolundan döndüremezdi. O zamanının Şûra Meclisi azaları da aynı şekilde, millet arasında dini en fazla bilenlerden ve herkesden ziyade dine bağlı olan kimselerden oluşmuştu. Bu seçkin şahsiyetler içinde, din hususunda her ne şekilde olursa olsun, ihmâl gösterecek kimse yoktu.22[218] Nefsin heva ve hevesi ve bu gibi şeyler, onları hiç bir zaman dinlerinden döndüremiyeceği gibi, müslümanlar da bunların ne suretle olursa olsun bid'at koyacaklarına veyahut da İslâm yolundan

---

21[217] Tercüman El - Kur'an, Cilt: 59, Sayı 3, Eylül 1962 .

22[218] Malûmdur ki, şimdi Anayasayı tekrar gözden geçirmek yolu tutulmuştur. Anayasa ve kanun tefsiri hakkı Adliyeye mi yoksa teşri organına mı verilmelidir diye düşünülüyor.

başka bir yola sapacaklarından endişe etmezlerdi. Toplumsal kitlenin çoğunluğu yine o devirde din rengi ile boyanmışlardı. Hiçbir kimsenin herhangi bir değişiklik yapmaya ne cesareti vardı ne de böyle bir şeyi düşünebilirdi. Hiçbir kimse de İslam ruhuna aykırı herhangi bir hüküm veya karar vermeyi aklından geçiremezdi. Bu yüksek ölçü o zamanki adalet sisteminde de mevcud idi. Kadılık (Hâkimlik) makamına yükselmiş bulunan şahsiyetler Kur'an ve Sünnet hususunda dikkatli kimselerdi. Son derecede muttaki, ahlaken titiz ve temiz şahıslardı. Onlar, ilâhî kanuna kıl kadar tecavüz etmeyi düşünmezlerdi. Teşriî ve adlî organların vaziyeti de böyle bir ortamda ahenk içinde idi. Bütün kadılar davaları Kur'an ve Sünnetin ışığı altında görürler ve karara bağlarlardı. Herhangi bir zaruret karşısında ictihad etmek zorunda kaldıkları hususlarda da islâm ruhuna uygun bir şekilde ictihad ederlerdi. Bir kadının (hakimin) tek başına ictihad edip hükme bağlamasına imkân olmayan hususlarda da kadı kendi başına ferden ictihad etmez, meseleyi Halifeye veya Şûra Meclisine arzeder ve onların toplu ictihadları üzerine bu husustaki Şeriat ahkâmını tayin ederdi. Bu mevzularda toplu ictihad müessesesi öyle ince eleyip sık dokurdu ki, din usullerine tamamiyle mutabık bulunurdu. Bu devirde şu da söz

konusu değildi ki, kadılar, Şûra Meclisinin kanun olarak ilân ettiği hükümlerden başka, bir görüşü takip etsinler. Nitekim, herhangi bir kanunu, kabul etmekte müsaadeleri bulunsaydı bunun esası şu olabilirdi ki, bu kanun aslında kanunun esasına — yani Kur'an ve Sünnete — muhaliftir. Kur'anın ve Sünnetin açık hükümleri bulunan hususlarda da kanun yapılamazdı. Kanun yapmak, ancak "Nass" bulunmayan hususlarda olabilirdi. Ve ancak böyle meselelerde zarurî olarak ictihad yoluna gidilirdi. Bu gibi durumlarda da elbette ki, toplu ictihad. ferdî ictihaddan daha çok güvenilir durumda olurdu. İsterse toplu içtihadda bazılarının görüşleri diğerlerine uymasın.

Şimdi, şurası da malûmdur ki, bugünkü durum o zamanki durum değildir. Ne bugün devletin başında bulunan ne de kanun vazeden (yapan) meclis azaları, Hülefayi Raşidin devrinin hükümeti başında bulunan kimsedir. Ne de bugünkü kanun vaz'eden (yapan) müessese azaları, o zamanki Şûra Meclisi azaları gibidirler. Ne de bugünkü hâkimler, o zamanki kadılar vasfındadırlar. Ne de kanun yapmak ve kanun tefsir etmek hususunda o zamanki titizliği göstermek imkânı vardır. Durum böyle olunca, şimdi bizim, kendi Anayasamızın tefsiri için Hülefayi Raşidin devrindeki vaziyeti gözönünde tutarak onların zamanındaki

şekilde bir müessese kurmadan önce bugünkü vaziyete dikkat etmemiz icabeder. Ancak bu tetkikten sonra, o devrin benzerine dönelim. Bugünkü vaziyete göre, şer'i meseleleri alâkadar eden hususlarda son merci ne icraî (yürütme) organ, ne teşriî, ne adliye ne de müşavere heyeti olabilir. Ancak müslümanların tam manasiyle güven duydukları bir müessese olabilir. Şeriatı tahrif edip, bozma yolunu tutan ictihadlar, müslüman kamuoyunu olumsuz olarak tesir altında bırakmaktan başka bir netice veremez. Böyle olunca milletin güveni sarsılır. Anayasa hükümleri bir tarafta dursun, alalade hükümlerde bile, şeriatın hilâfına, karar vermek ve her ne şekilde olursa olsun bir meseleyi indi şekilde karara bağlamak tehlikesinden uzak olabilmek için bir ikaz edici kurulun mevcudiyeti şarttır ki, kanun vazeden teşri organın ölçü dışına çıktığını görürse, hemen karşısına çıksın ve ikaz vazifesini yapabilsin. Böyle bir kurul veya idare de elbette ki Adliye ile olabilir.

b. İslâm ve Cumhuriyet[23][219]

İçinde bulunduğumuz şu günümüzde, Cumhuriyet nizamının, en iyi nizam olduğunu ileri sürüyorlar, İslâmi siyaset

---

23[219] Tercüman ül Kur'an, Cilt: 60, Sayı: 3. Haziran 1963 den alındı.

nizamı hakkında şöyle düşünüyorlar: İslâm nizamının da büyük bir kısmı, Cumhuriyet rejimi esası üzerine kurulmuştur. Benim düşünceme göre, Cumhuriyet rejiminin bazı noksanlıkları vardır. İslâm bu noksanlıkları da bertaraf etmek istemiştir. Bu noksanlıkları aşağıda sıralıyoruz:

1. Başka siyasî rejimlerde olduğu gibi Cumhuriyetrejiminde de nihayet iktidar fiilî olarak ve amelen halkın elindedir, deniyorsa da yine bu iktidar gerçekte birkaç kişinin elinde toplanmış bir nevi danışıklı dövüş şeklinde ortaya konmuş ve yine halk bu şekilde kandırılmış oluyor. Böylelikle, çoğunluk hâkimiyeti: (plutoc racy) veya zümre hâkimiyeti (Oligarchy) şeklini alıyor.

Bu nokta nasıl halledilecektir?

2. Halkın çeşit çeşit ve birbirine zıd görüşlerini aynı zamanda gözönünde bulundurmak ruhî bakımdan kolay iş değildir. Cumhuriyet ise, halk mesuliyeti esasına dayandığından bu işin içinden nasıl çıkılacaktır?

3. Halkın çoğu cahil ve bilgisizdirler. Bunlar saf ve sade insanlardır. Çok vakit ihtiyatsız olarak, şahısları putlaştırma yolunu tutarlar. Şahsî garazlarının peşinde koşanlara kapılırlar. Bunlar da halkı sapık yola sürükle-yebilirler. Bu vaziyet karşısında Cumhuriyet rejiminde milletvekili seçimi ile işi idare

etmek mümkün olabilir mi?

4. Halkın isteği ile, Meclise girecek olan mümessiller ve vekiller toplanarak bir idare kurulu meydana getirirler. Bu meclisin pek tabiidir ki, bir çok âzası olacaktır. Bunların da meseleler hakkında tartışarak ederek işleri karara bağlamaları kolay olabilir mi?

Zat-ı faziletlerinden ricamız bu hususların, bir İslâmî hükümette çözüm şeklinin çarelerini izah buyurmalarıdır. Bu mühim meselelere nasıl çare bulunacak ve bu işler nasıl düzene girecektir?

Cevap:

Zat-ı alilerinin, Cumhuriyet rejimi hususunda ortaya attıkları tenkitlerin hepsi doğru ve yerindedir. Fakat bu meselelerde son kararı vermek için evvelâ bir kaç nokta üzerinde zat-ı alilerinin dikkatini çekmek icabeder.

İlk soru şudur: İnsanî muameleleri yürütmek için hangi usul sahih ve doğru bir usuldür? Acaba, halka ait meselelerde halkın rızası gözönünde bulundurularak, halk ile, müşaverede bulunulup meseleleri onların istedikleri gibi mi halledelim ve onların rızasına göre mi muamelelerde hüküm verelim ve onların itimatlarını kazanarak, güvenlerini sağlıyarak mı işleri karara bağlayalım? Yahut da, bir zümreyi veya

birkaç şahsı işin başına geçirip oturtalım ve onlar da kendi keyiflerinin istediği gibi mi meseleleri halledip işleri yürütsünler? Halkın rızası olup olmadığını düşünmeden mi işleri devam ettirsinler? Birinci şekil doğru ve delillere istinad ediyorsa, o zaman bizim için ikinci şekle dönmeye ne lüzum vardır? ikinci şekle dönmenin kapısı artık kapanmış bulunuyor demektir. Buna göre, bütün bahislerin birinci şekil üzerinde cereyan etmesi lâzımdır. En doğru yol da budur.

Başka bir nokta da şudur ki, zaman zaman Cumhuriyet usulü ile çalışan bir hayli hükümet şekilleri ortaya çıkmıştır. Bunlardan hangi şekil kabul edilecektir? Yahut hangileri tercih edilmeyecektir? Bunların çok çeşitli şekillerini bir tarafa bırakalım da Cumhuriyetin asıl usul ve maksadı üzerinde duralım. Acaba, bu şekilde ne yapılırsa maksada uygun olur ve muvaffakiyet yolu tutulmuş olabilir? O zaman bunun muvaffak olmasının üç sebebi vardır:

Birincisi: Cumhur - u Halk söz sahibi, mutlak muhtar ve mutlak hâkim farzedilmektedir. Bu itibarla Cumhuriyetin ve işlerin idaresinin tam söz sahibi Cumhur-u Halkın olduğu ileri sürülüyor. Halbuki insanın kendisi aslında kâinatta ihtiyar sahibi değildir. İnsanlardan oluşmuş bulunan Cumhur-u halk nasıl olur da bir hâkimiyete ehliyet kesbeder? O zaman tam yetki ve tam söz sahibi bir Cumhuriyet kurmak için

çalışmanın manası, hâkimiyetin birkaç seçkin kişinin eline geçmesini sağlamak demektir. İşte İslâm, ilk adımda bu hastalığa çare bulmuştur. İslamda Cumhuriyet bir temel kanun üzerine bağlanmış ve orada kâinatın asıl hâkimi (Sovercign) tayin edilmiştir. Cumhur-u Halk da bu kanuna sarılarak işlerinin yürütülmesi yolunu tutmuşlardır. Buna göre Cumhuriyet idaresinin başında bulunanlar tam yetki ve tam söz sahibi değillerdir. Bu böyle olmayınca Cumhuriyet de muvaffak olamaz ve muvaffakiyet yolunda yürüyemez. Başarısızlığın sebebi de burasıdır.

İkincisi: Hiçbir Cumhuriyetde halk şuurlu ve ahlak sahibi: olmadan Cumhuriyet yürüyememiştir. İslâm, bu sebepten dolayı bütün İslam camiasının fertlerinin terbiyesi üzerinde durmuştur. Bu meselenin esası şudur: İslâmda fertlerin fert olarak herbir şahsın iman duygusuna sahip olup, yani Hak Taalâ karşısında mesuliyet hissini duymaları lâzımdır. İslâmın esas ahkâmı da buna bağlıdır. Bu hususta birşey eksik olursa, o zaman Cumhuriyetin de muvaffakiyet imkânları azalmış olur.

Üçüncüsü: Cumhuriyetin muvaffakiyeti için mutlaka uyanık ve mazbut bir komuoyuna ihtiyaç vardır. Bu komuoyu ancak, camianın fertlerinin hepsi iyi insanlar ve salih kimselerden oluşunca gerçekleşir. Hiç olmazsa çoğunluğu teşkil eden zümre, iyi

insanlardan ve faziletli kimseler olmalıdır. O zaman böyle bir hükümetin yürüyebilmesi için içtimaî nizamda herhangi bir fenalık ve kötülüğün girmesine meydan bulunmaz.

Böyle bir cemiyetten çıkan üstün karakterli idareciler, işlerin yürütülmesinde büyük başarılar kazanırlar. Bunun içindir ki, islâm bizi her hususta hidayet kılmış ve doğru yolu da bizim önümüze koyarak göstermiştir.

Yukarıda belirttiğimiz hususlar bir araya gelirse, o zaman öyle bir Cumhuriyet teşekkül eder ki, muvaffakiyet yolunda devam eder ve yürür gider. Onun bu şartlar içinde yürümesinde hiçbir kimse kabahat bulamaz. Şayet bir kusuru olursa o zaman bu cumhuriyetin mensupları hemen bu kusuru giderir ve ıslah ederler. Bu ıslah ve düzeltmeden sonra şöyle bir mesele de vardır: Cumhuriyet sistemi tedrici olarak birçok ıslahattan sonra belli olan bu son şeklini almaştır. Fakat henüz hakîkî şeklini almış değildir. Daha bir hayli noksanları vardır ki, bu hususların da tamamlanması gerekir.

e. Devlet başkanının ve hükümet reisinin "Veto" hakkı[24[220]]

SORU:

24[220] Tercüman ül - Kur'an, Cilt: 61, Sayı: 2. Kasım. 1963 "

Bir zamandan beri ortada şöyle bir rivayet dolaşıyor: Pakistan devlet başkanına veya hükümet reisine "Emirel-müminin" yahut da "Halifetül-müslimin" ünvanı ile hitap edilsin. Bu düşünce hususunda biraz daha fazla bilgi sahibi olmak lâzımdır. Hükümet başkanının ve devlet reisinin bir "feshetmek" hakkı meselesi de vardır. Nitekim Hazret-i Ebu Bekir Sıddıyk Radıyallahu Taalâ anh, sahabilere karşı "veto" hakkı kullanmıştır. Bu mesele münkirlerin zekât vermekten kaçındıktan ve nübüvvet iddiasında bulunanların kesin bir şekilde hizaya getirilmesi için cihad hükmü verildiği sırada olmuştu. Hazret-i Ebu Bekir, o zaman sahabilerin ileri sürdüğü görüşleri reddeyleyerek cihad hükmü vermişti. Bunun için de şer'î delil ileri sürmüş ve bu delil ile "veto" hakkına benzer bir kanun sağlamış ve ortaya koymuştur.

Bu mevzuyu aydınlatmak için Cenab-ı Vâlâya (Zat-ı devletlerinize) bazı sorular yöneltmiş bulunuyoruz. Ümit ederiz ki, bu soruların cevaplarını bize açık olarak bildirirsiniz. Kıymetli cevabınızın bizleri memnun edeceği şüphesizdir.

1. Acaba Hazret-i Ebu Bekir Radıyallahu Taalâ anh, bugünkü manada "veto" hakkı mı kullanmıştır?

2. Böyle bir "veto" hakkı kullanmış ise, bunun şer'î delili var mıdır? Veya yok mudur?

Var ise nedir?

Cevap:

Dört Örnek Halife devrinin hükümet rejimi ile bugünkü devlet başkanlığı ve hükümet nizamı arasında yerle gök arası kadar fark vardır. O devirle bu devir arasındaki halk arasında da fark vardır. O devirde verilen bu karardan ve o devrin islâm tarihinden halkımız haberdar değillerdir. Ben bu konuyu gayet detaylı olarak ele aldım.25[221] Bu hususta o bahisleri gözden geçirmeli. Buradan şu mesele açık bir şekilde aydınlanmış oluyor ki, Hilâfet nizamında "Veto" denilen hak ne demektir ve ne şekilde tefsir edilecektir. Bunun yetki ve söz sahibi olma dairesi nereye kadardır? O, "Veto" bizim bugünkü Anayasa ıslah işimizdeki "Veto" hakkından tamamen ayrı ve bambaşka bir şeydir. Hazreti Ebu Bekir, sadece iki meselede istidlal ederek böyle yapmıştır. Biri Usâme meselesi, diğeri de mürtedler aleyhine verilen cihad kararı. Bu iki meselede Hazret-i Ebu Bekir, kendi şahsî görüşü üzerine karar vermişti. Ve kendi görüşü için Kitabullah ve Sünnet-i Resulullah'tan istidlal etmişti.

Usâme meselesinde istidlal şöyle idi: "Böyle bir iş Nebî Sallallahu aleyhi ve sellem zamanında olmuş olsaydı ne yaparlardı? Ben de Zat-ı Saadetlerinin halifesi olmam nedeniyle ne yapmalıyım? Bu belayı

25[221] Bölüm: 7, müşavere bahsinin sonu. Mütercim

bastırmak benim için bir farzdır. Ben hiçbir şey değiştiremem ve yeni bir şey de ortaya koyamam". demişti.

Mürtedler meselesinde de istidlal şöyle idi: Bir kimse namaz ile zekât arasında fark gözetirse ve namazı kılacağım da zekâtı vermiyeceğim derse, o zaman böyle bir kimse mürted durumuna girer. Böyle bir kimseye müslüman demek hatadır. Buna göre, bu güruhun delillerinin kabulü mümkün değildir. İsterse bunlar "La İlâhe İllallah" demiş olsalar dahi... Madem ki, îslâmın esas şartlarını yerine getirmek istemezler ve bu şartları yerine getirmemek için de diretirler, bunlar mürted sayılırlar ve bunlara karşı kılıç kullanmak lâzım gelir.

Bu deliller karşısında, Sahabey-i Kiram, Hazreti. Ebu Bekirin emirlerine boyun eğdiler ve onun dediklerini kabul ettiler. Eğer bu mesele bir "veto" meselesi ise, o zaman da yine Allah'ın Kitabı ve Resulullahın Sünnetine dayalı, bir "veto" dur. Kendi başına kişisel bir "veto" değildir.

Gerçekte bu hususa "veto" demek de sahih değildir. "Veto" demek hatalı ve yanlıştır. Nitekim, Hazret-i Ebu Bekir, istidlal ederek, ihtilâfı halletmiş ve Sahabeyi Ki-ramı ikna etmişti. Sahabe de bu hususun sahih olduğuna kanaat getirmiş ve hep birden razı olmuşlardı. Kanaat ettikten sonra da eski görüşlerinden vazgeçmişlerdi.

BÖLÜM: 12

İNSAN HAKLARI

HAZIRLAYICININ NOTU

Bir zamandan beri şöyle bir sual üzerinde durulmaktadır; Acaba İslâm'da esas insan haklan garanti altına alınmış mıdır, alınmamış mıdır? Sadece Avrupa tarihlerine ve Avrupanın siyasî sahada ilerlemesinin seyrine vâkıf olan kimseler, bilgisizliklerinden, bu hususta asıl ilerleme yalnız Avrupa ülkelerinde olagelmiştir, diye düşünmektedirler.

Bu düşünce temelinden yanlış ve hatalı bir düşüncedir. Halbuki, islâm, "insan haklarını" garanti altına aldığı zamanlar, dünyada kimse insan hakkı denilen nesneden haberdar bile değildi. (İşte ilahi hidayetin mucizesidir ki, yaşayış sahasında bu esası izah etmiş ve insan düşüncesinin ulaşabildiği kadar bunu anlatmıştır.)

Mevlanâ Seyyîd Ebu'l - A'lâ Mevdûdî Sahîb de Lahor'da bir kulüp'de yapılan toplantıya davet edilmesi üzerine vermiş olduğu konferansta, insan haklarına temas ederek insanî hukuku her yönüyle

açıklamışlardı. Halil Hamidî Sahîb de bu konferansı o zaman kaleme almışlardı. Burada aynen nakledilmektedir.

İnsan hakları, bir taraftan İslâmî Hükümetin Anayasasının (düstur) ayrılmaz bir parçası olduğundan, diğer taraftan da İslamın bütün kontrol altında tutması bu esasa dayandığından, bu kitabın üçüncü kısmına bu hukukun nelerden ibaret olduğunu anlatmakla, başlıyoruz.

İNSAN HAKLARI

Biz müslümanları ilgilendiren mesele şudur: İnsan hakları bizim için yeni bir düşünce değildir. Başka milletlerin nazarında bu hakların tarihi belki U.N.O. (United Natione Organisation) "Birleşmiş Milletler Teşkilâtı" ile başlasa da bizim için ehemmiyeti yoktur. İsterse bu mesele İngilterenin (Magna Charta) sı "Şahsi Hürriyet Kanunu" ile başlasın yine bizce bir mesele teşkil etmez. Bizim bu husustaki düşüncemiz çok eskidir. Bu vesile ile insan hakları üzerinde durmak ve insanlığın esas haklarını izah etmek hususunda, arzedeyim ki, ilk evvelâ insan haklarının ortaya çıkış tarihini gözden geçirmek icabeder.

Temel haklar nelerdir?

Hakikatte bu tuhaf bir meseledir. Yeryüzünde bir insan, insanlar arasında insanlık hususunda kendi kendisine şöyle bir soru sorabilir: İnsan olan benim temel haklarım nelerdir? İnsandan başka bu kâinatta yaşayan öteki mahlûkat da vardır.

Onların da bir hakları olması icabetmez mi? Bu hakları, fıtrat kendisi ortaya koymuş tur. Siz kendi kendinize bu hakları ortaya çıkarmamışsınız.

İnşandan başka diğer mahlûkat düşünce sahibi değildir. Yalnız insan düşünce sahibi olduğundan acaba benim haklarım nelerdir diye kendi kendine bu soruyu sorabilir. Bu sorunun neticesinde de bu hakların nelerden ibaret olduğunu tayin eder. O zaman bu haklar da belirmiş ve kararlaştırılmış olur.

Şu da tuhaf bir meseledir ki, kâinatta bir o kadar mahlukat arasında hiç birisi, insanın kendi hemcinslerine karşı yaptığı muameleleri yapmaz ve insanın insana karşı reva gördüğü hususları reva görmez. Hattâ görüyoruz ki, hayvanlar arasında bile öyle bir hayvan yoktur ki, kendi cinsinden olan diğer hayvanların üzerinde tahakküm etmeğe kalksın. Yahut da yine kendi cinsinden olan hayvanların üzerine sebepsiz saldırsın.

Fıtratın kanunu bir hayvanı başka bir hayvana gıda maddesi olarak kararlaştırmış ise, gıda ihtiyacı olmadan bir hayvan diğer bir hayvana taaruz etmez. Herhangi bir yırtıcı hayvan da gıda zarureti, olmadan veya bu ihtiyacını gördükten sonra, sebepsiz yere başka hayvanın üzerine çullanıp öldürmeye kalkmaz. Hayvanlardan hiç birisi de kendi cinsinden olan hayvanlara, insanların kendi cinsinden olan insanlara yaptıkları

muameleler gibi muamele etmezler. Belki bu, Hak Taalânın insanları hayvanlardan üstün olarak yarattığı ve hayvanlardan efdal kıldığının neticesidir ki, insan böyle muamelelere baş vuruyor. Yine bu Allahu Taalânın verdiği zekâ ve kuvvetin mucizesidir; İnsan bu dünyada harikulade işler başarıyor.

Arslanlara bir bakalım: Şimdiye kadar arslanlar birbirleriyle dövüşmek için bir arslan ordusu kurmamışlardır. Herhangi bir köpek, şimdiye kadar başka bir köpeği köle olarak kullanmaya kalkmamıştır. Herhangi bir kurbağa başka kurbağaların ağzını kapatmaya yeltenmemiştir. İşte sadece insan, kendisini Hak Taalânın hidayetlerinden müstağni zannederse, o zaman elinde bulunan veya herhangi bir vesile ile eline geçmiş olan kuvvet ve kudreti kendi cinsinden insanlar üzerinde denemeye kalkar. Kendi cinsinin efradına karşı zulüm ve zorbalık yolunu tutar.

İnsan, yeryüzünde yaşayışa adım attığı zamandan bugüne kadar, bütün hayvanların yapamıyacağı bir şekilde kendi cinsinin üzerine saldırmıştır. Yalnız ikinci dünya savaşında neler olduğunu söylemek kâfidir. Bununla da ispat ediliyor ki, insan herhangi bir şekilde olsun, diğer insanların hak ve hukukunu gözönünde bulundurmak istememektedir. Sadece Hak Taalânın insana

göndermiş olduğu hidayetlerin sayesinde ve peygamberler vasıtasiyle gelen ahkam vasıtasıyla insanlık haklarına öğrenmiştir. Hakikatte ise, insana insanlık haklarını tayin eden, insanın kendisi değil, insanı yaratmış bulunan Halik'dir. Nitekim, ancak Halik, insan haklarının nelerden ibaret olduğunu ve nelere dikkat etmek lâzım geldiğini de detaylı bir şekilde insanlara bildirmiştir.

İçinde bulunduğumuz devirde insan hakları anlayışının ilerlemesi;

Elbette şurasını da nazarı itibara almak icabeder ki, insan hakları üzerinde İslâmî nazariyeyi ortaya koymadan önce, bir kere insan hakları meselesinin tarihçesine göz atmak yalnız faideli değil, hatta lâzımdır.

1. İngilterede King John (Kral Con) 1215 milâdî senede "Magna Charta" yı yürürlüğe koydu. Bu iş, (Barons) derebeylerinin baskısı neticesinde ortaya çıktı. Bu husus Kral ile derebeyleri arasında bir nevi anlaşma mahiyetinde bir şeydi. Bu anlaşmada emirlerin yani derebeylerinin istekleri daha fazla dikkate alınıyordu: Fakat bu anlaşmadan halkın hak ve hukukundan birşey bahis mevzuu değildi. Sonradan halk bu anlaşmanın içinden bazı manalar çıkardılar ki, bu iş de, anlaşmayı yazanların kendilerini bile hayretler içinde bıraktı. On yedinci asırda kanun ile meşgul olan zümre şu hususu ortaya attılar: Bir suçun

araştırılması sırasında, yargı mercilerinin karşısına çıkılmadan (Trail by Jury) sebepsiz yere hapsedilmek, adalete muhalif (Rights of Habcas Corpus) olup doğru değildir. İngiltere vatandaşlarından vergi almak hakları da yalnız muayyen şekilde olacaktır, keyfi olmayacaktır.

2. Tam Paine, 1737 - 1809 Pomflit'in "İnsan Hakları" (Rights of Man) Avrupa komuoyu üzerinde büyük tesirler icra etti. Avrupalının fikrinde yeni bir inkılap vücuda getirdi. Pomflit 1791 de Avrupa ülkelerinde insan hakları düşüncesini yaydı. Bu zat, İlhamî dine inanmıyordu. Eassen o zaman İlhamî din (Vahy ile gelen din, Peygamberlerin getirdikleri din) aleyhinde cereyanların Avrupaya yayıldığı devirdi. Bu yüzden Avrupa halkı, ilhami dinlerde insan haklarından bahsedilmediği kanaatine sahip bulunmuyorlardı.

3. Fransız inkılabı tarihinin parlak sahifelerinden biri de "İnsan Hakları Beyannamesi" dir. (Declarâtion of the Rights of Man). Bu beyanname de 1789 da ortaya çıktı. Bu da 18 nci asrın içtimaî, felsefî nazariyelerinin ve bilhassa Roussau'nun içtimaî islahat fikirlerinin (Social Contract Theory) sonucu idi. Burada millî hâkimiyet, serbestlik, eşitlik ve fıtrî hak ve hukuk ispat edilmeğe çalışılıyordu. Burada oy hakkı, kanun yapma hakkı, vergi meseleleri ve vergi

alma hakları kamuoyunun kontrolüne bırakılıyor ve suç tahkikinin de kazaî meclis (Trail by Jury) de isbat edilmesine çalışılıyordu.1[222]

Bu insan hakları beyannamesini, Fransız Anayasasını hazırlayan kurul, o zamanki inkılap devrinde Anayasanın başına koyup, bunun için Anayasada bir yer ayırdı. Anayasada da bu hususa çok ehemmiyet verildi.

4. Amerika Birleşik Devletlerinde, on maddelik ıslahat kanunu olarak İngiliz Cumhuriyet düşüncesini ihtiva eden bütün hak ve hukuka yer verildi.

5. İnsan hakları ve sorumlulukları önem kazanmaktan sonra, Bogota konferansında 1948 Amerika hükümeti de bu hakları dikkate aldı ve ehemmiyetle üzerinde durdu.

6. Sonra Birleşmiş Milletlerin nazariyesi ve düşüncesi olarak yavaş yavaş ikmal edilmiş bir şekilde her yöndan dikkate alınarak ele alındı. Ve en son "International humain's rights" "Milletlerarası insan haklan

---

1[222] Esasen bu konu kendi başına, incelenmeğe değer bir mevzudur. Avrupa düşüncesi ne dereceye kadar İslâmî tâlimden müteessir olmuştur? Bu hususta profesör İlyas Ahmed merhumun kitabı (The Social Contract and the Islamic State) Ordı Pbl. House, Allah Abad, 1944 mütalâa edilirse faydalı olacaktır. (Hazırayıcı)

beyannamesi: Âlemî Menşur-î Hukuk-i İnsanî" adı ile ortaya kondu.

1946 senesi aralık ayında Birleşmiş Milletlerin umumî toplantısında mevcut beyannameye şöyle bir madde de ilâve edilip, insanlar arasında "ıskatı cenin": (Genocide) (Çocuk düşürtmek/kürtaj) de milletlerarası kanuna aykırı bir suç olarak kabul edildi.

Daha sonra 1948 aralık ayı "iskatı cenin" hakkında cezalar tertiplendi ve bu suçun önüne geçmek için bir karar imzalandı. 12. Ocak. 1951 de bu karar yürürlüğe girdi. Bu karar da "iskatı cenin" tanımlanarak aşağıda yazılı bulunan fiillerden herhangi birini yapmak suç sayıldı. Yani herhangi bir millî, nesebi veya ahlâkî (Ethi-cal) zümre veya bunun bir kısmını ortadan kaldırılması cürüm addedildi.

1. Herhangi bir zümrenin fertlerini öldürmek.

2. Bu gibi kimselere akli veya badeni ağır zarar verdirmek.

3. Bu fertlerin üzerine, bilerek yaşayışlarını bozmak için bir kısım kimseleri saldırtmak. Yani böyle bir saldırının maksadı, bir züreyi ortadan kaldırmaya yönelik olacak.

4. Herhangi bir zümrenin zürriyet organlarını bozmak ve doğurmalarına mani olmak.

5. Zorla bir zümrenin çocuklarını başka

bir tarafa nakletmek ve devşirmek.

10. Aralık. 1948 de ortaya çıkan Milletlerarası İnsan Hakları Beyannamesinin önsözünde şöyle deniyor:

"Esas insan hakları, insan fertlerinin şeref ve haysiyeti bakımından, kadın ve erkeğin eşit hakları olmasını gerektirir."

Ve yine Birleşmiş Milletlerin kuruulşunun gayesi anlatılırken şu husus da ileri sürülmüştür:

"İnsan haklarına hürmet edilmesini sağlamak, nesil, zümre, lisan ve din imtiyazı gözetilmeden bütün insanlara temel serbestliği gözönünde tutmak ve milletlerarası bir iş birliği yoluna gitmek..."

Yine bu şekilde Birleşmiş Milletlerin 55 nci oturumunda şu beyanname neşredildi:

Birleşmiş Milletler Kurulu, insan haklarına ve herkes için uluslararası hak ve hürriyete hürmet göstermek ve muhafaza etmek için çalışır.

Bu beyanname hakkında hiçbir devlet tamsilcisi muhalif görüş ileri sürmemiştir. Yalnız, bu beyannamede sadece umumî sözler ileri sürüldüğünden muhalif görüş beyan edilmedi. Zira bahsedilen prensiplerin teferruatına inilmiyor, sözle iktifa yetiniliyordu. Milletlerarası herhangi bir anlaşma da yoktu ki, beyannameye imza koyan hükümetler verdikleri söze bağlı

bulunmaya zorlanabilsinler. Ve milletlerarası bu kanunu yürütmek yolunda hükümetleri zorlamak mümkün olsun. Şu noktayı da açık olarak söyleyelim ki, bütün bunlar sadece bir ölçü olmaktan başka bir şey değildi. Yalnız böyle bir ölçü gözönünde bulundurulmaya çalışılıyordu. Halbuki, bazı devletler buna bile oy vermekten kaçınmışlardı. Yani ne lehte ne de aleyhte oy kullanmışlardı.2[223]

Görüyoruz ki, bu beyanname, insanlığın bu dünyadaki en basit haklarını hiçe sayan hatta yok eden devletler tarafından neşredilmektedir. Buna rağmen yine de kendilerini dünyanın en medenî ve en ileri milletleri olarak ilân ediyorlar. Ve böyle bir durumda da sömürgelerini ellerinde tutmak istiyorlardı.3[224]

Bu kısa beyanımızdan sonra anlaşılıyor ki, bu hususa ait Avrupa düşüncesinin tarihi iki yüz küsur seneyi aşmamaktadır. Bu belli tarihten önce insan hakları diye bir mefhum hayal bile edilmiyordu. Bundan başka, eğer bugün bu haklardan bahsediliyorsa, bunun

---

2[223] O zaman Birleşmiş Milletlerde 48 devlet üye idi. Bunlardan 8 i çekimser oy verdiler. Çekimser rey verenler arasında Rusya da vardı.

3[224] Medenî insanların kendi cinslerine karşı tutacakları muaşeret usulü hakkında bakınız: Hurşid Ahmed (Fanaticisim İntolerance and islâm) (Hazırlayıcı)

arkasında herhangi bir mesned (Authority) ve herhangi bir icraî kuvvet (Sanction) da mevcut değildir. Bu beyanname sadece iyi bir temenniden başka bir şey olamaz.

Buna mukabil, İslâm insan haklarını Kur'an-ı Kerimin beyanında ve bilhassa İslâm Peygamberi Sallallahu Aleyhi ve Sellemin Veda Haccında verdikleri hutbede ortaya koymuştur. Birleşmiş Milletlerin veya Avrupanın bu düşüncesinden çok daha önce ve çok daha evvel İslâm kendi milleti için, ister akide bakımından olsun, ister ahlâkî ve dinî bakımdan olsun, bu hükümlere itaat edilmesini farz kılmıştır. Bu hak ve hukukun korunması hususunu da Zat-ı Risaletpenahileri, kendi devri saadetlerinde nazarı, dikkate aldıkları gibi, Hülefa-i Raşidin devrinde de dikkate alınmıştır.

Şimdi, İslâmda bu hak ve hukukun ne şekilde kaim kılındığını etraflıca anlatmaya çalışacağım:

1. Yaşamaya hürmet veya yaşama hakkı:

Kur'an-ı Kerimde dünyanın ilk cinayetinden bahis vardır. Bu, insanlık tarihinin ilk hadisesidir ki, bir insan başka bir insanın canına kıymıştır. Bu hadiseden de ilk defa bir insanın başka bir insanın canına ve yaşayışına hürmet etmesi meselesi ortaya

çıkmıştır. Oradan anlaşılıyor ki, bu dünyada herkesin bir yaşama hakkı vardır. Kur'an-ı Kerim'de hadise anlatıldıktan sonra şöyle buyuruluyor:

Hiç bir kimseyi öldürmemiş ve yeryüzünde herhangi bir fesat çıkarmamış olan birisini her kim öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim de bir kimsenin hayatını kurtarırsa, o da bütün insanları kurtarmış gibi olur.

(Mâide: 32).

Bu âyet-i kerimeden anlaşıldığına göre, bir insan öldürmek, bütün insanlığı Öldürmek gibidir. Buna mukabil bir insanın hayatını kurtarmak da bütün insanların hayatını kurtarmak gibi oluyor. Burada hayat kurtarmak kelimesi "ihya": (Yaşatmak) tabiri ile beyan edilmiştir. Başka bir tabir ile, bir kimsenin hayatını kurtarmak demek, onu yaşatmak, ona yaşayış vermek demek oluyor. Bu işte yalnız iki husus istisna edilmiştir. Birincisi; bir kimse başka bir kimseyi öldürürse, öldürülen kimsenin kısasına karşılık bu kimse de öldürülebilir. İkincisi de herhangi bir kimse yeryüzünde fesat çıkarmak isterse o kimse de öldürülebilir. Bu iki durumun haricinde insan yaşayışı ortadan kaldırılamaz ve bir kimse de öldürülemez.4[225] İnsan yaşayışının ve

4[225] Allahın haram kıldığı bir kimseyi haksız yere

canının korunması da tarihin ilk devirlerinden beri aydınlatılmıştır. İnsan hakkında şöyle düşünmek de yanlış ve hatalıdır: "insan karanlık devirlerde ortaya çıkmıştır. Kendi hemcinsini öldüre öldüre, nihayet ilerlemiş ve öyle bir vaziyete gelmiştir ki, artık insan, insan öldürmemeyi düşünebilmiştir." Böyle düşünmek tamamen hatalı ve Hak Taalâ hakkında şüpheli görüşe sürükler mahiyettedir. Kur'an-ı Kerimin bildirdiğine göre Hak Taalâ, tâ başlangıçtan beri ve her zaman insanlara hidayet yolunu göstermiştir. Bu hidayet yolunun içinde insanların insanlarla olan hak ve hukuku da belirtilmiştir.

2. Zayıfları ve malülleri korumak:

Kur'an-ı Kerim'den ve Resulü Ekremin gösterdiği hidayet yollarından anlaşılan ikinci mesele de şudur: Kadın, çocuklar, yaşlılar, yaralılar, hastalar ve buna benzer durumda olanlara zorbalık etmek caiz değildir. — Bunlar ister bizim kendi milletimizden olsunlar, isterse bizim milletimizden olmayıp, başka milletlerden olsunlar, yahut da düşman olsunlar. — Bir harp olursa o zaman kişiler esasen harp meydanında olurlar ve mesele değişir. Yoksa bunun dışında tecavüz kesin

---

öldürmeyiniz. Benî İsrail, 23 âyet-i kerimesine de bakılmalıdır.

olarak men edilmiştir. Bu usul, islâm'ın kendi kavmine has değildir. Bütün insanlık için konmuş olan bir kanundur. Zat-ı Risaletpenahilerinin bu mesele üzerinde açık beyanları vardır. Hülefa-i Raşidin devrinde de düşmanı karşılamak için, ordu sevk edildiği zaman bu hidayetler ordu efradına anlatılırdı. Düşmana karşı hücuma geçildiği zaman, "kadınlara, çocuklara, yaşlılara, yaralı ve hastalara el sürülmeyecektir." Denirdi.

3. Kadınların namuslarının korunması:

Yine Kur'an-ı Kerimin ve Hadis-i Şeriflerin teyid ettiği hususlardan biri de, kadınların iffetine karşı hürmet göstermektir. Yani muharebede düşman tarafın kadınları — her ne suretle olursa olsun — Müslüman ordusu efradının eline geçebilir; o zaman kadınlara katiyen el sürmek yoktur. Kur'ana göre — herhangi şekilde olursa olsun — fuhuş men edilmiştir. Haram kılınmıştır. İster kadın müslüman olsun, isterse müslüman olmasın; veya kendi milletimizden olsun, yahut da başka bir millete mensup bulunsun, isterse bu kadın dost bir milletin kadını olsun, isterse düşman memleketin kadını olsun, katiyetle el sürülmiyecektir.

4. Geçimin korunması:

Vazedilmiş olan esas kanunlardan biri de şudur: Aç bir insana — ne vaziyette olursa

olsun — ekmek verilecektir. Çıplak bir insan — ne durumda bulunursa bulunsun — giydirilecektir. Yaralı ve hasta kimse — hangi halde bulunursa bulunsun — tedavi edilmeye hak kazanır. Şurasına da asla bakılmayacaktır ki, bu aç, bu çıplak, bu yaralı veya hasta dost mudur, düşman mıdır? Bu umumî (Universal) hukuk kaidesidir. Düşmana dahi aynı şekilde muamele edilecektir. Düşman tarafa mensup bir kimse, bizim tarafımıza gelir yahut da getirilirse, aç olursa karnı doyurulacak, çıplak ise giydirilecek, aç ve çıplak bırakılmayacaktır. Hasta ve yaralı olursa önce tedavisi için çalışılacaktır.5[226]

"Sevmemelerine rağmen, yoksullara, yetimlere ve esirlere yemek yedirirler." (Ed – Dehr: 8).

5. İnsaf ve Adalet:

Kur'an-ı Kerimin koyduğu değişmez usullerden biri de şudur: insanlara karşı insaf ve adaletle muamele edilecektir. Hak Taalânın bu husustaki emirleri şöyledir:

"Herhangi bîr kavmin düşmanlığı sizi hiddetlendirip de adalet yolundan ayırmasın. Adalet yolunu tutarsanız, bu takvaya daha yakındır."

(Maide:8).

5[226] "İstekte bulunanların da yoksulllların da, onların malları üzerinde, hakları vardır." (Ez – Zariyat: 19).

Bu âyet-i kerime'de, İslâm, şu esası tayin etmiştir: İnsana karşı — tek bir insan ferdi ve yahut da bir kavim ve insanlar topluluğu — her ne şekilde olursa olsun, adalet ve insaf ile muamele edilecektir. Dostlara karşı adalet ve insaf gösterilip, düşmanlara karşı adalet ve insaftan uzak kalmayı islâm usulü tamamiyle reddetmiştir. Onların hakkında da adalet ve insaf gözetilmesin denmemiştir.

6. İyiliğe yardım etmek ve fenalığa yardım etmemek:

Kur'an-ı Kerimin bu bahiste tayin ettiği usullerden biri de şudur: İyilik ve hakkı ortaya koymak için yardım etmek lâzımdır. Zulüm ve haksızlık için yardım edilemez. Fenalığı kardeş gibi yakınlardan birisi dahi yapsa ona dahi yardım edilmez. Bunun tam zıddı olarak, iyiliği düşman dahi yapsa bu işte ona yardım etmek gerekir. Hak Taalâ, bu bahiste şöyle hidayet buyurmuştur:

"İyilik ve Allahtan çekinmek için yardım ediniz. Günah ve tecavüz için yardım etmeyiniz."

(Maide: 2).

Burada iyilik kelimesi "Birr" lafzı ile bildirilmiştir. Bu kelimenin Arapça'da lügat manası "hakkı yerine getirmek" demektir. Yani diğerlerinin de hakkını yerine getirmek ve takva yani Allah'tan çekinmek için birbirinize yardım ediniz. Bu da Kur'an-ı Kerimin daimî ve müstakil usullerinden

biridir.

7. Eşitlik hakları:

Kur'an-i Kerim'in ehemmiyetle üzerinde durduğu usullerden biri de, ihsanlar arasında eşitliği daim kılmaktır. Bir kimse, diğer kimselere imtiyaz sahibi olmak isterse, bu, ancak ahlâk itibariyle olabilir. Bu husus da Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde işaret buyurulmuştur:

"Ey halk; Biz sizi bir erkekten ve bir kadından halkettik. Ve birbirlerinizle tanışasınız diye sizi kabileler ve oymaklara ayırdık. Elbette ki, Allah indinde sizin en makbul olanınız en fazla muttaki bulunanızdır."

(El. Hücûrat: 13).

Bu âyetî-i kerime ile anlaşılıyor ki, insanların hepsi de esasta bir ve eşittirler. Muhtelif nesiller, soylar, muhtelif renkler, muhtelif diller hakikatte, insanlık âlemi için (her ne şekilde olursa olsun) makul bir taksim ve tasnif değildir.

İkinci mesele de şudur: Mevcut bulunan bu taksim ve tasnif, sadece insanların birbirleriyle tanışmaları içindir. Başka bir değişle bir kardeşlik eşitliği vardır. Bir kavmin veya bir kabilenin diğer bir kavme veya diğer bir kabileye (her ne şekilde olursa olsun) imtiyazı ve üstünlüğü yoktur. Hukuk bakımından birbirleriyle eşit ve aynıdırlar. Allah Taalâ bir tasnif daha ileri sürmüştür.

Bu tasnife göre üstünlük lisanla, renkle, soyla, ırkla değil, yalnız bir üstünlük varsa ve iftihar edilecek bir mevzu bulunuyorsa, o da temiz ahlak ve üstün karakterdir. İnsanlar fıtrî yaratılış bakımından birbirlerine eş olduklarından nesil ve renk farkı ayrılık sebebi olamaz. Başkalarının haklarına tecavüz etmek için kimseye de bir hak tanınmaz, iftihar edebilmenin sebebi sadece Allah içinde makbul ve temiz kimse olmaktır. Bu mevzuda İslâmın peygamberi de beyanda bulunarak, aydınlatmıştır. Zat-ı Risaletpenahileri Mekkenin fethinden sonra, şu mühim gerçeği ilân etmişlerdir:

"Ne bir Arabın bir Aceme, ne de bir Acemin bir Araba; ne bir beyazın bir siyaha, ne de bir siyahın bir beyaza üstünlüğü yoktur. Üstünlük varsa, ancak takva iledir. Soy sop ile bir imtiyaz yoktur."

Yani üstünlük ve imtiyaz ancak diyanet ve takva ile mümkündür. Meselâ bir kimse gümüşten diğer bir kimse de taştan başka birisi de topraktan yaratılmış değildir. Belki insanların hepsi aynı şeyden yaratılmışlardır ve bütün insanlar eşittirler.6[227]

6[227] *Firavun nizamını Kur'an-ı Kerim iptal eylemiş ve bu hususta şu gerçeği beyan etmiştir: "Firavun kendisini yer yüzünde büyük gördü. Ve halkı bölük bölük ayırdı ve bunlardan bir bölüğü zayıflattı."*(El – Kasas: 4).

8. Masiyetten (Allah'ın emirlerine karşı gelmekten çekinme hakları:

Usullerden biri de şudur: Herhangi bir kimseye masiyet etmek için hüküm veya emir verilemiyecektir. Bu iş bir kimseyi, ne zorunlu kılar ne de böyle bir şey için o kimse itaat eder. Masiyet için emir verilirse itaat etmemek gerekir. Kur'an hükümlerine göre, herhangi bir âmir, kendi eli altında bulunan diğerlerine masiyet etmek ve kanunsuz yola gitmek için hüküm veremez. Âmir böyle bir iş için hüküm verir yahut da câiz olmayan bir şekilde tecavüz etmeye emrederse, böyle bir âmirin ne hükmü dinlenir ne de emrine itaat edilir. Zat-ı Risaletpenahileri de bu hususu şerh ederek şöyle buyurmuşlardır:

"Hiçbir mahlûk için, Halika karşı masiyet yolunda itaat yoktur."

Halikın caiz saymadığı ve masiyet olarak bildirdiği hususlarda itaat etmek için kimseye emir verilemez. Ne hüküm verebilen buyruk sahiplerine böyle bir masiyet hükmü vermek hususunda hak tanınmıştır; ne de hüküm verilenlere bu hususta itaat etmeleri için bir emir verilmiştir.

İçtimaî yaşayışta "alt - üst" denilen bir mefhum yoktur. Bunun gibi hâkim zümre ile mahkûm zümre diye de bir şey bulunmaz.

9. Zalimin itaatini reddetmek hakkı:

Bu da İslâmın muazzam usullerinden biridir ki, zâlime karşı itaat etmek diye bir hak yoktur. Kur'an-ı Kerim bu hususa da şöyle işaret buyurmuştur: Hak Taalâ, İbrahim Aleyhisselâm'ı yeryüzünde halife kıldığı zaman, Hak Taalâ'dan, Hazret-i İbrahim şöyle bir dilekte bulunmuştu. Hak Taalâ da şöyle buyurdu ;

"Seni halka imam kılmaktayım.

Hazret-i İbrahim de dileğini arz etmişti:

Benim neslimden de İmam kıl! Diye dua etti.

O zaman Hak Taalâ'nın işareti şöyle oldu:

Benim vadim zâlimlere ulaşmaz."

(Bakara: 124)

Bu âyet-i kerimeden anlaşılıyor ki, zâlimlere karşı itaat etmek hususunda Hak Taalâ yazılı bir emir vermemiş ve bu gibi kimselere itaat edilmesini reddetmiştir.7[228]

7[228] Daha fazla malumat almak için Kur'an-ı Kerimin şu âyetini gözönünde bulundurmak icabeder: *"Müsriflerin aşırı giden bozguncuların emirlerine itaat etmeyiniz."* (Şûarâ: 151)

"Kendi zikrimizden kalbini gafil kıldığımız kimseye itaat etme." (Kehf: 28)

Nitekim İmam Ebu Hanife rahmetullahi aleyh de bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Herhangi bir zâlim, müslümanlara İmam olmak salâhiyetinde değildir. Eğer böyle bir kimse imam olacak olursa, ona itaat etmek vacib değildir."

Böyle bir şahsa boyun eğilmeyecek ve ortadan kaldırılması için çalışılacaktır.8[229]

10. Siyasî idarecilikte katılma hakkı:

İslâmın insanlar için kararlaştırmış olduğu esas hakların en mühimlerinden biri de bütün müslümanların içtimaî işlerde ve hükümet meselelerine katılma hakkıdır. Hükümet halkın müşaveresiyle kurulur. Halk ile müşavere ederek, işleri yürütür. Kur'an-ı

"Tağuttan kaçınınız." (Nahl: 36)

"İşte Ad (kavmi) bunlardı. Onlar Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler. O'nun Resullerine karşı da isyan yolunu tuttular. Herhangi bir inatçı zorbanın emrine de itaat ettiler." (Hud: 59)

8[229] Bu hususta geniş malumat için müellifin en yeni eseri olan Hilâfet or Mulukiyet: (Halifelik ve Saltanat) a bakınız. Tercüman ül - Kur'an (1964 - 1965) de yayınlandı.

Muhterem müellif Mevlânâ Mevdûdî sahib'in, bu eseri de yine Mütercim tarafından 1967 - 68 senesi hakkın'da dilimize çevrilmiş, Hilâl yayınları tarafından basılmaktadır. (Mütercim)

Kerim bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Elbette ki, onları (yani ehl-i imanı) yeryüzünde halife kılarız."

(Sûre-i Nur:55).

Halife kılınmak bir veya muayyen şahıslar için olmayıp çoğunluk içindir. Nitekim, bazılarını değil de "onları" buyrulmuştur. Yani "bütün kavmin fertlerine halifelik veririz" denmiştir. Demek oluyor ki, hükümet herhangi muayyen bir ailenin ve hanedanın veyahut da bir zümrenin hakkı değildir. Bütün millet toplumunun fert fert hakkıdır. Millet efradı ile müşavere edilmeksizin, bu iş olamaz. Kur'an-ı Kerim yine bu hususta şu İlâhî emri beyan etmiştir:

"Onların İşleri (hükümet işi) kendi aralarında müşavere iledir."

(Şûra: 38).

Ve yine:

"İş hususunda (Devlet işi) kendileriyle müşaverede bulun."

(Al-i İmrân: 159).

Yani bu hükümet müşavere ile yürütülür. Bu hususta Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh'ın sözlerinde de açık beyan vardır. Buyurmuştur ki:

"Müslümanlarla müşavere etmeksizin, kimsenin hükümet başına geçmeye hakkı yoktur."

Hükümet idarecisi Müslümanlar razı olduktan sonra, iş başına geçebilir, Müslümanlar razı olmadığı takdirde demek ki, bir kimse hükümet başına geçemez ve memleketin idaresini de ele alamaz.

Bu hüküm gereğince, demek islâm, Cumhurî ve müşavere esasına dayanan bir hükümet nizamı kaim kılmak istemiştir. Bu da başka bir meseledir ki, bizim talihsizliğimizden; üzerimize padişahlar musallat olmuşlardır. Tahakküm de etmişlerdir. Fakat böyle olmasına rağmen, İslâm bunların bu şekilde padişahlık etmeleri için müsaade etmemiştir. Ancak bunların padişah olup da bizim üzerimize musallat olmaları yine bizim kendi ahmaklığımızın neticesinde olmuştur.

11. Hürriyetin korunması.

Başka bir usul de insan hürriyetinin korunması meselesidir. Adalet hükmü hariç kimsenin hürriyeti elinden alınamaz. Hazret-i Ömer açık bir şekilde bu hususu belirtmiştir:

"İslâmda hiçbir kimse hak olmaksızın tutuklanamaz. (Hürriyeti elinden alınamaz.)9[230]

Burada "Hak", adalet demektir. Kanun ve nizam dairesinde adliye işi demektir. (Judic al process of Law).

9[230] İmam Malik ve Muvatta'ya dayanarak.

Yani bir kimsenin hürriyetini elindea almak şunu icabettirir ki, bu kimse bir suçla itham edildikten sonra, dava görülmeye başlanıp, bu kimseye savunma fırsatı verilsin ve ancak bu şekilde dava bir neticeye bağlansın. Böyle olmadıkça, her ne şekilde olursa olsun böyle bir işe adaletli iş denemez. Bu iş alelade aklın (Common Sense) da icabıdır ki, itham edilene kendisini savunmak için fırsat verilmelidir. Bir kimse herhangi bir kuru itham ile yakalanıp hürriyeti elinden alındıktan sonra böyle bir insana kendini savunma hakkı verilmezse, elbette ki, bu çirkin tutum İslâmın adalet anlayışına sığmaz. İslâm Hükûmetinin adliyesi demek, Kur'an hükümlerine tabi olmaktan başka bir şey değildir.10[231]

12. Mülkiyetin korunması.

Kur'an-ı Kerimin açık bir şekilde ortaya koyduğu esas haklardan biri de mülkiyetin — ferdî mülkiyet — korunmasıdır. Hak Taalâ bu hususda şöyle işaret buyurmuştur:

"Birbirinizin malını aranızda bâtıl yol ile yemeyiniz."

(Bakara: 188).

Eğer Kur'an, Hadis ve fıkhı mütalâa

10[231] "Halk arasında hakem olursamız adaletle hüküm veriniz." (Nisa: 58)

edersek, şu sorunun cevabım bulmuş oluruz: Başkalarının mallarından istifade etmek ne gibi yollarla mümkündür? İslâm bu yolları ve bu şekilleri de müphem bırakmamıştır. Bu iş için muayyen yollar ve usuller vazetmiştir. Bu usullere göre kimse, gayn - caiz şekilde mal iktisap edemez. Hiçbir kimseye veya hiç bir hükümete, kanunu hiçe sayarak, konmuş olan bu muayen şekillerin haricinde yani İslâmın sarahatle beyan etmiş bulunduğu şekillerden başka bir şekilde, bir kimsenin mülkiye tine el uzatmak hakkı verilmemiştir.

13. Şeref ve haysiyetin korunması.

Esas insan haklarından biri de şeref ve haysiyetli korunmasıdır. Sûre-i Hücuratta bu hakkın mufassal bah si vardır. Meselâ bu mevzuda şöyle işaret buyrulmuştur

Bir kavim, başka bir kavimle alay edemez.

Yani sizden bir zümre başka bir zümreyi aUy mev znu yapmasın.

Birbirinize lakap takmayınız.

Yani kelime uydurup alay için birinin isminin başım veya sonuna eklemeyin.

Kiminiz, kiminizi arkasından çekiştirmeğe kalkmasın.

(Hücurat, 11 - 12).

Böyle şeylerle insanlar birbirlerinin şeref

ve haysiyetleriyle oynamağa kalkmamalıdır. Bu gibi fiiller men edilmiştir. Açıkça söyliyelim ki, insan ister yüzüne karşı olsun, isterse arkasından olsun alay edilmekten hoşlanmaz. Lakap uydurup takmak, meselâ (şaşı, topal, kam bur, sağır, cırtlak) gibi kelimeleri isimlerin başına veya sonuna eklemekten b:r fayda elde edilmez. Herkesin izzet, şeref ve haysiyetinin korunması garanti edilmiştir. Aynı şekilde yine halka karşı dil uzatmak da men edilmiş bulunuyor.11[232]

14. Şahsî yaşayışın korunması.

İslâmın esas kanunlarına göre, herkesin hususî ve şahsî yaşayışı (privacy) muhafaza altına alınmıştır. Kimse, başka kimsenin hususî ve şahsî hayatına müdahale edemez. Bu hususta Nur sûresinde açıklık vardır:

"Kendi evinizden başka evlere girmeyiniz. Ancak müsaade şartiyle."

(Nur: 27)

Sûre-i Hücuratta şöyle beyan buyrulmuştur:

"Gözetleyicilik etmeyiniz. (Birbirinizin gizli seyleri-nizi gözetmeliyiz.)"

(Hücurat: 12).

Hazret-i Resulü Ekrem Sallallahu aleyhi

11[232] Daha geniş malumat almak için bak: Tefhim el – Kur'an Sûre-i Hücurat ve Tercüman ül - Kur'an. Haziran 1966

ve sellem de bu hususa şu şekilde işaret buyurmuşlardır:

"Kendi evinizden başka bir kimsenin evini gözetlemek hakkı kimseye verilmemiştir."

Başkalarının gözetlemesinden, herhangi bir şekilde müdahalesinden uzak bir şekilde emniyetle kendi evinde oturması herkesin kanunî hakkıdır. Bunun gibi, yine kimsenin, şu hakkı da yoktur ki, başka birine ait olan mektubu veya yazıya müsaadesiz baksın. Nerede kaldı ki, okusun. İslâm insanların şahsî ve hususî haklarını tamamen muhafaza altına almış, evlerin gözetlenmesini açıkça men etmiştir. Ancak, bir kimse çok mühim bir (tehlikeye mâruz kalırsa, o kimseyi tehlikeden kurtarmak için, durumlarda ahvalde bu gibi vaziyetlere baş vurulabilir. O da bu kimseyi ikaz edip kendisine tehlikeyi bildirmek maksadı için böyle bir harekete kalkışılabilir. Yoksa her ne şekilde olursa olsun, bir kimseyi, gözetlemeyi İslâm Şeriatı caiz saymamıştır.

15. Zulmün karşısında direnme hakkı.

İslâmda esas haklardan biri de, bir kimsenin zulme karşı direnme hakkıdır. Zulme uğrayan bir kimse sesini yükseltip, zulme uğradığını ilân eder ve sesini istediği şekilde yükseltebilir. Hak Taalâ bu hususta şöyle işaret buyurmuştur:

"Allah, çirkin sözler söylenmesini ve sesin yükseltilmesini sevmez. Ancak zulme uğrayanlar (hariç)."

(Nisa: 148)

Yani mazlum kimseye, zâlimin karşısında sesini yükseltip uğradığı haksızlığı dile getirmek hakkı tanınmıştır.

16. Fikir beyanı hürriyeti

Zamanımızda üzerinde durulan mühim meselelerden biri de fikir beyanı hürriyetidir. (Freedom of Expression). Bu günkü istilahda böyle deniyor. Fakat Kur'an istilahında bu mesele böyle bir istilahla söylenmemiş ve umumî olarak buna da "Emrün bilmâruf[12][233] ve Neh-yün an il - münker" denmiştir. Bu husus sadece insan için bir hak olarak tanınmakla kalmamış belki bu, insanlar için farz bile kılınmıştır, — Kur'andan başka bu

---

[12][233] "Siz halk arasından ortaya çıkarılan en iyi ümmetsiniz ki, iyiliğe emr eder fenalıklardan men edersiniz." (Al-i İmran: 11)

hususta hadislerde de işaretler vardır. — insana, iyilikleri söyleyip fenalıktan men etmesi farz kılınmıştır. Herhangi bir fenalık görürse, sadece sesini yükseltmekle kalmaz, belki bu fenalığı ortadan kaldırmak için de düşünmesi lâzım gelir. Böyle yapmak kudretinde olur da yapmazsa günahkâr olur. Müslüman için, İslâm camiasını temiz tutması farzdır. Bu hususta bir müslümanın sesini kısmak ve söylemesi icabeden şeyleri söyletmemek büyük bir zulümdür. İçtimaî işlerin iyi bir şekilde yürüyebilmesi için bir kimsenin fikir beyanının serbest olması icabeder. Bir kimse, iyilik için çalışmış ise, sadece iyi bir iş yapmış olmakla kalmaz, kendi insanlığına düşen vazifesini yerine getirmiş olur. Buna göre herkes için fikir beyanında bulunmak İslâmda serbest olarak kararlaştırılmış oluyor. Kur'an-ı Kerim, Benî israil'in alçaklığa düşme sebeplerini beyan ederken, onların şu durumunu beyan etmektedir:

"Onlar, biribirlerini, yaptıkları fenalıklardan men etmezlerdi."

(Maide: 79)

Yani herhangi bir kavim arasında öyle bir vaziyet ortaya çıkar ki, o kavim içinde fenalıklara karşı kimse ses çıkaramaz; bir şey söyleyemezse, o zaman gitgide bu kötülükler bütün kavmi sarar ve o cemiyetin dejenere olmasına sebep olur gider. Böyle bir kavim de

Allahın azabına müstahak olamaz da ne olur?

17. Fikir ve akide (inanç) serbestliği hakkı.

İslâmda, Kur'an tâlimi meyanında bir cümle, daha doğrusu bir âyet-i kerime görüyoruz:

"La ikrâhe fi'd-dini: Dinde zorlama yoktur."

(Bakara: 256)

Bu kaide insanların düşünce serbestliği için konmuş bir usuldür. Bu usulle herkese akide ve fikir serbestliği verilmiştir. Yani bir kimse isterse iman yolunu tutar, isterse küfür yoluna gider.

İslâm'da fikir hakkında kuvvet kullanmak zarureti iki yerde vardır. Biri, İslâmî hükümetin istiklâl ve mevcudiyetini korumak maksadiyle cihad meydanında düşmana karşı savaşılırken. İkincisi de memleket genellikle emniyet ve asayişi ayakta tutmak, fitne ve fesadı önlemek, cürüm ve cinayetleri ortadan kaldırmak, adalet nizamını kaim kılmak için.

Düşünce ve itikat hakkında serbestlik hususuna gelince Mekkede müslümanlar Hakka inandıkları ve Hakkı söyledikleri için, on üç sene dayak yediler ve incitildiler. Nihayet ispat edildi ki, gittikleri yol haktır. Müslümanlar kendileri için, böyle bir hakkı,

bu şekilde kazandıklarından, başkalarının da böyle bir hakkı olmasını elbette ki, kabul ederler. İslâm tarihinin başından sonuna kadar, bütün sayfalarını incelediğimiz takdirde göreceğiz ki, hiçbir zaman ve hiçbir yerde müslümanlar, gayrı müslini reayayı (tebaa) İslâmı kabul etmeye zorlamamışlardır. Kimseyi İslâmı kabul etmedin diye de öldürmemişlerdir. Kimseye de dayak atarak Kelime-i Şehadeti söyletmemişlerdir.

18. Dinî eziyetten korunma hakkı.

İslâm, muhtelif dinî zümrelerin, başka dinî zümreler aleyhinde harekete geçmek için çalışmalarını kabul görmediği gibi, böyle bir meseleyi de kabul etmez. Bir mezhebin önderlerinin, diğer bir mezhebin önderleriyle rekabete girişmesine ve bir mezhebin mensuplarının diğer bir mezhebin mensuplarına eziyet etmesine müsaade etmez. Kur'an'a göre herkesin mezheb inanışlarına ve itikatlarına ve bu mezhep mensuplarının önderlerine ve rehberlerine hürmet edilmesi bildirilmiştir. Bu hususta Kuran-ı Kerimin hidayeti şöyledir:

"Allah'tan başkasını çağıranlara küfür etmeyin."

(El - En'âm: 108)

Yani muhtelif din ve mezhep takipçilerinin

akideleri üzerine ancak delil ile konuşulabilir. Onlara ileri geri söylenip küfür edilmez. Makul bir şekilde tenkid edilmelidir. Yoksa onlara karşı kötü ve çirkin sözler söylenmemelidir. Birinin yok yere gönlünü incitmek doğru değildir. Birine bu şekilde eziyet etmek de caiz sayılmaz.

19. Toplanma hürriyeti hakkı.

Fikir beyan etmek hürriyeti ve söz söyliyebilmek serbestisinin gereklerinden biri de toplanma hürriyetidir. Bir toplumda muhtelif fikirlerin bulunması tabi bir işdir. Kur'an-ı Kerim muhtelif yerlerde herkesin her hususta fikrinin aynı şekilde olmayacağını belirtmiştir. Bir usul ve bir nazariye etrafında toplanmış bulunanlar bir millet vücuda getirdikleri halde yine bu camianın arasında bazı hususî fikir akımları de bulunur Bu fikir akımlarının mensuplarının fikirleri bazan birbirine yakın olur, bazan da uzak olur. Kur'an-ı Kerim bu hususta şu işarette bulunmuştur:

"Sizin içinizden bir ümmet olmalıdır ki, bunlar mârufu emretmeli, münkerden men eylemelidirler."

(Ali İmran: 104).

Amelî ve fiilî yaşayışta "iyiliğin" adına "mâruf" diyoruz. "Kötülüğe" de "münker" ismi veriyoruz. Muhtelif düşüncelere göre bu

ikisinin arasındaki farklar da muhtelif olacaktır. Bu ihtilaflardan da yine muhtelif fikir akımları ortaya çıkacaktır. Bundan daha açık bir şey olabilir mi ki? Zümreler ve partiler de nitekim bu şekilde ortaya çıkmışlardır. Ve nitekim, bizim fıkhımızda olduğu gibi siyasî nazariyemizde de muhtelif zümreler ve fikirler mevcuttur. Sorulacak soru şudur ki, İslâmî Anayasada (Düstur) ve Hukuk beyannamesinde, muhtelif fikir sahiplerinin fikirlerini beyan etmeleri yolunda toplanma serbestisi hakkı var mıdır, yok mudur? Bu sorunun en mükemmel cevabını Hazret-i Ali ile Havaric'in karşılaşmaları hadisesinde göreceğiz. Hazret-i Ali Radi-yallahu Taalâ anh, böyle bir muhalif fikir cereyanı ile karşılaştıkları zaman, bu fikir mensuplarına bir arada toplanmak için müsaade vermiştir. Ve o zaman Haricilere şöyle buyurmuştu:

"Siz eğer kılıca davranmayıp da kendi nazariyenizi başkalarına kılıçla ve zorla kabul ettirmezsiniz, sizin için tamamen serbestlik vardır."

20. Başkasının yaptığı işten sorumlu olmamak.

İslâm tâlimine göre insan ancak kendi yaptığı işten sorumludur. Amellerinin cezasını da mükâfatını da kendisi görecektir.

Başkasının işlerinden ve başkasının suçundan dolayı bir başka kimse ne mesul olur, ne de ona suç yüklenip ceza verilebilir. Kur'an-ı Kerim, bu usul hakkında şöyle hidayet buyurmuştur:

"Kimse kendi yükünden başka birisinin yükünü yüklenmez."

(En'am: 163)

Başka birinin yerine başka birini yakalamak İslama sığmadığı gibi, sakallının yerine bıyıklıyı da cezalandırmak İslam ölçülerine sığmaz.

21. Şüpheler üzerine hüküm yürütülemez.

İslâmda herkese şu hak tanınmıştır: Herhangi bir şekilde, tahkik edilmeksizin ve ispat olmaksızın, kimsenin hakkında sadece şüphe üzerine hüküm yürütülmez Bu bahis hakkında Kur'an-ı Kerim'in açık hidayeti şöyledir: Herhangi bir suç hakkında haber verilirse, derin araştırma yapılıp tahkik etmek gerekir. Olabilir ki, her ne sebepten olursa olsun, bilmemezlik veya başka bir sebeple birisine haksızlık edilmiş olur.13[234]

13[234] "Eğer bir fasık size bir haber getirirse onu tahkik edin. Bilmeksizin bir kavme kötülük edip, sonra pişman olmanız, mümkündür." (Hücurat: 6)

Yine bu hususta Kur'an-ı Kerim şöyle işaret buyurmuştur:

"Şüpheden tamamen kaçınız, çünkü bazı şüpheler günahtır."

(Hücurat: 12).

Kısaca, İslâmın insanlara verdiği haklar bunlardır. İslâmın düşüncesi tamamen açık ve mükemmel bir şekilde insan yaşayışının başından beri verilmiştir. Herşeyden mühim mesele de şudur ki, bugünkü dünyada insan hakları (Declaration of Human Rights) ilân edildiği

halde, böyle bir beyannameyi icra edilebilecek bir müeyyide ve etkin bir kuvvet yoktur. Sadece yüksek bir ölçüden ve bir temenniden başka bir şey olamamıştır. Bu ölçüye de hiçbir millet amelî şekilde bağlı değildir. Bu mevzuda etkili bir anlaşma da yapılmamıştır. Bütün milletleri de bu haklara bağlı bulunmak için mecbur edecek bir şey de yoktur.

Fakat Müslümanların durumları böyle değildir. Onlar Allah Taalânın kitabına ve O'nun Resulünün Sallallahu aleyhi ve sellem, sünnetine ve hidayetlerine bağlıdırlar. Allah tarafından O'nun Resulü, esas hakları tam bir aydınlıkla ortaya koymuştur. İslâmî hükümet kurulunca da bu haklara dikkat etmesi icabedecektir. Böyle bir hükümet bu hakları hem müslümanlara teslim etmelidir, hem de

diğer milletlere. Bu iş içinde herhangi bir anlaşmaya ihtiyaç yoktur. Filan millet, bizim milletimizin haklarını teslim etmiyor, biz de kendi ülkemizde yaşayan o milletin mensubu fertlere bu hakkı teslim etmeyelim diye de bir şey olamaz. Belki müslümanlara verilecek olan bu haklar, müslümanlara da, bu müslümanların dostlarına da, müslümanların düşmanlarına da aynı şekilde tanınacaktır.

BÖLÜM: 13

GAYR-İ MÜSLİMLERİN HAKLARI

HAZIRLAYICININ NOTU

Anayasa (düstur) bahisleri bağlamında karışık meselelerden biri de azınlıklar meselesidir. Bu meseleler hakkında sayısız yanlışlıklar ortaya çıkarıldığından zihinler karışmıştır.

Mevlânâ Ebu'l - A'lâ Mevdûdi, istiklâlin hemen akabinde bu mesele üzerinde durmuş ve bütün cepheleriyle bu mevzuyu izah ederek, bir İslâmî hükümette zimmîlerin haklarının nelerden ibaret olduğunu açıklamıştır. Mevlânâ, bu makalesini tekrar gözden geçirmiş ve düzeltilmiş son şekliyle bu kitaba alınmıştır.

Adı geçen bu yazı Tercüman ül - Kur'an'da Ağustos 1948 de neşredilmişti. Makalede bir tarafta Gayrı - İslâmî hükümetlerin Anayasalarında bulunan azınlık haklarından, diğer tarafta da İslâmi hükümetteki gayrı - müslimlerin haklarından bahsederek durum karşılaştırılmalı olarak gösterilmiştir.

Bu şekilde, İslâmî hükümetin gayrı - müslimlere davranışıyla, diğer hükümetlerin azınlıklara karşı tutumları açık bir tarzda

ortaya çıkmış oluyor.

(Hazırlayıcı)

GAYRI MÜSLİMLERİN HAKLARI

İslâmî hükümette gayrımüslimlerin haklarından bahsetmeden önce, şu noktayı zihinlere yerleştirmek icap eder ki, İslâmî hükümet hakikatte usulî/ideolojik (ideological) hükümettir. Böyle bir rejim, millî cumhuriyetten (Na-tional Democratic) den bambaşkadır. Burada bu iki ayrı rejime tabi olan hükümetlere göre, biz de bu meselenin farklarını ayrı ayrı muhtelif yönleriyle ortaya koyacağız. O zaman bu mesele etraflıca ve daha iyi bir şekilde anlaşılmış olacaktır.

1. İslâmi hükümet kendi hudutları dahilinde oturan halkı şu şekilde tasnife tâbi tutar:

Ya bu halk, bu hükümetin usullerine ve ideolojisine inananlardan müteşekkildir, yahut da inanmayanlardan.

Yani ya bunlar müslümandırlar, yahut da gayri Müslimdirler.

1. Millî hükümette ise halk şu bakımdan tasnife tâbi tutulurlar:

Bu hükümetin hudutları dahilinde

bulunanlardan kimler bu hükümete mensupturlar ve kimler değillerdir. Yani bu hükümeti yürütenler esasta kimlerdir ve kimler değildir. Bugün bütün hükümetlerin rejimlerinde halkı ikiye ayırırlar ve ıstılahta bunlara (çoğunluk ve azınlık derler. Ve bu iki ıstılahı kullanırlar.

2. İslamı hükümette, hükümet ve devlet işlerini yürütmek bu hükümetin usulüne inanan bütün halk efradına aittir.

Kendi nizam ve intizamı dahilinde gayrı müslimlere de münasip vazifeler verilebilir.

Fakat devlet reisliği ve hükümet başkanlığı gibi işler onlara emanet edilmez.

2. Millî hükümette, devlet reisliği ve hükümet başkanlığı hususunda yalnız kendi kavminin itimat eder. Vatandaşlardan olan diğer azınlık mensupları böyle bir hükümette itimata edilir ve güvenilir kimseler değillerdir. İsterse bunu açıktan açığa söyler. İsterse fiiliyatta böyle yapar. Azınlıklardan kimse kilit noktalarda vazife göremez. Böyle bir vazife verilecek olursa, sadece gösterişten ibaret kalır. Memleketin asayişi ile ilgili mühim mevkiler de azınlığa verilmez.

3. İslâmî hükümet kendi rejimi bakımından şu meseleyi gözönünde bulundurmakla mükelleftir:

Müslümanlarla, gayrı müslimler arasındaki farkı açıkça beyan eder ki, hangi

hakların müslümanlara mahsus olduğu ve hangi hakların gayrı müslimlere ait olduğu bilinsin.

3. Millî hükümetlerde bu şekilde söz oyunu yapmak gayet kolay bir iştir. Memleketin bütün halkına, eşit haklara sahipsiniz denir, fakat bu haklar sadece kâğıt üzerinde yazılı kalır. Fiiliyata gelince, her zaman ve heryerde, çoğunluğun azınlığa karşı bir imtiyaz hakkı gözönünde tutulur. Böyle bir zeminde azınlıklara fiiliyatta ve hakikatte bir hak tanınmaz.

4. İslâmi hükümet, kendi tebaası içinde bulunan gayrı müslimlerin karışık hakları meselesini, onların bir zimmilik hakkı olduğunu kabul etmiş ve kendilerinin korunmasını tekeffül (Garanti) ederek halletmiştir. Bu şekilde onlara bir güven vermiştir.

Devlet kendi ideolojik nizamı içinde ve işlerin yapılması hususunda onlara müdahale ettirmez.

Yine bu sınıfa siz ne zaman isterseniz, İslâm usulünü kabul ederek müslüman olabilirsiniz ve siz de diğer fertler gibi idareyi elinde tutan cemaatin bir ferdi olabilirsiniz ve siz de idareye iştirak edersiniz, demiştir.

4, Millî hükümet nizamında, hükümetin kendi milleti saydığı kimseler ile kendi milletinden saymadığı kimseler arasında

karışık işleri halletmek için üç yoldan birisi seçilebilir. Ya kendi milletinden olmayan bu fertleri asimile edip devşirecek ve kendi milletinden yapacaktır. İkinci şık olarak, bunların varlığını ortadan kaldıracak; öldürmek, soymak, dağıtmak gibi yollara başvuracak vezalimane bir şekilde bu sınıfı memleketten kaçıracaktır. Üçüncü tedbir olarak, kendi milleti içinde Açhot (Hindumezhebinde bir nevi afaroza uğramış, aşağılık görülen, elsürülmez, mundar cemâat) yapacaktır. Dünyadaki diğer Cumhuriyet rejimlerinin çoğunda, bu gibi tedbirlere başvurulduğunu görmek mümkündür. Eski devirlerde de böyle idi. Şimdiki modern çağımızda da bu usul değişmiş değildir. Hindistan müslümanları bu durumun acı tecrübesini tatmışlardır ve halen tatmaktadırlar.

5. İslâmî hükümet, zimmi gayri - müslimler için, İslâm şeriatinin tayin ettiği bütün hakları kabul etmeye ve teslim etmeye mecburdur. Onların bu haklarını ellerinden almak, yahut da kısmak İslâm hükümetinin elinde değildir: Elbette ki, müslümanlar isterlerse bu zimmîlere şeriatce kararlaştırılmış bulunan haklardan bir parça daha fazla haklar verebilirler. Fakat kendilerine fazladan verilecek olan haklar, İslâmın usulleri ile muhalif olamaz. Ancak onların haklarından bir şey de asla kısılamaz.

5. Millî hükümet, azınlığas bir hak verecek olursa, yine bu hakkı da çoğunluk verecektir. Bu hakları çoğunluk verdiğine göre, bir gün çoğunluk bu hakları istediği takdirde azaltır veya çoğaltabilir. Yahut da tamamen ortadan kaldırabilir. Çoğunluğun böyle bir hakkı her zaman için vardır. Böyle bir nizam içinde azınlığın vaziyeti, çoğunluğun bu zümreye acıyıp acımamasına bağlıdır. Azınlık, çoğunluğun kendisine acımasının sayesinde yaşayabilecektir. Hatta bu sınıfa en ilkel insanlara tanınan hakları da tanımayabilir. Azınlığın böyle bir nizamda hiçbir garantisi olmadığı gibi, onlara bu hakların tanınacağına dair, bir şey de tekeffül edilmez.

İşte İslâmın zımmîlere karşı davranışı ile, millî Cumhuriyet rejimi hükümetlerinin azınlıklara karşı davranışları arasında yukarda saydığımız esaslı ihtilaflar bunlardır. Davranış bakımından İslâmın diğer hükümet rejimlerine olan üstünlüğü de bunlardır. Şu var ki, bu hususlar gözönünde bulundurulmadan insan meseleyi karıştırıp içinden çıkamaz bir hale sokacağı gibi, yanlış anlayıştan da kurtulamaz. O zaman zanneder ki, bu günkü mîllî Cumhuriyet rejimi hükümetler, azınlıkların haklarını teslim ediyormuş da İslâm, bu muamele hususunda aç gözlülük edip de vermiyormuş.

İzah ettiğimiz bu hususlardan sonra şimdi asıl mevzuumuza gelebiliriz.

1. Gayrı - muslim reâya'nın (vatandaşların) çeşitleri.

İslâmî kanun, İslâm camiası içinde yaşayan gayrı müslim reayayı üç şekilde sınıflandırır.

Birincisi; Sulh ve barış yolu ile, yahut da bir anlaşma ile İslâm camiasının içinde yaşamayı kabul edenler.

İkincisi; Muharebe ederken mağlup olup da, İslâm camiasının içinde yaşamak zorunda kalanlar.

Üçüncüsü; Ne muharebe ne sulh ne de muahede ile olmayıp İslâm ülkesinde İslâmî hükümetin arazisi içinde bulunanlar.

Bu üç sınıf zimmîler, umum zimme hakkında aynı şartlara tâbi iseler de yine birinci sınıf zimmîlerin diğer ikisinden biraz farklı hakları vardır. Bunun için biz de ehli zimmenin haklarını açıklamadan önce bunların üçünün de ayrı ayrı vaziyetlerini gözden geçirelim. Ve bunların haklarındaki hükümleri de ortaya koyalım.

Antlaşmalılar: (MUAHİDÎN)

Bunlar, harpsiz yahut da harp sırasında itaati kabul edip teslim olanlardır. İslâmî hükümet ile hususî şartlar dairesinde bir

antlaşma yaparak bu antlaşmaya bağlanırlar. Bunlar hakkındaki İslâm kanunu şudur: Sulh şartları ne ise harfiyyen tatbik edilir. Onlar sulh şartı olarak neleri ileri sürmüşlerse, İslâm hükümeti tarafından da bu şartlar kabul edilmişse, bu haklar tamamiyle kendileri için tanınacaktır. Düşmanı yola getirmek ve itaat dairesi içine almak için, bazan cömertçe şartlar da konabilir. Bu şartlar nelerden ibaret ise aynı şekilde devam ettirilir ve bunlardan bir şey eksiltilmez. Nitekim bugün ileri gelen medenî milletler de siyasî antlaşmaları bu esas üzerine yürütürler. Kararlaştırılmış şartları bozmak, İslâmda sadece kanunsuz sayılmakla kalmayıp, bir haram ve büyük bir günah diye bildirilir. Bu esasa göre, yapılmış olan bir antlaşmanın şartları ister iyi olsun, isterse fena olsun herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi nazarı itibara alınacaktır. Ve bu şartlarda zimmîlerin aleyhine kıl kadar değişiklik yapılamaz. İslâm rejimi ile diğer nizamların ve bu iki sistemin birbirlerine karşı durumları (Relative Position) arasındaki farkı dikkate aldığınız takdirde, ne kadar büyük olduğu ortaya çıkar. Resulullah Sallallahu aleyhi ve sellem buyurmuştur ki:

"Siz bir kavimle savaşıp onlara galip gelebilirsiniz. Onlar da malları karşılığında (cizye), canlarını ve çocuklarını kurtarmak

isterler. (Bir rivayette sizinle herhangi bir sulh yoluna gitmek isterler.) O zaman siz kararlaştırılmış olandan başka onlara bir şey yükleyemezsiniz. Çünkü bu sizin İçin doğru değildir. Size caiz olmaz."[1][235]

Yine başka bir hadisde şöyle buyurulmuştur:

"Dikkat! Her kim, anlaşma yapmış olduğu birisine zûlm ederse, yahut da onun hakkını kısarsa ve onu gücü yetmeyecek bir şey için zorlarsa, veyahut da onun vermek istemediği bir şeyi zorla almak isterse, elbette ki, biz, kıyamet günü onun (zorlanan kimsenin) sığınağı ve koruyucusu olacağız."[2][236]

Bu iki hadis-i şerifteki kelimeler geniş bir mana taşıdığından, bunlardan külli (genel) kaideler istinbat edilir (çıkarılır). Bu kaidelere göre, zimmîlerle barış yapılırken, barış şartları tamamen ve aynen dikkate alınacaktır ve ona göre hareket edilecektir. Bu şartlar üzerinde hiçbir değişiklik yapılmayacak ve hiçbir şey kısılmayacaktır. Bu gibi şeyler katiyen caiz değildir. Ne kendilerine haraç yüklenecek, ne onların arazileri ellerinden alınacak, ne binalarına el konacak, ne ağır şartlı kanunlar tatbik edilecek, ne din ve mezheplerine müdahale

---

1[235] Ebu Davud, Kitab ül - Cihad

2[236] Ebu Davud, Kitab ül - Cihad

edilecek ve ne de haysiyet, şeref, izzet ve namuslarına saldırılacaktır. Zulüm ifade eden herhangi bir fiile teşebbüs edilemez. Bu camiaya herhangi bir husus zorla kabul ettirilmeyecek ve kudretleri dışında tekliflerde bulunulmayacaktır.

Bu hükümler üzerine İslam Fukahası sulh yolu ile fethedilmiş bulunan ülkeler halkına karşı yapılacak muameleler hakkında kanunlar tertip etmişlerdir. Bu kanunlarda takip edilen umumî kaide, onlara karşı tutunulan tavır ve yapılacak olan muamelede tamamen sulh antlaşmasına harfiyen uymak olmuştur.

İmam Ebu Yusuf, bu mevzuda şu hususu belirtmiştir:

*"Sulhnamede (barış belgesinde) kararlaştırılmış olan şey kendilerinden alınır ve bunun dışında birşey istenemez."*3[237]

Fethedilmiş ülkelerin halkı:

İkinciler; sonuna kadar müslümanlarla savaşıp, müslümanlara karşı silah kullanıp nihayet mağlup olanlardır. islâm orduları, bunların kalelerini ve istihkâmlarını yıkarak ülkelerine fethederek girmişlerdir. Bu ülkelerin halkı da zimmî olurlarsa kendilerine

---

3[237] Kitab ül - Haraç, S: 35.

bazı haklar tanınır. Bunların detaylı açıklaması da fıkıh kitaplarında anlatılmıştır. Aşağıda bu hükümleri özetliyeceğiz. Bu hükümlerle, bu gibi zimmîlerin vaziyetlerinin de kanun karşısında ne olduğu anlatılmıştır.

1. İmam kendilerinden cizye almasını kabul eder etmez, bunlar ehli zimme hükmüne girerler. Bundan böyle canları, malları, ırz ve namuslarını korumak müslümanlara farz olur. Nitekim cizye kabul edilir edilmez, cizyenin kabul edildiği dakikada, durum ne ise, öyle kalır.4[238] Bundan sonra ne imama ne de diğer müslümanlara, bunların emlâkine el koymak, yahut da bunları köle yapmak ve esir etmek hakkı yoktur.

Hazret-i Ömer -Radıyallahu Taalâ anh, Hazret-i Ebu Ubeyde Radıyallahu Taalâ anh'a şöyle buyurmuşlardı.

*"Sen onlardan cizyeyi aldıktan sonra, artık senin yapacak bir isin kalmamıştır."*5[239]

2. Zimme anlaşması yapıldıktan sonra, artık onlar kendi yer ve yurtlarının sahibidirler. Mülkiyetlerini kanunî şekilde intikal ettirebilir ve mirasçılarına bırakırlar, yahut da istedikleri gibi hibe eder, alır, satar,

4[238] Bedayi Es - Sanayi, C: 7. S. 3

5[239] Kitab - ül - Haraç, S: 82 .

rehin bırakır, hülâsa bütün bu gibi haklara sahip olurlar. İslâmî hükümet onların yer ve yurtlarından mal edinmek için bir hakka sahip olamaz.6[240]

3. Cizyenin miktarı ödeme gücüne göre ayarlanır. Durumları iyi olanlardan fazla, ödeme güçleri iyi olmayanlardan daha az, büsbütün fakir bulunanlardan çok az alınacaktır. Hele hiçbir şeyi olmayıp da muhtaç durumda bulunanlardan ve yaşayışları diğerlerinin merhametine kalmış olanlardan bir şey tahsil edilmediği gibi kendileri de gözetileceklerdir, icabında bir şey de verilecektir.

Cizye için hususî bir miktar tayin edilmemiş olmasına rağmen bu miktar öyle bir şekilde kararlaştırılacaktır ki, ödenmesi mümkün olsun, ödeme imkânı bulunsun ve ödenmesinde zorluk çekilmesin. Yoksa zamanımızdaki bazı hükümetlerin vergi dairelerinin tahakkuk ettirdikleri vergiler gibi ödeme kabiliyeti var mıdır, yok mudur diye düşünmeden, devlet hazinesinin menfaati böyledir kabilinden vergi tahakkuku gibi cizye yüklenmiyecektir. Hazret-i Ömer, durumu iyi olanlardan aylık bir Rupya, (Türk parası ile bugünkü üç lira) orta halli olan kimselerden bunun yarısı, durumu iyi olmayanlardan ise ancak bunun dörtte

6[240] Feth ül - Kadir, C: 4, S: 359

birinin alınmasını kararlaştırmıştı.7[241]

4. Cizye alınanlar "Ehl-i Kıtal" (Combattans): savaşabilir kimseler olmaları dikkate alınır. Savaşabilir kimselerden olmayanlardan cizye alınamaz. Meselâ, çocuklar, kadınlar, deliler, körler, topallar, sakatlar, ibadethanelerin hizmetçileri, din adamları, rahipler, sinyaslar (Hindu rahipleri), yaşlı ihtiyarlar, senenin uzun bir müddetini yatakta geçiren hastalar, cariyeler, köleler ve bu gibi kimseler cizyeden muaf tutulmuşlardır.8[242]

5. Kılıç zoru ile fethedilmiş bulunan ülkelerin mâbedlerinin müslümanlar tarafından el konması, müslümanlara verilmiş bir haktır. Fakat bu haktan istifade etmeyip, bu mâbedleri kendi halinde bırakmak yine müslümanlar için bir fazilet ölçüsü diye bildirilmiştir. Hazret-i Ömer zamanında bu kadar ülke fethedildiği halde bunların hiç birisinin ibadethaneleri ne yıktırılmış ne de dağıttırılmadığı gibi hiçbir şekilde tecavüz edilmemiştir. İmam Ebu Yusuf Rahmetullahi aleyh bu hususta şöyle yazmıştır:

"Kendi halinde bırakıldı. Ne yıktırıldı ne

7[241] Feth ül - Kadir, C: 4, S. 359 .

8[242] Bedayi, C: 7, S: 111 – 113; Feth ül - Kadir, C: 4. S: 73-372; Kitab ül – Haraç, S: 73.

*de tecavüz edildi."*9[243]

Her ne suretle olursa olsun, eski ibadethaneleri yıkmak, dağıtmak ve bozmak caiz sayılmamıştır. Muhafaza edilmesi tavsiye edilmiştir.10[244]

2. Zimmilerin umumi hakları.

Şimdi zimmîlerin umumî haklarını gözden geçirelim. Bu haklar, üç çeşit zimmî için de aynıdır.

Canlarının korunması:

Herhangi bir zimminin kanının kıymeti, müslüman kanının kıymeti ile aynıdır. Bu noktada ayrılık ve gayrılık yoktur. Eğer bir müslüman kasten bir zimmîyi katlederse, müslüman da kısas olarak katledilir. Hazret-i Resulü Ekrem Sallallahu aleyhi ve sellem devrinde bir müslüman bir zimmîyi katletmişti. O zaman Zat-ı Saadetleri kısas olarak müslümanın katledilmesine hüküm vererek şöyle buyurdular:

*"Onun zimmiliğine herkesden ziyade benim sadakat göstermem gerekir."*11[245]

Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh zamanında Bekr ibn-i Vâ'il kabilesine mensup bir kimse, Hıyra'da bir zimmîyi öldürmüştü.

9[243] Kitab ül – Haraç, S: 83

10[244] Bedayi, C: 7, S: 114 .

11[245] Burhan, Şerh-i Mevâhib Er - Rahman, C: 3, S: 287.

Zat-ı Hilafetpenahîleri katilin, maktulün adamlarına verilmesini emretti. Nitekim, maktulün vârisleri de katili götürüp öldürdüler.

Hazret-i Osman, Radıyallahu Taalâ anh kendi zamanında Ubeydullah ibn-i Ömer'in Radıyallahu Taalâ anh'ın katline fetva vermişti. Mesele şöyleydi: Zannediliyordu ki; Ubeydullah şüphe üzerine, Hürmüzan ile Ebu Lü'lü'nün oğlunu öldürmüştür. Bunun da sebebi, bu iki İranlı-nın Hazret-i Ömer'in katline iştirak etmiş olmaları ihtimali idi.

Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ anh devrinde bir müslüman bir zimmîyi öldürmüş olmak ithamı ile yakalandı, İspat tamamlandı. Zat-ı Hilafetpenahîleri kısas yapılmasını emrettiler. Öldürülenin kardeşi gelip, "Ben kanımdan vaz geçtim". Dedi.

Fakat bu söz Halifeyi ikna etmediğinden, o şahsa şu suali sordu:

"Yoksa karşı taraf seni korkutup, tehdit mi etti?"

Adam cevap verdi:

"Hayır; Anladım ki, katilin öldürülmesiyle, kardeşim dirilmiş olmayacaktır. Bana diyet verilmesini emrediniz."

O zaman, Zat-ı Hilafetpenahileri, katilin bırakılmasını emrettiler ve bu hususta şöyle buyurdular:

*"Bizim zimmiliğimizi kabul etmiş bulunanların kanı bizim kanımız gibidir ve onların diyeti de bizim diyetimiz gibi."*12[246]

Başka bir rivayette Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ anh, şöyle buyurmuştur:

"Bunlar zimmiliği kabul ettiklerinden, onların malları bizim mallarımız gibidir ve kanları da bizim kanlarımız gibi."

Bu mevzu üzerine İslâm fukahası hüküm koymuş ve bu husus şu esasa bağlanmıştır: Bir müslüman kasti olmayarak ve bilmeyerek bir zimmîyi öldürürse, o zaman verilecek olan diyet, aynen müslümanlara verilecek olan diyet gibidir. Yani hata edilerek öldürülmüş olan müslümana ne mikdar diyet verilirse, hata edilerek öldürülmüş olan Zimmiye de o kadar diyet verilecek ve kasten öldürülmüş bulunan zimmî için kısas icra edilebilecektir.13[247]

Güvenlik ve asayiş Kanunları:

Ceza kanunları, zimmîlerle müslümanlar için aynıdır. "Cürüm işlendiği takdirde müslümanın göreceği cezanın aynısını zimmî de görür. Bir müslüman bir zimminin malını çalarsa, yahut da bir zimmî bir müslümanın malını çaldığı takdirde her ikisi de aynı cezayı görür. Yani hırsızlık suçunu işlediklerinden

12[246] Burhan, Cilt: 2, S: 282 .

13[247] Durr-i Muhtar, C: 3, S: 203 .

dolayı her ikisinin de elleri kesilir. Bir zimmî erkek veya kadın için, zina ithamı olursa, veya bir müslüman erkek ve kadın için, zina ithamı bulunursa, bunların hepsi de zina cezası görürler. Ancak, burada başka bir mesele vardır: Şarap içmek hususunda zimmîler cezadan muaftırlar.14[248]

Medenî ve Mülkî Kanunlar:

Medenî ve mülkî kanunlarda da müslümanlar ile zimmîler arasında hiçbir fark gözetilemez. Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ anh, *"Onların malları bizim mallarımız gibidir."* buyurmuşlardır. Bu cümlenin manası şu demektir ki, nasıl biz müslümanlar kendi malımızı muhafaza etmek istersek, malımızın zayi edilmesinden hoşlanmazsak, aynı şekilde onların mallarının muhafazası da müslümanlara

---

14[248] Kitab ül - Harac, S: 208 – 209; El – Mebsût, C: 9, S: 57 - 58 . İmam Malik Rahmetullahi aleyh indinde zimmîler şarap muamelesinde olduğu gibi, zina muamelesinde de istisna edilmişlerdir. İmam Malik, Hazret-i Ali Radıyallahu anh ile Hazret-i Ömer Radıyallahu anh'ın hükümlerine istinaden bu neticeye varmaktadır. Zimmîlerin zina meselesi kendi milletleri arasında kendilerinin şahsi meseleleri olduğundan bu gibi cürümlere müsllümanlar karışmazlar. Yani zimmîler kendi şahsî kanunlarına göre muamele görürler.

farzdır. Bu esasa göre medenî ve mülkî kanun muvacehesinde de müslümanlarla zimmîler aynı haklara sahiptirler.

Ticaret işlerindeki usullere gelince, bizim için men edilmiş bulunan bazı usuller onlar için de men edilmiştir. Diğer bakımdan, bizim için serbest olanlar onlar için de serbesttir. Meselâ, bizim için haram olan faizcilik onlara da men edilmiştir. Onlar için de haram sayılacaktır. Elbette ki, zımmîler için bazı istisnalar vardır. Nitekim, şarap içmelerine birşey denemediği için bu nesnenin satılması, alınması ve yapılması için de bir şey söylenmiyecektir. Yine aynı şekilde, müslümanlara haram olan, fa kat zimimlere haram olmayan domuz eti satmak veya domuz beslemek, domuz etinden yapılmış yemek satmak işlerinden onlar men edilmeyeceklerdir. Bu gibi, şeylerde hakları teslim edilecektir.15[249] Bundan başka bir müslüman da tesadüfen bir zimmînin şarabını zayi eder ve zarara sebebiyet verdiği takdirde, sebebiyet verilen zararın tazmini lâzım gelir. "Dürer ül - Muhtar" da şöyle deniyor:

*"Bir Müslüman, bir zimmînin şarabını ve domuzunu zarara uğratırsa, bunları tazmin edecek ve bedelini ödeyecektir."*16[250]

15[249] El Mebsût, C: 13, S: 37 - 38.

16[250] Durer ül - Muhtar, .C: 3, S: 273.

Şereflerinin ve Haysiyetlerinin Korunması:

Zimmîye dille, elle eziyet etmek ve incitmek yahut da küfür etmek, dövmek, dayak atmak, veya zimmîye arkadan çekiştirmek dahi müslümanlara yapılmış gibi caiz değildir. "Durer ül - Muhtar" da bu mevzu şu şekilde yer almıştır:

*"Onun incitilmesinin önüne geçilir ve arkasından çekiştirmek de bir müslümanı arkadan gıybet gibi haramdır."*17[251]

Zimmîlerle yapılmış, olan zimme akdinin müddeti, müslümanlar için daimîdir. Müslümanlar zimme akdine bağlı bulunmak ve bunu devam ettirmelidirler. Bu akdi bozmaya hakları yoktur. Fakat zimmîlere istedikleri zaman zimmîlikten çıkma hakkı tanınmıştır. "Bedayi" de bu mevzuda şu bilgi vardır:

"Zimme akdi bizim için korunması lâzım gelen bir haktır. Yani bir defa zimme akdi yapıldı mı biz onu bosszamayız. Fakat zimmîler için bu hususa iltizam yoktur. (Yani onlar isterlerse zimmilikten çıkabilirler. Buna bir şey diyemeyiz).

Bir zimmî ne kadar büyük cürüm işlerse işlesin, zimmilik hakkını kaybetmez. Hatta cizye vermekten imtina bile etse, yine

---

17[251] Durer ül - Muhtar, C: 7, S: 112.

*zimmîlik hakları ortadan kalkmaz. Aynı şekilde bir zimmî bir müslümanı katletse, mesela, Hazreti Resulü Ekrem Sallallahü Aleyhi ve sellem hakkında neûzu billah yakışık almayacak sözler söylese, bir müslüman kadınının namusuna tecavüz etse dahi bütün bu müthiş suçlar zimme akdini bozmak için bir, sebep teşkil edemez. Bu kabil suçların cezaları muayyendir. Zimmî de alelade bir mücrim gibi bu cezaları görür. İşlemiş olduğu suçtan dolayı zimmîye âsi sıfatı takılarak zimmeden çıkarılamaz. Ancak zimmeden iki şekilde çıkmak vardır. Biri islâm diyarını bırakıp başka bir ülkeye gitmek. İkinci hal ise, İslâm hükümetinin aleyhinde açıktan açığa fitne ve fesat çıkarmak. Veya yine açıkça İslâm hükümetinin düşmanlariyle işbirliği yapmak."*18[252]

Şahsî Muamelât .

Zimmîlerin kendi aralarındaki şahsî muamelelerinde ve işlerinde kendilerine mahsus olan medenî ve şahsî ahkâm (Personel Law) muteberdir. İslâmî kanunlar bunların üzerinde icra kılınmaz. Bizim için, şahsî muamelatta caiz olmayan şeyler, onların kendi kanunlarında caiz olabilir. O zaman, onların bu şekildeki işlerini men edemeyiz. İslâmî adalete bu gibi davalar intikal

---

18[252] Bedayi, C: 7, S: 113; Feth ül – Kadir, S: 82381.

ettiği zaman da İslâmî adalet bu hususta onların kendi kanunlarına göre hüküm verir. Meselâ onlarca akdedilen şahitsiz nikâh veya mehirsiz nikâh, yahut da kadın tarafından ödenen para (Drahoma). İkinci nikâhta iddeti talakın müddeti. Mahrem kimselerin başka başka olması.

Hülefai-i Raşidin devrinden bu güne kadar, bütün İslâmî hükümetler bu usulü takip etmişlerdir. Bir ara Hazret-i Ömer ibni Abdülaziz Rahmetullahi aleyh bu hususta Hazret-i Hasan Basrî Rahmetullahi aleyhden şu şekilde bir cevap istedi:

"Nasıl olur da Hülefa-i Raşidin zimme ehlini kendi hallerine terkedip, onların mahrem olanlarla nikahlanmalarına, şarap ve domuz eti yemelerine bir şey demediler ve bu zümreyi serbest taraktılar?"

Bu suale Hazret-i Hasan Basrî Rahmetullahi aleyh *şu* cevabı verdi:

"Onların cizye vermelerinin sebebi, kendi hallerine bırakılmaları ve kendi akidelerine göre hareket etmeleri içindir. Sana gelince, sen tabi olanlardansın. İslâmda (bidat koyanlardan) yenilik çıkaranlardan değilsin."[19][**253**]

Fakat buna rağmen, bir meselede iki zimmî taraf arasında ihtilaf çıkarsa ve bunlar

---

19[253] El - Mebsût, C: 5, S: 38 - 41.

İslâm mahkemesi huzuruna giderlerse, o zaman İslâmî adalet ile ve İslâm şeriat kanunlarına göre dava görülüp hüküm verilir. Yine aynı şekilde, onların şahsî ahvaline ait meselelerde bir taraf müslüman olursa, o zaman yine dava İslâm şeriatı üzerine görülür. Meselâ bir hıristiyan kadın bir müslüman erkekle evlenmiş ve bu kadının kocası da ölmüş ise, o zaman bu kadın tam olarak İslâm kanunlarına göre muamele görür. İslâm kanununa göre vefat iddeti tutacak, ondan sonra evlenecek. Miras hususunda İslâmî ölçüye tabi olacaktır. Bunun dışında yapılacak nikâh muamelesi batıldır.

Dini Merasim.

Ehli zimmenin dinî merasim ve millî törenlerinin umumî yerlerde yapılabilmesine ait İslâmî kanun şöyledir: Ehli zimme kendi köylerinde ve kendilerine mahsus olan mahallerinde bu gibi merasimleri tamamen serbest bir şekilde icra ederler. Fakat tamamen müslümanlara ait olan köylerde ve şehirlerde ve İslâmî hükümetin müslümanlara tahsis etmiş olduğu mahallerde, zimmîlere böyle bir serbestlik verilip verilmeyeceği İslâmî hükümetin müsaadesine bağlıdır. "Bedayi" de şu kayıt vardır:

*"Müslüman sayılmayan şehir, kasaba ve köylerde, zimmîler şarap içip, domuz besleyip, İstavroz (haç) kullanıp, çan (nakus) çalabilirler. Bu gibi fiillerden men edilmezler. Bu gibi yerlerde kalabalık teşkil edecek derecede müslümanlar bulunsa bile... — Elbette ki bu gibi işlerin yapılması müslüman şehirlerinde hoş karşılanmaz. Yani Cuma ve Bayram namazları kılınabilen ve İslâmî ölçülerin gözönünde bulundurulduğu şehirlerde diğer fısk işlerine gelince, bunlardan kendilerince de fısk olduğu kabul edilenler ve kendi dinlerinde de haram olan işlerden sayılan zina, fahişelik ve buna benzer suçların yapılmasına müsaade edilmez. İster bu gibi işleri müslüman şehirlerde (Emsâr ül Müslimîn) de isterse kendi şehir ve kasabalarında yapsınlar."*20[254]

"Fakat müslüman şehirlerinde (Emsâr-ül Müslimîn) açıktan açığa istavroz asılıp, ayin icra edilmesine, çan (nakus) çalınmasına; sokak, çarşı ve pazarlarda desteler gezdirilmesine izin verilmeyebilir. Ancak onlar kendilerinin eski mabedlerinin içinde,

---

20[254] Müslüman şehirleri (Emsar ül - Müslimin) şer'î ıstılahta kullanılmıştır. Bu ıstılah o yerler için denilir ki, arazi müslümanların mülkiyetindedir. Orada İslâmî usul icra edilir ve İslâm işaretleri görülür. Meselâ, Cuma namazı gibi.

*kendi istedikleri ayini icra ederler. İslâmî hükümet bu işlere müdahale etmez."*21[255]

İbadethaneler.

*"Müslüman şehirlerde (Emsâr ül - müslimîn) zimmîler kendi eski ibadethanelerini muhafaza ederler. Bunların mevcudiyetine kimse bir şey diyemez. Bunlar harap olur da tamire ihtiyaç gösterirse, tamir edebilirler. Fakat onların bu gibi şehirlerde yeni ibadethane kurmalarına müsaade edilmez."*22[256] *"Fakat müslüman şehri olmayan (Emsâr ül - Müslimîn olmayan) şehir, kasaba ve köylerde zimmîlere yeni ibadethane kurmağa müsaade edilir. Bundan başka, şehirlikten (Mısr) çıkarılmış olan şehirlerde, yani imamın artık orada cuma ve iki bayram namazı kılmasını bırakmış olduğu şehirlerde, zimmîler için yeni mâbed yapmak ve kendi âyinlerini açıkça icra etmek hakkı verilir."*23[257]

İbn-i Abbâs Radıyallahu Taalâ Anh'ın bu mevzuda şöyle bir fetvası vardır:

"Araplar (Müslümanlar) tarafından imar

21[255] Şerhu'ls - siyer il - Kebir C: 3, S: 215.

22[256] Bedayi, C: 7. S: 114; Şerhu's - siyer il - Kebîr, C: 3, S: 251

23[257] Bedayi, C: 7, S: 11; Şerhu's - siyer il-Kebîr C: 3. S: 257.

*edilmiş bulunan şehirlerde (mısr) olanlara yeni mâbed yapmak. kilise kurmak ve nakus çalmak, açıkça şarap ve domuz kullanmak müsaadesi verilmez. Fakat Acemler (gayrı - müslimler) tarafından imar edilmiş bulunan şehirlerde ki, Hak Taalâ bunları Araplar (müslimler) için feth et tirmiş ve Müslümanların hükmü altına girmişlerdir. Gayrı - müslimler ile muahedede ne varsa o şekilde antlaşmada edilecektir. Müslümanlar antlaşmada hükümlerine uyacaklardır."*24[**258**]

24[258] Kitab ül - Harac S: 82.

Cizye ve Haraç Tahsilinde Kolaylıklar .

Cizye ve haraç tahsilinde zimmîlere karşı sert davranmak ve şiddet göstermek menedilmiştir. Kendilerine karşı yumuşaklıkla muamele edilmesi lâzımdır. Tahammül edemiyecekleri nisbette kendilerine cizye ve haraç da yüklenmiyecektir. Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh'in bu husustaki hükmü şudur:

*"Kudretleri yetmeyecek şeyleri onlara yüklemeyiniz."*25[259]

Cizye yerine onların malları ve mülkleri satılmaz. Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ anh, valilerinden birine yazdığı emirnamede şöyle buyurmuştur:

*"Haraç için, onların eşekleri, inekleri, giyecekleri ve diğer şeyleri ellerinden alınıp satılamaz."*26[260]

Yine Hazret-i Ali, bir ara zimmîler hakkında şu emri vermiştir:

"Sıcaktan v e soğuktan kendilerini koruyacak olan elbiseleri, yemek yiyecek çanak ve çömlek takımları, onların hayvanları ve tarlalarını sürecekleri ve ekin ekecekleri şeyleri, katiyen haraç için ellerinden alınıp satılamaz. Bir dirhem (elli

---

25[259] Kitab ül - Harac, S: 8, 82 .

26[260] Feth ül – beyan, C: 4, S: 93 .

*kuruş) almak için de kimse kendilerini dövemez. Evlerinden çıkarılmak gibi bir ceza da verilemez. Haraç için bir şeyler de alınamaz. Nitekim onlara hâkim (idareci) tayin edilen kimseler, yumuşaklıkla muamele etmelidir. Bizim hakkımız güzellikle alınmalıdır. Siz, eğer benim emrimin aksine hareket etmeğe kalkar ve ben de haber alamazsam, o zaman sizi benim yerime Hak Taalâ cezalandırır. Yok eğer bu gibi icraatınızı ben haber alırsam, o zaman da ben sizi azlederim."*27[261]

Bu hükümden şu anlaşılıyor ki, cizye ve haraç tahsil etmek için zimmîlere şiddet gösterilmesi ve sert muamele edilmesi men edilmiş bulunuyor.

Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh, Şam valisi Ebû Ubeydeye bir ferman göndermişti. Bu fermanın hükümleri arasındas şu hususlar da vardı:

"Müslümanları, onlara (zimmîlere) karşı zulm etmekten meneyle. Zarar vermesinler ve onların mallarını yemesinler. Ancak kanunî şekilde ve helâl olmak şartiyle."

Hazret-i Ömer, Şam seferinde iken bir valinin zimmîlerden cizye almak için onları cezalandırdığını gördü. Ve şöyle buyurdu:

"Onlara ceza veremez ve incitemezsin.

27[261] Kitab ül - Haraç, S: 9

Sen onlara eziyet edersen, elbette ki, Hak Taalâ da kıyamet günü sâna azap edecektir.

*Halka eziyet etme. Elbette ki, dünyada halka eziyet edene; Allah da kıyamet günü azap edecektir."*28[262]

Hişam ibn-i Hakem, bir devlet memurunun cizye almak için bir Kıbti'yi (Eski Mısırlı) sıcakta ayakta beklettiğini gördü. Ona çıkışarak şu sözleri söyledi:

"Sen Resulullah'ın şu sözünü bilmiyor musun? O yüce Nebî buyurdular ki:

*Allah Azze ve Celle, dünyada halka eziyet edenlere, kıyamette azab edecektir."*29[263]

İslâm fukahası, cizye ve haracı ödemeyenler için, geçici bir zamana mahsus olmak üzere ve eziyet edilmeksizin tevkif edilmelerine hüküm vermişlerdir.

İmam Ebu Yûsuf, Rahmetullahı aleyh bu mevzuyu şöyle aydınlatır:

*"Kendilerine yumuşaklık gösterilir ve borçlarını ödeyinceye kadar alıkonurlar."*30[264]

Zimmîler içinde muhtaç ve fakir olanlar, cizyeden muaf tutulurlar. Bunlar yalnız cizyeden muaf tutulmakla kalmayıp, İslâmî

28[262] Kitabu'l Harac, S: 70

29[263] Kitabu'l - Harac, S: 85

30[264] Kitabu'l – Harac, S: 72; Feth ül – Kadir, C: 2. S. 373

hazineden de kendilerine maaş verilir. Hazret-i Halid Radıyallahu Taalâ anh, Hiyre halkına yazmış olduğu Eman - Namede şöyle yazmıştır:

"Onlar için şöyle karar verdim ki, kendi içlerindeki ihtiyarlara, çalışamıyacak durunda olanlara, yahut da zengin iken fakir olanlara ve borcunu ödiyecek halde olmayanlara sadaka verilsin. Bunlar cizye ödemekten muaf tutularak çoluk çocuklarının geçimi için Beytülmal-den kendilerine vardım edilsin ve geçimleri için maaş bağlansın."

Bir ara Hazret-i Ömer Radıyallahu Taalâ anh, sokakta dilenen yaşlı bir adam gördü. Bu şahsın niçin dilendiğini sordu. Zavallı adamın cizye vermek için dilendiğini öğrenince, son derece kızdı ve yaşlı adamı cizye vermekten muaf tuttuğu gibi ona maaş verilmesini kararlaştırarak Hazine âmirine şöyle bir emirname de yazdı:

Allaha yemin ederim; asla insafa sığmaz ki, biz halkın gençlik zamanında, kendilerinden faydalanalım da, ihtiyarlık cağlarında kendilerini yüz üstü bırakıp böyle rezil vaziyette terk edelim.31[265]

Şam seferinde iken Hazret-i Ömer, bizzat

31[265] Kitabu'l – Harac. S. 72; Feth ül – Kadir, C: 2, S: 373

kendisi özürlü zimmîlerin geçimi için maaş verilmesini kararlaştırdı. Bunlara yardım edilmesi için kararname de yazda.32[266]

Bir zimmî ölür ve cizye borcu kalırsa, yahut cizye borcundan bir kısmını verip bir miktar borçlu bulunursa, onun terekesinden (mirasından) cizye alınamaz. Veresesine (mirasçılarına) de bu borcu ödemek için bir şey yapılamaz. Varisler ölmüş kimsenin cizye borcunu ödemeleri için zorlanamaz.

İmam Ebu Yûsuf bu hususta şöyle yazmıştır:

"Bir zimmînin cizye borcu olursa ve bu borcu ödemeden önce ölürse, yahut da bir kısmı ödeyip de bir kısmını ödemeden ölürse, onun varislerinden bir şey istenemez ve terekesinden de bir şey alınamaz."33[267]

Ticaret Vergisi:

Zimmîler de müslüman tüccarlar gibi ticaret vergisi öderler. Onların sermayeleri 200 dirhemi bulunca yahut 20 miskal (tahmini olarak 100 lira gümüş para) servet sahibi olurlarsa vergi öderler.34[268] (70). Bu

---

32[266] Feth ül – Buldan, Belâzüri, Avrupa baskısı, S: 129

33[267] Kitab ül - Harac, S: 70; El - Mebsut C: 10 S: 81

34[268] Kitab ül - Harac, S. 70 . Burada vergi ödenmesinde nisabın son haddine varması şart değildir. Bu son ölçü haddi, zaman ve zemine göre değişir.

mevzuda fukahâ arasında ihtilaf vardır. Bazılarına göre zimmîler kazançlarının *% 5* ni ticaret vergisi olarak öderler. Müslümanlar için bu miktar *%2,5* tur. Fakat bu husus hiçbir nassa istinat etmez. Bu bir içtihat meselesidir. İçtihat edildiği vakit, zaman ve zeminin gereği gözönünde bulundurulmuştur. O zaman müslümanlar daha ziyade memleketin muhafazası ve diğer devlet işleriyle meşgul olduklarından ticaret daha ziyade zimmîlerin elinde bulunuyordu. Bu sebepten dolayı müslümanların da ticarete rağbet göstermelerini sağlamak maksadiyle bu ölçü konulmuştur.

Askerî hizmetlerden muafiyet.

Zimraîler askerî hizmetlerden muaf tutulmuşlardır. Düşmanlara karşı memleketin muhafazası yalnız müslümanların üzerindedir. Bu vazife müslümanlara farz kılın-mıştır. Böyle bir hükümet kurmuş olan halk onun muhafazasını elbette ki kendi üzerlerine almış olması gerekir. Fakat zimmîler de bu hükümeti korumak için, gönüllü olarak çarpışmaya katılmak isterlerse, bu istekleri kabul edilir. Ancak savaşta onlar da kendi usul ve kaidelerine ve inançlarına göre hareket ederler. Bu zümre, hükümetin ayakta tutunması için çalışmak ve çarpışmak isterse, o zaman kendileri, gönüllü ve ücretli asker

(Mercenaries) durumuna girmiş olurlar ve bu sıfatla çarpışırlar. Fakat yine İslâmın ahlâkî kaidelerine bağlı bulunmaları şarttır. Bunun için İslam, zimmîleri askerî hizmetlerden muaf tutmuştur. Ancak memleketin ve hükümetin korunması için kendilerinden iştirak hakkı olarak bir hisse alınır. Onların ödeyecekleri bu hisse hakikatte cizyenin bir cüz'üdür. Sadece itaat için ödenen cizyeden ayrıdır. Ödenecek olan bu hisse askerlik işine bedel mahiyetindedir. Memleketin korunması için ödenen bir iştirak hakkıdır. Nitekim cizye de yalnız muharip yani savaşabilen kimselerden alınmaktadır, Müslümanlar da zimmîleri korumaktan âciz bir duruma düşerlerse, o zaman aldıkları cizye ve bedelleri geri vermeleri icap eder.35[269]

35[269] Bu meselenin etraflı izahı için bak. Mebsût: C: 10. S: 78-79 . Hidâye, Kitab es – siyer, Fasl fî keyfiyeti kısmet i'l -ganaim ve bâb el – cizye;Feth ül - Kadîr, C: 4, S: 327 - 328 ve 369 - 370 . Dışarıdan bir hücuma maruz kalınırsa ve gayri -müslim vatandaşlar da müdafaaya katılmak isterlerse, onların bu teklifi kabul edilir. Fakat böyle bir durum olunca, o zaman cizye hakkı düşer. Burada şu açık gerçeği ortaya koymak faideden uzak değildir: Cizyenin sözü edilince gayri müslimler ürperip korkuyorlar. Bu mevzu bir zamanlar İslâm aleyhtarlarının propaganda vasıtası olmuştu. İslâm düşmanları, cizyeyi olduğundan başka türlü göstererek, müslümanları acaiplik ve zalimlikle suçlamışlardı.

Yermuk muharebesinde Rumlar, müslümanların karşısına çok sayıda bir ordu çıkarmışlardı. Müslümanlarda Şam civarında, fethetmiş oldukları yerlerin hemen hemen hepsini bırakıp kuvvetlerini bir yerde toplamışlardı. Müslüman orduları kumandanı Hazret-i Ebu Ubeyde Radıyallahu Taalâ anh, kendi emri altında bulunan subay ve memurlara şu emri verdi:

*Şimdi siz, onları muhafaza etmekten ve korumaktan âciz durumdasınız. Bunun için şimdiye kadar, onları koruma ücreti olarak almış olduklarımızı geri vermemiz icap eder.*36[270]

Bu emir gereğince, emirler ve memurlar, halktan toplamış bulundukları cizye ve haraç

Hakikatte bu usulde hiçbir zaman korkacak ve çekinecek birşey yoktur. Cizye aslında, gayrı - müslimlerin dış tehlikelere karşı korunması ve muhafaza edilmesi karşılığında alınan bir çeşit ücrettir. Bu ücret de yalnız, kudret ve ödeme imkânına mâlik bulunan kimselerden alınabilir. Eğer böyle olmasaydı o zaman buna "cizye" adı verilmez "cereme" denirdi. Sonra müslümanlar da kudretleri dahilinde zekât vermek zorundadırlar. Zekât için sadece müslüman erkeği değil müslüman kadını da mükelleftir. Halbuki cizye kadınlardan alınmaz. Cizyenin şartları teferrüatiyle malumdur. Bunlar bilindikten sonra, nasıl olur da birisi kalkıp "cizye" ye "cereme" diyebilir. Hayrettir doğrusu!

36[270] Kitab ül - Harac S: 111.

paralarını geri verdiler.

Belazurî, bu hususta, sabık zimmîlerin teessürlerini kitabında söyle ifade eder:

"Müslümanlar, Humus halkından almış bulundukları cizye ve haracı defterlere bakarak geri vermek istedikleri zaman, Humus halkı toplanarak ağız birliği ile şöyle dediler:

*Sizin hükümetiniz adalet sever bir hükümettir. Zulme uğramaktansa, size bu parayı ödemek, bizim için daha sevimlidir. Şimdi biz de sizinle burada dövüşeceğiz. Savaşarak mağlup olup dağılıncaya kadar Hirakıl "Herakliyos" un adamlarını şehrimize sokmayacağız."*37[271]

İslâm Fukahâsının Zimmileri himaye etmesi.

İslâmın başlangıcında ve ilk devresinde gayrı - müslim zimmi reayanın hukuk ve vecibelerini anlatan kanunların teferruatı etraflıca anlatıldı. Şimdi, Hülefa-i Raşidin'den sonraki padişahlık devrinde bu zümreye nasıl muamele edildiğine bakabiliriz. Bunlara haksızlık yapıldığı zamanlar, İslâm fukahasının bu yanlış tasarruflara karşı nasıl direndiğini, ittifakla zimmilerin haklarının korunması için nasıl ayaklandıklarını ve onları nasıl koruduklarını

37[271] Kitabu'l - Harac, S: 111.

tetkik edelim.

Meşhur ve herkes tarafından bilinen tarihî bir vak'a vardır. Emevî halifesi Velid ibn-i Abdülmelik, Şam'da (Dimeşk) Yuhannâ kilisesini zorla ve cebren zimmî hıristiyanların ellerinden alarak camiye çevirmişti. Sonra Hazret-i Ömer ibn-i Abdülaziz Rahmetullah aleyh, hilafet makamına seçilince, Hıristiyanlar gelip şikâyette bulundular ve kendilerinin vaktiyle kiliseleri ellerinden alınmış olup camiye çevrildiğini bildirdiler. O zaman Hazret-i Ömeri Sanî, Şam valisine şöyle bir emir yazdı: *"Cami, kilise arazisinden ne kadar yer almış ise o kadar yer oradan ayırıp veriniz. Hıristiyanlar kendilerine kilise yapsınlar ve orasını kendilerine bırakınız."*38[272]

Velid ibn-i Yezid, Rûmîlerin hücuma geçmesinden korktuğu için Kıbrıs zimmilerini yer ve yurtlarından çıkarıp tehcir ettiği zaman bu yer değiştirmenin tedbir mahiyetinde olduğunu halka bildirdi. Bu hususta İsma'il ibn-i Ayyaş şu bilgiyi verir:

"Müslümanlar bu vaziyetten üzüldüklerini açığa vurdular. Fukaha da bu işin günah olduğuna kani olduklarını bildirdiler. Fakat sonradan Yezid ibn-i Velid halifelik makamına geçince Kıbrıs zimmilerini yerlerine geri gönderdi.

38[272] Futuh ül -bildan, Avrupa baskısı. S. 132

*Müslümanlar bu işi memnuniyetle karşıladılar. Onun yaptığı bu işi, adalet ve insafa uygun buldular."*39[273]

Belazuri'nin beyanına göre, bir ara. Cebel-i Lübnan sakinlerinden bir zümre ayaklanmıştı. Salih ibn-i Ali ibn-i Abdullah, onları bastırmak için memur edildi. O da bir ordu ile Lübnanlıların üzerine saldırıp, erkeklerini katletti. Diğerlerini de tehcir ettirdi. Bunlardan bir cemaatı bir tarafa yerleştirdi. İmam Evzâ'î o zaman hayatta idi. Bu imam Salih'in zulmünü haber alarak, ağır bir mektup yazdı. Mektup şu satırları ihtiva etmektedir:

"Cebel-i Lübnanın ehl-i zimmesinin tehcir edildiklerini elbette biliyorsunuz. Onların arasında elbette ki, birçok kimseler ayaklanmaya iştirak etmiş değildi. Böyle olduğu halde, bazıları öldürülüp, bazıları da tehcir edilmişlerdir. Ben şunu anlamıyorum ki, bazı muayyen şahısların suçu için umum halka nasıl ceza verilebilir? Bu ceza için de bunlar nasıl evlerinden çıkarılıp yerlerinden ve yurtlarından edilirler? Halbuki Allahu Taalâ'nın hükmü şöyledir:

"Kimsenin suçu başka bir kimseye yüklenmez,"

Bu hüküm icrası gereken bir hükümdür.

39[273] Futuh ül – Buldan, S: 156

Size en iyi nasihat sudur ki, Allah Resulünün şu işaretini gözönünde bulundurasınız:

*"Her kim anlaşma yapmış olan (Muahid) birisine zulmederse ve ona karşı zulüm yolunu tutarsa, ben kendim ondan davacı olacağım ve ben kendim onu şikâyet edeceğim."*40[274]

Bu gibi sayısız tarihî misaller elimizdedir. Bunlardan anlaşılıyor ki, İslâm Uleması her zaman zimme ehlinin hak ve hukukunu gözetmişlerdir. İster herhangi bir emir yahut da herhangi bir padişah olsun, zimme ehline zulmetti mi İslâmî kanuna bağlı bulunan ve bu kanunları koruyan müslümanlar, bu gibi kimselerin yaptıklarını hoş görmemişler ve kendilerine karşı mücadele etmişlerdir.

4. Gayrı - müslimtere verilen ilâve haklar.

Buraya kadar Zimme Ehlinin kendi haklarından bahsettik. Bu hakları İslâm şeriatı onlara vermiştir. Bunlar zaruri olarak İslâmî hükümetin anayasasında yer almalıdır.

Şimdi diğer bir meseleye gelelim: İslâmî hükümet, kendi gayrı - muslim vatandaşlarına başka ne gibi haklar verebilir. Elbette bu hakların da İslâm usulü dairesinde olması pek tabiîdir.

40[274] Belazurî. Futuh ül - Buldan. 156.

Devlet Reisliği mevkisi:

İlk önce şu noktayı gözönünde bulunduralım ki, İslâmî hükümet bir usul! ve bir ideoloji hükümetidir. Bu hususta aldatmanın ve uydurma işlerin yeri olamaz. Dinsiz ve millî hükümetlerdeki gibi azınlıklara yapılan muamele İslâmî hükümette olamaz. İslâmda hükümet reisi ve devlet başkanı makamında bulunan kimsenin tamamen İslâm nizam, kaide ve usullerine inanmış olması ve bu ölçülere bağlı bulunması şartı vardır. Bu hükümeti. İslâm usulü ve İslâm kaidelerine göre yürütmesi icabeder. Bunun için ancak İslâm usullerine ve İslâm nizamına inanmış olan kimseler devlet ve hükümet başkanı olabilirler. Bu yasıflara sahip olmadığı takdirde hiçbir kimse İslâmî hükümetin ve islâm devletinin başına geçemez. Şûra Meclisi veya Parlamento:

Bundan sonra, Şûra Meclisi yahut da parlamento meselesiyle karşılaşırız. Bu hususta da İslâmî nazariye şöyledir: Şûra Meclisi azalığına gayrı - müslimlerin iştirak etmeleri doğru değildir. Fakat içinde bulunduğumuz bu günkü ahvâl içinde, bu hususu bazı şartlar dahilinde yapmak münkündür. Ancak Anayasa bu noktayı tekeffül ederek garantiye bağlamalıdır. Bu şartlar şöyledir:

1. Parlamento, Kur'an ve Sünnetin hilâfına hiçbir şekilde kanun yapmaya yetkili değildir. Kur'an ve Sünnete muhalif olursa kanunî mesnedliğini kaybetmiş olur ve kanun olamaz.

2. Medenî ve mülkî kanunların da ilk kaynağı yine Kur'an ve Sünnet olacaktır.

3. Kanunların kaydedilip edilip icra edilmesini üzerine almış bulunan şahsın da mutlaka müslüman olması şarttır.

Burada bir şekil daha vardır. Gayrı - müslimlerin memleket parlamentosundaki üyelikleri asil parlamento üyeliği değil de, kendi cemaatlerini temsil etmek için ayrı bir mümessillik olabilir. Yahut da ayrı bir mümessiller gurubu bulundurulur. Bunlar kendi cemaatlerinin ihtiyaç ve isteklerini meclise intikal ettirirler. Mülkî nizamın intizamı için kendi cemaatlerinin bakış açısını ileri sürerler. Meclisin asil azalığı ve rey verme hakkı gayrı - müslimlere verilemez. Onlar ancak meclisin bir azası sıfatiyle kendi cemaatlerinin işlerini tam bir serbestlikle ortaya koyarlar.

Onların çalışmaları şu şartlar dahilinde olabilir:

1. Şahsî ve hususî muamelelerinde kendileri için kanun yapılmasını teklif etmek. Varsa daha evvelki kanunların düzeltilmesini isteme hakları olmak. Hükümet başkanının

uygun görmesi halinde böyle kanunların kabulünü talep etmek,

2. Hükümetin idaresiyle Şûra Meclisinin verecegi hükümler ve koyacağı kanunlar hakkında kendi cemaatlerini ilgilendiren hususlarda fikir beyan etmek; itirazda bulunmak, tam bir serbesti ile kendi cemaatlerini ilgilendiren hususlarda hükümetten kanunlar ve kararlar çıkarılmasını istemek. Kendi cemaatlerinin adlî işlerinin düzene konmasını ileri sürmek.

3. Kendi cemaatlerinin ve umumî memleket muamelelerinin hakkında hükümete soru yöneltebilirler. Hükümetin de bir mümessili veya mümessilleri onların bu sorularını cevaplandırır.

Yukarıda bahsedilen hususlardan başka bazı ferî işlerde ise, bunlar yine memleket işlerinin idaresine de iştirak ederler.

Mesela belediyeler ve mahalli idareler meclislerinde (Local Bodies) gayrı - müslimlerin mümessilleri bulunur ve onların da fikirlerine baş vurulur. Oy hakları da tamamen gözönüne alınır.

Yazı ve söz hürriyeti:

Böyle bir İslâmî hükümetin idaresi altında bulunan gayrı - müslimlerin de yazı ve söz hürriyetleri aynı müslümanların yazı ve söz hürriyeti gibi olacaktır. Onlar da

müslümanlar gibi fikir beyanında, yazı yazmakta, söz söylemekte, toplanmakta ve diğer hususlarda müslümanlar kanuna ne derecede bağlı bulunuyorlarsa gayrı - müslimler de aynı derecede bağlı bulunacaklardır.

Kanunî hudutlar dahilinde onlar da müslümanlar gibi hâkimler, valiler ve idareciler, hükümet reisi ve diğer memleket idarecilerini tenkit edebilirler. Kanunun müslümanlara dinî mubaraştırmaahasa ve dinî konuşmalar serbestisi verdiği gibi onlar da kendi din ve mezhepleri hakkında araştırma ve konuşmalarda tamamen serbesttirler. Yine onlar kendi din mezheplerinin iyiliklerini söylemek ve kendi din ve mezheplerini öymekte kanunî bir engele maruz değillerdir. Bunlardan herhangi bir gayrı - müslim mezhebine mensup olanlar, başka bir gayrı - İslâmî mezhebe intisap etmek isterlerse, İslâmî hükümet bunların işine karışmaz. Onların mezhep veya din değiştirmelerine de itiraz edemez ve mani olamaz. Elbette ki, İslâmî hükümetin idaresi altında bulunan müslümanları müslümanlıktan döndürüp gayrı - İslâmî bir din ve mezhebe yöneltmelerine de müsaade edilemez. O zaman mürtedlik meselesi ortaya çıkar ki, bundan da yalnız mürtedin kendisi mesul olmaz. Mürteddi, dinden döndüren kimse de mesul olur.

Onlara kendi vicdanlarının emrettiği akidenin (inancın) hilafına herhangi bir akideyi kabul ettirmeye zorlamak da yoktur. Onlar, kendi vicdanlarının emrine göre istedikleri akideye uyarlar ve istedikleri gibi akidelerini açıklarlar. Ancak onların bu akideleri hükümetin esas nizamına muhalif olamaz.

Eğitim ve öğretim:

Onlar da memleketin umumî nizamınca kabul edilmiş bulunan eğitim ve öğretim sistemine tabi tutulurlar. Fakat İslâmî eğitim ve öğretim meselesine gelince o zaman bu zümre İslâmî eğitime zorlanamazlar. Kendilerine has olan dershaneler kurmalarına ve bu dershanelerde yine kendi din ve mezheplerine göre eğitim ve öğretim yapmalarına, hatta eğitim ve öğretimde tatbik edecekleri hususî usuller için de onlara hak tanınmıştır.

Memuriyetler ve vazifeler:

Bazı muayyen mevkiler ve memuriyetler dışında, gayrımüslim zimmîler, devlet memuriyetlerine girmek ve vazife almakta hak sahibidirler. Bu hususta hiçbir taassup gözönünde bulundurulamaz. Müslüman veya gayrı - müslim, bir memuriyette veya bir vazifede ehliyet sahibi olduğu takdirde, fark

gözetilmeden bir eleman olarak, vazife ve memuriyete tayin edilirler.

Muayyen mevkilerden bahsettik. Bu muayyen mevkiler, İslâm usulü nizamında kilit noktalar ve önemli yerlerdir. Bu mevkilerin üzerinde ince ve derin düşünülürse, o zaman hak verilecektir ki, gayrı - müslimlerin bu mevkilerde çalışmaları mümkün değildir. Umumî kaide olarak bu cemaat, esasî teşkilât, güvenlik teşkilâtı ile mahkemelerin ve ileri gelen devlet dairelerinin başkanlıklarına ve aynı önemdeki kilit noktaları olan makam ve mevkilere getirilemezler. Zira bu gibi işler o kimselere hastır ki, onlar bu usule inanmış ve iman etmişlerdir. Çünkü bu gibi mevkiler sadece çalışma üzerine kaim olmayıp, aynı zamanda, bir akide ve iman meselesi üzerine de kaimdir. Bu gibi mevkiler, memuriyetler ve vazifeler dışında diğer memuriyetler ve vazifelere, gayrı - müslimler veya zimme ehli kendi liyakatleri, ehliyet ve kabiliyetleri nisbetinde vazife alırlar. Meselâ, bir baş mühendis yahut da posta müdürü veya buna benzer işlerde çalışmalarına mani olunmaz.

Bu şekilde askerî hizmetlerde de çalışabilirler. Ancak askerî hizmetlerin de kilit noktaları hariç tutulmalıdır. Meselâ levazım amirliği ve muharip sınıfın gerisindeki işlerde çalışmalarına da bir mani yoktur.

Geçim ve sanat, meselesi:

Sanat, ticaret, ziraat ve diğer iş ve meslek dalları, gayrı - müslim zimmîlere de müslümanlar gibi kapılar açıktır. Bu işlerde müslümanlara tanınan haklar aynı şekilde gayrı - müslimlere de tanınmıştır. Gayrı - müslimlere bu gibi işlerde müslümanlardan ayrı hiçbir mesuliyet payı düşmez. Her vatandaş, ister müslüman, isterse gayrı - müslim olsun, iş ve çalışma hususunda eşit olarak meydana atılabilir.

Gayrı - Müslimlerin korunması için tek şekil:

Şimdi, bu meseleleri gözden geçirdikten sonra, en son şu noktayı da açıklıyayım ki, İslâmî hükümette gay-rı - müslim vatandaşlar ve hemşehriler için verilmiş hak ve hukuk acaba komşularımız olan gayrı - müslim hükümetlerde de müslüman vatandaş ve hemşehrilere de, tanınabilir mi? Veya bunun tam aksi olarak tanınmaz mı? Tanınmadığı takdirde ne olacaktır? Ve böyle bir durumda kendi ülkemizde bulunan gayrı - müsümlere karşı tutumumuz ne olmalıdır?

Burada şu mühim nokta üzerinde durmak lâzımdır ki, biz müslümanlar, kâfirlere bakarak onların yaptıklarını taklit ederek, onların yaptıklarını kendimize örnek ala mayız "Onlar müslümanlara adaletle

muamele ediyorlarsa biz de gayrı — müslimlere adaletle muamele edelim. Veya onlar müslümanlara zulmediyorlarsa bizde kendi ülkemiz içinde bulunan gayrı - müslimlere zulmedelim." Böyle bir zihniyet ve tutumun İslâmda katiyen yeri yoktur. Biz, müslüman olmak vasfı ile kesin ve açık bir şekilde bir usule bağlı bulunuyoruz. Kendi bağlı olduğumuz usulün hududu içinde muamele etmemiz gerekir. Başkaları ne yaparsa yapsın, bizi alâkadar etmez. Biz dinimizin emrettiği usulleri sadece kâğıt üzerinde tutamayız. Usulümüzle tam manasiyle amel etmemiz icabeder. Filiyatta ve amelde yeryüzünde icra edilmelidir. Bizim için, yolumuzun mesuliyetini düşünerek ve buna göre hareket etmek lâzımdır.

Bundan sonra artık bilmem şu hususu da, aydınlatmaya lüzum var mıdır ki, Pakistanda gayrı - müslimlerin korunmaları, onların refahının sağlanması, emniyet ve güven içinde yaşayışlarının temini, böyle bir İslâmi hükümet tarafından neden ve niçin tekeffül (garanti), edilemiyeçektir? Bir İslâmî hükümet kurulduğu takdirde elbette ki, oların hakları da tekeffül edilmiş olacaktır. Sadece bu şekilde büyük Hint - Pakistan kıtasında bazı şeytanî şaşırtmaların neticesinde zulüm ve karşılıklı zulüm icra edile gelmektedir. İşte bunun içindir ki, zulmün karşısında bulunanlar için bu meseleler aksi tesir yapı-

yor. Ancak söylediğimiz şekilde Pakistan bir adalet ülkesi olabilirse o zaman İndian Union (Hindistan Birliği) de ihtimal adalet yolunu tutar.

Ne yazık ki, gayrı - müslimler uzun zaman, İslâmı yanlış anlatanların tabir ve tefsirlerini duymuşlar ve İslamı başka türlü anlamış ve ters cepheden görmüşlerdir. İşte bunun içindir ki, onlar İslâmî hükümet ismini duyunca korkuyor, çekiniyor ve ürperiyorlar. Bazıları da gürültü patırdı koparарak, Hindistan birliği içinde bir dinsiz (gayrı dini) cumhuriyet kurulmasına taraftarlık ediyorlar.

Biz şuna hayret ediyoruz ki, böyle bir cumhuriyet isteyen zevat, halen mevcut bulunan Gayri Dinî Hindistan hükümetindeki müslümanların feci halini gördükleri halde bir de kalkıp onlardan örnek almak arzusunda bulunuyorlar!

Acaba, ortadaki menfî örnek yerine, böyle bir nizam tecrübe edilemez miydi? Zira, bu nizamın temeli ve esası Allah'tan korkmaya ve diyanete dayanarak, müstakil usuller dairesinde yürütülüp gider...

BÖLÜM: 14

İSLAM VE İÇTİMAÎ ADALET

HAZIRLAYICININ NOTU

İslâm'da hükümetin mes'uliyetlerinden biri de içtimaî adaleti sağlamak ve umumî güvence ve garantiyi gözönünde bulundurmak ve bu hudut dairesinde, her yaşayan kimse için haysiyet ve şerefiyle, kolaylıkla, sıkıntı çekmeden yaşamayı temin etmektir. Mekke'de Hac mevsiminde toplanmış bulunan İslâm âlemî kongresinin umumî toplantısında Mevlana Seyyid Ebul - A'lâ Mevdûdi Sahib, bir makale okumuşlardı. Bu makaleyi buraya naklediyoruz. Bu makalede İslâmî hükümette geçim, içtimai adalet ve medenî meselelerin siyaseti üzerinde etraflı bahisler vardır.

(Hazırlayıcı)

İSLÂM VE SOSYAL ADALET

Allahu Taalâ insanı en güzel bir şekilde (Ahsen-i takvim) yaratmıştır. Burada garip bir mucize vardır. İnsan çıplak iken dahi fesat ve fitne için rağbet göstermişti. Bunun için Şeytan fırsattan istifade ederek insanı aldatmış, onu kandırmış, fitne ve fesada yöneltmiştir. Tuhaf bir şey, Şeytan insanı kandırmak için çeşitli fitne ve fesat kılığına bürünerek insanın karşısına çıkmıştı. Hazret-i Adem Cennette iken, "Sakın seni şeytan aldatmasın" denmişti. "Sen Allahın emrinden ayrılırsan, Cennetten çıkarılırsın" diye bildirilmişti. Şeytan da Adem Aleyhisselâmı aldatabilmek İçin şu sözleri söylemişti:

"(Ey Adem) seni ebedilik ağacına ve zeval bulmayacak devlete iletеyim mi?"

(Taha: 120).

İnsanın bu fıtrî temayülü, zamanımıza kadar devam edegelmektedir. Bugün dahi yine insan, bir hayli yanlışlıklar ve ahmaklıklarla, kendisini Şeytana kaptırmıştır. İnsanların hepsi de iyi kötü, az veya çok şeytanın hilelerine kanmaktadırlar.

ÇAĞDAŞ DEVRİN BAZI ALDATMACALARI

Bu aldatmanın en büyük şekli günümüzdeki, sosyal adalet (Social Justice) denilen nesnedir. Bu nesnenin aldatıcılığı devamlıdır. Şeytan ilk önce ve bir müddet için insanları "Ferdî hürriyet" (İndividual Liberty) ve serbesti (Liberalisin) âsini taktığı fikirlerle aldattı. Bunun neticesinde on sekizinci yüzyılın Gayrı - Dinî Cumhuriyeteri ortaya çıktı. O zamanki Cumhuriyetlerin esası kapitalistliğe ve dinsizliğe dayanıyordu. O zaman bu rejim son derece revaç buldu. O vasat içinde kendi şahsî vaziyetini ön plana almak isteyen herkes ferdî hürriyetten bahsederek sesini yükseltmeğe koyuldu ve yaygarayı bastı. Bu yeni cereyan hakkında halk şöyle düşünüyordu: Eğer yaşayışımız için böyle bir nizam kurulursa o zaman her yer güllük gülistanlık olacak! O sırada kapitalist gayrı - dinî cumhuriyet rejimi Avrupada yayılmıştı. Fakat gitgide o rejimde yaşayanlar şu gerçeği anlamakta gecikmediler: Bu rejim de yine Şeytanî vesveseden başka birşey değildi. Yeryüzü sakinleri için bu nizamla da zulüm ve zorbalıktan kurtulmak imkânı yine yok. Bundan sonra mel'un Şeytan için, bu rejimi de uzun

müddet devam ettirme mümkün olmadı. İnsanları daha fazla, aldatmada tutmak imkânını bulamadı.

Çok geçmedi, mel'un Şeytan yeni bir aldatmaca yolu keşfetti. Bu yolun adına da sosyal adalet yahut da sosyo - komünizm dedi. Bu defa da bu yalanın kılığına bürünerek başka bir rejim ortaya çıkardı. Bu yeni nizam, bu taze rejim de dünyanın kâsesini öyle bir zulümle doldurdu ki, kâse zulüm ve acıyla dolup taştı. Bu çeşit zulmün şimdiye kadar dünya bir eşini daha kaydetmemiştir. Fakat Şeytanın aldatışının en ağır noktası şöyle oldu ki: Bir çok memleketler ilerlemek için bu aldatmaca rejimi en son çare ve en son gaye olarak gözönünde tutmaya hazırlandılar. Biz de şimdi bu aldatmaca örtüsünü açıp da hakikatleri ortaya çıkaralım:

Müslümanların hâli de böyledir. Ellerinde Allah Taalânın Kitabı ve O'nun Resulünün Sünneti ortada ve daimî olarak bir hidayet kaynağı halinde mevcutken yinede şeytanın vesvesesine kapılmışlar ve uyanmıyorlar. Bütün yaşayışlarında ve bütün muamelelerinde bu hidayetin meş'alesi önünde durmak, ebediyete kadar kendilerine kâfi bulunurken yine de karanlıklarda yürümek istiyorlar. Bu zavallılar kendi dinlerini (bırakıp da cahilane sömürgeci medeniyetin düşünceleri peşine takılıp, varlarını yoklarını bu medeniyetin ve bu tarz

düşüncenin eşkiyasına kaptırıyorlar. Üstelik mağlubiyetten de kurtulamıyorlar. Buna rağmen, dünyanın herhangi bir galip milletinden bir ses yükselince, hemen onun peşine takılıp seslerini yükseltiyorlar. Hemen o tarafa dönelim diye feryadı basıyorlar. Fransız inkılabı ortaya çıktığı zaman müslüman ülkelerde talim terbiye görmüş kimseler, bu fikirlerin peşine takılmayı kendilerine bir farz kabul etmişlerdi. Yerli yersiz, Fransız inkılabını övüp duruyorlardı. Bunu övmeyenlere, böyle bir cereyanı beğenmiyenlere de mürteci (geriici) ismini takıyorlardı. O devirler geçti. Yine bizim sömürgeci eğitim ve öğretimi gören fertlerimiz bu defa da yine kıbleyi değiştirdiler. Yeni başka bir kıbleye doğru yöneldiler. Yeni bir devreye girdiler. Yeni sesler yükseldi. Bu defa sosyal adalet ve sosyokomünizm narası yükseldi. Bu gürütüye kapılanlar türedi durdu. Buna ne kadar tahammül edilir bilinmez. Fakat üzülecek nokta şurasıdır ki, sanki İslâm'ın, kıblesi değişmiş gibi, bizim içimizden bir güruh, kıblelerini değiştirmek istiyorlar. Onlarca İslâm denilen şey zavallılıktan başka birşey değildir. Sanki bunların dediklerini kabul etmek İslâm için zarurîdir? Sanki sadece onların isteklerine ayak uydurmak ilerlemenin tek çaresidir? İslâm yolunda yürüyenler de "irticacı, gerici" dirler. Ve bu

yolda yürüyenleri Dini ric'î: "Gerici dinci" likle itham etmektedirler. İlk önce İslâma, bir ferdî hürriyetçilik, serbestçilik, kapitalistlik, gayrı - dinî - cumhuriyetçilik ve Avrupa düşüncesine göre ayrı bir İslâmi düşünce kılığı giydirmek istediler. Daha sonra da İslâmda sosyal adaletin Varlığını ve İslâmda sosyokomünizm mefhumlarının yer aldığını ispata yeltendiler. İş o aşamaya vardı ki, talim terbiye görmüş halkımızın bir kısmının da zihinleri bu yeni kölelik sisteminin şekline alıştı. Nihayet bu cahiliye taşkınlığına, aşağılık derecesinin en alt derecesine kadar boyun bükmek istediler.

Sosyal adaletin hakikati:

Şurada bu kısa makalemde şunu anlatmak istiyorum ki, sosyal adalet hakikatte ne gibi bir şeyin ismidir. Böyle bir nizamın kurulmasının doğru şekli nedir ve ne demektir ?

Bu hususta ümidimizin pek az olmasına rağmen, yine de sosyal adalet diye ileri sürülen sosyokomünizmi tatbikat safhasına koymak sevdasına kapılanlara — İnşaallah hatalarını anlarlar da çürük düşüncelerinden dönerler diye — bu mevzuyu açıklamak istiyoruz. Nitekim bir cahil, tam manasiyle cahil oldukça ıslahı mümkündür. Fakat bu cahil az bir şey öğrenirse o zaman şöyle diye-

cektir:

"Kendimden başka sizin bir ilâhınız olduğunu bilemiyorum."

(El – Kasas: 38)

Bu ölçüye göre, söz anlamayana söz anlatmak da mümkün değildir. Fakat Hak Taalânın fazl ve inayeti ile alalade ve umum halka söz anlatmak imkanı, makul delilller ortaya koymakla mümkün olabilir. Ümid edilir ki, bunlar Şeytanın aldatıcı hilelerinden kurtularak, uyanmış olurlar ve avam halk aldatmacanın sapık yolundan kurtulabilirler. Dalâletin karanlığını bırakıp, hidayet aydınlığında yola devam ederler. Bunun için, benim bu makaIeyi ileri sürmekten maksadım da umum halkın karşısına hakikati açıp aydınlatmaktır.

İSLAM İÇTİMAİ ADALETiN TA KENDİSİDİR

Bu vesile ile müslüman kardeşlerime herşeyden önce şunu hatırlatmak isterim ki, "İslâmda sosyal adalet mevcuttur" diyen ve bu yolda seslerini yükselten zümre, tamamen yanlış bir yola gidiyorlar ve maksatlı söz söylüyorlar.

Halbuki, meselenin doğrusu ve sahih şekli şudur: İslâm sosyal adaletin ta kendisidir. İslâm demek sosyal adalet demektir. İslâm öyle bir hak dindir ki, kâinatın Haliki,

kâinatın Rabbi, bu dini insanların hidayeti için göndermiştir. İnsanlar arasında adaleti kaim kılmak ve neyin adalet olup neyin adalet olmadığını bilmek insanların hakkı değil, bu ancak insanların Halikının ve insanların Rabbinin işidir. Herhangi başka bir kimsenin adaletle zulmün ayarını ve ölçüsünü ortaya koyması da caiz değildir. Kâinatta bu hususiyet Allah'la insan arasındadır. Allah Mâlik (sahip olan), insanlar memluktur (sahip olunan) Buna göre, adaletin ayarını tayin etmek ve ölçüsünü kararlaştırmak, memlûka düşen bir vazife değildir. Bu ancak Mâlik bulunan Hak Taalâya aittir. Mutlak Mâlik olan da O'dur. Emir veren de, ferman sahibi de O'dur. İnsan istediği kadar yüksek bir makama erişsin, hatta insan değil, insanlıktan daha da üstün bir makama ulaşsa bile, nihayet kendi zihnini, kendi aklını kullanacaktır. Herne şekilde olursa olsun, insanî âlim, insanî bilgi mahdut ölçüdedir. İnsan aklı kıttır ve yetersizdir. İnsan aklı isteklerden ve taassuplardan sıyrılamaz. Kaçıp kurtulacağı bir yer de yoktur. Böyle olunca şu imkân da yoktur ki, aslı ve esası adalet üzerine konmuş bulunan bir nizam kurabilsin.

İnsanın kurmuş bulunduğu nizam ilk başta adalet olarak görünür. Fakat amelî tecrübeler ispat eder ki, adalet denilen şey hakikatte adalet değildir. Buna göre her

insan, bir zaman için kurmuş bulunduğu nizama aldanır. Sonra noksanlıklar ortaya çıkınca, ilk kurduğu nizamdan bıkar; başka bir ahmaklığa, başka bir budalalığa kapılır. Yeniden ahmakça tecrübelere girişir. Bu sebeplerden dolayı, hakikî adalet ancak o nizamda olabilir ki, bir Alimül - gayb-i veş - şehade, Subbuh ve Kuddüs, (Gizlileri ve açıkları bilen, tesbih edilen ve mukaddes) olan varlık bir nizam ortaya koymuştur.

İSLÂMDAN MAKSAT ADALETiN TA KENDİSİDİR:

Başlangıçta ikinci bir meseleyi de bilmek lâzımdır ki, bir kimse "İslâmda adalet vardır" derse, hakikatte meselenin manasını iyi kavramamış ve meseleye dar bir açıdan bakmış sayılır. Hakikat şudur ki, İslâmdan maksat adaletin ta kendisi olmasıdır. İslâm mahzsadecea adaleti kaim kılmak için gelmiştir. Hak Taalâ bu mevzuda şöyle buyurmuştur:

"İşte biz Resullerimizi aydın delillerle gönderdik. İnsanların adaletle hareket etmeleri için onlarla birlikte kitap ve mizan (ölçü) de nazil kıldık. Bir de demiri (silâh ve kuvvet) nazil kıldık ki, bunda insanlar için faydalar ve şiddetli kuvvet vardır. Ki bununla, Allah, kendisine ve Resulüne

görmeksizin yardım edecek olanları bilsin. Elbette ki, Allah kuvvetli ve azizdir."

(El – Hâdid: 25)

Bir müslüman eğer gaflete saplanmamışsa, bu iki noktayı gözönünde tutarak hiçbir zaman Allah ve Resulünün emirlerini bir tarafa bırakıp, sosyal adaleti başka bir tarafta aramaz. Ve böyle bir hataya düşmez.

Her nerede adaletin varlığını hissederse, görecektir ki, orada Allahın adaletinden ve O'nun Resulünün hükmünden başka bir adalet yoktur. Başka bir adalet de olamaz ve bulunamaz. Şunu da anlayacaktır ki, adaletin kaim kılınmasının başka bir şekli de mevcut değildir. Adaletin kaim kılınması ancak ve ancak İslâm ile olur. İslâm demek tam ve kâmil adalet demektir. Nokşansız ve eksiksiz adalet demektir. Adalet, İslâmdan başka, İslamdan ayrı birşey değildir. İslâm adaletin ta kendisidir. İslâmın kaim bulunması adaletin de kaim olması demektir İslâm ile adalet ikisi aynıdır ve bir tek şeydir.

SOSYAL ADALET NE DEMEKTiR?

Şimdi bakalım sosyal adalet ne gibi bir nesnenin ismidir? Bu nesnenin sahih şekli ne olabilir?

İNSANÎ ŞAHSİYETİN GELİŞMESİ

Her insan camiasında binlerce, yüz binlerce ve milyonlarca fert vardır. Bu topluluk içinde her fert, ruh, akıl ve şuur sahibidir. Her ferdin de müstakil bir şahsiyeti, bu şahsiyetin içinde gelişip gider. Yine her fert, kendine mahsus olan bir zevkin sahibidir. Diğer bakımdan, yine her ferdin nefsiyle ilgili istekleri bulunmaktadır. Şahıs olarak her fert, cismî ve ruhî zaruretler içindedir. Bu fertlerin isteklerinin bir araya toplanmasından bir istek mecmuası ortaya çıkar. Şu hususa da dikkat edilmelidir ki, bu aynı şeyi isteyen topluluklar da ayrı birer heyet halindedirler. Bunlar tek tek münferitlikten çıkıp bir insanlık camiası haline gelirler. Bu camianın teşekkülü fartlar içindir. Fertler bunun için değildir. Fertlerin toplanarak bir camia teşkil etmesinden maksat, bu fertlerin birbirlerine yardımcı olmaları ve birbirlerinin ihtiyaçlarına cevap verebilmeleri sebebiyledir. Aynı cismî ve ruhî isteklerin ve ihtiyaçlarını gidermek için bir araya toplanarak bir camia teşkil ederler.

Ferdî Mes'uliyet:

Şimdi şu meseleye gelelim. Bütün fertler, tek tek Allah indinde mesuldürler. Bunların her birisi, bu mevcut dünyada tek tek muayyen bir zaman imtihana (her birisi için kararlaştırılmış bulunan ayrı imtihan) tâbi tutulurlar. Sonra Hak Taalâ huzurunda hesap vermeye çağrılırlar. Acaba kendilerine dünyada verilmiş olan salâhiyetler ve imkânlar dairesinde nasıl çalışmışlardır. Hak Taalâ huzurunda mesuliyet ve hesap vermek toplumsal değil, ferdî'dir. Orada herhangi bir aşiret, kabile, millet ve saire gibi topluluktan hesap sorulacak değildir. Ancak fertlerden ayrı ayrı ve teker teker hesap sorulacaktır. Dünyadaki alâkalardan her türlü bağ kesilmiş olarak, herkesin kendisinden hesap istenecektir. Herkes tek tek ve ayrı ayrı adaleti İlâhiyenin huzuruna çıkarılarak, sen ne yaptın diye sorguya çekilecektir.

Ferdî Hürriyet:

Bu iki mesele — yani bu dünyada insanî şahsiyetin gelişmiş olması ve ahirette de insanın hesap verme meselesi — insanın bu dünyada iken kendisinin ferden hür ve serbest olmasını icabettirir. Eğer toplumsal hususlarda, bir fert kendi isteğine uygun olarak şahsiyetini geliştiremezse, o zaman insanlık içinde şahsiyetini kaybetmiş olur.

Onun kuvvet ve kudreti ortadan kalkmış, kendisini insanlığın içinde bir nevi mahpus vaziyetine sokmuş; bulunur. O zaman ahirette böyle mahpus ve mahkûm zümrelerin kusurları, toplumsal nizam kurup da bu gibilerini bu nizamın baskısı altında tutanlara ait olmuş olur. Bu defa onlardan yani kötü toplumsal nizam kuranlardan sâdece kendi işlerine ait hesap sorulmakla kalmaz, belki diğerlerinin de hesapları sorulur. Onlara, "neden siz böyle bir nizam kurup da insanların bir kısmını atıl ve batıl bir hale getirip, yarı sağlam yarı hasta duruma soktunuz" denir. Malumdur ki, hiçbir mümin kimse, işin sonunda Allah'ın karşısında böyle sorgu ve suale maruz kalmayı arzu etmez. Bu kimse, eğer Alalh'tan korkan bir kimse ise, o zaman fertlere daha fazla hürriyet vermek yolunu tutacaktır. Çünkü fertler hür olunca, kendi yaptıklarından kendileri sorumlu olur ve başkaları sorumlu olmaz. O zaman, bir ferdin yanlış yolda gitmesinin mesuliyeti de toplumsal nizamı yürütenlerin boynunda olmayıp kendi şahsının boynunda kalır.

İçtimaî (toplumsal) idareler ve bunların idareleri:

Ferdî hürriyeti gözden geçirmiş olduk. Şimdi de bakalım toplumsal ve sosyal meselede mesuliyet nedir ve nasıl olmalıdır?

İnsanlar oymak, kabile, aşiret, ve nihayet milletlere ayrılırlar. Yahut da toplanıp bunları teşkil ederler. Küçükten büyüğe veya büyükten küçüğe tertiple bu iş yürüyüp gider. Başlangıçta bir erkekle bir kadın vardır. Sonra bunlara çocuklar eklenir. Daha sonra aile ve daha sonra da hanedan kurulur. Hanedanlardan kabile ve aşiretler doğar. Kabile ve aşiretlerden de kavimler ve milletler ortaya çıkar. Millet ve kavim de ortaya çıkınca, bir hükümet kurulur. Bunlara yerine göre toplumsal teşkilât deriz. Bu toplumsal teşkilâtın kuruluş maksadı da, bu teşkilâtı vücuda getiren fertlerin birbirine yardım etmeleri ve fertlerin bu daire içinde şahsiyetlerinin gelişmesini temin içindir. Fakat asıl maksat, bütün bu idarelerin her birinde — büyüğünden küçüğüne kadar — ferdî hürriyetin ortadan kalkmamasını sağlamaktır. Bir şahsın hürriyetine diğer bir kimsenin tecavüz etmesine mani olmaktır. Fertler de böyle hür bir çevre içinde ve toplu halde bu idarenin altında ilerleyebilirler. İşte mesele bu noktaya gelince, sosyal adalet meselesi ortaya çıkar. Burada ferdî ve sosyal meseleler birbirlerine bağlı bulunurlar. Bir taraftan insanın gerçek bir kurtuluş yolunda olması yani felah bulması için, fert olarak hür bir çevrede muaşeret hususlarında tamamen serbest olması lâzımdır. Ancak böyle bir cemiyet havası içinde kendi şahsiyetini

geliştirmesi mümkündür. Bu şekilde yine aile, kabile ve hanedan gibi topluluklar arasında normal yani hürriyete dayanan bir yaşama tarzı olmalıdır ki, fert çalışma dairesinde kendini gayesine göre ilerletebilsin. Diğer taraftan insanın felah bulması şu meseleyi de gerektirir ki, fertler üzerinde aile hanedan, kabileler ve bütün cemiyet efradı — küçük idarelerden büyük hükümetlere kadar bir hakları ve iktidarları olsun. Bu iktidar mevcut olunca da, fertlerden birinin, diğer bir ferde zulmetmesine müsaade edilmez ve bir kimsenin başka bir kimsenin hakkına tecavüz etmesine meydan verilmez. Bu mesele devam ederek, insanlığın başından günümüze kadar, her kavim, her millet ve her hükümette serbestlik ve muhtariyet diye bir husus kararlaştırılmıştır. Böyle bir karar ve hakkın tanınması da zarurî olmuştur. Diğer taraftan üstün bir kuvvetin bulunması lüzumu ve zarureti vardır ki, milletler ve hükümetler hadlerini aşıp kendileri de mütecaviz duruma girmesinler.

Şimdi, sosyal Adalet, o şeyin ismi oluyor ki, orada fertler, sonra aileler, daha sonra da kardeşlikler, kavimler ve milletler her biri yerlerine ve vaziyetlerine göre, hakları olan serbestliği ve hürriyeti elde ettikten sonra kimsenin hakkı yenmesin ve kimseye tecavüz edilmesin; zulüm ve kaba kuvvetin ortadan kaldırılması için, aile kudretinden başlanıp,

hükümet kudretine ve hükümetten daha üstün bir kudrete iktidar teslim edilmiş olsun. Muhtelif fertler ve fertler topluluğu da insanlığın ilerlemesi için en müsait bir vasatta çalışabilsinler.

Kapitalistlik ve Sosyo-Komünistliğin boş hayalleri.

Bir kimse bu hakikatleri iyi bir şekilde kavradıktan sonra, anlayacaktır ki, serbestlik, ferdî hürriyet, kapitalistlik, gayrı dinî cumhuriyet ve sosyal adalet iddiasında bulunan her nizam, geçen bahiste söylediğimiz gibi, Fransız inkılabından sonra ortaya çıkmıştır. Hakikaten bunlar gibi ve belki de bunlardan daha da fazla, Sosyo-komünizm bu iddiayı ortaya atmaktadır.

Şimdi, Karl Marks ve Engels'in nazariyelerinin peşine takılmış olanlar da bu hususta seslerini daha fazla yükseltiyorlar.

Birinci nizamın eksikliği yüzündendir ki, kendisine muayyen ölçülerin üstünde tanınan serbestlik hakkını kullanan fert, aile, hanedan, kabile, kardeşlik bağları, hattâ millet üzerine saldırıyor... Bunun neticesinde de, toplumsal kurtuluş için, hizmeti ve sosyal kudretin disiplinini ortadan kaldırıyor. İkinci nizama gelince, bunun da noksanlığı ve eksikliği yüzünden, böyle bir kuruluşta, hükümete aşın ve haddinden fazla kuvvet ve kudret tanımak, fert, aile, hanedan ve kardeşliklere ait bütün serbestlik ve hürriyetleri hemen hemen tamamen ortadan kaldırmıştır. Fertlerin, toplu halde çalışmalarına hükümet o kadar ehemmiyet veriyor ki, burada ruh sahibi insan yerine, mevcut bulunan adamlar birer cansız makina

haline geliyorlar ve ruhlarını da kaybediyorlar.

Her kim, bu şekilde sosyal adaletin kurulabileceğini ileri sürerse, tamamen yalan söyleyip ve yalancıdan başka bit şey olamaz.

Sosyo-komünizm toplumsal zulmün en kötü şeklidir:

Bu rejim, hakikat olarak zulmün en kötü ve en fena şeklidir. Çünkü ne Nemrûd devrinde ne de Firavun zamanında böyle bir zulme rastlanmış değildir. Cengiz Han bile böyle bir zulmü caiz görmemiştir. Durum böyle olunca hangi akıl sahibi kalkıp da bu nesnenin adına "sosyal adalet" diyebilir?

Bir veya birkaç kişinin, kendi keyiflerine göre, uydurdukları sosyal felsefe nazariyesi neticesinde, hudutsuz salahiyeti olan bir dikta rejimi kurulmuş ve bir mutlu azınlık milyonlarca insanın başına buyruk kesilmiştir. Daha doğrusu milletin başına belâ olmuşlardır. Halkın bütün malını zaptetmek, arazilerini ellerinden almak, fabrikaları devletleştirmek, bütün bir memleketi hapishane şekline sokmak bunların işlerinin esasıdır. Her kim de tenkit ederse, şöyledir, böyledir derse, şikâyet edip feryadını yükseltirse, hiçbir şey yapamıyacaktır.

Çünkü, adalet kapıları ve şikâyet mercileri tamamen kapanmıştır. Memleket dahilinde

hiçbir cemaat hiç bir makam hiçbir mevki bırakılmamıştır ki, halkın ne demek istediğini dinlesin ve halka cevap verebilsin. Hiç bir gazete ve hiçbir neşriyat halkın düşüncelerini aksettiremez. Hiçbir adalet kapısı da açık değildir. Bu da bir tarafa, öyle bir casusluk teşkilâtı kurulmuştur ki; bir ferd diğer bir ferde kızgın olduğu takdirde yalan yere bir töhmet ve bir iftira atabilir. Bu durum halkın birbirinden korkmasını sağlar. Bu terör ve yıldırma havası içinde vatandaşlar güya yaşarlar. Hatta bir kimse, kendi evinde bile ağzını açıp birşey söyleyemez. Söylemek isterse, dört duvarın kulağı olduğunu ve bu kulakların hükümet namı hesabına işittiğini gayet iyi bilmelidir. Sonra Cumhuriyetçilik sözleri altındaki aldatıcı işler de ortaya çıkar. Bir seçim dalaveresi döner. Bütün bunlar bir felsefe uğruna yapılır. Daha doğrusu iktidarda olanlar bu sahte sloganlarla muhaliflerini her tarafta ezmek imkânını bulurlar. Halbuki onların seçimlerinde muhalif diye kimse de olamaz. Hiçbir surette, vicdanını satmamış ve bu düzmece felsefeye inanmamış olanların da muhalefet etme hak ve nasipleri yoktur.

Farzedelim ki, bu rejim geçim için serveti eşit bir şekilde taksim etse - halbuki şimdiye kadar hiçbir sosyo-komünist hükümet idaresi böyle bir icraata yanaşmamıştır - dahi acaba böyle bir taksimata nasıl olur da "Adaleti

mahz": "Temiz adalet" diyebiliriz? Bunun adına nasıl eşitlik ismi takabileceğiz? Ben şurasını da sormak istemiyorum ki, böyle bir rejimde ve böyle bir sistemde, hâkim zümre ile mahkûm zümrenin arasında geçim ve servet bakımından bir eşitlik var mıdır? yok mudur? Ben yine şunu da sormak istemiyorum ki, bu nizamın diktatörü ile bu şahsın maiyetinde bulunan kimselerin yaşayış seviyeleri, halkın yaşayış seviyesi ile aynı mıdır? yoksa değil midir? Yine şunu da sormak istemiyorum ki, diktatör ve onun maiyetinde bulunan zümre, bu uydurma felsefeyi ayakta tutmak isteyenler, niçin kendi nazariyelerini polis, asker, casus ve diğer hususî teşkilatlarla halkın üzerine musallat ediyorlar?

Ben şunu soruyorum: Bu gibi şeylerin hakikatı ortada bulunurken, böyle bir rejimde ve böyle bir rejimin tatbik edildiği ülkede nasıl olur da sosyal adalet vardır diye iddiada bulunulur? Hele bu sual de bir tarafta dursun, bu tarz bir nizamın kurulmuş bulunduğu ülkenin vatandaşlarından biri bu felsefe ve bu nazariyeye ve yahut da bu felsefe ve nazariyenin tatbikatı hakkında en küçük bir tenkide teşebbüs ederse neden cezalanır ve neden serbest olarak fikrini söylemekten menedilir?

Bu ne biçim bir adalettir ki, bu rejimde diktatör ve bu diktatörün maiyetinde bulunan

avanesi, kendi felsefe ve nazariyelerini yürütmek için, koca bir ülkenin hatta ülkelerin her türlü imkân ve vasıtalarını kullanmakta ve her şeyi kendi fikirlerinin yürümesi için alet etsinler de, kendilerine muhalif iki kişi bile bulunmasın? Hiçbir toplantıda bunlara karşı söz söylenmesin, hiçbir basın ve yayın vasıtası kendilerinin hilafına yazı yazmasın?

Bu ne biçim adalettir ki, bütün arazi sahiplerinin arazisi ellerinden alınsın, fabrikalar fabrika sahiplerinden zaptedilerek, gasbedilmiş olsun? Ve bütün bir memlekette daha doğrusu memleketlerde bir tek toprak veya fabrika sahibi bulunmasın?.. Bu gasbedici nizama da devlet densin? Devlet denilen bu teşekkül de birkaç kişinin elinde olup, bu devleti de keyiflerine göre sevk ve idare etsinler? Ve artık bir daha iktidar mevkiini kimse onların elinden almak imkânını bulamasın? Ancak kendileri birbirlerinin ayağını kaydırarak iktidar mevkiine geçebilsinler?.. El değiştirsinler...?

Eğer insan denilen varlık sadece "mide" ve "işkembe" sahibinin ismi değilse ve insanca yaşamak sadece karnını doyurmaya bağlı bulunmuyorsa, o zaman sâdece geçim eşitliğinin ismine nasıl olur da sosyal adalet denebilir?

Yaşayışın her şubesinde her dalında zulüm ve haksızlık alıp yürüsün de, insanlığın her

cephesi ortadan kalksın da, sadece bir "karın doyurmak ve karın şişirmek" kalsın? O zaman millî gelirin de halk arasında eşit olarak dağıtılması icabetmez mi? Meselâ, diktatör hazretleri ve onun kuyrukları, kuyruklarının kuyrukları da karın doyurmak ve karın şişirmek hususunda diğer vatandaşlarla niçin bir eşitliği arzu buyurmazlar?

Şimdi bu korkunç ve muazzam zulmün ismine karın duyurmakta eşitlik vardır diye — böyle birşey de olmadığı halde — sosyal adalet bulunuyor mu diyeceğiz? İşte, benim zatı alilerine arz ettiğim gibi, toplumsal nizamların en kötüsü, en berbadı da budur. Toplumsal zulmün en ağırı, en fenası da yine budur. İnsanlık tarihi başından bugüne kadar böyle bir kötü toplumsal zulüm görmemiştir. Galiba göremiyecektir de.

İslâm'da adalet tasavvuru:

Şimdi, size kısaca İslâm'da adalet denilen şey'in ne olduğunu anlatayım. İslâma şu mesele katiyen uymaz ki, herhangi bir kimse, yahut da bir zümre, "insanî yaşayışta adalet" diye bir felsefe ve bir nazariye ortaya koyup, bunun tutunması için çalışıp, bu tasavvuru zorla halkın üzerine musallat kılmak yoluna gitsin. Bir şey söylemek isteyenlerin veya itiraz etmeye yeltenenlerin de dillerini kökünden kessin.

Böyle bir makam ve böyle bir hak ne

Hazret-i Ebu Bekir Radıyallahu Taalâ anh için, ne Ömer Faruk Radıyallahu Taalâ anh için, hattâ ne de Hazret-i Muhammed Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kendisi için tanınmıştır. İslâmda hiçbir kimsenin diktatör olma hakkı yoktur. Yalnız Allah bu makama sahiptir. Ancak Allahın karşısında insanların niçin ve ne sebeple demeden kayıtsız ve şartsız, boyun eğmesi lâzımdır. Hazret-i Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kendisi bile bu hükme tâbidir. Onun hükümlerine de şüphesiz ve kesin olarak itaat etmemizin sebebi, bize Allah'ın hükümlerini getirmesi ve bildirmesidir. Maazallah kendi indinden hüküm ortaya çıkarmak isteseydi biz itaat etmezdik. Allah Resulünün ve Resul'un Halifelerinin de hükümleri yalnız ve sadece Şeriatı İlâhiyenin icrasından başka birşey değildir. Bu itibarla, onların hükümleri tenkid edilmekten çok uzaktır. Bunlardan başka herkes, her hususta tenkid etmek hakkına sahiptir. Bu hakkı tam manasiyle kullanabilir.

Ferdî hürriyetin hududu:

Allahu Taalâ, İslâmda öyle bir hudud koymuştur ki bununla ferdin serbestisi ve hürriyeti muayyen hududlarla çevrilmiştir. Hak Taalâ bir müslüman ferd için nelerin helâl ve nelerin haram olduğunu bildirmiştir. Hangi işler farzdır, yapılması lâzımdır ve

hangi işlerden kaçınmak icabeder? Başkalarının bizim üzerimizde ne gibi hakları vardır ve bizim başkalarının üzerinde ne gibi haklarımız vardır? Hangi şartlar dahilinde bir mülk bize intikal eder ve yine hangi vasıtalarla bir mülk bizim elimizden çıkıp başkalarına intikal eyler. Fertlerin kendi camialarına karşı ne gibi sorumlulukları vardır, camianın da fertlere karşı ne gibi sorumlulukları bulunmaktadır? Camianın iyilik hususunda fertlere, aile ve hanedanlara ve kardeşlikler üzerinde ne gibi mesuliyetleri vardır. Ve hangi hizmetleri yerine getirmeye mecburdurlar?

Bütün bu hususlar, Kitap'ta ve Sünnette müstakil düsturlar olarak kaydedilmiştir. Bu ilâhî kanunlar üzerinde herhangi bir değişme söz konusu olamıyacağı gibi yeni addedilen bir şeyin de eklenmesine veya eksiltilmesi olamaz ve olamıyacaktır. Bu düsturlarla bir şahsın ferdî hürriyeti ve ferdî serbestisi üzerinde, bazı mesuliyetler konmuştur ki, bunların hududunu aşmak ve bu hududlara tecavüz etmek kimsenin hakkı değildir. Ancak bu hududların dariesi içinde mevcut bulunan hürriyetleri de ortadan kaldırmak, kısmak veya genişletmek bir hak olarak tanınmış değildir. Mal elde etmenin de muayyen bir kaide ve usulü vardır. Bu kaide ve usullerin haricinde mal kazanılması haramdır. Yalnız bu kadarla da kalınmaz. Usulsüz ve kaidesiz

mal elde edenlere, İslâmî kanunlar ceza tayin etmiştir. Fakat helâl olan vasıtalara baş vurarak mal ve mülk edinenlerin mal ve mülk hukuku da mahfuz olup korunacaktır. Bu mal tasarrufunu, kanunun müsaadesi olmaksızın ve meşru yollar bulunmaksızın sahiplerinden almak ve onları mal ve mülklerinden mahrum bırakmak da mümkün de ğildir. Böyle bir camianın felah yolunda dosdoğru yürüyebilmesi için fertler üzerine bazı farzlar konmuştur. Fertler bu farzları yerine getirmek mecburiyetindedirler. Fakat bunların dışında hiçbir kimse bir şey için zorlanamaz ve kimseye cebir kullanılamaz. Ancak fertler kendi rızalariyle bir şey verirlerse o zaman da kimse bunları bu fiillerinden caydıramaz.

Yine bunun gibi camianın da fertlere karşı ve hatta hükümetin de camia fertlerine karşı yerine getireceği bazı sorumlulukları ve vecibeleri vardır. Camia ve hükümet bu sorumlulukları ve bu vecibeleri eda etmezse, o zaman fetrlerin de bu camia ve bu hükümete karşı olan, sorumlulukları ve vecibeleri yerine getirmelerine gerek kalmaz. İtaat etmemek hakkını elde ederler. Eğer bu müstakil düsturlar, üzerine işler yürütülüp amelî bir kisveye girerse, işte o zaman sosyal adalet de kaim olacaktır. Böyle bir cemiyette ise kimse sosyal adalet diye bir iddia ortaya atamıyacak, kimsenin de böyle bir iddia

ortaya atmasına lüzum kalmayacaktır.

Bu. düstur, yürürlükte bulunduğu takdirde ve mevcudiyeti gözle görünür vaziyette oldukça, o zaman müslümanlar, hiç kimsenin sahte ve aldatıcı sözlerine kapılma ihtiyacını duymayacaktır. Esasen böyle bir kimse de müslümanları hiçbir vakit aldatamıyacak ve kandıramıyacaktır. O zaman sosyo-komünizmin ortaya attığı sosyal adalet diye isim verilen şeyin İslâmın ta kendisi olduğu da meydana çıkmış bulunacaktır.

İslâm, (bu şekilde fert ile cemiyetin arasında bir denge ve ahenkli bir düzen kurmak ister. Bu düzende ne ferde tam manasiyle hürriyet verilir ne de cemiyete ferdi çiğnemek ve ferde zarar vermek hakkı tanınır.

Aynı zamanda cemiyeti idare edenlerin de, ferdin, İslâmî düstur gereğince elde etmiş bulunduğu hürriyeti kısıp azaltmak ve şahsiyetini geliştirmek için zaruri olan hususları esirgemek salahiyeti olamaz.

Servet intikalinin şartları:

İslâmda bir ferd tarafından servetin başkalarına intikal etmesinin ancak üç şekli vardır: 1. Veraset. 2. Hibe 3. Kazanma. (Ticaret ve alış veriş gibi.)

Veraset o zaman muteber olur ki,

herhangi bir malın meşru sahibinden onun varislerine ser'î kaidelerle mal intikal eder.

Hibe ise, —atiye de denebilir — herhangi bir malın, şer'î mâliki ve sahibi tarafından kendi gönül rızası ile şer'î kaidelere bağlı olarak verilmesidir,

Atiye eğer hükümet tarafından verilecek olursa, o zaman alan şahsın bunu hak edecek şekilde hizmet etmiş olmasına mukabil verilmiş olmalıdır. Yahut da hükümete büyük bir iyilik yaptığı için böyle kimseler devlet mallarından mükâfatlandırılır. Hükümet de vermiş olduğu bu atiyeyi meşru bir şekilde kendisine intikal etmiş bulunan mallardan vermelidir. Bundan başka, atiye vermek hakkına malik bulunan hükümet de şer'i kanun gereğince müşavere ve şûra ile yürütülen hükümet olmalıdır. Bu hükümetin sarfettiği ve harcadığı paralardan, halkın her zaman hesap sorması imkânı bulunan bir hükümet olması gerekir.

Kazanmak (İktisab), çalışıp hak kazanmak demektir. İslâmda çalışıp hak kazanmanın da yolları tayin edilmiştir. Haram bir şekilde ele geçmiş şeyi kazanmak haram olur ve caiz sayılmaz. Haram işlerden kazanılmış kazançlar da haramdır. Meselâ, hırsızlık, gasb, ölçüde ve tartıda alış veriş yaparken eksiklik ve fazlalık yapmak, hıyanet, rüşvet, aldatma, fahişelik, ihtikâr, tefecilik, murabahacılık, kumar oynatmak, uydurma alış veriş,

dolandırıcılık sarhoş edici maddelerin ticareti ve imalatı, fuhuş için aracılık ve buna benzer bazı işler. İslâmda helâl iktisâb sayılmaz. Bu gibi adî ve iğrenç kazançların dışında, herhangi bir meşru yolla çalışılıp kazanılmış bulunan ve iktisâb edilen servet caiz ve helâl servettir. Çok olması veya azlığı söz konusu değildir. Böyle bir şekilde yani meşru yollardan elde edilmiş bulunan servetin ölçüsü ve hududu yoktur İstenildiğinden çok da olabilir, istenildiğinden daha da az olabilir. Az olduğu zaman diğerlerinden kırpıştırmak hakkı tanınmadığı gibi, çok olduğu zaman da bu kazançtan zorla alınarak başkasına verilmek suretiyle bu servetin azaltılması cihetine gidilmez.

Fakat bu serveti kazanmanın şekli caiz ve meşru usullerin dışına çıkınca o zaman müslümanlar için, bu servetin sahibine, "Min eyne leke hazâ?: Sen bunları nereden getirdin?" diye sual sormak hakkı tanınmıştır.

İşte bu, servet hususunda tahkik edilecek ilk kanunî haktır. O zaman servet sahibi, elde etmiş bulunduğu servetin meşru yollarını ispat edebilirse, mesele kalmaz. Fakat ispat edemediği takdirde, yine o zaman İslâm hükümetine bu mallara el koymak hakkı da tanınmıştır.

Serveti harcamak hususunda mesuliyetler:

Meşru şekilde ve kanunî yollardan ellerine

servet ve mal geçirmiş bulunanlar da tamamen unutulmuş ve kendi başlarına bırakılmış değillerdir. Bunların da bazı mesuliyetleri ve bağlı bulunacakları hususlar vardır. Fert olarak her kim servet sahibi olursa, bu serveti harcamak hususunda, camianın bundan zarar görmeyeceği şekilde hareket edecektir. Yahut da servetini harcadığı zaman ahlakına ve dinine halel getirmemelidir. İslâmda şahsî serveti kimse fısk ve fücur yolunda sarfedemez. İçki içmenin ve kumar oynamanın kapıları kapatılmıştır. Zina ve fuhşun ve buna benzer ahlaksızlıkların da önüne set çekilmiştir. Aynı şekilde, hür bir insanı yakalayıp köle yapmak veya hür bir kadını tutupta cariye kılmak, bunları alıp satmak da yasaklanmıştır. Zengin kimselerin, fakir çocuklarını satın alarak köle ve cariye haline getirmelerine de müsaade edilemez. Para harcamanın da bir ölçüsü ortaya konmuştur. İsrafın Önüne geçilmiştir. Servet sahibi bir kimsenin refahı içinde bol nimetle yaşayıp da komşusunun aç yatmasına iyi nazarla bakılmamıştır. İslâmda servetten de ancak meşru ve maruf (iyi) bir şekilde faydalanması caiz sayılmıştır. Bir kimsenin servetinden servet doğması da helâl ölçüler üzerindedir. Buna da bir usul ve hudut konmuştur. Şeriatın koyduğu bu usul ve hududu geçmemek lâzımdır.

Sosyal hizmetler:

Şimdi İslâmdaki sosyal hizmetler bahsine gelelim. Bu hususta her ferdin serveti muayyen ölçüyü buldu mu zekât ödemesi lâzım gelir. Yine aynı şekilde, ticaret malı üzerine, araziden elde edilen mahsule, hayvan ürünlerine, hayvanların üreyip çoğalmalarına ve bazı başka şekilde de servet artışına zekât lazım gelir.

Şimdi siz, eğer, dünyada her ne şekilde olursa olsun meşru yoldan servet edinirseniz, bunun da hesabını tutarsanız, şer'î kaidelere göre ölçü de (nisâb haddi) tamamlanırsa bu servetinizin de kanun ve kaideye göre zekâtınızı verirseniz, Kur'an-ı Kerimin tayin etmiş olduğu hakları öderseniz, masraflarınızı da yine şeriatın koyduğu kanun ve usul üzerine yaparsanız, o zaman birkaç sene içinde, ihtiyaç içinde bulunan çok kimse de, fakru zaruretten kurtulup, vaziyetini düzeltmiş olur.

Bundan başka, yine servet bir ferdin elinde toplanmaz. Çünkü İslâmda bir fert vefat edince onun serveti mirasçılar arasında taksim edilir. Her ne şekilde olursa olsun, servetin bir elde toplanıp birikmiş olmasının önüne geçilmiştir.

Zulmün ve haksızlığın ortadan kaldırılması:

Bunlardan başka, İslâmda toprak sahibi

ile tarlada çalışan ekici, fabrika ve iş yerlerinde çalışan işçilerle iş verenler arasında cereyan edecek muamele ve anlaşmaların rıza dahilinde olmasına dikkat edilmiştir. Rıza esas olunca da kanun müdahalesine lüzum kalmaz. Fakat her nerede bu gibi işlerde zulüm ve haksızlık görünürse, o zaman İslâmî hükümetin tamamen müdahale hakkı vardır. İslâmî hükümet kanun vasıtasiyle bu haksızlıkların önüne geçer.

Amme hizmetleri için millî mülkiyetin (devlet mülkiyeti) hududu.

İslâm, herhangi bir teknik sahada veya ticarî mevzuda hükümetin muayyen bir ölçü koymasını da haram kılmamıştır. Herhangi bir sanayi veya ticari teşebbüs amme menfaatine uygun olur veya umumî maslahat gerektirirse, ferdler de bu işi tekbaşlarma yürütmekten âciz olurlarsa, bu iş hususî teşebbüsün kudretinin üstünde bir durum arzederse veya halkın bu gibi işleri yürütmeleri amme maslahat ve menfaatine uygun bulunmazsa, o zaman hükümet bu gibi işleri düzene koyup intizamlı bir şekilde yürütme yolunu tutar. Yine bu Örnek gibi, herhangi bir sanayi veya ticarete ait bir iş şubesi hususî teşebbüsün elinde olduğu zaman umumi maslahata aykırı bulunur veya içtimai yaşayışın muhtelif cephelerine zarar verecek şekle girerse, hükümet bu fertlere

karşılığını ödeyerek bu müesseselerin idaresini eline alabilir. Münasip bir şekilde de bu işleri yürütüp gider. Bu gibi tedbirlerin alınmasına şer'an bir mâni yoktur. Fakat İslâm, bütün servet ve gelir kaynaklarının hükümetin elinde bulunmasına, tek başına bütün sanayi ve ticarî tesislere el koyup kendi tekeli altında bulundurmasını kabul etmez. Yahut halkın elinde bulunan bütün araziyi devletleştirmesini caiz ve meşru saymaz.

Beytülmalda (devlet hazinesi) tasarruf etme şartları:

Beytülmal hakkında İslâmın kesin hükmü şudur: Bu Beytülmal, Allahın ve bütün müslümanların hakkıdır Beytülmal üzerinde kimsenin, sahip olmak maksadiyle ta sarruf yetkisi yoktur. Müslümanlar diğer işlerde olduğu gibi, beytülmallerini, serbest bir şekilde seçtikleri mümessillerine teslim ederler. Bu mümessiller de yine müşavere ile beytülmali, lâzım gelen yerlere sarf ederler. Beytümalden ne alınacak ise ve nereye bir sarfiyat yapılacaksa bütün bu tasarruflar şer'î usuller üzerine yapılmalıdır. Müslümanların da istisnasız hepsinin beytülmal hakkında sual sormak ve hesap istemek hakkı vardır.

Bir sual.

Sözlerimi burada bitirirken, düşünce sahibi bulunan herkese şu suali sormak

istiyorum: Eğer sosyal adalet, yalnız ve sadece geçim meselesinde olan eşitlik ve adaletin ismi ise, o zaman nasıl olur da her hususta adaleti gerçekleştirmiş bulunan islâm, bu adaletin içine sadece geçim adaletini sığdırmamıştır? Böyle bir adalet dairesinin içinde mevcut bulunan adaletler, geçim adaleti hususunda bizim için niçin yetersiz oluyor? Niçin ve ne sebepten dolayı bir zaruret sayılarak ve böyle bir zaruretin hatırı için ferdlerin bütün hürriyetleri ortadan kaldırılsın ve halkın meşru yollardan elde ettikleri bütün mal ve mülkleri ellerinden zorla alınıp bütün bir millet bir diktatör ve diktatör maiyetinin kölesi durumuna düşürülsün?

Nihayet, bizim kendi ülkelerimizde,İslâmî prensiplere tamamiyle uyan saf ve temiz bir şer'i hükümet kurarak, Hak Taalânın kanunlarını tamamen icra kılmamıza ne gibi bir mani vardır? Bir gün bu idealimizi gerçekleştirebilirsek o zaman yalız sosyo-komünistliğin çarpık ve gayrı - insanî tesirlerinden kurtulmak ve uzak olmakla kalmayıp, aynı zamanda zavallı esir sosyo-komünist - zede memleketler de belki bizim yaşayış nizamımızı görüp anlarlar ki, İslâm aydınlığı dışındaki yürüdükleri yollar hep karanlık ve zulmetlidir. İşte ancak o zaman gözlerini açmaları mümkün olabilir ve gerçek aydınlığa kavuşmuş bulunurlar.

BÖLÜM: 15

HAZIRLAYICININ NOTU

Bu kısmın son bahsi de, islâm'da hükümetin örnek usulüdür. Bu hususta Mevlâna Mevdûdî Sâhib, kendilerinin yazmış bulundukları Tefhim - ül - Kur'an tefsirindeki haşiyelerde kaleme almış oldukları mevzuları tertiplemiş ve biraraya getirmişlerdir. Mevlâna'nın bu Tefsiri hakikat olarak çağımızın islâm edebiyatının şaheserlerinden biridir. Biz, bu eserin birinci kısmında, bu tefsirdeki, İslâmî hükümet düşüncesi mevzuunu anlatırken, bu tefsirin bazı haşiyelerinden bahsetmiştik. Şimdi İslâmî hükûmetin çalışma nizamı ve onun düzeni meselesi, ortaya çıkınca, örnek usul olarak bundan yine de bahsetmek lâzım geliyor.

Burada kısa, fakat toplu ve mükemmel bir şekilde, İslâmî hükümetin örneği meyanında, bu hükümetin içtimaî, siyasî, ekonomik, talim - terbiye ve sosyal düzenini ortaya koyacağız. Bu usullerin her biri de kendi başına müstakil birer usuldür. Bu usuller üzerinde yürünürse, o zaman en mükemmel ve en güzel bir camia ortaya çıkacaktır. İşte İslâm'ın da isteği budur. Yani İslâm yeryüzündeki insanların

öyle bir şekilde yaşamalarını istemektedir ki, emniyet ve asayiş kaim kılınmış olsun. Ahirette de, Hak Taalâ'nın huzurunda başlar aşağı olmasın.

Buradaki, âyetlerin tercümeleri ve bunların şerhi Muhterem Mevlâna'nın kendi kalemlerinden çıkmıştır. Hazırlayıcı da mevzuları birbirine bağlamak hususunda bazı cümleler eklemek zorunda kalmıştır. Şimdi bu mevzudaki bahisler toplu bahislerdir. Elimizdeki şekliyle de ilk defa basılmış oluyor.

(Hazırlayıcı)

İSLÂMÎ HÜKÜMETİN ÖRNEK USULÜ

Hükümetin maksadı.

Kur'an-ı Kerim'e göre, hükümetin maksadı, iyilik, adalet ve ilâhî kanunu hâkim kılmaktır.

A. *"Yeryüzüne yerleştirdiğimiz kimselerin kendilerine iktidar verdik. Bunlar, namazı ayakta tutarlar, zekât verirler, iyiliği emrederler ve fenalıktan menederler. İşlerin sonu da Allah'a aittir."*

(Hac: 41),

Yani Hak Taalânın yardımına ve O'nun inayetine müstahak bulunan halkın vasıfları şudur: Yeryüzünde kendilerine iktidar ve hükümranlık verilince, şahsi ahlâkları itbiariyle fısk ve fücur, gurur ve kibir, kendilerini büyük görmek yerine, namazı ayakta tutarlar, ellerinde bulunan serveti gayrı ahlakî yollarda ve boş işlerde, nefs havasında ve işrette sarf etmeyip, zekât öderler. Onların hükümeti, iyiliği ortadan kaldırmak için değil, iyiliği teşvik etmek gayesi ile hizmet görür. Fenalıkları teşvik etmek için değil, fenalıklara son vermek için çalışır.

İşte bu kısa tarif ile İslâmda hükümetin maksadı ifade edilmiş olur. Ve bu hükümetin memurları ve buyruk sahiplerinin vasıfları ve hususiyetleri de meydana çıkar. Bir kimse eğer anlamak isterse bu kısa izah ile İslâmda hükümet diye anlatılmak istenilen devlet şeklinin ne olduğu ve ne için vücut bulacağını kavramış olur.1[275]

Bu ümmetin şeref ve ayrıcalıklı vasfı, bütün insanlık haklarını yerine getirmesidir. İyi ve makbul (maruf) işlere hizmet etmek, halkı bu hedeflere yöneltmek, fert ve cemiyet olarak hep bu yolda çalışmaktır.

B. *"Ve böylece sizi aracı bir Ümmet kıldık (ümmet-i vasat) siz dünya halikının üzerinde gözcü (şahidi) olursunuz. Nitekim Resul de sizin üzerinizde (şahid) gözcüdür."*

(El – Bakara: 143).

İşte bu, Hazret-i Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ümmetine has olan önderliğin ilânıdır. Burada her iki cihete de "işaret" vardır. Bir tarafta Hak Taalâ-nın önderliği vardır. Buna göre, "Hazret-i Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in tebaiyetini kabul edenler doğru yoldadır" denmektedir. Bunlar doğrulukla ilerlemeye yüz tutmuşlardır. İlerleyerek, öyle bir mertebeye ulaşmışlardır ki, aracı ümmet

---

1[275] Tefhimu'l - Kur'an, C: 3, S: 234

olmak hakkını kazanmışlardır. İşte bu, kıblenin değişmesiyle alâkalıdır. Dirayet yoksunu kimseler, kıblenin bir mahalden diğer bir mahale değişmesini sadece ve alelade bir yer değişmesi zannederler. Halbuki bu iş doğrudan doğruya o zamanki dünya ahvalinin değişmesi demektir. Hak Taalâ o zamana kadar, dünya önderliğini İsrail oğullarına vermişti. Bu âyet-i kerime ile takdiri ilâhî, bu önderliği ortadan kaldırarak, Hazret-i Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellemin ümmetini dünya milletlerine önder olarak tayin buyurmuştur. İsrail oğullarını da böyle bir makamdan azletmiştir. İşte bu hususun belirtilmesi için de kıblenin değişitirilmesi emredilmiştir. Yoksa kıblenin Beytülmukaddesten Kabeye değiştirilmesinin başka bir sebebi yoktur.

"Ümmet-i vasat" mefhumunun manası çok kapsamlıdır. Bu kelimenin tercümesini başka kelimelerle yapmak mümkün değildir.

Bundan maksat, ümmetin öyle yüksek ve öyle üstün bir makamı olmasıdır ki, adalet ve insaf ancak bu ümmetin vasıtasiyle kaim kılınmış olur. Dünya milletleri arasında başkanlık bu ümmete verilmiş bulunuyor. Bu ümmet doğruluk ve hakikat üzerinde yürür; eğrilik ve haksızlıkla alâkası bulunmaz.

Sonra buyruluyor ki, sizi "ümmeti vasat" kıldığımızın sebebi de şudur:

"Siz, halkın üzerine gözcü olursunuz. Nitekim Resul de sizin üzerinizde gözcüdür."

İnsanlar ahirette hesap vermeye başladıkları zaman Resul de bizim mesul mümessilimiz olarak bize şehadet verip diyecektir ki, bu ümmete, benim öğrettiğim doğru düşünce, sahih amel ve adalet nizamı üzere yürümüşler ve kendilerine öğretmiş bulunduğum düsturları noksansız olarak, bir şey değiştirmeden ve üzerine birşey eklemeden diğer halka da ulaştırmış ve öğretmişlerdir. Amelî olarak da bu işleri doğru tatbik etmişlerdir. Bundan sonra Resulün yerine geçme vasfı ile, siz de umum insanlara şahidlik edip dersiniz ki, Resul bize neyi nasıl öğretti ise, biz de aynen bunu bu insanlara ulaştırdık. Resul bize neyi nasıl gösterdiyse, biz de bunlara aynı şekilde noksansız ve eksiksiz gösterdik. Ve bu hususta hiç bir kusur işlemedik.

Bu şekilde bu dünyada bir kimse yahut da bir zümre Allah tarafından şahid olmak mansıbına yükselmiş, olursa, hakikatte bu kimse veya bu zümre, halka imamlık ve önderlik makamına da yükselmiştir. Buna göre nerede fazilet ve üstünlük varsa, orada mesuliyet derecesi de o kadar fazla ve büyüktür. Buradan şu mana da anlaşılır ki, nasıl Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bu ümmete, Allah korkusu, doğru yaşamak, adalet, halt taraftarlığı için canlı şahid ise, bu

şekilde O'nun ümmeti de bütün dünya için canlı şahiddir. Nitekim Resulün söz ve fiilleri bu ümmet için örnek teşkil ediyorsa, O'nun ümmetinin de söz ve fiilleri dünyanın diğer halkı için örnek olacaktırs.

Aynı âyetten bir de şu mana anlaşılır:

Nasıl ki Hak Tealâ, bir ümmet olarak, doğru yolda yürümeniz için, hidayet yolunu göstermek maksadiyle Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellemi göndermiş ve O' da sizi doğru yola götürmekten mesul ise — hatta o kadar mesul ki, zerre kadar bu hususta kusur etmiş olsaydı hemen Hak Taalâ kendisini tenkit ederdi — aynı şekilde O'nun ümmeti olan siz de dünyanın diğer halkını doğru yola götürmek ve hidayet yolu göstermek için, bir ümmet kılınmışsınız ki, vazifenizi yapmadığınız zaman siz de tenkit edileceksiniz.

Şimdi eğer biz, Allah Taalânın adaleti karşısında doğru şehadet edip de; Senin Resulün vasıtasiyle bize ulaşmış bulunan hidayetlerini biz de senin diğer kullarına ulaştırmakta kusur etmedik, diye bildiremezsek, o zaman biz de ağır bir durumda mesul oluruz. Bize verilmiş bulunan İmamlık ve önderlik iftiharı da ortadan kalkıp gider.

Bizim imametimiz ve bizim önderliğimiz devrinde, hakiki kusurlarımız, fikir ve ameldeki sapıklıklarımız yüzünden, dünyada

bu kadar fitne ve fesat ortaya çıkmıştır. Bunların hepsi için, Şer Önderleri veya Şeytanlar, ins ve cin de bir arada tenkit edileceklerdir. Bize de şu sual sorulacaktır: Dünyada o kadar masiyetler, zulümler ve sapıklıklar icra edilmişti. Bunlar icra edilirken sizler nerede idiniz?2[276]

C. *"Siz halk için ortaya çıkarılmış en iyi ümmetsiniz ki, doğru yola emreder, eğri yoldan men eder ve Allah'a da iman edersiniz."*

(Âli İmran: 110).

Bu mefhum Sûre-i Bakara'nın 70. nci rükuunda da beyan edilmiştir. Nebiyyi Arabî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in tabilerine bildirilmiştir ki, siz, dünyanın imamlığı, önderliği ve rehberliği mansıbına yükselmiş bulunuyorsunuz. Benî israil, ehliyetsizliklerden ve beceriksizlikleri yüzünden bu mansıptan azledildiler. Onların yerine siz geçirildiniz. Bunun için, şimdi siz ahlak ve amel bakımından dünyanın en iyi insan camiasısınız. Siz de öyle vasıflar olmalıdır ki, bu vasıflar adil imamette zarurîdir. Yani iyiliği kaim kılmak, fenalığı ortadan kaldırmak, Allah (Vahdehü La Şerike Leh) ın cazibesine kapılmak, hem itikadla hem de amel ile kendinizi Rabbe teslim etmek, sizin şiarınız olmalıdır. Buna göre

---

2[276] Tefhimu'l - Kur'an, C: l, S: 119 - 120

şimdi size tevdi edilmiş bulunan vazifeden siz mesulsünüz. Bunu bilmeniz lâzımdır. Yanlış yolu bırakıp doğru yoldan yürümeniz icabeder.3[277]

D. *"Beni İsrailden, kâfur yolu tutmuş olanlar, Davud'un ve İsa ibn-i Meryem'in lisanı ile lanet edildiler, bu, onların taşkınlık yaptıkları ve aşırı gittikleri içindir. Onlar eğriliklerden men etmez ve eğri işi ilerletirlerdi. Ne kadar da kötü işler işlerlerdi."*

(Maide: 78 - 79).

Her kavim arasında taşkınlık ilk önce birkaç kişi tarafından başlar. Kavmin içtimaî vicdanı canlı ise, o zaman kamuoyu bu taşkınlığa karşı koyar ve taşkınlık ortadan kalkar. Fakat kavmin efradı bu gibi işlerde müsamaha gösterirler, yanlış yol tutan güruhu ayıplayacakları ve onları doğru yola getireceklerine bu sapık azınlığı beğenirlerse, o zaman cemiyet de bu yanlışlıklara ve bu eğri yol tutanlara kapılmış olur. Gitgide fenalık yayılarak bütün ferdleri sarar. Ve bütün bir milleti berbat eder. işte Beni İsrailin içtimaî durumunun da bozulmasına sebep olan hastalık budur.4[278]

E. *"Ve O'nun yolunda çalışınız; olur ki, siz*

3[277] Tefhimu'l - Kur'an, C: 1, S: 279

4[278] Tefhim ül - Kur'an, C: l, S: 279 .

felah bulursunuz."

(Maide: 35)

Âyet-i kerimenin metninde "cahidû: çalışınız" kelimesi kullanılmıştır. Bu mefhum alelade çalışmak değil; burada karşılıklı çalışma mefhumu vardır. Çünkü kelime "Mücahede: karşılıklı çalışma" şeklinde kullanılmıştır. Aynı zamanda kelimenin kökü "cehd" den geldiğine göre, çaba ve gayretle çalışmak kastedilmiştir. Sade çalışma değil, çaba ile demektir. Esas sahih mefhum şu manayı aksettirir: Hak Taalânın emrettiği yolu kapatmak isteyen herhangi bir kuvvet ve illet ortadan kaldırılmalıdır. Bu yolu açmak ve Allahın rızasını kazanmak için müslümanların işbirliği yapması ve birbirlerine dayanarak çalışması gerekir. Gerek kendi nefsinizi yahut da diğer müslümanları Allahtan başkasına kul yapmak isteyenlerin karşısına dikilerek ve onların bütün bu uygunsuz işlerinin önüne geçerek doğruluğu ortaya koymak için, dayanışmak, yardımlaşmak ve el birliği ile çalışmak şarttır. Ancak böyle bir çalışma sizin gerçek manadaki kurtuluşunuzun ve muvaffakiyetinizin ve Hak Taalâya yakın olabilmenizin anahtarıdır.

Bu âyet-i kerime, her mümin kulu, doğru olmayan işlerle savaşmaya, Allah yolunda çalışmaya, ne şekilde olursa olsun, hangi vasıta bulunursa bulunsun mücadele etmeye

davet eder ve yol gösterir. Bir taraftan mel'un şeytan, ve mel'un şeytanın şeytanî olan ordusu, diğer taraftan da insanın kendi nefsinin içinde bulunan nefsi arzuları bütün bunların yanında da Hak Taalâdan yüz çevirmiş yığın yığın insanlar, — ki, bunlar arasında her çeşit, içtimai, medenî ve geçim peşine takılıp Hak Taalâ-yı unutanlar da vardır. — başka bir taraftan, yanlış din, yanlış mezhep ve akideler ile medenî ve siyasî nizam kurup Allahu Taalâya karşı ayaklanma yolu tutmuş olanlar ve Hakkın kulu olmak yerine batılın kulu olmaya insanları mecbur edenler. Bütün bu çeşitli düşmanlara karşı müslüman olanlar çarpışacak ve savaşacaktır. Karşıda bulunan ve savaşılması icabedenlerin hepsinin de silâhları ayrı ayrı olmakla beraber, bir tek gayeleri vardır ve bu gayede müşterektirler. Onların gayesi insanı Allah'tan başka birisine itaat ettirmek ve Allah kulluğundan çıkarıp kula kul yapmaktır. Bunun hilafına insanın ilerlemesi, Hakka yakınlığı ve bu mertebeye yükselebilmesi, şu temel kaideye bağlıdır: Tamamen Allaha itaat etmek, batınından zahirine kadar halis bir niyetle Allahın emrettiği yol üzerinde bulunan manialar ortadan kaldırmak için savaşa girişmek, her zaman ve her durumda bu manialar temizleyip yolun açılması İçin

çalışmak ve bu şekilde bu yolda yürüme imkânını bulabilmektir.5[279]

İSLÂMI HÜKÜMETİN DURUMU

İslâmî hükümetin hususî bir durumu vardır. Bu hükümet davet edici bir özelliğe sahiptir. Kendi salâhiyeti hududları dahilinde ve idare ettiği ülkelerin dairesi içinde "Din" i kaim kılmak için çalışır. Bütün dünya milletlerine karşı İslâmın gerçeklerini açıklamak yolunu tutar. Ve dünyanın diğer bütün milletlerini de İslâm yoluna davet eder. Bu hükümetin ayrı hususiyetlerinden biri de tebliğci (misyoner), ve öğretici (muallim) oluşudur. Bu hükümet, bütün icraatını muhabbet, kardeşlik, müşavere, acıma, merhamet ve dert ortaklığı esaslarını gözönünde tutarak yürütür. İşte İslâmî hükümetin esas hususiyet ve vasıfları bunlardır.

A. *"Eğer Allah isteseydi, herhalde onlar da Allaha ortak koşmazlardı. Biz de seni onlara koruyucu dikmezdik. Sen de onlara gözcülük etmezdin. Ve Allah'tan başkasını çağıranlara sövmeyiniz. Çünkü onlar da bilmedikleri için düşmanlıklarından Allah'a söverler."*

5[279] Tefhim ül - Kur-an, C: l, S: 466 - 467

(En'am: 107 - 108).

Mesele şudur: O, sizi davetçi ve tebliğci (misyoner) kılmıştır. Sizi belediye başkanı, komiser, polis müdürü tayin etmemiştir. Sizin vazifeniz, halkı aydınlatmak, Hakkı belirtip, halka Hakkı gözetmeği Öğretmek, halka doğru yolu göstermek için çalışmaktır. Şayet bir kimse, hakkı kabul ederse ne âlâ, aksi takdirde kabul etmeyebilir de. Siz, halka zorla hakkı kabul ettirmeye vazifelendirilmiş bulunmuyorsunuz ki, halka hakkı zorla kabul ettiresiniz. Zira onların bu inkârları size bir mesuliyet yüklemiş olmaz. Size denmemiştir ki, nübüvvet dairesi cahilinde, bâtıl peşinde koşan hiçbir kimse kalmayacaktır. Böyle kimseleri bırakmıyacaksınız. Yine size denmemiştir ki, illa Allah yolunda çalışmayanları yok edeceksiniz. Onlara zorla hakkı öğreteceksiniz. Acaba bir ilahi işaretle bütün insanlar Hak yolunu tutmazlar mıydı, Fakat maksat bu değildir. Maksat şudur ki, insanlar Hak ile batıl arasını ayırt etmekte serbest olsunlar. Sonra Hakkın aydınlığını gözönüne alarak batılın karanlığına bakıp bunların hangisinin iyi olduğunu seçsinler. Bu bakımdan sizin de esas çalışma şekliniz, bu aydınlığın size göstermiş buluduğu yolda da yürümeniz olmalıdır. Karanlıkta yolunuzu şaşırıp sapıtmamalısınız. Başkalarına da bu yolu gösterip, onları da karanlıktan kurtarmalısınız. Bu daveti kabul eden halkı

da kendi başına bırakmamalı ve birlikte çalışmalısınız. İsterse bunlar ehli dünya gözünde hakir görünen kimseler olsun. Bu daveti kabul ettikleri takdirde sizin gibi olurlar ve sizin yolunuzdan yürürler. Aksi halde bu daveti kabul etmeyenlere de gücenmek yoktur. Onlarla yumuşaklıkla geçinme yolunu tutacaksınız. Olabilir ki, gittikleri yolun kötülüğünü anlarlar da doğru yola giderler. Fakat kendi yolları üzerinde gitmekte ısrarlı olurlarsa, o zaman da onları kendi hallerine bırakırsınız.6[280]

B. *"Allahın rahmet ve keremi itedir ki, sen onlara yumuşak davranırsın. Yoksa, seu kaba ve katı yürekli olsaydın, herhalde onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Şimdi onları bağışla ve kendileri için de mağfiret dile. İş hakkında kendileriyle müşaverede bulun. Karar verir sen Allaha tevekkül et. Elbette ki, Allah tevekkül edenleri sever."*

(Âl-i İmran: 159).

C. *"Ehl-i kitab ile ancak güzellikle tartışınız. Ancak onlar arasından zulmeden zâlimler hariç."*

(Ankebût: 46).

Yani tartışırken edilirken makul delillere istinat edilmelidir. Terbiyeli bir şekilde ve en

---

6[280] Tefhim ül - Kur'an, Cilt: l, S: 570 - 571 .

uygun kelimelerle konuşma devam etmelidir. Şiddet gösterilmez ve iğnelemeye kalkışılmaz. Yumuşaklık gösterilerek karşı tarafın düşüncesini düzeltmek mümkün olur. Tebliğci ve davetçi (misyoner) in vazifesi öyle bir şekilde söz söylemektir ki, muhatabının gönül kapılarını açabilsin. Hak sözler. oradan içeri girebilmelidir. Doğru yol en canlı şekilde gösterilmelidir. Davetçi "pehlivan" değildir ki, güreşerek ve dövüşerek rakibini alt etmek yoluna gitsin. Belki o bir hekim gibi, bir doktor ve tabib gibi, hastanın mizacını yoklayarak nabzına göre şerbet vermesi gerekir. Her zaman da şunu düşünmek icabeder: Acaba verilen ilâçlar da bir yanlışlık var mıdır, yoksa yok mudur, İlâçların yanlış olmamasına dikkat edilecektir. Çünkü yanlış ilâç hastalığı tedavi edeceğine bilakis hastalığı arttırır. Şu meseleyi de gözönünde bulundurmak lâzımdır: Hastaya öyle ilâç verilmelidir ki, hasta fazla sıkıntı çekmeden hastalıktan bir an evvel kurtulsun, iyileşsin. Bu hidayet, ehli kitab ile tartışırken gözönüne alınmalıdır. Fakat illâ ehl-i kitapla böyle olacak da diğerleri ile olmayacak değildir. Bu usul, din tebliği için Kur'an-ı Kerimin koymuş olduğu umumî bir kaidedir. Kur'an-ı Kerim muhtelif yerlerde bu hususu tekrar tekrar bildirmiştir:

"Rabbının yoluna, hikmetle, güzel öğütle davet et ve kendileriyle en güzel şekilde

tartış."

(Nahl: 125).

"İyilikle fenalık aynı değillerdir. Muhaliflerin hücumuna karşı) müdafaada, öyle bir usul tutmalısın ki, en iyisi olsun. Sen göreceksin ki, seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse bile bu şekilde sıkı bir dost olup gider."

(Secde: 34).

"Siz fenalığı iyilikle karşılayın. Bâz onların ne gibi vasıflar (ona muhalefet için) uydurduklarını biliyoruz."

(Müminim: 96).

"Afv ile işe giriş, iyiliğe emr et, cahillerden yüz çevir. (kendi hallerine bırak).

Eğer şeytan vesvese düşüncesini sana iletmek isterse, o zaman Allah'a sığın."

(A'raf: 199 - 200)

Yani zulm yolu tutmuş bulunanlara karşı, onların zulümlerinin çeşidine göre muhtelif tavır ve hareketlerde bulunulacaktır. Asıl mesele yine her zaman, her kavimle, her milletle yumuşaklık ve tatlılıkla geçinilecektir. Dünyada Hak yolu davetçisinin izzet ve şerefi, birine karşı yumuşak davranmakla ortadan kalkmaz ve zillet olmaz.

İslâm kendi tabileri, izzet ve şerefin bulunmasını zarurî saymıştır. Fakat tatlı söz söylemek, acizlik ve miskinlik değildir. Ancak

herhangi bir zâlim, izzet ve şerefle oynamaya kalkarsa o zaman onu kendi haline bırakırlar. Yumuşatmanın çaresini ararlar.7[281]

D. *"İşte Firavun yeryüzünde dik kafalılık etti. Ve yeryüzü halkını bölük bölük ayırdı."*

(Kasas: 4)

Yani onun hükümetinin usulü şu değildi ki, devletinin hudutları içinde yaşayan halk hukuk bakımından eşit olup, birbirleriyle aynı olsunlar. Belki onun medeniyet ve siyasetinin gereği şu idi ki, ülkesinin sakinleri gurup gurup, bölük bölük ayrılsınlar. Bir kısmına imtiyazlar tanınsın, üstün haklar verilsin; diğerlerine aynı hak ve imtiyazlar verilmesin! Bir kısmı hüküm sürsün, diğerleri ise mahkûm durumda bulunsunlar.

Şimdi şüphe yoktur ki, İslâmda da Müslüman ve zimmî arasında fark gözetilir. Hukuk ve salâhiyetler bakımından bu iki camia aynı değillerdir. Fakat burada fark meselesi başka bir şeydir. Firavunî fark meselesi, bambaşka bir şeydir. Buradaki fark, Firavnî farkın tamamen aksine, tamamen onun zıddına, soy-sop, renk, lisan ve sınıf imtiyazları üzerine değildir. Bir usul ve meslek (meşreb) farkı meselesidir. İslâmî hükümet nizamında zimmîlerle müslümanlar

7[281] Tefhim ül - Kur'an, Cilt: 3, S: 708 - 709.

arasında kanun bakımından hiçbir fark yoktur. Kanun karşısında bunlar eşittirler. Fark ancak siyasî bir farktır. Bu farkın menşei de şundan başka bir şey değildir. Bir hukuk usulü hükümetinde, hükümetin idaresini elde tutmak, bu usule inanmış olan kimselerden oluşmuş bulunan cemaatin hakkıdır. Her kim bu cemaate girerse ve bu usulü kabul ederse, o da bu hükümeti yürütmeye hak kazanmış olur. Yoksa herhangi bir kimse bu usulü kabul etmediği takdirde, o zaman bu cemaatin dışında kalır ve hükümeti yürütmeye iştirak edemez. Şimdi bu tefrik ile Firavunî şekildeki tefrikin arasında benzerlik acaba neredededir? Orada bir zümre hâkim, diğer bir zümre de mahkûm durumdadır. Mahkûm zümre ise, siyasî ve kanunî haklardan hatta insanî haklardan bile mahrum vaziyette bulunuyor. Hiçbir şey onların haklarını tekeffül garanti etmiyor. Bütün gelir, menfaat, hep hükümran bulunan hâkim zümrenindir, bu zümreye hastır. Hak hukuk denilen şey de yine bu hâkim zümreye aittir. Diğerlerine bir şey verilmez. Verilirse de ancak hâkim zümre tarafından merhameten verilir.

E. *"Ey halk, sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da onun eşini halk eden ve ikisinden de bir hayli erkekler ve kadınlar üretip her tarafa dağıtmış bulunan Rabbiniz*

den çekininiz."

(Nisa: 1)

Yukarıdaki bahislerde, insanların eşit haklarından bahsetmiştik. Bilhassa aile ve hanedan nizamın iyiliği ve sağlamlığı için zarurî olan kanunların konulmuş olduğunu işaret edelim. Bu mukaddimede bir taraftan Allah korkusu, O'nun rızasının hilafına bir harekette bulunmaktan kaçınmak, diğer taraftan da şu meseleyi gözönünde bulundurmak lâzımdır: İnsanların aslı birdir. Ve bunlar birbirlerinin kanlarından, etlerinden, kemiklerinde ve derilerinden ortaya çıkmışlardır.

"Sizi bir tek nefisten yarattık" demek, insanların asıl hilkatlerinin bir tek fertten olduğunu bildirir. Başka yerde Kur'an-ı Kerim bu meseleyi kendisi açıklamaktadır:

"Yeryüzünde bulunan ilk insan Adem'di. Dünyadaki insanların nesli ondan gelmiştir." Diye bilgi verilmiştir.

"Bu tek nefisten de onun eşini halkettik." Bu hususun tafsilatı hakkında bilgimiz yoktur. Bu tek nefisten onun eşinin nasıl yaratıldığı mevzuunda malumat sahibi değiliz ve olamayız da. Tefsir Ehlinin beyanı bu kadardır. Bible (Kitab-i Ahdi Atik) de böyle beyan eder. İlk önce Adem Aleyhisselâm, sonra da Havva yaratılmıştır. Fakat Allah'ın Kitabı bu hususta bir şey söylemez ve bir şey

açıklamaz. Hadis-i Şeriflerde bu mevzu hakkında bazı açıklamalar vardır. Bunlar da halkın anlayacağı vaziyette değildir. Bu bakımdan bu mesele üzerinde fazla durup Havva nasıl yaratıldı diye vaktimizi boşuna zayi etmeyelim. (!) Ancak şunu bilmeliyiz ki, insanların hepsinin aslı birdir.

D. *"Din hususunda isteksizlik (zorlama) yoktur."* (Bakara: 256).8[282]

Burada dinden maksat Allahu Taalâya mahsus bulunan akide demektir. Yukardaki cümle Ayetelkürsîde beyan buyurulmuştur. Bütün yaşayış nizamı bu fikre istinat eder. Ayet-i kerimenin mefhumunun manası şudur ki, "İslâm" öyle bir itikat, ameli ve ahlâki nizamdır ki, zorla kimseye bir şey kabul ettirmek istemez. Bu beşerî bir fikir değildir ki, baskı yapılarak, zor kullanılarak, birisine kabul ettirilsin.9[283]

Yukardaki âyetler ve onların açıklaması İslâmî hükümetin hususî durumunu ve mizacını aydınlatır. İslâm kendine has olarak yegâne hükümet sistemi ve yegâne hükûmet rejimidir ki etkin kuvvetle birlikte yine aynı zamanda dert ortaklığı, merhamet, şefkat, dostluk ve sevgiyi de bir arada

---

8[282] Tefhim üI - Kur'an, C: l, S: 319 - 320

9[283] Tefhim ül - Kur'an, C: l, S: 196.

bulundurmaktadır.

İşte bu, öyle bir hükümet sistemidir ki, insanlık için tam bir rahmet olarak gelmiştir. Buna göre bu devletin esası ve hareket tarzı müşavere üzerine konmuştur.

MÜŞAVERE

Rabbani işaret şöyledir:

"Onların işleri aralarında müşavere iledir."

(Şûra: 38).

İman ehlinin vasıflarından biri de Sûre-i Âl-i İmran'da 159 uncu âyet-i kerime'de bahsedilen vasıftır. Yukarıdaki âyet ve Sûre-i Âli İmran'ın diğer âyetine göre, İslâmî yaşayış tarzının esas rüknünü müşavere usulü teşkil eder. Müşavere olmaksızın, içtimaî işleri yürütmeye kalkmak, sadece cahiliye usulü ile iş görmek değil, aynı zamanda Hak Taalânın emretmiş olduğu usule de açık bir şekilde muhalefet etmek demektir. Bu bakımdan, İslâmda müşaverenin ne kadar mühim bir hususiyeti olduğu meydandadır. Bu hususa son derece ehemmiyet verilmiştir. Bu mesele üzerinde düşündüğümüz takdirde, karşımıza üç açık mesele ile karşılaştığımızı görürüz:

1. Herhangi bir meselede iki veya ikiden fazla kimsenin fikri ve düşüncesi bir tek

kimsenin fikrinden ve bir tek kimsenin düşüncesinden elbette ki, daha isabetli ve daha da kuvvetlidir. Müşterek işlerde, indî hüküm vermek ve tek başına iş görmeye kalkmak doğru değildir. Böyle bir yol tutmaya kimsenin hakkı yoktur. İnsafın gereği de budur. Bir çok kimseyi ilgilendiren hususlarda birçok kimselerin de fikirlerini almak lâzımdır. Bu kimselerin sayıları pek çok ve bunlar bir hayli kalabalık olurlarsa, o zaman onların itimat ettikleri mümessilleri ile müzakere edilir ve onlarla müşaverede bulunulur. Fikirlerine ve görüşlerine baş vurulur.

2. Cemiyete ait müşterek meseleleri bir şahıs kendi keyfî ve indî mütalâasiyle yürütmeye kalkışırsa, böyle bir icraat sahibi mutlaka şahsî kininin pençesine düşer. Başkalarının haklarını çiğnemeye de kalkar. Yahut öyle bir hal alırki bu kimse kendisini büyük görür de başkalarını hakir telakki eder. İslâm ahlâkı bu iki sıfatı da kötü görür. Bir mümin böyle çirkin sıfatlarla vasıflandırılmış olamaz. Mümin kimse ne kindar olur, ne de başkalarının hakkına tecavüz etmeye kalkar. Ne de böyle yapmakla kendisine fayda temin etmek yolunu tutar. Kibirli ve kendini beğenmiş de olamaz. Ben her şeyi biliyorum, herkesten de akıllıyım, diyemez.

3. Başkalarının işlerini ve muamelelerini yürütmek ve onların meselelerini halletmek

durumunda olmak büyük bir mesuliyeti gerektirir. Bir kimse Allah'tan korkar ve Allah huzurunda mesul olacağını bilirse, böyle bir ağır yükü tek başına yüklenip, bu yükü tek başına taşımaya kalkmaz. Bu ağır yükün altına girmeye cesaret etmez Hiçbir mesuliyet hissi taşımadan mevki ihtirasına kapılanlar, Allah'tan korkmayan ve kıyamet gününün hesabından da çekinmeyen kimselerdir. Allah'tan korkup, ahiret gününün hesabından çekinen ve bu hesabı düşünen kimseler, elbette ki, müşterek muamelelerin, müştereken yürütülmesi için çalışırlar. Bu meselelerle il
gilenenlerin hepsi, yahut da onların güvenilir mümessilleri ve vekilleri ile müşavere ederler ve onların iştiraki ile işleri yürütürler. Çünkü, ancak bu şekilde müşavere ile gerçek hal yolunu bulmak mümkün olur. Ve insaf da gözetilmiş bulunur. Eğer bu hususta bilmeyerek birisi hatalı bir yol tutmuş ise, diğerleri onun bu hatalı yolunun önüne geçer ve düzeltip doğru yola getirir. Hatalı yol tutulmuş olursa bunun da mesuliyeti bir tek şahsın üzerinde kalmaz. Mesuliyet taksim edilir.

Bu üç hususun üzerinde bir kimse düşünürse, o zaman şunu da anlayacaktır ki, İslâmın insanlara öğrettiği ahlâkî talimin esasında müşavere gerekir. Bu yoldan ayrılmaya İslâm, katiyen müsaade etmez.

İslâmî yaşayışın içtimaî mevzularına ait en

küçük meseleden, en büyük meseleye kadar istisnasız olarak hepsinde müşavere lâzımdır. Bu usulden bir zerre kadar sapmak en büyük cürüm ve ahlaksızlıktır. İslâm da bu ahlaksızlığa asla müsaade etmez. Ev işlerinden tutun da erkek ve kadının birbirleriyle olan davranışları ve çoluk - çocuk terbiyesinde de müşavere lâzımdır. Aile ve akrabalık münasebetlerinde de aynı usule başvurulur. Aklı başında olan aile mensuplarının fertleriyle de müşavere edilir. Bir aşiret, bir kabile veya kardeşlik ve yahut da köy halkı müşterek meselelerini bu usulle hal yoluna giderler. Fakat halk çok olunca ve bunların hepsinin müşavereye iştirak etmelerine imkân bulunmayınca, o zaman bunların itimada şayan ve güvendikleri müsessilleri ve vekilleri toplanıp bir meclis teşkil ederler ve bu meclis ile içtimai işler müşavere edilir. Müşaverenin neticesinde ya itifakla yahut da çoğunlukla oy verilir. Bütün bir milletin işlerini yürütmek için elbette ki, bu milleti teşkil eden fertlerin fikirlerini almak icabeder. Onun için, bunlar da ancak itimat ettikleri kimseleri kendilerine mimessil veya vekil tayin etmelidirler. İman sahibi bulunan bir kimse cebir ve şiddet kullanarak veya başka usullere başvurarak fikrini diğer kimselere kabul ettirmek yolunu tutmaz. Milletin üzerine musallat olup da dediğim dediktir diye baskı yapmak ve dolambaçlı

yollardan halkın rızasını mecbur bırakarak elde etmek de aslında aldatıcılık ve hilekârlıktan başka bir şey değildir. Müşavere hususunda, müşavere edilecek olan kimselerin de serbest olmaları lâzımdır. Serbestçe, — kimseden korkmadan, kimseden çekinmeden, taraf gözetmeden, taraftarlık etmeden ve tesir altında kalmadan — fikir beyan edebilmelidirler. Bu şartlar tahakkuk etmeden ve işin içinde çeşitli şekiller, hileler ve aldatmalar bulunursa o zaman *"Onların işleri aralarında müşavere iledir."* Âyet-i Kerimesinin medlulüne aykırı hareket edilmiş olur.

"Onların işleri aralarında müşavere iledir."

Kaidesinin fıtratı ve çeşidi bakımından şu beş meseleyi gözönünde bulundurmak gerekir.

1. İçtimaî muamelelerde, halkın hak ve hukukuna ait hususlarda halkın tamamen serbest bir şekilde oy vermeleri ve fikir beyan etmeleri lâzımdır. Aynı zamanda, bu muamelelerin ve bu meselelerin ne şekilde ve ne için yürütüldüğü hakkında tam manasiyle haberdar olmaları icabeder. Yine onların, kendilerini alâkadar eden meselelerde ve muamelelerde herhangi bir hatâ ve yanlışlık gördükleri takdirde yahut da herhangi bir kusur ve ihmal bulurlarsa içtihat edebilip, ıslah etmek yolunu gösterebilmek ve bu işleri

yürütenleri ikaz etmek hakları olmalıdır.

Halkın ağzını ve dilini bağlayarak onlara hiçbir şeyi haber vermeyerek, halkın içtimaî meselelerini ve muamelelerini devam ettirmek imansızlıktan başka bir şey değildir. Böyle bir hal.

"Onların işleri aralarında müşavere iledir." Âyet-i kerimesinin emrine ihanet oluşturur.

2. içtimaî işleri ve meselelerin yürütülmesinin mesuliyeti öyle bir kimsenin üzerinde olmalıdır ki, halk kendi rızalariyle bu işleri o kimse veya o kimselere emanet etmelidir. Emanet etmek işi tam rıza ve tam istekle — korkmaksızın, bir şey beklemeksizin ve serbestçe — olmalıdır. İşin içinde korkutmak, tamahlandırmak, para verilerek yahut da her ne şekilde olursa olsun bir menfaat vaad edilerek bir kimse iş basma gelir de işleri idare etmeye kalkışırsa, hakikatta bu şekil rıza demek değildir. Bir milletin işlerinin yürümesi şu demek değildir ki, birisi çıkıp mümkün olan her çareye baş vurup, kendisini iş başına geçirsin. O, ancak halkın tam bir gönül rızasiyle iş başına geçerse o zaman meşru ve kanunî olur.

3. İşin başında bulunan idareci için, halk tarafından seçilen veya tayin edilen müşavereci kimseler de yine halkın güvendiği ve itimat ettiği kimseler olmalıdır. Şurası da

muhakkaktır ki, bu işde yine de hille, dalavere, tehdit ve temahlandırma, vaad etme, para ile halkınvicdanını satın alma ve buna benzer şeylerin yeri yoktur. Bu şekilde bu makama çıkacak olanların da makamları gayrı meşru olur.

4. Müşavere edilecek olanlar da yine kendi dinlerini, vicdanlarını ve bilgilerini gözönünde tutarak rey vermeli ve fikir beyan etmelidirler. Tam bir serbestlik dairesinde düşüncelerini ortaya koymalıdırlar. Orada şu işin de yeri yoktur ki, birisine taraftarlık edip, yahut da birisinden korkup veya daha başka bir şekilde vicdan ve din duygusu serbestisinin dışında verilmiş olan rey ve beyan edilmiş bulunan fikirler de gayrı meşru olur. Böyle hıyanetler ve gaddarlıklar yine *"Onların işleri aralarında müşavere iledir."* âyet-i kerimesinin anlamına aykırı demektir.

5. Müşavereciler yani Şûra Ehli, ya icmâ ile (ittifakla) yahut da cumhur ile (çoğunlukla) oy vermelidirler. Bu da nasıl kabul edilebilir ki, bir kimse bütün bir zümrenin görüşlerini dinledikten sonra, "Ben Bilirim" demekte haklı olup istediğini yapabilsin. O zaman müşaverenin manası kalmaz. Hak Taalâ âyet-i kerimede şöyle ferman buyurmamıştır:

"Onların muamelelerinde kendileriyle müşavere et."

Hak Taalâ şöyle buyurmuştur:

"Onların işleri aralarında müşavere ile olur."

Yani onlar işlerini müşavere ile yürütürler. Başka türlü yürütmeye kalkmazlar. Bu hidayet sadece müşavere edilmesi için değildir. Belki müşavere edildikten sonra bu müşaverenin neticesi üzerinde işlerin yürütülmesi içindir. Müşavere edilerek, icma veya çoğunluğun görüşüne uyulacak ve işler bu şekilde yürütülecektir.

İslâmda Şûra usulünün izahından sonra şu esas mesele de gözönünde bulundurulmalıdır ki, bu Şûrâ'ya iştirak edenler, müslümanların işlerinde ve meselelerinin yürütülmesinde kendileri de tam bir serbestliğe sahip değillerdir, istediklerini yapamazlar. Onlar ancak dinin tâyin etmiş bulunduğu hudut dahilinde Allah Taalânın şeriatının dairesinde bu işleri devam ettirebilirler. Şu esasıda gözönünde bulundurmaları icabeder ki;

"Aranızda bir ihtilâf vuku bulursa bunu da Allaha ve O'nun Resulüne havale edeceksiniz."

Bu küllî kaide gözönüne alınarak müslümanlar şerî şekilde, ancak o işlerde müşavere edip, ancak o işlerini yürütebilirler ki, bu işler hakkında açık bir Nass yoktur. Ve yahut da meseleler ve işler öyle bir şekilde

olur ki, açık nassı bu işler üzerinde açıkça tatbik etmek mümkün olamaz. Yoksa Allah Taalânın açıkça hüküm verdiği ve Resulün de Sünnetiyle bildirdiği hususlarda, açık hükümleri bir tarafa bırakarak müşavere edip kendi indimizden hüküm çıkarmaya da hakkımız yoktur. İstediğimiz gibi serbestçe hüküm veremeyiz.10[284]

ADALET VE İHSAN (İYiLiK ETME)

"Allah, adalete ve ihsana ve yakınları gözetmeye (sılayı rahm) için emir verir. Kötülük, hayasızlık (fuhuş) ve aşırı gitmekten meneder."

(Nahl: 90).

Bu muazzez âyet-i kerimede üç hususta emir verilmiştir. İnsanların içtimaî ve muaşerete ait yaşayışın doğruluğu bunlara bağlıdır.

1. Adalet:

Adalet mefhumu iki müstakil hakikatten oluşur. Biri halkın birbirleri arasında hak ve hukukun münasip bir şekilde düzenlenmesi ve bu düzen üzerine kaim kılınmasıdır.

10[284] Tefhim ül - Kur'an, Cilt: 4 . Sûre-i Şûra tefsiri; Tercüman ül - Kur'an. C: 3, Sayı l, Sahife: 29 - 33.

İkincisi de bu hak ve hukukun herkese aynı şekilde tevziidir. Urdu dilinde, biz Arapların "adalet" dedikleri mefhuma "insaf" diyoruz. Fakat bu kelimeyi bu mefhuma kullanmak "Urduca" konuşanlar arasında yanlışlıklar doğmasına sebep oluyor. Halk bu kelimenin lugat manasını gözönüne alarak zannediyorlar ki, hak ve hukuk iki kişinin arasında yarı yarıya olacaktır. Buradan adalet manasının da eşit haklar mefhumu olduğuna göre bazı hatalara sebebiyet veriyor. Meselâ bazı kimselerin muyyen hakları vardır ki, yarı yarıya değildir. Yarı yarıya olmamakla beraber yine adalettir. Hakikatte adalet demek, denge, uygunluk yani denkleştirmek demektir. Yarı yarıya veya tam maddî eşitlik demek değildir. Meselâ vatandaşlık haklarında, bazan eşitliği gözetmek adaletin hilafına olur. Bunun gibi ana, baba ve evlat meselelerinde eşitlik gözönünde bulundurulamaz. Sosyal ilişkilerde ve ahlâkî meselelerde eşitlik baba, ana ve evlat hakkında eşit olamaz. Bunun gibi yine yüksek vazifelerde bulunanlar ve ağır mesuliyetleri üstlenmiş kimselerle, alelade kimseler arasında aynı seviyede eşitlik yoktur. Olması da imkânsızdır. Bunlar gözönünde bulundurularak, Hak Taalânın hükmettiği şey hukuk bakımından eşitlik değil, denge, uygunluk, düzenleme ve denkleştirmedir. Hükmün esasen gereği de budur ki, herkes bu

hak ve hukuku bir denkleştirme ve bir düzenleme, denge ve uygunluk dairesinde, ahlâkî, medenî, sosyal, kanunî, siyasî ve ekonomik açıdan kendini düzenleyerek ve denkleştirerek bu hak ve hukuku tam bir iman ile gözetsin.

2. İhsân: (İYİLİK ETME):

İhsân demek, iyilik etmek demektir. Cömertçe muamele, dert ortaklığı, iyilik görme, iyi geçinme, göz yumma, af eyleme, görmemezlikten gelme, birbirlerini gözetme, birbirlerini karşılıklı koruma, birisinin kanuni hakkından bir parçacık fazla verme, kendi hakkı olan şeyi bir parçacık az alma, tam yarı yarıya bölüşülen şeylerde karşı tarafa azıcık çok verip kendisi azıcık alma ve buna benzer şeyler. Bunların ehemmiyeti, içtimaî yaşayışta yarı yarıya almaktan daha çoktur, daha da büyüktür.

Eğer adalet, muaşeretin, ve içtimaî yaşayışın esası ise, ihsan da onun güzelliği, cemâli, süsü ve kemâlidir. Eğer adalet içtimaî yaşayışın ve muaşeretin münasebetsizliklerini düzeltip, acılarını ortadan kaldırırsa, ihsan da tatlılık verir, onu düzeltir ve güzel bir hale koyar. Eğer herhangi bir muaşeret usulü şunun üzerine kaim olsaydı ki, her zaman her fert tartıyı ve ölçüyü tam olarak gözönüne alıp bir dirhem kadar eksiklik ve fazlalık

olmamasına dikkat etsin. Ufacık tefecik haklarını tahsil etmeye kalksın. Elbette ki, bu, imkânı olmayan bir şey olurdu. Tatbik kabiliyeti de bulunmazdı. Böyle olunca soğuk ve manasız bir yaşayış ortada bulunurdu. Muaşerette daima çekişme devam edip dururdu. Fakat şükür ve geniş tabiatlilik, bağışlama, ihlas, iyilik severlik, ortada olmalıdır. Bunlar yaşayışın tatlılıklarıdır. İçtmaî yaşayışın gelişmesi için lâzım şeylerdir.

3. Bu âyet-i kerimeden anlaşılan üçüncü hüküm de; "Yakınlara iyilik etmek, iyilikle vermek yani sılayı rahim" dır. Bu da yakınlar ve akraba arasında bir nevi hususî şekilde ihsan demektir. Bu hükümden sadece şu anlaşılmaz ki, bir kimse kendi akrabalarına, yakınlarına ve hısımlarına karşı iyi davransın. Onların sevinçli ve kederli günlerinde kendilerine sevinç ve dert ortağı olsun. Muayyen hudutlar dahilinde onları himaye edip korusun. Belki bunun manasından şu da anlaşılır ki, kudret ve imkan sahibi herkes, kendi kudreti dahilinde kendi şahsî malının sadece kendine ve kendi evladına ait olmadığını bilsin. Akraba ve yakınlarının da bu mal üzerinde bir hakkı ve hukuku bulunduğunu göz önünde tutsun. Onların da haklarını teslim etsin. Şeriat-i İlâhî, müreffeh yaşayan her aile efradına bu hususta mesuliyet yüklemiştir. Bunlar, kendi aile ve

hanedanlarının efradını açlık ve çıplaklıklarını gidermeden kendi hallerine bırakacak değillerdir. Muaşeret hususunda bundan daha kötü ne olabilir ki, bir kimse dünya nimetleri İçinde müreffeh bir şekilde yaşarken, onun yakınları, akrabaları ve hısımları, hatta kardeşleri bir parça ekmeğe ve bir hırkaya muhtaç kalsınlar. Şeriat, aile ve hanedan teşekkülünü birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak kabul eder. Her hanedan ilk evvelâ kendi hanedanının yoksul fert ve yoksul efradının vaziyeti ile ilgilenecektir. Müreffeh durumda bulunanlar sıkıntı çekenlerin vaziyetlerini düzeltmek yolunu tutacaktır. Her hanedanın müreffeh yaşayamayan fertlerine, haklarını vermek farzdır. Bu esası Hazret-i Resulü Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Sellem, muhtelif emirlerinde beyan buyurmuşlardır. Bu hususu açıklayan sayısız hadisi şerifler vardır ki, mesuliyet dereceleri sıra ile gösterilmiştir. Bir insan üzerinde hakkı bulunanlar ilk önce kendi ana ve babasıdır. Bundan sonra, karısı, çocukları, erkek ve kız kardeşleridir. Daha sonra, dereceye göre, akraba ve yakınları gelir. Bu ailevî zincir en yakın olandan devam ederek en sona kadar uzanır.

Bu hususu gözönünde bulunduran Hazreti Ömer Radıyallahu Taalâ Anh, fakir ve yetim bir çocuğun amcazadelerini, bu çocuğa bakmağa mecbur tutmuş ve çocuğun

bakımını onların üzerine yüklemişti. Başka bir yetim çocuk hakkında da şöyle hüküm vermişti: Eğer bu çocuğun en uzak bir akrabası bile bulunsa bu akraba bu çocuğa bakacaktır. Bu çocuğa bakmak akrabaları için bir vazifedir.

Ölçüye bakın. Muaşereti ve içtimaî hususlarda her "Ferd-i vâhid": (Kişi) bu şekilde kendi akraba ve yakınlarının vaziyeti ilgili olursa, o zaman elbetteki, içtimaî sefalet ortadan kalkar. Sosyal ve içtimaî yaşayış ne kadar ahenkli olur? Ahlâkî seviye de ne kadar yükselir? Ne kadar temiz bir durum ortaya çıkar.

Yukarıda bahsedilen bu üç iyiliğe mukabil, Hak Taalâ üç feanlıktan da korunmak için emir buyurmuştur. Bu fenalıklar önce fertten başlayarak bütün camiayı bozar ve alt üst eder. Bu fenalıklar şunlardır:

1. Fuhuş ve hayasızlık: Bu, o şeyin adıdır ki, bu gibi işler yapılınca utanç duyulur ve yüz kızarır. (Elbette yüzlerinin perdesi yırtılmamış olanlar.) Bu fenalık haddi zatında kendisi çirkin bir iş olup aynı zamanda hayasızlığın ta kendisidir. Bu suçun bir çok çeşitleri vardır. Meselâ, kıskançlık, cimrilik, zina, çıplak gezme, Lût kavminin yaptıkları fiiller, mahrem olanlarla evlenmek gibi münasebet, hırsızlık, içki içmek, dilencilik, kötü söz söyleme, küfürbazlık ve saire.. Bu gibi davranışların hepsi kötü işler ve

sıfatlardır. Ve hepsine birden (hayasızlık) denir. Bunlara benzer diğer fenalıklar da vardır. Meselâ, yalancılık, iftira, gizli sırları teşhir etmek, fenalık yolunu tutanlara yardım eylemek, fenalığa teşvik etmek, ahlâk dışı, eserler yazmak, halkın hayvani hislerine hitap eden tiyatroculuk ve filimcilik işleri, çıplak resim basmak, çıplak kadın teşhir etmek, kadın ve erkeğin umumî yerlerde yakışık almayan hareketlerde bulunmaları ve kadınların örtünmeye riayet etmeden tahrik edici kıyafetlerle sokağa çıkmaları... Daha buna benzer bir sürü kötü hareketler...

2. Münker. Yani kötü işler. Bunun dairesine de her türlü kötülük girer. Şeriati İlâhiyenin men ettiği ve yasakladığı bütün kötü fiiller. Bunların sayılması bir hayli uzun sürer. Her türlü kötü ve fena şeylerdir.

3. Aşırı gitmek, haddi hududu aşmak, mütecaviz olmak, haddini bilmemek, başkalarının haklarını çiğnemek. İster bu haklar Halik'in hakkı olsun, isterse mahlukun hakkı olsun.11[285]

YÖNETİM iŞLERi VE MEMURLARIN SEÇİLME USULÜ

İslâmî hükümette idarecilerin seçilme

11[285] Tefhim ül - Kur'an, C: 2, S: 564 - 567.

usulü diğer hükümet rejimlerinden tamamiyle ayrıdır. Bu hususta gözönünde bulundurulacak vasıflar şunlardır: Seçilecek kimse evvelâ ehliyetli, dindar, takva ehli ve halk ile iyi geçinmesini bilenlerden olması lâzımdır.

A. *"(Ey müslümanlar) Allah, size emanetleri ehillerine tevdi etmenizi ve insanlar arasında hüküm verirken adaletle hüküm vermenizi emreder. Allah bunlarla size ne güzel öğütler veriyor. Elbette ki. Allah her şeyi gören ve duyandır."*

(Nisa: 58)

Yani ey müslümanlar, siz Beni İsrailin şaplandıkları fenalıklara saplanmayınız. Beni İsrailin gittikleri hatalı yoldan gitmeyiniz. Onların yaptıkları kötülükleri yapmayınız. Onlar, hatalara, yanlışlıklara ve kötülüklere kapıldıkları için, kendi milletlerinin önderliğini, kendi dinî liderliklerini, kendi işlerinin yöneticiliklerini ve başkanlık makamını (Posıtion of Trust) ehliyeti olmayan, dindar olmayan, geniş düşünce kabiliyetinden mahrum, ahlaksız, dinsiz, liyakatsiz ve kötülük peşinde koşan kimselere emanet etmişlerdi. Neticede bu dejenere olmuş güruhun idareciliği bütün bir milleti berbat edip gitti. Ey müslümanlar, size bunları bildiriyoruz ki, sakın aynı yola sapmak istemiyesiniz. Emanetleri ehil olan kimselere vermelisiniz. Yani emanetleri o

kimselere veriniz ki, bu yükün altından kalkabilsin.

Beni İsrailin ikinci bir zarfları da şu idi: İnsaf ruhu onlarda kaybolup gitmişti. İmanlarını şahsî amaçları için hiç çekinmeden satarlardı. Onlar için adalet düşünülmeyecek kadar unutulup gitmişti.

İşte maalesef Beni İsrailin bu insafsızlıklarının en acı örnekleri şimdi biz müslümanların içinde de peydahlandığı görülmeye başladı. Bir tarafta Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Selleme iman etmek iddiası ortada, diğer tarafda ise kendi aralarında, putlar uydurup, bu putlara tapınmak yolunu tutanlar da meydandadır.

Bir zamanlar, cahiller kızlarını canlı canlı toprağa gömerler, kendi üvey anaları ile nikâhlanırlar ve Kabenin etrafında anadan doğma, çırıl çıplak dolaşırlardı. Fakat sözde Ehl-i Kitap olan güruh da bu gibi işleri yapan sapıkları da Ehl-i İman'a tercih ederdi. Hele şu sözü de söylemekten utanmazlardı: "Bu güruhun yolu Ehl-i İmanın yolundan daha doğrudur."

Bunun üzerine, onların bu insafsızlıklarından dolayı kendilerini, Allahu Taalâ, tedib etti. Müslümanları hidayet için de; "Ey Müslümanlar, sakın siz de onlar gibi olmayınız" dedi. Birşey söyleyecek olursanız, ister dost olsun, isterse düşman olsun, insafla

söyleyiniz ve insafı da elden bırakmayınız. Herhangi bir hususta hakemlik etmek ve hüküm vermeniz icap ederse, adaletle hüküm veriniz. Sakın adaleti elden bırakmayınız.12[286]

B. *"Müsriflerin işine de uymayınız. Bunlar yeryüzünde fesat çıkaranlardır, ıslah eden değillerdir."*

(Şûâra: 151 – 152).

Yani, aşırı giden ve yeryüzünün düzenini bozan ve fesat nizamını yürütmek isteyen emirler, reisler, idareciler, önderler, hükümdarlar ve buyruk sahiplerine itaat edilmeyecektir. Emirleri dinlenmeyecek ve işlerine uyulmayacaktır. Bu aşırılık yapan güruh, ahlâkî ölçülerde yularını koparmış deve gibi yürürler, nereye gideceklerini bilmezler. Onların hiçbir ıslâh edici hareketine raslanmaz. Ancak bozgunluk çıkarırlar. Fitne çıkarır ortalığı karıştırırlar. Yürütmek istedikleri nizam daha başlangıçta bozulur. Siz eğer felah bulmak istiyorsanız, eğer Allah'tan korkuyorsanız, bu gibi fesatçı kimselere itaat etmediğiniz gibi, bu müfsidlere işlerinizi de emanet etmeyiniz. Onlar şahsî menfaatleri adına ıslahatçıyız diye ortaya çıkan kimselerdir.

12[286] Tefhim ül - Kur'an, C: l, S: 362 - 363 .

Bu hususta Hazret-i Salih Aleyhisselâmın kendi kavmine ileri sürdüğü doktrin şöyledir: Onun vazifesi de sadece dini tebliğ değildi. Medenî ve ahlâkî meselelerin ıslahı idi. Siyasi bir inkılaptı. Onun davetinin gayesinde bu usuller yer alıyordu.13[287]

C. *"Kalbini kendi zikrimizden gafil kılmış bulunduğumuz kimseye itaat etme. Bu kimse kendi hevasına tâbi olup, işi azıtmıştır."*

(Kehf: 28).

Yani, böyle kimselerin ne sözünü dinleyiniz ne de onların emirlerine boyun eğiniz. Bu güruhun karşısında onlara evet demeyiniz. Burada itaat kelimesi itaatin tam mefhumu ve geniş manası ile gözönünde bulundurulmuştur.

Ayet-i kerimenin metninde "Kâne emrühü fürüta":

İşi azıtmıştır denmektedir. Biz bu kelimelerin tercümesini bildirdik. Fakat buradan başka bir mesele ortaya çıkar. Yani bu kimse, Hakkı arkasına atmış, ahlak hududunu aşmış, işi de azıtmış, haddi tecavüz etmiştir." Her ne şekilde mana verirseniz veriniz, bu, Hak Taalâyı unutmak, kendi nefsine tabi olmak, her işte ölçüyü kaçırmak, haddi hududu aşmak demektir. Böyle

13[287] Tefhim ül - Kur'an, C: 3, S: 524.

kimselere itaat edilmez. Buradan şu da anlaşılıyor ki, itaat edilecek kimse, kendisi de haddini bilmelidir. Hile yolu ile bu kimse kendisine itaat ettirirse, bu itaat da hileli itaat olur.14[288] Meşru itaat olmaz.

MÜDAFAA, SAVAŞ VE BARIŞ USULÜ

İslâmî hükümet her bakımdan sağlam bir temel üzerine bir kaideye ve bir esasa istinat ederek kurulur. Askerî, içtimaî ve iktisadî işler de aynı şekilde köklü usullere dayanır. Bu büyük mesuliyetlerin hakkı verilmeksizin ve müdafaa kuvvetleri hazırlamaksızın İslâmî hükümetin hakkı verilemez.

A. *"Siz de onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet, atları hazırlayın ki, Allah'ın ve sizin düşmanlarınız ve sizin bilmediğiniz ve sadece Allahın bildiği diğer düşmanlarınız da yılsınlar. (Korksunlar)."*

(Enfal: 60).

Bu âyet-i kerimeden şu nokta anlaşılıyor ki, Müslümanların her zaman harp malzemesi ve müstakil bir ordu, (Standing army) hazır kuvvetler bulundurması lazımdır ki, ansızın, saldıran bir düşman kuvvetine karşı, karşılık verme imkânı olsun. Silah

---

14[288] Tefhim ül - Kur'an, C: 3, S: 23.

toplamak, harp malzemesi hazırlamak ve bunları en mükemmel bir şekilde tedarik etmek ve düşmanlara karşı koyacak bir durumda hazır bulundurmak icap eder.

"Her kim Allah'a ve O'nun Resulüne karşı harp açarsa, yeryüzünde de fesat çıkarmaya kalkarsa onun cezası ya öldürülmek, ya asılmak yahut da eli ve ayakları kesilecek yahut da memleketten sürüleceklerdir. İşte bu onlar için dünyada bir alçaklık ve horluk olduğu gibi, ahirette de kendilerine büyük azap vardır."

(Maide: 33)

Ayet-i kerimenin metninde "Arz" yani yeryüzü diye bahsedilmektedir. Buradaki yeryüzünden maksat bildiğimiz "kürre-i arz" değil, alelade bir memleket ve bir ülkedir. İslâmî hükümette, emniyet ve asayişi temin etmek mesuliyetini üzerine almış bulunanlar, Allah ve Resulüne karşı harp açan kimseleri âyet-i kerimede bildirildiği gibi cezalandırırlar. Allah ve Resulüne harp açmak ise, sahih olarak kurulmuş, meşru İslâm hükümetine karşı harp açmak demektir. Allah Taalânın rızası böyle bir nizamın bulunmasıdır. Resulünü de bunun için göndermiştir ki, yeryüzünde örnek, salih ve doğru bir nizam kaim kılınsın. Bu nizam altında yeryüzünde bulunan ne var ne yoksa hepsi, yani insan, hayvan, ağaç ve her şey emniyet içinde kalsın. Bütün bunların

emniyet içinde olması insan fıtratının kemal derecesine ulaşması demektir. Ancak bu sayede insan ilerleyip yükselebilir. Ve bunlar olmaksızın ortalık fesat ve berbatlıkla sarılmış olur.

Yeryüzünde böyle bir nizam kurulduktan sonra, bu nizamı bozmak, dağıtmak için yeltenmek, en ufak ölçüde de olsa, adam öldürmeye, yağmacılığa, yol kesmeye, adam soymaya ve her türlü fenalığa doğru yol açar, Nihayet bu işler gelişerek, örnek nizamın altından girip üstünden çıkar ve işte hakikatte bu iş Allah ve O'nun Resulüne karşı harp açmak demektir.

Hindistan Ceza Kanununda da, her kim İngiltere hükümetinin Hindistandaki hâkimiyetine karşı gelirse ve böyle bir işe teşebbüs ederse "Krala: ingiltere kralı" na karşı harp açmıştır deniyor." (Waging War Against The King) Bu gibi suçlulara çeşit çeşit cezalar veriliyordu. İsterse bu savaş açmak, ıssız bucaksız, memleketin ücra bir köşesinde, alelade bir askere karşı gelinmek suretiyle olsun. Yine de krala harp açılmış sayılır.

Bu âyet-i kerimede muhtelif cezalar, sıra ile tertiplenip beyan edilmiştir. Bunun üzerine zamanın kadısı (hâkim) yahut da imam kendi içtihadını kullanarak, cürüm derecesine bakarak, yukarıda bildirilen cezaların birisi ile mücrimi cezalandırır. Asıl

mesele şuradadır ki, böyle bir kimseyi İslâmi devletin ülkesinde barındırmak, İslâmî nizamı alt, üst etmek yolunu tuttuğundan en fena cürüm olur. Cezaların da en son haddi, o kimseyi memleketten uzağa sürmektir.

C. *"Ne Allah'a ne de ahiret gününe iman etmeyenlerle, Allah'ın ve O'nun Resulünün haram kıldığı şeyleri haram bilmeyenler ve hak dini kabul etmeyenler ve kendilerine kitab verilmiş bulunan kimselerden de cizye vermeyenler cizyeyi elleriyle getirip verinceye kadar ve boyun bükünceye (kendilerini küçük görünceye) kadar savaşınız."*

(Tevbe: 29).

Burada savaşmak, o kimselerledir ki, bunlar Şeriati kendi yaşayışlarında kanun olarak kabul etmezler. Allahın Resulü vasıtasiyle göndermiş olduğu şeriata bağlanmazlar.

Savaşın son haddi, onların iman yolunu tutmalara ve Hak dine tabi olmaları değildir. Belki savaşın son haddi, bu zümrenin dik kafalılık etmekten vaz geçmeleridir. Kendilerinin kuvvet sahibi olmadıklarını kabul ettikleri zaman; yeryüzünde hâkim bulunmak iddiasından vaz geçtikleri takdirde; "Hâkim nizamın hak dini tabilerinin olduğunu" teslime yanaşırlarsa;

Hak dinin tabilerine boyun bükerlerse ve Hak dinine sâlik olanların hükmünü kabul ederlerse elbette ki, savaş sona erer.

Cizye denilen şey zimmîlerin korunması için İslâmî hükümete verilen bir bedel ve karşılıktır. Burada bir işaret daha vardır. Bu güruh, İslâmî hükümetin emrine tabi olduklarını bildirmek için kendi elleriyle cizyeyi getirip vereceklerdir. Yani doğrudan doğruya itaat ettiklerini bildireceklerdir. Kendilerini küçük görecek ve büyüklük taslamayacaklardır. Bundan maksad şudur: Onlar yeryüzünde büyük değillerdir. Büyük olanlar, Ehl-i İmandır ki, hilafet-i ilahiye farzını ifa ederler.

Başlangıçta bu hüküm Yahudilerle Hıristiyanlara aitti. Fakat zaman ilerleyince İslâm dairesi genişleyince Hazret-i Resulü Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Mecusîleri (İranlı Zerdüştîleri) de bu hükme dahil edip onlardan da cizye alarak zimmî kılmıştır. O'ndan sonra sahabeyi kiram ittifak ile bütün Arabistan ülkesinin haricindeki gayrı müslimleri ve diğer gayrı - muslim milletleri de bu hüküm altında topladılar.

Bu cizye öyle bir şeydir ki, bu hususta büyük meseleler çıktığı halde on dokuzuncu milâdî asırda, müslümanların siyasî durumu bozuluncaya kadar müslümanlara dendi. Bu tarihten sonra yine de bazı yerlerde devam edegeldi. Gayrı - müslimlerin rahatlarının

temini için istekle kendileri tarafından verildi. Fakat Allah'ın dini o kadar yüksek ki, Allah'a karşı gelenlerin boyun büktüğünün işareti olarak kendi elleriyle cizyelerini getirip vermeleri şart konmuştur. Açık ve doğru mesele de buradadır ki, Allah'ın dinini kabul etmek istemeyenler, kendi tuttukları yol hakkında zorlanamazlar. Ancak kendilerine şu hak da verilmez ki, Allah'ın yeryüzünde, iktidarı ele geçirip buyruk sahibi olsunlar. Dünya hâkimiyetine doğru giderek, içtimaî nizamı bozup kendilerine mahsus fâsid nizamı kursunlar. Nerede bu iş baş gösterirse, fesat çıkar, o zaman ehl-i imana da savaşmak düşer. Onlarla savaşılacak ve itaata getirileceklerdir. İtaata gelmenin işareti de işte bu cizyedir.

Şimdi şöyle bir sual üzerinde duralını. "Madem ki, bu cizye o kadar önemli bir şey değildir, öyleyse niçin bunun üzerinde bu kadar ehemmiyetle duruluyor" diye sorulmaktadır. Bu sualin cevabı şudur: Bu usul, gayri müslimlerin serbest bırakıldıklarının bedelidir.

Yani İslâmî iktidarın hüküm sürdüğü bir ülkede, kendi sapık yollarında yürüyebilmek için bu parayı öderler. Cizye ödemekle serbestliklerini satın alırlar. Hak ve hukukları da teminat altına alınmış olur. Bunun bir faydası da *şudur:* Zimmîlerin, her sene cizyeyi Ödedikleri zaman, Allah yolunda zekât

vermek şerefinden mahrum olduklarını hatırlarlar. Bu şeref yerine sapık yolda yürümektedirler. Belki, zekât vermekten mahrum olmanın kendileri için bir talihsizlik olduğunu düşünürler.

D. *"Ancak kendilerini ele geçirip, onları baskı altına almadan önce tevbe ederlerse (bir şey yapmayınız) Biliniz ki, Allah afv edici ve merhamet sahibidir."*

(Maide: 34).

Yani eğer ortalığı karıştırmaktan ve fesat çıkarmaktan vaz geçer de tevbe eder ve doğru nizamı alt üst etmek için uğraşmayı bırakırlarsa ve bundan sonra yapacakları işleriyle doğruluğa yönelecekleri ve fesattan vaz geçecekleri sabit olursa, onlar af edilir ve eski yaptıklarının cezasını da çekmezler. Yukarıda bahsettiğimiz hususta elbette ki, insanların hususî hakları söz konusu değildir. Hususî haklar ortadan kalkmaz. Meselâ onlar herhangi bir kimseyi öldürmüş iseler, yahut da herhangi bir malı çalmışlarsa ve yahut da bir kimsenin canına veya malına kasdetmiş ve bir zarar vermişlerse, kanun gereğince, bu cürümlerin hesabı sorulur. Fakat ayaklanma, baş kaldırma, itaatsizlik, Allah'a ve Resulüne karşı gelme hususları afv edilir; bunlardan

dolaya ceza görmezler.15[289]

İçtimaî, Muaşereti, Siyasi Eğitim ve Öğretim hakkında Umumî Usul:

A. Ve senin Rabbın karar verdi ki:

1) *"Mahza kendisinden başka kimseye ibadet etmeyesiniz."*

2) "Ana babaya iyilikte (bulunasınız). Olur ki, onlardan biri yahut da ikisi sizin yanınızda yaşlanırlar. Onlara "uf" demeyiniz. Onları azarlamayınız. Tatlı söz söyleyiniz. Merhametle, yumuşaklıkla onların karşısında eğilin. Ya Rabbî onlara rahmeteyle diye dua ediniz. Nitekim onlar da bana küçük iken baktılar. Sizin Rabbınız sizin içinizdekini daha iyi bilir. Eğer siz salih kimse iseniz, elbette ki, o da kendine dönüp gelenleri af eder.

3) *"Akrabaya da, yoksula da, yolda kalmışlara da hakkını ver."*

4) *"Fakat israfla saçıp savurma. Elbetteki saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı nankördü."*

5) *"Rabbinden beklediğin rahmeti istemek için kendilerinden yüz çevirirsen, yine onlara yumuşak söz söyle."*

6) *"Ellerini boynuna kenetleme, fakat büsbütün de açıp germe. Sonra melamete*

15[289] Tefhim ül - Kur'an, C: 1. S: 466.

uğrar üzülür kalırsın. Elbette ki, senin Rabbın istediğinin rızkını genişletir veya azaltır. Elbette ki, o kullarından haberdar ve görücüdür."

7) *"Geçim sıkıntısı korkusundan da evladınızı öldürmeyesiniz. Biz onlara da size de rızkınızı veririz. Elbette ki, onların katli çok büyük bir günahtır."*

8) *"Zinaya da yaklaşma, işte bu bir açık hayasızlık ve kötü bir yoldur."*

9) *"Allah'ın haram kıldığı bir nefsi de öldürmeyin. Ancak hak ile ola. Her kim zulüm görerek öldürülürse biz onun sahibine (kısas için) salahiyet verdik. Ancak onlar da öldürme işinde ölçüyü kaçırmasınlar. Çünkü o yardım görür."*

10) *"Yetimin malına da (olgunluk çağına gelinceye kadar) yaklaşmayınız. Ancak iyi bir şekilde."*

11) *"Ahdinize de vefa ediniz. Şüphesiz ki ahit sorumluluktur."*

12) *"Ölçüyü tam olarak ölçün. Tarttığınız zaman da doğru tartın. Bu sizin için iyi ve hem de akibeti daha da güzeldir."*

13) *"Bilmediğin şey üzerinde de durma. Elbette ki, kulak, göz ve kalb, bunların hepsi de mesul olur."*

14) *"Yeryüzünde yürürken böbürlenerek yürüme. Elbette ki, sen ne yeri yarabilirsin,*

ne de dağların boyuna ulaşabilirsin. Bunların hepsi de fenadır ve Rabbinin indinde de kötüdür. (Hoşa gitmez şeylerdir). Bunlar senin Rabbinin sana vahyettiği, gönderdiği hikmettir."

Burada çok büyük esasa ait usuller ortaya konulmuştur ki, İslâm bu prensipleri insanî yaşayış nizamını kaim kılmak için vaz'etmiştir. Zahiren bunlar Nebi Sallalahu Aleyhi ve Sellem'in doktrinidir. Mekke devri bitip de Medineye geldiği zaman bildirilmiştir. Çünkü o zaman dünyaya yeni bir nizam, yeni bir yaşayış, yeni bir İslâmî muaşeret usulü, yeni bir hükümet esası koyacaktı. Fikre, ahlaka, medenî yaşayışa ve iktisadî sisteme istikamet veren yepyeni kanunî usuller vaz edilecekti.

Bu arada Sûre-i En'âm'ın 19 uncu rükûuna ve onun haşiyelerine göz gezdirmek de faydalıdır.

1. Burada mesele, yalnız Allah'tan başka kimseye ibadet etmemekle bitmiyordu. İstenen doğrudan doğruya şu idi: Yalnız O'na kul olacaksın. Başka kimseye boyun bükmeyeceksiniz. Kayıtsız şartsız itaat yalnız O'nadır. Başka kimseye ibadet yoktur. O'nun hükmünü yegâne hüküm bileceksin. O'nun kanununu, kanun olduğunu kabul edeceksin. Ondan başka kimsenin hâkimiyetini de kabul etmiyeceksin. Bu usul sadece dinî bir akide ve inanç değildir. Bunlar, bütün bir ahlak,

medeniyet ve siyaset nizamının temel taşıdır ki, Nebiyi Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Sellem amelî olarak tahakkuk ettirmiş ve kaim kılmıştır.

O zaman bunlar bu binanın nazarî tarifi ve planı idiler. Allah Taalâ Celle Şanühü Malik ül - mülk ve Hâkimi A'lâ olarak mülküne Şeriat kanununu göndermişti.

2. Bu âyet-i kerimede bildiriliyor ki, Allah Taalâ'dan sonra hukuk bakımından en nnde gelen insanın kendi ana babasıdır. Evlâd, ana babaya itaat edecek, hizmet edecek ve edeb hakkını gözetecektir. Muaşereti ve içtimaî ahlak, evladın ana ve babasına alâkasız kalmamasını icap ettiriyor. Onlara karşı iyilikte bulunsunlar ve kendilerine hürmet etsinler. Yaşlı zamanlarında hizmette kusur etmesinler. Nitekim onlar, evlâtlarını en küçük yaştan itibaren her türlü ihtiyaçlarını görerek yetiştirmişler, nice nice sıkıntılarını çekmişler ve nazlarına katlanmışlardır. Bu âyet sadece bir tavsiye, bir öğüt değildir. Belki bu esas üzerine, ana - babanın şerî hukuku buradan ortaya çıkmaktadır. Bu hukukun tafsilini ve teferruatını da Hadisi Şeriflerden elde ediyoruz. Ve yine İslâmî muaşeret usulü, ahlak ve terbiye kaidelerine göre, ana - babanın hak ve hukukunu gözetir. Müslümanların medenî hayatı bu âdâb ve erkânı düzenlemiştir. İslâm, bu gibi prensipleri daimî olarak gözönünde tutmuş,

İslâmî hükümetin kanunlarında ve nizamlarında, eğitim ve öğretim sisteminde ailevî ve idarî mevzularda bu hususları titizlikle ve bir disiplin altında muhafazasına çalışılmıştır. Bunları katiyen ihmâl etmemiştir.

3 - 5. Bu üç hükümden de şunlar anlaşılıyor: insanın kazandığı ve kendi elinde bulunan servet sadece kendisine ait değildir. Belki insan kendi ihtiyaçlarını ölçülü bir şekilde gördükten sonra diğerlerinin de haklarını ödemelidir. Kendi akrabalarının, yakınlarının, konu komşusunun ve hatta başka ihtiyaç sahiplerinin yanı başında cemiyet içindeki öbür insanlar için de muaşeret adabının usul ve kaideleri de bulunuyor. Aynı zamanda bütün içtimaî deği-şiklikler gösteriliyor. Cömertlik, dert ortaklığı, yardımlaşma ruhu teşvik edilmektedir.

Hatta o zaman halk, kendi kendiliklerinden -hukuk kanunları bir tarafa dursun- yukarda bahsedilen usullere bağlanıyordu. Bu ahlâkî hakları eda etmek için kanun onları zorlamıyordu. Fakat onlar bu şekildeki hareketleri içten gelen bir şevkle yapıyorlardı.

6. "Ellerini boynuna kenetleme" den maksat ise, istişare yolu ile cimrilik etmemektir. "Büsbütün de açık germek" de israf ve saçıp savurmaktır. 4 numara ile 6

numaradaki fıkralar, açıktan açığa şunu emrediyor ki, halk ölçülü olma yolunu tutmalıdır. Ne cimri olup servetin devri daimine mani olmalıdır, ne de saçıp savurup kendi geçimlerini sıkıntıya sokmalıdırlar. Bu iki tutumun da tam zıddı olarak bir ahenk ve denkleşme olmalıdır. Her şey yerine göre kullanılacak ve yerine göre harcanacaktır. Bu şekilde mükemmel ve hesaba uygun olarak yersiz sarfiyatın kötülüklerine kapılmamak lâzımdır. Gösteriş, riya ve buna benzer şeylere para sarfedilmeyecektir. Ayyaşlık, fısk ve fücur için para harcanmayacaktır. İnsanın hakiki ve zarurî ihtiyaçları ve faydalı işleri haricinde olan bütün bu gibi paralar, servetin sarfını yanlış yola götürür. Hakikatte bu iş Allahın nimetlerine karşı küfran olur. Bu şekilde para harcayan ve servetini sarf eden kimseler de şeytanın kardeşi olurlar,

Bahsi geçen bu hususlar sadece, ahlâkî talim ve ferdi hidayetler değillerdir. Gayet açık olarak şu hedef gözetilmiştir: Cemiyet içinde dengeli bir muaşeret usulü, ahlâkî terbiye, mükemmel bir nizam ve kanunî bağlılık meydana getirmek yolunda mal sarfını öğretmek içindir. Boş yere ve manasız işlere para harcanmasının önüne geçmek gayesi gözönünde tutulmuştur. Nitekim Medinede hükümet kurulduktan sonra, açık olarak ve bir kaç defaya mahsus olmak üzere amelî olarak belirtilmiştir. Bir taraftan israf

ve boş yere para harcamak kanunen haram kılınmış, diğer taraftan da bu işin önüne geçmek maksadiyle kanunî tedbirlere baş vurulmuş, bunlara paralel olarak da muaşeret usulünü ıslâh etmek suretiyle eski usul ortadan kaldırılarak her cephesiyle bu içtimaî hastalığın önüne set çekilmiştir. Her nerede israf ve saçıp savurma görülürse, o zaman hükümete, elindeki mevcut kuvvetle bu kötülüğün önüne geçmek müsaadesi verilmiştir. Aynı şekilde zekât ve sadaka hükümleri de cimriliğin kuvvetini kırmış ve bu kötü tutumun devamına imkân bırakmamıştır. Bu vesile ile paranın bir elde toplanıp atıl bir hâle gelmesine mâni olunup devlet ve halk arasında devri daimi sağlanmıştır. Bu tedbirlerden sonra, kamuoyunu değişmiş ve cömertlikle israfın farkı anlaşılmış ve ölçülü olma yolu takip edilmiştir. Kamuoyu aynı zamanda mutedil insanları övmüş ve bunları içtimaî kitlenin çiçek sepetinin iri gülü olarak tanıtmıştır. O zamanın zihnî ve ahlâkî terbiyesinin neticesi bu güne kadar müslüman camiada bütün canlılığı ile yaşamaktadır. Bu itibarla müslümanlar nerede olursa olsunlar, para toplayıp biriktirenleri iyi gözle görmezler. Müslümanların nazarında eli açık ve cömert kimseler daha makbul ve daha da muhteremdirler.

Burada şu meseleyi de bilmek lazımdır:

Allah Taalâ kullarının rızkını az çok farkla vermektedir. İnsanlar bunun ne gibi bir maslahatla olduğunu bilemezler. Bu bakımdan rızkın taksimini, fıtrî nizâmın hilafına, bir kim

se sun'î yollarla bozamaz ve bu işe müdahale edemez. Fıtri eşitliği sunî ve uydurma eşitlikle değiştirmek imkânı da yoktur. Fıtrat, rızık taksiminde haksızlık etmiştir diye düşünmek de haksızlık olur. Böyle bir şey tamamen yanlıştır. Doğru geçim yolu, Hak Taalânın takdir kıldığı rızıka kanaat etmek ve razı olmaktır.

Bu meyanda fıtrat kanununun şu kaidesi de vardır: Medineye hicretten sonra, rızık ve geçim meseleleri hakkındaki fena ve manasız düşüncelerin ortadan kalkması da yapılan ıslahatta gözönünde bulundurulmuştur. Sınıfsız ve zümreleşmekten uzak bir camianın teşekkülü için çalışılmıştır. Medine-i Münevverede insan medeniyetinin sağlam temelleri her hususta, Hak Taalânın yaratmış bulunduğu fıtrat üzerine kurulmuş ve bu hususun göz önüne alınarak yürünmesi istenmiştir. Hak Taalânın fıtrat yolu ile insanlar arasında koymuş bulunduğu farklarında hakikatte ilâhî maslahata dayandığı öğretilmiştir. Bu şekilde ahlak davranış ve içtimaî camianın diğer işlerinin de hep fıtrat kanunları üzerinde cereyan etmesi istenmiştir. Geçim hususundaki

farklar, fazla gelir veya az gelir meselesi hakkında bir zulme uğrandığı kanaati tamamen bertaraf edilmiştir. Böyle düşünmek, yani geçim hususunda fıtrî fark olduğunu gözönünde bulundurmak, bir hayli ahlâkî, medenî, ruhî yükselmelere ve bereketlere sebep olur. İşte Halik-i kâinat, insanlar arasında bu şekilde fıtrî bir fark koymuş bulunması, insanların kendileri için bir iyiliktir diye düşünülecektir ve bunun maslahat gereği böyle olduğunu kabul edeceklerdir.

7. inci fıkra, tâ eski zamanlardan beri süre gelmekte olan geçim düşüncesinden dolayı meydana gelen endişeli durumu tamamen ortadan kaldırmıştır. Bu düşünce doğumun önüne geçmek ve doğumu kontrol meselesidir.

Fakirlik korkusu ile eski devirlerden beri, çocukları katl eder, yahut da ıskatı cenin (düşürme) yoluna giderlerdi. Bugün, aynı durum başka bir şekilde ortaya çıkmıştır. Doğumu kontrol ve çocuk doğumuna set çekmek hususunda İslâmî doktrin bu defa insanların önüne şu hidayeti sürmüştür: Doğacak çocuklarınızı ortadan kaldırmak için uğraşmayın. Onları büyütmek ve yetiştirmek için çalışınız. Onları Allahu Taalâ yarattığı için, elbette ki, onların yiyeceklerini ve geçimlerini de Allah düşünmüştür. Bu fıkra, insanın geçim hususunda olan endişesini

tamamen ortadan kaldırıyor. Ve insanın bu yoldaki hatalı düşüncesi değişiyor. Ayeti Kerimede deniyor ki, rızık sizin elinizde değildir. Rızık vermek Allah Taalânın elindedir. Elbette ki, dünyaya gelecek olanların rızkını da (az yada çok) kendileriyle birlikte Allah gönderecektir. Tarihin tecrübeleri de bunu isbat etmiştir ki, dünyanın neresinde insan çoğalırsa, orada yiyecek de kendiliğinden çoğalmaktadır. Bu bakımdan Allahu Taalânın yaratma nizamını bozmak maksadiyle insanın müdahalesi ahmaklıktan ve kuru vesveseden başka birşey değildir.

İşte bu tâlimin neticesi olarak, Kur'an-ı Kerimin nazil kılındığı tarihten günümüze kadar, müslümanlar arasında evlat öldürmek hususunda umumî bir temayül gösterilmemektedir.

8. "Zinaya yaklaşmayın." Bu hükme muhatap bulunanlar fertlerin tek tek kendileri olduğu gibi, aynı zamanda bu emre toplum da dahildir. Fertlere verilmiş olan bu emrin manası yalnız zina fiilini yapmayın demek değildir, belki zina fiilinin başlangıcı olan işlerden de sakınınız, o yola yönelmeyiniz, demektir. İçtimaî hususa gelince, içtimaî yaşayışta zinayı tahrik eden sebep ve nedenleri ortadan kaldırmak o camiaya farzdır. Bu maksatla talim - terbiye vasıtasiyle bu gibi kötülüklerin önüne geçmelidirler. İçtimaî durum düzeltilip islah

edilmeli, sosyal yaşayış ahenkli bir şekilde kurulmalı ve buna ait her türlü tedbir alınmalıdır.

Bu mesele İslâmî yaşayışın gayet geniş temellerinden biridir. Buna göre hem zina, hem de zina ithamı cezayı gerektirir olmuştur. Fuhuş ve buna benzer işlerin teşhir edilmemesinin de üzerinde durulmuştur. Şarap (içki) musiki, dans toplantıları ve çıplak resimler ve (zina ile yakından ilgili bulunan nesneler) in kapıları kapatılmıştır. İslâmda nikâhın kolay olması için her çeşit tedbir alınmıştır. Zinayı tahrik edici vasıtalar da yine ortadan kaldırılmıştır.

9. Buradaki "katli - nefs" den maksat sadece bir kimsenin başka birisi tarafından öldürmek değildir. Burada "kendi kendini öldürmek (intihar)" de katli nefis hükmünün dairesi içine girer. Nefis yani can ve varlık Allah tarafından hürmet gösterilmesi icabeden bir şeydir. Bu esasa göre, insanın kendi nefsi de başka nefisler gibi hürmeti gerektirir. Bir insanın nasıl başka bir insanı öldürmesi büyük günah ise, kendisini de öldürmesi büyük günahdır.

İnsanların en büyük hatalarından biri de kendisini, kendi canının sahibi kabul etmesidir. Kendisini kendi canının sahibi olarak düşününce kendisine ait sandığı canını yok etmekte bir sakınca da görmez. Halbuki can denilen bu nesne onun mülkiyetinde

değildir. Bu can Allahu Taalânın mülkiyetindedir. Biz nefsimizi telef edersek, o zaman Allah'ın mülkiyetinde olan bir şeyi, hakkımız olmayarak telef etmiş bulunduğumuzdan, O'na karşı gelmiş oluruz. Böyle yapmaya da hiçbir şekilde hakkımız yoktur.

Dünya gibi bir imtihan yerinde Allah Taalâ bizi hep imtihan eder. Son çağa kadar da imtihan devam edecektir. Bu imtihanın neticesi ister iyi olsun isterse fena olsun, bu imtihan sürüp gider. Allah'ın vermiş olduğu şeyi vakti gelmeden ortadan kaldırmak ve imtihan kurulundan kaçmak haddi zatında, esasında yanlış ve hatalıdır. Nerede kaldı ki, böyle büyük bir günah vasıtasiyle, bu imtihandan kaçınmak. Allah'ın indinde ne kadar da fenadır. Hak Taalâ açık lafızlarla intiharı haram kılmıştır.

Bunun ikinci manası da şudur: İnsan bu dünyada, ufak tefek bazı sıkıntılara mâruz kalır. Bazı üzüntülerle karşılaşır. Hatta rezillikle ve rüsvaylıkla karşı karşıya bulunabilir. Bu küçük ve ufak tefek sıkıntıları, ne kadar da ağır olsalar elbette ki, ebedî ve daha büyük sıkıntı ve üzüntülerle değiştirmek doğru değildir.

Burada yine "hak ile katletmek" ten bahsedilmiştir. İslâmda ancak beş hususta hak ile katil vardır.

1. Kastî olarak cinayet işleyen mücrimi kısas yolu ile öldürmek.

2. Hak dini yolunda fesat çıkarıp, hak dini yolunu kapatmak ve kargaşalık çıkarmak isteyenleri savaşta öldürmek.

3. İslâmî hükümet nizamını alt üst etmek ve bozup dağıtmak yolunda çalışanları ceza olarak öldürmek.

4. Evli bir kadın veya evli bir erkek zina ttikleri zaman ceza olarak öldürmek.

5. İrtidat yoluna sapıp mürted olan kimseyi de öldürmek.

İslâmda ancak bu beş hususta canın hürmeti ortadan kalkar ve öldürmek işine cevaz verilir.

"Onun velisine (mirasçısına) biz kısas hakkı verdik." Burada da yine İslâmî kanuna göre, cinayet hadisesinde, asıl iddia makamı olmak hakkı hükümete değil de öldürülmüş bulunan kimsenin mirasçılarına verilmiştir. Bunlar isterlerse katili af ederler, isterlerse diyet alırlar veya kısas olarak öldürürler. Bu onların bilecekleri bir iştir.

"Katilde ölçüyü kaçırmamak" muhtelif şekillerde olur. Bunların hepsi de men edilmiş bulunuyor. Meselâ intikam hissi ile coşarak, katilden başka, katilin mensup bulunduğu yakınlarından da bir kaç kişiyi de öldürmek. Yahut, mücrime işkence yaparak öldürmek. Yahut da katilin ölüsüne intikam

maksadı ile yakışıksız şeyler yapmak; meselâ derisini yüzmek, azasını kesmek ve saire. Yahut diyet alıp, diyet aldıktan sonra yine de öldürmek ve buna benzer şeyler.

Burada bir nokta daha vardır: "Maktulün (öldürülenin) yakınlarına yardım edileceğinden" bahsediliyor. Şimdi şu mesele de ortadadır ki, acaba bunlara kim yardım edecektir? Fakat İslamî hükümet kaim kılındıktan sonra, kimin yardım edeceği de belli olur. Bu yardım işi, maktul kimsenin anlaşmış bulunduğu kimseler, yahut da aşireti ve kabilesi değildir. Yardım edecek olan İslâmî Hükümet ve onun adalet nizamıdır. Elbette ki, adaletin yerine gelmesi için İslâmî hükümet yardım edecektir.

10. Şurası da vardır ki, İslâmî hükümet kurulunca, bu hükümete mahsus olan usulün iktizası, "yetimlerin hak ve hukukunun muhafazası" da gözönünde bulundurulacaktır. Bunların korunması hususunda tedbirler alınacaktır. Bu tedbîrlerin teferruatı Hadis ve Fıkıh kitaplarında mevcuttur. Sonra şu husus da vardır ki, İslâmî hükümet, bütün kendi ülkelerinde, islâm kanunlarına göre hareket etmek yolunu tutacaktır. Korunmak için kimsesi bulunmayanları da korumak, yine İslâmî hükümete aittir. Nitekim Zat-ı Râsaletpenahileri Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurmuşlardır:

"Bakıcısı ve koruyucusu bulunmayan

kimsenin bakıcılığı ve koruyuculuğu bana aittir."

İslâm kanunları bu hususa geniş yer ayırmıştır.

11. Bu da sadece ferdî bir ahlak meselesidir. Muayyen bar zaman için değil, belki İslâm devleti ayakta bulunduğu müddetçe, hem iç hem de dış siyasetin temel kaidelerinden biridir.

12. Bu hidayet de sadece fertlerin birbirleriyle olan muameleleriyle, alış verişleri sınırlı kalmaz. Belki İslâmî hükümet kurulduktan sonra bu işin üzerinde durmak hükümet vazifeleri arasına girer. Çarşı pazardaki rayici ölçü ve tartıları kontrol etmek, bunların üzerinde durmak, ölçüye dikkat etmeyenleri cezalandırmak ve zorla yola getirmek hükümetin yapacağı işlerdendir. Bu geniş usul şunun için konmuştur: Ticarette, alış verişte her türlü namussuzluk, hilebazlık ortadan kalksın, hükümet de bu işi her zaman kontrol edip, hilebazlığa meydan vermesin.

13. Bu hususun da menşei şudur: Halk, kendi ferdî ve içtimaî işlerinde "kesin bilgi: ilim" yerine, zan üzere yürümesin. İslâmî muaşeret usulünde bu noktanın manası gayet geniştir. Bu nokta ahlâk, kanun, siyaset ve memleket intizamı, ilim, eğitim ve öğretim sistemi, kısaca yaşayışın her dalında

gözönünde bulundurulacaktır. Yoksa bundan doğacak olan fenalıkların ve kötülüklerin haddî ve hesabı olamaz. Kesinbilgi yerine sadece zan ve vehim üzerine hareket etmek insan yaşayışını alt üsteder. Ahlakî meseleler de yine zandan ve şüpheden kaçınmak lazımdır. Meselâ bir kimseyi yahut da bir zümreyi sadece şüphe ve zan üzerine yakalayıp itham altında bulundurmak ve tahkik etmeden kendisine ceza vermek hiç bir şekilde doğru olamaz. Kanunlar da şunu ileri sürerler ki, kimse sadece zan üzerine ceza göremez. Ve şüphe üzerine de hüküm yürütülemez. Hatta cürümlerin tahkiki meselesinde de, zan ve şüphe üzerine bir kimseyi yakalamak, dövmek veya eziyet edip suç yüklemenin katiyen doğru olmadığı hakkında umumî kaide konmuştur. Yabancılar için de, tahkik edilmeksizin ve kesin neticeye varılmaksızın, sadece zan üzerine ve ağızda dolaşabilen söz üzerine hüküm verilemez.

Eğitim ve öğretim nizamında ilim denen şey zan üzerine yürütülemez. İlim ve bilgi hiçbir zaman, zan, şüphe ve mesnedi olamayan kıyas üzerine devam edemez. Bunların hepsi bir tarafa dursun, evham - perestliğin kökünü kesmek için, iman sahiplerine şu husus öğretilmiştir: İnanılacak şeyler ancak Allah ve O'nun Resulünün bildirdiği ilim ile ispat edilip inanılacaktır.

14. Bu fıkrada şu husus da bildirilmiştir. Kendini beğenmişler ve kibirliler ve kendilerini büyük sayanların yürüdükleri gibi yeryüzünde yürünmeyecektir. Bu hidâyet ferdî olmakla beraber aynı zamanda içtimaî ve millî bir meseledir. Bunların cemiyetçe hakları verilmelidir. İçtimaî yaşayışta, dert ortaklığı, biribirine yardım, hak tanımanın ve hak vermenin ruhu tamamen geçerli bulunacaktır. Her akraba diğer akrabaya yardımcı olacaktır. Her kudret sahibi muhtaç insanların yardımına el uzatacaktır. Bir yolcu, bir köye veya bir şehire gelirse, o yerin halkı bu yolcuya karşı misafirperverlik gösterecektir. Muaşeret kaidelerindeki düşünce o kadar geniş ölçüde tutulmuştur ki, herkes kendinin ve kendi malının üzerin de diğer insanların hakkını hisseder. Bu yolda hizmet ederken hakkı yerine getirdiğini anlar. Yoksa birine iyilik yaptım diye o kimseye karşı minnet yüklemeğe kalkmaz. Bir kimse hizmet etmekte imkânsız durumda olursa özür diler. Hak Taalâ'dan fazl talebinde bulunur ki, Allah ona kudret versin de o da hizmet yolunda çalışsın.

Bu noktalar İslâmî doktrinin, sadece ferdî ahlak talimi değildir. Belki Medineye gelindikten sonra, muaşeret kaideleri ve hükümetin esas nizamı bu doktrinler üzerine kurulacaktı. Burada farz ve nafile sadakalar için hükümler vardır. Vasiyet, veraset, vakıf

usulleri kararlaştırılacaktı. Yetimlerin haklarının muhafazası nazarı itibara alınacak, her yerden, her ülkeden gelen yolcuların barınmaları göz önünde bulundurulacaktı. Oradaki hükümlere göre en azından bir yolcu, on gün misafir edilecek ve bakılacaktı. Bunların ikisi de birbirlerinin yanı başlarında yer alırlar. Bu hidayet gelmemiş olsaydı, o zaman saadet devrinde Medine sokaklarında hükümeti kurmuş bulunanlar, buyruk sahipleri, hükümetle çalışan kumandanlar, katı ve kibirli yaşayışla ne yaptıklarını bilmez vaziyetle, kendilerini dev aynasında görebilirlerdi. Bu hidayetin neticesindedir ki, hattâ savaş zamanlarında bile, onların ağzından, kibir ve gurur ifade eden sözler çıkmamıştır. Onların oturup kalkmaları, konuşup görüşmeleri, giyim kuşamları, barındıkları evleri ve yerleri, bindikleri hayvanlar da tamamen mütevazi bir vaziyette îdi. İslâmın bu ilk öncüleri fakir dervişler gibi yaşarlardı. Fatih olarak bir şehre veya bir ülkeye girdikleri zaman dahi, böbür lenmez ve halkın canına korku düşürmezlerdi.

Bu hususların sonunda şu meseleye de işaret buyurmuştur: Men edilmiş bulunan şeye irtikap etmek, Hak Teâlanın indinde hoş karşılanmaz. Yahut da başka tabirle Hak Teâlanın herhangi bir hükmüne karşı gelmek ve itaatsizlik etmek olup, beğenilmeyen

şeylerdir.16[290]

B. İslâmî hükümette eğitim ve öğretim usullerine ait Kur'an-î hidayet.

"Müminler hep birden savaşa çıkmasınlar, o halde içlerinden her sınıftan bir zümre savaşa çıkmalı, bir kısmı da din üzerinde derin bilgi edinmeli, (fıkıh yürütmeli) tâ ki, döndükleri zaman, kavmi ikaz etsinler. Olur ki, onlar Allah'ın men ettiklerinden çekinirler. Takva yolu tutarlar."

(Tevbe: 122).

Bu âyet-i kerimenin menşeini bilmek için aynı sürenin 9 ncu rüknündeki âyet-i kerimeyi de gözönüne almak lâzımdır. Buyuruluyor ki:

Bedevi Araplar, Allah'ın Resulüne nazil kıldığı hükümlerin ölçüsünü bilmediklerinden, küfür ve nifakta şiddetlidirler.

(Tevbe, 97).

Burada şu mesele ortaya konmuştur: İslam ülkesinin şehirden uzak kalmış köylerinde yaşayan bedevi Araplar, ekseriyetle küfür ve nifak hastalığına yakalanmışlardır. Bunun sebebi de pek tabiîdir ki, cehaletleridir. İlim merkezi ile temasları olmadığından ve ilim ehlinin

16[290] Tefhim ül - Kur'an, C: 2, S: 608 - 617

sohbetinden mahrum bulunduklarından, Allah Taalâ'nın emrettiği dinin ölçüsünü bilmezler ve bunun için de küfür ve nifak illetine saplanıp kalmışlardır. Şimdi buradan şu anlaşılıyor ki, bedevileri ve köylüleri bu halde bırakmamak lâzımdır. Onları cehaletten kurtarmak gerekir. İslâmî şuuru onların zihinlerine nakşetmek lâzımdır. Bunu yapmak için de bütün bedevî ve köylü Arapları teker teker Medineye getirmek ve onlara bu şekilde ilim öğretmek icap etmez. Makul olan hareket, onların bulunduğu köylere bilgili kimseler göndererek, ilmi bulundukları yerlere götürmektir. Meselâ Medineden, Mekke'den ve diğer ilim ocaklarından bilgili kimseleri seçip, kasabalara, köylere gönderilmelidir. Bunlar köylülere bilgi öğretip onlara İslâmî talimi öğretebilirler. Nitekim, Zat-ı Saadetleri devrinde de böyle yapılmıştı.

Burada İslâmî hareketi kuvvetlendirmek için başka bir hakikat daha vardır. İşin başında, islâm, Araplar arasında yepyeni bir şeydi. İslama karşı şiddetli bir muhalefet vardı. Bu hidayeti kabul etmek istemiyorlardı. Buna rağmen, o zaman İslâmi kabul etmek isteyen Araplar İslâmın mahiyetini öğrenmek için inceden inceye sual soruyorlardı. Her cepheden bu yeni dini tetkik ediyorlardı. Aklı selime ve temiz vicdanlara hitap eden bu ilâhî tebliğ, en kısa zamanda gönülleri etkilemiş ve

her yerden gruplar halinde gelen halk bu en mükemmel dine sarıldılar. İslâmın bütün hususiyetlerine iman ederek, onun yüklemek istediği farzlara ve diğer hususları yüklendiler. O sırada bir hayli kimse de İslâmî kabul edenlerin suyuna kapılıp, titiz bir tahkike lüzum hissetmeden İslâma girdiler. Yeni müslüman olan ülkelerin halkı arasında İslâm hızla gelişti ve kuvvet buldu. İslâmın mensupları çoğaldı. Fakat buna rağmen bu ülkelerde tam bir İslâmî nizam kurulamamıştı. Bu ülkeler halkının çoğu İslâmî şuura malik değillerdi. İslâm nizamının icap ettirdiği ahlaka da sahip bulunmuyorlardı. Nitekim, bu husus Tebük gazvesinde ortaya çıktı. Tebük gazvesine gitmeye bunların çoğu hazır değillerdi. O zaman Hak Ta alâ işaret buyurup İslâmî hareketin genişlemesi için nasıl hareket edileceğini bildirdi. Bunun üzerine o zaman talim ve terbiye görmüş bazı kimseler muhtelif bölge gönderilip, İslâmî öğretmek için vazifelendirildiler. Bunların her biri tayin edilmiş bulundukları yerlere gidip vazifelerini yaptılar. Halk bu şekilde İslâmî öğrendi. Nihayet bütün ülkelerde İslâm şuuru doğdu ve Allah Taalânın hududunun ne demek olduğu anlaşıldı.

Bu mevzuda şu meseleyi de anlamak lâzımdır ki umumî eğitim ve öğretim hakkında âyet-i kerimede hüküm vardır.

Burada "umumî halk": (Ammetünnâs) bahsi geçmektedir. Âyet-i Kerimenin işaret ettiği, bilgi öğrenmekten maksat, yalnız kitap okumak için, okuyup yazmak, öğrenmek değildir. Belki açıktan açığa meselenin hakikati, âyetin devamında bildirilmiştir.

Halk din hakkında bilgi elde edeceklerdir. Bu husustan haberdar olup bilgi sahibi bulunacaklardır. Gayrı müslimâne yaşayışı bırakacaklardır.

İşte Müslümanlığın, eğitim ve öğretimden maksadı budur. Allah Taalâ, daimî olarak bunu kararlaştırmıştır ki, her öğretim ve eğitim nizamının asıl maksadı da bu olacaktır.

Buradan şu nokta da anlaşılmamalıdır ki, İslâm, halka sadece okuma ve yazma öğretmek istememiştir; dünyevî ilimlerle de alâkasızdır. Belki İslâmî eğitim ve öğretimin asıl hedefi, altını çizmiş bulunduğumuz yukarıdaki hususların tamamiyle tahakkuk etmesi için çalışmaktır.

Yoksa bir kimse kendi çağının Einstein veya Freud'u olabilir. Fakat din anlayışından uzak kalıp da, gayrı -müslimâne yaşayış usulü takip ederse, o zaman İslâmî eğitim ve öğretim bu gibi kimseyi lanetle anar.

Âyet-i Kerimede bir cümle daha zikr edilmektedir:

"Din üzerinde derin bilgi edinmeli."

Bu cümleden halk bir hayli yanlış mana anlamıştır. Bunun zehirli tesiri uzun bir müddet, müslümanların dinî işlerinde belki dinî eğitim ve öğretimde kendisini göstermiştir. Allah Taalâ o zaman

"Dinde derin bilgi edinmeli"

Diye buyurmuş olduğundan burada "din" den maksat sadece din ve fıkıh ilmini zannetmişlerdi. Halbuki burada "din bilgisi" demek, bu nizamda basiret sahibi olmak demektir. Yani "İslâmın dinî nizam" ında, bu nizamın ruhunda, aslında bilgi edinmek, her cephesini, her köşesini, öğrenmek ve bilmek, aynı zamanda insan yaşayışını, bu dini nizama tatbik etmesini becerebilmek seviyesi demektir. Fakat bunu bir tarafa bırakalım da, âyetin metnindeki "Fıkıh" kelimesinin üzerinde duralım. Hukuk ilmine ıstılah'da "Fıkıh" denir. Bu ıstılah gitgide İslâmî yaşayışta şekil alarak (ruhun karşılığı) geniş bir ilmin ismi olmuştur ki, halk İlâhî Ahkama mutabık olarak bu ilimle işlerini tanzim eder. Burada bir kelime birliği vardır. İster İslâmî nizamın ruhu olsun, isterse İslâmî kanunlarla yaşayışı nizama koymak olsun bu iş "tafakkuh" yani din ilminde derin bilgi edinmektir. Fakat yine de maksadın tamamı bu kadar değildir. Sadece asıl maksadın bir parçasıdır bu. Bu yanlış anlayıştan, din taraftarlarına da dinin kendisine de bir hayli zararlar da doğmuştur. Bunları tetkik edip

ortaya koymak istersek, koca koca kitaplar yazmamız icap eder. Şimdi biz sadece hatırlatmak için ancak kısaca şunu ileri sürmek isteriz ki, Müslümanın dinî eğitim ve öğretimi dinin ruhundan uzak olursa, sadece dinin zahiri şekli açıklanmış olur. Bunun neticesinde bu eğitim ve öğretim cansız bir heykele benzer. Dindarlığın asıl maksadı da elde edilmiş olmaz. İşte yanlış anlamanın en büyük şekli de budur.17[291]

VATANDAŞLIK VE YABANCILIK DURUMU.

A. *"Elbette ki, iman edenler, hicret edenler, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaşanlar ile bunları barındıran ve yardım edenler... Bunlar birbirlerinin koruyucusu ve yardımcılarıdır. İman edip de hicret etmeyenlerin ise, hicret edinceye kadar koruma mesuliyeti size ait değildir. Bu müminler, din yolunda sizden yardım dilerlerse, sizinle arasında ahit bulunan bir kavme karşı, olmamak şartiyle yardım etmek sizin vazifenizdir. Elbette ki, Allah sizin ne ettiğinizi görendir."*

(Enfâl: 72).

Bu âyet-i kerime İslâmî Anayasanın mühim bir maddesidir. Burada şu usul

---

17[291] Tefhim ül - Kur'an, C: 2, S: 250 - 252.

gözönünde bulundurulmuştur ki, "velayet": (koruyuculuk, yardımlaşma ve bağlılık) yalnız müslümanların arasında olacaktır. Yani Darül - İslâm dahilinde bulunanlar İslâm Devletinin himayesi altındadır. Eğer bu müslümanlar, Darül - İslâmın dışında iseler, o zaman hicret edip Darül - İslama geleceklerdir. Bunun dışında İslâmî ülkelerin haricinde bulunan müslümanlara karşı yine kardeşlik vardır. Fakat onlara karşı "velayet": (koruma) yoktur. Yine bu şekilde hicret edipde gelmeyen müslümanlar hakkında yine "velayet: koruma" yoktur. Onların da darül - küfr vatandaşlığını terk edip, hicret edip, Darül - İslama gelmeleri lâzımdır. "Velayet" kelimesinin Arapçadan tercümesi himaye etmek, yardım etmek, korumak, desteklemek, dostluk etmek, yakınlık göstermek, himayesindekinin işi ile alâkadar olmak ve bunun gibi mefhumlardır. Bu âyet-i kerime üzerinde toplu olarak durulacak olursa, şu mâna çıkar ki, bir hükümet kendi vatandaşlarına, vatandaşlarda hükümete ve diğer vatandaşlara karşı koruyucu durumdadırlar. Bu itibarla bu âyet-i kerime, "düsturî ve siyasî velayet": Anayasa hükmüne göre siyasî koruma işini hükümet kendi ülkesinin hudutları içine almış bulunuyor. Bu hududun dışındaki müslümanların korunması, yahut da himayeleri bu hükümetin vazifesinin dışında bırakılıyor.

Velayetin mevcut olmamasının da bir hayli kanunî sebepleri vardır ki, biz şimdi bunların hepsinden bahsetmeyi lüzumlu görmüyoruz. Misâl olarak şu noktaya işaret edelim ki, "Adem-i Velayet" e istinaden darül - küfr ile darül - İslâm müslümanları birbirlerine vâris değillerdir. Birisi de diğerinin kanunî velisi (Guar-dian): "koruyucusu" da değillerdir. İslâmî hükümet böyle bir müslümana darül - küfür hemşehriliğinden ayrılıncaya kadar, vazife ve memuriyet de veremez. Buna göre İslâmî devletin mesuliyeti, bu devletin içinde yaşayan müslümanlar içindir. Dış ülkelerde yaşayan müslümanlar bu mesuliyetin altına girmemişlerdir. İşte bu durumu aydınlatmak için Zat-ı Risaletpenahileri şöyle buyurmuşlardır:

"Den müşrikler arasında oturan müslümanları korumakla mükellef değilim."

Bu şekildeki İslâmî müeyyide, uzun çekişmelere, kavga ve savaşlara neden olan ve milletlerarası meseleleri karıştıracak olan bir meseleyi kökünden halletmiş oluyor. Nitekim, bu gün bazı hükümetler de, kendi hudutları dışında bulunan azınlıkların mesuliyetini üstüne almakla, ardı arkası kesilmeyen muharebelere meydan vermişlerdir.

Yukarıdaki fıkra ile darül - İslâm dışında oturan müslümanlar "Siyasî Velayet" alâkasının dışında bırakılmışlardır. Fakat

bundan sonra gelen fıkra bu vaziyeti izah ederek, dış ülkelerdeki bulunan müslümanlar bu alâkanın dışında olmalarına rağmen, onlarla tamamen alâka kesilmez, denmiştir. Onlarla "dinî kardeşlik" mefhumu devam edecektir. Eğer onlara herhangi bir şekilde zulm edilmiş ise, onlar da İslâmî kardeşliğe istinaden, darül - İslâm hükümetinden veya darül - İslâm ülkesi sakinlerinden yardım isterlerse mazlum kardeşlere yardım etmek farzdır. Fakat bu husus biraz daha açıklanmalıdır ki, bu din kardeşlerine yapılacak olan yardım, körü körüne yapılmış olmasın. Böyle bir yardım, milletlerarası mesuliyetleri, ahlâkî hudut ve ölçüler gözönünde tutularak yapılacaktır. Zulmeden kavmin, darül - İslâm hükümeti veya kavmi ile bir anlaşması varsa, o zaman, bu anlaşmayı bozacak şekilde bir yardım yapılamaz.

Âyet-i kerimede anlaşma yerine "misak" kelimesi kullanılmıştır. Arapça olan bu kelimenin kökü "vusûk" dan gelir. "Vusûk" demek, Urdu dilinde de kullanılan vusûk manasından başka bir şey değildir. Yani güvenmek, itimat etmek manasınadır. Misâk kelimesi de bir devletin diğer bir devlete karşı güvenlik içinde bulunmasıdır. Meselâ aramızda muharebe yoktur denir. İster açık bir şekilde saldırmazlık paktı yapılsın, isterse açık olarak saldırmamazlıktan bahsedilmesin.

Güvenilir bir hâl bulunursa buna "misâk" vardır, denir.

Sonra âyeti kerimenin metninde *"sizinle onların ara-sında bir misak"* dan bahs ediliyor. Bundan da gayet açık bir şekilde anlaşılıyor ki, darül - İslâm hükümetinin herhangi bir gayrı İslâmî hükümet ile sadece yazılı veya sözlü paktı değil, bu hükümetin kavmi milleti ile diğer bir millet efradı arasında bulunan kabul edilmiş anlaşmalar da bunun dairesi içindedirler. İslâmî şeriat katiyen şu meseleye cevaz vermez ki, Müslüman Hükümet başka bir hükümetle veya müslüman hükümetin fertleri başka bir hükümetin fertleri ile anlaşma yapmış olsunlar ve bu anlaşmanın mesuliyetini de yüklenmiş bulunsunlar. Bu defa ya müslüman hükümet yahut da bu hükümetin fertleri silkinip bu mesuliyeti omuzlarından atıversinler. Elbette ki, darül - İslâm hükümetinin anlaşmalara bağlı bulunması sadece bu hükümetin ülkesi hudutları dahilinde bulunan müslümanlara ait olur. Diğer ülkede bulunan müslümanlara ait değildir. Bu şekilde "Hudeybiye sulhu sırasında, Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Mekke kâfirlerine bu şekilde muamele etmişti. O zamanki anlaşmanın mesuliyeti Hazret-i Ebu Busayr ve Ebû Cendel'in ve diğer darül - İslâm dışında yaşayan müslümanların üzerine

yüklenemememişti.[18[292]]

B. *"Bir kavmin hıyanetinden korkarsan (ahitlerini) açıkça onların karşısına çıkar."*

(Enfal: 58)

Bu âyet'-i kerimeden anlaşıldığına göre, herhangi bir şahıs yahut da bir zümre ile anlaşmamış olduğu takdirde, onların bu anlaşmamış sadık kalmadıklarından şikâyet etmek, yahut da bize karşı bir hiyanet yolunu mu tutmuşlar diye endişeye düşmek, bizim için caiz olmaz. Aramızdaki anlaşmanın hükmü kalmamış veya ortada bir anlaşma yokmuş gibi hareket etmek de doğru değildir. Ancak karşı tarafın anlaşmayı bozmak yolunda olduklarını tavır ve hareketlerinden sezdiğimizi daha önce onlara bildirdikten sonra, artık aramızdaki anlaşmanın yürürlükte olmadığını ve kendi tutumları yüzünden muahede şartarının ortadan kalktığı ifade edilecektir.

Bu emri İlâhiye istinaden Zatı Risaletpenahileri, İslâmın milletlerarası siyaset usulünde şu esasa ait kararı bildirmişlerdir:

Bir kavim ile arada anlaşma bulunursa, bu anlaşmanın müddeti bitmiş olmadan daha önce, anlaşma bozulmayacaktır. Muahede

---

[18[292]] Tefhim ül - Kur'an, C: 2, S: 161 – 163.

hükümlerinin devam edeceği veya fesh edileceği karşı tarafa bildirilecektir.

Zatı Saadetleri şu mühim kaideyi de gözönünde bulundurmuşlardır:

Sana hıyanet edene hıyanet etmeyeceksin.

Bu usul sadece bir öğüt olarak ve kitapları süsle

mek için konmamış, bu usul yaşayışta amelen bağlı bulunulacak bir usuldür.

Nitekim bir ara emîr Muaviye Rum'a saldırmak maksadiyle, Rum hududuna ordunun toplanması için emir vermişti. Anlaşma bitmesine de daha bir müddet zaman vardı. Nitekim bu durumu gören ve sahabi olan Hazret-i Amr ibn-i Anbese Radıyallahu anh, itirazda bulunarak, Resulü Ekremin hadisi şerifim ortaya köydü ve bu hususta ısrarla durdu. Nihayet Muaviye Hazret-i Amr'ın sözlerine boyun eğmek zorunda kaldı ve ordunun toplanmasından vaz geçildi.

Tek taraflı anlaşmayı feshederek, harp ilân etmeksizin karşı tarafa saldırmak eski câhiliye devrinin usulüdür ki, zamanımızda modern câhiliye mensupları arasında da bu usul pek rağbettedir. Nitekim bunun en yeni misallerinden birini ikinci dünya savaşında gördük. Almanların Rusyaya, İngilizlerle Rusların İrana saldırışları konumuzun canlı örneklerindendir. Umumiyetle bu

münasebetsiz tutuma, saldırıdan önce karşı tarafı haberdar edersek, o zaman karşı tarafı uyarmış oluruz, onlar da karşı koyabilir, düşüncesi bahane edilmektedir. Fakat bu gibi bahaneler ahlâkî mesuliyeti ortadan kaldırmaz. O idarecileri de günahtan kurtaramaz.

Her hırsız, her yol kesen, her zina eden ve her katil ve her düzenbaz, yaptığı cürümlere bu gibi bahaneler uydurur. Şimdi işin tuhafı şudur ki, Milletler camiasına mensup milletler kendi aralarında bu gibi ahlaksızlıkları caiz sayarken, fert olarak bu ülkelerde yaşayan vatandaşları böyle bir ahlaksızlık yaparsa onları, mücrim adediyorlar.

Burada şu noktayı da bilmek zarureti vardır ki, İslâmî kanunda sadece bir hususta haber vermeksizin saldırıya müsaade edilmiştir. Karşı taraf, anlaşmayı bozduğunu bildirmeksizin bize karşı düşmanca hareketlere girişir ve saldırmaya hazırlanırsa, o zaman biz de artık yukarıdaki âyet-i kerimenin medlulünün haricine çıkmış oluruz. Başka bir hükme girer ve düşmana haber vermeden saldırabiliriz.

İslâm Fakihleri bu istisnaî hükmü, Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu hareketinden istidlal ediyorlar. Kureyş Beni Huzâa vakasında açıktan açığa Hudeybiye sulhu anlaşmasını bozdular. O zaman Zat-ı

Saadetleri de anlaşmayı hükümsüz kıldıklarına dair karşı tarafa haber vermeden, Mekke üzerine hücuma geçilmesi için emir buyurdular. Fakat biz bu istisnaî kaideden faydalanmak istersek, o zaman bütün ahvalde Zat-ı Saadetlerinin bütün tavır ve hareketlerini gözönünde bulundurmamız icap eder. Hadis ve Siyer kitaplarında bu meseleler etraflıca anlatılmıştır.

1. Kureyşin muahedeyi bozduğu o kadar açık bir gerçekti ki, itiraza mahal hiç bir husus yoktu. Bunu Kureyş de itiraf ediyordu. Kendileri anlaşmayı yenilemek için Ebu Süfyanı Medineye göndermişlerdi. Bu da ortada bir anlaşma hükmü kalmadığına dair açık bir delildir. Anlaşmayı bozmuş olan karşı tarafa da acaba biz de bu anlaşmayı bozalım diye sormaya lüzum kalmaz. Aslında anlaşma kendiliğinden bozulmuş bulunuyordu.

2. Onlar tarafından anlaşma bozulduktan sonra, yine Zat-ı Saadetleri, tarafından bu kavim yine muahid kavim olarak düşünülmüştü. Fakat Ebu Süfyan, Medineye gelip de Zatı Râsaletpenahilerinden, anlaşmayı yenilemek talebinde bulununcaya kadar da Zatı Saadetleri anlaşmayı resmen bozulmuş saymamışlardı. Fakat Ebu Süfyanın bu teklifi anlaşmanın bozulmuş olduğunu meydana koydu ve Zatı Saadetleri de yenilemeyi kabul buyurmadılar.

3. Kureyş aleyhine muharebeye girişmek

açık olarak belli idi. Zatı saadetleri, hiçbir zaman aldatıcı işlere tevessül edecek bir zat değillerdi. Sallallahü Aleyhi ve Sellem, zahirde dost görünüp sulh iddiasında bulunupda gizliden gizliye harp yolunu tutan bir idareci değildi.

Bu mesele Nebî Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in isveyi hasenesi (en güzel örnek) dir. Bu hadisede yukarıdaki ayetin umumî hükmünü bozmamıştır

Milletlerarası ihtilaflarda bir çok konuşma, görüşme ve hatta üçüncü bir devletin aracılığına rağmen, yinede kuvvetli tarafın haklı çıktığını görüyoruz. Bu bakımdan bizim de kuvvet kullanmamız caizdir. Fakat yukarıdaki âyetin medlulüne gelince, ahlakî bir ilândan sonra, kuvvet kullanmamız icap eder. Gizli ve saklı olarak muharebeye girişmek ve barışta imiş gibi görünüp savaş yolunu tutmak ahlaksızlığını İslâmî tâlim bize öğretmemiştir.19[293]

C. *"Bundan böyle onları savaşta ele geçirirsen kendilerini korkut. olur ki, arkalarından gelenleri düşündürürler."*

(Enfal: 57).

Bu âyet-i kerimeden anlaşılan mesele şudur: Anlaşma yaptığımız bir kavim,

19[293] Tefhim ül - Kur'an, C: 2, S: 153 - 155.

muahede kaidelerine uymaz da tesbit edilen şartları ihlâl ederek bize karşı savaş açarsa, o zaman bizim de anlaşma şartlarını bir tarafa atarak, savaşa girmek hakkımız olur. Aynı şekilde aramızda muahede bulunan başka bir kavim, bizim düşmanımız olan kavimle bir anlaşma yoluna gidip de, bizim aleyhimize onlara yardım ederse, o zaman, bu kavimle de daha evvel yaptığımız anlaşmanın hükmü kalkmış olur. Nitekim bu kavmin fertleri de fert olarak, kendi kavimlerinin bağlı bulunduğu anlaşmalara aykırı hareket ederlerse ve bizimle savaşan kavme yardımda bulunmak ve onlarla birlikte bizim aleyhimize çalışmak yolunu tutarlarsa, o zaman yine, bunlarla yaptığımız anlaşmada yazılı bulunan can ve mal muhafazasından mesul olamayız.[20][294]

D. *"Eğer onlar sulha temayül gösterirlerse, sen de sulha yanaş. Allah'a da tevekkül et. Elbette ki, O bilen ve duyandır. Yoksa sana hile yapmak isterlerse, elbette ki, Allah sana yeter..."*

(Enfal: 61 - 62).

Yani, milletlerarası meselelerde korkakça bir usul takip etmeyeceksiniz. Allah'a güvenecek ve cesaretle ortaya atılacaksınız. Düşman ne zaman sulh kapısı açmak isterse, siz de bu teklife yanaşacaksınız. Fakat bu sulh

---

[20][294] Tefhim ül - Kur'an, C: 2, S: 153.

teklifi iyi niyete dayanmayıp da bir hileye başvurarak yapılmak isteniyorsa, o zaman yine siz Allah'a güvenip, cesaretle karşı koyacaksınız. Öyle bir harekette bulunacaksınız ki, hile yoluna giden hilekâr düşman, bu hile ile sizi kandırıp yumuşatarak aldatmasın.21[295]

Yukarıdaki sahifelerde, Kur'an-ı Kerimin siyasî mefhumları ve İslâmi hükümetin milletlerarası mevzulardaki usullerinin esasları anlatıldı. Kur'an-ı Kerim yaşayışın her dalına ait açık hidayetler getirmiştir. Müslümanlara da ferdî ve içtimaî muamelelerde ve meselelerde bu hidayetleri gözönünde bulundurmak farz olmuştur. Bu hidayetlerin aydınlığı altında muamelelerini yürütmelidirler. Böyle yapmakla ancak, onlar kendi din ve imanlarının gereklerini yerine getirmiş olurlar.

21[295] Tefhim ül - Kur'an, C: 2, S: 153.

BÖLÜM: 16
İSLÂMİ İNKILABIN YOLU

HAZIRLAYICININ NOTU

Nihayet Mevlânâ Mevdûdi Sahib aşağıda, bahs edeceğimiz makaleyi de Ali Garh Müslim University: (Ali Garh İslâm Üniversitesi) İslâm tarih ve medeniyeti encümeninin daveti üzerine İstiriçi Hal'da, 12. Eylül. 1940 da okumuşlardır. Bu makalede o zamanın hususi ahvaline ait bulunan bahisleri çıkardık, diğer hususları muhafaza ettik. Bu hususlar İslâmi hükümetin ayakta tutunması ve devam etmesinin durumu ile alakalı ve bu hükümetin çalışma tarzı hakkında malûmat vermektedir.

(Hazırlayıcı)

İSLÂMÎ İNKILABIN YOLU

İslâmî hükümetin keyfiyetini öğrendikten sonra, bu hükümeti maksada ulaştırmanın yolu nedir, diye düşünebiliriz. İşin başında arzettiğim gibi, herhangi bir camiada bu şekilde fikri, ahlakî, medenî sebepler ve hareketler mevcut olursa, böyle bir hükümet ortaya çıkabilir. Söylediğimiz gibi, bir limon çekirdeğini toprağa dikerseniz, bu çekirdek büyüyüp ağaç olduktan sonra bundan enbe (Hint - Pakistanda yetişen bir meyvedir) meyvesi alınamaz. İslâmî hükümet de bunun gibi bir mucize olarak ortaya çıkamaz. Bu hükümetin ortaya çıkması için, onun temeline ait hayat nazariyesi, yaşayış maksadı, ahlak ölçüsü, hareket tarzı, İslâmın mizacına uygun bulunmalıdır. Onun lideri ve önderi, memurları, işlerini idare edenler, tam manasiyle İslâmın anlamını kavramış bulunmalıdırlar. Sonra kendi çalışmalariyle cemiyet içinde bu zihniyeti ve bu ahlakın ruhunu yaşatmalıdırlar. Daha sonra bu temel üzerine eğitim ve öğretim için yeni bir sistem hazırlayıp, İslâmın karekterine göre adam yetiştirmelidirler. Müslüman alim, müslüman felsefeci, müslüman tarihçi, müslüman maliyeci, müslüman iktisatçı, müslüman hukukçu, müslüman siyasetçi ve hülâsa olarak, her mevzuda ve her hususta İslâmi gerçek manada kavramış, İslâma bağlı elemanlar cemiyeti çepeçevre kuşatmalıdır. Bunlarda şu kudret de bulunmalıdır ki, dünyanın Allah'ı bilmez ve iman mahrumu fikir önderleri karşısında, kendi düşünce ve fikirlerini müdafaa edip, üstün seviyelerini (Intellectual Leader ship) ispat edip ortaya koymalıdırlar. Fikrî ve aklî bakımdan, aynı zamanda amelî olarak da bu dünyadaki yanlış yaşayış nizamına karşı çetin bir mücadele kabiliyetleri olmalıdır. Böyle bir çalışma ve mücahedede, sıkıntılara, musibetlere, üzüntülere, eziyetlere ve her türlü fedakârlıklara göğüs görebilmelidirler. Sebat ve azimleri ile hulusu niyetlerini isbat kudretine haiz olmalıdırlar. İmtihan ve denemelerin karşısında mihenk taşına vurulan saf altın gibi olup, bozuk ayarları ortaya çıkan kimselere benzememelidirler. Mücadelelerinde kendi fikir ve fiillerini, kendi ideolojilerine göre ortaya koymalıdırlar. Onların her sözü, her işi, temiz, garazsız, doğru - düzgün olmalı ve Allah'tan korkup, insanlığın kurtuluşu için çalışmalıdırlar. insanlık için adalet ve güven yolunda gitmelidirler. Fıtratın cemiyet içinde doğurduğu bütün hususiyetlerde bu iyilik usulü üzerinde durmalıdırlar.

Aşağılık ve düşük karakterli kimselerin baskılarına karşı koyabilecek bir mizacın sahibi olmaları bilhassa şarttır. Halkın düşüncesinde inkılabın zihniyeti yerleşmelidir. İçtimaî yaşayış için hükümetin hususî nizamını koruyabilip, cemiyeti buna göre hazırlanmasını bilmeleri icap eder. Yanlış ve sapık nizamları kaldırmak ve değiştirmek cesaretinde bulunmaları lâzım gelir. Böyle bir nizama göre, hükümet kurulduktan sonra, bu hükümeti yürüten en küçük memurundan en büyük idarecisine kadar herkesin bu nizamın memuriyet vasıflarını göstermesi lazımdır.

Muhterem dinleyiciler!

Bu inkılabın ortaya çıkması ve bu hükümetin kuvveden fiile gelmesinin yolu budur. Biz ancak bu vasıflara ulaşabilmiş bir kuruluşa İslâmî hükümet diyebiliriz. Sizler, limî hüviyeti olan şahsiyetlersiniz. Elbette ki dünyada bir şu kadar inkılabın olduğunu teferruatiyle bilmektesiniz. Şimdi şurası sizce açıktır ki, böyle hususiyetleri olan bir inkılap hareketinin ön saftaki lideri, fikir adamları ve bu davanın mensupları bu hükümetin keyfiyetine göre bir anlayış seviyesine, medenî ve ahlakî bir düşünceye yükselmiş olmaları gerekir.

Fransız inkılabında da kendine has ahlakî ve fikrî sebepler vardır. Bu zemini Voltaire, Rausseau, Montesque ve diğer fikir adamları hazırlamışlardı. Rus inkılabını da Marks'ın, Lenin'in ve Troçki'nin fikri ve amelî önderlikleri ve onlar gibi çalışan binlerce kimse meydana getirmiş ve sosyo-komünist nazariyesi üzerine devlet kurulmuştur. Almanya'nın nasyonal sosyalizminin de kendine göre, ahlâkî, ruhî, medenî zemini vardır ki, bunun da kök ve esası Hegel'in, Fişte'nin, Nitschea'nin, Goethe'nin ve diğer Alman mütefekkirlerinin fikirlerine istinat eder. Sonra Hitlerin liderliği ile ortaya çıkmış oldu.

Aynı şekilde İslâmî inkılâbın da bir esas nazariyesi vardır. Fakat bu nazariyenin muharriki, Kur'an-ı Kerimin nazariyeleri ve tasavvurlarıdır ki, Siyret-i Muhammediyenin Sallallahu Aleyhi ve Sellemin üzerine istinat eder. Neticede içtimaî yaşayışın zihnî, ahlâkî, ruhî ve medenî temelleri de bunun üzerine istinad edip, diğerlerini tamamen değiştirir.

I
İSLÂMİ İNKILABIN YOLU

Bu makalede, zatı alilerinizin karşısında şu davayı (process) açıklamak istiyorum ki, bunun neticesinde İslâmî Hükümet bütün açıklığı ile vücud bulacaktır.296[296]

Seçkin bir ilim ehlinin huzurunda bulunmam dolayısiyle, benim için bu hakikati izah etmek hususunda fazla vakit sarf etmek zarureti yoktur. Hükümet nasıl bir keyfiyette olursa olsun, (uydurma bir usul olmamak şartiyle) kurulabilir. Bahis mevzuu olan hükümet, en sağlam usullere istinat ettiğinden, istendiği zaman başka bir şekle veya istenmediği zaman başka bir şekle konacak bir şey değildir. Böyle bir kuruluşun ortaya çıkması, içtimaî, ahlâkî, ruhî, medenî ve tarihî sebeplere dayanması pek tabiîdir. Bunun için bazı iptidaî meselelerin hazırlıkları (Prerequisites) ve bazı fıtrî gereklerin bir araya gelip hazırlanmaları lâzımdır ki, bunların neticelerini mantıkî vaziyette görüp, mukaddematı (Promises) bunun üzerine tertiplemeniz mümkün olabilsin. Nitekim, kimya ilminde, bir kimyevî terkibi, daima bu terkibin teşkil ettiği unsurlarda aramak lazımdır. İşte içtimaî işler de böyledir. İçtimaî işlerde de hal ve vaziyetin gereğine göre, fertlerin bir araya gelmesi bir camiayı teşkil ettiklerini gösterir. Bunun neticesinde de hükümet kurulur. Sonra hükümet vaziyetini ve yürüyeceği yolu tayin eder. Bu şekilde işin mukaddemesinin başka ve işin neticesinin başka olmasına da imkân yoktur. Meselâ, yine kimyadan misâl verelim. Bir elmanın özellik başka

---

296[296] Bu makale 12 Eylül 1940 da İslâm Tarih ve Medeniyeti Encümeninin daveti üzerine Ali - Garh Üniversitesinde İstirci Hal'da okunmuştur.

ve onun terkibindeki özellik başka olamaz. Aynı şekilde dikilen bir limon çekirdeğinden enbe (Hint - Pakistanda yetişen güzel kokulu bir meyve) fidesinin yetişmesine imkân yoktur. Yine mümkün değildir ki, bir millet bir zihniyet altında teşekkül etsin de sonra bu camia başka bir zihniyette bir hükümet ortaya çıkarsın.

Fakat burada başka bir mesele vardır: Cemiyet idareci bir kadro tarafından zorlanırsa (Cebriyet): (Determinism) bu zorlama ve cebrilik insan iradesini yok eder ve ortadan kaldırır. Şüphesiz olarak, böyle bir dikta ve zorlama olmaksızın, hükümetin şekil ve keyfiyetini fertler ve fertlerden meydana gelmiş bulunan cemaatler tayin ederler. Bu tercih onların istek ve iradesine bağlıdır. Aslında bu da sabit olmuş bir meseledir ki, hükümet nizamını ortaya koymaktan maksat, fıtrata uygun düşen sebepleri bir araya getirmek ve fertlerin yani milletin ihtiyaçlarını gözönünde bulundurmaktır. Bu bakımdan, böyle bir i§de fertlerin karakterlerini harekete geçirmek icabeder. İçtimaî ahlakı meydana getirmek ve fertleri terbiye etmek zarureti hasıl olur. O zaman hükümet nizamı fıtrata uygun bir şekle girip yürür. Bütün bu sebepler ve etkenler bir araya geldikten sonra ve uzun çalışmalardan sonra, hükümet nizamı kuvvet ve kudret elde edebilir. O zaman millet için de başka bir nizam altında yaşamak bir hayli zor ve müşkül olur. Nitekim, ağaç köküyle ayakta tutunur. Ve kökün varlığına dayanarak gelişir, büyür ve sonra meyve verir. Şimdi biraz düşününüz, hükümetin başında bulunanlar ferdi haysiyetleri itibariyle, içtimaî vaziyetleriyle ve aynı zamanda ahlâk nazariyeleriyle bir yaşayış nizamına bağlanmış olurlarsa, imkân mı vardır ki, böyle bir vasatta, başka bir yaşayış nizamı ortaya çıksın. Bunun aksini düşünmek, boş hayalden, boş düşünceden ve boş işten başka bir şey değildir ve olamaz.

İSLÂMÎ HÜKÜMETiN HUSUSİYETLERİ

Şimdi, İslâmî hükümet dediğimiz kuruluşun hususiyetlerinin ve keyfiyetinin ne olduğuna bakabiliriz.

Burada İslâmî hükümeti, diğer hükümetlerden ayıran mümtaz bir hususiyet vardır. İslâm hükümeti, diğer hükümetlerin zıddına ve aksine olarak, kavimperestlik, milliyet-perestlik ve doğum yerine bağlı bulunmak gibi hususlardan tamamiyle uzaktır. Böyle bir hükümet rejimi tamamiyle kendine mahsus olan sıfatlar taşır ki, buna İngilizce istilahta (İdeological State) denir. Şimdiye kadar dünya böyle bir hükümet rejiminden haberdar değildir. Bu tarz bir sistemi de bilemez. Çünkü böyle bir rejimi görmüş değildir. Eski çağlarda, halk sadece bir hanedan ve yahut da bir zümre hükümeti biliyordu. Daha sonra ırkçılık esasına dayanan bir hükümet rejimini benimsediler. Fakat usule bağlı yani belli prensiplere göre hareket eden bir hükümeti kabul etmek, ırkçılık taassubundan sıyrılmak ve yalnız kanunlarla iş gören bir hükümeti düşünmek ve tasavvur etmek zihinlerin kabul edebileceği bir husus değildi. Çünkü böyle bir şey hıristiyanlık akidesinde de mevcut olmadığı gibi diğer sistemlerde de böyle bir idealden eser yoktu. Bu bakımdan o zamanki vasatta usule bağlı bir hükümeti düşünmek bile mümkün olmuyordu. Nihayet Fransız inkılabı vuku bulunca prensiplere de dayanan bir hükümet fikri de ortaya atılmış oldu. Fakat bu düşünceler de

nasyonalizm — milliyetçilik idealinin karanlığına gömülüp gitti. Sonra da sosyo-komünizm nazariyeleri kendini gösterdi. Bu nazariye üzerine bir hükümet kurulması fikri de belirdi. İş tatbikat sahasına dökülünce başka türlü bir nasyonalizm ortaya çıktı. Böylelikle bu noktaya kadar gelen bu akım da neticesiz kaldığı gibi, başka şekillere girdi ve aslî heyetini kaybetti.

Görülüyor ki, dünya tarihinin başından günümüze kadar gelip geçen sayısız hükümet rejimleri içinde yalnız İslâm hükümet rejimidir ki, her türlü millî, kavmî ve toprak şaibelerinin üstüne çıkarak tertemiz bir vaziyette kalabilmiş ve sadece ideolojiye dayanan bir hükümet rejimidir. Daveti bütün insanlık içindir. Böyle bir kuruluş ancak bu ideolojiyi kabul eden kimseler tarafından meydana getirilebilir ve milliyet esasını üstünde olan insanlık esasına göre bu bina yükseltilir.

Böyle bir hükümet emsalsiz ve benzeri görülmemiş bir şey olduğundan, dünya halkı bilmeden daha doğrusu körü körüne bu kurtuluş rejimine karşı koydular. Yalnız gayri-müslimler değil, hattâ müslümanların kendileri bile bu ilâhî hidayetlerle kurulan örnek nizamın mutazamman olduğu hususları (İmptlications) anlamaktan âciz idiler. Müslüman ülkelerinde yetişip gelişenler bile içtimaî hususlarda Avrupai düşüncelerle yetiştiklerinden, Avrupanın siyasî ilimlerine (Social Sciences) kapılmışlardır. Bunun için onların da zihinleri böyle bir şeyi anlamaktan ve kavramaktan âcizdi. Ne kadar yazıktır ki, müslüman ülkelerinin çoğu son zamanlarda hürriyetlerini elde ettikten sonra dahi kendilerine hükümet plânı olarak Millî Hükümet (Natioan State) den başka bir plân düşünemediler. Maalesef bunların düşüncelerinde İslâmî ilim ve düşünce ve ideolojik "Usulî Hükümet" rejimi bir türlü yerleşemiyor. Bütün İslâm dünyasında karışık ve Arap saçına dönmüş bir usul tatbik edilmek isteniyor. Halk ise İslâmî hükümetin sadece ismini biliyor. Fakat bu zavallılar da böyle bir kuruluşun ne şekilde olabileceğini ve ne şekil alabileceğini akıllarından bile geçiremediklerinden mecburi olarak Millî Hükümet rejimine sarılıp kalıyorlar. Milliyetçilik düşüncesi (Natioanalistic ideology) nin peşine bilerek veya bilmeyerek takılıp gidiyorlar. Düşünebildikleri program da yine milliyetçi hükümet esasına dayanan bir hükümet programıdır. Halk, ümmet, cemaat, millet, milliyet, emire itaat gibi İslâmî ıstılahları söyleyip duruyor. Fakat esas fikir itibariyle bunların hepsini milliyetçi ve ırkçı ıstılahlara göre ifade etmektedirler. Gayrı - İslâmî kumaştan İslâmî elbise yapıp giyinmek istiyorlar.

Usulî hükümetin keyfiyetini anlamış bulunuyorsunuz. Şimdi biraz daha dikkat edip şu meseleyi de anlamak lâzımdır ki, bu düşünce, bu hareket şekli, bu amelî program ve bu noktanın başlangıcı, bu iş için bir mesele teşkil edemez. Nerede kaldı ki, bu zümre ile işi halledip, vaziyet sağlam bir şekle konabilsin? Doğrusu şudur ki, yukarıda saydığımız hususların her biri ayrı ayrı, bir keser mahiyetindedir ki, bunlar bahsettiğimiz usulî hükümetin kökünü baltalarlar.

Usulî hükümetin esası, kavimlere ve kavmiyetlere dayanmaz. Sadece insanlığa istinat eder. Burada, her kim bu usulü kabul ederse, bu usule bağlanırsa, bu hükümete iştirak eder. Kabul etmeyenler de çekilip gider. Şimdi düşünelim bir kere, zihnini, lisanını, tavır ve hareketini ve her şeyini milliyetçilikle yoğurmuş bir kimse, nasıl olur da bu insanî usulü

kabul edebilir?

HİLÂFET-İ İSLÂMİYE;

İslâmî hükümetin ikinci hususiyeti de böyle bir hükümette esas hâkimiyetin Allahu Taalâya has olduğudur. İslâmî hükümetin esas nazariyesinde297[297] mülk Allah Taala'nın halifesi olmak hasebiyle yine Allah Taala'nın bir şahıs, yahut hanedan, herhangi bir zümre veya kavim belki bütün insanlığın dahi bu hâkimiyetle bir ilgisi (sovereignty) yoktur. Hüküm vermek ve kanun yapmak da sadece Allah Taala'nın hakkıdır. İnsan, Allah Taala'nın halîfesi olmak hasebiyle yine Allah Taala'nın hükmettiği kanunları olduğu gibi tatbik etmek mevkiindedir. Hükümetin sahih durumu da bundan başka bir şey değildir. Bu da iki şekilde izah edilebilir. Ya insan doğrudan doğruya, Allah tarafından olan Kanun ve Düstur ile hükümetin başına getirilir. O'nun hilafetine bütün insanlar hep bir arada iştirak edip imanettikleri ve tabi oldukları kanunları yürütmeye hazırlanırlar. Bu işte bu insanlar topluluğunun her ferdi teker teker Allah Taalâ karşısında mesul olurlar. Çünkü Hak Taalâ aşikâr veya gizli her şeyi bilir. O'nun ilminden hiçbir şey gizli değildir. O'na karşı yalan uydurulup da söylenemez. Hilâfetin mesuliyeti bize emanet edilmiş olduğuna göre, bu, şu demek değildir ki, biz istediğimiz gibi hüküm verelim de istediğimiz gibi bu hükümleri yürütelim. Halkı kendimize köle yapalım. Onların başlarını kendi karşımızda eğdirelim. Halktan vergi alalım da kendimiz için saraylar yapalım. Hakimane salahiyetleri kullanarak kendi keyfimize bakalım. Bu salahiyetleri, kibir ve bencilliğimize alet edelim. Biz şu hususların gerçekleşmesi için Allahu Taala'nın kanunlarına bağlı bulunup bunları yürütmeye çalışırız: Bu kanunların yürürlükte ve geçerli olması için hiç bir şekilde kusur etme-meye çalışmak. Eğer bizim bu yolda bir kusurumuz veya garazımız, heva ve nefse tabi olup taassup, taraftarlık, dinsizlik ve densizlik için girerse, o zaman Hak Taala'nın adaleti karşısında ceza göreceğimize inanmak. Dünyada bu cezayı görmezsek de ahirette mutlaka göreceğimize hakkiyle kani olmak.

Bu nazariye ve bu plana göre bu bina kurulur. Bu binayı bir ağaca benzetelim ki, bu ağacın en ufak dallarının en ufağına kadar her şey dünyevî hükümetlerden (Secular States) tamamen ayrıdır. Bunun terkibi, bunun mizacı, bunun fıtratı böyle şeylerle karışamaz. Bu binanın devam etmesi ve bu ağacın gelişmesi için, hususî bir düşünce, hususî bir zihniyet ve hususî bir tavrı hareket lâzımdır. Bu hükümetin, siyaseti, bu hükümetin ordusu, bu hükümetin adliyesi, bu hükümetin maliyesi, bu hükümetin vergi usulü, bu hükümetin güvenlik işleri, bu hükümetin dış siyaseti, sulh ve harp tutumu ve baştan sona kadar her işi dünyevî hükümetlerden tamamen ayrı olmalıdır.

Burada adalet işlerine bakan hâkim, burada danıştay baş hâkimi, adliye müşavirleri diğer hükümetlerinkine benzemez. Hattâ polis müdürü ve en yüksek güvenlik âmiri bile farklıdır. Bu hükümetin kumandanın takip ettiği yol da diğerlerine benzemez. Dışişleri bakanları

297[297] Bu nazariye hakkında daha geniş malumat için bu kitabın daha evvelki bölümlerine bakınız.

da siyaset düzenbazlığını bilmezler. Hülâsa, bu hükümetin işlerini yürütmeğe iştirak eden bütün halk efradı, ahlâkî ve zihnî terbiye bakımından bu hükümetin takip ettiği yola uymalıdırlar. İslâmî hükûmetin vatandaşlarından tutun da, idareciler, iş adamları, hâkimler, direktörler, ordu kumandanları, sefirler, bakanlar, hülâsa içtimai yaşayışın bütün unsurlarını teşkil eden elemanlar, bir makinanın bütün parçaları gibi tamamen birbirine intibak etmelidir. Bir makinanın parçaları gibi birbirleriyle ilgili olan İslami hükümetin halkının kalblerinde Allah korkusu bulunmalı ve Allah Taalânın karşısında mesuliyet hissi duymalıdırlar. Bu hükümeti yürüten en ufak memurundan en büyük makamlarda bulunan idarecilere kadar her şahsın ahireti dünyaya tercih eden kimselerden olması lâzımdır. Böyle bir nizam altında yetişip terbiye görmeleri lazımdır. Onların nazarında ahlakî ilerleme ölçüsü dünyevî menfaatten çok yüksek olmalıdır. Hükümetin esas gayesi olan insanlığın yükselmesini gözönünde tutmalıdırlar. Her yaptıkları işte Hak Taalânın rızası için çalışmalıdırlar. Şahsî, kavmî, aşiretçi ve milliyetçilik kayıtlarından kurtulup bu gibi şeylere köle olan kimselerden olmamalıdırlar. Dar görüşten ve taassuptan tamamen azade bulunmalıdır. Bu kimseleri servet ve hükümet kürsüsünde bulunmak kudurtmamalıdır. Servet ve iktidar için aç gözlü olmamalıdırlar. Şunu da bilmelidirler ki, yeryüzünde onların eline geçmiş bulunan hazineler onların olmayıp, ancak bu hazinelere bir emanetçiden başka bir şey değillerdir. Hükümet vasıtasiyle ellerine geçmiş bulunan şehirlerin koruyucusu, gözeticisi olduklarını bilip, bunları korumak için gece uykusunu feda etmekten çekinmemelidirler. Halkın canını ve malını, ırz ve namusunu, şeref ve haysiyetini hiçbir tesir altında kalmadan, korkmadan ve çekinmeden korumak lazımdır. Fatih olarak bir ülkeye girdikleri zaman, bu ülkenin halkının malını yağma etmek, halka zulmetmek, rezalet çıkarmak, şehvet peşinde koşmak gibi çirkin fiillerden çekinmelidirler. Öyle hareket etmelidirler ki, fethedilmiş olan ülkenin halkı kendi mallarını ve canlarını, çoluk çocuklarını, İslâm askerlerine emanet edebilsinler ve koruyacaklarından emin olsunlar. Milletlerarası meselelerde ve milletlerarası siyasette, doğruluk, adalet, usul, ahlâk, anlaşma ve her şeyde itimat telkin etmelidirler.

İşte ancak bu vasıflara sahip bulunan kimseler İslâmî hükümeti kurup yaşatabilirler. Madde - perest (Utilitaryen) ve menfaat-perest: (Utilitarian Mantality) zihniyetini güden, dünyevî faydalar, şahsî veya kavmi (millî) diye yeni usul koyan kimselerden olmamalıdır. Bunlar hiçbir şeyde ne Allah'ı düşünürler ne de ahireti. Bu gibi kimselerin bütün maksatları ve gayeleri ve tuttukları işlerin esas mihveri, sadece dünyevî menfaat ve zararı düşünmektir. Böyle kimseler, nasıl olur da böyle bir hükümet kurup yürütebilirler. Bu gibi idareciler, hükümet binasının muhiti içinde mevcut oldukça, bu binanın temellerinde köstebekler yuva yapmış demektir.

İSLÂMÎ HAREKETİN HUSUSÎ ÇALIŞMA TARZI

Şimdi kısa tarihî bir bahisle, İslâmî inkılap ile, içtimaî yaşayışın esaslarını değiştirmek ve yeni baştan nasıl kurulacağı hususunu, huzurunuzda aydınlatmak istiyorum. Bu yolda çalışmak için hususî bir

çalışma tarzı (Technique) nedir ve bu tarzla nasıl maksada ulaşılabilir ve ne dereceye kadar muvaffak olunabilir?

Hakikatte İslâm, öyle bir hareketin ismidir ki, bu hareketin esası yalnız ve biricik olan Allah hâkimiyeti nazariyesi üzerine insan yaşayışının temelini kurmuştur. Bu hareketin liderleri halkın dediği gibi, Allah'ın Resulleridir. Biz de bu harekete katılmak istersek, hiç olmazsa, bu liderlerin gittikleri yoldan gitmeliyiz. Onların hareket tarzlarına uymalıyız. Çünkü böyle bir işte O'nlardan başka yol gösterici bulunamaz. Bu bakımdan böyle bir harekete katılmamız için Enbiya Aleyhisselâmın ayak izlerini izlemeliyiz. Kadim zamanın enbiyasının izleri hakkında bizim fazla malumatımız yoktur. Ancak Kur'an-ı Kerim'de bunlar hakkında bazı İşaretler vardır. Bib-le'in "Ahd-i Cedid": (İncil) kısmında, Hazretti Mesih Aleyhisselam'ın bazı istinatsız dayanaksız sözleri bize ulaşmıştır. Fakat bunların hakikatlerini öğrenmek imkânı elimizde değildir. Orada İslâmî hareket için açık bir şekilde ne yapılması icabettiği hakkında bir şey anlamak mümkün değildir. Hazret-i Mesihin işaretleri, sonraki devirlere safiyetiyle intikal etmemiştir. Bu hususta yegane mükemmel ve aydın bir yol varsa o da Hazret-i Resulullah Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in gösterdiği yoldur. Bunun için bu yola yönelmek sadece bir akideye istinat etmez. Belki bu yol, inişi yokuşu ve dolambaçlı tarafları malum olan bir yoldur ki, bizim de bu yoldan gitmemiz gerekir. Buna göre bu liderler arasında sadece Hazret-i Resulü Ekrem Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in önderliğinin teferruatı malûmdur. İslâmın ilk hareketinin başlangıcından, bu İslâm hükümetinin teessüsüne kadar, Anayasa, haricî ve dahilî siyaset, memleketin düzen ve intizamı ve yaşayışın her merhalesinin tafsiline kadar noktası noktasına, malumat almak mümkündür. İslâmî hareketin çalışma planı ancak bu önderin çizdiği plan üzerinde görünebilir.

Allah Resulünün Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in İslâm davetine memur olup, bu işle vazifelendirildiği zamanki dünyada ahlakî, medenî, iktisadî ve siyasî meseleleri nasıl halletmek yoluna gittiğini elbette ki, siz de çok iyi bilmektesiniz. O zaman, Roma ve İran emperyalizmi ortada idi. Zümre ve sınıf imtiyazları da hüküm sürüyordu. Caiz olmayan gayrı meşru menfaat edinmek (Economic Exploitation) dahi mevcut idi. Bunun yanı başında ahlakî düşüklükler de cemiyeti pençesine almıştı. Memleketin içinde ve dışında öyle meseleler vardı ki, biribirinden karışık bir durumda idi. Bunlar ancak bir liderin tedbiri ile çözülebilirdi. Millet de cehalet denizinde yüzüyordu. Ahlâkî düşüklük, fakirlik ve sefalet, derebeylik, dahili çekişmeler ve çeşitli kargaşalıklar halkı bir girdap gibi içine almıştı. Bahreyn'den Yemen'e kadar bütün Arap ülkeleri, Irakın verimli toprakları da dahil olmak üzere hep iranlıların tasallutu altında idi. Kuzeydeki mıntıkalar da Hicaz'a kadar Bizans sultası altında bulunuyordu. Hicaz'ın içindeki Yahudi kapitalizmi de iktisaden ülkeyi hâkimiyeti altına almıştı. Bunlar tefecilikle Arapların kanlarını emiyor ve iliklerini sömürüyorlardı. Habeş hükümeti de Hicaz'a saldırmış Mekke'yi tahrip için harekete geçmişti. Bu hükümete mensup bir zümre tam bir sulta ve tam bir kudret ile Hicazla Yemen arasındaki Necran mıntıkasına yerleşmiş bulunuyorlardı.

İşte o zaman Hak Taalâ bir Önder ve bir rehber gönderdi. Bu Önder kendi ülkesinden itibaren bütün dünyaya şu cihanşümul davette bulundu: İlk önce bir ve tek olan Allahu Taalâdan başkasına kul

olunmayacaktır

Ancak ve yalnız Allah'ın kulluğu kabul edilecektir.

Önce bu hususa ehemmiyet vermesi, başka hususlara ehemmiyet vermemesi ve alâka göstermemesi demek değildir. Belki Zatı Risaletpenahileri bütün meseleleri her cephesinden mütalâa ederek halletmek yolunu tutmuştur. İlk önce vahdaniyeti öğretti. Sonra insanların ahlakî ve medeni yaşayışlarındaki bozuklukları düzeltip, ortadan kaldırdı. Bunun da ilk şartı, insanın kendi başına buyruk müstakil (Independent) ve gayrı mes'ul / sorumsuz (Irrespon sible) olmadığını ortaya koymak oldu. Başka tabirle in sanın kendi kendisini ilâh kılmasına son verdi. Yahut da insanın "İlâh ül - âlemin" den gayrı başka birine bu başka biri ister insan olsun yahut da insandan gayrısı işlerini teslim edemiyeceğini öğretti. Bu gibi şeylerin kökü tamamen kazınmadıkça, İslâmî nazariyeye göre ve yukarıda bahsettiğimiz gibi, her ne olursa olsun, bir ferdi ıslah mümkün olmazdı. İçtimaî bozukluklar da ortadan kalkmazdı. Bunun için ıslah yolunda ilk yapılacak iş, insanı kendi başına buyruk olma zihniyetinden kurtarmak ve dünyanın sahipsiz olmadığını ona anlatmaktı. Dünyanın hakikî Sahibi ve Padişahını tanımasını ve O'nun emrine teslim olmak ihtiyacında bulunduğunu öğrenmeliydi. Ancak bu şekilde bu Padişahın koyduğu had ve hududu aşmaya yeltenmez ve kendi başına buyruk olduğu zaman uğrayacağı zarar ve ziyanı kavrayabilirdi.

Akıl ve hakikatin (Realism) iktizası da budur ki, doğru bir usul ile, O'nun karşısında boyun bükülür ve O'na itaat edilir.

Diğer taraftan şunu da öğretti ki, mevcut olan dünyanın Hükümdarı ve Padişahı bulunan bir tek Mâlik vardır. Ancak bu Mâlik ihtiyar ve buyruk sahibidir. Başka bir kimsenin ve başka hiçbir varlığın hüküm yürütmeye ve buyruk sahibi olmaya hakkı yoktur. Hakikatta da O'ndan başka bir ilâh bulunmamaktadır. Bunun içindir ki, O'ndan başka bir kimseye kul olunmaz ve olunamaz. Başkasının hükmü dinlenmez. Kimsenin karşısında da baş eğilmez. Orada artık hiç bir "Majeste: (Hi Majesty: Haşmetlu, Devletlu Hazretleri) filan yoktur. İzzet sahibi bir tek Majesty olan O varlık ancak bu hakka sahiptir. Orada herhangi bir Ekselans: (Hi Hignes: Asaletlû, Fahametlû Hazretleri) falan da yoktur. Bu lakap yalnız temiz ve güzel iş yapan kimselerindir. Orada yine herhangi bir Lord cenapları (Lordship: Asaletmeâb Hazretleri) de yoktur. Herkes asaletmeaplıktan, Lordluktan bir hisseye mâliktir. Orada herhangi bir kanun koyucu da yoktur. Kanun koymak O'nun hakkıdır ki, kanun koymak salahiyeti vardır. Orada ne ağa, ne patron ne velinimet, ne raca, ne maharaca, ne ebedi şef, ne millî şef, ne herhangi bir şef veya ne de koruyucu vardır. İktidarın anahtarı da kimsenin elinde değildir. Kimsenin kimseye üstünlüğü yoktur. Yerden semaya kadar ne var ne yoksa hepsi de köledir ve kuldur. Rab ve Mevlâ ancak bir tek varlıktır.

Buna göre, o zaman, her türlü kulluk, her türlü itaat, her türlü bağlılığı bırakıp da bu varlığa kul olmak, bu bir varlığa itaat etmek, bu bir varlığa bağlanmak O'nun hükmüne boyun bükmek icapeder. İşte bu, bütün ıslahatın aslı, esası ve köküdür. Bu esâs üzerine ferdi davranış ve içtimaî nizama ait binanın yeni baştan plânı çizilir ve kurulur. Bulunduğumuz yer yüzünde Adem Aleyhisselam'dan bu güne kadar ve bu günden kıyamete kadar insanî yaşayışın meseleleri bu nizam üzerine de-

vam edip gider.

Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'dan gayrı kimse bu temel ıslahı hazırlamak İçin davette bulunmamıştır. Siyasi ve içtimaî işlerde, halk üzerinde bu kadar tesirli olan kimse de yoktur ve çıkmamıştır. Halkın üzerinde tesir icra ederek, halkı böyle bir yolda çalışmaya başka bir yola kimse sevk etmemiştir. Görüyoruz ki, o bir tek kimse olduğu halde kalkıp Lâilâhe illallah mefhumunu ilân etti. Bu sadece peygamberane bir şekilde ileri atılmak için değildi. Hakikatte İslâmî hareketin ne şekilde olacağını ilân etmek içindi. Bu ıslahat hususunda kimse O'na yardım etmiyordu. Hatta halk, bu kelimeleri bile kabul etmek istemiyordu. Lailahe illâllah'ı temel olarak kabul edenler de Zat-ı Risaletpenahilerinin yanı başında tahammülü çok güç sıkıntılara katlanıyor ve bu esası yerleştirmek için uğraşıyorlardı. Fakat çok geçmedi, Lâilâheillallah sesini duyup gelenler Zat-ı Saadetlerinin etrafına toplandılar. Bir hayli zahmet, meşakkat ve mücadelelerden sonra bu binayı da kurmaya muvaffak oldular. Bu bakımdan İslâmî hareketi yürütmek için hususî tedbire ve amelî hikmete ihtiyaç vardı ki, bunun da başı Tevhidi sağlamlaştırmaktı.

Tevhid akidesi sadece bir dinî mesele değildir. Arz ettiğim gibi içtimaî yaşayış nizamı da tam olarak ancak bunun üzerine kurulabilir. İçtimaî yaşayışta, insanın kendi başına buyruk ve Allah'tan gayrısına kul olmaktan kurtulması icabediyordu.

Bugün dünyanın her tarafında minarelerden "Eşhedü En la ilahe illallah" sesleri yükseliyor. Ne bunu söyleyenler buna dikkat ediyorlar, ne de bunu işitenler bu mukaddes kelimede ne derin bir mana bulunduğu üzerinde düşünüyorlar. Fakat bu ilândan asıl maksadın ne olduğu anlaşılırsa ve bunu söyliyenin de şu manada söylediğini kabul edelim: "Benim Hak Taalâ'dan başka bir hükümdarım yoktur. Ben hiçbir hükümdara boyun eğmem; hiçbir buyruk altına girmem, hiçbir kanunu kabul etmem; hiçbir adalet (Jurisdiction) a eğilmem; kimse bana hükmedemez; kimsenin nizam ve kaidesine evet demem; hiçbir imtiyaza hak ve hukuk tanımam; hiçbir hükümet, hiçbir mukaddeslik farkı ve ihtiyârât sahibi kabul etmem; sadece ve ancak bir ve tek olan Allah'tan başka birşey tanımam." O zaman siz de göreceksiniz ki, birçok idrâk yoksunları böyle bir anlayışı kabul etmiyeceklerdir. Aç gözlüler bu esasa inanmak yoluna gitmeyeceklerdir.

Siz isterseniz dövüşün, isterseniz dövüşmeyin. Dünyanın kendisi sizinle savaş halindedir. Şunu da anlayacaksınız ki, yerden semaya kadar ne var ne yoksa sizinle düşmandırlar. Her tarafta sizin için yılan, ejderha ve yırtıcı canavar mesabesinde bulunan düşmanlarınız vardır.

Hazret-i Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem o karanlık çağda bu sesi yükseltti. Bu sesi yükselten davetin mahiyetini çok iyi biliyordu. Duyanlar da bu sesin hangi manada ifade edildiğini anlıyorlardı. Bu gerçek kurtuluş hareketine kapılanlar dövülüyorlardı. Bu sesi kısmak için her türlü çareye başvuruyorlardı. Çünkü muhaliflerin Brahmaniyetleri (Brahmenlik) ve Papalıkları tehlikeye giriyordu. Hükümdarların hükümdarlıkları, sermaye sahiplerinin sermayeleri, tefecilerin menfaatleri, nesil - perestlerin neslî üstünlükleri (Racial Superiority) milliyetçi ve ırkçıların tutunduğu temeller, ecdatçıların dedeleri ve ataları, put perestlerin putları tehlikeye giriyordu. İşte bu sebepten dolayı

şöyle buyurulmuştur.

El - küfrü milletin vahidetün:

Küfür bir tek millettir.

Ve bu vecizenin ispatı gereğince savaşa girilmiştir. Bu yolda savaşmakla bir hareket baş göstermiştir. Bu mücadelede yalnız bir kısım halkın düşünceleri temiz ve hakikatları kabul etmeye hazır bulunuyordu. Bunların vicdanlarında sadakat vardı. İnandıkları şeyin hak olduğunu bildiklerinden bu yolda canlarını feda etmeye ve ölmeye de hazır idiler. Bu hareket için böyle bir halk topluluğuna ihtiyaç vardı. Bir bir, iki iki, dört dört bir ara ya gelip toplandılar ve işe giriştiler. Katlanmadık sıkıntı ve çekmedikleri eziyet ve çile kalmadı. Bu uğurda evlerini barklarını da bırakıp hicret ettiler. Yakınlarını, sevdiklerini dost ve ahbaplarını bıraktılar. Dayak yiyenler, hapsedilenler, binbir eziyete katlananlar ve ölenler, oldu. Çarşı pazarda taşlananlar, tahkir edilip küfür işitenler tahammül ettiler. Kafalarımı kırılmadı, evler mi dağılmadı... Her şey yapıldı, her çareye baş vuruldu. Fakat bü tün bunlara rağmen İslâm ne sağlamlığını kaybetti ne de İslâmî iman sarsıldı.

Bunun ilk faydası şu idi: Böyle bir işe iradesi zayıf ve daldan dala konan kimseler yanaşamadılar. Bu harekete katılanlar Adem soyunun en seçkinleri idiler. Ancak bu seçilmişler bu harekete katıldılar. Esasında da bu böyle olmalıydı. Bu işe üstün seciyeli kimseler lazım dı. Herhangi bir insan bu davaya faydalı olamazdı.

Sonra bu halk topluluğu giriştikleri bu işte şahsi garaz veya ailevî bir maksat için bu çetin musibetlere katlanmıyorlardı. Yalnız Hak için, sadakat için ve Allah rızası için bütün bu sıkıntı ve cefalara göğüs geriyorlardı. Bu yüzden açlıktan öldüler ve dünyanın cefasına maruz kaldılar. Bütün bu ağır ve şiddetli mücadelelerin neticesinde aslî gaye ve aslî maksat olan sahih İslâmî zihniyet doğdu ve ortaya çıktı. Lâzım olan ve ulaşılması gereken merhale de bu idi. Onların kalplerinde temiz İslâmî karakter kendisini gösterdi. Onların Allah - perestlik-leri hulus ile göründü. Musibetlere katlanarak İslâmın dershanesinden hakikat dersi alarak geldiler. Herhangi bir şahsın maksadı için bu zümre ortaya atılmamış ve bir ölüm kalım mücadelesine girişmemişlerdi. Çalışıp çabalamalar, uğraşıp didinmeler, türlü musibetler, zahmetler, sıkıntılar, darmadağın edilmeler, dayaklar, ölümler, hapsedilmeler, yoksulluklar, yerden yurttan hicretler gibi bütün bu merhalelerden geçip şahsî ve zatî tecrübeler sayesinde bu asli maksadın bütün teferruatına kadar kalplerini ve ruhlarını hazırladılar. Hatta onların şahsiyetleri, bu maksadın kemâl bulmasına yardım bakımından, namaz farz oldu ki, dikkatler bir nokta üzerinde toplansın. İnanılan ve kabul edilen hâkimin (hükümdarın) hakimiyeti tekrar tekrar itiraf edilsin. Bu akide kökleşsin ve sağlam bir hâle gelsin. O hükümdarın hükümdarlığı akidesi, yerleşip sağlamlaşsın ki, dünya işleri hep O'nun hükmüne göre yürüyüp gider. O'nun "ALİM ÜL, GAYBİ VEŞ-ŞEHADE: gizliyi ve aşikâr olması ve "Mâliki yevmüddin: hesap gününün sahibi" vasfını taşıması ve "Kâhirün fevka ibadihi: kullar üzerinde kudretli bulunması" hakikati zihinlere ve kafalara yerleşsin. Her hal ve durumda O'ndan başka kimseye kulluk edilemiyeceği bilinsin. Kalblere yerleşsin.

Bir taraftan bu esaslara göre yeni gelenler bu yolda terbiye ediliyor, diğer taraftan da İslâmî hareket meyvelerini vermeye başlıyordu.

Halbuki, küfür ehli bu ilk müslümanlara eziyet ediyor, hapsediyor ve bazılarını evlerinden dahi çıkararak, onlara çeşitli şekillerde zulmediliyordu. Fakat bütün bunlara tahammül edildi. Acaba bütün bu güçlüklere neden ve niçin sabrediyorlar, göğüs geriyorlardı. Görüyoruz ki, bu kimselerin gözünde, kadın, altın, mal mülk ve hiçbir şeyin kıymeti yoktu. Onlar hiçbir şahsî menfaat da gözetmiyorlardı. Allah'ın bu kullarının sadece sadakatleri vardı. Bu insanların kalpleri niçin böyle bir cazibeye kapılmıştı? Uğrunda her eza ve cefaya katlandıkları bu şey ne idi ki, kendilerini hiçbir şey durduramıyordu. Anlaşılıyor ki, bu enerji kaynağı Lâilâhe İllâllâh'tır. İnsanî yaşayış nizamını değiştiren prensip bu yüce kelime adi. İşte bu sesin yükselmesi için sadakatle, hakikatle, imanla dünyanın bütün menfaatleri feda ediliyordu. Can, mal, çoluk çocuk, herşeyden vaz geçiliyordu. O zaman gözler açılıyor, kalpler genişliyor, gözlerin önünden perdeler kalkıyor, hakikatin manzarası olduğu gibi ortaya çıkıyordu. İşte ancak bu cemaatı, şahsî güzelliğin gururu, ecdat - perestlik cehaleti, dünyevî garazlar ve dünya muhabbeti aldatamamıştı. Ve işte bu cemaat bu sese layıkiyle cevap verdiler. Ne kadar muhalefete, eziyete uğradılarsa da bütün bu karşı koymalar kırılıp atılmıştı. Hakikat severler ve bu temiz insanlar gitgide çoğalarak gayelerini başarıya ulaştırdılar.

O zaman, bu hareketin başında bulunan lider de kendi şahsî yaşayışı ile bu hareketin amelî taraflarını ortaya koydu. Her sözü ve fiili ile İslâmın hakiki ruhunu gösterdi. O zaman insanlar İslâmın ne demek olduğunu anladılar. Bu hususu uzun uzadıya anlatacak değiliz. Ancak kısaca birkaç misal vereceğim:

Zatı Risaletpenahilerinin hanımı Hazret-i Hatice Radıyallahu Taalâ anha, Hicazın en zengin kadınlarından biriydi. Zat-ı Saadetleri de onun ticaret işlerine bakardı İslâm daveti başlayınca Zat-ı Peygamberîleri bütün bu işleri bir tarafa bıraktı. Olanca varlığını bu mukaddes işe vakfetti. Bütün Araplar kendisine düşman kesildiler. Kendilerinin ve muazzez hanımlarının nesi var nesi yoksa birkaç sene içinde hep bu yolda harcadılar. İş o raddeye vardı ki, bir ara Hicaz'ın "Melik ül - tüccarı": En zengin tüccarı bulunan Zat-ı Saadetleri, davet ve tebliğ için Taif'e gitmek istedikleri zaman binecek bir merkep bile bulmakta zorluk çektiler.

Kureyş milleti de Zat-ı Saadetlerinin bu ülkeye hükümdar olmasını teklif ettiler. "Seni kendimize padişah yapalım, beğendiğin en güzel kadını sana verelim, senin ayaklarına kapanalım, yalnız şu başladığın hareketten vazgeç" dediler. Fakat O Zat, insanlığın kurtarılması için gelmişti. Bu maksat uğruna, taşlanmağa ve kötü sözler işitmeye razı idi.

Kureyş ve Arap ileri gelenleri Alemlerin Fahrine, şöyle diyorlardı. *"Yâ Muhammed, (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nasıl olur da biz senin meclisinde oturur ve senin sözlerini dinliyebiliriz ki, bizler senin meclisine geldiğimiz zaman meclisinizde hep köleler, kullar, beş parasız kimseler (maazallah) aşağı kimseler oturuyorlar. Nasıl olur da biz şu aşağılık zümre ile aynı yerde oturabiliriz. Nasıl olur da biz onlarla aynı seviyeye düşeriz."*

Fakat O Zat, insanlar arasında aşağılık ve yukarılığı kaldırmak ve insanları aynı seviyeye getirmek için gelmişti. Onların hatırı için fakir ve parası bulunmayan kimseleri kıracak değildi.

Bu hareket için, Zat-ı Saadetleri, kendi kavmini, kendi ülkesini, kendi kabilesini, kendi hanedan ve ailesini ve aynı zamanda herşeyini feda etmekten çekinmemişti. Çünkü O Zat, insanları insan etmek, insanlara insanlık öğretmek için dünyaya gelmişti. İnsanları kurtarmakla vazifelendirilmişti. Böyle bir daveti insanlığa ulaştırmağa memurdu. Eğer Zat-ı Saadetleri kendi ailesini, kendi hanedanını düşünseydi, Hâşimî olmayan kabilelerin mensupları o zata karşı nasıl yakınlık hissi duyabilir, ve O'na nasıl bağlanabilirlerdi? Eğer Zat-ı Saadetleri, Kureyş iktidarına karşı cephe almasaydı, Kureyşten olmayan diğer Araplar kendisine nasıl itimat edebilirlerdi? Eğer Zat-ı Risaletpenahileri, Arap milletinin üstün olduğunu ileri sürseydi o zaman Habeşistanlı Bilâlî Habeşî, Suheybî Rumî ve iranlı Selmani Farisî Hazretleri Radıyallahu Taalâ anhüm, etrafına toplanırlar mıydı? İşte O'nun işi her türlü şahsî, ailevî, hanedanı, kavmi, vatanî ve memleketçiliğe dair en ufak bir mefhumdan uzaktı.

Mekkeden hicret edip Medineye geldiği zaman, düşmanlarının dahi kendisine teslim etmiş bulundukları emanetleri sahiplerine iade etmek için Hazret-i Ali Radıyallahu Taalâ Anh'ı memur etti. Dünyaperest bir kimse eline geçirdiği bir şeyi, böyle bir fırsat varken, geri iade ettirir miydi? Fakat Allah - perest kimse ise kendi can düşmanlarının haklarına dahi zerre kadar tecavüz etmez. Bir taraftan bu düşmanları Zat-ı Saadetlerinin canına kast etmek isterlerken, diğer taraftan Zat-ı Risaletpenahileri de bunların emanetlerini geri vermek için çalışıyordu.

İşte bu ahlak, Arapları hayretten hayrete düşürüyordu. Ben. katiyetle diyebilirim ki, o tarihten iki sene sonra Bedir savaşında Zat-ı Saadetlerinin karşısında yer alan bu kimseler şöyle söylüyorlardı: Biz kiminle savaşıyoruz? Hicret gecesi kendisini öldürmek için uğraştığımız sırada o bizim emanetlerimizi geri vermeğe çalışıyordu. Bu melek hasletli zatla mı çarpışıyoruz? Evet, o zaman Arapların elleri Zat-ı Saadetlerine karşı harp ediyordu. Fakat kalpleri yaptıkları bu işi tasvip etmiyordu. Bedir'deki kâfirlerin mağlup olmasının sebebi de bu ahlakî yükseklik olsa gerektir.

Onüç sene süren çetin çalışmalardan sonra, Zat-ı Saadetleri, Medinede küçük bir devlet teşkil etmesine sıra geldi. O zaman bu devletin halkı terbiye görmüş ve tam bir islâm düşüncesine sahip birkaç bin kişiden fazla değildi. Bu camianın teşkil ettiği hükümet on sene kadar Allah Resulünün Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in rehberliği altında devam edegeldi. Bu az zamanda hükûmettin her cephesi, İslâmî usul ile yürütüldü ve Zat-ı Saadetleri islamın her cephesini öğretti. O devirde İslâmi ideoloji de manevî düşünceden (Abstract idea) genişleyerek, ilerleyip bir medenî nizâm haline geldi. Bu nizamda İslâmın güvenlik, eğitim, yargı, sosyal ilişkiler, toplum ve ekonomik müeyyideleri ortaya kondu. Savaş - barış ve milletlerarası münasebetlerine dair kaideler nizamlaştı. Yaşayışın her sahasına ait usuller konuldu. Bu usuller dairesinde yaşayış devam ettirildi. Bu husuŝî usul ile çalışacak olanlar yetiştirilip, diğerlerini de yetiştirmek için işe giriştiler. Bu zümre, İslâm idaresini öyle örnek olarak öne sürdüler ki, sekiz sene gibi kısa bir zamanda, Medine kasabasında kurulmuş bulunan bu küçücük devlet bütün Arabistan yarım adasını idaresi altına aldı. Gruplar halinde halk, İslamın bu amelî çalışmasını görüyor ve İslâma sarılıyorlardı. Halk gözü ile görüyor ve şahit oluyordu ki, gerçek insanlık denen şey İslâmiyettir. İnsanlığı felaha götürecek olan yol ancak bu Hak yoludur. Buna en azgın İslâm

düşmanları bile kanî oldular. Yalnız kanî olmakla kalmayıp, bu yeni dine öyle sarıldılar ki, varlarını yoklarını hatta canlarını bile İslâm uğruna feda ettiler. Bu kimseler önce bu harekete karşı senelerce dövüşmüş şahıslardı. Halid ibni Velid, Ebu Cehilin oğlu İkreme, Ebu Süfyan gibi İslâm düşmanları, müslüman olunca Hak dinine hizmetkar oldular. Hazreti Hamza Radıyallahu Anh'ın katili Hind (Hazreti Hamzanın ciğerini yemek isteyen kadın) ve Vahşi sadakatle baş eğerek, gelip İslâma teslim oldular. Fakat Zat-ı Saadetleri onlara karşı kin tutmadı. Zaten o yüce peygamberin herhangi bir garaz duymasına da imkân yoktu.

Tarih yazarları hataya düşerek, bu emsalsiz inkılabın savaşlarla meydana geldiğini ileri sürmüşlerdir. Halbuki o kadar kısa zaman süren savaşlarla, savaşçı olan bütün bir Arap kavmi nasıl mağlup edilebilirdi? Tarafların zayiatı da bin veya bin yüz kişiden fazla değildir. İnkılaplar tarihine bakarsanız, kendiniz de hak vereceksiniz ki, buna ancak "Kansız İnkılap": (Bloodless Revolution) demek doğru olur. Bununla beraber bu inkılap sadece memleketin ahvalini ve nizamını değiştirmekle kalmadı. Zihniyetlerde, görüş zaviyesinde ve düşünce tarzında öyle bir başkalık meydana geldi ki, yaşayış usulünde ve bütün bir ahlakî davranışta bambaşka bir millet meydana çıktı.

Bu millet eskiden zinayı mubah gören, kadınların iffetine tecavüz eden ve aynı zamanda içkiye düşkün bir topluluktu. Fakat İslâmiyeti kabul ettikten sonra, içki ve zinanın ortadan kalkmasında öncü oldular. Hırsızlığı âdet edinmiş ve bunu mubah sayan bu millet, bu defa dostlarının evinde bile yemek yerken, acaba caiz olmayan bir şey mi yaptım diye nefislerini sorguya çektiler. Bu şekil bir yemek yemenin Kur'an-ı Kerimde yasak edilmiş olmadığı söylendiği halde yine de titizlikte ileri gittiler. Vaktiyle yol kesmeyi, kervan soymayı adet edinmiş bulunan ve geçimini bu iş üzerine kurmuş olan bu kavim öyle bir değişti ki, bu kavmin, bu ümmetin alelade fakir bir askeri, İran saltanatı yıkılıp giderken, İran Kisrasının milyonlarca altına bedel olan kiymetli tacını, yanına alarak, gecenin karanlıklarında ıssız çöllerden geçerek getirip kumandanına teslim etmişti. O tarihten önce böyle bir hadisenin eşine yeryüzünde rastlamak acaba mümkün olabilir miydi? İşte bu yüce dinin insanlara yapmış olduğu tesir, halis bir niyetten başka birşey değildir. Burada artık riyakârlık hastalığından katiyen bahs edilemez. Eskiden bu kavmin fertleri indinde, insan hayatının hiçbir kıymeti yoktu. Kendi çocuklarını kendi elleriyle diri diri toprağa gömerlerdi. Bu insanlar bilahare, öyle merhametli oldular ki, bir tavuğu bile keserken içlerinde merhamet hissi doğdu. O kadar doğru ve temiz bir ahlaka sahiptiler ki, cahiliyet devirlerinde yapmadıkları kalmayan bu kavmin fertleri, Hayber kalesi fethedildikten sonra, tahsildarlık memuriyeti ile, vergi tahsil ederlerken, kendilerine büyük bir meblağ tutan rüşvet teklif edilip de devlet vergisini azaltmalarını bildirdikleri zaman, bu rüşveti kesin olarak red etmiştiler. Yahudilerle aralarında olan müşterek mahsulü de yarı yarıya bölerek, onlara: *"Siz hangisini isterseniz onu alınız"* demişlerdi. Yahudiler de tahsildarların bu tavrına şahid olunca, parmakları ağızlarında kalmıştı. Ve gayri ihtiyari şöyle bağırmışlardı: *"İşte artık yeryüzünde adalet kaim oldu."*

Bu hükümetin idarecileri ve valileri, hükümet konaklarında ve saraylarda değil, halkın arasında oturur, gezer ve dolaşırlardı. Sokaklarda, çarşı ve pazarda yaya yürürlerdi. Onların evlerinin

kapısında, ne muhafız" ne kapıcı ne de teşrifatçı vardı. Gece bile her isteyen vatandaş, evindeki idareciye müracaatını yapardı. Bu ümmetin içinde öyle hâkimler yetişti ki, bir Yahudinin iddiası karşısında zamanının halifesini bile mahkemeye getirtti. Halife kendi oğlunu ve kölesini şahit göstermek isteyince Hâkim bunları kabul etmemek cesaretini de gösterdi. Bu ümmetin içinde, öyle kumandanlar yetişti ki, harp sırasında bir şehri tahliye ederken, vaktiyle şehir halkından alınmış bulunan cizyeleri geri verdi. *"Bu bizim hakkımız değildir"* dediler. Bu ümmetin içinde öyle elçiler yetişti ki, İran baş kumandanının sarayında kumandanın karşısına çıkarken, İslâmî ve insanî eşitlikten vaz geçmedi. Bu usulü açıktan açığa belirtti. Açık bir lisan ile İran kumandanının karşısında, İrandaki sınıf ayrılıklarını tenkit etti. Bu konuşma o kadar tesirli oldu ki İran ordusu efradının kalblerinde insanlık dini hakkında bir sevgi belirdi. Bu ümmet efradı arasında öyle ahlak sahibi kimseler çıktı ki, hırsızlık yapan kimse kendi ayağı ile gelerek elinin kesilmesini talep etmiş ve diğer kimse de zina ettiğini iddia ederek cezalandırılmasını istemiştir. Maksat öteki dünyada Cenabı Hakkın huzuruna çıkarken hırsızlık ve zina suçunun cezasını görmüş ve kurtulmuş olarak çıkmaktı Bu ümmetin ordusunun askerleri, para ve dünya için savaşmıyorlardı. Sadece iman yolunda çarpışıyorlardı Onlar kendi ceplerinden para harcayarak harp meydanlarına koşuyorlardı. Elde ettikleri ganimet mallarını da kendilerine alı koymayıp, bölünmesi için kumandanlarının huzuruna getiriyorlardı. Acaba, içtimaî ahlak ve zihniyeti kılıçla bu şekilde değiştirmek mümkün müdür? Tarih gözümüzün önündedir, insan ahvalinin tepeden tırnağa silah zoru ile böyle bir inkılap geçirdiğine dair sizler bir misal verebilir misiniz?

Gerçekten enteresan bir mesele gözümüzün önündedir. On üç sene zarfında ancak on veya on iki bin müslümanla bütün bir ülke müslüman oldu. Çok az bir insanla böyle bir neticenin alınmış olması dolayısiyle "bu muammayı nasıl halledebiliriz" diye düşünüp duranlar var. Halbuki mesele gayet basittir. Yeni bir ideoloji üzerine yaşayışın plânı çizilmişti. Fakat ilk önceleri halk bu hareketin mahiyetini sezememişti. Böyle bir değişikliğe niçin lüzum görülüyordu? Neticeyi tahmin edemiyenler çeşit çeşit düşüncelere saplanıyorlardı. Şüphe ve tereddüt geçiriyorlardı. Böyle şairane sözler söyleyen bu insan (neuzü-billah) acaba delirmiş midir diye hayret ve dehşet içinde kalmışlardı. Yoksa hayal-perest midir diye kendi kendilerine soruyorlardı. O zaman, sadece yüksek zekâlı kimseler iman ettiler. Bu zevat, hakikati görüyor ve İslâmın insanların kurtuluşu için geldiğini anlayabilen kimselerdi. Zamanı gelip de bu fikir nizamı üzerine bir hayır nizamı kurulunca, halk gözünü açtı. İşin ne olduğunu ve ne neticeler verdiğini de gördüler. O zaman iyice anladılar ki, yapılmak istenen iş, Allah'ın seçkin kulu tarafından zulmün ortadan kaldırılması için ele alınmış ve zafere ulaştırılmıştır. Artık bu gerçek kurtuluş hareketine karşı koymaları için bir sebep kalmadığını anladılar. Ve bütün güçleriyle bu yolda çalışmaya başladılar. Ancak basiret gözü kapalı bulunanlar bu hakikati görmemezlikten geldiler.

İslâmın içtimaî inkılabının takip ettiği yol, böyle bir yoldur. İşte plânı çizilen, binası kurulan inkılap böyle yapılmıştı. Halk bu işin başarıya ulaşmasını mucize sayıyordu. Evet, Peygamberin mucizelerinden biri de budur. Tarih de bize anlatıyor ki, bu hareket, tabiî yoldan gelişen bir hadisedir. Burada illet olduğu gibi ilmî ve mantıkî deliller de vardır. Biz

de bugün, o tarihî plân üzerine hareket edersek, yine aynı neticeyi elde ederiz. Elbette şurası da vardır ki, böyle bir iş yapmak için, İslâmî imanın şuuru, zekâ ve düşünce, sağlam karar verebilmek kudreti, şahsî zaaflardan kurtulmak ve fedakârlıklara katlanabilmek istidadı olmalıdır. Aynı zamanda himmet ve gayret sahibi kimselere ihtiyaç vardır. İnandıkları gaye için çalışıp da başka yönlere dönmeyenler de lâzımdır.

Dünya yaşayışındaki kendi şahsî menfaatlarından fedakârlık eden kimseler bulunmalıdır. Bu ümit uğruna, anneler, babalar, çoluk çocuklar, dostlar, mal ve mülkler feda edecekler olmalıdır. Biz bunları kaybettikse ne zararı vardır diyebilenler bulunmalıdır. Bu maksat uğruna çalışma yolundaki engelleri ortadan kaldıracak kimseler meydana çıkmalıdır.

Böyle bir ümmet ilk önce Allah sesini yükseltir, sonra da işe girişirler. Nitekim işin başında da böyle olmuştu.

EMNİYETLİ YOL[298][298]

SORU:

Aşağıdaki iki şüpheli mesele huzurunuza arzediliyor. Lütuf ve kerem buyurup bunlar hakkında sahih nazari yenin ne olduğunu izah buyurmanızı rica ediyoruz.

1. Tercüman ül - Kur'anın geçen sayısında bir okuyucuya ait şöyle bir soru yayınlandı:

Hazert-i Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bir hükümete başkanlık etmesi teklif edildiği halde acaba bu teklifi niçin kabul buyurmadılar? Halbuki Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm, kendilerine teklif edilen bir iktidarı kabul edip bu iktidardan faydalanarak müminlerden ve salih kimselerden bir cemaat hazırlamak yolunu tercih ettiler. Acaba aynı yol tutulmuş olsaydı daha iyi olmaz mıydı? Bu soruya verilen cevabı okudum, fakat beni tam manasiyle ikna edemedi.[299][299] Bence Hazret-i Yusuf Aleyhisselâmın yolu tutulmuş olsaydı daha iyi olmaz mıydı? Zat-ı Saadetlerine, Mekke halkı padişahlık teklif ettikleri zaman niçin kabul buyurmadılar da, ayrı bir devlet kurmak yoluna gittiler? Şimdi bizim de böyle mi yapmamız icabeder? Lütfen bu hususu izah buyurunuz. Acaba benim bu fikrim ne derece doğrudur? Yoksa tamamen hatalı mıdır?

2. Zat-ı Faziletleri, yine yazıyorlar ki, herhangi bir merhalede böyle bir vaziyet ortaya çıkmış olursa, o zaman, zamanımızda mevcut bulunan Anayasa usullerini ortadan kaldırıp, bunun yerine sahih bir usul koymak için artık düşünmeye gerek kalmaz. Bu hususta halk da, İslâmî cemaatin oluşturulması için bir yere kadar, kurullara girmenin ve seçimlere iştirak etmenin doğru olduğunu düşünmektedirler. Bu mevzuda da içtimaî bakış açısını izah buyurmanız rica olunur.

CEVAP:

---

[298][298] Bu sual ve cevaplar Tercüman ül - Kur'anın Muharrem 1365: Aralık 1945 sayısında çıkmıştı. Bu mevzuyu Hint - Pakistan taksiminden önce anlamak daha kolay olurdu. (Hazırlayıcı)

[299][299] Bu mektup ve cevabı da "Heme-gîr riyaset meen tahrîk-i İslâmî ka tarîk-i kâr": (Alemşümul hükümette İslâmî hareketin çalışma tarzı) adı altında ayrıca neşredildi).

Bizim için bütün Enbiya Aleyhimselâmın tuttukları yola itaat edilmesi lâzımdır. Hatta Zat-ı Saadetleri de bu hususu açık olarak beyan buyurmuşlardır. Kur'an-ı Kerimde de aynı emri görüyoruz. Kur'an-ı Kerim hiçbir peygamberin tuttuğu yolu ortadan kaldırmak istememiştir. Böyle olunca da Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in tuttuğu yol da başka bir yol değildir.

Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e padişahlık teklif edildiği zaman, bu padişahlık bir şarta karşılık, ileri sürülmüştü. Bu şart da şudur: Zat-ı Saadetleri, dinî tebliğ etmeyive daveti bırakıp, onlara uyacak ve ancak bu şekilde onlara padişah olabilecekti. Eğer Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm'a da böyle bir teklif yapılmış olsaydı, o da böyle bir teklifi reddederdi.

Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm'a, kayıtsız şartsız, hudutsuz olarak tam bir serbestlik verilmek şartı ile iktidar teklif edilmişti. Hazret-i Yusuf, böyle bir teklifi kabul etmiş, iktidara geçince mülkün nizamını Hak dinî üzerine usûl koyarak tanzim etmişti. Memleketi bu yolda idare etti.

Nebiyyi Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Selleme de böyle bir teklif yapılmış olsaydı, elbette ki, savaşsız elde edeceği bu neticeyi, savaşla elde etmeye tercih ederdi. Fakat o zamanki Mekke ileri gelenleri tarafından teklif edilen bu hükümet, temiz ve saf İslâmî nizamı yürütmediği gibi o zamana kadar halkın ve komuoyunun de böyle bir hükümete gerçekten yardımcı olabileceklerini, biz mümkün göremiyoruz.

2. Seçim mücadelesi ve kurullara iştirak meselesi, bir gayrı İslâmî Anayasanın mevcudiyeti halinde, bir gayrı - dinî: lâik (Secular) Cumhuriyet (democracy) kurulup da, böyle bir cumhuriyetin yürütülmesi için olursa, o zaman bizim Tevhid akidemize ve dinî inancımıza muhalif olur. Fakat biz memleketin komuoyunu kendi dinî düşüncemiz ve akidemize uygun şekle getirebilmek ve böyle bir memleketin nizamını kendi dinî akidemiz üzerine kurmak imkânını bulmak düşüncesi ile ve Anayasayı da İslâmî bir Anayasa ile değiştirmeyi dikkate alarak, bu yolda yürümemiz için bir mani yoktur dedik. Tabiî savaşarak, kanlı çarpışmalara girerek, elde edebileceğimiz neticeyi, dövüşmeksizin elde etmemize Şeriat engelleyici bir hüküm koymamıştır. Fakat şu hususu da iyi anlamamız lâzımdır ki, bu çalışma metodunda şu unsurlar bulunmalıdır:

1. Memlekette, vaziyet öyle olmalıdır ki, bu nizamdan başka bir nizamın kurulmamasına karşı koyacak güçte olmalı ve bu nizamı yürütmeye hazır bulunmalıdır. Yahut da bu nizamın kurulmasına yeterli olmalıdır.

2. Biz, kendi tebliğimizde, davetimizde ve propagandalarımızda öyle bir yoldan yürümek imkânına sahip bulunmalıyız ki, memleket halkının büyük bir çoğunluğunu kendimize hemfikir yapabilelim ve gayri İslâmî nizam yerine İslâmî nizamı kurmak için komuoyunu hazırlamak mümkün olsun.

3. Seçimler gayrı İslâmî Anayasa için olmamalı ve gayrı İslâmî Anayasa yapmak için bir kurulun toplan ması gözönünde bulunmamalıdır. Ancak memleketin nizamının yani İslâmî nizamın Anayasasını hazırlamak İçin, olmalıdır.

ALEMŞÜMUL HÜKÜMETTE İSLAMÎ HÜKÜMETiN ÇALIŞMA

TARZI[300]

SORU:

Bir müslüman için, şu mesele üzerinde fazla istidlâle lüzum yoktur ki, — sahih İslâmî anlayışa sahip olmak şartiyle — yaşayış nizamında bir tek maksat vardır: Hükümeti ilâhiyeyi kaim kılmak.

Açık olarak bellidir ki, bu maksada ulaşmak için, öyle bir yol tutulmalıdır ki, fıtrata ve akla bu işin yapılması müsait bulunsun. Ve bu şekilde aslî dava yürütülebilsin. Hükümeti İlâhiyeyi ilk defa kuranlar Enbiyayı Kiram Aleyhisselâmdırlar. Bu bakımdan bu davada onların yollarını takip etmek icabeder.

Peygamberlerin yaşayış sahifelerine göz gezdirdiğimiz zaman, iki yol takip eden peygamberler görüyoruz:

1. Davetleri sırasında muntazam bir hükümeti olanlar. Bu hükümet, camianın üzerinde otorite sahibi idi. Ve bu hükümetlerde iktidarı A'la bir tek kişinin elinde bulunuyordu. Hazret-i Yusuf ile Hazret-i Musa Aleyhisselâm gibi.

2. Diğerlerinin zamanında ne muntazam bir hükümet ne de muntazam bir devlet vardı. Ne de camianın üzerinde otoriter bir makam bulunuyordu. Mevcut olan hükümet bir kabile reisinden farksız (Patriachol) bir hükümet idarecisi idi. Meselâ, Hazret-i Hatemün - Nebiyyin Sallallahu Aleyhi ve Sellem gibi.

Bu iki kısım peygamberlerin de ayrı ayrı çalışma sis temleri olduğu görülüyor. Herhalde siyasî vaziyetin zarureti bu ayrı çalışma şeklini gerektirmiştir.

Fakat zamanımızın kapsamlı ve alemşümul hükümetleri, fertleri de her taraftan etki altına almış olduğuna göre bu muntazam, etkili ve sağlam iktidar, fikrî ve amelî bakımdan da duruma hâkim bulununca, — ki, bu gibi iktidarlara eski tarihlerde raslamak pek kolay değildir şöyle bir soru ortaya çıkıyor: Nasıl olur da hükümetsiz (Stateless) bir devirdeki çalışma metodları, yani kabile reisliği hükümeti devrindeki usuller, şimdiki muntazam hükümetlere tatbik edilebilir? Nasıl olur da bu uğurda çalışanlar, modern hükümetlere karşı muvaffak olabilirler?

Hatamün - Nebiyyün Sallallahu Aleyhi ve Sellem, muntazam bir hükümetin karşısında bulunmuyordu. Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm da bunun aksine muntazam bir hükümet karşısında idi. Nitekim Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm da iktidar sahibi olmak ve hükümet kudretini (Sovereign Power) eline almak istemişti:

"Beni yeryüzünün hazinelerinin başına geçir."

Demişti. Netice de arzu ettiği şekilde cereyan etmişti. Zamanımızın hükümetleri ise elbette ki, Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm devrinin hükümetlerinden daha kuvvetli, daha kudretli ve daha da alemşümuldürler. "Niçin bunları kaldırıp da yerine başka bir hükümet getirelim" diyenler çoktur. Hükümet kurmaya çalışırken veya kurulduktan, sonra inkılaplar baş göstermez mi? Kanlar dökülmez mi? Bolşevik Rusyada olmadı mı? Şurası da malumdur ki, İslâm yıkıp dağıtmak, kan dökmek ve ortalığı berbat etmek için gelmemiştir. İslâmın

[300] Tercüman ül - Kur'an, Ramazan - Şevval 1364: Ekim Kasım 1945. (Hazırlayıcı)

programı ve hattı hareketi çok incedir. İslam mefkuresine göre, zorla ve kanla iş yapmak doğru değildir. Belki İslâmın hareket tarzı daha ince ve daha da derindir. Buradan anlaşıldığına göre, kanlı inkılap yerine dirayete dayanan bir çalışma yapılmalıdır. Böyle bir hareket tarzı kabul edilirse, o zaman müslümanların hükümete muhalif olmaları doğru olmaz, bilakis hükümeti desteklemek lâzımdır.

İktidardan maksadın, kudret sahibi olarak atıp tutmak olmadığını söylemeye bilmem lüzum var mıdır? Meselâ, Nuvvab Sahip Tercümanın bir nüshasında Hazret-i Yusuf Aleyhisselâmın kısası meyanında beyan buyurdukları gibi, muntazam bir cemaat hazırlayıp bu vasıta ile işler yürütülmelidir. Hâkim kuvvet (Sovereign Power) i bu cemaat vasıtasiyle elde etmelidir.

CEVAP:

Şüphesiz olarak, bu durumda İslâmî hükümet alem-şümul olunca, kötü hükümet nizamları da ibtidaî şekilde kalır. Buna göre çalışma ve yürütme tarzı da değişir. Fakat işin usulü bakımından ve amaç bakımından bir değişiklik olamaz. Bu işin usulü şudur ki, ilk evvelâ biz davamızı ileri süreriz ve bu davaya katılmak isteyenleri çağırırız. Bize katılıp, evet diyenler toplanıp gelirler. İntizamlı bir şekle girerler. Sonra efkârı umumiyeye baş vurarak, yahut da öyle bir vaziyet doğar ki, elde mev

cut kanunlara ve Anayasaya göre, hükümet nizamının bizim elimize geçmesi mümkün olur. O zaman biz de camianın ahlakî, medenî, siyasî, iktisadî ve diğer nizamlarının üzerinde düşünür ve bu mevzuları tanzim ederiz. Faydalı hususları tesbit edince hemen işe girişiriz. Elimize geçen bütün imkânların hepsini kullanır ve kendi çalışma tarzımızdan (Methode) istifade ederiz. Bizim çalışma tarzımız böyle olacaktır. Fakat daha güvenli bir vasıta ile iktidar mevkii (Substance of povver) elimize geçerse, o zaman davamız için halkı toplamaya da lüzum kalmaz. Derhal işe başlar ve bütün şer'î yollarla İslâmî inkılâbı kaim kılarız.

İSLÂMİ NİZAMIN KAİM KILINMASININ SAHİH ŞEKLİ301[301]

SORU:

Bir çok kimseler Pakistanın istikbali hakkında fikir yürüterek şu suali sormaktadırlar: Zat-ı Faziletmeabları, yahut da diğer ulemâ neden İslâmî hükümet için bir Anayasa hazırlamamışlardır. Eğer Anayasa hazırlayan kurulun: (Ayin - Sâz Assambli) elinde böyle bir metin bulunursa, pek tabiîdir ki, tetkiklerde bulunur ve işler tanzim edilir.

Bu sual sadece bana değil, bu mevzu ile alâkadar olan diğer ilim ehline de çok defa sorulmaktadır. Fakat, Zat-ı Faziletlerinin bu sorusuna cevap vermemi ve bu cevabı da Tercüman ül - Kur'anda neşretmek istediklerini talep ettiklerinden, benim için bu noktayı açıklamak bir zaruret oldu. İnşaallah bu husus aydınlanır da siz de ortada bulunan yanlış anlayışları bertaraf etmiş olursunuz.

CEVAP:

Zat-ı Alilerinin bu sualine karşı geniş ve etraflıca cevap vermek icabeder. Bu da şu durumda mümkün olmayıp, ciddi bir araştırmaya ihtiyaç göstermektedir. Ancak elimizdeki bilgilerle yetinerek, kısaca şunu arzedebilirim ki, bu şekilde Zat-ı alilerinin isteklerinin ihtimalden gerçeğe dönüşmesi ümid edilir.

Bugünkü cemiyetimizde, muaşeret, ahlak, siyaset, iktisat ve eğitim gibi içtimaî müesseseler İslâmî değildir. Şimdiye kadar gayrı İslâmî çizgiler üzerinde yürünüp gidilmiştir. Şimdi sadece ortada siyasî bir hareket vardır. Böyle bir temel sayesinde kurulmuş bir nizamın içinde bulunuyoruz. Yukarda temenni ettiğiniz işlere yavaş yavaş sıra gelecektir. Bu vaktin geldiği zaman da, İslâmî nizam diye buyurduğunuz mesele

301[301] Tercüman ül - Kur'an dan alındı. Zilkade 1367: Aralık 1948 .

sadece bir İslâmî Düstur: Anayasa hazırlamak işiyle sınırlı kalmayacak ve iktidar başında bulunanlara "gelin bunu yürütün" demekle yetinilmeyecektir. Maalesef herkes öyle zannediyor ki, bu iş bir hastahane tesis etmek işi gibi, bir bina ve bir kaç doktorla herşey hal yoluna gider. Yahut da bir okul kurmak gibi de değildir ki, bir tane bina bulup bir kaç masa, sandalye ve birkaç öğretmen bulduk mu iş tamamlanmış olsun. Hayret edilecek mesele şurasıdır ki, maalesef bizim tahsil terbiye görmüş, bilgili zevatımız da bu işi de bu kadar görüyorlar. Belki de onlar Anayasa hazırlamayı alelade bir muska yazmak gibi bir şey zannediyorlar.

İslâmî hükümetin bu ülkede kurulması iki şekilde mümkün olabilir:

1. Halihazır durumda memleket işlerinin idaresini ellerinde bulunduran zevatın İslâmî meselelerde halis niyet sahibi olmaları lâzımdır. Bu kimselerin vaatlerini tutmaları icabeder. Kendi milletleri ve kavimlerinin de bunlara inanmış olması gerekir. Bunların da hakikatte - sözde değil — böyle bir işi başarmak kabiliyetleri bulunmalıdır. Aksi takdirde bunlar, imanlı olmalarına rağmen, "Pakistanda iktidarda bulunuyoruz diye iş bitti dememeleri gerekir. Biz bu mevkide iken İslâmî nizamı kuracağız ve bu işi ehil olan kimselere emanet edeceğiz zihniyetini taşımaları lâzımdır. İşte bu en makul şekildir ki, bizim de Anayasa hazırlayan kurulumuz, gayrı İslâmî nizamı, İslâmî nizamla değiştireceğini ilân edebilir. Ve bu değişikliğin zarurî olduğunu ileri sürebilir. Bundan sonra, İslâmî ilimlerden haberdar olan kimseler bulunup Anayasa hazırlayan kurula iştirak ettirilmeli ve onların yardımı ile muntazam bir Anayasa hazırlanmalıdır. Bilâhare seçimler yapılırken de memleket işlerini yürütebilecek kimselerin seçilebilmelerine dikkat edilerek, bu zevatın İslâmî Nizâmı devam ettirecek ehliyette olmaları gözönünde bulundurulmalıdır.

Ancak böyle bir gelişmeden sonra, sahih bir usule istinad eden ve Cumhuriyet şeklinde karar kılınarak, tercihler ve yetkiler ehil kimseler eline geçmiş olur ve yaşayış nizamı da İslâmî usul üzerine kurulabilir.

2. içtimaî vaziyetin esası yavaş yavaş değişmelidir. Umumî bir hareketle ıslahat yapılarak, temiz İslâmî anlayışı yerleştirmelidir. Artık o zaman fazla zorluk görülmeden ve güçlüklere uğramadan kendi kendine İslâmî Nizam kök salmış olur.

Biz şimdiye kadar, hep birinci yolda yürüdük ve birinci şekli tecrübe ettik. Eğer bu işte muvaffak olursak, bu demek değildir ki, Pakistan devletinin ayakta tutunması için bizim milletçe çalışıp uğraşmamız faydasız olmuştur. Belki bu çalışmaların asıl sebebi İslâmî nîzam olduğundan, Pakistan devleti kurulup ortaya çıkmıştır. Bu maksada da daha rahat ve daha kolay yoldan ulaşmış bulunuyoruz. Fakat Maazallah, Allah göstermesin, biz bu işde muvaffak olmasaydık ve bu ülkede bir gayrı-İslâmî hükümet bulunsaydı ve gayrı - İslâmî nizam tatbik edilseydi, o zaman bu müslümanların bütün zahmetleri, çektikleri zorluklar ve katlandıkları fedakârlıklar, göz göre göre hiç olup gitmez miydi? Şurası da vardır ki, biz, Pakistanı kurduğumuza göre, ülkemizde er geç İslâmî bakış açısını yerleştireceğiz. O zaman, bu işte de muvaffak olmak için ikinci yolu tutmak bizi maksada daha kolay ulaştırır. Nitekim Pakistan kurulmadan önce de bu böyle düşünülmüştü.

Ümit ederiz ki, bu izahtan sonra halk bizim vaziyetimizi iyice anlamış

olur. Biz herhangi bir işi vaktinden evvel yapamayız ve yapmayız da. Şimdi İslâmî Nizam hakkında bilgi vermemiz talep edilmektedir. Eğer bu kabul edilirse, o zaman elbette ki, Anayasanın hazırlanması hususunda da mümkün olan yardımı yapacağız. Fakat bu temel mevzuları iş başında bulunan zevat uygun görmezse, o zaman Anayasanın (Düstur) tarihini çizmek ve plânını ortaya koymakta ne fayda olabilir?

SİYASİ İNKILAP MI DAHA ÖNCEDİR YOKSA İÇTİMAÎ SOSYAL İNKILAP MI?

SUAL:

Bizim ülkemizde herkes tarafından daima konuşulan şöyle bir mesele vardır:

İslâmın usul ve ahkâmı pek güzel ve pek iyidir. Fakat bunların tatbik kabiliyeti yoktur. Halkın ve ileri gelenlerin İslâma karşı kalben bağlılıkları vardır. Buna rağmen İslâmın sahih mefhumunu ve onun icabettirdiği hususları da pek bilmemektedirler. İslâmî kanunlar icra mevkiine konduğu taktirde, rejimin düşünce ve disiplinine karşı aksi bir tesir baş göstermesi muhtemeldir. Bunun için siyasî inkılaptan önce bir içtimaî inkılaba lüzum görüyorlar. Bu içtimaî inkılap yerleşmeden önce İslâmî hükümeti kurmak acaba vakitsiz bir iş olmaz mı, diyorlar.

CEVAP:

Bu meseleyi etraflıca izah etmek istersek, uzun bir cevap vermemiz lâzımdır. Fakat burada kısaca şunu arz edelim ki, elbette siyasî inkılaptan daha Önce medenî, içtimaî, ahlakî bir inkılaba daha çok ihtiyaç vardır. İşte İslâmî inkılabın fıtrî yolu da budur. Fakat şurası da doğrudur ki, İslâmda ahkâm ve kanunlar sadece zorla yürütülmez. Bu ilâhî müeyyidelere en başta inanmak gerekir. Bir iç (çoşkunluk) bulunması şarttır. Fakat şunu da kim inkâr edebilir ki, Pakistanın kaim olması ve ayakta tutunması siyasî inkılapsız olabilirdi? Buna göre, ilk önce içtimaî inkılap mı yoksa siyasî inkılap mı diye bir soru sormak tamamen manasız olacaktır. Fakat burada şu soru akla geliyor ki, halkın düşüncesine niçin şu mesele yerleşmez ki, biz şimdi kendi memleketimizde acaba İslâmî nizamı mı yürütüyoruz, yoksa kâfirane nizamı mı? İşte o zaman siyasî iktidarın da hakikî maksadı kendiliğinden belli olur. Bu da bir tarafa, ahlakî inkılabı ortaya çıkaralım diye de hükümet mekanizmasının yürümesini durdurtamayız.

Allah'a ve O'nun Resulüne iman eden ve Allah'ın iktidarı A'la'yı elinde bulundurduğuna kani olan bir millet, elbette ki, içtimaî hususlarda da siyasî hususlarda da bu noktayı gözönüne alacak ve kâfirane nizam üzerine kendi yaşayış nizamlarını kuramıyacaklardır. O zaman bu kavmin ve bu milletin efradına şu iş de farz olacaktır ki, bu fertlerin her biri diğer fertleri bu yolda uyarsın ve ahlakî öğütler versin. Böylece hâkim sınıfı da gayrı - İslâmî yoldan gitmekte kendi haline bırakmamış olurlar. Ben şöyle anlıyorum ki, eğer biz bu şekli gözönünde bulundurursak, o zaman hiçbir vakit "ferdî irtidat" yoluna da gitmeyiz. Fakat "içtimaî irtidat" a gelince elbette ki, bu irtidatın yolunu tutmuş oluruz.

Bu meselenin şu şekilde ikinci bir cephesi vardır: Eğer siz ahlakî ve içtimaî inkılabı daha önce elde etmek istiyorsanız, evvelâ bu İnkılabın vasıtalarının neler olduğunu düşünmeniz lâzımdır. Elbette ki, bu vasıtalar, eğitim, öğretim, muaşeret âdabının ıslahı, zihniyetin değiş-mesidir ve bunun gibi şeylerdir. Bunlar için de bir hükümetin mutlaka kanunî ve siyasî vasıtaları vardır Hükümet kudreti yalnız kendi başına bir ıslah vasıtası olmakla kalmaz, diğer ıslah vasıtalarının üzerine de tesir icra eder. Buna göre, "hükümet vasıtalarından istifade etmiyelim" demek manasızdır. Bizim oylarımız ve ödediğimiz vergilerle hükümet icraatına devam edebilir. Şimdi biz bu cahilliği, bu ahmaklığı nasıl üzerimize

alabiliriz ki, bir taraftan biz münferiden, fert olmak bakımından İslâmiyetçi olalım da içtimaî bakımdan da islâm yolunu düzeltmeye çalışalım da diğer taraftan hükümetin ahlâkı düzeltecek olan bütün vasıtalarını bir tarafa bırakalım, istifade etmeyip, bunların fısk ve fücur yolunda kullanılmasını temin edelim...
